

کشف الباری

عَمَّافٍ

صَحیح البخاری

تصنیف

حضرت امام المسلمین

شیخنا و مولانا محمد بن اسماعیل بن حنبل

مترجم

مولانا شافعی علی گڑھی

و حاکم علی گڑھی

پیشکش
مولانا شافعی علی گڑھی

کشف الباری

عمافی

صحیح البخاری

تالیف: صدر وفاق المدارس مولانا سلیم اللہ خان شیخ الحدیث

جامعہ فاروقیہ کراچی

کتاب الأضاحی

خصوصیات

جلد ۲۳

- ◀ د احادیثو تخریج
- ◀ د تعلیقات بخاری تخریج
- ◀ د اسماء الرجال مختصر تعارف
- ◀ د مگرانو لغاتو لغوی صرفی اونحوی حل
- ◀ ماقبل باب سرہ د ربط پورہ تحقیق
- ◀ د شرحی دهری خبری لاندی پہ حاشیہ کنہی حوالہ
- ◀ د ترجمۃ الباب مقصد بیانولو کنہی پورہ تحقیق
- ◀ د مختلفو مذاہبو تحقیقی بیان اوریہ د مذهب حنفی ترجیح
- ◀ د بخاری د احادیثو اطراف خودل

خوړونکي: ◀ فیمل کتب خانہ محلہ جنگی پېښور

موبائل: ۰۳۲۱۹۰۹۱۸۳۵ ۰۳۱۵۹۵۹۵۷۱۷

د کتاب ټول حقوق د ناشر سره محفوظ دي

د کتاب نوم:- کشف الباری عما فی صحیح البخاری
ناشر:- صدور وفاق المدارس مولانا سلیم الله خان
 شیخ الحدیث جامعہ فاروقیہ کراچی

د جلاویدو پټي: د فیصل کتب خانہ پینور خفه علاوہ

- ۷۹۹۱۶۱۳۱۳ -- رحیمی کتب خانہ خوست
- اسلامی کتب خانہ خوست --
- ۷۹۹۸۸۶۶۸۰ -- دیوبند کتب خانہ خوست
- روغانیول کتب خانہ جلال آباد
- ۷۷۶۰۹۷۹۶۵ -- دعوت کتب خانہ جلال آباد
- رشیدیہ جدید کتب خانہ کابل
- انتشارات نعمانیہ کابل
- ۷۷۷۴۹۰۵۰ -- انتشارات علامہ تفتازانی کابل
- قدرت کتب خانہ کابل --
- واحدی کتب خانہ خوست
- ۷۰۰۳۰۵۴۰۷ -- صداقت کتب خانہ کابل
- مکتبه القرآن والسنة کابل
- مکتبه صدیقیه غزنی
- مکتبه فریدیہ خوست
- ۷۷۶۰۰۶۴۱۶ -- مسلم کتب خانہ جلال آباد
- ۷۴۸۵۷۵۱۹۹ -- غزنوی کتب خانہ غزنی

خوړونکي: ← فیصل کتب خانہ محلہ جنگی پېښور

موباکل: ۰۳۲۱۹۰۹۱۸۳۵ ۰۳۱۵۹۵۹۵۷۱۷

اجمالي فهرست

شميره	مضمون	صفحه
١٣	باب أكل الجراد	٤٢
١٤	باب باب آية المجوس والميتة	٥١
١٥	باب الشمية على الذبيحة، ومن ترك متعديا	٥٦
١٦	باب: باب ما ذبح على النصب والأضمار	٦٥
١٧	باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: «فليذبح على اسم الله»	٧٠
١٨	باب ما أنهر الدم من القصب والمرقة والحديد	٧١
١٩	باب ذبيحة المرقاة والأمة	٧٢
٢٠	باب لا يدعى بالسنة والعظم والظفر	٧٩
٢١	باب ذبيحة الأعراب ونحوهم	٨٢
٢٢	باب ذبايح أهل الكتاب وشعوذتها من أهل الحرب وغيرهم	٨٧
٢٣	باب ما نذر من الهياكل فهو بمنزلة الوحش	٩٥
٢٤	باب الشعر والدب	١٠٠
٢٥	باب ما يكره من المثلة والمصورة والمجتمعة	١١١
٢٦	باب: لحم الدجاج	١١٨
٢٧	باب لحوم الخيل	١٢٥
٢٨	باب لحوم الخنزير الإسيية	١٣٠
٢٩	باب أكل كل ذي ناب من السباع	١٤٢
٣٠	باب: جلود الميتة	١٤٧
٣١	باب: باب السك	١٥٥
٣٢	باب: الأرنج	١٥٩
٣٣	باب: النصب	١٦١
٣٤	باب إذا وقعت القارة في السمن الجايد أو الداهب	١٦٨
٣٥	باب الوسم والعلم في الصورة	١٧٥
٣٦	باب إذا أصاب قوم غيمة، فذبح [ص] بعضهم غنما أو إبلًا، بغير أمر أخصائهم لم تؤكل	١٨٠

شُمِيرُهُ	مُضْمُون	صَفْحُهُ
-----------	----------	----------

٣٧- بَابُ إِذْ أَنْتَ بَعِيرٌ لِقَوْمٍ، فَرَمَاهُ بَعْضُهُمْ بِسَهْمٍ فَقَتَلَهُ، فَأَرَادَ إِصْلَاحَهُمْ، فَهُوَ جَائِزٌ..... ١٨٣

٣٨- بَابُ إِذَا أَكَلَ الْمُضْطَرُّ..... ١٨٢

٧٢- كِتَابُ الْأَصْحَاحِي

١- بَابُ سُنَّةِ الْأُصْحِيَّةِ..... ١٩٧

٢- بَابُ قِسْمَةِ الْإِمَامِ الْأَصْحَاحِيِّ بَيْنَ النَّاسِ..... ٢٠٢

٣- بَابُ الْأُصْحِيَّةِ لِلنِّسَاءِ وَالنِّسَاءِ..... ٢٠٩

٤- بَابُ مَا يُشْتَقَى مِنَ اللَّحْمِ يَوْمَ النَّحْرِ..... ٢١٥

٥- بَابُ مَنْ قَالَ الْأُصْحَى يَوْمَ النَّحْرِ..... ٢١٩

٦- بَابُ الْأُصْحَى وَالنَّحْرِ بِالْمُصَلَّى..... ٢٢٢

٧- بَابُ فِي أُصْحِيَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْنُسُ بَيْنَ أَقْرَبَيْنِ، وَيَذْكُرُ سَمِيئَيْنِ..... ٢٣١

٨- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي بَرْدَةَ: «صَعِرَ بِالْجَذْعِ مِنَ السَّعَرِ، وَلَنْ تُجْزِيَ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ»..... ٢٣١

٩- بَابُ مَنْ ذَبَحَ الْأَصْحَاحِي بِيَدِهِ..... ٢٤٨

١٠- بَابُ مَنْ ذَبَحَ صَحْبِيَّةً غَيْرَهُ..... ٢٥٠

١١- بَابُ الذَّبْحِ بَعْدَ الصَّلَاةِ..... ٢٥٢

١٢- بَابُ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَعَادَ..... ٢٥٣

١٣- بَابُ وَضْعِ الْقَدَمِ عَلَى صَفْحِ الدَّبِيحَةِ..... ٢٥٢

١٤- بَابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الذَّبْحِ..... ٢٥٢

١٥- بَابُ إِذَا بَعَثَ يَهْدِيهِ لِيَذْبَحَ لَمْ يَحْزَرْ عَلَيْهِ شَيْءٌ..... ٢٥٨

١٦- بَابُ مَا يُؤْكَلُ مِنَ حُجُورِ الْأَصْحَاحِي وَمَا يُتَوَدَّدُ مِنْهَا..... ٢٢٠

٧٧- كِتَابُ الْأَشْرِيَّةِ (الاحاديث: ٥٢٣٥-٥٢١٦)

٧٧- كِتَابُ الْأَشْرِيَّةِ..... ٢٧١

١- بَابُ: الْحُمْرُ مِنَ الْعَنْبِ..... ٢٩٠

٢- بَابُ: نَزْلُ حُمْرِ الْحُمْرِ وَهُوَ مِنَ الْبُسْرِ وَالنَّخْرِ..... ٢٩٣

٣- بَابُ: الْحُمْرُ مِنَ الْعَقْلِ، وَهُوَ الْبُشْرُ..... ٢٩٨

٤- بَابُ مَا جَاءَ فِي أَنَّ الْحُمْرَ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ مِنَ الشَّرَابِ..... ٣٠٠

٥- بَابُ مَا جَاءَ فِيهِمْ يَسْتَحِلُّ الْحُمْرَ يُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ..... ٣٠٤

شميره	مضمون	صفحه
٦	- بَابُ الْإِثْبَاتِ فِي الْأَوْعِيَةِ وَالْغُرُورِ.....	٣١٣
٧	- بَابُ تَرْخِيصِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْأَوْعِيَةِ وَالْغُرُورِ بَعْدَ النَّهْيِ.....	٣١٤
٨	- بَابُ تَقْيِيدِ التَّمْرِ مَا لَمْ يُسْكِرْ.....	٣٢٤
٩	- بَابُ الْبَادِقِ، وَمَنْ نَهَى عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ مِنَ الْأَشْرِبَةِ.....	٣٢٤
١٠	- بَابُ مَنْ رَأَى أَنَّ لَا يَخْلِطُ الْبُسْرَ وَالتَّمْرَ إِذَا كَانَ مُسْكِرًا، وَأَنْ لَا يَجْعَلَ إِدَامَيْنِ فِي إِدَامٍ.....	٣٢٨
١١	- بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ.....	٣٣٤
١٢	- بَابُ اسْتِعْدَادِ الْمَاءِ.....	٣٤٤
١٣	- بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ بِالْمَاءِ.....	٣٤٦
١٤	- بَابُ شُرَابِ الْحَلْوَى وَالْعَسَلِ.....	٣٥١
١٥	- بَابُ الشُّرْبِ قَائِمًا.....	٣٥٥
١٦	- بَابُ مَنْ شَرِبَ وَهُوَ وَقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ.....	٣٦٢
١٧	- بَابُ الْأَيْمَنِ قَالِ الْأَيْمَنُ فِي الشُّرْبِ.....	٣٦٢
١٨	- بَابُ: هَلْ يَسْتَأْذِنُ الرَّجُلُ مَنْ عَنْ يَمِينِهِ فِي الشُّرْبِ لِيُعْطِيَ الْأَكْبَرَ.....	٣٦٤
١٩	- بَابُ الْكَرْعِ فِي الْحَوْضِ.....	٣٦٥
٢٠	- بَابُ خِدْمَةِ الصَّغَارِ الْكِبَارِ.....	٣٦٧
٢١	- بَابُ تَغْطِيَةِ الْإِنَاءِ.....	٣٦٨
٢٢	- بَابُ اخْتِنَانِ الْأُسْقِيَةِ.....	٣٧١
٢٣	- بَابُ الشُّرْبِ مِنْ قَوْمِ السِّقَاءِ.....	٣٧٤
٢٤	- بَابُ النَّهْيِ عَنِ التَّنْفِيسِ فِي الْإِنَاءِ.....	٣٧٧
٢٥	- بَابُ الشُّرْبِ بِنَفْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ.....	٣٧٨
٢٦	- بَابُ الشُّرْبِ فِي آيَةِ الذَّهَبِ.....	٣٨٢
٢٧	- بَابُ آيَةِ الْفِضَّةِ.....	٣٨٣
٢٨	- بَابُ الشُّرْبِ فِي الْأَقْدَاحِ.....	٣٨٦
٢٩	- بَابُ الشُّرْبِ مِنْ قَدَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَآيَتِهِ.....	٣٨٨
٣٠	- بَابُ شُرْبِ الْبَرَكَةِ وَالْمَاءِ الْمُبَارَكِ.....	٣٩٣

شـمـيرـه	مـضـمـون	صـفـحـه
----------	----------	---------

٧٨- كتاب البرضى (الاحاديث: ٥٣١٤-٥٣٥٣)

٣٩٢.....	٧٨- كتاب البرضى	٣٩٢.....
٣٩٧.....	١- بَابُ مَا جَاءَ فِي كَقَارَةِ الْمَرَضِ	٣٩٧.....
٤١٠.....	٢- بَابُ شِدَّةِ الْمَرَضِ	٤١٠.....
٤١٥.....	٣- بَابُ: أَشَدُّ النَّاسِ بِلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ، ثُمَّ الْأَوَّلُ قَالَ الْأَوَّلُ	٤١٥.....
٤١٢.....	٤- بَابُ وَجُوبِ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ	٤١٢.....
٤٢١.....	٥- بَابُ عِيَادَةِ النُّعْمَى عَلَيْهِ	٤٢١.....
٤٢٢.....	٦- بَابُ فَضْلِ مَنْ يُصَرِّغُ مِنَ الرِّيحِ	٤٢٢.....
٤٢٥.....	٧- بَابُ فَضْلِ مَنْ ذَهَبَ بِصَرَّةٍ	٤٢٥.....
٤٢٨.....	٨- بَابُ عِيَادَةِ النِّسَاءِ الرِّجَالِ	٤٢٨.....
٤٣٢.....	٩- بَابُ عِيَادَةِ الصِّبْيَانِ	٤٣٢.....
٤٣٤.....	١٠- بَابُ عِيَادَةِ الْأَعْرَابِ	٤٣٤.....
٤٣٦.....	١١- بَابُ عِيَادَةِ الْمُشْرِكِ	٤٣٦.....
٤٣٧.....	١٢- بَابُ إِذَا عَادَ مَرِيضًا، فَخَصَرَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى بِرِجْلِهِ جَمَاعَةً	٤٣٧.....
٤٣٨.....	١٣- بَابُ وَضْعِ الْيَدِ عَلَى الْمَرِيضِ	٤٣٨.....
٤٤١.....	١٤- بَابُ مَا يُقَالُ لِلْمَرِيضِ، وَمَا يُجِيبُ	٤٤١.....
٤٤٣.....	١٥- بَابُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ، رَأْيَا وَمَاشِيًا، وَوَدُفَاعًا عَلَى الْحِمَارِ	٤٤٣.....
٤٤٦.....	١٦- بَابُ: مَا رَخِصَ لِلْمَرِيضِ أَنْ يَقُولَ: إِنْ وَجِعَ، أَوْ وَارَأْسًا، أَوْ اشْتَدَّ بِي الْوَجَعُ	٤٤٦.....
٤٥٢.....	١٧- بَابُ قَوْلِ الْمَرِيضِ قَوْمًا عَتَى	٤٥٢.....
٤٥٤.....	١٨- بَابُ مَنْ ذَهَبَ بِالصَّبِيِّ الْمَرِيضِ لِيُدْعَى لَهُ	٤٥٤.....
٤٥٥.....	١٩- بَابُ مَنْ تَمَتَّى الْمَرِيضُ الْمَوْتُ	٤٥٥.....
٤٦٢.....	٢٠- بَابُ دُعَاءِ الْعَابِدِ لِلْمَرِيضِ	٤٦٢.....
٤٦٩.....	٢١- بَابُ وَضْعِ الْيَدِ عَلَى الْمَرِيضِ	٤٦٩.....
٤٧٠.....	٢٢- بَابُ مَنْ دَعَا بِرَفْعِ الْوَبَاءِ وَالْحُمَى	٤٧٠.....

٧٩- كتاب الطب: (الاحاديث: ٥٣٥٣-٥٣٨٥)

٤٧٢.....	٧٩- كتاب الطب	٤٧٢.....
----------	---------------	----------

شميره	مضمون	صفحه
١-	بَابُ مَا نَزَلَ اللَّهُ دَاخِلًا نَزْلًا لَهُ شِفَاءٌ.....	٤٧٢
٢-	بَابُ: هَلْ يَدَاوِي الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ أَوِ الْمَرْأَةُ الرَّجُلَ.....	٤٧٩
٣-	بَابُ: الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثَ.....	٤٨١
٤-	بَابُ الدَّوَاءِ بِالْعَسَلِ.....	٤٨٨
٥-	بَابُ: الدَّوَاءِ بِالنَّيَّانِ الْإِزِيلِ.....	٤٩٤
٦-	بَابُ الدَّوَاءِ بِأَنْوَالِ الْإِزِيلِ.....	٤٩٨
٧-	بَابُ الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ.....	٥٠١
٨-	بَابُ التَّائِبِينَ لِلْمَرِيضِ.....	٥٠٤
٩-	بَابُ السَّعُوطِ.....	٥٠٦
١٠-	بَابُ السَّعُوطِ بِالْقُسْطِ الْهِنْدِيِّ وَالْبَحْرِيِّ.....	٥٠٧
١١-	بَابُ أَمَى سَاعَةٍ يَخْتَمِمُ.....	٥١٢
١٢-	بَابُ الْحَجْمِ فِي السَّعْرِ وَالْإِحْرَامِ.....	٥١٥
١٣-	بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الدَّاءِ.....	٥١٦
١٤-	بَابُ الْحِجَامَةِ عَلَى الرَّأْسِ.....	٥٢٠
١٥-	بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الشَّقِيقَةِ وَالصَّدَاعِ.....	٥٢٢
١٦-	بَابُ الْخَلْقِ مِنَ الْأَذَى.....	٥٢٤
١٧-	بَابُ مَنْ أَكْتَوَى أَوْ كَوَى غَيْرَهُ، وَقُضِيَ مِنْ لَمْ يَكْتَوِ.....	٥٢٥
١٨-	بَابُ الْإِمِيدِ وَالْكُحْلِ مِنَ الرَّمَدِ.....	٥٣١
١٩-	بَابُ الْجَذَامِ.....	٥٣٣
٢٠-	بَابُ: النَّسْ شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ.....	٥٣٨
٢١-	بَابُ اللَّكْدُودِ.....	٥٤١
	بَابُ بِلَاتَرَجَةٍ.....	٥٤٣
٢٢-	بَابُ الْعُدْرَةِ.....	٥٤٥
٢٣-	بَابُ دَوَاءِ الْبُطُونِ.....	٥٤٧
٢٤-	بَابُ لِاصْفَرٍّ، وَهُوَ دَاءٌ يَأْخُذُ الْبَطْنَ.....	٥٤٨

تفصیلی فہرست

شمیرہ	مضمون	صفحہ
-------	-------	------

۱۳۔ بابُ أَكْلِ الْجَرَادِ

۴۲	تراجم الرجال:	۴۲
۴۲	ابو یغفور دودہ دی:	۴۲
۴۸	تشریح: د ترجمۃ الباب مقصد	۴۸
۴۹	د مولغ خور لو حکم:	۴۹
۴۹	د خینو شوافعو مذهب:	۴۹
۴۹	دلیل:	۴۹
۴۹	جواب:	۴۹
۴۹	د ائمہ ثلاثہ مذهب:	۴۹
۴۹	دلیل:	۴۹
۵۰	د مالکیو مذهب:	۵۰
۵۰	دلیل:	۵۰
۵۱	د تعلیقاتو تخریج:	۵۱
۵۱	ترجمۃ الباب سرہ مناسبت:	۵۱

۱۴۔ بابُ أَبْنَةِ الْمَجُوسِ وَالْمَيْتَةِ

۵۲	تراجم رجال:	۵۲
۵۳	تشریح:	۵۳
۵۳	د حدیث نہ د ترجمۃ الباب ثبوت:	۵۳
۵۳	اولہ وجہ:	۵۳
۵۴	د حافظ ابن حجر راثی:	۵۴
۵۲	ترجمۃ الباب سرہ مناسبت:	۵۲

۱۵۔ بابُ التَّسْمِيَةِ عَلَى الدَّيْهَةِ، وَمَنْ تَرَكَ مُتَعَدِّدًا

۵۲	د ترجمۃ الباب مقصد:	۵۲
۵۲	د تعلیق تخریج:	۵۲
۵۷	د تسمیۃ علی الدیہۃ حکم:	۵۷
۵۷	د احنافو او مالکیہ مذهب:	۵۷
۵۷	د حنابلہ مذهب:	۵۷
۵۷	د شوافعو مذهب:	۵۷
۵۸	تراجم رجال:	۵۸

۵۹	تشریح:
۲۰	جواب:
۲۰	د کتوؤ دارولو وجه:
۲۱	دویمه وجه:
۲۱	یو بل اشکال او د هغې جواب:
۲۱	جواب:
۲۱	اشکال:
۲۱	جواب:
۲۱	دویم جواب:
۲۳	د چارې نه علاوه په نورو خیزونو سره د ذبح کولو حکم:
۲۴	اوله وجه:
۲۴	دویمه وجه:
۲۵	د ذبح متعلق خو ضروری شرائط:
۲۵	ترجمة الباب سره مناسبت:

۲- باب: بَابُ مَا ذُبِحَ عَلَى النَّصَبِ وَالْأَصْنَامِ

۲۲	تراجم رجال:
۲۲	تشریح:
۲۷	تطبیق:
۲۷	سوال:
۲۷	جواب:
۲۸	ترکیب:
۲۸	د غیر الله په نوم د ذبحه شوی خناور حکم:
۲۹	ترجمة الباب سره مناسبت:

۱۷- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَلْيَذْبَحْ عَلَى اسْمِ اللَّهِ»

۷۰	تراجم رجال:
۷۰	تشریح:
۷۱	د ترجمة الباب فائده او مقصد:
۷۱	ترجمة الباب سره مناسبت:

۱۸- بَابُ مَا أَهْرَ الدَّمْعُ مِنَ الْقَصَبِ وَالْمَرْوَةِ وَالْحَدِيدِ

۷۲	تراجم رجال:
۷۴	تشریح:
۷۴	بانہس، کانہی وغیرہ سره د ذبحې کولو حکم:
۷۴	حدیث نه د ترجمة الباب ثبوت:

دویمه وجه: ۷۵

۱۱- بَابُ ذَبِيحَةِ الْمَرَأَةِ وَالْأُمَةِ

تراجم رجال: ۷۶

تشریح: ۷۸

د ترجمه الباب مقصد: ۷۸

دنبیخی د ذبیحی حکم: ۷۸

د تعلیق تخریج: ۷۸

ترجمه الباب سره مناسب: ۷۹

۲۰- بَابُ لَا يَذْكُرُ بِالسِّنِّ وَالْعَظْمِ وَالطُّفْرِ

تراجم رجال: ۷۹

تشریح: ۸۰

غایبونو او نوکونو سره د ذبح کولو حکم: ۸۰

د احنافو مذهب: ۸۰

دلیل: ۸۰

کوم روایت کښې چې منع راغلی ده دهغې جواب: ۸۱

د شوافعو او حنابله مذهب: ۸۱

دلیل: ۸۱

د مالکیه مذهب: ۸۱

ترجمه الباب سره مناسب: ۸۲

۲۱- بَابُ ذَبِيحَةِ الْأَعْرَابِ وَتَحْوِهِمْ

تراجم رجال: ۸۲

د حضرات محدثینو د دوی باره کښې رائي: ۸۳

تشریح: ۸۴

د ترجمه الباب مقصد: ۸۴

د حدیث باب نه د تسمیه علی الذبائح عدم وجوب باندې استدلال او دهغې جوابونه: ۸۵

جواب: ۸۵

دویم جواب: ۸۵

د تعلیق تخریج: ۸۶

د حدیث د ترجمه الباب سره مناسب: ۸۶

۲۲- بَابُ ذَبَائِحِ أَهْلِ الْكِتَابِ وَشُعُومِهَا، مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ وَغَيْرِهِمْ

تراجم رجال: ۸۷

تشریح: ۸۸

د ترجمه الباب مقصد: ۸۸

د اهل کتابو مصداق:	۸۸
د اهل کتابو د ذبیحې حکم:	۸۹
د اهل کتابو د ذبیحې شرطونه:	۸۹
د مالکيه په نزد یو بل شرط:	۸۹
دلیل:	۹۰
د احنافو او حنابله مذهب:	۹۰
دلیل:	۹۰
ددې زمانې د یهودو او دنصاری د ذبیحې حکم:	۹۰
د اهل کتابو د ذبحه شوی خاړوی د چرې حکم:	۹۱
د جمهورو مذهب:	۹۱
د مالکيه مذهب:	۹۱
د جمهورو دلیل:	۹۱
دنصاری عرب د ذبیحې حکم:	۹۱
د جمهورو مذهب:	۹۱
د شوافعو مذهب:	۹۲
د جمهور حضراتو دلیل:	۹۲
د شوافعو دلیل:	۹۲
د شوافعو د روایت جواب:	۹۲
د تعلیق تخریج:	۹۳
د تعلیق تخریج:	۹۳
د اقلف د ذبیحې حکم:	۹۴
د تعلیق تخریج:	۹۴
د تعلیق تخریج:	۹۵
د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت:	۹۵

۲۳-بَابُ مَا نَذَرَ مِنَ الْبَهَائِمِ فَهُوَ مَمْنُولٌ لِّلْوَحْشِ

تراجم رجال:	۹۵
تشریح:	۹۷
د او تریدونکی ځناور حکم:	۹۷
د جمهورو مذهب:	۹۷
دامام مالک رحمه الله عليه مذهب:	۹۷
د تعلیق تخریج:	۹۷
د تعلیق تخریج:	۹۸
د تعلیقاتو تخریج:	۹۸

۹۹.....	رومی قول:
۹۹.....	دویم قول:
۱۰۰.....	دویم قول:
۱۰۰.....	ترجمة الباب سره مناسب:

۲۳- بَابُ النَّحْرِ وَالذَّبْحِ

۱۰۱.....	تراجم رجال:
۱۰۳.....	تشریح:
۱۰۳.....	د ترجمه الباب مقصد:
۱۰۳.....	د نحر معنی:
۱۰۳.....	د ذبح والا خناور لره د نحر کولو حکم:
۱۰۳.....	د مالکیه مذهب:
۱۰۴.....	د حنابلہ مذهب:
۱۰۴.....	د احنافو او شوافعو مذهب:
۱۰۴.....	د احنافو په کراهت باندې دلیل:
۱۰۶.....	ذبحه کولو دپاره خو مره رگو ته پریکول ضروری دی؟
۱۰۶.....	د امام مالک رحمة الله علیه مذهب:
۱۰۶.....	د مالکیه دلیل:
۱۰۶.....	د امام شافعی رحمة الله علیه مذهب:
۱۰۷.....	د حضرات شوافعو دلیل:
۱۰۷.....	د امام احمد رحمة الله علیه مذهب:
۱۰۷.....	د احنافو مذهب:
۱۰۷.....	د احنافو دلیل:
۱۰۸.....	ذبحه کنبې د حرام مغز پریکولو حکم:
۱۰۸.....	د تعلیق تخریج:
۱۰۹.....	د تعلیق تخریج:
۱۱۰.....	د تعلیق تخریج:
۱۱۰.....	روایاتو کنبې تطبیق:
۱۱۱.....	د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت:

۲۵- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الْمُثَلَّةِ وَالْمَصْبُورَةِ وَالْمُجْتَمَةِ

۱۱۲.....	تراجم رجال:
۱۱۴.....	تشریح:
۱۱۴.....	د مصبوره او مجتمه حکم:
۱۱۵.....	یحیی بن سعید:

- د ترجمه الباب سره مناسبت: ۱۱۷
 د ترجمه الباب سره مناسبت: ۱۱۷
 د تعلیق تخريج: ۱۱۸
 د ترجمه الباب سره مناسبت: ۱۱۸

۳۱- بَابُ: لَحْمِ الدَّجَاجِ

- تراجم رجال: ۱۱۹
 تشریح: ۱۲۰
 د چرگي حکم: ۱۲۱
 د جلاله حکم: ۱۲۱
 داخافو مسلک: ۱۲۲
 دشوافع مسلک: ۱۲۲
 د خنابله مذهب: ۱۲۲
 د مالکيه مذهب: ۱۲۲
 د ترجمه الباب سره مناسبت: ۱۲۴
 فائده: ۱۲۴

۳۲- بَابُ لَحْمِ الْخَيْلِ

- تراجم رجال: ۱۲۵
 تشریح: ۱۲۷
 د آس د غوښې خوړلو حکم: ۱۲۷
 د شوافعو، خنابله او صاحبينو مذهب: ۱۲۷
 د مالکيه مذهب: ۱۲۷
 د امام ابو حنيفه مذهب: ۱۲۷
 د مکروه نه مکروه تحریمی مراد دې او که تنزیهې؟ ۱۲۷
 مفتی به قول: ۱۲۷
 دشوافع او خنابله دلیل: ۱۲۸
 د امام مالک رحمه الله عليه او امام ابو حنيفه رحمه الله عليه دلائل: ۱۲۸
 اول دلیل: ۱۲۸
 دویم دلیل: ۱۲۹
 دریم دلیل: ۱۲۹
 څلورم دلیل: ۱۲۹
 دشوافعو او خنابله د دلیل جواب: ۱۲۹
 د ترجمه الباب سره مناسبت: ۱۲۹

۲۸- بَابُ لُحُومِ الْحُمُرِ الْإِسْيَةِ

۱۳۱.....	تراجم رجال:
۱۳۷.....	تشریح:
۱۳۷.....	فائده:
۱۳۷.....	دخرد غوبنی حکم:
۱۳۸.....	د مالکیه مذهب:
۱۳۸.....	د حضرت عبداللہ بن عباس ؓ مذهب:
۱۳۸.....	د حرمت دلیل:
۱۳۸.....	د حلت دلیل:
۱۳۹.....	د دلیل حلت جواب:
۱۴۰.....	د تعلیقاتو تخریج:
۱۴۱.....	تطبیق:

۲۹- بَابُ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ

۱۴۳.....	تراجم رجال:
۱۴۴.....	تشریح:
۱۴۴.....	د خیرونکی خناورو د غوبنی حکم:
۱۴۳.....	د جمهورو مذهب:
۱۴۵.....	د امام مالک رحمۃ اللہ علیہ مذهب:
۱۴۵.....	دلیل: دا حضرات د قرآن کریم د آیت د عموم نه استدلال کوی.
۱۴۵.....	د مالکیو د دلیل جواب:
۱۴۲.....	ضیع حلال دې که حرام؟
۱۴۲.....	د احنافو مذهب:
۱۴۲.....	دلیل:
۱۴۲.....	د شوافعو او حنابلہ مذهب:
۱۴۲.....	دلیل:
۱۴۲.....	د دلیل جواب:
۱۴۷.....	دویم جواب:
۱۴۷.....	دویم جواب:
۱۴۷.....	د ترجمۃ الباب سره مناسبت:

۳۰- بَابُ جُلُودِ الْبَيْتَةِ

۱۴۸.....	تراجم رجال:
۱۴۹.....	د حضرات محدثینو د دوئی په باره کښې رانې:
۱۵۰.....	د حضرات محدثینو د دوئی په باره کښې رانې:

۱۵۰.....	تشریح:
۱۵۱.....	د مر خاړوی د خرمن نه د فائد اخستلو حکم:
۱۵۱.....	د احنافو او شوافعو مسلك:
۱۵۱.....	دلیل:
۱۵۱.....	د ځینو خرمنو استثناء: د احنافو په نزد:
۱۵۲.....	د شوافعو په نزد:
۱۵۲.....	د ابن شهاب زهري رحمه الله عليه مذهب:
۱۵۲.....	د مالکیو مذهب:
۱۵۲.....	د حضرات مالکیه دلیل:
۱۵۳.....	د حنابلہ مذهب:
۱۵۳.....	دلیل:
۱۵۳.....	جواب:
۱۵۴.....	د دباغت طریقہ:
۱۵۴.....	په سند باندې یو اعتراض او دهغې جواب:
۱۵۵.....	جواب:
۱۵۵.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

۳۱:- بَابُ الْمُسْكِ

۱۵۶.....	تراجم رجال:
۱۵۷.....	تشریح:
۱۵۷.....	د باب کتاب د سره مناسبت:
۱۵۷.....	د مشکو د استعمال حکم:
۱۵۸.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

۳۲:- بَابُ الْأَرْثَمِ

۱۵۹.....	تراجم رجال:
۱۵۹.....	تشریح:
۱۶۰.....	د سوې حکم:
۱۶۰.....	د جمهورو مذهب:
۱۶۰.....	د جمهورو دلیل:
۱۶۰.....	د قائلین کراهت دلیل:
۱۶۱.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

۳۳:- بَابُ الضَّبِّ

۱۶۲.....	تراجم رجال:
۱۶۳.....	تشریح:

- گوہ یعنی خادمی حرامہ دہ کہ حلالہ؟ ۱۲۳
- د آئمہ ثلاثہ مذهب: ۱۲۳
- د احنافو مذهب: ۱۲۴
- د آئمہ ثلاثہ دلیل: ۱۲۴
- د احنافو دلائل: ۱۲۴
- دویم دلیل: ۱۲۵
- دا روایت د مسند ابن عباس دی او کہ د مسند خالد بن ولید؟ ۱۲۷
- د ترجمہ الباب سرہ مناسبت: ۱۲۷

۳۴- بَابُ إِذَا وَقَعَتِ الْفَارَةُ فِي السَّمَنِ الْجَامِدِ أَوِ الدَّائِبِ

- تراجم رجال: ۱۲۹
- تشریح: ۱۷۰
- د داسی غورو وغیرہ حکم چي پہ ہفتی کنبی منبرک پریوزی: ۱۷۰
- جامد غورو کنبی بہ گیر چاپیرہ نہ خومرہ غوری ویستلی شی؟: ۱۷۱
- د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ مسلك: ۱۷۱
- سمن مانع کنبی د نجاست د پریوتو نہ پس ددی نہ د انتفاع حکم: ۱۷۲
- د امام احمد رحمۃ اللہ علیہ مذهب: ۱۷۲
- دلیل: ۱۷۲
- د جمهورو مذهب: ۱۷۲
- دلیل: ۱۷۲
- د امام احمد رحمۃ اللہ علیہ د دلیل جواب: ۱۷۳
- انتفاع کنبی د جمهور حضراتو خپلو کنبی اختلاف: ۱۷۳
- د مالیکہ او شوافعو مذهب: ۱۷۳
- دلیل: ۱۷۳
- د احنافو مذهب: ۱۷۳
- دلیل: ۱۷۳
- د امام مالک رحمۃ اللہ علیہ او د امام شافعی رحمۃ اللہ علیہ د دلیل جواب: ۱۷۴
- مسئلہ: ۱۷۴
- د احادیثو د ترجمہ الباب سرہ مناسبت: ۱۷۵

۳۵- بَابُ الْوَسْمِ وَالْعَلَمِ فِي الصُّورَةِ

- تراجم رجال: ۱۷۵
- د حضرات محدثینو د هغوی بارہ کنبی رانی: ۱۷۶
- تاریخ وفات: ۱۷۷
- نشریح: ۱۷۷

- ۱۷۷ خناور و غیره په مخ د داغ لگولو حکم.
- ۱۷۸ د مخ نه علاوه د خناور د بدن په نورو حصو باندې د داغ لگولو حکم.
- ۱۷۸ په ترجمه الباب باندې استدلال.
- ۱۸۰ فائده:
- ۱۸۰ دا حدیثو ترجمه الباب سره مناسب:
- ۱۸۱ ۳۶=بَابُ إِذَا أَصَابَ قَوْمٌ غَنِيمَةً، قَدْ بَعَّ بَعْضُهُمْ غَنَمًا أَوْ بِلًا، يَغْيِرُ أَمْرَ أَصْحَابِهِمْ، لَمْ تُؤْكَلْ
تراجم رجال:
- ۱۸۲ تشریح:
- ۱۸۲ د ترجمه الباب مقصد:
- ۱۸۲ د تعلیق تخریج:
- ۱۸۳ فائده:
- ۱۸۳ ترجمه الباب سره مناسب:
- ۱۸۳ ۳۷=بَابُ إِذَا نَدَّ بَعْضُ الْقَوْمِ، فَرَمَاةً بَعْضُهُمْ بِسَهْمٍ فَقَتَلَهُ، فَأَرَادَ إِصْلَاحَهُمْ، فَهَوَّجَ بَيْنَهُمْ
تراجم رجال:
- ۱۸۴ د حضرات محدثینو د دوی باره کښې رانې:
- ۱۸۴ تاریخ وفات:
- ۱۸۵ تشریح:
- ۱۸۵ د ترجمه الباب مقصد:
- ۱۸۵ ماقبل ترجمه الباب او دې ترجمه الباب کښې تطبیق:
- ۱۸۵ د ترجمه الباب سره مناسب:

۳۸=بَابُ إِذَا أَكَلَ الْمُضْطَرُّ

- ۱۸۷ تشریح:
- ۱۸۷ مضطر څوک دې؟
- ۱۸۷ د مضطرر اقسام:
- ۱۸۸ مضطر د پاره مرداره خوړل ضروری که نه؟
- ۱۸۸ د احنافو مذهب:
- ۱۸۸ د شوافع او حنابله مذهب:
- ۱۸۸ د شوافع او حنابله دوه روایتونه:
- ۱۸۸ دلیل:
- ۱۸۹ مضطر د پاره څومره مقدار کښې د مردارې د خوړلو اجازت دې؟
- ۱۸۹ د احنافو مذهب:
- ۱۸۹ د مالیکه مذهب:
- ۱۹۰ دلیل:

۱۹۱.....	پہ سفر معصیت کنبی د اضطرار حکم
۱۹۱.....	دلیل:
۱۹۱.....	د احنافو مذهب:
۱۹۱.....	دلیل:
۱۹۲.....	حرام خیز پہ طور ددوائی استعمالول:
۱۹۳.....	مرداری نه هر قسمه نفع حاصلول جائز نه دی:
۱۹۳.....	د میتہ وینسته، هلوکی وغیره استعمالولې شی:
۱۹۴.....	اول صورت:
۱۹۴.....	دویم صورت:
۱۹۶.....	دریم صورت:
۱۹۶.....	دغیر الله د نوم نذرونیاز:

۷۶- کتاب الأصاحی باب سُنَّةُ الْأَصْحَابِ

۱۹۸.....	تراجم رجال:
۱۹۹.....	تشریح:
۲۰۰.....	د اضحیة اصطلاحی تعریف:
۲۰۰.....	د ترجمه الباب مقصد:
۲۰۰.....	قربانی واجب ده که سنت؟:
۲۰۰.....	د احنافو مذهب:
۲۰۱.....	د شوافعو او حنابله مذهب:
۲۰۱.....	د انهمه ثلاثه دلائل:
۲۰۲.....	د احنافو د طرفه جواب:
۲۰۲.....	دویم دلیل:
۲۰۲.....	د احنافو له طرفه جواب:
۲۰۳.....	دریم دلیل:
۲۰۳.....	د احنافو د طرفه جواب:
۲۰۳.....	د احنافو دلائل:
۲۰۳.....	اول دلیل:
۲۰۳.....	اعتراض:
۲۰۳.....	جواب:
۲۰۴.....	دویم دلیل:
۲۰۴.....	دریم دلیل:
۲۰۴.....	خلورم دلیل:

- د تعلیق تخریج: ۲۰۵
 د ترجمه الباب سره مناسبت: ۲۰۵
 د دویم د ترجمه الباب سره مناسبت: ۲۰۶

۲=بَابُ قِسْمَةِ الْإِمَامِ الْأَضَاحِيِّ بَيْنَ النَّاسِ

- تراجم رجال: ۲۰۷
 د حضرات محدثینو د دوئی باره کنبې راتې: ۲۰۷
 تاریخ وفات: ۲۰۸
 تشریح: ۲۰۸
 د ترجمه الباب مقصد: ۲۰۸
 د ترجمه الباب سره مناسبت: ۲۰۸

۳=بَابُ الْأَصْحِيَّةِ لِلْمَسَافِرِ وَالنِّسَاءِ

- تراجم رجال: ۲۰۹
 تشریح: ۲۱۰
 د ترجمه الباب مقصد: ۲۱۰
 سوال: ۲۱۱
 جواب: ۲۱۱
 د سړی قربانی دهغه د کور والو د طرفه کافی ده که نه؟ ۲۱۱
 د ائمه ثلاثه مذهب: ۲۱۱
 د احنافو مذهب: ۲۱۱
 په غټ خناور (اوین، غوا، میخه) کنبې خومره خلق شریکیدې شی؟ ۲۱۲
 د ائمه ثلاثه مذهب: ۲۱۲
 دلیل: ۲۱۲
 د امام مالک رحمه الله علیه مذهب: ۲۱۲
 که اووه شریکانو کنبې د یو شریک نیت د قربت نه وی نویا؟ ۲۱۳
 د شوافع او حنابله مذهب: ۲۱۳
 د احنافو مذهب: ۲۱۳
 د مسافر د پاره قربانی: ۲۱۳
 د شوافعو مذهب: ۲۱۳
 د مالکیه مذهب: ۲۱۳
 د احنافو مذهب: ۲۱۴
 مسئله: ۲۱۴
 حاجی د پاره د قربانی حکم: ۲۱۴
 د بنخود قربانی حکم: ۲۱۴

د ترجمه الباب سره مناسبت: ۲۱۵

۳=بَابُ مَا يُشْتَهَى مِنَ اللَّحْمِ يَوْمَ النَّحْرِ

تراجم رجال: ۲۱۶

تشریح: ۲۱۶

د ترجمه الباب سره مناسبت: ۲۱۸

۵=بَابُ مَنْ قَالَ الْأَضْحَى يَوْمَ النَّحْرِ

تراجم رجال: ۲۲۰

تشریح: ۲۲۰

خو ورخي قربانی کول جائز دی؟ ۲۲۱

دامام ابوحنیفه رحمه الله عليه، امام مالک رحمه الله عليه او امام احمد بن حنبل رحمه الله

عليه مذهب: ۲۲۱

د امام شافعی رحمه الله عليه مذهب: ۲۲۱

دریم قول: ۲۲۱

ددریم قول دلیل: ۲۲۱

د جمهور حضراتو د طرفه جواب: ۲۲۱

دامام شافعی رحمه الله عليه دلیل: ۲۲۲

د دلیل جواب: ۲۲۲

د شوافعو دویم دلیل: ۲۲۲

د دلیل جواب: ۲۲۲

او یوبل دلیل: ۲۲۳

د دلیل جواب: ۲۲۳

قربانی صرف درې ورخي ده، په دې باندې دلیل ۲۲۳

د ایام النحر په مینخنو شپو کېنې د قربانی حکم: ۲۲۴

د مالکیه مذهب: ۲۲۴

دلیل: ۲۲۴

د احنافو، شوافع او حنابله مذهب: ۲۲۴

د ترجمه الباب سره مناسبت: ۲۲۶

۶=بَابُ الْأَضْحَى وَالْمَنْعَرِ بِالْمَصْلَى

تراجم رجال: ۲۲۷

تشریح: ۲۲۸

د ترجمه الباب مقصد: ۲۲۸

دامام د قربانی کولو نه وړاندې د قربانی کولو حکم: ۲۲۸

د مالکیه مذهب: ۲۲۹

.....	دلیل:	۲۲۹
.....	د شوافعو مذهب:	۲۲۹
.....	د حنابلہ مذهب:	۲۲۹
.....	د احنافو مذهب:	۲۳۰
.....	د اختر د مونخ نه پس دامام د ذبحې نه وړاندې د قربانی په جواز دلیل:	۲۳۰
.....	د مالکيه د دلیل جواب:	۲۳۰
.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:	۲۳۰
<p>٤ = بَابُ فِي أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْبَشِينَ أَقْرَبَيْنِ، وَيَذْكُرُ سَمِيعَيْنِ</p>		
.....	تراجم رجال:	۲۳۱
.....	تشریح:	۲۳۳
.....	د خصی ځناور قربانی:	۲۳۴
.....	د خصی ځناور قربانی افضل ده او که د غیر خصی؟:	۲۳۵
.....	د شوافعو او مالکيه مذهب:	۲۳۵
.....	د مالکيه مذهب:	۲۳۵
.....	د احنافو مذهب:	۲۳۵
.....	د ترجمه الباب مقصد:	۲۳۵
.....	اولنې مقصد:	۲۳۵
.....	د کوم ځناور قربانی افضل ده؟:	۲۳۷
.....	دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه، امام شافعي رحمه الله عليه او امام احمد رحمه الله عليه	۲۳۷
.....	مذهب:	۲۳۷
.....	دلیل:	۲۳۷
.....	د مالکيه مذهب:	۲۳۷
.....	دلیل:	۲۳۷
.....	د ترجمه الباب دویم مقصد:	۲۳۷
.....	د شوافع او مالکيه مذهب:	۲۳۷
.....	د ترجمه الباب دریم مقصد:	۲۳۸
.....	د تعلیق تخریج:	۲۳۸
.....	قربانی دپاره د ځناور د څوربولو حکم:	۲۳۸
.....	د جمهورو مذهب:	۲۳۸
.....	فائده:	۲۳۹
.....	د تعلیق تخریج:	۲۴۰
.....	د تعلیق تخریج:	۲۴۰
.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:	۲۴۰

۸=بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي بُرْدَةَ: «صَغَرَ بِالْجَذْعِ مِنَ الْمَعْرِ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ»

۲۴۲.....	تراجم رجال:
۲۴۳.....	تشریح:
۲۴۳.....	د جذع تحقیق:
۲۴۳.....	د فقهاء کرامو په نزد د جذع تعریف او حکم:
۲۴۳.....	د شوافعو مذهب:
۲۴۳.....	د مالکیه مذهب:
۲۴۴.....	د احنافو او جنابله مذهب:
۲۴۴.....	د جذع ضامن د قربانی حکم:
۲۴۴.....	د جمهورو مذهب:
۲۴۴.....	دلیل:
۲۴۵.....	د ابن عمر <small>رضی الله عنه</small> او امام زهري رحمه الله عليه قول:
۲۴۵.....	دلیل:
۲۴۵.....	د جمهور حضراتو د طرفه جواب:
۲۴۷.....	د تعلیق تخریج:
۲۴۸.....	د تعلیق تخریج:
۲۴۸.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

۹=بَابُ مَنْ ذَبَحَ الْأَضَاحَ يَدِيْهِ

۲۴۸.....	تراجم رجال:
۲۴۹.....	تشریح:
۲۴۹.....	د آئمه ثلاثه مذهب:
۲۴۹.....	د مالکیه مذهب:
۲۴۹.....	اشکال و جواب:
۲۵۰.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

۱۰=بَابُ مَنْ ذَبَحَ ضَمِيْعَةً غَيْرَهُ

۲۵۰.....	تراجم رجال:
۲۵۰.....	تشریح:
۲۵۱.....	د بل د طرفه د قربانی کولو حکم:
۲۵۱.....	د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت:
۲۵۱.....	د تعلیق تخریج:
۲۵۱.....	د تعلیق د ترجمه الباب سره مناسبت:
۲۵۲.....	د تعلیق تخریج:

۲۵۲..... : تعلیق در ترجمه الباب سره مناسبت

==بَابُ الذِّبَعِ بَعْدَ الصَّلَاةِ==

۲۵۲..... تراجم رجال:

۲۵۲..... تشریح:

۲۵۳..... : در ترجمه الباب سره مناسبت:

==بَابُ مَنْ ذَبَعَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَعَادَ==

۲۵۳..... تراجم رجال:

۲۵۴..... تشریح: دقربانی وخت:

۲۵۴..... داخنافو مذهب:

۲۵۴..... دمالکیه مذهب:

۲۵۴..... دشوافعو مذهب:

۲۵۵..... مسئله:

۲۵۵..... مسئله:

۲۵۵..... اشکال:

۲۵۵..... جواب:

۲۵۶..... : در ترجمه الباب سره مناسبت:

==بَابُ وَضْعِ الْقَدَمِ عَلَى صَفْحِ الذِّبَعِ==

۲۵۶..... تراجم رجال:

۲۵۶..... تشریح:

۲۵۶..... : در ترجمه الباب سره مناسبت:

==بَابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الذِّبَعِ==

۲۵۶..... تراجم رجال:

۲۵۶..... تشریح:

۲۵۷..... : در ترجمه الباب سره مناسبت:

==بَابُ إِذَا بَعَثَ يَهْدِيهِ لِيُذَبَعَ لَمْ يَحْرُمْ عَلَيْهِ شَيْءٌ==

۲۵۸..... تراجم رجال:

۲۵۸..... : در ترجمه الباب مقصد:

۲۵۹..... دجمهورو مذهب:

۲۶۰..... : در ترجمه الباب سره مناسبت:

==بَابُ مَا يُؤْكَلُ مِنَ الْحُمُورِ الْأَصَاغِي وَمَا يَتَرَدَّدُ مِنْهَا==

۲۶۰..... تراجم رجال:

۲۶۰..... تشریح: دقربانی غوبنه ترکومی خورلې شی؟

۲۲۰.....	د حضرت ابن عمر ؓ، حضرت علی ؓ وغیرہ حضراتو مذهب:
۲۲۱.....	دلیل:
۲۲۱.....	د جمهورو مذهب:
۲۲۱.....	دلیل:
۲۲۱.....	د حدیث د ترجمہ الباب سرہ مناسبت:
۲۲۲.....	تراجم رجال:
۲۲۲.....	تشریح:
۲۲۲.....	د ترجمہ الباب سرہ مناسبت:
۲۲۳.....	تراجم رجال:
۲۲۳.....	تشریح:
۲۲۳.....	کومی درې ورځې مراد وې؟
۲۲۳.....	اول قول:
۲۲۳.....	دویم قول:
۲۲۴.....	فائدہ:
۲۲۵.....	د ترجمہ الباب سرہ مناسبت:
۲۲۵.....	تراجم رجال:
۲۲۵.....	تشریح:
۲۲۶.....	جواب:
۲۲۷.....	د ترجمہ الباب سرہ مناسبت:
۲۲۸.....	تراجم رجال:
۲۲۸.....	تشریح:
۲۲۹.....	حضرت علی ؓ نه منقول د یو روایت جواب:
۲۲۹.....	اول جواب:
۲۲۹.....	دویم جواب:
۲۲۹.....	دریم جواب:
۲۷۰.....	تراجم رجال:
۲۷۰.....	تشریح:
۲۷۰.....	د قربانی غوښه صدقه کولو استحبابی حکم:
	کتاب الأثریة (الاحادیث: ۵۲۳۵-۵۳۲۱)
۲۷۱.....	۷۷= کتاب الأثریة
۲۷۳.....	شان نزول:
۲۷۵.....	د شرا بو حرمت کله نازل شو؟
۲۷۶.....	تراجم رجال:

۲۷۲.....	شرح
۲۷۷.....	اول مطلب
۲۷۷.....	اشکال
۲۷۷.....	جواب
۲۷۷.....	دویم مطلب
۲۷۷.....	یو اشکال او دهغی جوابات
۲۷۷.....	اشکال
۲۷۸.....	جواب
۲۷۸.....	اول جواب
۲۷۸.....	دویم جواب
۲۷۸.....	دریم جواب
۲۷۸.....	دعلامه ابن عبد البر رحمة الله علیه رانی
۲۸۰.....	تراجم رجال
۲۸۱.....	عبد الملك بن ابی بکر
۲۸۱.....	سوال
۲۸۱.....	جواب
۲۸۲.....	دتعليقاتو تخریج
۲۸۳.....	داشریه قسمونه او د ائمه کرامو مذهبونه
۲۸۳.....	د ائمه ثلاثه مذهب
۲۸۴.....	دامام ابوحنيفه رحمة الله علیه او امام ابو یوسف رحمة الله علیه مذهب
۲۸۴.....	اول قسم
۲۸۴.....	د اول قسم حکم
۲۸۴.....	دویم قسم
۲۸۵.....	د دویم قسم حکم
۲۸۵.....	قسم سوم نیبذ
۲۸۵.....	دقسم سوم حکم
۲۸۶.....	دویم اختلاف
۲۸۶.....	د امام ابوحنيفه رحمة الله علیه دلائل
۲۸۶.....	ویم دلیل
۲۸۶.....	دریم دلیل
۲۸۶.....	د نیبذ په قلیل مقدار استعمال د حلت دلائل
۲۸۶.....	اول دلیل
۲۸۶.....	دویم دلیل
۲۸۶.....	دریم دلیل

۲۸۷.....	خلورم دلیل:
۲۸۷.....	فائده:
۲۸۷.....	داخانو په نزد مفتی به قول:
۲۸۸.....	د جمهورو دلائل:
۲۸۸.....	دویم دلیل:
۲۸۸.....	دریم دلیل:
۲۸۸.....	خلورم دلیل:
۲۸۸.....	پنځم دلیل:
۲۸۸.....	شپږم دلیل:
۲۸۸.....	د جمهورو د دلائلو جواب:
۲۸۹.....	د تراجم بخاری مقصد:
۲۹۰.....	اول احتمال:
۲۹۰.....	دویم احتمال:

۱=بَاب: الْحُمْرُ مِنَ الْعَنْبِ

۲۹۰.....	تراجم رجال:
۲۹۰.....	تشریح:
۲۹۱.....	سوال:
۲۹۱.....	جواب:
۲۹۱.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:
۲۹۲.....	تراجم رجال:
۲۹۲.....	تشریح:
۲۹۲.....	سوال:
۲۹۲.....	جواب:
۲۹۲.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:
۲۹۳.....	تراجم رجال:
۲۹۳.....	تشریح:
۲۹۳.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

۲=بَاب: نَزَلَ تَحْمِيْمُ الْحُمْرِ وَهِيَ مِنَ الْبُسْرِ وَالْأَثْمَرِ

۲۹۴.....	تراجم رجال:
۲۹۵.....	تشریح:
۲۹۷.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:
۲۹۷.....	تراجم رجال:
۲۹۷.....	تشریح:

د ترجمه الباب سره مناسبت: ۲۹۷.....

۳=بَابُ: الْخَمْرُ مِنَ الْعَلَلِ، وَهُوَ الْبَيْتُ

تراجم رجال: ۲۹۸.....

تشریح: ۲۹۹.....

د ترجمه الباب سره مناسبت: ۳۰۰.....

۳=بَابُ مَا جَاءَ فِي أَنَّ الْخَمْرَ مَا حَامَرَ الْعَقْلَ مِنَ الشَّرَابِ

تراجم رجال: ۳۰۱.....

تشریح: ۳۰۱.....

درې خبرې چې دهغې د تفصیلی احکامو حضرت عمر فاروق ؓ خواهر کړې وو: ۳۰۲.....

د احنافو په نزد حکم: ۳۰۲.....

د ترجمه الباب سره مناسبت: ۳۰۳.....

۵=بَابُ مَا جَاءَ فِيهِمْ يَسْتَعِيلُ الْخَمْرُ وَيَسْتَعِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ

تراجم رجال: ۳۰۴.....

تشریح: ۳۰۵.....

حديث باب باندي د ابن حزم اعتراض او دهغې جواب: ۳۰۵.....

سوال: ۳۰۸.....

جواب: ۳۰۸.....

د حديث شريف مطلب: ۳۱۰.....

د ترجمه الباب سره مناسبت: ۳۱۱.....

۱=بَابُ الْإِتِّبَاءِ فِي الْأَوْعِيَةِ وَالْتَوَرِّ

تراجم رجال: ۳۱۳.....

تشریح: ۳۱۳.....

د ترجمه الباب سره مناسبت: ۳۱۴.....

۷=بَابُ تَرْخِيصِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْأَوْعِيَةِ وَالْطُّرُوفِ بَعْدَ التَّهْنِ

تراجم رجال: ۳۱۶.....

د حضرات محدثينو دهغوئ باره کښې راښي: ۳۱۷.....

تاريخ وفات: ۳۱۸.....

تشریح: ۳۱۸.....

مخصوصو لوښو کښې د نبيذ جوړولو مسئله: ۳۱۹.....

د مالکيه مذهب: ۳۱۹.....

د شوافعو مذهب: ۳۱۹.....

د خنابله مذهب: ۳۲۰.....

٣٢٠.....	دا حنافو مذهب:
٣٢٠.....	د مالكيه دليل:
٣٢٠.....	دا حنافو او حنابله دليل:
٣٢١.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:
٣٢٢.....	اعتراض:
٣٢٢.....	جواب:
٣٢٢.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

٨=بَابُ تَقْيِيمِ الثَّمَرِ مَا كَرُمُ سَكْرَ

٣٢٤.....	تراجم رجال:
٣٢٤.....	تشریح:
٣٢٤.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

٩=بَابُ الْبَادِقِ، وَمَنْ نَهَى عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ مِنَ الْأَشْرِيَةِ

٣٢٥.....	تراجم رجال:
٣٢٥.....	تشریح:
٣٢٦.....	د طلاء حکم:
٣٢٦.....	د تعلیقاتو تخریج:
٣٢٦.....	د تعلیقاتو تخریج:
٣٢٧.....	د تعلیق تخریج:
٣٢٧.....	د تعلیق تخریج:
٣٢٨.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

١٠=بَابُ مَنْ رَأَى أَنْ لَا يَخْلُطَ الْبُسْرُ وَالْثَمَرُ إِذَا كَانَ مُسْكِرًا، وَأَنْ لَا يَجْعَلَ إِذَا مَيَّنَ فِي إِذَا مَرَّ

٣٢٩.....	تراجم رجال:
٣٣٠.....	تشریح:
٣٣٠.....	د خلیطین مسئلہ:
٣٣٠.....	د مالکیه مذهب:
٣٣٠.....	دما شوافعو مذهب:
٣٣١.....	د حنابلہ مذهب:
٣٣١.....	د جمهورو دلائل:
٣٣١.....	د علامہ عینی رحمۃ اللہ علیہ جواب:
٣٣١.....	د امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ دلائل:
٣٣٢.....	د حدیث پہ سند کلام او جواب:
٣٣٢.....	د احادیث باب جواب:
٣٣٣.....	د ابن المنیر جواب:

۳۳۳..... دتعلیق تخریج:

۳۳۳..... دحدیث دترجمة الباب سره مناسبت:

«بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ»

۳۳۴..... تراجم رجال:

۳۳۴..... تشریح:

۳۳۴..... دترجمة الباب مقصد:

۳۳۵..... دحدیث دترجمة الباب سره مناسبت:

۳۳۵..... سوال:

۳۳۵..... جواب:

۳۳۵..... تراجم رجال:

۳۳۶..... تشریح:

۳۳۶..... دترجمة الباب سره مناسبت:

۳۳۶..... تراجم رجال:

۳۳۷..... تشریح:

۳۳۷..... دلوئی په پتولو کښې حکمت:

۳۳۸..... دترجمة الباب سره مناسبت:

۳۳۸..... تراجم رجال:

۳۳۹..... تشریح:

۳۳۹..... یو اشکال او دهغې جواب:

۳۳۹..... جوابات:

۳۳۹..... دترجمة الباب سره مناسبت:

۳۴۰..... تراجم رجال:

۳۴۰..... تشریح:

۳۴۱..... دترجمة الباب سره مناسبت:

۳۴۱..... تراجم رجال:

۳۴۱..... دترجمة الباب سره مناسبت:

۳۴۲..... تراجم رجال:

۳۴۲..... تشریح:

۳۴۳..... سوال:

۳۴۳..... جواب:

۳۴۳..... دتعلیق تخریج:

١٢=بَابُ اسْتِعْدَادِ الْمَاءِ

- ٣٤٤..... تراجم رجال:
 ٣٤٥..... تشريع:
 ٣٤٥..... د ترجمة الباب مقصد:
 ٣٤٥..... د ترجمة الباب سره مناسبت:

١٣=بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ بِالْمَاءِ

- ٣٤٦..... تراجم رجال:
 ٣٤٦..... تشريع:
 ٣٤٧..... د ترجمة الباب مقصد:
 ٣٤٧..... د ترجمة الباب سره مناسبت:
 ٣٤٨..... تراجم رجال:
 ٣٤٨..... تشريع:
 ٣٤٩..... سوال:
 ٣٤٩..... جواب:
 ٣٥٠..... يحيى اوبه د الله تعالى دير لوي نعمت دي:
 ٣٥١..... حديث نه مستنيط خو آداب:
 ٣٥١..... د ترجمة الباب سره مناسبت:

١٣=بَابُ شَرَابِ الْحَلْوَى وَالْعَسَلِ

- ٣٥١..... تراجم رجال:
 ٣٥٢..... تشريع:
 ٣٥٢..... د ترجمة الباب مقصد:
 ٣٥٢..... د امام زهري رحمة الله عليه د قول تشريع:
 ٣٥٤..... د تعليق تخريج:
 ٣٥٤..... د شرابو په طور د دوائی استعمالو حکم:
 ٣٥٤..... د احنافو مذهب:
 ٣٥٤..... د ائمه ثلاثه مذهب:
 ٣٥٤..... د تعليقاتو د ترجمة الباب سره مناسبت:
 ٣٥٥..... د ترجمة الباب سره مناسبت:

١٤=بَابُ الشُّرْبِ قَائِمًا

- ٣٥٦..... تراجم رجال:
 ٣٥٧..... تشريع:
 ٣٥٧..... د ترجمة الباب مقصد:
 ٣٥٧..... په ولاړه د اوبو څکلو حکم:

٣٥٧	د ممانعت والا روايات:
٣٥٨	د جواز والا روايات:
٣٥٨	حل تعارض:
٣٦٠	د زمزم د اوبو څكلو طريقه:
٣٦٠	د زمزم د اوبو آداب:
٣٦١	فائده:
٣٦١	د ترجمه الباب سره مناسبت:

١١=بَابُ مَنْ شَرِبَ وَهُوَ أَقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ

٣٦٢	تراجم رجال:
٣٦٢	تشریح: د ترجمه الباب مقصد:
٣٦٢	د ترجمه الباب سره مناسبت:

١٢=بَابُ الْأَيْمَنِ قَالَ أَيْمَنَ فِي الشَّرْبِ

٣٦٢	تراجم رجال:
٣٦٣	تشریح: د ترجمه الباب مقصد:
٣٦٣	د «الْأَيْمَنُ قَالَ أَيْمَنَ» نحوی ترکیب:
٣٦٣	اوبه وغیره بنی طرف والاته د ورکولو حکم:
٣٦٣	د ترجمه الباب سره مناسبت:

١٨=بَابُ: هَلْ يَسْتَأْذِنُ الرَّجُلُ مَنْ عَنْ يَمِينِهِ فِي الشَّرْبِ لِيُعْطَى الْأَكْبَرُ

٣٦٤	تراجم رجال:
٣٦٤	تشریح:
٣٦٥	يو تعارض او د هغې حل:
٣٦٥	جواب:
٣٦٥	د ترجمه الباب سره مناسبت:

١٩=بَابُ الْكَرْعِ فِي الْحَوْضِ

٣٦٦	تراجم رجال:
٣٦٦	تشریح:
٣٦٦	د ترجمه الباب مقصد:
٣٦٦	حوض وغیره باندې دخلې لگولو په صورت کښې د اوبو څكلو حکم:
٣٦٦	د ترجمه الباب سره مناسبت:

٢٠=بَابُ عِدْمَةِ الصِّغَارِ الْكِبَارِ

٣٦٧	تراجم رجال:
٣٦٧	تشریح:

بابُ تَعْطِیَةِ الْإِنَاءِ = ۲۱

- ۳۲۸..... تراجم رجال
 ۳۲۹..... تشریح
 ۳۲۹..... دمانبام په وخت کښې دماشومانو دپهر تللو دمانعت حکم
 ۳۷۱..... دترجمة الباب سره مناسبت

بابُ اخْتِثَاثِ الْأُسْقِيَةِ = ۲۲

- ۳۷۱..... تراجم رجال
 ۳۷۲..... تشریح
 ۳۷۳..... په مشکیزه خله ایښودل او د اوبو څکلو ممانعت کښې حکمتونه
 ۳۷۳..... ددوؤ حدیثونو په مینځ کښې تعارض او دهغې جواب
 ۳۷۳..... اول جواب
 ۳۷۳..... دویم جواب
 ۳۷۳..... دریم جواب
 ۳۷۴..... څلورم جواب
 ۳۷۴..... پنځم جواب
 ۳۷۴..... شپږم جواب
 ۳۷۴..... دترجمة الباب سره مناسبت

بابُ الشُّرْبِ مِنْ قِمْرِ السِّقَاءِ = ۲۳

- ۳۷۴..... دترجمة الباب مقصد
 ۳۷۵..... تراجم رجال
 ۳۷۶..... جواب
 ۳۷۶..... دویم جواب
 ۳۷۷..... دترجمة الباب سره مناسبت

بابُ النَّهْيِ عَنِ التَّنَفُّسِ فِي الْإِنَاءِ = ۲۴

- ۳۷۷..... تراجم رجال
 ۳۷۷..... تشریح: لویښی کښې دننه د سا اخستلو حکم
 ۳۷۸..... دترجمة الباب سره مناسبت

بابُ الشُّرْبِ بِنَفْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ = ۲۵

- ۳۷۸..... تراجم رجال
 ۳۷۸..... تشریح
 ۳۷۹..... دترجمة الباب مقصد
 ۳۷۹..... د اوبو څکلو په وخت د ساه اخستلو مستحب طریقہ

٣٨١	مذاهب ائمه
٣٨١	داوود خكلو آداب
٣٨١	دترجمة الباب سره مناسبت

٢٦=بَابُ الشُّرْبِ فِي آيَةِ الذَّهَبِ

٣٨٢	تراجم رجال
٣٨٢	تشریح
٣٨٣	دترجمة الباب سره مناسبت

٢٧=بَابُ آيَةِ الْفِضَّةِ

٣٨٣	تراجم رجال
٣٨٤	عبد الله بن عبد الرحمن
٣٨٥	تشریح : فائده
٣٨٦	دترجمة الباب سره مناسبت

٢٨=بَابُ الشُّرْبِ فِي الْأَقْدَارِ

٣٨٦	تراجم رجال
٣٨٧	تشریح
٣٨٧	دترجمة الباب مقصد
٣٨٧	د علامه عینی رحمة الله عليه رائي
٣٨٧	شيخ الحديث مولانا زكريا رحمة الله عليه رائي
٣٨٧	دترجمة الباب سره مناسبت

٢٩=بَابُ الشُّرْبِ مِنْ قَدَحِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَتْبَاعِهِ

٣٨٨	تراجم رجال
٣٨٩	تشریح : دترجمة الباب مقصد
٣٨٩	اشكال
٣٨٩	جواب
٣٩٠	دشيخ الحديث مولانا زكريا رحمة الله عليه رائي
٣٩٠	د تعليق تخريج
٣٩١	دترجمة الباب سره مناسبت
٣٩٢	فائده
٣٩٢	دترجمة الباب سره مناسبت

٣٠=بَابُ شُرْبِ الْبَرَكَةِ وَالْمَاءِ الْمُبَارَكِ

٣٩٣	تراجم رجال
٣٩٤	تشریح

۳۹۴.....	د ترجمه الباب مقصد:
۳۹۴.....	شیخ الحدیث مولانا زکریا رحمۃ اللہ علیہ رانی:
۳۹۵.....	د تعلیق تخریج:
۳۹۶.....	د تعلیق تخریج:
۳۹۶.....	د ترجمه الباب سرہ مناسبت:

کتاب المریضی (الاحادیث: ۵۳۱۷-۵۳۵۳)

۳۹۶.....	۷۸= کتاب المریضی
۳۹۶.....	ما قبل کتاب الأشربة سرہ مناسبت:
۳۹۷.....	د مرض تعریف:

باب مَا جَاءَ فِي كَقَارَةِ الْمَرَضِ

۳۹۸.....	د آیت مبارک د ترجمه الباب سرہ مناسبت:
۳۹۹.....	فائدہ:
۳۹۹.....	تراجم رجال:
۴۰۰.....	اساتذہ:
۴۰۰.....	تلامذہ:
۴۰۰.....	ددوئ بارہ کنبی د حضرات محدثینو رانی:
۴۰۱.....	محمد بن عمرو:
۴۰۱.....	تشریح:
۴۰۳.....	د ترجمه الباب سرہ مناسبت:
۴۰۴.....	د ترجمه الباب سرہ مناسبت:
۴۰۵.....	تراجم رجال:
۴۰۵.....	تشریح:
۴۰۶.....	مطلب:
۴۰۷.....	د ترجمه الباب سرہ مناسبت:
۴۰۷.....	د تعلیق تخریج:
۴۰۷.....	تعلیق او حدیث موصول کنبی فرق:
۴۰۷.....	د ترجمه الباب سرہ مناسبت:
۴۰۸.....	تراجم رجال:
۴۰۹.....	تشریح:
۴۰۹.....	یصب منه- نحوی تحقیق:
۴۰۹.....	اول قول:
۴۰۹.....	دویم قول:
۴۱۰.....	د ترجمه الباب سرہ مناسبت:

٢=بَابُ شِدَّةِ الْمَرَضِ

- ٤١١..... تراجم رجال:
 ٤١٢..... تشریح: د ترجمه الباب مقصد:
 ٤١٢..... سوال:
 ٤١٣..... جواب:
 ٤١٣..... مرض د رفع درجات او د حط خطیئات دواړو سبب دي:
 ٤١٤..... د ترجمه الباب سره مناسبت:

٣=بَابُ: أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ، ثُمَّ الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ

- ٤١٥..... تراجم رجال:
 ٤١٥..... تشریح:
 ٤١٢..... سوال:
 ٤١٢..... د ترجمه الباب سره مناسبت:

٣=بَابُ وَجُوبِ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ

- ٤١٧..... تراجم رجال:
 ٤١٧..... تشریح: د مريض د عیادت حکم:
 ٤١٨..... د عیادت وخت:
 ٤١٩..... د عیادت فضیلت:
 ٤١٩..... عیادت آداب:
 ٤٢٠..... واقعه:
 ٤٢١..... د ترجمه الباب سره مناسبت:

٥=بَابُ عِيَادَةِ الْمُغْمَى عَلَيْهِ

- ٤٢١..... تراجم رجال:
 ٤٢١..... تشریح:
 ٤٢٢..... د ترجمه الباب مقصد:
 ٤٢٢..... د ترجمه الباب سره مناسبت:

٦=بَابُ فَضْلِ مَنْ يُهَرِّغُ مِنَ الرِّيحِ

- ٤٢٢..... تراجم رجال:
 ٤٢٣..... تشریح:
 ٤٢٣..... د جمهورو مذهب:
 ٤٢٤..... د حدیث پاک نه مستنبط یو څو خبرې:

٤=بَابُ فَضْلِ مَنْ ذَهَبَ بِهِرَةً

- ٤٢٥..... تراجم رجال:

٤٢٢.....	ددوئ باره کنبی دحضرات محدثینو رانی:
٤٢٢.....	تاریخ وفات:
٤٢٧.....	تشریح:
٤٢٨.....	دتعليق تخريج:
٤٢٨.....	دترجمة الباب سره مناسبت:

٨=بَابُ عِيَادَةِ النِّسَاءِ الرِّجَالِ

٤٢٨.....	تراجم رجال:
٤٢٨.....	ام الدرداء:
٤٢٩.....	د ام الدرداء په تعيين کنبی اختلاف:
٤٢٩.....	د علامه کرمانی رحمة الله عليه رانی:
٤٢٩.....	دحافظ ابن حجر رحمة الله عليه رانی:
٤٢٩.....	قتیه:
٤٢٩.....	تشریح: د ترجمة الباب مقصد:
٤٣١.....	سوال:
٤٣١.....	جواب:
٤٣١.....	دترجمة الباب سره مناسبت:

٩=بَابُ عِيَادَةِ الصِّبْيَانِ

٤٣٢.....	تراجم رجال:
٤٣٣.....	تشریح:
٤٣٤.....	دترجمة الباب سره مناسبت:

١٠=بَابُ عِيَادَةِ الْأَعْرَابِ

٤٣٤.....	تراجم رجال:
٤٣٥.....	تشریح:
٤٣٥.....	دحدیث مبارک نه مستنبط خو آداب:
٤٣٦.....	دترجمة الباب سره مناسبت:

١١=بَابُ عِيَادَةِ الْمُشْرِكِ

٤٣٦.....	تراجم رجال:
٤٣٧.....	تشریح: د کافر د عیادت مسئله:
٤٣٧.....	د جمهورو مذهب:
٤٣٧.....	دتعليق تخريج:
٤٣٧.....	دترجمة الباب سره مناسبت:

۱۲=بَابُ إِذَا عَادَ مَرِيضًا، فَخَفَرَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى بِهِمْ جَمَاعَةً

- ۴۳۸..... تراجم رجال:
 ۴۳۸..... تشریح:
 ۴۳۸..... دترجمة الباب سره مناسبت:

۳=بَابُ وَضْعِ الْيَدِ عَلَى الْمَرِيضِ

- ۴۳۹..... تراجم رجال:
 ۴۳۹..... تشریح:
 ۴۳۹..... مریض باندی دلاس اینودو حکم:
 ۴۴۰..... داحادیث مبارکه دترجمة الباب سره مناسبت:

۴=بَابُ مَا يُقَالُ لِلْمَرِيضِ، وَمَا يُجِيبُ

- ۴۴۱..... تراجم رجال:
 ۴۴۲..... تشریح:
 ۴۴۲..... دترجمة الباب مقصد:
 ۴۴۲..... دترجمة الباب سره مناسبت:
 ۴۴۲..... فائده:

۱۵=بَابُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ، رَأْيًا وَمَا شِئَا، وَرَدُّهَا عَلَى الْحِمَارِ

- ۴۴۳..... تراجم رجال:
 ۴۴۴..... تشریح:
 ۴۴۴..... دترجمة الباب مقصد:
 ۴۴۵..... ترکیب:
 ۴۴۵..... داحادیث دترجمة الباب سره مناسبت:

۱۱=بَابُ مَا رَخَّصَ لِلْمَرِيضِ أَنْ يَقُولَ: إِيَّيْ وَجَعٌ، أَوْ أَرَأْسَاءُ، أَوْ اسْتَدَّيْ الْوَجَعُ

- ۴۴۷..... تراجم رجال:
 ۴۴۸..... تشریح: دترجمة الباب مقصد:
 ۴۴۹..... اعتراض:
 ۴۴۹..... جواب:
 ۴۴۹..... مریض د تکلیف اظهار کولی شی:
 ۴۵۰..... دترجمة الباب سره مناسبت:
 ۴۵۲..... فائده:
 ۴۵۲..... دترجمة الباب سره مناسبت:
 ۴۵۲..... حدیث نه مستنبط خو خبری:

۱۷=بَابُ قَوْلِ الْمَرِيضِ قَوْمًا عَنِّي

- تراجم رجال: ۴۵۳.....
 تشریح: ۴۵۳.....
 د ترجمه الباب مقصد: ۴۵۳.....
 د ترجمه الباب سره مناسبت: ۴۵۴.....

۱۸=بَابُ مَنْ ذَهَبَ بِالصَّبِيِّ الْمَرِيضِ لِيُدْعَى لَهُ

- تراجم رجال: ۴۵۴.....
 تشریح: ۴۵۴.....
 د ترجمه الباب مقصد: ۴۵۵.....
 د ترجمه الباب سره مناسبت: ۴۵۵.....

۱۹=بَابُ غُلَى ثَمَثَى الْمَرِيضِ الْمَوْتِ

- تراجم رجال: ۴۵۵.....
 تشریح: ۴۵۶.....
 د ترجمه الباب سره مناسبت: ۴۵۷.....
 تراجم رجال: ۴۵۸.....
 تشریح: ۴۵۸.....
 په بدن د داغ لگولو حکم: ۴۵۹.....
 مطلب: ۴۶۰.....
 د ترجمه الباب سره مناسبت: ۴۶۱.....
 تراجم رجال: ۴۶۲.....
 تشریح: یو اشکال او دهغې جوابات: ۴۶۲.....
 اشکال: ۴۶۲.....
 جواب: ۴۶۲.....
 دویم جواب: ۴۶۳.....
 د اهل سنت مذهب: ۴۶۳.....
 د معتزله مذهب: ۴۶۳.....
 اشکال: ۴۶۳.....
 جواب: ۴۶۳.....
 دویم جواب: ۴۶۳.....
 اول مطلب: ۴۶۳.....
 دویم مطلب: ۴۶۳.....
 د مرګی د خواش کولو حکم: ۴۶۴.....
 جواب: ۴۶۴.....

٤٢٤.....	دويم جواب
٤٢٤.....	دويم جواب
٤٢٥.....	يو اشكال او دهغي جواب
٤٢٥.....	اشكال
٤٢٥.....	جواب
٤٢٥.....	دترجمة الباب سره مناسبت
٤٢٥.....	د باب ددې دواړو حديثونو يو ځانې ذکر کولو کښې نکته

٢٠=بَابُ دُعَاءِ الْعَايِدِ لِلْمَرِيضِ

٤٢٦.....	تراجم رجال
٤٢٧.....	عمرو بن ابى قيس
٤٢٧.....	تشریح
٤٢٧.....	د ترجمه الباب مقصد
٤٢٨.....	يو اشكال او دهغي جواب
٤٢٨.....	اشكال
٤٢٨.....	جواب
٤٢٨.....	د تعليقاتو تخریج
٤٢٨.....	ابراهيم بن طهمان
٤٢٩.....	دترجمة الباب سره مناسبت

٢١=بَابُ وُضْعِ الْعَايِدِ لِلْمَرِيضِ

٤٢٩.....	تراجم رجال
٤٢٩.....	تشریح
٤٢٩.....	د ترجمه الباب مقصد
٤٧٠.....	دترجمة الباب سره مناسبت

٢٢=بَابُ مَنْ دَعَا بِرَفْعِ الْوَبَاءِ وَالْحُمَى

٤٧٠.....	تراجم رجال
٤٧١.....	تشریح
٤٧١.....	د ترجمه الباب مقصد
٤٧١.....	اشكال
٤٧١.....	جواب
٤٧١.....	دترجمة الباب سره مناسبت
٤٧٢.....	جواب

٤٩=كتاب الطب: (الاحاديث: ٥٣٥٣-٥٣٥٥)

- ٤٧٢.....=كتاب الطب
- ٤٧٢.....د كتاب الطب ما قبل كتاب المرضى سره مناسبت:
- ٤٧٢.....د طب لغوي او اصطلاحى معنى:
- ٤٧٢.....د علم طب اصطلاحى تعريف:
- ٤٧٣.....د طب اقسام:
- ٤٧٣.....① مرض القلب:
- ٤٧٣.....② مرض الابدان:
- ٤٧٣.....③ طب القلوب، طب الارواح:
- ٤٧٣.....④ طب الابدان:
- ٤٧٣.....د طب الابدان اقسام:
- ٤٧٤.....د طب جسماني مدار:
- ٤٧٤.....① حفظان صحت:
- ٤٧٤.....② مضر خيزونو نه پرهيز:
- ٤٧٥.....③ د فاسدو مادو اخراج:
- ٤٧٥.....د سرور كائنات د علاج اقسام:

=بَابُ مَا أُنْزِلَ اللَّهُ دَاعِرًا لَأَنْزِلَ لَهُ شِفَاءً

- ٤٧٢.....تراجم رجال:
- ٤٧٧.....تشریح:
- ٤٧٧.....د ترجمه الباب مقصد:
- ٤٧٨.....ذكر شوى احاديثو نه مستنبط خو خبري:
- ٤٧٨.....د علاج كولو حكم:
- ٤٧٨.....د جمهورو مذهب:
- ٤٧٨.....د خيني حضراتو مذهب:
- ٤٧٨.....دليل:
- ٤٧٩.....د جمهورو د طرف نه جواب:

=بَابُ: هَلْ يُدَاوِي الرَّجُلُ الْمَرَأَةَ أَوِ الْمَرَأَةُ الرَّجُلَ

- ٤٧٩.....تراجم رجال:
- ٤٨٠.....د حديث د ترجمه الباب سره مناسبت:
- ٤٨٠.....سوال:
- ٤٨٠.....جواب:
- ٤٨٠.....سوال:

د سری، ینبغی دیو بل د علاج کولو حکم: ۴۸۰

۳=بَابُ: الشِّعَاءُ فِي ثَلَاثِ

- تراجم رجال: ۴۸۱
- الحسین: ۴۸۱
- د حضرات محدثینو د دوی باره کښې رانې: ۴۸۳
- فائده: ۴۸۴
- لیث: ۴۸۴
- تشریح: ۴۸۵
- د ریو خیزونو کښې د شفاء مطلب: ۴۸۵
- د داغلو په ذریعه د علاج حکم: ۴۸۷
- نهی والا روایات: ۴۸۷
- جواز والا احادیث: ۴۸۷
- روایاتو کښې تطبیق: ۴۸۷
- د تعلیق تخریج: ۴۸۸
- د ترجمه الباب سره مناسبت: ۴۸۸

۳=بَابُ الدَّوَاءِ بِالْعَصَلِ

- تراجم رجال: ۴۸۸
- تشریح: ۴۸۸
- په ښه شفاء کښې د هضمیر مرجع څه دی؟ ۴۸۹
- آیا په شهدو کښې د هرې بیمارۍ شفاء ده؟ ۴۸۹
- اول قول: ۴۸۹
- دویم قول: ۴۹۰
- دلیل: ۴۹۰
- د شهدو منافع: ۴۹۰
- د ترجمه الباب سره مناسبت: ۴۹۱
- تراجم رجال: ۴۹۱
- تشریح: ۴۹۱
- د ترجمه الباب سره مناسبت: ۴۹۲
- تراجم رجال: ۴۹۳
- تشریح: ۴۹۳
- یو اشکال او دهغې جواب: ۴۹۳
- اشکال: ۴۹۳
- اول جواب: ۴۹۳

٤٩٤.....	دويم جواب
٤٩٤.....	فائده
٤٩٤.....	دترجمة الباب سره مناسبت

هـ=بَاب: الدَّوَاءُ بِالْبَّاءِ الْإِزْبِيلِ

٤٩٥.....	تراجم رجال
٤٩٥.....	دحضرات محدثينو ددوئ باره كنبی رائي
٤٩٦.....	تشریح
٤٩٨.....	دترجمة الباب سره مناسبت

٦=بَابُ الدَّوَاءِ بِأَوَّلِ الْإِزْبِيلِ

٤٩٨.....	تراجم رجال
٤٩٨.....	تشریح
٤٩٨.....	مسئله
٤٩٩.....	د مالکيه او خنابله مذهب
٤٩٩.....	د شوافع مذهب
٤٩٩.....	د احنافو مذهب
٤٩٩.....	مفتی به قول
٤٩٩.....	د مانعین تداوی بالمحرمات دلائل
٥٠٠.....	د احنافو او شوافعو د طرفه جواب
٥٠٠.....	دترجمة الباب سره مناسبت

٧=بَابُ الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ

٥٠١.....	تراجم رجال
٥٠٣.....	یحیی بن بکیر
٥٠٣.....	تشریح
٥٠٣.....	دعلامه خطابی رحمة الله عليه رائي
٥٠٤.....	د علامه کرمانی رحمة الله عليه رائي
٥٠٤.....	دکلونجی فوائد
٥٠٤.....	دترجمة الباب سره مناسبت

٨=بَابُ التَّلْبِیْنَةِ لِلْمَرِیضِ

٥٠٥.....	تراجم رجال
٥٠٥.....	تشریح
٥٠٦.....	دترجمة الباب سره مناسبت

۹=بَابُ السَّعُوطِ

- ۵۰۲..... تراجم رجال:
- ۵۰۲..... تشریح:
- ۵۰۲..... دسعو طریقه:
- ۵۰۷..... دترجمة الباب سره مناسبت:

۱۰=بَابُ السَّعُوطِ بِالنُّسْطِ الْهِنْدِيِّ وَالْبَحْرِيِّ

- ۵۰۸..... تراجم رجال:
- ۵۰۸..... تشریح:
- ۵۰۸..... دترجمة الباب مقصد:
- ۵۰۹..... عود هندی نه خه مراد دی؟
- ۵۱۰..... دعود هندی فائدی:
- ۵۱۰..... اشکال:
- ۵۱۰..... جواب:
- ۵۱۱..... دویم جواب:
- ۵۱۱..... اشکال:
- ۵۱۱..... جواب:
- ۵۱۱..... دویم جواب:
- ۵۱۱..... دریم جواب:
- ۵۱۱..... خلورم جواب:
- ۵۱۲..... دترجمة الباب سره مناسبت:

۱۱=بَابُ أَيْ سَاعَةِ يَحْتَجِمُ

- ۵۱۲..... تراجم رجال:
- ۵۱۲..... تشریح:
- ۵۱۲..... دترجمة الباب مقصد:
- ۵۱۳..... بنکر کله لگول پکار دی:
- ۵۱۴..... د نهی او چارشنبی وغیره په مخصوص ورځو کښې دبنکر لگولو د ممانعت حیثیت:

۱۲=بَابُ الْحَجْمِ فِي السَّعْرِ وَالْإِحْرَامِ

- ۵۱۵..... تراجم رجال:
- ۵۱۵..... تشریح:
- ۵۱۲..... دا حرام په حالت کښې دبنکر لگولو حکم:
- ۵۱۲..... د حدیث دترجمة الباب سره مناسبت:

٣=بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الدَّاءِ

- ٥١٧..... تراجم رجال:
 ٥١٧..... تشريع:
 ٥٢٠..... ترجمة الباب سره مناسب:

٣=بَابُ الْحِجَامَةِ عَلَى الرَّأْسِ

- ٥٢٠..... تراجم رجال:
 ٥٢١..... تشريع:
 ٥٢١..... لحي جمل نه خه مراد دي؟
 ٥٢١..... اول قول:
 ٥٢١..... دويم قول:
 ٥٢١..... دتعليق تخريج:
 ٥٢٢..... ترجمة الباب سره مناسب:

٥=بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الشَّقِيقَةِ وَالصَّدَاعِ

- ٥٢٢..... تراجم رجال:
 ٥٢٣..... تشريع:
 ٥٢٣..... ترجمة الباب سره مناسب:

١١=بَابُ الْحَلْقِ مِنَ الْأَذَى

- ٥٢٤..... تراجم رجال:
 ٥٢٤..... تشريع:
 ٥٢٤..... دحديث كتاب الطب سره مناسب:
 ٥٢٥..... د ترجمة الباب مقصد:
 ٥٢٥..... ترجمة الباب سره مناسب:

٤=بَابُ مَنِ اكْتَوَى أَوْ كَوَى غَيْرَهُ، وَفَضَّلَ مَنْ لَمْ يَكْتَوِ

- ٥٢٧..... تراجم رجال:
 ٥٢٧..... تشريع:
 ٥٢٧..... د داغلو حكم:
 ٥٢٨..... بد نظر لگي:
 ٥٢٩..... د لارځنه الايمن عني او عمنه مطلب:
 ٥٣٠..... د دي صفاتو په وجه جنت ته د داخليدو مطلب:
 ٥٣١..... د احاديثو د ترجمة الباب سره مناسب:

١٨=بَابُ الْإِمْنِ وَالْكُفْلِ مِنَ الرَّمَدِ

- ٥٣١..... تراجم رجال:

٥٣١.....	تشریح:
٥٣٢.....	د رانجو لگولو حکم:
٥٣٣.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

١=بَابُ الْمَجْدَامِ

٥٣٣.....	تراجم رجال:
٥٣٣.....	تشریح:
٥٣٦.....	د تعدیه امراض مسئله:
٥٣٧.....	حل تعارض او ددې توجیهات:
٥٣٨.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

٢=بَابُ: الْمَنْ شَفَّاءَ لِّلْعَيْنِ

٥٣٨.....	تراجم رجال:
٥٣٩.....	تشریح:
٥٤٠.....	د علامه کرمانی رحمه الله علیه رائي:

٣=بَابُ اللَّذُودِ

٥٤١.....	تراجم رجال:
٥٤٢.....	تشریح:
٥٤٣.....	باب بلا ترجمه:
٥٤٤.....	تراجم رجال:
٥٤٤.....	تشریح:

٢٢=بَابُ الْعُدْرَةِ

٥٤٥.....	تراجم رجال:
٥٤٥.....	تشریح:
٥٤٦.....	د تعلیق تخریج:
٥٤٦.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

٢٢=بَابُ دَوَاءِ الْبَطْنِ

٥٤٧.....	تراجم رجال:
٥٤٧.....	تشریح:
٥٤٧.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

٢٢=بَابُ لَأَصْفَرُ، وَهُوَ دَاءٌ يَأْخُذُ الْبَطْنَ

٥٤٨.....	تراجم رجال:
٥٤٨.....	تشریح:
٥٤٨.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

١٣- بَابُ أَكْلِ الْجَرَادِ

[حديث نمبر ١٥١٧٢]

٥٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَ: «عَزَّوَجَلَّ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ عَزَّوَاتٍ أَوْ سِتًّا، كُنَّا نَأْكُلُ مَعَهُ الْجَرَادَ» (١).

ترجمہ: حضرت عبداللہ بن ابی اوفیؓ روایت دی، فرمائی چې مونږ رسول کریم ﷺ سره اووہ یا شپږ عزواتو کښې شریک شوی وو، مونږ به نبی کریم ﷺ سره مولخان خوړل. تراجم الرجال:

قوله: أَبُو الْوَلِيدٍ: دا مشهور امام ابو الوليد هشام بن عبد الملك باهلی طرابلسیؒ دی. ددوی تفصیلی حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ لِتَابِ إِيْمٍ مَن كَذَبَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُتِبَ تِير شَوَى دى (٢).

قوله: شُعْبَةُ: دا امير المؤمنين شعبه بن الحجاج الوردعتكى واسطی بصریؒ دی. ددوی تفصیلی حالات په كِتَابِ الْإِيْمَانِ لِتَابِ: الْمُسْلِمِ مَن سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدَيْهِ كُتِبَ تِير شَوَى دى (٣).

قوله: أَبِي يَعْفُورٍ: دا راوی ابو يعفور و قدان العبدی الكوفی دی. (٤)
ابويعفور دوه دى: يو ابو يعفور الاكبر، او بل ابويعفور الاصغر، د ابويعفور الاكبر نوم واقد او لقب نې و قدان دی. اود ابو يعفور الاصغر نوم عبد الرحمن بن عبيد بن نسطاس دی. (٥)
دلته د ابويعفور نه ابو يعفور الاكبر و قدان العبدی الكوفی مراد دی. (٦) او په بخاری شریف كښې ددوی صرف دوه روایتونه دى. يو د باب روایت اودويم په كتاب الأذان كښې دی. (٧)

(١) الحديث أخرجه مسلم كتاب الصيد والذبايح، باب إباحة الجراد، رقم الحديث: [١٩٥٢]. وأخرجه الترمذی فی الأطعمة، باب ما جاء فی أكل الجراد، رقم الحديث: [١٨٢٢]. وأخرجه أبی داود فی الأطعمة: باب فی أكل الجراد رقم الحديث: [٣٨١٢]. وأخرجه النسائي فی الصيد، باب الجراد رقم الحديث [٤٣٦١]. جامع الأصول: الجراد رقم الحديث [٥٥٠٦ - ٤٣٠/٧].

(٢) (كشف الباري: ٤/١٥٩)

(٣) (كشف الباري: ١/٦٧٨)

(٤) (تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٤٥٩/٣٠ ٦٦٩٤)

(٥) (تهذيب الكمال: ٤١٣، ٤١٢/٣٤)

(٦) (عمدة القاري: ١٦٣/٢١، فتح الباري: ١٢/٧٧٤، شرح الكرماني: ٩١/٢٠، الكوثر الباري: ٩/١٥٥)

(٧) (الجامع الصحيح للبخاري: كتاب الأذان لِتَابِ وَضَعِ الْأُكْفِ عَلَى الرَّكْعَةِ فِي الرَّكْعَةِ رقم الحديث: ٧٩٠ فتح الباري: ١٢/٧٧٥)

ابو یعفر الاکبر وقدان ثقه راوی دې^(۱)، ددوی تفصیلی حالات په کتاب الأذان باب وضع الکاف حل الکبیر الکوکم کنبی تیر شوی دی^(۲).

البته نووی رحمه الله علیه په دې روایت کنبی ابو یعفر نه ابو یعفر الاصغر عبد الرحمن بن عبید مراد اخستی دې^(۳).

لیکن علامه عینی رحمه الله علیه او حافظ ابن ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې صحیح خبره داده چې دلته ابو یعفر نه ابو یعفر الاکبر مراد دې ځکه چې امام ترمذی رحمه الله علیه ددې حدیث مبارک د تخریج نه پس په جزم سره فرمائی چې ددې حدیث روایت کوونکی راوی ابو یعفر دې او دده نوم واقد دې^(۴).

او بل دا چې ابن ابی حاتم رحمه الله علیه د ابو یعفر الاصغر په ترجمه کنبی فرمائی چې ابو یعفر الاصغر د عبد الله بن ابی اوفی نه سماعت نه دې کړې^(۵).

چنانچه د اسماء الرجمال په کتابونو کنبی د ابو یعفر الاصغر عبد الرحمن بن عبید په مشانخو کنبی ابراهیم نخعی رحمه الله علیه، ابو ثابت، ایمن بن ثابت رحمه الله علیه، السائب بن یزید، حمه الله علیه، ابو الشعثاء رحمه الله علیه، سلیم بن اسود المحاربی رحمه الله علیه، عامر الشعبي رحمه الله علیه، عبید بن نسطاس رحمه الله علیه، ابو الضحی مسلم بن صبیح رحمه الله علیه او ولید بن العیز رحمه الله علیه ذکر دی، خو ددوی په مشانخو کنبی د ابن ابی اوفی ذکر نشته دې^(۶).

البته ابن حبان ددوی په ترجمه کنبی فرمائی دی چې دوی د ابن ابی اوفی او حضرت انس بن مالک نه روایت کوی^(۷).

ابو یعفر الاصغر عبد الرحمن بن عبید هم ثقه راوی دې^(۸).

(۱) سیر أعلام النبلاء، رقم الحديث: ۲۱۴/۵، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۲۱۰، ۱۲۳/۱۱، الجرح والتعديل: ۲۰۷، ۶۲/۹، کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۴۳۲۷، ۱۰۷/۳، تقريب التهذيب رقم الحديث: ۴۴۰، ۲۸۳/۲، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۶۶۹۴، ۴۶۱/۳۰

(۲) (کشف الباری: کتاب الأذان باب وضع الکف علی الرکب فی الرکوع رقم الحديث: ۷۹۰)

(۳) (شرح النووي علی جامع الصحیح لسم کتاب أبواب الصید والذبائح، باب إباحة الجراد ۱۵۲/۲، فتح الباری: ۷۷۵/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۳/۲۱)

(۴) سنن الترمذی کتاب الأطعمة، باب ماجاء فی أکل الجراد رقم الحديث ۱۸۲۱، فتح الباری: ۷۷۵/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۳/۲۱)

(۵) فتح الباری: ۷۷۵/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۳/۲۱)

(۶) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۴۵۳، ۲۲۵/۶، التاريخ الكبير للبغاري رقم الترجمة: ۱۰۱۵، ۳۲۰/۵، الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۱۲۲۴، ۳۱۸/۵، الکاشف رقم الترجمة: ۳۲۹۲، ۱۷۱/۲، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۳۸۹۵، ۲۶۹/۱۷)

(۷) کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۲۴۷۱، ۳۲۲/۲)

(۸) الجرح والتعديل: ۳۱۸/۵، تهذيب التهذيب: ۲۲۵/۶، الکاشف: ۱۷۱/۲، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ۳۹۵۶،

۵۸۱/۱، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۲۷۰/۱۷)

قوله: ابن أبي أوفى: دا راوی حضرت عبدالله بن ابی اوفی ؓ دی. ددوی تفصیلی حالات په کتاب الزکوة کنې تیر شوی دی.^(۱)

قوله: سفيان: دا مشهور امام حدیث ابو عبدالله سفیان بن مسروق ثوری کوفی رحمة الله عليه دی. ددوی حالات په کتاب الإیمان/باب علامة المتألف کنې تیر شوی دی.^(۲)

قوله: أبو عوانة: دا راوی ابو عوانه بن عبدالله یشکری رحمة الله عليه دی. ددوی تفصیلی حالات په تذه الوسی کنې تیر شوی دی.^(۳)

قوله: إسراييل: دا مشهور محدث ابو يوسف اسراييل بن یونس بن ابی اسحاق همدانی سبعی کوفی رحمة الله عليه دی. ددوی تفصیلی حالات په کتاب العلم/باب من ترک بعض الاختیار، مخالفة أن یقصر فهم بعض الناس عنه، کنې تیر شوی دی.^(۴)

تشریح: د ترجمه الباب مقصد

حضرت شیخ الحدیث مولانا زکریا رحمة الله عليه فرمائی چې د امام بخاری رحمة الله عليه په دې ترجمه الباب سره شائد مقصد دې طرفته اشاره کول دی چې د نبی کریم ﷺ نه مولخ خوړل ثابت دی. او دهغه حدیث مبارک ضعف طرفته اشاره کوی. په کوم کنې چې دی چې کله نبی کریم ﷺ نه د مولخ متعلق تپوس او شو نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل: اکثر جهنم الله لا لکله ولا احرهمه چې مولخان دالله تعالی لوڼې لښکرې دی. نه خو دا څه خوړم او نه ئې حرام گرزوم.^(۵)

قوله: أبو جهم: د جیم په فتي سره، د جهاده جمع ده، او د جهاده اطلاق په مذکر او مؤنث دواړو باندې کیږي دا مولخ ته وائی.^(۶) په دې ځینې واړه وی او ځینې غټ او دا شان دا سره، زېر، سپین او مختلفو رنگونو کنې وی. او ددې شېر پښې وی، دوه په مینځ کنې او دوه روستو.^(۷)

او دا د جرد نه مشتق دی. لکه لایزل علی شئ، لا جهده.^(۸) یعنی داپه یو څیز (په فصل وغیره)،

(۱) (کشف الباری کتاب الزکوة باب صلاة الإمام ودعائه لصاحب الصدقة. رقم الحديث: ۱۴۹۷)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۳۴)

(۴) (کشف الباری: ۴/۵۴۶)

(۵) الكنز الكنزی المتواری: ۱۵۵/۱۹، سنن ابی داود کتاب الأطعمة باب: فی أكل الجراد رقم الحديث: ۳۸۱۳

(۶) لسان العرب باب الجیم: ۲/۲۳۶، تاج العروس، فصل الجیم من باب الدال: ۳۱۸/۲

(۷) حیوة الحيوان، الجراد: ۱/۱۸۱

(۸) لسان العرب باب الجیم: ۲/۲۳۶، تاج العروس، فصل الجیم من باب الدال: ۳۱۸/۲، فتح الباری: ۱۲/۷۷۴ عمدة

القاری: ۲۱/۱۶۲

باندې نه ورځي. مگر هغې لره ختموي.

ددې دوه اقسام دي. يو طيار يعنې الرتونکي، او دويم وثاب يعنې توپ وهوکې دې^(۱).

د مولخ خوړلو حکم

مولخ بالا جماع حلال دې^(۲). خو ابن العربي په شرح د ترمذی کښې د حجاز او د اندلس په مولخانو کښې فرق بيان کړې دې، او ويلي يې دي چې د اندلس مولخان ټول په ټوله ضروري دي. ^(۳)لهذا که د يوې علاقې د مولخانو باره کښې معلوم شي چې هغه مضر صحت دي نو بيا به د هغې استعمال صحيح نه وي^(۴).

د ځينو شوافعو مذهب:

شوافعو کښې د علامه صميری رحمه الله عليه خيال دا وو چې نبی کریم ﷺ به مولخ خوړلو نه خوښول^(۵).

دليل: هغوی د نبی کریم ﷺ دهغه روايت نه استدلال کوي کوم کښې چې نبی کریم ﷺ نه د مولخ متعلق تپوس اوشو، نو نبی کریم ﷺ اوفرمايل. اکثر جهود الله لا اكله ولا احرمه^(۶)، يعنې مولخان د الله تعالی ډير لوڼي لښکر دي. څه نه دا خوړم او نه ښې حرام گرزوم.

جواب: حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائي چې دا روايت مرسل دې^(۷).

البته بيا په دې خبره کښې اختلاف دې چې مولخ لره ذبح کول ضروري، او که بغير د ذبح کولو نه يې خوراک جائز دې؟

د ائمه ثلاثه مذهب

د ائمه ثلاثه په نزد مولخ بغير د ذبح کولو نه خوړل جائز دی، که پخپله مړ شوې وی يا په يو څيز سره وهلې شوې وی، که ددې ښکار مسلمان کړې وی او که کافر^(۸).

دليل: د جمهورو حضراتو دليل د نبی کریم ﷺ روايت دې: اكلت لنا ميتتان ودمان، فلما الميتتان

^(۱) فتح الباری: ۷۷۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۲/۲۱

^(۲) (شرح النووي علی الجامع الصحيح لسلم کتاب الصيد والذبايح، باب إباحة أكل الجراد ۱۵۲/۲، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبايح، باب إباحة أكل الجراد: ۳۱۵/۹، فتح الباری: ۷۷۵/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۲/۲۱،

ارشاد الساری: ۲۵۵/۱۲)

^(۳) عارضة الأحوذی لابن العربي، کتاب الأطعمة، باب ما جاء فی الدعاء علی الجراد: ۱۴/۸

^(۴) فتح الباری: ۷۷۵/۱۲

^(۵) فتح الباری: ۷۷۵/۱۲

^(۶) [سنن أبي داود کتاب الأطعمة، باب فی أكل الجراد رقم الحديث (۳۸۱۳)]

^(۷) فتح الباری: ۷۷۵/۱۲، ارشاد الساری: ۲۵۵/۱۲، الكنز الكنزی المتواری: ۱۵۵/۱۹

^(۸) (شرح النووي علی الجامع الصحيح لسلم کتاب الصيد والذبايح، باب إباحة أكل الجراد ۱۵۲/۲، فتح الباری: ۷۷۴/۱۲، البيان فی مذهب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الأطعمة: ۵۱۰/۴، عمدة القاری: ۱۶۲/۲۱، الدرر الرد کتاب الذبايح: ۲۱۶/۵، البحر الرنق کتاب الذبايح، فصل فیما یحل ولا یحل: ۳۱۵/۸، المغنی لابن قدامة کتاب

الصيد والذبايح: ۳۱۴/۹)

فالجراد والحوت، وأما الدمان فالطعال والكبد. (١)

زمنون دپاره دوه مردار او دوه وينې حلالې كړې شوي دي. دوه مردار مولخ او مېهې، او دوه وينې يعني توري (تلي)، اور اینه (كليجې)، ده. نومولخ او مېهې بغير د ذبحې نه حلال دي. د مالكيو مذهب: د مالكيو په نزد ددې ذبح كول تسميې او نيت سره د جواز كل دپاره شرط دي. (٢)

بيا د مالكيه په نزد د مولخ ذبح كول دادې چې دا اوژلې شي، كه ددې سر پرېكړې شي او كه په كتوئي يا په اور كښې ژوندي پوخ كړي شي. خو كه په يو طريقه هم اونه وژلې شو، بلكه پخپله د وړاندې نه مړ وي، نو ددې خوراك جائز نه دي. (٣)

دليل: مالكيه دقرآن ددې آيت نه استدلال كوي: (رحمت عليكم الميتة..... الاية) يعني په تاسو باندې حرام شو مړ ځناور، او مولخ كه ذبح نه كړې شو او د وړاندې نه مړ وي نو دا هم ميتة كښې داخل دي. لهذا دابه هم حرام وي. ځكه چې صرف صيد البحر بغير د ذبح نه بغير حلال دي. صيد البر بغير د ذبح نه حلال نه دي. او مولخ هم صيد البر دي. لهذا ددې ذبح كول هم ضروري دي. البته ددې ذبح په حلق كښې ممكن نه ده، نو ځنگه چې هم ممكن وي دا اوژلې شي، نو دا به په ذبح كښې شمير وي. (٤)

قوله: غَزَاةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ غَزَاةَ أُوَيْتَا،

داشك شعبي ته راغلي دي چې اووه غزوات ئي اووئيل او كه شپږ (٥) حالانكه امام مسلم رحمه الله عليه او امام ترمذي رحمه الله عليه دشعبي په طريق دا روايت نقل كړې دي، او په هغې كښې د سَمِعَ غَزَاةَ، او غزواتو ذكر دي. (٦)

قوله: كُنَّا نَأْكُلُ مَعَهُ الْجَرَادَ:

دلته د معيت نه يا خو صرف غزوه كښې معيت مراد دي، خوراك كښې نه، يا په خوراك

(١) موسوعة الإمام الشافعي، كتاب الصيد والذبايح، باب ذكاة الجراد والحيات: ٤٩٧/٥، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحج، باب الأطعمة: ٥١٠/٤، المغني لابن قدامة كتاب الصيد والذبايح: ٣٦٤/٩، فتح الباري: ٧٧٤/١٢، عمدة القاري: ١٦٢/٢١، البحر الرائق كتاب الذبايح، فصل فيما يحل ولا يحل: ٣١٥/٨، الدرر الرد كتاب الذبايح: ٢١٦/٥

(٢) المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الصيد، الباب الثاني في بيان ما يجوز أكله إلا بذكاة: ٢٥٨/٤، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الذبايح، هل يذكي الجراد: ١٠٩/٤، حاشية الدسوقي، باب الذكاة: ٣٧٨/٢

(٣) المدونة الكبرى، كتاب الذبايح، ٦٤/٢، حاشية الدسوقي، باب الذكاة: ٣٧٨/٢، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الذبايح، هل يذكي الجراد: ١٠٩/٤

(٤) المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الصيد، الباب الثاني ٢٥٨/٤، شرح ابن بطال: ٤٠٢/٥

(٥) فتح الباري: ٧٧٥/١٢

(٦) الجامع الصحيح لمسلم كتاب الصيد، باب إباحة أكل الجراد رقم الحديث: ١٩٥٢، سنن الترمذي كتاب الأطعمة، باب ما جاء في أكل الجراد رقم الحديث ١٨٢٢

بل خه چاره نه وی که تاته خه ملاؤ نشی نو بیا هغه اووینخه او په هغې کنبې خوراک اوکړه او تاچې کوم بیان اوکړو چې ته د بنکار په زمکه کنبې اوسیرې، نو ته چې بسم الله اوواږي او په غشي سره بنکار اوکړي نو هغه خوره. او ته چې د تربیت یافته سېې په ذریعه بنکار کوې نو د الله نوم پرې اخله دکله چې ته سېې بنکار پسې پریږدې او بنکار خوره، او ته چې د کوم غیر تربیت یافته سېې په ذریعه بنکار اوکړې، که تا هغه ذبح کړو (یعنی بنکار لا ژوندې وو او ته هغه ذبح کړې) نو هغه خوره.

۵۳۷- حَدَّثَنَا الْمُكَرَّمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، قَالَ: لَمَّا أَمْسَوْا يَوْمَ فَتَحُوا غَبِيْرًا، أَوْقَدُوا النَّيْرَانَ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَامٌ أَوْقَدْتُمْ هَذِهِ النَّيْرَانَ؟» قَالُوا: الْخُومِرُ الْحُمْرُ الْإِسْبِيَّةُ، قَالَ: «أَهْرِيقُوا مَا فِيهَا، وَاكْثِرُوا قُدُورَهَا» فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ، فَقَالَ: مُهْرِقٌ مَا فِيهَا وَنَفَيْلَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَوْدَاكَ»

بل روایت د حضرت سلمه بن الاکوع ۷ دې، فرمائی: کله چې د فتح خیبر په ورځ ماښام شو نو خلقو اورونه بل کړل، نبی کریم ۷ تپوس اوکړو چې تاسو خلقو په کوم څیز باندې اوو بل کړې دي (یعنی په اور باندې خه پخوئ) خلقو په جواب کنبې اووئیل چې د پاللي شوؤ خرو په غوښه باندې، نبی کریم ۷ افرمائیل: خه چې په دې کنبې دی هغه واروئ او (تاسو چې په کومو کتوؤ کنبې غوښه پخوله) هغه ماتې کړئ، د خلقو نه یو کس اودیدو او عرضې اوکړو، دې کتوؤ کنبې چې دننه خه دی هغه اغورزوؤ او دا کتوئ اووینخو؟ نو نبی کریم ۷ افرمائیل چې داسې هم کولې شی.

تو اجم وچال

قوله: أَبُو عَاصِمٍ: دا امام ابو عاصم بن ضحاک بن مخلد بن مسلم شیبانی بصری رحمة الله عليه

دې، ددوئ تفصیلی حالات په، کِتَابُ الْعِلْمِ باب ماجاء فی العلم، کنبې تیر شوی دی. (۱)

قوله: حَبِیْةٌ: دا راوی حیوة بن شریح بن صفوان بن مالک التجبی المصری رحمة الله عليه دې

ددوئ حالات په، کِتَابُ فَصَائِلِ أَصْحَابِ الْإِسْلَامِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، کنبې تیر شوی دی (۲) کِتَابُ

فَصَائِلِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ۷ بَابُ مَنَاقِبِ عُمَرَوِ بْنِ الْكَافِرِ رقم الحديث: (۳۷۴۳)

قوله: رَبِيعَةُ بْنُ يَزِيدَ: دا راوی ابو شعيب، بیعة بن یزید الایادی الدمشقی رحمة الله عليه دې.

ددوئ حالات په، بَابُ صَيْدِ الْقَوْسِ، کنبې تیر شوی دی (۳)

قوله: أَبُو إِدْرِيسَ: دا راوی ابو ادريس عائذ الله بن عبد الله خولانی رحمة الله عليه دې. ددوئ

(۱) (کشف الباری: ۱۵۲/۳)

(۲) (کشف الباری:)

(۳) (کشف الباری: کِتَابُ الذَّبَالِغِ وَالصَّيْدِ بِبَابِ صَيْدِ الْقَوْسِ.)

حالات په، **کتاب الإیمان باب: علامة الإیمان حب الأنصار**، کښې تیر شوی دی ^(۱).
 قوله: **أَبُو ثَعْلَبَةَ** دا راوی ابو ثابت ایمن بن ثابت مولى بنی ثعلبه الکوفی رحمة الله عليه دي.
 ددوئ حالات په، **کتاب العلم/باب من أجهل الفتن بإشارة السيد والناس**، کښې تیر شوی دی ^(۲).
 قوله: **الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ** دا راوی مکي بن ابراهيم بن بشير بن فرقد تميمی رحمة الله عليه دي.
 ددوئ مفصل حالات په، **کتاب العلم/باب من أجهل الفتن بإشارة السيد والناس**، کښې تیر شوی دی ^(۳).

قوله: **يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ** داد مشهور تابعی بزرگ دحضرت سلمه بن الاكوع ۷ مولى، ابو خالد يزيد بن ابی عبید اسلمی حجازی رحمة الله عليه دي ددوئ حالات په، **کتاب العلم/باب من كذب على النبي صلى الله عليه وسلم**، کښې تیر شوی دی ^(۴).
 قوله: **سَلَمَةُ بْنُ الْأَكْوَعِ** دا مشهور صحابی حضرت سلمة بن عمرو بن الاكوع اسلمی مدنی ۷ دي. ددوئ حالات په، **کتاب العلم/باب من كذب على النبي صلى الله عليه وسلم**، کښې تیر شوی دی ^(۵).

تشریح: د باب ورومبي حديث باب صيد القوس کښې تیر شوی دی او هلته ددې تشریح، د کفارو د لوښو د استعمال حکم تفصیل سره تیر شوی دی ^(۶).
 دحديث نه د ترجمة الباب ثبوت

په ترجمة الباب کښې د آية التَّبَوُّس ذکر دي. حالانکه د باب په روايت کښې د اهل کتابو د اواني ذکر دي؟

حضرات شارحینو د حديث د ترجمة الباب سره د مناسبت دوه وجوهات بیان کړي دي
 اوله وجه: يوه وجه داده چې چونکه د نجاستونو نه ځان نه بچ کول په اهل کتابو او مجوسو کښې مشترک دي، ځکه امام بخاری د يو نه دبل حکم ثابت کړي دي ^(۷).
 چنانچه د مجوسيانو ذبيحه مرداره ده او هغوی مرداره گټوؤ کښې پخوی، نو اهل کتاب خو خنزير پخوی او په لوښو کښې شراب ايرېدی لهذا هرکله چې داهل کتابو د لوښو د

^(۱) (کشف الباری: ۴۸/۲)

^(۲) (کشف الباری: کتاب الذَّبَائِعِ وَالصَّيْدِ/بابُ صَيْدِ الْقَوْسِ).

^(۳) (کشف الباری: ۴۸۱/۲)

^(۴) (کشف الباری: ۱۸۲/۴)

^(۵) (کشف الباری: ۱۸۲/۴)

^(۶) (کشف الباری: کتاب الذَّبَائِعِ وَالصَّيْدِ/بابُ صَيْدِ الْقَوْسِ).

^(۷) (الکنزى المتوارى على تراجم البخارى، کتاب الذَّبَائِعِ وَالصَّيْدِ/بابُ آيَةِ التَّبَوُّسِ ص: ۲۰۵، شرح الکرمانى: ۹۲/۲۰، فتح الباری: ۷۷۷/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۴/۲۱، ارشاد الساری: ۲۵۶/۲۲، شرح ابن بطال: ۴۰۳/۵).

وینخلونه پس د استعمال اجازت شته دې، نو د اشان د مجوسیانو لوبنی هم استعمالولې شی.^(۱)

او دویمه وجه شاید چې امام بخاری رحمه الله علیه مجوسیانو لره اهل کتاب گنړی.^(۲)

د حافظ ابن حجر راټی

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې ځینې طرقې کښې د مجوسیانو هم ذکر شته دې. چنانچه سنن ترمذی کښې روایت دې: عَنْ أَبِي لُعْمَةَ الْخُسَينِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ قُدْرَةَ الْجُوسِ، فَقَالَ: «أَنْقَرُوا هَئِلًا، وَأَطْعُوا لَيْلَهَا».^(۳)

د نبی کریم ﷺ نه د مجوسیانو د کتوؤد استعمال باره کښې، تپوس او شو نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل: هغه ښه وینځی، او په هغې کښې پخلې کوږی.

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی: امام بخاری رحمه الله علیه په ترجمه الباب سره دهغه طرف ته اشاره کړې ده. امام بخاری رحمه الله علیه عموماً د اشان کوی چې ځینې طرقې چې د هغوئ په شرط باندې پورا نه وی نو هغه په ترجمه الباب کښې راوړی او حدیث د خپل شرط مطابق بل راوړی.^(۴)

قوله: الْجُوسِ: دمیم په فتحه او د جیم په ضمه او په واؤ ساکن سره، کوم خلق چې د نمر، سپوږمۍ اود اور عبادت کوی، هغوئ ته مجوس وائی.^(۵)

باقی چې کوم روایت دې: الْقَدْرِيَّةُ الْجُوسِ هَذِهِ الْأَمَةُ: قدریه ددې امت مجوسیان دی.^(۶) نو ددې وجه داده چې څنگه چې مجوس خیر لره د نور طرف ته منسوب کوی، او شر لره د ظلمت طرف ته، یعنی خیر دنور نه پیدا کیږی او شر د ظلمت نه پیدا کیږی. د اشان قدریه هم خیر د الله تعالی طرف ته منسوب کوی او شر لره د انسان طرف ته، حالانکه د خیر او شر دواړو خالق الله تعالی دې.^(۷)

قوله: الْمَيْتَةُ: ترجمه الباب کښې امام بخاری رحمه الله علیه د الْمَيْتَةِ ذکر هم کړې دې. ابن المنیر فرمائی: چه بد که المیتة علی أن الحمر لساکات محرمة لم تؤثر لیهما الذکاة.^(۸)

(۱) فتح الباری: ۷۷۷/۱۲

(۲) شرح الکرمانی: ۹۲/۲۰، فتح الباری: ۷۷۷/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۴/۲۱، ارشاد الساری: ۲۵۶/۱۲

(۳) سنن الترمذی کتاب الأطعمة، باب ما جاء فی الأکل فی آتیه الکفار رقم الحدیث: ۱۷۹۶

(۴) فتح الباری: ۷۷۷/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۴/۲۱.

(۵) الملل والنحل ص: ۷۲۸، لسان العرب باب المیم: ۱۳/۱۳، المعجم الوسیط ص: ۸۵۵

(۶) سنن أبی داود کتاب السنة، باب فی القدر، رقم الحدیث: ۴۶۹۱

(۷) تاج العروس، فصل الیم من باب السین: ۳۵/۴، لسان العرب باب الیم: ۳۱/۱۳، النهایة لابن اثیر، حرف الیم: ۶۳۶/۲

(۸) الكنزی المتواری علی تراجم أبواب البخاری لابن المنیر، کتاب الذبائح والعتید، باب آتیه المجوس، ص: ۲۰۵، فتح الباری: ۷۷۷/۱۲

امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ پہ ترجمۃ الباب کنبی دمیثۃ ذکر کولو سرہ دې خبرې طرف ته تنبیہ کړې ده چې اگر که خرونه ذبح کړې شوی وو او دهغې خوښه پخیدله چې د حرمت حکم یې راغلو، نو حرم چونکه حرام او گمزلوې شو په دې وجه ددوی د حلت دپاره ذبح مؤثر پاتې نه شوه. ځکه چې ذبح په حلالو ځناورو کنبی مؤثره وی، په حرام کنبی نه

قوله: عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ: لَنَا أَمْرٌ

د باب دویم حدیث په کتاب الظالم والغصب باب: هَلْ تُكْتَرُ الذَّنَاءُ الَّتِي فِيهَا الْغَنَمُ تَبْرَ شَوَى دې (۱)

قوله: أَمْرٌ: دباب افعال نه المص یس، د ماښام په وخت کنبی داخلیدل. (۲)

قوله: أَوْقَدُوا النَّيِّرَانَ: أَوْقَدُوا د باب افعال نه، په معنی د اور بلولو. (۳)

قوله: النَّيِّرَانَ: (دنون په کسرې، دیاء په سکون سره) دا دالتار جمع ده په معنی د اور. (۴)

قوله: لُحُومُ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ: الْإِنْسِيَّةُ دهمزې کسرې، نون ساکن، په سین مکسور او یاء مشدد مفتوح سره، په معنی د پالې شوې ځناور، کورونو کنبی اوسیدونکی. (۵) د خرونو متعلق تفصیل به مخکنې په باب لُحُومُ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ کنبی راځی.

قوله: أَهْرَقُوا: په دې کنبی هام زانده ده، اصل کنبی أَرَقُوا دې، دباب افعال أَرَقَ، یریق نه، په معنی د اوبه وغیره غورزول. (۶)

قوله: لُذُورٌ: دا د القدر دقاف په کسرې، په دال ساکن سره، جمع ده، بمعنی گټونۍ. (۷)

قوله: مَهْرَقٌ مَا فِيهَا: دلته استفهام محذوف دې. یعنی انهریق ما فیها، گټوؤ کنبی چې څه دی آیا مونږ هغه وارو؟ (۸)

قوله: فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوْذَآكَ: نه د لوبښو ماتولو او د وینځلونه پسر دهغې په استعمالولو کنبی تخییر طرف ته اشاره ده.

حضرات شارحین فرمائی چې رومې نسی کریم ﷺ دوحی یا د اجتهاد په ذریعه ددې لوبښو د ماتولو حکم ورکړ. او بیا د ماتولو هغه حکم منسوخ شو یا په اجتهاد کنبی بدلون

(۱) (کشف الباری کتاب الظالم والغصب باب: هَلْ تُكْتَرُ الذَّنَاءُ الَّتِي فِيهَا الْغَنَمُ: ۲۴۷۷)

(۲) لسان العرب باب الميم: ۱۱۰/۱۳

(۳) لسان العرب باب الواو: ۳۶۲/۱۵

(۴) لسان العرب باب النون: ۳۲۲/۱۴، النهایة لابن، حرف النون: ۸۰۳/۲

(۵) لسان العرب باب الهمزة: ۲۳۳/۱، النهایة، حرف الهمزة: ۸۰۳/۲، شرح الکرماني: ۹۳/۲۰

(۶) تاج العروس، فصل الراء من باب القاف: ۳۶۶/۶، عمدة القاری: ۱۶۵/۲۱.

(۷) لسان العرب باب القاف: ۶۰/۱۱

(۸) (ارشاد الساری: ۲۵۷/۱۲)

راغلو (۱)

ترجمة الباب سره مناسبت: علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې ددې حدیث مبارک په باب کښې د راوړلو وجه داده چې کله د اهل خرونو حرمت ثابت شو نو دا دمیت په شان شو او کله چې نبی کریم ﷺ د هغه لوبښو د استعمال اجازت ورکړو کومو کښې چې د خرونو غوښه پخیده، نو د اشان به د مجوسیانو د لوبښو استعمال د وینځلو نه پس جائز وی (۲)

۱۵- بَابُ التَّسْمِيَةِ عَلَى الذَّبِيحَةِ، وَمَنْ تَرَكَ مُتَعَبِّدًا

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «مَنْ لَبَسَ فَلَا بَأْسَ» وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْثَلَكُمْ يُدْرِكُ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ» [الأنعام: ۱۱۸]: «وَالنَّاسِ لَا يَتَمَيَّزُ قَابِقًا» وَقَوْلُهُ: «وَأَنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ أَكُمُ تُشْرِكُونَ» [الأنعام: ۱۱۸]

د ترجمه الباب مقصد

امام بخاری رحمه الله علیه په ترجمه الباب کښې مَنْ تَرَكَ مُتَعَبِّدًا او دې نه پس د حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنه د تعلیق کړو او د هغه مسئلک د ترجیح طرفته یې اشاره کړې ده کوم کښې چې ترک تسمیه ناسیا سره ذبیحه حرامه نه گزری (۳)

دې نه پس امام بخاری رحمه الله علیه او فرمائیل: والناس لا یسق فاسقا، هیرونکې فاسق نه وی. دې سره یې د قرآن کریم آیت (وَلَا تَأْكُلُوا أَمْثَلَكُمْ يُدْرِكُ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ) طرفته اشاره کړې ده. کوم کښې چې الله تعالی فرمائی چې په کومه ذبیحه باندې د الله تعالی نوم نه وی اخستې شوې، هغه مه خوری، ځکه چې د الله تعالی نوم نه اخستل یو فاسقانه طریقه ده.

ددې نه معلومه شوه چې، فسق، د ترک تسمیه عمدا صفت دې. یعنی په قصد سره د الله تعالی نوم نه اخستل فسق دې. لهدا چې کوم حکم دې چې په کومه ذبیحه باندې د الله تعالی نوم نه وی اخستې شوې د هغې د نه خوراک د حکم به هم د عمد سره خاص وی. یعنی کله چې عمد سره په هغې د الله تعالی نوم نه وی اخستې شوې (۴) کښې شامل نه وی. لهدا چې په ذبیحه باندې د الله تعالی نوم په هیره نه وی اخستلې شوې نو هغه خوراک جائز دې.

د تعلیق تخویج

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه د تعلیق لره دار قطنی موصولا نقل کړې دې (۵)
قوله: «وَأَنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ أَكُمُ تُشْرِكُونَ» (۶) [الأنعام: ۱۲]

(۱) شرح الکرماني: ۹۳/۲۰، عمدة القاری: ۱۶۵/۲۱

(۲) (عمدة القاری: ۱۶۵/۲۱، الكنز الكنزی المتواری: ۱۵۷/۱۹)

(۳) نتج الباری: ۷۷۸/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۵۷/۱۲

(۴) (إرشاد الساری: ۵۸/۱۲، المغنی لابن قدامة، کتاب الصيد، والذبايح: ۳۱/۹، تفسیر روح المعانی، سورة الانعام: ۱۲۱، ۳۶۱/۸، احکام القرآن للجصاص، سورة الانعام: ۱۲۱، ۹/۳)

(۵) دار قطنی، باب الصيد والذبايح، رقم الحديث: ۴۷۵۹، ۱۹۸/۴، تغلیق التعلیق: ۵۱۲/۴

او شیطانان دخیلو دوستانو په زړونو کښې اچوی چې هغوی تاسو سره جنگ او کړی، او که تاسو د هغوی خبره او منله نو تاسو هم مشرکان شوی
امام بخاری رحمه الله علیه دې آیت سره په حقیقت کښې هغه روایت طرف ته اشاره کړې ده
من ابن عباس فی قوله عزوجل ولا تأکلوا مما آتاکم یدکر اسم الله علیه قال: خاصهم البشر کون قالوا: ما ذبح الله
فلا تأکلوا وما ذبحتم انتم الاکتموا^(۱)

یعنی مشرکانو به مسلمانانو سره بحث کولو او وئیل به ئې چې کوم لره الله تعالی ذبح کړی
نو هغه تاسو نه خوړئ او کوم لره چې تاسو ذبح کړئ نو هغه تاسو خوړئ

ددې نور وضاحت د سنن ابی داؤد په یو روایت سره کیږی، په هغې کښې دی: جهات اليهود
إل الله صلی الله علیه وسلم قالوا: نأکل مما تلتنا ولا نأکل مما تلت الله^(۲)

یهودیان د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شو او وې وئیل چې کوم مونږ قتل کړو هغه
مونږ خوړو او چې کوم الله تعالی قتل کړی نو هغه دې مونږ نه خوړو؟ نو په دې باندې دا
آیت مبارک نازل شو: (وَأَنَّ الْفٰطِرِیْنَ لَیُؤَخِّرْنَ إِلَىٰ أَوَّلِهِمْ لَیَجَازِلُوهُمْ وَأَنَّ أَعْلَمُ مِنْهُمْ لَعَنَ لَعْنَهُمْ^(۳))
د تسمیة علی الذبیحة حکم:

د احنافو او مالکیه مذهب: د احنافو او مالکیه په نزد یې که عمداً په ذبیحه باندې تسمیه او نه
وئیل نو ذبیحه حلاله نه ده. او که ترې نه هیڅ شوه، نو بیا به ذبیحه حلاله وی.^(۴)
د حنابلة مذهب: د حنابلة په نزد عمداً، نسیاناً دواړو صورتونو کښې تسمیه شرط ده.^(۵)

د شوافعو مذهب: د امام شافعی رحمه الله علیه په نزد تسمیة علی الذبیحة مسنون ده، واجب نه
ده. لهذا ترك تسمیه که عمداً وی او که نسیاناً، ذبیحه به حرامه نه وی.^(۶)
البته د شوافعو په مسلک کښې دا تفصیل هم شته چې که د ذبح په وخت عمداً بسم الله ترك
کړونکی دا تهاون او معمولی او کنترول او بسم الله یې پریخودله نو په دې صورت کښې به د
شوافعو په نزد هم ذبیحه حلاله نه وی.^(۷)

^(۱) سنن النسائی کتاب الضحایا، باب قول الله عزوجل ولا تأکلوا مما یذکر اسم الله رقم الحدیث: (۴۴۴۲)

^(۲) سنن ابی داود کتاب الأضاحی، باب فی ذبائح أهل کتاب رقم الحدیث: (۲۸۱۹).

^(۳) الجامع لأحكام القرآن للقرطبی سورة الأنعام: (۱۲۱، ۹۱/۴)

^(۴) الدرر الرد کتاب الذبائح: ۲۱۰/۵، البحر الرق کتاب الذبائح: ۳۰۶/۸، الفتاوی العالمگیریه: کتاب الذبائح
الباب الأول: ۲۸۵/۵، المدونة الكبرى کتاب الصيد: ۵۱۲/۲، المنتقى شرح منها إمام مالک، کتاب الذبائح، ماجاء
فی التسمیة علی الذبیحة: ۲۰۶/۴، حاشیة الدسوقي، باب الذکاة: ۳۶۵/۲، بدایة المجتهد، کتاب الذبائح، حکم
التسمیة علی الذبیحة: (۱۲۱/۴)

^(۵) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: (۳۱۰/۹)

^(۶) کتاب الأم کتاب الصيد والذبائح، باب تسمیة الله عزوجل عند إرسال ما یطأده: ۴۷۵/۵، المجموع شرح
المهذب، باب الأضحة: ۴۱۰/۸، فتح الباری: ۷۵۰/۱۲، شرح الکرمانی: (۷۸/۲۰)

^(۷) کتاب الأم کتاب الصيد والذبائح، باب ذبائح أهل کتاب: (۴۹۱/۵)

د جمهورو او شوافع حضراتو دلائل هم هغه دی کوم چې په باب الشَّيْبَةِ عَلَى الشَّيْبِ کښې تیر شوی دی

حدیث نمبر ۵۱۷۹ صفحه نمبر ۷۳

۵۱۷۸- حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّانَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَرْوَفٍ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ رِافَةَ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ جَدِّهِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِي الْحَلِيفَةِ، فَأَصَابَ النَّاسَ جُوعٌ، فَأَصْبَحْنَا إِلَى غَتَمَاءَ، وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَهْرَابَاتِ النَّاسِ، فَعَجَلُوا فَتَصَبَّوْا الْعُدْوَةَ، فَقَدِرَ إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَ بِالْعُدْوَةِ فَأُكْفِفَتْ، ثُمَّ قَسَمَ لَعَدْلٍ عَشْرَةَ مِنْ الْغَنِيمِ بِيَعِيرٍ، فَقَدَّرَ مِنْهَا بَعِيرٌ، وَكَانَ فِي الْقَوْمِ غَيْلٌ يَسِيرَةٌ، فَطَلَبُوهُ فَأَعْيَاهُمْ، فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَجُلٌ بِسَهْمٍ لِحَبْسَةِ اللَّهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ هَذِهِ الْبَهَائِمَ أَوَابِدُكَ وَأَوَابِدُ الْوَحْشِ، فَمَا تَذْعُرُ عَلَيْكُمْ مِنْهَا فَأَصْنَعُوا بِهَذَا»

ترجمه: حضرت رافع بن خديج ؓ فرمائی: مونږ د حضور نبی کریم ﷺ سره په ذی الحلیفه کښې وو، خلق اوږدی شو، بیا مونږ ته (په غنیمت کښې)، اوبښان او چیلۍ ملاؤ شوې، او نبی کریم ﷺ دټولو خلقو نه وروستو وو، او خلقو جلدی جوړه کړه (یعنی د نبی کریم ﷺ انتظار یې اونه کړو او د تقسیم نه وړاندې یې ځناور ذبح کړل گټوښی یې (په نغری) کیخودې کله چې نبی کریم ﷺ د خلقو خوا ته راغلل نو حضور علیه السلام د گټوؤ د اړولو حکم اوکړو، بیا (یې د غنیمت مال) تقسیم کړو، داشان چې لس چیلۍ یې دیو اوبښ برابر کړې، د هغې نه یو اوبښ اوتبتیدو، په جماعت کښې اسونه کم وو، هغوئ د رانیول اوغوښتل خو ناکام شو، په دې کښې یو کس هغه طرف ته غشې اوویشتو، نوالله تعالی هغه ایسار کړو، نبی کریم ﷺ او فرمائیل: په دې ځناورو کښې هم د وحشی ځناورو په شان تبتیدونکی وی، هرکله چې یو ځناور اوتبتی نو هغه سره داشان کونی.

قَالَ: وَكَانَ جَدِّي: إِبْرَاهِيمَ بْنَ لُحَيْجٍ، أَوْ هُنَاكَ، أَنْ تَلَفَّ الْعُدْوَةَ غَدًا، وَلَيْسَ مَعَنَا مَدَى، أَقْتَدَبُهُ بِالْقَصَبِ، فَقَالَ: "مَا أَفْرَدَ الدَّمُودُ كِرَاسَهُ إِلَّا عَلَيْهِ فَعُكِلَ، لَيْسَ الْبَيْتُ وَالظُّفْرُ، وَسَاغَبُكُمْ عَنْهُ: أَمَّا الْبَيْتُ فَعَطْرٌ، وَأَمَّا الظُّفْرُ فَمُدَى الْحَبَّةِ"

راوی عباسیه وائی ځمنا نیکه (حضرت رافع بن خديج ؓ) عرض اوکړو چې زمونږ دا اميد دې يا يېن داسې اووښل چې مونږ ويريږو چې صبا به زمونږ مقابلې دښمن سره وي، او مونږ سره چاره نشته، نو آيا مونږ بانس سره ذبح کولې شو؟ نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې کوم څيز وينه تويوي او په دې باندې دالله تعالی نوم اخستی شوې وی نو هغه خوړلې شئ، ليکن غاښونه او نوکونه نه دي پکار، ددې متعلق درته اووايم چې غاښ هډوکې دې اونوک دجشيانو چاره ده.

تر اجمه رجال

قوله: مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ: داراوی ابوسلمه موسی بن اسماعیل التیوذکی البصری دې، ددې

حالات په، بَهْذَةُ النَّوْهِي کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: أَبُو عَوَّانَةَ: دا راوی ابو عوانه وضاح بن عبدالله یشکری رحمة الله عليه دې، ددوی

تفصیلی حالات په، بَهْذَةُ النَّوْهِي کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: سَيِّدُ بْنُ مَرْثُوقٍ: دا راوی سعید بن مسروق ثوری کوفی رحمة الله عليه دې ددوی

حالات په، بَابُ الْأَذَانِ، کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: عَبَّاسُ بْنُ رَفَاعَةَ: دا راوی عبایه بن رفاعه بن رافع بن خدیج الانصاری رحمة الله عليه

دې، ددوی حالات په، كِتَابُ الْمُتَّقِيَةِ کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ: دا راوی ابو عبدالله رافع بن خدیج بن عدی الانصاری الحارثی دې

ددوی حالات په، کتاب مَوَالِيَتِ السَّلَاةِ، کښې تیر شوی دی. (۵)

تشریح: د احادیث پاک په كِتَابِ الشَّرْكَ بَابِ قِسْمَةِ الْقَتْمِ کښې هم تیر شوې دې. (۶)

قوله: كُتَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِي الْحَلِيفَةِ: مونږ رسول کریم ﷺ سره په ذوالحلیفه کښې وو.

قوله: ذِي الْحَلِيفَةِ: حلیفه په تصغیر سره، په دې نوم دوه ځایونه دي، یو ځانې د ذوالحلیفه په

نوم دې چې مدینې منورې سره نژدې د یو ځانې نوم دې. هغې ته میقات مدینه هم وائي.

او دویم ځانې ارض تهامه سره د طائف او مکې مکرّمې تر مینځه د یو ځانې نوم دې. او دلته

د ذوالحلیفه نه هم دا ځانې مراد دې. (۷)

قوله: وَكُنَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أُخْرَيَاتِ النَّاسِ: نبی کریم ﷺ دخلقو نه روستو وو

قوله: أُخْرَيَاتٍ: د همزې په ضمې سره، په ځا ټاکن او د راه په فتحې سره، دا د اُخْرَى جمع ده،

ونیلې کیږي چې حامل أُخْرَيَاتِ النَّاسِ، هغه په آخر کښې راغلو. (۸) او نبی کریم ﷺ به په دې وجه

دلښکر نه روستو وو چې د لښکر حفاظت او کړی او څوک کمزورې کس د لښکر نه روستو

پاتې نشی. (۹)

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۳۳)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۳۴)

(۳) (کشف الباری کتاب الاذان بَابُ مَنْ شَكَا إِسْمَهُ إِذَا طَوَّلَ: رقم الحديث: ۷۰۵)

(۴) (کشف الباری کتاب الجمعة بَابُ الْمَشَى إِلَى الْجُمُعَةِ رقم الحديث: ۹۰۷)

(۵) (کشف الباری کتاب مَوَالِيَتِ السَّلَاةِ بَابُ وَقْتُ التَّغَرُّبِ رقم الحديث: ۵۵۹)

(۶) (کشف الباری کتاب الشَّرْكَ بَابُ قِسْمَةِ الْقَتْمِ رقم الحديث: ۲۴۸۸)

(۷) معجم البلدان: ۲/۲۹۵، فتح الباری: ۱۲/۷۸۰، صفة القاری: ۲۱/۱۶۷، إرشاد الساری: ۱۲/۲۶۰، التکوثر الجاری: ۱۵۶/۹

(۸) تاج العروس، فصل الهجرة من باب الراء: ۱۰/۳، لسان العرب باب الهجرة: ۸۸/۱

(۹) فتح الباری: ۱۲/۷۸۰، إرشاد الساری: ۱۲/۲۶۰

قوله: فَعَجَلُوا قَتَصُوا الْقُدُورَ یعنی حضرات صحابه کرامو جلد او کره او کتوئی یں (په اور) کیخودې، سنن ابی داؤد کنبې روایت دې:

فانطلق ناس من سمرعان الناس فذهبوا ونصبوا قدورهم قبل أن يقسم^(١)

روان خلقو کنبې کسان وړاندې لارل او هغوی د تقسیم نه مخکې څه خنارو ذبحه کړل او د غوښې پخولو دپاره یې، کتوئی په نفرو کیخودې او صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعین جلدی په دې وجه او کره ځکه چې وړاندې تیر شوی دی أَصَابَ الثَّلاثُ جُوعٌ: خلق اوږی شوی وو.^(٢)

قوله: فَذَبَحَ الْبَهْمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ذَبَحَ فعل مجهول، بمعنى وصل ده.^(٣) یعنی نبی کریم ﷺ چې په آخری صفونو کنبې وو، هغه خلقو ته وراورسیدو.

قوله: فَأَمَرَ بِالْقُدُورِ فَأُكْفِئَتْ: نبی کریم ﷺ د کتوؤ متعلق حکم ورکړو، نو هغه واپرولې شوې

قوله: فَأُكْفِئَتْ: أَكْفَأَ باب افعال نه، په معنی د اړولو، التها کولو.^(٤)

اصحاب الظواهر ددې حدیث نه استدلال کوی او فرمائی چې د ذبحې دحلالیدو دپاره شرط دادې چې ذایح د ذبحې مالک وو، یا د مالک د طرفه د ذبح کولو اجازت وی، گنی بیا به مرداره وی ځکه حدیث کنبې نبی ﷺ چې صحابه کرامو کوم اوبنان ذبح کړل هغوی دهغې مالکان نه وو. په دې وجه نبی کریم ﷺ دهغې کتوؤ واپرولې.^(٥)

جواب: ددې جواب دادې چې داصحاب الظواهر لره ددې حدیث نه استدلال کول درست نه دی. ځکه چې حدیث کنبې دا نشته چې هغه غوښه مرداره وه، ځکه یې د اړولو او غوزولو حکم ورکړو، بلکه حدیث کنبې صرف دادی چې نبی کریم ﷺ دپتیلو د اړولو حکم ورکړو، او دا د مختلفو وجوهاتو په وجه سره وو.^(٦)

د کتوؤ واپرولو وجه: ددې یوه وجه دا وه چې دا خلق په دارالاسلام کنبې داخل شوی وو، او دلته مال غنیمت لا تقسیم شوي نه وو. او دارالاسلام کنبې د داخلیدو نه وړاندې وړاندې د مال غنیمت نه څیزونه خوړلي ځکه ځای شوی خو دارالاسلام کنبې د داخلیدو نه پس د تقسیم نه وړاندې مال غنیمت نه خوراک کول درست نه دی.^(٧)

(١) سنن أبی داود کتاب الأضاحی، باب فی الذبیحة بالمروة، رقم الحدیث: ۲۸۲۱، فتح الباری: ۸۰/۱۲

(٢) فتح الباری: ۷۸۱/۱۲، إرشاد الساری: ۲۶۰/۱۲

(٣) فتح الباری: ۷۸۱/۱۲، إرشاد الساری: ۲۶۰/۱۲

(٤) لسان العرب باب الکاف: ۱۱۳/۱۲، النهایة لابن الیر حرف الکاف: ۵۴۷/۲

(٥) المعلی بالآثار لابن حزم، کتاب التذکبة: ۱۴۸/۶

(٦) إعلال السنن، کتاب الذبائح، باب ذبح الحيوانات من المغنم قبل القسمة: ۹۹/۱۷

(٧) فتح الباری: ۷۸۱/۱۲، إرشاد الساری: ۱۶۰/۱۲، شرح الکرمانی: ۹۴/۲۰، الکونز الجاری: ۱۵۷/۹، الدرر الرد، کتاب الجهاد باب المغنم وقسمته: ۲۵۴/۳، الفتاوی العالمکبرية، کتاب السیر الباب الرابع فی القناتم وقسمتها:

دویمه وجه: او دویمه وجه ئې دا لیکلې ده چې په دې موقع خلقو د خپل حاجت او ضرورت مطابق وانه اخستل، بلکه د نبی کریم ﷺ د انتظار کولو نه بغیر د ضرورت نه زیات واخلستل اودا جائز نه وو. ځکه نبی کریم ﷺ کتونی واولې او هغوی ته ئې تنبیه وفرمائیله.^(۱) یو بل اشکال او د هغې جواب: دلته دا اشکال کیدیشی چې غوښه خو مال دې او نبی کریم ﷺ د مال ضائع کولو نه منع فرمائیلې ده. بیا نبی کریم ﷺ کتونی ولې واولې او غوښه یې ضائع کړه؟

جواب: علامه نووی رحمه الله علیه فرمائی چې نبی کریم ﷺ کتونی واولې او صرف خوروه او اوبه وغیره یې بهیولې وې او غوښه یې نه وه ضائع کړې.^(۲) اشکال: لیکن په دې جواب د امام په ابی داؤد روایت سره شبه کیږي، ځکه چې په هغې کښې دی: **اِذَا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْشِي عَلَى قَرْسِهِ، فَأَكْفَأَهُدُونَ رَنَاءَ بِقَرْسِهِ، ثُمَّ جَعَلَ يَمْلُكُهَا بِالْكَأْبِ،^(۳)**

یعنی نبی کریم ﷺ په خپلې لیندې باندې ادا نړه وهلې وه او تشریف یې راوړو، نو نبی کریم ﷺ د لیندې په ذریعه زموږ کتونی واولې. بیا ئې غوښه ښاورو کښې او غرزوله. نو دې روایت کښې هم تصریح ده چې نبی کریم ﷺ غوښه په ښاؤرو کښې او غورزوله. جواب: دا شبه په دې وینا سره لرې کولې شی چې غوښه په زمکه غورزولو سره ددې ضائع کیدل لازم نه رازی ځکه چې دا په وینځلو سره استعمال کښې راوستې شی.^(۴) دویم جواب: او دا جواب هم کیدې شی چې عامو حالاتو کښې اگر چې یو خیز ضائع کول جائز نه دی لیکن د زجر و تنبیه په وخت کښې کولې شی.^(۵)

قوله: **ثُمَّ قَسَمَ فَعَدَلَ عَشْرَةَ مَرَّاتٍ الْقَنَمَ بَعِيرٍ** نبی کریم ﷺ لس چیلې د یو اوبښ برابرې او غرزولې قوله: **فَعَدَلَ: عَدَلَ** د باب ضرب نه عدل الشیء بالشئ، یو خیز د بل خیز سره برابرول.^(۶)

قربانی کښې اووه چیلې د یو اوبښ برابر وی. یعنی یو اوبښ کښې اووه حصې کیدیشی حالانکه دلته نبی کریم ﷺ لس چیلې د یو اوبښ برابرې او غرزولې، شائد چې ددې وجه دا وه چې اوبښان کم وو او چیلې زیاتې وې. یا اوبښان څاربه وو او چیلې کمزورې وې، ځکه نبی

^(۱) فتح الباری: ۷۸۱/۱۲

^(۲) شرح النووي علی جامع الصحیح لمسلم کتاب الاضاحی، باب جواز الذبح بکل ما أنهر الدم ۱۵۷/۲، فتح

الباری: ۷۸۱/۱۲

^(۳) سنن أبی داود کتاب الجهاد، باب فی النهی عن النهی إذا کان فی الطعام قلّة فی أرض العدو رقم

الحديث: ۲۷۰۵، فتح الباری: ۷۸۱/۱۲

^(۴) فتح الباری: ۷۸۱/۱۲

^(۵) فتح الباری: ۷۸۵/۱۲

^(۶) تاج العروس، فصل العین من باب اللام: ۱۰/۸، لسان العرب باب: ۸۵/۹

کریم ﷺ لس جیلی دیو اوښ برابر اوگرزولې (۱)

قوله: فَتَدْمِنُهَا بِجُورٍ: په هغې کښې یو اوښ او تښتیدو.

قوله: فَتَدْمِنُهَا بِجُورٍ: د تښتیدو او تښتیدل (۲)

قوله: وَكَاَنَ فِي الْقَوْمِ خَيْلٌ بَيْرُةٌ: خلقو سره اسونه ډیر کم وو. مطلب دا دې چې که سواره زیات وې نو بیا به تښتیدلې اوښ رانیولې شوې وو، لیکن اسونه کم وو ځکه هغه په قابو کښې نه راتلو. (۳)

قوله: فَطَلَبُوهُ فَأَغْنَاهُمْ: خلق هغه پسې شو لیکن هغه خلق ستړی کړل.

قوله: أَغْنَاهُمْ: د غې نه د باب افعال صیغه ده. د أَغْنَاهُمْ معنی ستړی کول دی. (۴)

قوله: فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَجُلٌ: یو کس هغه طرف ته غشی اووښتو، ددې اراده یې اوکړه.

قوله: أَهْوَى: د باب افعال نه، د یو څیز طرف ته قصد کول. (۵)

قوله: رَجُلٌ: حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی ددې رجل نوم معلوم نشو. (۶)

قوله: فَحَسَنَةُ اللَّهِ: الله تعالی هغه اوډرولو، یعنی هغه په غشی اولگیدو او هغه اوډریدو. (۷)

قوله: إِنَّ هَذِهِ الْمَبَاهِرُ أَوْلَدُ:

قوله: أَوْلَدُ: دا د آهده جمع ده، هغه ساتلې شوې ځناور چې او تریرې او خلقو نه او تښتی (۸)

قوله: فَأَصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا: یعنی داسې پاللې شوې ځناور چې هغه اویریرې او په قابو کښې نه راځی نو د داسې ځناور حکم د ښکار په شان دې. یعنی لکه څنگه چې یو ښکاری ښکار لره په یو تیره څیز وغیره باندې زخمی کړی او هغه د ذبح کولو نه وړاندې مړ شی نو هغه حلال دې، د اشان چې کوم ځناور اویریرې او په قابو کښې نه راځی او هغه په تیره څیز سره زخمی کړې شی نو هغه حلال دې (۹) نور تفصیل به په بَابُ مَا تَدْرِكُ مِنَ الْمَبَاهِرِ کښې راشی.

قوله: إِنَّا لَنَرْجُوهُ وَأَوْحَاكَفَ: راوی ته شک دې چې کرځوین وئیلی وو یا یې نفاق وئیلی وو.

په رجمه سره د صحابه کرامو د دښمن سره د ملاقات شوق طرفته اشاره ده د شهادت یا د

(۱) فتح الباری ۷۸۲/۱۲، ارشاد الساری: ۲۶۱/۱۲، شرح الکرمانی: ۶۵/۲۰

(۲) لسان العرب باب النون: ۸۹/۱۴، النهایة لابن اثیر، حرف النون: ۷۲۵/۲

(۳) فتح الباری: ۷۸۲/۱۲، ارشاد الساری: ۲۶۱/۱۲

(۴) تاج العروس، فصل العین من باب الواو والیا: ۲۶۰/۱۰، لسان العرب باب العین: ۵۱۱/۹

(۵) تاج العروس، فصل الهاء من باب الواو والیا: ۴۱۵/۱۰، لسان العرب باب الهاء: ۱۶۶/۱۵

(۶) فتح الباری: ۷۸۲/۱۲

(۷) فتح الباری: ۷۸۲/۱۲، ارشاد الساری: ۲۶۱/۱۲

(۸) لسان العرب باب: ۴۱/۱، النهایة لابن اثیر، حرف الهمزة: ۲۹/۱

(۹) فتح الباری: ۷۸۲/۱۲ عمدة القاری: ۱۶۸/۲۱

غنیمت د امید د وجې نه، یعنی دښمن سره د مقابلې کولو نه پس یا شهادت دې یا د فتح په صورت کښې د غنیمت مال دې.
او په ویرې سره دې خبرې طرف ته اشاره ده چې صحابه کرامو دا خبره نه خوښوله چې دوې باندې دښمن نا خاپی حمله او کړی. (۱)
قوله: وَلَکُم مَعْنَا مَدَى

قوله: مَدَى: مدی (د میم په ضمی او د دال فتحې سره، د مدیة (د میم په ضمی او د دال په سکون سره) جمع ده، چارې ته وائی. (۲)
دهغوی مطلب داوو چې صبا له به زموږ دښمن سره مقابله وی، د غنیمت په مال کښې مونږ ته ځناور ملاویدې شی، او دهغې د ذبح کولو ضرورت به راپیښیږی. (۳)
او په دې کښې دا هم احتمال دې چې مونږ ته د خپلو ځناورو د ذبح کولو ضرورت راپیښیدې شی چا دپاره چې د هغې په خوړلو سره مونږ په دښمن قوت حاصل کړو. او ددې تائید ددې خبرې نه هم کیږی لکه چې وړاندې تیر شو چې هغوی سره د غنیمت د مال څاروی هم وو. لهدا د ذبح کولو دپاره هغوی سره خپل څاروی هم وو او هغوی په توره څاروی ذبح کول نه خوښول چې هسې نه د تورو مخونه پس شی. او په جنگ کښې تورې تیرې ساتل ضروری وی ځکه صحابه کرامو تپوس او کړو چې د تورې او چارې نه علاوه بل څیز باندې ذبح کیدوشی. (۴)

قوله: مَا أَتَمَّرَ اللَّهُ وَذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فُكِّلَ: کوم څیز چې وینه او بهیوی، او په هغې باندې دالله تعالی نوم اخستی شوې وی، نو هغه خوړلې شی.
دچارې نه علاوه په نورو ځیزونو سره د ذبح کولو حکم په دې خبره خو اتفاق دې چې که نوکونو او غاښونو ته علاوه بل هر یو تیره او نوکد او څیز سره وینه توې شی که اوسپنه وی یا کانه. یا لرگې، هغې سره ذبح جائز ده. (۵)

البته نوک یا غاښ سره د ذبحې باره کښې به تفصیل مخکښې انشاء الله په باب لَا یَنْتَلِیْ بِالْبَیِّنِ وَالْعَقَمِ وَالْعُقْرِ کښې راشي.

قوله: لَیْسَ الْبَیِّنُ وَالْعُقْمَةُ وَالْبَیِّنُ وَالْعُقْمَةُ دا دواړه لفظونه یاخو منصوب دی، دمنصوب کیدو په

(۱) فتح الباری: ۷۸۳/۱۲ عمدة القاری: ۱۶۸/۲۱

(۲) لسان العرب باب المیم: ۵۷/۱۳. النهایة لابن اثیر. حرف المیم: ۶۴۵/۲

(۳) فتح الباری: ۷۸۳/۱۲ عمدة القاری: ۱۶۸/۲۱. إرشاد الساری: ۲۶۱/۱۲

(۴) فتح الباری: ۷۸۳/۱۲ عمدة القاری: ۱۶۸/۲۱. إرشاد الساری: ۲۶۱/۱۲. شرح الکرمانی: ۹۵/۲۰

(۵) المعنی لابن قدامة کتاب الصيد والذباح: ۳۱۷/۹. المجموع شرح المذهب. کتاب الصيد والذباح: ۸۳/۹ شرح مختصر الطعاری. کتاب الصيد والذباح: ۲۲۳/۷. إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الإضاحی باب جواز الذباح

بکل ما أنهر الدم: ۴۲۱/۶

صورت کنبی به لَئْس استثناء وی، او د مستثنی کیدو په وجه به دا دواړه منصوب وی، او یا مرفوع دی، د مرفوع کیدو په صورت کنبی به دا د لَئْس اسم وی، او خبر به محذوف وی ای لیس السن والظفر مباحه.^(۱)

خو د منصوب کیدو احتمال ځکه راجع دې چې د سنن بیهقی روایت کنبی د لَئْس په ځانې إِلَّا السِّنُّ وَالظُّفْرُ دی.^(۲)

علامه نووی رحمه الله علیه هم السِّنُّ او الظُّفْرُ لره د استثناء په وجه منصوب ګرزولی دی. قوله: أَمَّا السِّنُّ فَظَهَرَ یعنی غاښ خو هډوکې دې، او هډوکې سره د ذبح کولو په ممانعت کنبی دوه وجوهات ذکر کړې شوی دی. اوله وجه: یوه وجه داده چې هډوکې سره ذبح کولو کنبی به هډوکې په وینې سره نجس شي، اونبی کریم هډوکې د نجس کولونه منع فرمائیلې ده ځکه چې هډوکې د جناتو غذا ده.^(۳) چنانچه سنن ابی داؤد کنبی روایت دې:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَدِمَ وَقَدْ أُجِزَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: يَا مُحَمَّدُ: إِنَّهُ أَشْرَكَ أَنْ يَسْتَحْبُوا بِعَظْمٍ أَوْ زَوْثَةٍ أَوْ حُمَةٍ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى حَقْلٌ لَنَا فِيهَا رِثَاءُ، قَالَ: «فَتَقَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ».^(۴)

حضرت عبدالله بن مسعود ؓ فرمائی: چې دجناتو یو وفد دنبی کریم ﷺ په خدمت کنبی حاضر شو. عرض یی اوکړو ای دالله رسوله ﷺ! تاسو خپل امت په هډوکې، خاشنیو او کوښې سره داستنجا کولو نه منع کړنې ځکه چې الله تعالی دا څیزونه زمونږ دپاره رزق ګرزولی دی، نو نبی کریم ﷺ (په دې څیزونو سره داستنجا کولونه) منع او فرمائیلې.

دویمه وجه: او دویمه وجه داده چې په دې صورت کنبی تعذیب د حیوان دې هډوکې سره څاروي زر نه ذبح کیږي، هغه ته به عذاب وی، ځکه ئې منع او فرمائیلې.^(۵)

قوله: وَأَمَّا الظُّفْرُ فَقَدْ دِيَ الْحَبْشَةُ او نوکونه د حبشو چارې دی یعنی حبشیانوبه په خپلو نوکونو څاروي ذبح کولو. چونکه هغوی کافران وو، او تشبه بالكفار جائز نه ده. ځکه ئې منع او فرمائیلې. بله داچې په دې کنبی هم تعذیب د حیوان دې.^(۶)

^(۱)فتح الباری: ۷۸۱/۱۲. عمدة القاری: ۱۶۸/۲۱

^(۲)(السنن الکبری للبيهقي. کتاب الضحایا و باب الذکاة بما انهر الدم: ۱۹۱۴/۹، ۴۷۲/۹)

^(۳)(شرح النووی علی جامع الصحیح لیسلم کتاب الأضاحی، باب جواز الذبح بکل ما انهر الدم ۱۵۷/۳)

^(۴)کتاب الطهارة باب ما یبغی عنه أن یسْتَنْجَیَ به رقم الحدیث: ۳۹

^(۵)فتح الباری: ۷۸۴/۱۲

^(۶)فتح الباری: ۷۸۴/۱۲

د ذبیح متعلق شو ضروری شرائط

- ① که څوک څاروي ذبیح کوي نو دهغه دپاره وړمې شرط دادې چې ذابح کوونکې مسلمان یا د اهل کتابو نه وي. (د اهل کتابو د ذبحې متعلق تفصیل څو بابه وړاندې راځي).
 - ② دویم شرط دادې چې هغه عاقل وي، لهذا پاکل او یو داسې ماشوم چې وړوکې وي او په ذبحه کولو نه پوهیږي، او نه په دې باندې قادر وي، نو دهغه ذبیحه حلاله نه ده، البته که ماشوم داسې دې چې ذبحه باندې پوهیږي نو دداسې ماشوم ذبحه کول درست دی.
 - ③ دریم شرط دادې چې د ذبح په وخت کښې په ذبحه باندې دانته تعالی نوم هم واخستې شی لکه الله، الرحمن، الرحیم یا بسم الله، بیا که په هر ژبه کښې وي.
 - هم داشان ذابح دپاره (یعنی څوک چې څاروي ذبح کوي تسمیه وئیل ضروری دی که ذابح تسمیه اونه وئيله او هلته موجود بل چا تسمیه او وئيله نو دې سره به ذبیحه حلاله نه وي.
 - همداشان که ذابح سره بل یو کس هم په چاره باندې لاس کیږود او چاره یی راښکله نو داسې صورت کښې به په دواړو باندې تسمیه وئیل ضروری وي.
- ترجمه الباب سره مناسبت:

حدیث ترجمه الباب سره مناسبت د مَا أَتَاهُ الذَّكَرُ وَذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فَكُلْ بِهِ وَجْه دې. (٢)

١٦- باب: بَابُ مَا ذُبِحَ عَلَى النَّصَبِ وَالْأَضْمَامِ

٥٣٩- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ يَحْيَى ابْنُ الْمُخْتَارِ، أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ، يُحَدِّثُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّهُ لَقِيَ زَيْدَ بْنَ عُرْوَةَ بْنِ نُفَيْلٍ بِأَسْفَلِ بَلَدٍ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُتْرَكَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوَحْيُ، فَقَدَّمَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَفْرَةً فِيهَا لَحْمٌ، فَأَمَّا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا، ثُمَّ قَالَ: «إِنِّي لَا أَكُلُ مِمَّا تَذْبَحُونَ عَلَى أَنْصَابِكُمْ، وَلَا أَكُلُ إِلَّا مِمَّا ذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ»

١) الفتاوى العالمية: كتاب الذبائح الباب الأول: ٢٨٥/٥، الدرر ارد كتاب الذبائح: ٢٨٥/٥.

٢) الدرر ارد كتاب الذبائح: ٢٨٥/٥، الفتاوى العالمية: كتاب الذبائح الباب الأول: ٢٨٥/٥، البحر الرق كتاب الذبائح: ٣٠٦/٨، تبين الحقائق كتاب الذبائح: ٤٤٩/٦، ملقى الأبر مع مجمع الأنهر كتاب الذبائح:

(١٥٣/٤)

٣) الدرر ارد كتاب الذبائح: ٢١١/٥، الفتاوى العالمية: كتاب الذبائح الباب الأول: ٢٨٥/٥، بدائع الصنائع، كتاب الذبائح، فصل فى شرط حل الأكل فى الحيوان المأكول: ٢٣٣/٦، ٢٤٣، فتاوى قاضى خان هاشم الفتاوى العالمية، كتاب الصيد والذبائح باب فى الذكاة: ٣٦٩/٣، خلاصة الفتاوى كتاب الذبائح: ٣٠٨/٤.

٤) الدرر ارد كتاب الذبائح: ٢١٢/٥، بدائع الصنائع، كتاب الذبائح: ٢٤٤، ٢٤٣/٦، فتاوى قاضى خان كتاب الأضحية فصل فى مسائل متفرقة: ٣٥٥/٣.

٥) الدرر ارد كتاب الذبائح: ٢١٢/٥، بدائع الصنائع، كتاب الذبائح، فصل فى شرط حل الأكل فى الحيوان المأكول: ٢٤٤/٦، فتاوى قاضى خان كتاب الأضحية فص فى مسائل متفرقة: ٣٥٥/٣.

(عمدة القارى: ١٦٧/٢١)

ترجمه: د حضور ﷺ ملاقات د وحی نه وړاندې زید بن عمرو بن نفیل سره د اسفل په مقام باندې اوشو، د حضور ﷺ په خدمت کښې د غوښې دسترخوان پیش کړې شو، حضور ﷺ د خوراک نه انکار او کړو او وې فرمائیل چې څه هغه ذبیحه نه خورم کومه چې تاسو د خپلو بتانو په نوم ذبح کړې وی او زه خوراک نه کوم مگر دهغې ذبیحې نه چه په هغې د الله تعالی نوم یاد شوې وی.

تراجع رجال

مُعَلِّ بْنِ أَصْبَغٍ: دا راوی ابو الهیثم بن اسد العمی البصری رحمة الله علیه دې، ددوې حالات په قوله: کتاب الغیض / باب المرأة تحيض بعد الإفاضة کښې تیر شوی دی. (۱)

عَبْدُ الْعَزِيزِ: دا راوی ابو اسحاق بن عبد العزيز بن المختار انصاری رحمة الله علیه دې، ددوې حالات په کتاب الصلاة / باب الثعالب کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: موسى بن عقیبة: دا راوی ابو محمد موسی بن عقبه بن ابی عیاش القرشی الاسدی رحمة الله علیه دې. ددوې حالات په کتاب الوضوء / باب إستماع الوضوء کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: سالم: دا راوی ابو عبد الله سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب قرشی عدوی مدنی رحمة الله علیه دې، ددوې حالات په کتاب العلم / باب العیاء من ایمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: ابن عمر: دا د حضرت عمر بن الخطاب ؓ خونې حضرت عبد الله بن عمر ؓ دې، ددوې مفصل حالات په کتاب ایمان / باب قول النبی صلی الله علیه وسلم: «يُؤْتَى الْإِسْلَامُ عَلَى خَنَسٍ» کښې تیر شوی دی. (۵)

تشیريح: دا حدیث مبارک په کتاب مناقب الأنصار / باب حديث زيد بن عمرو بن نفيل کښې تیر شوی دې. (۶)

دلته روایت کښې دی چې: لَقَدْ مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُرَّةً فِيهَا نَعَمٌ، یعنی د حضور ﷺ په خدمت کښې دسترخوان او غوړولې شو، په دې صورت کښې قوله: قَدْ مَرَّ د مجهول ضیغه ده.

او په نورو نسخو کښې دی چې: لَقَدْ مَرَّ لَيْه رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُرَّةً فِيهَا نَعَمٌ، (په دې وخت کښې به ده، ضمیر زید طرف ته راجع وی، او رَسُولُ اللَّهِ، دا به د قَدَر د فعل فاعل وی.

(۱) (کشف الباری. کتاب الغیض / باب المرأة تحيض بعد الإفاضة رقم الحديث ۳۲۹)

(۲) (کشف الباری. کتاب الصلاة / باب الثعالب فی بناء المسجد رقم الحديث: ۴۱۷)

(۳) (کشف الباری. کتاب الوضوء / باب إستماع الوضوء رقم الحديث: ۱۳۹)

(۴) (کشف الباری: ۱۲۸/۲)

(۵) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۶) (کشف الباری: کتاب مناقب الأنصار باب حديث زيد بن عمرو بن نفيل رقم الحديث: ۳۸۲۶)

یعنی رسول کریم ﷺ دسترخوان چې په هغې کښې غوښه وې د زید بن عمرو بن نفیل په خدمت کښې پیش کړو.

تطبیق ابن منیر د دواړو روایاتو په مینځ کښې تطبیق کوي او فرماني چې هلته موجود خلقو دسترخوان د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې پیش کړو، او بیا نبی کریم ﷺ د زید بن عمرو بن نفیل طرفته وړاندې کړو، او زید خلقو ته مخاطب شو او وې وئیل چې څه د غیر الله د نوم ذبیحه نه خورم. (۱)

سوال: دلته علامه ابن بطال رحمة الله علیه یو سوال او دهغې جواب نقل کړې دي. هغه دا چې ظاهر د حدیث نه (چې کله رسول کریم ﷺ ته غوښه زید پیش کړه نو هغوی د خوراک نه انکار او کړو، او وې فرمائیل چې څه دا هغه خاړوی غوښه نه خورم کوم تاسو خلقو د بتانو په نوم ذبح کړې وې) دا وهم پیدا کیږي چې ددې نه معلومیږي چې حضور ﷺ به دداسې ځناورو غوښه خورله؟

جواب: ددې جواب دادې چې دا روایت په مَنَائِبِ الْأَنْصَارِ کښې هم موجود دي، او هلته ددې خبرې صراحت دي چې نبی کریم ﷺ هم ددې غوښې خوراک نه لاس اونیولو.

چنانچه دې روایت کښې دی چې:
قوله: فَقَدِمْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَفَرَةً، فَأُلِيَ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا، ثُمَّ قَالَ زَيْدٌ: إِنَّ لَسْتُ أَكُلُ مِمَّا تَذَبَحُونَ عَلَى أَنْصَابِكُمْ... الخ (۲)

یعنی د حضور ﷺ په مخکښې دسترخوان خور کړې شو، نو نبی کریم ﷺ ددې (غوښې) دخوړلو نه انکار او کړو، او بیا نبی کریم ﷺ دا غوښه د زید په وړاندې پیش کړه، نو هغه هم ددې د خوړلو نه انکار او کړو، او قریش کفار ته مخاطب شو او زید دا جمله او وئیله چې زه هغه غوښه نه خورم کومه چې تاسو د خپلو بتانو په نوم ذبح کوئ.

او زید بن عمرو بن نفیل د جاهلیت په زمانه کښې هم حضور ﷺ ته د نبوت ملاویدو نه وړاندې هم حضور ﷺ ته افضل نه وو، نو هرکله چې زید بن عمرو د غیر الله په نوم د ذبحه شوی ځناور غوښه نه خوړه نو حضور ﷺ چې الله تعالی د نبوت په مقام سره سرفراز کړې وو اود سید الانبیاء مرتبه یې ورته ورکړې وه او ددې دپاره یې منتخب کړې وو نو حضور ﷺ به د نبوت نه وړاندې بطریق اولی دداسې غوښې خوړلو نه انکار کولو (۳) زید بن عمرو بن نفیل زید بن عمرو بن نفیل د مشهور صحابی حضرت سعید بن زید والد محترم دي. حضرت سعید بن زید د عشره مبشره کښې دي، زید بن عمرو بن نفیل د جاهلیت په زمانه کښې د

(۱) الكنزى الكنزى التوارى على تراجم ابواب البخارى، كتاب الذبائح والصياد/باب ما ذبح على النصب: ص: ٢٠٥، فتح البارى: ١٢/٧٨٦، عمدة القارى: ٢١/١٦٩

(۲) (الجامع الصحيح للبخارى كتاب مَنَائِبِ الْأَنْصَارِ بَابُ حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ نَفِيلٍ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ٣٨٢٦.

(۳) (شرح ابن بطال: ٤٠٨/٥)

حضرت ابراهیم علیه السلام په دین باندې وو. (۱)

قوله: نُصِبَ: دنون په ضمې سره او په صاد باندې سکون او ضمه دواړه درست دي، بت ته وائی، ددې جمع أَنْصَاب رازی. (۲)

یو قول دا هم دې چې نصب هغه کانړی ته وائی کوم چې مشرکانو بیت الله سره نصب کړې وو، او د بتانو د نوم ذبیحه به یې په دې کانړی باندې کوله. (۳)
قوله: أَصْنَامٌ: د صنم جمع ده په معنی د بت. (۴)

توگیب: که د نصب نه مراد کانړی وی نو په دې صورت کښې د اصنام په عطف په نصب باندې ظاهر دي. لیکن که د نصب نه مراد معبود وی نو دې صورت کښې به د اصنام عطف نصب باندې تفسیری وی. (۵)

او که د نصب اطلاق په معبود او کانړی دواړو باندې وی نو په داسې صورت کښې به د اصنام عطف په نصب باندې عطف الخاص علی العام وی. (۶)

قوله: بِأَسْقَلِ بَلَدٍ: «دباء په فتحې، ولام ساکن او د دال په فتحې سره» مکې ته نژدې د مغرب طرف ته د یو ځانې نوم دي. (۷)

قوله: فَأَنَّى أَبْلُغُ مَنِائِمًا: حضرت زید بن عمرو خوراک ته لاس نیول ددې ویزې په وجه وو چې هسې نه دا د هغه ځناورو غوښه وی کوم چې کفار د بتانو په نوم ذبحه کوي. او حضور ﷺ به هم دداسې ځناورو غوښه د نزول وحی نه وړاندې هم نه خوړله. (۸)
دغیر الله په نوم د ذبحه شوی ځناور حکم

① چاته د ایصال ثواب دپاره ځناور ذبح کولی، صدقه وغیره ورکول خو جائز دی. (۹) لیکن دغیر الله په نوم ځناور ذبح کول چې هغه خوشحاله شی او زما کار اوشی نو دا جائز نه دی. او د چا په نوم چې یې ذبح کړې ده هغه د الله تعالی نه غلاوه که هر څوک وی که هغه نبی وی

(۱) البدایة والنهایة، ذکر زید بن عمرو بن نفیل ؑ: ۲۵۸/۲. شرح الکرمانی: ۹۵/۲۰ (عمدة القاری: ۱۶۹/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۳/۱۲)

(۲) لسان العرب باب النون: ۱۵۵/۱۴. النهایة لابن اثیر، حرف النون: ۷۴۷/۲. تاج العروس، فصل النون من باب الباء: ۴۸۶/۱. فتح الباری: ۷۸۶/۱۲. عمدة القاری: ۱۶۷/۲۱

(۳) لسان العرب باب: ۱۵۵/۱۴. النهایة لابن اثیر، حرف النون: ۷۴۷/۲. تاج العروس، فصل النون من باب الباء: ۴۸۶/۱

(۴) لسان العرب باب الصاد: ۴۲۴/۷. النهایة لابن اثیر، حرف الصاد: ۵۵/۲

(۵) شرح الکرمانی: ۹۶/۲۰.

(۶) الکونین الجاری: ۱۵۸/۹.

(۷) معجم البلدان ص: ۴۸۰، عمدة القاری: ۱۶۹/۲۱

(۸) شرح الکرمانی: ۹۶/۲۰، إرشاد الساری: ۲۶۳/۱۲

(۹) الدرریم الرد کتاب الحج، باب الحج عن الغیر: ۲۵۶/۲

یا ولی وی، داسې کول جائز نه دی، او دا به په مآئیل په یغیر الله کښې داخل وی. او د حرام او میتة په حکم کښې به وی. (۱)

⑦ یو صورت دادې چې یو ځناور تقرب الی غیر الله دپاره ذبح کړې شی، یعنی ددې دوینې تویولو نه مقصد تقرب الی غیر الله وی، لیکن په وخت د ذبحې کښې په دې باندې دالله تعالی نوم واخستې شی، څنگه چې ډیر ناواقفه مسلمانان د بزرگانو او پیرانو په نوم باندې دهغوئ د خوشحالولو دپاره چیلې، چرګ وغیره ذبح کوی، لیکن د ذبح په وخت کښې په هغې باندې دالله تعالی نوم اخلی، دا ځناور هم حرام دې، د ذبح په وخت کښې اگر چې په دې باندې دالله تعالی نوم اخستې شوې دې، بیا هم حرام دې. (۲)

⑧ د ځناور ذبح کولو نه علاوه که څه خیز یی د غیر الله په نوم باندې ورکړو، نو داسې کول حرام دی. او کوم خیز چې د غیر الله په نوم ورکړې شوې دې، دهغې خوراک حرام دې. چنانچه د فقه حنفیه په معتبرو کتابونو کښې دا مسئله په صراحت سره موجوده ده. . . . واعلم أن النذر الذي يقع للأموات من أكثر العوام وما يؤخذ من الدرهم والشع والزيت ونحوها إلى ضرائع الأولياء الكرام تقرباً إليهم فهو بالإجماع باطل وحرام (الدر) (قوله باطل و حرام) لوجود: منها أنه نذر لمخلوق ولا يجوز لأنه عبادة والعبادة لا تكون لمخلوق

ومنها: أن النذور له ميت والبيت لا يملك ومنها: أنه إن الظن أن السبت ينصرف في الأمور دون الله كفر. (۳)

داکثر عوامو دطرف نه چې مردگانو د نذر دپاره څه اچولې کیږی، او د بزرگانو په مزارونو باندې چې کومې شمعې، رقم وغیره اچولې کیږی، او د هغې مقصد د بزرگانو خوشحلول او دهغوئ تقرب حاصلول وی، دا ټول باتفاق ائمه حرام دی او باطل دی. (او ددې د ناجائز والی او حرام والی باره کښې فقهاء کرامو څو وجوهات بیان کړی دی، یو داچې مخلوق دپاره نذر منل، حالانکه نذر عبادت دې کوم چې دخالق سره مخصوص دې، دویم دا چې چا دپاره نذر منلې شوې دې هغه مرده دې، نو هغه د یو خیز څنگه مالک کیدیشی، او دریم دا چې دې مړی باندې دا اعتقاد هم ساتلې شی چې هغه په دنیا کښې تصرف کوی. (یعنی بزرګ چې په خپله مرضی څه غواړی نو هغه کولې شی، دا عقیده لرل کفر دې

ترجمه الباب سره مناسب د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت ظاهر دې. (۴)

(۱) (الدرمع الرد کتاب الذبائح: ۵/ ۲۱۷، بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصیود: ۲۴۵/۶، فتاوی عزیزی، مسئله ذبح جانور بنام غیر الله: ۵۰/۱، رحیمیه).

(۲) فتاوی عزیزی ص ۷۸۴، سعید).

(۳) رد المختار کتاب الصوم: ۱۳۹/۲، سعید، حاشیه الطحاوی علی الدر المختار کتاب الصوم، باب ما یفسد الصوم وملا یفسد: ۴۷۱/۱، البحر الرق کتاب الصوم، فصل فی النذر: ۵۲۱/۲، حاشیه الطحاوی علی مراقی الفلاح کتاب الصوم، باب ما یلزم الرفاء به: ض: ۶۰۳، الفتاوی العالکیریه: کتاب الصوم فی الاستفقات: ۲۱۶/۱)

(۴) عمدة القاری: ۱۶۹/۲۱

۱۷- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قُلَيْدُ بَعْ عَلَى اسْمِ اللَّهِ»

۵۰۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ الْأَسَدِ بْنِ قُبَيْسٍ، عَنْ جُنْدُبِ بْنِ سُفْيَانَ الْبَجَلِيِّ، قَالَ: سَمِعْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُطْعِمِيَّةَ ذَاتِ يَوْمٍ، فَإِذَا النَّاسُ قَدْ دَبَّحُوا أَهْبَاءَهُمْ قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَلَمَّا اعْتَرَفَ رَأَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَاهُمْ قَدْ دَبَّحُوا قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَقَالَ: «مَنْ دَبَّحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلَيْدُ بَعْ مَكَانَهَا أُخْرَى، وَمَنْ كَانَ لَمْ يَدْبَحْ حَتَّى صَلَّيْنَا فَلَيْدُ بَعْ عَلَى اسْمِ اللَّهِ»

ترجمہ: دحضرت جندب بن سفیان البجلی روایت دی فرمائی چې یوه ورځ مونږ رسول کریم ﷺ سره قربانی اوکړه، په هغه ورځ د مونږ نه وړاندې ځینې خلکو خپل څاروی ذبح کړی وو، کله چې رسول کریم ﷺ مونږ ته فارغ شو او خلق یی اوکتل چې هغوی مونږ نه وړاندې ځناور ذبح کړی دی. نو نبی کریم ﷺ افرمائیل: چا چې دمونږ نه وړاندې څاروی ذبح کړې دې هغه دې ددې په ځاني بل څاروی ذبح کړی. او چا چې زمونږ مونږ کولو پورې څاروی ذبح کړی نه وو، هغه ته پکار دی چې دالله تعالی په نوم باندې ذبح اوکړی.

ترجمہ رجال: قوله: قُتَيْبَةُ: دا راوی شیخ الاسلام ابو رجاء قتیبه بن سعید بن جمیل بن طریف ثقفی رحمه الله علیه دې، ددوی تفصیلی حالات په کِتَابِ الْإِيمَانِ بَابِ إِفْشَاءِ السَّلَامِ مِنَ الْإِسْلَامِ کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: أَبُو عَوَانَةَ: دا راوی ابو عوانه وضاح بن عبدالله یشکری رحمه الله علیه دې، ددوی تفصیلی حالات په هَذِهِ الْوُثْقِ کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: الْأَسَدُ بْنُ قُبَيْسٍ: دا راوی ابوقیس الأسود بن قیس العبدي الکوفی رحمه الله علیه دې. ددوی تفصیلی حالات په هَذِهِ الْوُثْقِ کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: جُنْدُبُ بْنُ سُفْيَانَ: دا راوی ابو عبدالله جندب بن سفیان البجلی دې. ددوی حالات په کِتَابِ الْعِيدِ کښې تیر شوی دی. (۴)

تشمیع: دا حدیث په کِتَابِ الْعِيدِ / بَابِ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ کښې تیر شوې دې. (۵) او د قربانی د وخت په باره کښې تفصیل به انشاء الله وړاندې په کِتَابِ الْأَخْيَارِ / بَابِ مَنْ دَبَّحَ

(۱) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۲) (کشف الباری: ۴۳۴/۱)

(۳) (کشف الباری: کِتَابِ الْعِيدِ / بَابِ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ رقم الحديث: ۹۸۵)

(۴) (کشف الباری: کِتَابِ الْعِيدِ / بَابِ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ رقم الحديث: ۹۸۵)

(۵) (کشف الباری: کِتَابِ الْعِيدِ / بَابِ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ رقم الحديث: ۹۸۵)

قَالَ السَّلاَمَةُ اَمَّا كُنْ بِرَأْسِي

د ترجمه الباب فائده او مقصد یو باب وړاندې تَشْبِیْهِ عَلَی الدَّیْبِیَّة تیر شوې دې، دلته یو دوباره راوړې دې، دا په ظاهره تکرار معلومیږي. علامه ابن المنیری رحمه الله علیه فرماني چې امام بخاری رحمه الله علیه دې باب نه پس مذکور د ترجمه الباب قائم کړې دې او دې طرف ته یو اشاره کړې ده چې بسم الله هیرونکی، بسم الله لره پرېښودونکی نه دې. په دې وجه یو قَلْبُذْهُمْ عَلَی اَشْیَاءِهِ او فرمائیل، فلیسم یو اونه فرمائیل.

یعنی د مسلمان د ذبح کولو اصل وجه داده چې هغه دالله تعالی په نوم وی. (۱) لکه څنگه چې د سنن بیهقی په یو روایت کښې دی چې یو سړی نبی کریم ﷺ نه تپوس او کړو: الرَّجُلُ مِثْلًا يَذْبَحُ وَيَقْسِي أَنْ يُقْسِي بِقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اسْمُ اللَّهِ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ". (۲)
یعنی مونږ کښې یو کس څاروې ذبح کوی، او دالله تعالی نوم اخستل ترې هیر شی، نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل: چې دالله تعالی نوم په هر مسلمان باندې دې.
شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمه الله علیه دې توجیه لره وجیه ګرزولې ده (۳).
ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت دحدیث آخر قَلْبُذْهُمْ عَلَی اَشْیَاءِهِ الله په وجه دې. (۴)

۱۸- بَابُ مَا أَتَاهُ الدَّمَرُ مِنَ الْقَصَبِ وَالْمَرْوَةِ وَالْحَدِيدِ

حدیث نمبر ۵۱۸۲/۵۱۸۳

۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، حَدَّثَنَا مُعَمَّرٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ثَابِتٍ، سَمِعَ ابْنَ كَعْبٍ بْنَ مَالِكٍ، يُخْبِرُ ابْنَ عَمْرٍو، أَنَّ أَبَاهُ، أَخْبَرَهُ: أَنَّ جَارِيَةً لَهُمْ كَانَتْ تَزْعِي غَنَمًا يَسْلَمُ، فَأَبْعَدَتْ بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِهَا مَوْتًا، فَكَسَرَتْ حَجَرًا لِقَدْ بَعَثَهَا، فَقَالَ لِأَوَّلِهِ: لَا تَأْكُلُوا حَتَّى [ص:] «أَنْتَ الشَّيْبُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَنَالَه - أَوْ حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيْهِ مِنْ بَنَاهُ - «فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَوْ بَعَثَ إِلَيْهِ - فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَكْلِهَا»

ترجمه وړمې روایت د حضرت نافع ﷺ دې، هغوی د عبد الله بن کعب نه یا د عبد الرحمن بن کعب نه واوریدل، هغه حضرت عبد الله بن عمر ﷺ نه او وئیل چې دهغه پلار کعب دوی ته خبر ورکړو چې دهغه یوې وینځې به غر کښې چیلې څړولې، هغې په رڼه کښې یوه چیلې ته

(۱) الکفری المتواری علی تراجم ابواب البخاری. کتاب الذبائح والصید/باب قول النبی صلی الله علیه وسلم قَلْبُذْهُمْ

(۲) علی اسم الله: ص: ۲۰۶. عمدة القاری: ۱۷۰/۲۱

(۳) السنن الکبری للبیهقی. کتاب الصید والذبائح. باب مَنْ تَرَكَ التَّشْبِیْهَ وَهُوَ مِثْلُ تَعْلٍ ذَبِیحَتُكَ (۴۰۲/۹)

(۴) الابواب والتراجم: ۹۲/۲

(۵) عمدة القاری: ۱۷۰/۲۱

خیال شو چې قریب المرفی وه، نو هغې یو کانړې راواخستو او دا چیلې یې ذبح کړه، نو کعب خپل کور والو ته او وویل چې دا مه خورنې تر کومې پورې چې څه پخپله نښی کړم ته ورشم یا څوک اولېږم چې تېوس اوکړی، پس حضرت کعب ښه پخپله د نښی کړم په خدمت کښې حاضر شو، یا یې څوک اولېږل او تېوس یې اوکړو، نو حضرت نښی کړم ددې د خوراک حکم ورکړو.

۵۵۲- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ بَنِي سَلَمَةَ أَخْبَرَهُ عَبْدُ اللَّهِ: أَنَّ جَارِيَةَ لِكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ تَزَعَى غَتَمَالَهُ بِالْجَبِيلِ الَّذِي بِالسُّوقِ، وَهُوَ سَلَمٌ، فَأَصِيبَتْ شَاةٌ، فَكَرَتْ حِمَارًا فَبَحَثَهَا بِهِ، «فَدَكَّرُوا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَهُمْ بِأَكْلِهَا»

دویم روایت حضرت نافع، دینو سلمه د یو کس نه روایت کوی چې عبدالله اووئیل چې د مالک یوې وینځې به په وړوکی غر چې په سوق کښې په مقام سلع باندې دې، دده چیلې خړولې، یوه چیلې بيماره شوه، نو هغې وینځې یو کانړې راواخستو او دا یې ذبح کړه. خلعو دا خبر نښی کړم ته ورکړو نو نښی کړم ددې د خوراک حکم ورکړو.

۵۵۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ جَدِّهِ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَيْسَ لَنَا مَدْيٌ، فَقَالَ: «مَا أَهْلُ الدَّمِ مَوْذُكِرُ أَسْمُ اللَّهِ فَكُلْ، لَيْسَ الطُّغْرُ وَالسِّنُّ، أَمَّا الطُّغْرُ فَمَدْيُ الْحَبَشَةِ، وَأَمَّا السِّنُّ فَعَطْلَمٌ» وَتَدْبِيرُ فَحَبَشَةٍ، فَقَالَ: «إِنَّ هَذِهِ الْإِزِيلَ أَوَابِدَ كَاوَابِدِ الْوَحْشِ، فَمَا عَلَيْكُمْ مِنْهَا فَأَصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا»

دریم روایت د حضرت رافع دې، هغه د خپل نیکه نه روایت کوی چې هغوئ اووئیل چې ای دالله رسول ښه مونږ سره چاره نشته دې، نښی کړم ورته او فرمائیل: کوم څیز چې وینه تویوی او په هغې باندې دالله تعالی نوم اخستې شوې وی نو هغه خوره، په دې شرط چې نوک او غاښ نه وی، نوک د حبشیانو چاره ده، او غاښ هډوکی دې اویو اوښ او تښتیدو، چا دا په غشی اوویشتنو. نو نښی کړم او فرمائیل: په دې ځناورو کښې هم د وحشی ځناورو په پشان او تریدونکی ځناور وی، نو که په تاسو کښې څوک په دوی باندې غالب شی نو دوی سره هم داشان کونی

تواجم رجال:

قوله: مُحَمَّدٌ بْنُ أَبِي بَكْرٍ. دا راوی ابو عبدالله محمد بن ابی بکر بن علی بن عطاء بن مقدم المقدمی الثقفی البصری رحمه الله علیه دې ددوی حالات په کتاب الصلاة/باب التساجد علی طریق التبیئة کښې تیر شوی دی^(۱)

قوله: مُعْتَمِرٌ. دا راوی ابو محمد معتمر بن سلیمان بن طرخان تیمی بصری رحمه الله علیه دې،

ددوی حالات په کتاب العلم/باب مَنْ عَصَى بِالْعِلْمِ قَوْمًا وَنَظَرُوا تیر شوی دی. (۱)
 قوله: عَمِيدُ اللَّهِ: دا راوی عبید الله بن عمر بن حفص بن عاصم بن عمر بن الخطاب القرشی
 العدوی رحمه الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب الوُضوء/بابُ الْمَلِكِ فِي الْيُبُوتِ کښې تیر
 شوی دی. (۲)

قوله: نَالِيع: دا د مدینې منورې مشهور عالم او مفتی نافع مولى بن عبد الله بن عمر القرشی
 العدوی رحمه الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب العلم/بابُ دِکْرِ الْعِلْمِ وَالْفُتُوحَاتِ التَّسْجِدِ کښې
 تیر شوی دی. (۳)

قوله: أَبُو كَعْبٍ: دا راوی عبد الرحمن بن کعب یا عبد الله بن کعب دې، حافظ ابن حجر رحمه
 الله علیه عبد الرحمن راجع گرزولې دې. (۴) د عبد الرحمن پورا نوم أبو الخطاب عبد الرحمن
 بن کعب بن مالک الانصاری السلمي المدنی رحمه الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب
 الوَصَايَا/بابُ إِذَا تَصَدَّقْتَ، أَوْ قَلْتَ بِقَشٍّ مَالِهِ، کښې تیر شوی دی. (۵) کتاب الوَصَايَا/بابُ إِذَا تَصَدَّقْتَ، أَوْ
 قَلْتَ بِقَشٍّ مَالِهِ، رقم الحديث: ۴۷۷

قوله: أَبُو عَمْرٍو: دا راوی حضرت عبد الله بن عمر الخطاب ؓ دې، ددوی تفصیلی حالات په
 کتاب الإيمان/بابُ قولِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَى الْإِسْلَامُ عَلَى عَشِينَ كَنْبٍ تیر شوی دی. (۶)

قوله: مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ: دا راوی ابو سلمه موسى بن اسماعيل التبوذکی البصری رحمه
 الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب الوُضوء/بابُ تیر شوی دی. (۷)

قوله: جُوَيْرِيَّة: دا راوی ابوسماء جویریة بن اسماء بن عبید بن مخارق الصنعی البصری رحمه
 الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب الفُسل/بابُ الْجُنُبِ يَتَوَضَّأُ ثُمَّ يَتَأَمُّ تیر شوی دی. (۸)

قوله: عَمْدَانُ: دا راوی عبد الله بن عثمان بن جبلة بن ابی رواد المروزی رحمه الله علیه دې.
 ددوی حالات په کتاب الوُضوء/بابُ الْإِسْتِثْنَاءِ فِي الْوُضُوءِ کښې تیر شوی دی. (۹)

(۱) (کشف الباری: ۵۹۰)

(۲) (کشف الباری: کتاب الوُضوء/بابُ التَّبَرُّجِ فِي الْيُبُوتِ رقم الحديث: ۱۴۸)

(۳) (کشف الباری: ۴/۶۵۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۲/۷۸۷)

(۵) (کشف الباری)

(۶) (کشف الباری: ۱/۶۳۷)

(۷) (کشف الباری: ۱/۴۳۳)

(۸) (کشف الباری: کتاب الفُسل/بابُ الْجُنُبِ يَتَوَضَّأُ ثُمَّ يَتَأَمُّ (رقم الحديث: ۲۸۹)

(۹) (کشف الباری: کتاب الوُضوء/بابُ الْإِسْتِثْنَاءِ فِي الْوُضُوءِ رقم الحديث: ۱۶۱)

قوله: **أَبُو**: دا راوی عثمان بن جبلة بن ابی رواد رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په كُتَابِ الْمَوْصُوعِ/بَابِ إِذَا أَلْقَى عَلَى ظَهْرِ الْمُصَلِّي قَدْرًا أَوْ جِيفَةً، ثُمَّ تَفَسَّدَ عَلَيْهِ صَلَاتُهُ كُنْهِي تیر شوی دی. (۱)

قوله: **شُعْبَةُ**: دا امیر المؤمنین فی الحديث شعبة بن الحجاج بن الورد عتکی واسطی بصری رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په كُتَابِ الْإِيمَانِ/بَابِ: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ كُنْهِي تیر شوی دی. (۲)

قوله: **سَعِيدٌ**: دا راوی سعيد بن مسروق ثوری کوفی رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په كُتَابِ الْأَذَانِ/بَابِ مَنْ شَكَا إِيمَانَهُ إِذَا طَوَّلَ كُنْهِي تیر شوی دی. (۳)

قوله: **عَبَّاسٌ**: دا راوی عباسة بن رفاعه بن رافع بن خديج الانصاری رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په كُتَابِ الْجُمُعَةِ كُنْهِي تیر شوی دی. (۴)

تشويح: باب دومې او دویم حديث په كُتَابِ الْوَكَايَةِ/بَابِ إِذَا أَبْصَرَ الرَّاعِي أَوْ الْوَكِيلَ شَاءَ تَثَوُّثُ كُنْهِي تیر شوی دی. (۵)

او دریم حديث په كُتَابِ الشَّرَاكِ/بَابِ يَسْمَةُ الْقَتْمِ كُنْهِي تیر شوې دې (۶) او خو بابه وړاندې هم ددې تفصيل تیر شوی دې.

قوله: **الْقَصْبُ**: دقاف اود صابه فتحې سره، بانرس ته واښی. (۷)

قوله: **وَالْمَرْوَةُ**: ميم په فتحې سره او د راء ساکن، سین کانړی ته واښی. (۸)

بانرس، کانړی وغیره سره د ذبحې کولو حکم: بانرس، کانړی، اوسپنې او هر هغه څیز چې تیره وی او وینه تویوی، سوا د نوک او غابښ نه: د نوک او غابښ باره کُنْهِي تفصيل وړاندې راوړان دې دې څیزونو سره ذبح کول بالاتفاق جائز دی. (۹)

حديث نه د توجمة الباب ثبوت: روايات باب كُنْهِي د قصب او مروه ذکر نشته دې، البته نورو

(۱) (کشف الباری: کتابُ الْمَوْصُوعِ/بَابِ إِذَا أَلْقَى عَلَى ظَهْرِ الْمُصَلِّي قَدْرًا أَوْ جِيفَةً، ثُمَّ تَفَسَّدَ عَلَيْهِ صَلَاتُهُ رقم الحديث- ۲۴۰۰)
(کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۲) (کشف الباری: کتاب الْأَذَانِ/بَابِ مَنْ شَكَا إِيمَانَهُ إِذَا طَوَّلَ (رقم- ۷۰۵)

(۳) (کشف الباری: کتابُ الْجُمُعَةِ/بَابِ النَّسْيِ إِلَى الْجُمُعَةِ رقم الحديث- ۹۰۷)

(۴) (کتابُ الْوَكَايَةِ/بَابِ إِذَا أَبْصَرَ الرَّاعِي أَوْ الْوَكِيلَ شَاءَ تَثَوُّثُ رقم الحديث- ۲۳۰۴)

(۵) (کشف الباری: کتابُ الشَّرَاكِ/بَابِ قِسْمَةِ الْقَتْمِ رقم الحديث: ۲۴۸۸)

(۶) لسان العرب باب القاف: ۱۷۶/۱۱، ألفاؤوس أوحید: ص: ۱۳۱۶)

(۷) لسان العرب باب الميم: ۸۹/۱۳، النهاية لابن أثير، حرف الميم: ۲/۲۵۴)

(۸) النسخی لابن قدامة کتاب الصيد والذباح: ۳۱۷/۹، المجموع شرح المذهب کتاب الصيد والذباح: ۸۳/۹، اکمال المعلم بغوائد مسلم، کتاب الأضاحی، باب جواز الذبح ما أنهر الدم: ۴۲۱/۶، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذباح: ۲۲۲/۷)

روایاتو کنبی ددې ذکر شته دي. امام بخاری رحمه الله عليه غالباً هم دهغه روایاتو طرفته اشاره کړې ده او ترجمه الباب کنبی یې ددې ذکر کړې دي ځکه چې هغه روایات د امام بخاری رحمه الله عليه په شرط نه دي

چنانچه الجامع الصحيح لمسلم کنبی د حضرت رافع بن خديج ؓ په روایت کنبی د ثَبْتٌ مَقْتًا مَدَى نه پس دا اضافه ده اَقْتَدَيْتُمُ بِالْقَسْبِ (۱)، آیا مونږ باندېس سره ذبح او کړو:

داشان دسنان نسانی او د سنن ابن ماجه په یو روایت کنبی د ذبح بالبروة ذکر دي. محمد بن صفوان نه روایت دي:

أَكْتُبُ: أَصَابَ أَرْكَبَيْنِ، وَلَمْ يَجِدْ حَبِيدَةً يَذْكُرُهَا بِهِ فَذَكَأَهَا بِمَرْوَةٍ، قَالَ الشَّيْخُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ أَضَلَّكَ أَرْكَبَيْنِ، فَلَمْ أَجِدْ حَبِيدَةً أَذْكُرُهَا بِهِ فَذَكَأْتُهَا بِمَرْوَةٍ أَكَلْتُ؟ قَالَ: «كُلُّ» (۲)

یعنی: هغوی دوه سوي ښکار کړې، او چاره وغیره یې بیا نه مونده چې هغې سره دا ذبح کړي، نو هغوی مروه (سپین کانري) سره هغه ذبح کړې، نو هغوی د نبی کریم ﷺ په خدمت کنبی حاضر شوه، او وې وئیل چې اې دالله رسول ﷺ! ما دوه سوي ښکار کړې، او دهغې د ذبح کولو دپاره د اوسپنې څه تکره وغیره نه وه، نو هغه مې مروه (کانري) سره ذبح کړې. آیا څه دا خوړلې شم؟ نو نبی کریم ﷺ ورته اوفرمائیل وې خوره امام حاکم ددې روایت تصحیح کړې ده. (۳)

دویمه وجه: او یاد حدیث ترجمه الباب سره مناسبت په دې اعتبار سره دي چې حدیث کنبی مطلقاً په کانري سره د ذبح کولو ذکر دي، او په ترجمه الباب کنبی په مروه سره د ذبح کولو ذکر دي. او دا مروه هم کانري دي. او امام بخاری رحمه الله عليه ترجمه الباب کنبی مروه ذکر کولو نه خاص کانري مراد نه اخلي بلکه جنس کانري ترې مراد دي (۴)

او پاتې شوه خبره د ترجمه الباب د جز حدید، اوسپنې سره د ذبح کولو سره حدیث مناسبت، نو هغه د باب آخری روایت کنبی دا شان ثابت دی چې په هغې کنبی د وَلِئْسَتْ مَقْتًا مَدَى الفاظ دي. یعنی مونږ سره چاره نشته دي. دهغې نه معلومیږي چې په هغه زمانه کنبی چارې سره د ذبح کولو معمول وو لکه څنګه چې نن هم دي (۵)

قوله: اِنْ جَاوَبَهُ لَمْ يَكُنْ تَرْغِي عَنْكَ بِسَلَامٍ: حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرماني چې ددې جاريه نوم ماته معلوم نشو. (۶)

(۱) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الاضاحي باب جواز الذبح بكل ما نهر الدم: ۱۵۷/۲)

(۲) (سنن النسائي كتاب الاضاحي باب اباحة الذبح بالبروة: ۲۰۵/۲، ابواب الذبائح باب ما ذكى به: ۲۲۹/۲)

(۳) (المستدرک للحاکم كتاب الذبائح: ۲۶۳/۴)

(۴) (فتح الباری: ۷۸۷/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۱/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۷۸۷/۱۲)

(۶) (فتح الباری: ۷۸۷/۱۲)

قوله: سَلَّمَ سَلَّمَ دسین په فتحې او د لام په سکون او فتحې دواړو سره منقول دې په مدینه منوره کښې دیو غرونو مې (۱)

قوله: عَنْ نَافِعٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي سُلَيْمَةَ ددویم روایت دسندباره کښې علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی:

واسناد الحديث مجهول لأن مجهول الرجل غير معلوم وقيل: هو ابن كعب بن مالك السلمي الأنصاري (۲)
د حدیث سند مجهول دې، ځکه چې د حدیث په سند کښې رجل غیر معلوم دې چې داڅوک دی، البته یو قول دادې چې د رجل نه مراد ابن کعب بن مالک انصاری دې.
حدیث نمبر ۱۸۵ تا ۱۸۶ صفره نمبر ۱۰۰

۱۹- بَابُ ذَبِيحَةِ الْمَرْأَةِ وَالْأُمَةِ

۵۵۴- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ امْرَأَةً ذَبَحَتْ شَاةً يَحْتَجِي، «فَسُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَأَمَرَ بِأَكْلِهَا» وَقَالَ الْبُخَارِيُّ: حَدَّثَنَا نَافِعٌ، أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ يُخْبِرُ عَبْدَ اللَّهِ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّ جَارِيَةً لِكَعْبٍ: يَهْدَا

ترجمه: حضرت ابن کعب د خپل پلار کعب ؓ نه روایت کوی: چې یوې ښځې په کانړۍ سره چیلۍ ذبح کړه، نبی کریم ؐ نه ددې متعلق تپوس اوشو نو حضرت نبی کریم ؐ ددې د خوړلو حکم ورکړو.

۵۵۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ سَعْدٍ أَوْ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ، أَخْبَرَهُ: أَنَّ جَارِيَةً لِكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ كَانَتْ تَزْعِي عَتَمًا يَسْلَمُ، فَأَصِيبَتْ شَاةٌ مِنْهَا، فَأَذَرَكْتُهَا فَذَبَحْتُهَا يَحْتَجِي، فَسُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «كُلُوهَا»

دویم روایت دحضرت معاذ بن سعد یا د سعد بن معاذ دې، فرمائی: چې دکعب بن مالک وینځې به په مقام سلع کښې چیلۍ خړولې، دې چیلو کښې یو بیماره شوه، او دې وینځې دا چیلۍ ژوندۍ بیا مونده، پس دا یې په کانړۍ سره ذبح کړه، بیا نبی کریم ؐ نه تپوس اوکړې شو نو نبی کریم ؐ اوفرمائیل چې دا اوخوړنې توأجم رجال:

قوله: صَدَقَةُ دا راوی ابو الفضل مروزی رحمه الله علیه دې ددوئ حالات په کتاب العلم/باب العلم والعلمة باللیل کښې تیر شوی دی. (۳)

(۱) فتح الباری: ۷۸۸/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۲/۲۱، شرح الکرمانی: ۹۷/۲۰، إرشاد الساری: ۲۶۵/۱۲

(۲) شرح الکرمانی: ۹۸/۲۰، عمدة القاری: ۱۷۲/۲۱

(۳) کشف الباری: ۳۸۸/۴

قوله: عَبْدَةُ دا راوى عبدة بن سليمان بن حاجب بن زرارہ کلابی کوفی رحمۃ اللہ علیہ دې ددوئ حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ/بَابُ قَوْلِ الْبَيْتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِاللهِ». وَأَنَّ الصَّغْرَةَ فَعُلُ الْقَلْبِ كَنَبِي تير شوی دی. (۱)

قوله: عَبْدُ اللَّهِ دا راوى عبيد الله بن عمر بن حفص بن عاصم بن عمر بن الخطاب القرشي العدوي العمري رحمۃ اللہ علیہ دې ددوئ حالات په کِتَابُ الْوُضُوءِ/بَابُ التَّكْرِيكِ لِلْيُوتِ كَنَبِي تير شوی دی. (۲)

قوله: نَافِعٍ دا د مدینې منورې مشهور عالم او مفتی نافع مولی بن عبد الله بن عمر القرشي العدوي رحمۃ اللہ علیہ دې ددوئ حالات په کِتَابُ الْعِلْمِ/بَابُ ذِكْرِ الْعِلْمِ وَالْفُتُوحَاتِ إِلَى الْمَسْجِدِ كَنَبِي تير شوی دی. (۳)

قوله: أَبُو كَعْبٍ دا راوى ابو الخطاب عبد الرحمن بن كعب بن مالك الانصارى السلمى رحمۃ اللہ علیہ دې ددوئ حالات په کِتَابُ الْوَصَايَا/بَابُ إِذَا تَصَدَّقْتَ، أَوْ وَقَفْتَ بِغَضِّ مَالِهِ، كَنَبِي تير شوی دی. (۴)

قوله: أَبِيهِ دا راوى حضرت كعب بن مالك بن ابي كعب انصارى ؓ دې ددوئ حالات په کِتَابُ الصَّلَاةِ/بَابُ الصَّلَاةِ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ كَنَبِي تير شوی دی. (۵)

قوله: الْبَيْتِ دا امام ابو الحارث ليث بن سعد بن عبد الرحمان فهمي رحمۃ اللہ علیہ دې ددوئ حالات په بَدْءُ الْوُحْيِ - كَنَبِي تير شوی دی. (۶)

قوله: إِسْمَاعِيلُ دا ابو عبد الله اسماعيل بن ابي اويس عبد الله بن عبد الله بن اويس بن مالك اصبحى مدنى رحمۃ اللہ علیہ دې ددوئ حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ/بَابُ تَفَاضُلِ أَهْلِ الْإِيمَانِ فِيهِ، وَرُحْمَانِ أَهْلِ الْيَمِينِ فِيهِ كَنَبِي تير شوی دی. (۷)

قوله: مَالِكُ دا امام مالك بن انس بن ابي عامر الاصبحى المدنى رحمۃ اللہ علیہ دې ددوئ حالات په بَدْءُ الْوُحْيِ كَنَبِي تير شوی دی. (۸)

(۱) (كشف الباري: ۹۴/۲)

(۲) (كشف الباري: كتاب الوضوء/باب التبريز في البيوت رقم الحديث: ۱۴۸)

(۳) (كشف الباري: ۶۵۱/۴)

(۴) (كشف الباري كتاب الوصايا/باب إذا تصدقت، أو وقفت بغض ماله. رقم الحديث: ۲۷۵۷)

(۵) (كشف الباري: كتاب الصلاة/باب الصلاة إذا قدم من سفر رقم الحديث: ۴۴۳)

(۶) (كشف الباري: ۲۳۴/۱)

(۷) (كشف الباري: ۱۱۳/۲)

(۸) (كشف الباري: ۲۹۰/۱)

قوله: مُعَاذُ بْنُ سَعْدٍ: دا راوی معاذ بن سعد یا سعد بن معاذ انصاری ؓ دې. (۱) اودا صحابی دې. (۲) صحاح سته کښې امام بخاری رحمه الله علیه ددوی نه روایت کړې دې. (۳)

تشریح: د باب حدیث په کتاب الوکالة/باب إِذَا أَبْصَرَ الرَّأْيَ أَوْ الْوَكِيلُ شَأْنًا تَثَوَّى کښې تیر شوې دې. (۴) او ماقبل باب کښې هم تیر شوې دې.

دترجمة الباب مقصد: امام بخاری رحمه الله علیه داترجمه الباب قائم کړې دې او په هغه خلقو یې رد کړې دي کوم چې د ښځې ذبیحې ته ناجائز وائي. (۵)

دښځې ذبیحې حکم: د جمهورو فقهاؤ په نزد که ښځې ته د ذبحې طریقه ورځي نو ددې ذبیحه بلا کراحت جائز ده. (۶)

محمد بن عبد الحکم د سامام مالک رحمه الله علیه نه دذبیحة المواة کراحت نقل کړې دې. لیکن المدونة کښې مطلقا جواز منقول دې. (۷)

چنانچه په روایت کښې د ښځې ذبیحې ذکر دې. لهذا که ښځه کیږه وی او که یا صغیره، آزاده وی او که یا وینه، طاهره وی یا غیر طاهره، ددې ذبیحه جائز ده ځکه چې نبی کریم ؐ د ښځې ذبح شوې چلی د خوراک حکم ورکړو، بغیر د تفصیل پوښتلو نه چې هغه ښځه څنګه ده. (۸)

قوله: وَقَالَ اللَّيْثُ:

دتعليق تخویج: د لیث تعلیق لره اسماعیلی موصولا نقل کړې دې. (۹)

قوله: عَنْ مُعَاذِ بْنِ سَعْدٍ أَوْ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ: راوی ته شک دې چې سعد بن معاذ دې او که معاذ بن سعد دې.

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائي: چې معاذ او سعد دواړه صحابه دی، او الصحابة کلم

(۱) الإصابة فی تمییز الصحابة رقم الترجمة: ۸۰۴۴، تهذیب التهذیب رقم الترجمة: ۳۵۵، ۱۹۱/۱۰، تقریب التهذیب رقم الترجمة: ۶۷۵۵، ۱۹۲/۲، تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۶۰۲۷، ۱۲۳/۲۸.

(۲) تهذیب التهذیب رقم الترجمة: ۳۵۵، ۱۹۱/۱۰، الکاشف رقم الترجمة: ۵۵۷۶، ۱۳۵/۳، تقریب التهذیب رقم الترجمة: ۶۷۵۵، ۱۹۲/۲.

(۳) موسوعة رجال الكتب التسعة: ۵۷۱/۳.

(۴) (کشف الباری کتاب الوکالة/باب إِذَا أَبْصَرَ الرَّأْيَ أَوْ الْوَكِيلُ شَأْنًا تَثَوَّى رقم الحديث: ۲۳۰۴)

(۵) فتح الباری: ۷۸۸/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۳/۲۱.

(۶) فتح الباری: ۷۸۹/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۳/۲۱، کتاب الأم کتاب الصيد والذبائح، باب الذبیحة وفيه من يجوز ذبحه: ۵۲۵/۵، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۰/۹، التوضیح: ۴۴۱/۲۶، شرح ابن بطلال: ۴۱۲/۵.

(۷) عمدة القاری: ۱۷۳/۲۱، المدونة الكبرى: کتاب الذبائح: ۶۷/۲، المنتقى شرح مؤطا/إمام مالک، کتاب الذبائح الباب الرابع فی بیان محل الذکاة: ۲۱۹/۴.

(۸) فتح الباری: ۷۹۰/۱۲، إرشاد الساری: ۲۶۷/۱۲.

(۹) عمدة القاری: ۱۷۳/۲۱، التوضیح لشرح الجامع الصحيح: ۴۴۵/۲۶.

عدل، لهذا حضرت سعد وی او که معاذ، دې سره په روایت هیڅ اثر نه پریوزی. (۱)
خو د علامه عینی رحمه الله علیه رانې داده چې معاذ بن سعد او سعد بن معاذ دوه نه دي،
بلکه یو دي، صرف په دې خبره کښې تردد دي، چې معاذ خوي دې او سعد والد یا سعد
خوي او معاذ والد ددوی پلار دي. هم په دې وجه الاستیعاب کښې د معاذ بن سعد ذکر
نشته دي. (۲)

ترجمه الباب سره مناسب: د حدیث ترجمه الباب سره مناسب ظاهر دي. (۳)

۲- بَابُ لَا يَدْخُلُ بِاللَّيْلِ وَالْعَظَمِ وَالظُّفْرِ

حدیث نمبر ۵۱۸۷

۵۰۱- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ رِافِعَةَ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ،
قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ - يَعْنِي - مَا أَتَاهُ الدَّمُ، إِلَّا اللَّيْلُ وَالظُّفْرُ»

ترجمه: د حضرت رابع بن خديج رضي الله عنه روایت دي چې نبی کریم ﷺ او فرمانييل خورنۍ، (هغه
خيز سره ذبحه شوی ځناور) کوم چې وينه تويوي، سوا د غاښ او نوک نه.
توابع رجال:

قوله: قَبِيصَةُ دا راوی ابو عامر بن قبيصة بن عتبة بن محمد بن سفيان الكوفي رحمه الله عليه
دي. ددوی مفصل حالات په كتاب الإيثار عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/بَابُ مَا جَاءَتْ فِي عِلَامَةِ
الْمُتَالِقِ كُنْزِي تير شوی دي. (۴)

قوله: سُفْيَانُ دا مشهور امام حديث ابو عبد الله سفيان بن مسروق كوفي رحمه الله عليه دي.
د دوی حالات په كتاب الإيثار/بَابُ عِلَامَةِ الْمُتَالِقِ كُنْزِي تير شوی دي. (۵)

قوله: أَبِيهِ دا راوی سعيد بن مسروق ثوري كوفي رحمه الله عليه دي. ددوی حالات په كتاب
ابواب الأذان/بَابُ مَنْ شَكَّ إِيمَانَهُ إِذَا طَوَّلَ كُنْزِي تير شوی دي. (۶)

قوله: عَبَّادِ بْنِ رَافِعَةَ دا راوی عباد بن رفاعه بن رافع بن بن رافع خديج الانصاري رحمه الله
عليه دي، ددوی حالات په، كتاب الجمعة كُنْزِي تير شوی دي. (۷)

(۱) شرح الكرماني: ۹۹/۲۰

(۲) عمدة القاري: ۱۷۳/۲۱

(۳) عمدة القاري: ۱۷۳/۲۱

(۴) (كشف الباري: ۲۷۵/۲)

(۵) (كشف الباري: ۲۷۸/۲)

(۶) (كشف الباري: كتاب ابواب الأذان/بَابُ مَنْ شَكَّ إِيمَانَهُ إِذَا طَوَّلَ رقم الحديث: ۷۰۵)

(۷) (كشف الباري: كتاب الجمعة/بَابُ الْمَشْيِ إِلَى الْجُمُعَةِ رقم الحديث: ۹۰۷)

قوله: **رَأَيْتُ أَبَا خَبِيصٍ** : دا راوی ابو عبدالله رافع بن خدیج بن عدی الانصاری الحارثی ؓ دی

ددوی حالات په، کتاب **مَوَاقِيتُ الصَّلَاةِ**، کښې تیر شوی دی. ^(۱)

تشریح: د باب حدیث په کتاب **الشَّرْكَهَ بَابُ قِسْمَةِ الْقَتْمِ** کښې تیر شوی دی. ^(۲)

امام بخاری رحمه الله علیه په السن باندې د العظم عطف کړې دي او سن خاص هډوکې دي
داشان بیایي په العظم باندې د الظفر عطف کړې دي، او الظفر هم خاص هډوکې دي ځکه یې
د داسې عطف انداز اختیار او فرمائیلو.

لیکن علامه کرمانی رحمه الله علیه فرماني: چې صحیح خبره داده چې غابونه او نوکونه
هډوکي دي، او دلته د العظم عطف په السن باندې عطف العام علی الخاص دي، دا شان د

الظفر عطف په العظم باندې عطف الخاص علی العام دي. ^(۳)

غابونو او نوگونو سره د ذیح گولو حکم: په دي خبره خو اتفاق دي چې که نوکونو او غابونو
نه علاوه بل تیره خیز سره وینه توې شي که اوسینه وی یا کانړی یا لرگي، هغې سره ذیح
جائزه ده. ^(۴) البته په دي کښې د احنافو اختلاف دي چې نوک، غابن او هډوکي سره ذیح کول
جائزه دي که نه؟

د احنافو مذهب: د احنافو په نزد په غابن او نوک سره د ذیح کولو باره کښې دا تفصیل دي
چې که نوک او غابن که د بدن نه جدا نه وی او دي سره چا یو خناور ذیح کړو نو دا ذیح به
درست نه وی، او که د بدن نه جدا دی نو ذیح درست ده. ^(۵)

البته په نوک او غابن سره ذیح کول اگر که د بدن نه جدا وی، همداشان په هډوکي سره به ذیح
کول مکروه وی. خناور ته تکلیف ورکول او په دي کښې د جزء انسان استعمالیدو په وجه ^(۶)
دلیل: د احنافو حضراتو دلیل د حضرت عدی بن حاتم ؓ روایت دي:

قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ أَعْدَنَّا أَصَابَ صَيْدًا وَكَيْسَ مَعَهُ سِكِّينٌ يُؤْذِبُ بِالنَّوْرَةِ وَشَقَّ الْعَصَا، فَقَالَ:
«أَمْرٌ الدَّمِ بِمَا شِئْتَ، وَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ» ^(۷)

(۱) (کشف الباری کتاب مَوَاقِيتُ الصَّلَاةِ بَابُ وَتُّ التَّغَرُّبِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۵۵۹)

(۲) (کشف الباری: کتاب الشَّرْكَهَ بَابُ قِسْمَةِ الْقَتْمِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۴۸۸)

(۳) شرح الکرماني: ۹۹/۲۰، فتح الباری: ۷۹۰/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۴/۲۱

(۴) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذباح: ۳۱۷/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذباح: ۸۳/۹

(۵) الدر مع الرد کتاب الذباح: ۲۰۸/۵، البحر الرق کتاب الذباح: ۳۱۰/۸، فتح القدير کتاب الذباح: ۵۰۵/۹،

بدائع الصنائع کتاب الذباح والصيد فصل فی شرط حل الأکل فی العیون الماکول: ۲۰۹/۶، شرح مختصر

الطحاوی، کتاب الصيد والذباح: ۲۲۳/۷

(۶) الدر مع الرد کتاب الذباح: ۲۰۸/۵، البحر الرق کتاب الذباح: ۲۰۸/۵، فتح القدير کتاب الذباح: ۵۰۶/۹

(۷) سنن أبی داود کتاب الأضاحی بَابُ فِی الذَّبْحِ بِالنَّوْرَةِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۸۲۴، الفتاوی العالمگیریه: کتاب الذباح

الباب الأول: ۲۸۷/۵

حضرت عدی بن حاتم رضی اللہ عنہ فرمائی چې ما د رسول کریم ﷺ نه تپوس اوکړو چې ای دالله رسول ﷺ ما ته دا اوواشي که مونږ کښې یو کس خناور (بنکار) ونیسی او هغه وخت د هغه سره چاره نه وی نو آیا د کاتری تکرې یا د لرگی خیرلې شوې تکرې سره دا بنکار ذبح کولې شی؟ نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې کوم څیز سره غواړی، بسم الله اوایه او وینه توې کړه کوم روایت کښې چې منع راغلی ده دهغې جواب او د هغه روایت جواب چې په هغې کښې په غاښ او نوک سره دذبح کولو نه منع شوې ده، نو دا به به غیر مشروع صورت باندې محمول وی، او هغه دا چې کله دا بدن سره لگیدلی وی، او حبشی خلقو به چې په نوک وغږوه سره ذبح کوله نو دا به د بدن سره لگیدلې وو. دخپل طاقت د اظهار کولو دپاره.

او بل داچې کله نوک او غاښ د بدن سره پیوست وی، نو په هغه وخت کښې به هغې سره ذبح د ثقل په وجه کیږی، په طور د آلي نه کیږی، په دې وجه به په هغه وخت کښې مذبحه خناور د منحنقه په حکم کښې وی. او کله چې داد بدن نه جدا وی نو نوک او غاښ هم آله جارحه دی، لهدا په دې سره به ذبحه حلاله وی. (۱)

دشوافعو او حنابله مذهب: د شوافعو او حنابله په نزد په نوک او غاښ سره ذبح په هیڅ صورت کښې جائز نه ده. (۲)

دلیل: دشوافعو او حنابله دلیل یو خو هم داد باب روایت دې کوم کښې چې په نوک او غاښ سره دذبح کولو نه منع کړې شوې ده.

او دویم دلیل دا حضرات دا ذکر کوی چې کله په غاښ او نوک سره دا متصل وی نو ذبح جائز نه ده، لهدا کله چې منفصل وی نو بیا به هم ذبح ناجائز وی. (۳)

البتة د حنابله په نزد دغاښ نه علاوه په بل هډوکی سره ذبح جائز د: (۴) لیکن د شوافعو په نزد که هر څنگه هډوکی وی په هغې سره ذبح جائز نه ده. (۵)

دمالکیه مذهب: دمالکیه مذهب باره کښې مختلف اقوال دی

① یو قول داډې چې په نوک او غاښ سره مطلقا ذبح جائز نه ده، متصل وی که منفصل

② دویم قول داډې چې مطلقا ذبح کول جائز دی

③ دریم قول د احتافو په پشان دې چې کله متصل وی نو جائز نه دی او که د بدن نه منفصل وی نو بیا دې سره ذبح کول جائز ده.

(۱) البحر الرائق کتاب الذبائح: ۳۱۰/۸، فتح القدیر کتاب الذبائح: ۵۰۶/۹، بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصیود فصل فی شرط حل الأکل فی حیوان الماکول: ۲۰۹/۶، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۲۵/۷

(۲) کتاب الأم کتاب الصيد والذبائح، باب الذکاة: ۵۱۲/۵، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۸۳/۹، شرح النووی علی جامع الصحیح لمسلم کتاب الأضاحی، باب جواز الذبح بکل ما أنهر الدم ۱۵۶/۲، البیان فی مذهب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الصيد والذبائح: ۵۲۹/۴، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۷/۹

(۳) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۶/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۸۳/۹

(۴) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۶/۹

(۵) شرح النووی کتاب الأضاحی، باب جواز الذبح بکل ما أنهر الدم ۱۵۶/۲

⑤ خلورم قول دادې چې په نوک سره مطلقاً جائز ده او په غاښ سره نه ده. (۱)
او په هلوکۍ سره ذبیح کول د مالکيې په نزد جائز دی. (۲)

ترجمة الباب سره مناسبت: ترجمة الباب کښې د عظم ذکر هم شته دې. حالانکه په حدیث کښې د عظم ذکر نشته دې، نو ددې جواب دا ورکړې شوې دې چې اگر چې په حدیث کښې د عظم ذکر نشته لیکن د حدیث نه د عظم حکم معلومیږي. (۳)

۲۱- بَابُ ذَبِيحَةِ الْأَعْرَابِ وَمَحْوِهِمْ

حدیث نمبر ۵۱۸۸

«... حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَسَامَةُ بْنُ حَفْصٍ الْمَدَنِيُّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ غُرَافَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ قَوْمًا قَالُوا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ قَوْمًا يَأْتُونَنَا بِاللَّحْمِ لَا نَذَرِي: أَذْكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَمْ لَا؟ فَقَالَ: «سَمُّوا عَلَيْهِ أَنْتُمْ وَكُلُّوهُ» قَالَتْ: وَكَأَنَّهُ أَحَدٌ مِنْهُمْ يَأْتِيهِمْ بِاللَّحْمِ»

ترجمه: د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها روایت دې چې څه خلقو نبی کریم ﷺ ته عرض او کړو چې څه خلق مونږ ته غوښه راوړي، او مونږ ته معلوم نه وي چې په دې غوښه باندې د الله تعالی نوم اخستې شوې دې نه (يعني د څاروی ذبیح کولو په وخت، نو نبی کریم ﷺ او فرماښتیل تاسو په دې باندې بسم الله وائي او دا خوړئ).
حضرت عائشه رضی الله عنها فرمائی چې خلق په هغه وخت کښې د کفر زمانې ته نژدې وو تراجم رجال:

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ: دا راوی ابو ثابت محمد بن عبید الله بن محمد بن زید مدنی رحمة الله عليه دې. ددوی حالات په کتاب الإیمان/باب: تَقَاضِي أَهْلِ الْإِيمَانِ فِي الْأَعْمَالِ کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: أَسَامَةُ: دا راوی اسامه بن حفص المدنی رحمة الله عليه دې. (۵)

(۱) المدونة الكبرى، كتاب الذبائح، ۶۵/۲ حاشية الدسوقي، باب الذكاة: ۳۶۶/۲، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الذبائح، الباب الثالث: ۱۱۵/۴، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الذبائح، الباب الثاني في صفة ما يذكي به: ۲۱۱/۴.

(۲) المدونة الكبرى، كتاب الذبائح، ۶۵/۲ حاشية الدسوقي، باب الذكاة: ۳۶۶/۲، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الذبائح، الباب الثالث: ۱۱۵/۴.

(۳) فتح الباري: ۷۹۰/۱۲، عمدة القاري: ۱۷۴/۲۱، الجامع الصحيح للبخاري كتاب الصيد والذبائح باب النسبة على الذبيحة رقم الحديث: ۵۴۹۸.

(۴) (كشف الباري: ۱۲۰/۲).

(۵) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۳۸۹، ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۷۰۴، ۱۷۴/۱، الكاشف رقم الترجمة: ۲۶۰، ۵۷/۱، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ۳۱۴، ۵۷/۱، المغنى في الضمماء رقم الترجمة: ۵۱۸، ۱۰۲/۱، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۳۱۴، ۳۳۲/۲.

قوله: أسأله: دؤی د حضرت هشام بن عروه موسى بن عقبه يحيى بن سعيد الانصارى وغيرهم نه روایت کوی. (۱)

قوله: تلامذه: ددؤی نه روایت کوؤنکی حضرت ابوثابت المدینی، يحيى بن ابراهيم بن ابی فتيله وغيرهم دی. (۲)

د حضرات محدثینو ددؤی باره کښې راټې: علامه ذهبی رحمه الله عليه او حافظ ابن حجر رحمه الله عليه ددؤی ته صدوق او ثقه وائی. (۳)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائی چې علامه الکافی ددؤی مجهول گرزولی دی او فرمائی چې امام بخاری رحمه الله عليه ددؤی ذکر په التاریخ کښې نه دي کړي. حالانکه دا خبره درست نه ده، امام بخاری رحمه الله عليه ددؤی ذکر په التاریخ الکبیر کښې کړي دي. (۴) او علامه ازدي رحمه الله عليه ددؤی ته ضعیف وئیلی دی. (۵)

لیکن علامه ذهبی رحمه الله عليه فرمائی چې ضعهه الاثری بلاحجه (۶) یعنی بغیر د دلیل نه یی ددؤی ضعیف گرزولی دی.

او علامه الکافی رحمه الله عليه ددؤی ته مجهول وئیلی دی، علامه ذهبی رحمه الله عليه فرمائی چې ددؤی نه روایت کوؤنکی څلور راویان دی. (۷)

لهذا ددؤی مجهول پاتې نه شو، ځکه چې مجهول راوی په هله وی چې کله ددؤی نه یو راوی روایت او کړی. (۸)

قوله: هشام بن عروه: دا راوی د حضرت عروه بن الزبیر العوام خوي ابوالمنذر حضرت هشام بن عروه رحمه الله عليه دي ددؤی حالات په ټټه الوټي کښې تیر شوی دی. (۹)

قوله: أبيه: دا حواری رسول ﷺ حضرت زبیر بن العوام بن خويلد بن اسد ابن عبد العزی مدنی ؓ دي. ددؤی تفصیلی حالات په کتاب العلم/باب إثم من كذب على النبي صلى الله عليه وسلم کښې تیر شوی دی. (۱۰)

(۱) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۲۰۶/۱، الكاشف، ۵۸/۱، تهذيب الكمال: ۳۳۲/۲

(۲) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۲۰۶/۱، تهذيب الكمال: ۳۳۳/۲

(۳) ميزان الاعتدال: ۱۷۴/۱، تهذيب التهذيب: ۷۵/۱، المغنى فى الضعفاء: ۱۰۲/۱

(۴) تهذيب التهذيب: ۲۰۶/۱، التاریخ الكبير للبخارى رقم الترجمة: ۱۵۶۳، ۲۳/۲

(۵) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۳۸۹، ۲۰۶/۱

(۶) ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۷۰۴، ۱۷۴/۱، تهذيب التهذيب: ۲۰۶/۱، المغنى فى الضعفاء: ۱۰۲/۱

(۷) ميزان الاعتدال: ۱۷۴/۱

(۸) نزعة النظر فى توضيح نغمة الفكر، مجهول العين، ص: ۱۰۱، الرحيم الكي ئمى

(۹) (كشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۱۰) (كشف الباری: ۱۶۹/۴)

قوله: **عائشة**: دا صدیقه کائنات د نبی کریم ﷺ زوجه مطهره حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها ده. ددوی حالات په پدۀ الوئی کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: **علي**: دا امیر المؤمنین فی الحدیث الحجة امام ابو الحسن علی بن عبد الله بن جعفر ابن نجیع سعدی بصری رحمة الله علیه دې کوم چې د ابن المدینی په نوم سره معروف دې ددوی حالات په کتاب العلم / باب الفهم فی العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: **الدرأوردی**: دا راوی ابو محمد عبدالعزیز بن محمد بن عبید الجهنی الدراوردی المدنی رحمة الله علیه دې ددوی حالات په کتاب مواقیب الصلاة کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: **أبو خالد**: دا راوی سلیمان بن حیان الاحمر الازدی رحمة الله علیه دې ددوی حالات په کتاب الصلاة کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: **الطفاوی**: دا راوی ابو المنذر محمد بن عبدالرحمن الطفاوی البصری رحمة الله علیه دې ددوی حالات په کتاب الیوم کښې تیر شوی دی. (۵)

تشریح: دا حدیث په کتاب الیوم / باب من لم یز الوساوس وتغیرا من الشبهات کښې تیر شوی دې. (۶)

قوله: **أعراب**: دهمزه په فتحې او په عین ساکن سره، د اعراب جمع ده، عرب کلی وال. (۷)

د ترجمه الباب مقصد: حضرت شیخ الحدیث مولانا زکریا رحمة الله علیه فرمائی چې د امام بخاری رحمة الله علیه مقصد دا دې چې که یو عرابی او کلی ر'ل ذبح کول غواړی نو دهغه ذبح به درست وی. اود سنن ابی داؤد د روایت نه چې کوم وهم پیدا سوې دې هغه لرې کول دی. په هغې کښې دی «نَحْنُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ مُعَاذَةَ الْأَعْرَابِ» (۸) یعنی رسول کریم ﷺ د معاقره الاعراب نه منع او فرمائیلې او د معاقره الاعراب مطلب دا دې چې د جاهلیت په زمانه کښې به دوه کسانو خپلو کښې مقابلې کوله چې څوک زیات سخی دې. نو دواړو به اوبښ ذبح کولو، تر دې چې په دوی کښې به یو عاجزه شو، نبی کریم ﷺ ددې دخوراک نه منع او فرمائیلې ځکه چې دا د فخر او ریاء دپاره ذبح شوی دی هسې خو که اعرابی ذبح او کړی

(۱) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۹۷/۳)

(۳) (کشف الباری کتاب مواقیب الصلاة / باب: السلوات الغس کفارة رقم الحديث: ۵۲۸)

(۴) (کشف الباری کتاب الصلاة / باب الصلاة فی مواضع الإبل رقم الحديث: ۴۳۰)

(۵) (کشف الباری: کتاب الیوم / باب من لم یز الوساوس وتغیرا من الشبهات رقم الحديث: ۲۰۵۷)

(۶) (کشف الباری: کتاب الیوم / باب من لم یز الوساوس وتغیرا من الشبهات رقم الحديث: ۲۰۵۷)

(۷) تاج العروس. فصل العین من باب الباء: ۳۷۱/۱. لسان العرب باب العین: ۱۱۳/۹.

(۸) سنن ابی داود کتاب الاضاحی / باب ما جاء فی أكل معاقره الأعراب رقم الحديث: ۲۸۲۰

به دې کښې هېڅ حرج نشته. (۱)

اکثرو نسخو کښې د ذِیْحِجَّةِ الْأَعْرَابِ نه پس وَتَغَرَّبَهُمُ الْفَاظُ دى، البته د کشمیهنې په روایت کښې وَتَغَرَّبَهُمُ الْفَاظُ دى. (۲)

قوله: وَكَانُوا حَدِيثَ عَبْدِ الْكَفْرِ شارحین حضرات د کائناتو ضمیر مرجع السائلون گرزولی ده، یعنې هغه تپوس کوونکى نوى د کفر نه اسلام طرف ته راغلى وو. (۳)

او دا روایت په کِتَابِ التَّوْحِيدِ کښې هم دې، او په هغې کښې دا روایت داشان دې:

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ هُنَا أَكْثَرُ مَا حَدِيثُ عَهْدُكُمْ بِشَيْءٍ، يَأْتُونَا بِالْمُخْتَلَفِ لَأَنْتَ ذِي كَرَمٍ، اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهَا أَمْرًا، (۴)

یعنې خلقو عرض او کړو چې اې دالله رسوله ﷺ! څه خلق داسې دى چې هغوى د شرك زمانې ته نژدې دى (یعنې نوى نوى مسلمانان شوى دى) هغوى مونږ ته غوښه راوړى، او مونږ ته معلوم نه وى چې هغوى په دې باندې دالله تعالی نوم اخستې دې که نه؟ په دې روایت کښې تصریح ده چې اعراب یعنې غوښه راوړنکى نوى نوى مسلمانان شوى وو.

دهدیت باب نه دتسمیه علی الذبیحه عدم وجوب باندې استدلال اودهغې جوابونه دشوافع حضراتو په نزد تسمیه علی الذبیحه مستنون ده، لهذا هغوى د حدیث باب نه هم د تسمیه علی الذبیحه په عدم وجوب باندې استدلال کړى، او فرماني چې تسمیه علی الذبیحه که واجب وي نو نبی کریم ﷺ به هغه خلقو ته د اعراب د ذبیحه د خوړلو اجازت نه ورکولو. (۵)

او په دې خبره اتفاق دې چې دخوراک په وخت کښې بسم الله وئیل فرض نه دى، بلکه سنت دى. او دا قائم مقام گرزولې شوې ده: تسمیه علی الذبیحه او سنت د فرضو قنمقام نشى کیدې، لهذا معلومه شوه چې د ذبح په وخت کښې بسم الله وئیل فرض نه دى بلکه سنت دى. (۶)

جواب ددې جواب دادې چې دا د ابتدائي اسلام وانه ده، چنانچه امام مالک رحمه الله عليه په آخر کښې دا اضافه کړې ده چې: وَذَلِكَ أَوَّلُ الْإِسْلَامِ. (۷)

دویم جواب: دویم جواب دادې چې غوښه راوړنکى هغه اعراب د تسمیه د حکم نه جاهل نه وو ځکه نبی کریم ﷺ سوال کوونکو ته یو قسم له تنبییه او فرمائیله چې ته بسم الله وایه، اود

(۱) الكنز الكنزی الشناری: ۱۶۵/۱۹.

(۲) فتح الباری: ۷۹۱/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۴/۲۱، شرح الکرماني: ۹۹/۲۰.

(۳) شرح الکرماني: ۸۰۰/۲۰، عمدة القاری: ۱۷۵، ۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲.

(۴) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب التَّوْحِيدِ/بَابُ السُّؤَالِ بِاسْتِئْذَانِ اللَّهِ تَعَالَى وَالِاسْتِغَاذَةِ بِهِ) (رقم الحدیث- ۷۳۹۴) المجموع شرح المذهب، باب الأضحية، ۴۱۲/۸، عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱.

(۵) فتح الباری: ۷۹۳/۱۲.

(۶) عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱، موطأ للإمام مالک، کتاب الذبائح، باب ماجاء فی التسمیه علی الذبیحه: ۴۸۸/۲.

را اورنکی متعلق دا گمان پکار دې چې هغه به بسم الله وئيلې وي. (۱)
 دامطلب نه دې چې هغه وخت کښې به ستاسو بسم الله وئيل دذبح کوونکي دبسم الله وئيلو
 قائمقام شي، بلکه مطلب دادې چې د خوراک په وخت کښې بسم الله وئيل ستاسو دپاره
 مستحب دی. تاسو په دغه وخت کښې بسم الله وایئ. تر کومې چې ددې خبرې تعلق دې چې
 کومه غوښه تاسو ته راوړلې شوې ده، دهغې باره کښې تاسو ته معلومات نشته چې آیا په
 دې باندې بسم الله د ذبح په وخت کښې وئيلې شوې ده او که د بسم الله وئيلو نه بغير ذبح
 شوې ده، نو ددې حکم بیان شوې دې چې ددې غوښې خوړل جائز دی. په دې شرط چې ددې
 غوښې ذبحه کوونکي د هغه خلقو نه وي د چا د لاس ذبیحه چې په شرعي اعتبار سره جائز
 ده. لهذا د مسلمان باره کښې د حسن ظن حکم ورکړې شوې دې چې ده به د ذبح په وخت
 کښې بسم الله وئيلې وي. (۲)

قوله: تَابَعَهُ عَلِيٌّ عَنِ الدَّرَاوِزِيِّ یعنی علی بن المدینی د امام بخاری رحمه الله علیه دشیخ
 الشیخ اسامه بن حفص متابعت کړې دې. اسامه دا روایت د هشام بن عروه نه نقل کړې دې.
 او علی بن المدینی د عبدالعزیز محمد دراوردي نه نقل کړې دې.
 اسماعیل دا تعلیق موصولا نقل کړې دې. (۳)

قوله: وَتَابَعَهُ أَبُو خَالِدٍ وَالْطَّافَاوِيُّ

دتعلیق تخريج: داسامه متابعت سلیمان بن حیان ابوخالد هم کړې دې. دا متابعت امام
 بخاری رحمه الله علیه په کتاب التوحید کښې موصولا نقل کړې دې. (۴) او محمد بن
 عبدالرحمن طفاوی هم د اسامه متابعت کړې دې. د طفاوی متابعت امام بخاری رحمه الله
 علیه په کتاب البیوع کښې موصولا کړې دې. (۵)

د حدیث درجۀ الباب سره مناسبت د حدیث درجۀ الباب سره مناسبت د إِنْ كُنْتُمْ لَا تَرْضَوْنَ
بِالْأَنْفُسِ، د وجهې دې. ځکه چې ددې نه مراد اعراب دی، کومو چې هغوی ته غوښه راوړلې
 وه. (۶)

(۱) عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱

(۲) مرقة المفاتیح، کتاب الصيد الذبائح، الفصل الأول: ۹/۸، شرح الزرقانی کتاب الذبائح باب ما جاء فی التسمية
 علی الذبیحة: ۸۱/۳، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۳۲/۷

(۳) فتح الباری: ۷۹۱/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲، تغلیق التعلیق: ۵۱۴/۴

(۴) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب التوحید/بَابُ السُّؤَالِ بِأَسْمَاءِ اللَّهِ تَعَالَى وَالْإِسْتِغَاذَةِ بِهَا (رقم الحدیث- ۷۳۹۴،
 فتح الباری: ۷۹۱/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱، تغلیق التعلیق: ۵۱۴/۴)

(۵) (کشف الباری: کتاب البیوع/بَابُ مَنْ لَمْ يَرَ الْوَسْطَانَ وَتَعَوَّضًا مِنَ الشُّبُهَاتِ رقم الحدیث: ۲۰۵۷، فتح
 الباری: ۷۹۱/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱، تغلیق التعلیق: ۵۱۴/۴)

(۶) عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱

۲۲- بَابُ ذَبَائِحِ أَهْلِ الْكِتَابِ وَشُعُوبِهَا، مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ وَغَيْرِهِمْ وَقَوْلُهُ تَعَالَى: {الْيَوْمَ أَجِلْ لَكُمْ الْعَثَاثُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ} [البائدة: ۴۸] وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: «لَا بَأْسَ بِذَبِيحَةِ نَصَارَى الْعَرَبِ، وَإِنْ سَمِعْتَهُ يَبْتِمِي لِغَيْرِ اللَّهِ فَلَا تَأْكُلْ، وَإِنْ لَمْ تَسْمَعْهُ فَقَدْ أَحَلَّهُ اللَّهُ لَكَ وَعَلِمَ كُفْرَهُمْ» [ص: ۳۰] وَيَذْكُرُ عَنْ عَلِيٍّ، نَحْوَهُ وَقَالَ الْحَسَنُ، وَإِبْرَاهِيمُ: «لَا بَأْسَ بِذَبِيحَةِ الْأَقْلَمِ» وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «طَعَامُهُمْ ذَبَائِحُهُمْ»

حدیث نمبر ۵۱۸۹ صفحہ نمبر ۱۱۲

۵۰۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَغْفَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «كُنَّا مُحَاوِرِينَ لِقَوْمٍ خَبِيرٌ، فَرَفَى لِسَانُ يَحْرَابٍ فِيهِ سَحْمٌ، فَزَوْتُ لِأَخِي، فَالْتَفَتَ فَإِذَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ»

ترجمہ: حضرت عبد اللہ بن مغفل ؓ روایت دی، فرمائی چې مونږ د خيبر د قلعي محاصره کړې وه، يو سړی تيلي رااوېشته، په هغې کښې چرېي وه، څه ددې دراختو دپاره لاپړم، نو ما رسول کريم ﷺ اوليدو، نو ما ته رسول کريم ﷺ نه حيا راغله.
ترجمہ رجال:

قوله: الزُّهْرِيُّ: دا راوی ابو بکر محمد بن مسلم بن عبيد الله بن عبد الله بن شهاب بن عبد الله ابن الحارث بن زهره، الزهري المدني رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په بَدْءُ الْوَسْطِ کښې تير شوی دی. (۱)

قوله: الْحَسَنُ: دا راوی مشهور تابعی حضرت حسن بصری رحمة الله عليه دي. ددوی نسب نامه څه داشان ده: ابو سعيد الحسن بن ابي الحسن يسار بصری، ددوی حالات په كِتَابُ الْإِيمَانِ/بَابُ إِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَمْضُوا فَمَا يُكْتَفَى كُفْيُ تير شوی دی. (۲)

قوله: إِبْرَاهِيمُ: دا راوی د کوفې مشهور تابعی فقيه ابو عمران ابراهيم بن يزيد بن قيس بن اسود نخعي رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابُ الْإِيمَانِ/بَابُ: قُلْتُ دُونَ قُلْمِ كُفْيِ تير شوی دی. (۳)

قوله: ابْنُ عَبَّاسٍ: دا عبد الله بن عباس بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف، د نبي کريم ﷺ د تړه خوې دي. ددوی حالات په بَدْءُ الْوَسْطِ الحديث الراهم کښې تير شوی دی. (۴)
قوله: أَبُو الْوَلِيدِ: دا مشهور امام ابو الوليد هشام بن عبد الملك باهلی طيالسي رحمه الله دي. ددوی

(۱) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲۲۰)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۵۳)

(۴) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

نفسیلی حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ/بَابُ إِثْمٍ مَنْ كَذَبَ عَلَى الْيَمِينِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُتِبَ تِير شوی دی. (۱)

قوله: شُعْبَةُ دالامير المؤمنين شعبه بن الحجاج الوردعتکی واسطی بصری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دې ددوی تفصیلی حالات په كِتَابِ الْإِيمَانِ/بَابُ: الْمُشْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدَا كُتِبَ تیر شوی دی. (۲)

قوله: مُحَمَّدٌ: دا راوی ابونصر حمید بن هلال بن هبیره العدوی البصری رحمة الله علیه دې ددوی حالات په كِتَابِ الصَّلَاةِ كُتِبَ تیر شوی دی. (۳)

قوله: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُغْفَلٍ: دا راوی ابوسعید عبد الله بن مغفل المزنی ؓ دې ددوی حالات په كِتَابِ مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ كُتِبَ تیر شوی دی. (۴)

تشریح: دا حدیث په كِتَابِ الْخُفْيِ/بَابُ مَا نُصِيبُ مِنَ الْقَطَامِ مِنْ أَهْلِ الْخَرْبِ كُتِبَ تیر شوې دې. (۵)
د ترجمه الباب مقصد: امام بخاری رحمة الله علیه ددې ترجمه الباب مقصد دادې چې د اهل کتابود ذبائح اودهغوی د ذبائحو شحوم (چربیانو) دواړ استعمال جائز دې. (۶)
د اهل کتابو مصداق: د اهل کتابو نه مراد هغه خلق دی کوم چې دالله تعالی د وجود قائل دی اوپه تورات او انجیل کښې په یوباندې ایمان لری، اگر چې د هغوی عقائد مشرکانه وی. (۷)
دشوافعو په نزد یهودیانو او نصاری دپاره دا شرط دې چې هغوی پلار نیکه د وړاندې نه یهودیان یا عیسایان را روان وی. که ددوی پلرونو ددې مذهب (یهودیت یا عیسائیت) د منسوخ کیدو نه پس دا قبول کړې وی نو ددې اعتبار به نه وی. لکه د چا باره کښې چې معلومات اوشو چې هغه د عیسی علیه السلام د بعثت نه پس یهودی شوې دې نو د هغه ذبیحه به حلاله نه وی او هغوی به کتابی نه وی. د اشان چې د چا باره کښې معلومه شی چې دهغوی پلار نیکه دنبی کریم ﷺ دبعثت نه پس عیسایان شوی دی نو د هغوی ذبیحه به حلاله نه وی او هغوی به هم کتابی نه وی. (۸)

قوله: مِنْ أَهْلِ الْخَرْبِ وَغَيْرِهِمْ: د أَهْلِ الْخَرْبِ نه مراد کوم چې جزیه نه ورکوی. او غَيْرِهِمْ نه مراد

(۱) کشف الباری: ۱۵۱/۴

(۲) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۳) (کشف الباری کتاب الصَّلَاةِ/بَابُ: يَوْمُ الْمُحَلِّي مَنْ تَرْتَبِنَ يَذِيهِ (رقم: ۵۰۹)

(۴) (کشف الباری کتاب مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ/بَابُ مَنْ كَرِهَ أَنْ يُقَالَ لِلْمُقَرَّبِ: الْعَشَاءُ (رقم الحديث: ۵۶۴))

(۵) (کشف الباری: کتاب الْخُفْيِ/بَابُ مَا يُصِيبُ مِنَ الْقَطَامِ فِي أَرْضِ الْخَرْبِ (رقم الحديث: ۳۱۵۳))
(۶) فتح الباری: ۲۹۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲

(۷) رد المحتار کتاب الذبائح: ۲۰۸/۵

(۸) الموسوعة الفقهية كتاب الذبائح، من هو الكتابي: ۱۸۰/۲۱، كتاب الأم ذبائح نصاری العرب: ۴۹۲/۵، إرشاد

نساری: ۲۶۹/۱۲

کوم چې جزیه ورکوی. (۱)

یعنی هغه اهل کتاب چې د مسلمانانو نه مغلوب شی او مسلمانان د هغوئ په زمکو وغیره باندې برقرار پریریدی، لیکن په هغوئ باندې جزیه (تیکس) اولگوي (۲) نو که هغه اهل کتاب د مسلمانانو تابع نه وی یا د مسلمانانو تابع شی او جزیه ورکوي دتولو د ذبیحې یو حکم دې، د ذبیحې په باب کښې د کتابی نه مراد کوم چې په تورات او انجیل کښې په یو باندې ایمان لری که هغه ذمی وی او که حربی، بنسخته وی او که سړې، آزاد وی او که غلام. (۳)

د اهل کتابو د ذبیحې حکم: د اهل کتابو ذبائح بالاتفاق حلالې دی. ځکه چې دغیر الله دنوم ذبیحه د هغوئ په نزد هم حرامه ده. لیکن دنورو مشرکانو او کفارو ذبائح حلالې نه دی. ځکه چې هغوئ تسمیه نه وائی، او د غیر الله په نوم باندې ذبحه کوی. (۴)
د اهل کتابو د ذبیحې شرطونه: فقهاء کرامو د اهل کتابو د ذبیحې د حلالیدو دپاره دوه شرطونه لیکلي دی:

① ذبح کوونکی واقعاً اهل کتاب وی.

② د کتابی د ذبیحې په وخت مسلمان حاضر نه وی او د دده نه ئې څه نه وی اوريدلی چې دې کتابی د ذبیحې په وخت څه اولرستل؟ په دې وجه به دهغه ذبحه په دې خبره محمول وی چې هغه به د الله تعالی نوم اخستې وی. لکه څنگه چې د مسلمان باره کښې گمان کولې شی. یا کله چې د مسلمان موجودگي کښې کتابی ذبح کوی نو په هغه وخت مسلمان د کتابی نه د ذبیحې په وخت د الله تعالی نوم اوريدلې وی.

په دې کښې که هریو شرط فوت شو نو ذبیحه به جائز نه وی. لکه که معلومه شوه چې د ذبیحې په وخت د الله تعالی د نوم اخستو په ځانې د حضرت مسیح علیه السلام نوم اخستې شوې دې یا ذابح اهل کتاب نه دې بلکه ملحد دې نو داسې ذبیحه خوړل جائز نه دی. (۵)
د مالکيه په نزد یو بل شرط: د مالکيه په نزد یو بل شرط هم دې، هغه دا چې کتابی داسې خناور ذبحه کړې وی چې دې دهغې مالک وی، او کوم خناور چې د هغوئ دپاره حلال دې.

(۱) شرح الکرماني: ۱۰۰/۲۰، عمدة القاری: ۱۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲

(۲) رد المحتار کتاب الجزیه: ۲۹۲/۳

(۳) (الموسوعة الفقهية کتاب الذبائح، من هو الکتابی: ۱۸۵/۲۱، الدرع الرد کتاب الذبائح: ۲۰۸/۵، البحر الرق کتاب الذبائح: ۳۰۶/۸، الفتاوی العالمکیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۵/۵)

(۴) (فتح الباری: ۷۹۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۹/۱۲، کتاب الام، کتاب الحج، باب ذبائح اهل الکتاب: ۴۹۱/۵، شرح الزرقانی، کتاب الذبائح باب مايجوز من الذکاة علی حال الضرورة: ۸۲/۳، المدونة الکبری، کتاب الذبائح: ۶۷/۲، السنن فی شرح مؤطا مالک، کتاب الذبائح الباب الرابع: ۲۲۰/۴، المغنی لابن قدامة، کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۱/۹)

(۵) (الفتاوی العالمکیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۵/۵، رد المحتار کتاب الذبائح: ۲۰۹/۵، البحر الرق کتاب الذبائح: ۳۰۶/۸)

لهذا که یهودی خپل ځان دپاره اوبښ ذبحه کړو، او اوبښ چونکه یهودیانو باندې حرام دې نو، لهذا هغه د یهودی ذبحه شوې اوبښ د مالکيه په نزد د مسلمان دپاره به هم حلال نه وی همداشان که ځناور د مسلمان دې، او کتابی ذبحه کړو، نو د مالکيه په نزد به ددې خوراک مکروه وی. (۱)

داشان د مالکيه په نزد که کتابی د ذبحې په وخت کښې دالله تعالی نوم وانه خستلو، بلکه دغیر الله نوم یې واخستو لکه د عیسی علیه السلام نوم یې واخستلو، نویا هم د هغه ذبیحه حلاله ده. البته مکروه ده، خو د شوافعو په نزد داسې ذبیحه حلاله ده. (۲)

دلیل: ددې حضراتو دلیل هم ددې آیت مبارک مفهوم دې: «وَمَنْ أَمَّا الذِّبْحُ يَعْنِي اللَّهَ تعالی داسې ذبیحه حرام کړې ده چې په هغې دالله تعالی نوم نه وی اخستې شوې خو الله تعالی د اهل کتابو ذبیحه جائز او گرزوله، حالانکه هغوی به حضرت عیسی علیه السلام خدایې منلو او په ذبیحه به یې د حضرت عیسی علیه السلام نوم اخستو. (۳)

داحنافو او حنابله مذهب: د احنافو او حنابله په نزد که کتابی ذبیحه باندې دغیر الله (د حضرت عیسی علیه السلام وغیره) نوم واخستو نو هغه ذبیحه حلاله نه ده، او دهغې خوراک درست نه دې. (۴)

دلیل: د احنافو دلیل دقرآن پاک آیت (وَمَا أَهْلُ بِهِ لَعْنَةُ اللَّهِ) دې. الله تعالی هر هغه ځناور چې په هغې باندې دغیر الله نوم اخستې شوې وی حرام گرزولې دې. او داسې ځناور چې په هغې کتابی دغیر الله نوم واخلی هغه به هم ددې آیت په حکم کښې داخل وی او حرام به وی. (۵) ددې زمانې د یهودو او د نصاری د ذبیحې حکم: نن صبا دیورپ اهل کتاب عموماً دهریه او ملحدین وی، په هغوی کښې ډیر دالله تعالی د وجود هم قائل نه دی، له دې وجې دداسې خلقو ذبیحه درست نه ده، خو که د چا متعلق معلومه شی چې هغه واقعاً اهل کتاب دې نو دهغه ذبیحه به درست وی.

البته بهتر دادی چې دهغوی ذبیحه دې بغیر د ضرورت نه اونه خوړلې شی، او هرکله چې یو

(۱) المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح، الباب الرابع: ۲۲۱/۴، حاشیه الدسوقي، باب الذکاة: ۳۵۷/۲، الموسوعة الفقهية کتاب الذبائح، شرائط حل ذبیحة الکتابی: ۱۸۷/۲۱

(۲) (احکام القرآن لابن العربی سورة المائدة: ۵، ۴۲/۲، شرح ابن بطلال: ۴۰۹/۵، حاشیه الدسوقي، باب الذکاة: ۳۵۶/۲، المدونة الکبری، کتاب الذبائح، ۶۷/۲ المنتقى شرح مؤطا الامام مالک، کتاب الذبائح، الباب الرابع: ۲۲۱/۴، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد: ۷۸/۹)

(۳) (شرح ابن بطلال: ۴۰۹/۵، احکام القرآن لابن العربی: سورة المائدة: ۵، ۴۲/۲، شرح مؤطا الامام مالک، کتاب باب الذکاة: ۳۵۶/۲)

(۴) البحر الرائق کتاب الذبائح: ۳۰۶/۸، رد المحتار کتاب الذبائح: ۲۰۹/۵، الفتاوى العالمکیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۵/۵، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۲/۷، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۲/۹)

(۵) شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۲/۷، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۲/۹

مسلمان ذبح کزونکې موجود وی هغه ماشوم او ښځه ولې نه وی، چې په ذبحه باندې قادر وی، نو افضل دادی چې د کتابی په ځانې دې مسلمان ذبح او کړی (۱)

أَلْيَوْمَ أَجِلْ لَكُمْ الظُّبَيْثُ الْآيَةُ

امام بخاری رحمه الله علیه د خپل معمول مطابق په ترجمه الباب کښې د قرآن کریم آیت لره په طور داستدلال پیش کړې دې آیت کریمه (وَلَطَعَامُ الرِّبَا أَوْثَرُ الْيَبْتِ) کښې د طعام نه د اهل کتابو ذبائح مراد دی.

اویو بل دادې چې دطعام نه مراد د خوراک ټول څیزونه دی، او په دې صورت کښې به هم ذبائح په دې کښې هغه شامل وی، ځکه که ذبحه ترې اوباسی نو د آیت به څه خاص فائده نه وی ځکه چې د خوراک دعامو څیزونو حکم برابر دې. که هغه د مسلمان څیز وی یاد کافر، دهغې خوراک جائز دې. (۲)

داهل کتابو دذبحه شوی څاروی د چربی حکم:

دجمهورو مذهب: دجمهورو په نزد داهل کتابو ذبائح اودهغوی د ذبیحو چربیانې جائز دی. (۳)
دمالکیه مذهب: امام مالک رحمه الله علیه نه د اهل کتابو د ذبحه شوی څنار د چربی باره کښې د مکروه او د حرام دواړه اقوال منقول دی.

یعنی د مالکیه په نزد کوم څیزونه چې اهل کتابو دپاره حرام گرزولې شوی وو، دهغې استعمال جائز نه دې. لکه شحوم دی، دا چونکه د اهل کتابو دپاره حرام وو، لهذا مسلمان دپاره د اهل کتاب د ذبحه شوی څنارو شحوم جائز نه دی. (۴)
د جمهورو دلیل: د جمهورو حضرات دلیل دباب حدیث دې. (۵)

قوله: وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: "لَا بَأْسَ بِذَبْحَةِ نَصَارَى الْعَرَبِ: امام زهری رحمه الله علیه فرمائی چې د عربود نصاراؤ دذبحې د استعمال باره کښې هیڅ حرج نشته دې. او که تا واوریدل چې هغه دغیر الله نوم واخستو نو بیاین مه خوره، او که دهغه نه دې دغیر الله نوم نه وی آوريدلې نو الله تعالی ته د هغوی کفر معلوم وو او بیاین هم دهغوی ذبیحه حلاله گرزولې ده
دنصاری عرب د ذبیحې حکم

(۱) رد المحتار کتاب الذبائح: ۲۰۹/۵، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۷۷/۹، المدونة الکبری: کتاب الصيد الذبائح: ۶۷/۲

(۲) التفسیر الکبیر للإمام الرازی سورة المائدة: ۵، ۱۱۵/۱۱، شرح مختصر الطحاوی کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۰/۷

(۳) فتح الباری: ۷۹۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۱/۹

(۴) المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح الباب الرابع: ۲۲۱/۴، حاشية الدسوقي، باب الذکاة: ۳۸۵/۲، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، کتاب الذبائح، القول فی أکل شحوم ذبائح اهل الکتاب: ۱۲۹/۴

(۵) فتح الباری: ۷۹۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲

د جمهورو مذهب: د جمهورو حضراتو په نزد اهل کتاب که عرب وی او که عجم، دهغوی ذبیحه حلاله ده (۱)

د شوافعو مذهب: البته د شوافع حضراتو په نزد د نصاری بنی تغلب ذبیحه حرامه ده (۲)
د جمهور حضراتو دلیل: د جمهورو حضراتو دلیل د قرآن پاک آیت (وَلَقَدْ عَلَّمْنَا الْبَنِينَ اَوْتُوا الْكِتَابَ حُلًّا لَّكُمْ) دې، چنانچه دې آیت مبارک کښې د اهل کتابو ذبیحه الله تعالی حلاله ګرزولې ده او دا آیت مبارک عام دې، ټول اهل کتاب په دې کښې شامل دی که هغه عجم اهل کتاب وی او که عرب (۳)

دا شان مؤطا مالک کښې د حضرت ابن عباس ؓ روایت دې:

قوله: عن عبد الله بن عباس أنه سئل عن ذبائح نصارى العرب فقال: لا بأس فيها (۴)

یعنی حضرت ابن عباس ؓ نه د نصاری عرب د ذبیحې باره کښې تپوس اوشو نو حضرت ابن عباس ؓ او فرمائیل چې په دې کښې هیڅ حرج نشته دې
د شوافعو دلیل: د شوافع حضراتو دلیل د حضرت علی ؓ روایت دې:

عَنْ عُبَيْدَةَ قَالَ: سَأَلْتُ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ ذَبَائِحِ نَصَارَى بَنِي تَغْلِبَ فَقَالَ: لَا تَأْكُلُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمْ يَسْتَعْلَقُوا مِنْ دِينِهِمْ بِشَيْءٍ إِلَّا بِشَرَابِ الْخَمْرِ (۵)

حضرت عبیده ؓ فرمائی چې ما د حضرت علی ؓ نه د نصاری بنی تغلب د ذبیحې باره تپوس اوکړو (چې دهغوی ذبیحه حلاله ده که نه) نو حضرت علی ؓ او فرمائیل چې «دهغوی ذبیحه شوې ځنار، مه خورئ، ځکه چې هغوی (نصرانیت) څخه صرف شراب ځکل اخلی او باقی احکامو باندې قائم نه دی.

د شوافعو د روایت جواب: د جمهورو حضراتو د طرفه د شوافعو د روایت جواب دادې چې د حضرت علی ؓ قول په کراحت باندې محمول دې، نه که په تحریم باندې (۶)
او حضرت علی ؓ نه د ځینې نصاری عرب د ذبایخو د کراحت هم منقول دی، عبد الرزاق په

(۱) رد المحتار کتاب الذبائح: ۲۰۸/۵، فتح القدیر کتاب الذبائح: ۴۹۸/۹، الفتاوی العالمگیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۵/۵، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح، الباب الرابع: ۲۲۰/۴، شرح الزرقانی کتاب الذبائح باب ما يجوز من الذکاة على حال الضرورة: ۸۲/۳، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد الذبائح: ۳۱۲/۹

(۲) (المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۷۸/۹، فتح الباری: ۷۹۵/۱۲، إرشاد الساری: ۲۶۹/۱۲)

(۳) (شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۳/۷، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح: ۲۲۰/۴، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۲/۹)

(۴) مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح، باب ما يجوز من الذکاة على حال الضرورة رقم الحديث: شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۳/۷

(۵) السنن الکبری للإمام البيهقي کتاب الجزية باب ما جاء في ذبائح نصارى بنی تغلب رقم الحديث: ۱۸۷۹۹، ۳۶۴/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۷۴/۹

(۶) شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۶/۷

سند صحیح سرہ د حضرت علی ؑ دا اثر نقل کړې دې چې

أن عليا كايكره ذبيحة نصارى بنى تغلب ويقول: إنهم يتمسكون من النصرانية إلا بشرب الخمر.^(١)

یعنی حضرت علی ؑ د نصاری بنی تغلب ذبیحی لره مکروه گنرله او فرمائیل به ینی چې هغوی د نصرانیت نه صرف شرب خمر نه علاوه بل خیز باندی قائم نه دی.

د تعلیق تخریج: د امام زهري رحمه الله عليه تعلیق لره عبدالرزاق موصولا نقل کړې دی.

قوله: عبد الرزاق عن معمر قال: سألت الزهري عن ذبائح نصارى العرب؟ فقال: من انتقل ديناً فهو من أهلها ولم يربط بدينها منهم بأساً.

معمر فرمائي: ڇي ما ڏهري نه دنصاري عرب د ذبيحي باره کڻي تپوس اوکړو، نو هغوي اوفرماښل: ڇي ڇا کوم دين اختيار کړو هغه دهغوي نه دي، او حضرت زهري به دنصاري عرب به ذبيحه کښي هيڅ حرج نه گنرلو.

قولہ: **وَذَكَرَهُ عَلِيٌّ نَحْوَهُ**: یعنی د امام زہری رحمۃ اللہ علیہ د قول بشان یو قول د حضرت علیؑ ہم نقل کیوری، یذکر د مجهول صیغہ راوړلو سره، امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ ددې ضعف طرف ته اشاره کړي ده. (۳)

د تعلیق تخریج: د حضرت علی ؓ د تعلیق لره عبدالرزاق موصولا نقل کړې دې (۱)

قوله: أخبرني عبد الرحمن بن أبي لؤلؤ عن علي ومجاهد عن ابن عباس أنه قيل لهذا ابن أهل الكتاب يذكرون علي ذئابهم غير الله فقالوا: إن الله حين أحل ذئابهم علم ما يقولون عن ذئابهم^٥

يعنی دحضرت علی ؑ او حضرت ابن عباس ؓ نه د اهل کتابو باره کښې تپوس اوسو، په داسې حال کښې چې اهل کتاب په ذبیحه باندې د غیر الله نوم اخستې وی، نو هغوی اوفرمائیل چې هرکله الله تعالی د هغوی ذبیحه حلاله گرځولې ده نو دالله تعالی په علم کښې داخبره وه چې هغوی په ذبیحه باندې څه وائی ؟ (ددې باوجود الله تعالی د هغوی ذبیحه حلاله اوگرځوله)

قوله: وَقَالَ الْحَسْرُ، وَإِبْرَاهِيمُ: «لَا تَأْسَ بِذُنُوبِكِ الْأَقْلَبُ»:

حضرت حسن بصری رحمه الله علیه او ابراهیم نخعی رحمه الله علیه فرمائی چې د اقل په ذبیحه کښی هیڅ حرج نشته دی.

(١) المصنف لعبدالم زاق كتاب المناسك، باب ذبحة أهل الكتاب: رقم الحديث: ٨٦٠١/٤ (٣٧)

قوله: الْأَقْلَفُ د همزي په فتحې، قاف ساکن او د لام په فتحې سره، غیر مختون ته وائی. یعنی داسې کس چې هغه سنت شوې نه وی. (١)

د اَقْلَف د ذبیحې حکم: د اقلف ذبیحه جائز ده. (٢) چونکه د حضرت ابن عباس ؓ نه عدم جواز منقول دې (٣) په دې وجه امام بخاری رحمه الله علیه د حضرت حسن بصری رحمه الله علیه او حضرت ابراهیم نخعی رحمه الله علیه اثر نقل کړې دې او فرمائی چې دې حضراتو به د اقلف غیر مختون ذبیحه کښې هیڅ حرج نه گنړلو.

چنانچه د حضرت ابن عباس ؓ د اقلف د ذبیحې د کراهت قول المصنف لعبد الرزاق کښې منقول دې:

قوله: عن قتادة قال: كان ابن عباس يكره ذبيحة الأرغل (٤)

یعنی حضرت ابن عباس ؓ به د ارغل (غیر مختون) ذبیحه مکروه گنړله.

د تعلیق تخریج: د حضرت حسن بصری رحمه الله علیه اثر لره عبد الرزاق موصولا نقل کړې دې. (٥)

قوله: قال معمر: وكان الحسن يخصص في الرجل إذا أسلم بعد ما يكره، يخاف على نفسه العنت إن اختار أن يختن، وكان لا يبرأ كل ذبيحة بأساً

یعنی حضرت حسن بصری رحمه الله علیه به داسې کس ته د ختنې کولو اجازت نه ورکولو کوم چې به په لوې عمر کښې مسلمان شوې وو. او هغه ته ددې خبرې ویره ده چې که ختنه او کړې نوهسې نه چې په زنا کښې اخته نه شی، داشان حضرت حسن بصری رحمه الله علیه به د داسې کس (غیر مختون) په ذبیحه کښې هیڅ حرج نه گنړلو.

او ابراهیم نخعی رحمه الله علیه دابوبکر خلال تعلیق لره موصولا نقل کړې دې. (٦)

قوله: وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: "طَعَامُهُمْ ذَبَائِحُهُمْ"

د قرآن کریم آیت (وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَلٌ لَّكُمْ) کښې دطعام باره کښې حضرت ابن عباس ؓ فرمائی چې ددې نه ذبائح مراد دی. (٧)

(١) لسان العرب باب القاف: ٢٨٥/١١، تاج العروس، فصل القاف من باب الفاء: ٢٢٢/٦

(٢) الدر مع الرد كتاب الذبائح: ٢٠٩/٥، فتح القدير كتاب الذبائح: ٤٩٨/٩، البحر الرق كتاب الذبائح: ٣٠٦/٨، فتح الباري: ٧٩٥/١٢، إرشاد الساري: ٢٦٩/١٢، المجموع شرح المذهب، كتاب الصيد والذبائح: ٧٨/٩

(٣) المعنى لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ٣١١/٩، المجموع شرح المذهب، كتاب الصيد والذبائح: ٧٨/٩

(٤) المصنف لعبد الرزاق كتاب المناسك، باب ذبيحة الأتلف: رقم الحديث: ٨٥٩٣، ٣٧٠/٤

(٥) المصنف لعبد الرزاق كتاب المناسك، باب ذبيحة الأتلف: رقم الحديث: ٣٧٠/٨٥٩٣، ٣٧٠/٨٥٩٣، تغليق التعليق: ٥١٦/٤

(٦) فتح الباري: ٧٩٥/١٢، عمدة القاري: ١٧٦/٢١، تغليق التعليق: ٥١٦/٤

(٧) تفسير روح المعاني سورة المائدة: ٣٢٤/٦، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة المائدة: ٣٦/٣، أحكام القرآن للجصاص سورة المائدة: ٤٠٥/٢

د تعلیق تخویر

د حضرت ابن عباس ؓ دې تعلیق لره بیهقی موسولا نقل کړې دې (۱)
د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حدیث ترجمه الباب سره مناسبت حدیث کښې موجود یوه شخړه په وجه دې (۲)

۲۳- بَابُ مَا تَدْرِي مِنَ الْبَهَائِمِ فَيَوْمَ يُمْنَزِلُ الْوَحْشَ

وَأَجَازَةُ ابْنِ مَعْنُوْدٍ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: "مَا أَغْزَاكَ مِنَ الْبَهَائِمِ مِمَّا فِي يَدَيْكَ فَيَوْمَ الْغَلَبَةِ، وَفِي بَعْضِ تَرْدَى فِي بَطْنٍ مِنْ حَيْثُ قَدَّرْتَ عَلَيْهِ قَدْ جَاءَهُ" وَذَلِكَ عَلَى الْوَحْشِ عُمَرُ وَعَائِشَةُ

حدیث نمبر ۵۱۹۰ صلحه نمبر ۱۲۸

۵۵۹- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا لَنُكْوِلُ الْعُدَّ وَغَدَا، وَلَيْسَتْ مَعَنَا مَدَى، فَقَالَ: "اغْزِلْ، أَوْ أَرِنْ، مَا أَتَمَّ الدَّمَ وَذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ فَكُلْ، لَيْسَ لَيْسَ وَالظُّفَرُ، وَسَأَحْدِثُكَ: أَنَا لَيْسَ فَعَطْمٌ، وَأَمَّا الظُّفَرُ فَمَدَى الْحَبِثَةِ" وَأَصْبَحْنَا نَهَبَ لَيْلٍ وَعَتَمَ، فَتَدَّ مِنْهَا بَعْضُ قَوْمَةٍ رَجُلٌ بِسَهْمٍ فَبَسَّهْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ هَذِهِ الْإِبِلَ أَوَابِدُ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ، فَإِذَا غَلَبَكُمْ مِنْهَا شَيْءٌ فَمَا تَفْعَلُوا بِهِ هَكَذَا»

ترجمه: د حضرت رافع بن خديج روايت دې فرماني: چې ما نبی کریم ﷺ ته عرض او کړو، اې د الله رسول ﷺ مونږ به سبا له دښمن سره مقابله کوو، او مونږ سره چاره نشته دې، نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل: چې جلدی او کړی، یا نبی او فرمائیل چې هلاک کړی، (هغه خیز سره) کوم چې وینه او بهیوی، او په دې باندې د الله تعالی نوم اخستې شوې وی نو هغه خوره، خو په غاښ او نوک سره چې نه وی، او تاته به څه ددې وجه بیان کړم چې غاښ خو هلوکې دې، او نوکونه د حبشیانو چارې دی.

او مال غنیمت کښې اوبان او چیلې زمونږ لاس ته راغلې، او په دې کښې یو اوبښ اوتښتیدو، نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې په دې اوبانو هم ځینې د وحشی ځناورو پشان وی، هرکله چې هغه په تاسو باندې غالب راشی نو تاسو هغو سره د اشان کوئ
توابع رجال:

قوله: **ابْنُ مَعْنُوْدٍ** دا مشهور صحابی حضرت عبدالله بن مسعود بن غافل بن حبیب هذلي ؓ دې ددوئ کښت ابو عبد الرحمن دې ددوئ تفصیلی حالات په کتاب الايمان باب: **قُلْتُ وَفِي قُلْمٍ**

(۱) السنن الکبری للإمام البیهقی کتاب الضحایا باب: ما جاء فی مقام أهل الكتاب رقم الحديث: ۱۹۱۵۲، ۶۷۴/۹.

تعلیق التعلیق: ۵۱۶/۴

(۲) عدة القاری: ۱۷۷/۲۱

کنبی تیر شوی دی (۱)

قوله: ابن عباس: دا عبدالله بن عباس بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف، د نبی کریم

ﷺ د تره خوې دې. ددوی حالات په هذه الوسی الحديث الرابع کنبی تیر شوی دی. (۲)

قوله: علي: امیر المؤمنین سیدنا علی بن ابی طالب بن هاشم بن عبد مناف هاشمی مکی

مدنی ؑ دې. کنیت یې ابو الحسن دې. ددوی حالات په كتاب العلم/باب في من كذب على النبي

صلی الله علیه وسلم کنبی تیر شوی دی. (۳)

قوله: ابن عمر: دا حضرت عبدالله بن عمر ؓ بن الخطاب دې، ددوی مفصل حالات په كتاب

الإيمان/باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: «يقول الإسلام عمل خمس» کنبی تیر شوی دی. (۴)

قوله: وعائشة: دا صدیقه کائنات د نبی کریم ﷺ زوجه مطهره حضرت عائشه صدیقه رضی الله

عنها ده. ددوی حالات په هذه الوسی کنبی تیر شوی دی. (۵)

قوله: عمرو بن علي: دا راوی ابو حفص عمرو بن علی بن بحر الباهلی البصری رحمة الله عليه

دې. كتاب الوصية/باب الرجل يوصي صاحبه کنبی ددوی حالات په تیر شوی دی. (۶)

قوله: يحيى: دا راوی يحيى بن سعيد القطان رحمة الله عليه دې. ددوی حالات په كتاب

الإيمان/باب من الإيمان أن يحب إغيبه ما يحب لنفسه کنبی تیر شوی دی. (۷)

قوله: سفيان: دا مشهور امام حديث ابو عبد الله سفيان بن سعيد بن مسروق كوفي رحمة الله

عليه دې. ددوی حالات په كتاب الإيمان/باب علامة التناقض کنبی تیر شوی دی. (۸)

قوله: أبي: دا راوی سعيد بن مسروق ثوري كوفي رحمة الله عليه دې. ددوی حالات په كتاب

أبواب الأذان کنبی تیر شوی دی. (۹)

قوله: عائبة: دا راوی عباية بن رفاعه بن رافع بن خديج الانصاري رحمة الله عليه دې، ددوی

(۱) (کشف الباری: ۲/۲۵۷)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۳) (کشف الباری: ۴/۱۴۹)

(۴) (کشف الباری: ۱/۶۳۷)

(۵) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۶) (کشف الباری کتاب الوصیة باب: الرجل یوصی صاحبه رقم الحديث: ۱۸۲)

(۷) (کشف الباری: ۲/۴)

(۸) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۹) (کشف الباری: کتاب أبواب الأذان باب من شكا إمامه إذا طوّل (رقم الحديث: ۷۰۵))

حالات به، کتاب المُنْعَةِ، کنبی تیر شوی دی (۱)
 قوله: رَافِع. دا راوی ابو عبدالله رافع بن خدیج بن رافع بن عدی الانصاری الحارثی دې ددوی
 حالات به کتاب مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ کنبی تیر شوی دی. (۲)

تشریح: د احديث مبارك په كتاب الشَّارِكَةِ بَابُ قِسْمَةِ الْقَتَمِ کنبی تیر شوې دې (۳)
 د اوتریدونکی خُناور حکم: که یو خُناور اوتریری او تختی که هغه په ښار کنبی وی او که
 دښار نه بهر، نو هغه د وحشی خُناورو په حکم دې. او د غشی، تورې وغیره په ذریعې سره
 هغه د لرې نه ویشتلې شی او خوړلې شی، په دې شرط چې خُناور د ذبحې په نیت سره
 اوولی او بسم الله یې وئیلی وی. (۴)

د جمهورو مذهب: دامام ابو حنیفه رحمه الله علیه، امام شافعی رحمه الله علیه، امام احمد
 رحمه الله علیه او جمهورو علماء کرام هم دا مسلک دې. (۵)
 دامام مالک رحمه الله علیه مذهب: البته دامام مالک رحمه الله علیه په نزد ذبح کول ضروری
 دی، که داسې خُناور د مری نه علاوه په بل ځانې زخمی کړی او اوولی یې نو دا به حلال نه
 وی. (۶)

قوله: وَأَجَازَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ: حضرت ابن مسعود ؓ داسې خُناور چې او اوتریدونکې شی او بیا
 هغه اوویشتلې شی، د اجازتو گرزولې دې.

د تعلیق تخريج: د حضرت ابن مسعود ؓ تعلیق لره بیهقی موصولا نقل کړې دې. (۷)
 عَنْ قَسْمَانَ هُوَ ابْنُ يَزِيدَ النَّجْدِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَدِمَ النَّاسُ الْكُوفَةَ فَأَغْرَسَ رَجُلٌ مِنَ النَّاسِ قَاشَتَهُ جُزْؤًا فَقَدْتُ
 قَدَحَتِ ثُمَّ اشْتَرَى أُخْرَى فَخَسَى أَنْ تَبْدَأَ قَرَنَتَهَا وَذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ فَنَاسَتْ، فَاتَّوَعَّدَ اللَّهُ رِضَى اللَّهِ عَنْهُ فَسَلَّوْهُ فَأَغْرَمُوا
 أَنْ يَأْكُلُوا، فَوَالِ اللَّهِ مَا طَابَتْ أَنْفُسُ الْعَيْنِ أَنْ يَأْكُلُوا مِنْهَا شَيْئًا حَتَّى يَمْنُوا أَنَّهُ مِنْهَا بَيْعَةٌ، ثُمَّ اتَّوَعَّدَهَا كُلَّ، وَرَجَعَهُ النِّجَمُ

(۱) (کشف الباری کتاب الجمعة بَابُ الْمَشْيِ إِلَى الْجُمُعَةِ رقم الحديث: ۹۰۷)

(۲) (کشف الباری: کتاب مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ / بَابُ وَقْتُ الْمَغْرَبِ) (رقم الحديث: ۵۵۹)

(۳) (کشف الباری: کتاب الشَّرِكَةِ بَابُ قِسْمَةِ الْقَتَمِ رقم الحديث: ۲۴۸۸)

(۴) (الدرع الرد کتاب الذبائح: ۲۱۳/۵. الفتاوی العالمگیری. کتاب الذبائح / باب الاول: ۲۸۵/۵. البحر الرق کتاب
 الذبائح. فصل فيما یحل ولا یحل: ۳۱۱/۸. فتح القدير کتاب الذبائح: ۵۰۷/۹)

(۵) (المتنقی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۰/۹. المجموع شرح المذهب. کتاب الصيد والذبائح: ۱۲۲/۹. کتاب
 الأم کتاب الصيد والذبائح. باب موضع الذکاة فی المفدور علی ذکاته: ۵۱۴/۵. الدرع الرد کتاب الذبائح:

۲۱۳/۵. البحر الرق کتاب الذبائح: ۳۱۱/۸. فتح القدير کتاب الذبائح: ۵۰۷/۹)

(۶) (المتنقی شرح مؤطا امام مالک. کتاب الذبائح / باب الرابع: ۲۱۵/۴. حاشیة الدسوقي / باب الذکاة: ۳۵۹/۲. شرح
 ابن بطال: ۴۱۸/۵)

(۷) (السنن الکبری کتاب الصيد والذبائح بَابُ مَا جَاءَ فِي ذَكَاةِ مَا لَا يَقْدَرُ عَلَى ذَبْحِهِ إِلَّا بِرُمِيْهِ رقم الحديث: ۱۸۳۴.
 ۴۱۴/۹. تعلیق التعلیق: ۱۷/۴. فتح الباری: ۷۹۶/۱۲)

إِلَى مَقَامِهِمْ فَأَكْفَرُوا

حضرت یزید بجلی رحمة الله علیه فرمائی: چہ خلق کوفہی تہ راغلل، نو یو سری واد؛ اوکرو، نو هغه د لمہی دپاره اوین و اخستو هغه اوتر شواو او تنبیتیدو، دہی کس بل اوین و اخستو او ورسره ویرہ شوه چہ هسہ نه دا بل اوین هم اوتریدیری او نه تنبیتی، نو هغه د اوین پینہی پریکړې، او په هغې باندې ئې دالله تعالی نوم و اخستو. او هغه اوین مړ شو نو خلق حضرت عبدالله ابن مسعود ؓ ته راغلل، او دهغوئ ته نه یی د (اوین متعلق) تپوس اوکرو، نو حضرت عبدالله بن مسعود هغوئ دهغه اوین د خوړلو حکم ورکړو.

قوله: وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: "مَا أَغْرَكَ مِنَ الْمَهَابِرِ: حضرت ابن عباس ؓ او فرمائیل: که ست خنوار او تنبی او هغه قابو کنبی نه راخی نو هغه د ښکار په حکم کنبی دې. لهذا هغه د لړې هم نه ویشتل او بیا خوړل جائز دی. هم داشان که یو خنوار کوهی کنبی پریوزی، نو دهغې د ذبحه کولو دپاره د هغه د بدن په کومه حصه کنبی گوزار اوکړی نو هغه به ذبحه شی. لکه یو کس هغه په پتون باندې په نیزې سره گوذار اوکړو او هغه مړ شو نو ددې خوراک جائز دې. دتعلیق تخویج: د حضرت ابن عباس ؓ تعلیق لره ابن ابی شیبه موصولا نقل کړې دې. (۱)
قوله: عن عكرمة قال: قال ابن عباس: مَا أَغْرَكَ مِنَ الْمَهَابِرِ مِثْلُ بَيْتِكَ فَبُؤِكَ لَصِيْبٍ.
قوله: كَالْصَّيْبِ: حضرت ابن عباس ؓ فرمائی چہ کوم خاروې ستاد لاس نه او تنبیتی، هغه د ښکار پشان دې.

قوله: وَرَأَى ذَلِكَ عَلِيٌّ، وَأَبْنُ عُمَرَ، وَعَاقِلَةُ.

دحضرت علی ؓ، حضرت ابن عمر ؓ او حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها هم دا راتې وه دتعلیقاتو تخویج: د حضرت علی ؓ تعلیق لره ابن ابی شیبه موصولا نقل کړې دې. (۲)
قوله: عن جعفر عن أبيه أن ثوراً هرب في بعض دور المدينة فضر به رجل بالسيف وذكر اسم الله فقتل عنه علي فقال: ذكاه وأمره به باكله

یعنی یو غوئی د مدینې منورې په کورونو کنبی (اوتر شو) او تنبیتیدو. نو یو کس دالله تعالی نوم و اخستو او هغه یی په تورا اوویشته، (او هغه یی هلاک کړو) نو دحضرت علی ؓ نه ددې غوئی باره کنبی تپوس اوشو نو وې فرمائیل ذبحه دې، (یعنی هغه کس په تورې سره دا غوئی اوویشته نو دا د ذبح په حکم کنبی دې) او حضرت علی ؓ خلقو ته د هغې د خوړلو حکم ورکړو.

(۱) المصنف لابن أبي شيبه كتاب الصيد باب ما قالوا في الإنسية توحش الإبل والبقر رقم الحديث: ۲۰۱۴۴. ۱۸/۱۰، تغليق التعليق: ۵۱۷/۴

(۲) المصنف لابن أبي شيبه كتاب الصيد باب ما قالوا في الإنسية توحش الإبل والبقر رقم الحديث: ۲۰۱۵۴. ۱۹/۱۰، تغليق التعليق: ۵۱۷/۴

د حضرت ابن عمر رضی الله عنہما تعلیق لره عبد الرزاق موصولا نقل کړې دې. ^(۱)
قوله: قال رفاعه: ثم إن ناضحا تردى في بئر بالمدينة فذكى من قبل شاكلته فأخذ منه عمر عشرين

بدروهم

یعنی کوهی نه اوبه راویستونکې اوبې، دمدينې منورې په کوهی کښې پریوتو، نو د ۲۰ دې (تشی) د طرفته ذبحه کړې شو، نو حضرت عمر رضی الله عنہ هم ددې اوبې د غوښې نه د یو درهم بدله کښې غوښه واخسته.

د حضرت عائشه رضی الله عنها: تعلیق لره ابن حزم موصولا نقل کړې دې. ^(۲)

قوله: فقال: "أَجَلٌ، أَوْ لَرْنٌ" دا شک د راوی د طرفه دې. یعنی نبی کریم صلی الله علیه و آله اوفرمانیل یا ئې اَرْن اوفرمانیل. ^(۳)

قوله: أَجَلٌ: دا د باب (سمع) نه د امر صیغه ده. په معنی د جلدی کول. ^(۴) مطلب به داوی چې ددې خناور په ذبحه کولو کښې جلدی اوکړئ، هسې نه چې هغه هم دا شان هلاک شی.
قوله: لَرْنٌ: د اَرْن په تلفظ کښې مختلف اقوال دی.

دومې قول: د همزې په فتحې سره، اود راه په کسرې او نون ساکن سره، دباب افعال اَران، اَرین نه د امر صیغه ده: اَرْن لکه څنگه چې دیطیم، نه اطمع امر راځی، اَرانت القوم په هغه وخت کښې وئیلې کیږي کله چې د قوم خاړوی هلاک شی. او دلته د اَرْن معنی ده ته هغه خاړوې هلاک کړه په هغه څیز سره یې ذبحه کړه چې کوه وینه بهیوی. ^(۵)

دویم قول: دویم قول دادې چې دا اَرْن برزون أَجَلٌ وی. اَرْن، یا اَرْن (باب دسمع نه) په معنی د جلدی کولو. یعنی دهغه خناور په ذبحه کولو کښې جلدی اوکړئ هسې نه چې هغه خناور بغیر د ذبحه کولو نه مردار شی. او دې قول ته ترجیح ورکړې شوې ده. ^(۶)

^(۱) حافظ ابن رحمه الله علیه فرماني چې دابن عمر تعلیق لره عبد الرزاق موصولا نقل کړې دې لیکن المصنف لعبد الرزاق کښې د ابن عمر په څای دې عمر دې فتح الباری: ۷۹۶/۱۲. المصنف لعبد الرزاق کتاب التَّائِبِ باب: صَبُّ الْعَرَمِ يَدْخُلُ الْحِلَّ وَالْأَهْلُ يَسْتَعْرِشُ رَفْعُ الْعَدِيثِ: ۲۲۶۸، ۳۵۷/۴.
^(۲) المعلى بالآثار لابن حزم، كتاب التذكية: ۱۳۴/۶، عمدة القاری: ۱۷۸/۲۱
^(۳) شرح الكرمانی: ۱۰۱/۲۰
^(۴) (لسان العرب باب العين: ۶۳/۹)

^(۵) شرح الكرمانی: ۱۰۱/۲۰، فتح الباری: ۷۹۷/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۹/۲۱، الكوثر الجاری: ۱۶۳/۹، تحفة الباری: ۴۶۹/۵، إرشاد الساری: ۲۷۱/۱۲، النهاية لابن أثير، حرف الهمزة: ۱۲۶/۱

^(۶) النهاية لابن أثير، حرف الهمزة: ۵۴/۱، لسان العرب باب الهمزة: ۱۲۶/۱، مجمع بحار الأنوار: ۵۰/۱، شرح الكرمانی: ۱۰۱/۲۰، النهاية لابن أثير، حرف الهمزة: ۵۴/۱، شرح ابن بطلال: ۴۲۰/۵، فتح الباری: ۷۹۷/۱۲، إرشاد الساری: ۲۷۱/۱۲

دریم قول: دریم قول دادې چې اړن د رام په سکون او د نون په کسرې سره وی پروژن اعط، رنا، یرون، (نصر) سره، یو څیز طرف ډیر په غور سره کتل. (۱)

لیکن په دې اعتراض کړې شوې دې که چرې دا د رنا، یرونه وی نو ددې امر اړن د همزه او نون په ضمی سره کیدل پکار دی لکه خلا، یعلو، نه اهل راخی (۲)
ترجمة الباب سره مناسب:

د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت ظاهر دې. (۳)

۲۳- بَابُ النَّحْرِ وَالذَّبِيحِ

وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ: «لَا ذَبِيحَ وَلَا مَنَحْرَ إِلَّا فِي الذَّبِيحِ وَالْمَنَحْرِ» قُلْتُ: أَتَجْزِي مَا يَذْبَحُ أَنْ تُنَحِّرَ؟ قَالَ: «نَعَمْ، ذَكَرَ اللَّهُ ذَبِيحَ الْبَقَرَةِ، فَإِنْ ذَبَحْتَ شَيْئًا يُنَحِّرُ جَاذًا، وَالنَّحْرُ أَحَبُّ إِلَيَّ، وَالذَّبِيحُ قَطْعُ الْأَوْدَاجِ» قُلْتُ: فَيُخَلَّفُ الْأَوْدَاجُ حَتَّى يَقْطَعَ النِّخَاعُ؟ قَالَ: «لَا إِخَالَ» وَأَخْبَرَنِي نَافِعٌ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ، عَنِ النَّخَعِ، يَقُولُ: «يَقْطَعُ مَا دُونَ الْعِظَمِ، ثُمَّ يَدْعُو حَتَّى تَمُوتَ» وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: {وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُذَبِّحُوا بِقَرَّةٍ} [البقرة: ۶۷] وَقَالَ: {فَذَبِّحُوها وَمَا كَانُوا يَعْلَمُونَ} [البقرة: ۷۰] وَقَالَ سَعِيدٌ: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: «الذَّكَاءُ فِي الْحَلْقِ وَاللِّبَّةِ» وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَابْنُ عَبَّاسٍ، وَأَنْسَ: «إِذَا قُطِعَ الرَّأْسُ فَلَا بَاسَ»
«... حَدَّثَنَا عَلَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي قَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ، أُمِّ رَأْتِي، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَتْ: «نَحْرُنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَسًا فَأَكَلْنَاهُ» (۴)

ترجمه: حضرت اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنها فرمائی چې مونږ د نبی کریم ﷺ په زمانه کښې اس نحر کړو او هغه مو اوڅوړو.

«... حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ عَنْ هِشَامٍ عَنْ قَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ، قَالَتْ: «ذَبَحْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَسًا، وَنَحْرُنَ بِالْمَدِينَةِ، فَأَكَلْنَاهُ»

دویم روایت کښې حضرت اسماء رضی الله عنها فرمائی مونږ عهد نبوی کښې اس ذبح کړو او مونږ په مدينه کښې وو، پس هغه مو اوڅوړو.

(۱) (شرح الکرمانی ۲۰، فتح الباری: ۱۲/۷۹۷، إرشاد الساری: ۲۷۱/۱۲)

(۲) (الکونر الجاری: ۱۶۳/۹ عمدة القاری: ۱۷۹/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۱۷۸/۲۱)

(۴) (الحديث أخرجه المسلم في كتاب الصيد، باب إباحة أكل لحم الخيل، رقم الحديث: ۱۹۴۲، والسناني، في الضحايا وباب نحر ما يذبح رقم الحديث: ۴۲۵، وابن ماجه في الذبائح، باب الحوم الخيل رقم الحديث: ۳۱۰۹، جامع الاصول، الباب الثاني، الخيل رقم الحديث: ۵۵۱۰، ۴۳۲/۷)

۵۵۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ، قَالَتْ: «[ص: ۳۰] سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ قَاكُنْأَهَ» تَابِعَهُ وَكَيْفُهُ، وَأَبْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ هِشَامٍ فِي النَّحْوِ

توابعهم رجال:

قوله: ابن جریر: دا راوی عبد الملك بن عبد العزيز بن جریج القرشی الاموی رحمة الله علیه

دی. ددوی حالات په کتاب الغیض / باب غُسل العائض رأس زوجها و ترجیه کنی تیر شوی دی (۱)

قوله: عطاء: دا راوی ابو محمد عطاء بن ابی رباح مکی قرشی رحمة الله علیه دی ددوی

مفصل حالات په کتاب العلم / باب حكمة الإمام النساء وتقليدهن کنی تیر شوی دی (۲)

قوله: نافع: دا د مدینې منورې مشهور عالم او مفتی نافع مولى عبدالله بن عمر القرشی

العدوی رحمة الله علیه دی. ددوی حالات په کتاب العلم / باب ذکر العلم والغتیا لى المسجد کنی تیر شوی دی (۳)

قوله: ابن عمر: دا د حضرت عبدالله بن عمر ؓ دی، ددوی مفصل حالات په کتاب الإیمان / باب

الإیمان وقول المؤمن صلى الله عليه وسلم: «يُفَى الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ» کنی تیر شوی دی (۴)

قوله: سعيد: دا راوی مشهور تابعی حضرت سعيد بن جبیر بن هشام اسدی رحمة الله علیه

دی. هذه الوثي کنی ددوی حالات تیر شوی دی (۵)

قوله: ابن عباس: دا عبدالله بن عباس بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف، د نبی کریم

ﷺ د تره خوي دی. ددوی حالات په هذه الوثي الحديث الرابع کنی تیر شوی دی (۶)

قوله: أنس: دا مشهور و معروف صحابی او خادم رسول ﷺ حضرت انس بن مالک دی. ددوی

مفصل حالات په کتاب الإیمان / باب: من الإیمان أن يُحب لأخيه ما يحب لنفسه کنی تیر شوی دی (۷)

قوله: خلاد بن يحيى: دا راوی ابو محمد خلاد بن يحيى بن صفوان السلمی الکوفی رحمة الله

عليه دی. ددوی حالات په کتاب الفضل / باب من بدأ بشئ رأيه الأيمن لى الفضل کنی تیر شوی

(۱) (کشف الباری الغیض / باب غُسل العائض رأس زوجها: ۲۹۶)

(۲) (کشف الباری: ۳۷/۴)

(۳) (کشف الباری: ۶۵۱/۴)

(۴) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۵) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۶) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۷) (کشف الباری: ۴/۲)

دی.)

قوله: سُقَانٌ: دا مشهور امام حدیث ابو عبد الله سفیان بن سعید بن مسروق کوفی رحمة الله

علیه دی. د دوئ حالات په کتاب الإیمان/باب علامة المتأقی کنبی تیر شوی دی. (۱)

قوله: هِنَاءُ مَرْبُوعَةٌ: دا راوی د حضرت عروة بن الزبیر بن العوام خوې رحمة الله علیه دی

ددوئ کتیت ابو المنذر یا ابو عبد الله دی. د دوئ حالات په تَهْدِیُّ النُّوْمِ کنبی تیر شوی دی. (۲)

قوله: فَاطِمَةُ: دا راویه فاطمه بنت المنذر بن الزبیر بن العوام قرشیه اسدی ده، د دوئ تفصیلی

حالات په کتاب العلم/باب مَنْ أَجَابَ الْفَتْيَا بِإِشَارَةِ الْيَدِ وَالرَّأْسِ کنبی تیر شوی دی. (۳)

قوله: أَسْمَاءُ: دا راویه د حضرت ابو بکر صدیق لور بی بی، حضرت اسماء بنت ابی بکر رضی

الله عنها ده، د دوئ مفصل حالات په کتاب العلم/باب مَنْ أَجَابَ الْفَتْيَا بِإِشَارَةِ الْيَدِ وَالرَّأْسِ کنبی

تیر شوی دی. (۴)

قوله: إِسْحَاقُ: دا راوی مشهور امام فقه و حدیث اسحاق بن ابراهیم بن مخلد حنظلی

مروزی رحمة الله علیه دی. د ابن راهویه په نوم مشهور دی. د دوئ تفصیلی حالات په کتاب

العلم/باب قُلِّلَ مَنْ عَلِمَ وَعَلَّمَ کنبی تیر شوی دی. (۵)

قوله: عَبْدَةُ: دا راوی عبدة بن سلیمان بن حاجب بن زرارہ کلابی کوفی رحمة الله علیه دی.

ددوئ حالات په کتاب الإیمان/باب قَوْلِ الْيَوْمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ وَسَلَّمَ: «أَنَا أَهْلُكُمْ بِاللهِ». وَأَنَّ الْبَغْرَةَ فَعَلُ

الْقَلْبِ کنبی تیر شوی دی. (۶)

قوله: قُتَيْبَةُ: دا راوی شیخ الاسلام ابرجاء قتیبه بن سعید بن جمیل ثقفی رحمة الله علیه دی

ددوئ مفصل حالات په کتاب الإیمان/باب: إِنْ شَاءَ السَّلَامُ مِنَ الْإِسْلَامِ کنبی تیر شوی دی. (۷)

قوله: جَرِيرٌ: دا راوی ابو عبد الله جریر بن عبد الحمید بن قرط ضبی رازی رحمة الله علیه دی،

ددوئ مفصل حالات په کتاب العلم/باب مَنْ جَعَلَ لَأَهْلٍ الْعِلْمِ أَيَّامًا مَعْلُومَةً کنبی تیر شوی دی. (۸)

(۱) (کشف الباری کتاب الفُسل /باب مَنْ بَدَأَ بِشِقِّ رَأْسِهِ الْاَيْتُنِ فِي الْفُسلِ رقم الحديث: ۲۷۷)

(۲) (کشف الباری: ۲۷۸/۴)

(۳) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۴) (کشف الباری: ۴۸۶/۳)

(۵) (کشف الباری: ۴۸۷/۳)

(۶) (کشف الباری: ۴۲۸/۳)

(۷) (کشف الباری: ۹۴/۲)

(۸) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۹) (کشف الباری: ۲۶۸/۳)

تشریح:

د ترجمه الباب مقصد: حضرت شیخ الحدیث مولانا زکریا رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چې د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ د ترجمه الباب نه مقصد دادې چې نحر والا خاوری لره ذبیح او ذبیح والا خاوری لره نحر کول جائز دی. (۱)

د نحر معنی: علامه ابن قدامه رحمۃ اللہ علیہ د نحر د معنی په بیان کښې فرمائی:

ومعنى النحر أن يضربها بجمرة أو نحرها بالوهدة التي بين أصل عاتقها وصدرها. (۲)

یعنی د خناور د غاړې او د سینې مینځ کښې چې کومه کنده شان وی، په هغې کښې نیزه وغیره وهلو ته نحر وائی.

د ذبیح والا خناور لره د نحر کولو حکم: په اوښ کښې نحر سنت دي، او په نورو خناورو کښې ذبیح سنت ده. (۳) البته په دې کښې اختلاف دي چې که نحر والا خناور لره ذبیح او ذبیح والا خناور لره نحر کړې شی نو دا جائز دی که نه.

د مالکيه مذهب: د حضرات مالکيه په نزد که د چا بغیر د ضرورت نه د ذبیح والا خناور نحر کړو، یا یې دنحر والا خناور ذبیح کړو نو دا جائز نه دی. البته د مالکيه په نزد په غوا کښې ذبیح کول بهتر دی لیکن که غوا نحر کړې شوه نو دا جائز دی، او ددې غوښه به خوړلې کیږي. (۴)

او حضرات مالکيه په غوا کښې نحر او ذبیح دواړو لره په دې وجه جائز گنځي چې قرآن کریم کښې د غوا د ذبیحې ذکر دي:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً (۵) بیشکه الله تعالی تاسو ته حکم درکوی چې تاسو یو غوا ذبحه کړئ.

همداشان حدیث پاک کښې دغوا دنحر هم ذکر شته دي، د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها روایت دي چې:

قَدِيلٌ حَلِيقَتَا يَوْمِ الْغُرَةِ بِلَعَمٍ بَقَرَةٍ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَزْوَاجِهِ، (۶)
حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمائی چې مونږ له چا د قربانۍ په ورځ غوښه راوړه.

(۱) الكنز الكنزى المتوارى: ۱۷۱/۱۹

(۲) المعنى لابن قدامة كتاب الصيد والذباح: ۳۱۶/۹

(۳) فتح الباری: ۷۹۹/۱۲، عمدة القاری: ۱۸۰/۲۱، شرح الکرمانی: ۱۰۱/۲۰، الدرر الدی کتاب الذباح: ۲۱۳/۵.

(۴) البحر الرق کتاب الذباح: ۳۱۲/۸، فتح القدیر کتاب الذباح: ۵۰۸/۹

(۵) المدونة الكبرى، کتاب الذباح: ۶۵/۲، حاشیه الدسوقي، باب الذکاة: ۳۶۶/۲، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذباح الباب الرابع: ۲۱۴/۴، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، کتاب الذباح، الباب الثاني، هل يجوز النحر في الغنم.....: ۱۱۰۰/۴، شرح ابن بطال: ۴۲۲/۵، الذخيرة في فروع المالکيه، کتاب الذباح: ۴۱۷/۳

(۶) سورة البقرة: ۶۷

(۷) الجامع الصحيح للبخاری کتاب النحر/باب ذبیح الرجل البقرة عن نسائه من غیر أفرهن رقم الحديث: ۱۷۰۹

نو ماتپوس اوکړو چې دا څه دی؟ هغه (غوښه راوړ نکي) ارونیل چې نبی کریم ﷺ دخپلې بیبيانو له طرفه نحر (قرباني) کړې ده.

لهذا حضرات مالکيه فرماني: چې صرف په غوا کښي ذبح او نحر دواړه جائز دي. لیکن ددې نه علاوه که اوبښ ذبح کړې شو یا چیلۍ وغیره کښي نحر اوکړې شو نو دا جائز نه دی. (۱)

د حنابله مذهب: د حضرات حنابله په نزد نحر والا خناور ذبحه اود ذبحي والا نحر کول مطلقاً بلاکراهت جائز دي. (۲)

د احنافو او شوافعو مذهب: د احنافو په نزد د ذبحي والا خناور نحر کول، او نحر والا خناور ذبح کول جائز خو دی لیکن مکروه تنزیهي دی. او حضرات شوافع په نزد د نحر والا خناور ذبحه کول او د ذبحي والا نحر کولو باريه کښي کراهت اود عدم کراهت دواړه اقوال دي مشهور د کراهت والا قول دي. (۳)

د جمهورو حضراتو دليل د ذبحي والا خناور نحر او نحر والا خناور ذبحه کولو په جواز کښي د نبی کریم ﷺ حديث مبارک دي:

أمر الدار بما شئت واذكر اسم الله (۴)

لهذا چې کومې طريقې سره هم د خناور رگونه پریکړې شو او د هغه نه وینه اوبهیدله شوه، نو دابه حلال وي.

د احنافو په کراهت باندې دليل: که د ذبحي والا خناور نحر اود نحر والا خناور ذبحه کړې شو نو په جواز کښي احناف جمهورو سره دي. لیکن د احنافو په نزد داسې کول مکروه دي.

ځکه چې نبی کریم ﷺ خناور په داسې طريقه د ذبحه کولو تلقین کړې دي کومه کښي چې خناور ته تکلیف کم وي.

سنن ابی داؤد کښي روایت دي:

إِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَخْسِئُوا الدَّمَ، وَلْيُجِدْ أَحَدُكُمْ شَرْبَتَهُ، وَلْيُرْمِ ذَيْبَتَهُ (۵)

کله چې تاسو ذبحه کوئ نو په ښه طريقه یې کوئ. او خپلې چارې تیرې کړئ، او خپلې ذبحې ته آرام ورکړئ (یعنی داسې طريقې سره یې ذبح کړئ چې هغې سره ورته تکلیف نه

(۱) شرح ابن بطال: ۴۲۱/۵. الذخيرة فی فروع المالکيه. کتاب الذبائح: ۴۱۷/۳.

(۲) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۸/۹

(۳) الدر مع الرد کتاب الذبائح: ۲۱۳/۵. البحر الرق کتاب الذبائح: ۳۱۲/۸. فتح القدير کتاب الذبائح: ۵۰۸/۹. بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد: ۲۰۳/۶. الفتاوی العالمکیریه کتاب الذبائح. الباب الاول: ۲۸۵/۵. شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۳۹/۷. المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۸۴/۹

(۴) (سنن ابی داود کتاب الضحایا، باب: فی الذبیحة بالمرؤة الحديث: ۲۸۲۴. المغنی لابن قدامة. کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۸/۹)

(۵) (سنن ابی داود کتاب الضحایا، باب: فی الثمنی أن تُصَبَّرَ الثَبَائِمُ، وَالرُّفْقُ بِالذَّيْبَةِ رقم الحديث: ۲۸۱۴. شرح الطحاوی کتاب الصيد والذبائح: ۲۳۸/۷)

وی، او که اوښ د نحر په ځانې ذبحه کړې شی یا چپلی. وغیره نحر کړې شی نو دې کښې به هغوی ته تکلیف زیات وی. لهدا دا به مکروه وی (۱)

قوله: وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ: «لَا ذَبْحَ وَلَا مَنَعَرَةَ إِلَّا فِي الْمَذْبُوحِ وَالْمَنَعَرَةِ»

ابن جریج د عطاء بن ابی رباح نه نقل کوی چې ذبح (په حلق باندې چاره راښکل او نحر په سینه کښې په نیزه وهل، په حلق او په سینه باندې وی

قوله: مَذْبُوحٌ د اسم ظرف صیغه ده، د ذبحې کولو ځانې، یعنی مرنۍ. (۲)

قوله: مَنَعَرَةٌ دا هم اسم ظرف دي. د اوس د نحر کولو ځانې، یعنی د مرنۍ او د سینې مینځ کښې چې کومه کنده شان ده. (۳)

مقصد دادې چې که دخناور بله حصه نې ذبح کړه، یا یې په نیزه اووهلو، نو ذبحه به درست نه وی ځکه چې د ذبحه اختیاری هم دا حکم دي. (۴)

که یو وحشی خناور وی، یا کورنې څاروې او تر شی، نو دې صورت کښې ذبحه اضطراری جائز ده چې دخناور هره یوه حصه یې اووهله او دهغې نه وینه او بهیدله نو ذبحه به درست وی. ددې تفصیل ماقبل باب کښې تیر شوې دي.

قوله: قُلْتُ: أَتَمْنَعِرُ مَا يُذْبَحُ أَنْ أَتَحْرَهُ؟ قَالَ: «نَعَمْ».....

ابن جریج رحمه الله علیه فرمائی چې ما د عطاء بن ابی رباح نه تپوس او کړو چې کوم خناور ذبحه کیږي که زه هغه نحر کړم نو دا به کافی وی؟ هغوی او فرمائیل چې آو، هغه به هم کافی وی، الله تعالی قرآن کریم کښې د غوا د ذبحه کولو حکم کړې دي. داشان که نحر والا خناور ذبحه کړې شی نو دا هم جائز دی. لیکن د ذبحې په مقابله کښې زما په نزد نحر زیات بهتر دي. د بقره یعنی د غوا متعلق خو قرآن کریم کښې د ذبحې لفظ استعمال شوې دي، ارشاد دي: (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُذَبِّحُوا بِقَرَّةٍ) (۵) بیشکه الله تعالی تاسوته حکم درکوی چې تاسو غوا ذبحه کړئ.

لیکن حدیث پاک کښې د نحر لفظ راغلې دي. چانچه د مسند احمد روایت دي.

قوله: نَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ عَائِشَةَ بِقَرَّةٍ فِي حَنْجَةٍ (۶)

یعنی نبی کریم ﷺ د حجة الوداع په موقع د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها د طرفه غوا نحر کړه.

حضرت عطاء بن ابی رباح رحمه الله علیه په ذکر الله ذبح البقره سره هم دې استدلال طرفته

(۱) شرح مختصر الطحاوی. کتاب الصید والذبائح: ۲۴۰/۷

(۲) لسان العرب باب الذال: ۲۳/۵

(۳) لسان العرب باب النون: ۶۸/۱۴

(۴) الدر مع الرد کتاب الذبائح: ۲۰۶/۵

(۵) سورة البقرة: ۶۷

(۶) مسند الإمام أحمد مسند جابر بن عبدالله. رقم الحديث: ۱۵۱۱۰، ۲۲۱/۵

اشاره کړې ده چې په حدیث کښې خو د بقره دپاره نحر راغلې دي. او قرآن پاک کښې دذبح لفظ استعمال شوې دي. معلومه شوه چې دنحر والا خناور ذبحه کول او د ذبحې والا خناور نحر کولې شی.

قوله: وَالذَّبْحُ قَطْعُ الْأَوْدَاجِ: او ذبح اوداج پریکول دی.

قوله: أَوْدَاج: د ودم (بفتح اللو والذال) جمع ده، مرئې کښې د وینې نالې ته وائی. د هر خناور

په مرئې کښې د وینې دوه رگونه وې، دې ته ودجان وائی. (۱)
د وینې دا نالې، اگرچې دوه دي لیکن دا کلمه فقهاء کرام تغلیبا د خلورو نالو د پاره استعمالوی. دوه هم دا د وینې رگونه دي او دوه نالې نورې دي.

① حلقوم: (دحاء په ضمی، لام ساکن او د قاف په ضمی سره) د ساه اخستو نالې.

② المرئ: (دمیم فتحه، دراء کسري او د همزه ضمه سره) دخوراک او غذا نالې. (۲)

ذبحه کولو دپاره څومره رگونه پریکول ضروري دي؟ دذبحه کولو مکمل صورت دادې چې مذکوره خلور واړه نالې پریکړې شی، بیا خو که چا په دې خلورو کښې ځینې پرې کړې او ځینې یې پریښودې نو دا ذبحه به جائز وي که نه؟

دامام مالک رحمه الله علیه مذهب: د امام مالک رحمه الله علیه په نزد ودجین (دوینې دواړه نالو لره) او حلقوم لره پریکول واجب دي. او مرئ یعنی د خوراک نالې لره پریکول واجب نه دي. (۳)

د مالکيه دليل: حضرات مالکيه فرمائی چې د ذبحې باره کښې دښې کریم ﷺ ارشاد مبارک دي: مَا أَكْثَرَ الدَّمَرَةَ ذَكَرْتُ اسْمَ اللَّهِ فَعَلْتُ كُومَ خَيْزٍ چې ویونه اوبهیوی او په هغې باندې دالله تعالی نوم واخستې شی نو داسې خناور خورشی.

حدیث مبارک کښې ذبحې دپاره دهغه خناور د وینې د بهیولو ذکر دي او وینه بهیول هغه ددې دوو رگونو (دوچین) په پریکولو سره حاصلیږي ځکه چې وینه صرف په دې د واړو رگونو کښې وي. باقی رگونو کښې وینه نه وي. په دې په ذبحه کښې که ودجان پرې کړې شی نو خناور په حلال وي گڼي نه. (۴)

دامام شافعی رحمه الله علیه مذهب: دامام شافعی رحمه الله علیه په نزد حلقوم او مرئ پریکول واجب دي. ودجین (دوینې نالې) پریکول ضروري نه دي. لهذا صرف حلقوم او مرئ

(۱) لسان العرب باب الواز: ۲۴۷/۱۵. شرح الکرماني: ۱۰۲/۲۰

(۲) الدر مع الرد کتاب الذبائح: ۲۰۷/۵. الفتاوى العالمکیریة: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۷/۵. البحر الرائق

کتاب الصيد الذبائح: ۳۱۰/۸. لسان العرب باب العاء: ۲۹۴/۳. وايضا باب الميم: ۶۲/۱۳

(۳) (المدونة الکبری: کتاب الذبائح: ۶۵/۲ حاشية الدسوقي. باب الذکاة: ۳۵۳/۲. المنتقى شرح مؤطا امام مالک.

کتاب الذبائح. الباب الرابع فی بيان محل الذکاة: ۲۲۳/۴. شرح ابن بطلان: ۴۲۳/۵)

(۴) المنتقى شرح مؤطا امام مالک. کتاب الذبائح: ۲۲۳/۴

که پریکړې شی نو څاروې به حلال وی. (۱)

دحضرات شوافعو دلیل: حضرات شوافع فرمائی چې حلقوم (د ساه نالی) اور مرئ (دخوراک او د روح نالی) ددې دواړو رگونو پرېکولو نه پس څناور ژوندې نه پاتې کېږي. زر تر زړه مې کیږي او د ذبحې مقصد هم څناور نه روح ویستل دی. څناور ته د تکلیف ورکولو نه بغیر او دا دحلقوم او مرئ په پرېکولو په صورت کېنې حاصلیږي. په خلاف د ودجان پرېکولو نه، ځکه که صرف ودجان پرېکړې شی نو بیا به هم څناور کافی وخت پورې ژوندې وی. (۲)

د امام احمد رحمه الله عليه مذهب: دامام احمد رحمه الله عليه یو روایت هم ددې مطابق دی. (۳) او د امام احمد رحمه الله عليه د دویم روایت مطابق د څلورو واړو رگونو کټ کول واجب دی. (۴)

د احنافو مذهب: امام ابوحنیفه رحمه الله عليه لااکثر حکم الکمل (۵) داصولو مطابق فرمائی چې که په دې څلورو کېنې کوم درې رگونه پرېکړې شی نو دا به د ذبحې دجواز دپاره کافی وی. (۶) د امام ابو یوسف رحمه الله عليه په نزد هم درې رگونه پرېکول کافی دی، لیکن هغوئ فرمائی چې په دې دریو کېنې حلقوم او مرئ شاملیدل پکار دی، حلقو او مرئ پرېکول ددوئ په نزد د ذبحې د جواز دپاره ضروری دی. (۷) اکثر و احنافو د امام ابوحنیفه رحمه الله عليه قول لره اختیار کړې دي. په دې بین فتوی ورکړې ده. (۸)

د احنافو دلیل: احناف فرمائی: چې د ذبحې مقصد مسفوح بیهول دی، او روح ویستلو کېنې جلدی کول دي، او دا مقصد د درېو رگونو په پرېکولو سره حاصلیږي، ځکه چې د ساه یا دخوراک نالو کېنېکه یو هم پریکړې شی نو څناور ژوندې نه شی پاتې کیدې، او د اهان که د وجین نه هم یو پریکړې شی نو وینه بهر راوځي لهذا ذبحه کېنې صرف درې رگونو

(۱) کتاب الأم کتاب الصيد والذباح، باب الذکا: ۵۱۲/۵، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذباح: ۸۳/۹ فتح الباری: ۷۹۹/۱۲

(۲) المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذباح: ۸۳/۹ بیان فی مذهب الامام الشافعی، کتاب الحج: ۴/۲۳۳

(۳) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذباح: ۳۱۶/۹

(۴) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذباح: ۳۱۶/۹

(۵) درر الحکام شرح مجلة الاحکام: ۱۷۲/۴

(۶) (الدر مع الرد، کتاب الذباح: ۲۰۷/۵، الفتاوی العالمکیریه کتاب الذباح الباب الاول: ۲۸۷/۵، البحر

الرائق: کتاب الذباح: ۳۱۰/۸، بدائع الصنائع کتاب الذباح والصيد: ۲۰۷/۶)

(۷) (الدر مع الرد، کتاب الذباح: ۲۰۷/۵، الفتاوی العالمکیریه کتاب الذباح الباب الاول: ۲۸۷/۵، البحر

الرائق: کتاب الذباح: ۳۱۰/۸، بدائع الصنائع کتاب الذباح والصيد: ۲۰۷/۶)

(۸) الفتاوی العالمکیریه: کتاب الذباح الباب الاول: ۲۸۷/۵، الدرالمنتهی ۱۵۸/۴، الترجیع والتصحیح ص: ۹۵

حاشیه الشرنبلالی علی الدر: ۲۷۷/۱

باندې که اکتفا او کړې شوه او دا پرېکړې شو نو ځناور په حلال وی. (۱)

قوله: قُلْتُ: فَوَقَّعْتُ الْأَوْدَاجَ حَتَّى يَغْطَمَ الْيَنْعَاغُ؟ قَالَ: «لَا أَحَالُ».

ابن جریج رحمه الله علیه فرمائی چې ماډ عطاء بن ابی رباح نه تپوس او کړو چې رگونه روستو پرېښودې شی تر دې چې حرام مغز پرېکړې شی، نو د صورت به جائز وی؟ هغوئ اوفرمائیل چې څه دا صحیح نه گنهم، ابن جریج رحمه الله علیه فرمائی چې ما ته نافع او وئیل چې ابن عمر رض د حرام مغز پرېکولو نه منع فرمائیلې ده.

قوله: يُخْلَفُ.

قوله: يُخْلَفُ، د مجهول صیغه ده، اودا ج ددې نائب فاعل دې، یعنی رگونه پرېکړې او روستو پرېښودې شی. او مخکېني حرام مغز دې هم پرېکړې شی. (۲)

قوله: الْيَنْعَاغُ (دنون په کسري او فتحې او ضمي درې واړو سره وئیل درست دی). حرام مغز ته وائی. دا د مرئې په هډوکی کېنې یو سپین رگ وی. (۳)

قوله: «لَا أَحَالُ» (أَحَالُ د همزې په کسري او فتحې دواړو سره، په معنی دلاظن دې. (۴)

قوله: وَأَخْبَرَنِي ثَائِفٌ دا دابن جریج رحمه الله علیه قول دې چې ماته نافع بیان او کړو چې ابن عمر رض د حرام مغز پرېکولو نه منع فرمائیلې ده. هغوئ به وئیل چې هډوکی ته په رسیدو یې پرېږدئ، تر دې چې مړ شی.

ذبحه کېنې د حرام مغز پریکولو حکم: که چا خاړوې ذبحه کړو، او حرام مغز یې هم پرېکړو، نو داسې کول مکروه دی خو هم ذبیحه خوړل به حرام نه وی. (۵)

د تعلیق تخريج:

قوله: «لَا تَحْرُمُ الْأَفْ الْبُغَرُ وَالْمَذْمُومُ» دې تکرې لره ابن ابی شیبې رحمه الله علیه موصولا نقل کړې ده.

قوله: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ «لَا تَحْرُمُ الْأَفْ الْبُغَرُ وَالْمَذْمُومُ» (۶)

او باقی حصه یې عبدالرزاق موصولا نقل کړې ده.

(۱) الهدایة کتاب الذبائح: ۱۳۶/۷، بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصیود: ۲۰۶/۶

(۲) عمدة القاری: ۱۸۱/۲۱

(۳) لسان العرب باب النون: ۸۵/۱۴، النهایة لابن اثیر حرف النون: ۷۲۳/۲، القاموس الوحید: ص: ۱۶۲۴

(۴) شرح الکرمانی: ۱۰۲/۲۰، عمدة القاری: ۱۸۱/۲۱

(۵) فتح القدير کتاب الذبائح: ۵۰۷/۹، الدر المختار کتاب الذبائح: ۲۰۷/۵، الفتاوی العالمگیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۸/۵، البحر الرائق کتاب الذبائح: ۳۱۱/۸

(۶) المصنف ابن ابی شیبې الصید، من الدم إذا نهر قال فکل.....: رقم الحدیث: ۲۰۱۹۱، ۴۳۳/۱۰

قوله: قال ابن جریر وقال عطاء، الذبح قطع الأوداج، قلت فذبح فلم يقطع أوداجها حتى ماتت، وهو يجب أنه قطع أوداجها؟ قال ما أراه إلا قد ذكر في كل (١)

قوله: وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ جَبْرِ: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: «الذَّكَاءُ فِي الْخَلْقِ وَاللَّيَّةُ»

حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما فرمائی: چہ ذبحہ بہ صرف بہ خلق او سینہی کنہی وی

قوله: لَيْلَةٍ: (دلام پہ فتحی اودبہ پہ تشدید سرہ) موضع القلادة من الصدر، د سنہی ہفہ خانی تہ وائی کوم خانی کنہی چہ امیل یا ہار وی۔ دہ تہ منحرہم وائی۔ (٢)

ددہی تعلیق مطلب دادہی چہ ذبحی والا خناور بہ خلق نہ پریکولہی شی۔ اود نحر والا خناور (اونہ) دمنحر یعنی د سینہی یا د مرئ پہ مینخ کنہی پہ نیزہ وھلو نحر کرہی شی۔ پہ ذبحہ اختیاری کنہی دخلق او لبہ نہ علاوہ دخناور بل اندام پریکولو سرہ بہ ہفہ خناور حلال نہ وی۔ (٣)

او دخلق اعلیٰ، اوسط او اسفل پہ ہرہ نیوہ حصہ باندہی چارہ اینبودہی شی او ذبحہ کولہی شی۔ (٤)

علامہ عینی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما قول «الذَّكَاءُ فِي الْخَلْقِ وَاللَّيَّةُ» کنہی لہ د بین پہ معنی دی یعنی دخلق او سینہی ترمینخہ بہ خناور ذبح کیہی۔ (٥)

دتعلیق تخویج: دہی تعلیق لہ امام بیہقی رحمۃ اللہ علیہ موصولا نقل کرہی دہی
قوله: عَنْ سَعِيدِ بْنِ جَبْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: «الذَّكَاءُ فِي الْخَلْقِ وَاللَّيَّةُ» (٦)

حافظ ابن حجر رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دا تعلیق ذکر کرہی دہی او شائد چہ د ہفہ حدیث ضعف طرف تہ بین اشارہ کرہی دہ چہ پہ ہفہی کنہی یو صحابی رسول کریم ﷺ نہ تپوس او کرو۔

قوله: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا تَكُونُ الذَّكَاءُ إِلَّا مِنَ اللَّيَّةِ، أَوِ الْخَلْقِ؟ قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

(١) المصنف لعبد الرزاق كتاب المناسك. باب الذبح افضل أم النحر: رقم الحديث : ٤٦١٥ / ٤ ٣٧٢. تغليق التعليق: ٥١٩/٤

(٢) لسان العرب باب اللام : ٢١٨/١٢. النهاية لابن اثير. حرف اللام: ٥٨٠/٢

(٣) الدرعم الرد كتاب الذبائح: ٢٠٦/٥. الفناوى العالمكبيرة: كتاب الذبائح الباب الأول: ٢٨٥/٥

(٤) فتح القدير كتاب الذبائح : ٥٠٣/٥. الدرعم الرد كتاب الذبائح: ٢٠٦/٥. الفناوى العالمكبيرة: كتاب الذبائح

الباب الأول: ٢٨٥/٥. شرح مختصر الطحاوى. كتاب الصيد والذبائح: ٢٣٨/٧

(٥) عمدة القارى: ١٨٢/٢١

(٦) السنن الكبرى للإمام البيهقي كتاب الضحايا باب الذكاة في السندود عليه ما بين اللية والخلق رقم الحديث:

١٩١٢٢. ٤٦٦/٩. تغليق التعليق: ٥١٩/٤

وَسَلَّمَ: «لَوْ طَعَنْتَ فِي لَحْيَيْهَا لَأَجَزَ عَنْكَ» (۱)

یعنی لبه او حلق کنبی ذبحه وی، نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې که تا دا ځناور په پتون باندې اوویشو په نيزه يا غشي نو دا به هم کافی وی. او دې سره به ذبحه درست وی. لیکن کومو خلکو چې دا حدیث قوی گرزولي دې هغوی دا حدیث په ذبح اضطراری باندې محمول کړې دي (۲) او ظاهره ده چې په ذبح اضطراری کنبی که د ځناور هره یوه حصه زخمی کړې شی نو ځناور حلالیږي.

قوله: وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَالْأَبْنَاءُ عَمَّاسٌ، وَأَنْتُمْ: «إِذَا قَطَعْتَ الرَّأْسَ فَلَا تَأْسَ»:

یعنی ذبحه کولو کنبی که د ځناور سر پرېکړې شی (بالکل جدا کړې شی) نو هیڅ حرج په کنبی نشته دي. د احنافو په نزد د ذبحې په وخت کنبی سر پرېکول مکروه دی، بیا هم ذبحه به جائز وي (۳).

د تعلیق تخویج: د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما اثر لره ابو موسی، د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما اثر لره ابن ابی شیبه او د حضرت انس رضی الله عنهما اثر لره هم ابن ابی شیبه موصولا نقل کړې دي (۴).
قوله: عَنْ أَنَسٍ عَنْ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَتْ: «نَحَرْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَسَّأْنَا لَكُنَّاهُ»:

حضرت اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنهما فرمائی چې مونږ د نبی کریم ﷺ په دور کنبی آس نحر کړو او هغه مو اوځورو.

اوله روایت کنبی د نحرنا لفظ دي او دویم روایت کنبی د ذبحنا لفظ دي.
روایاتو کنبی تطبیق:

دواړو روایاتو کنبی د تطبیق دوه صورتونه دي.

- ① یو دا چې دوه جدا واقعات دي، یو کنبی اس ذبحه کړې شوې وو او بل کنبی نحر.
- ② او دویم صورت دادې چې ذبح او نحر دواړو کنبی یو لفظ په مجازی معنی کنبی استعمال شوې دي. لیکن اول تطبیق صحیح دي ځکه چې مجازی معنی په هغه وخت کنبی مراد اخلي کله چې حقیقی معنی مراد اخستل ممکن نه وي حالانکه دلته حقیقی معنی مراد اخستي شی بلکه حقیقی معنی مراد اخستلو کنبی یوه فائده هم ده، هغه دا چې د دې نه د نحر والا ځناور لره د ذبحې او د ذبحې والا لره د نحر کولو جواز معلومیږي (۵).

(۱) سنن ابو داود کتاب الأضاحی باب ما جاء فی ذبیحة المُرْتَدَّةِ رقم الحديث: ۲۸۵۲

(۲) فتح الباری: ۸۰۰/۱۲

(۳) فتح القدیر: ۵۰۷/۵، الدر المختار کتاب الذبائح: ۲۰۸/۵، البحر الرق کتاب الذبائح: ۳۱۱/۸، الفتاوی

العالمگیری: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۷/۵

(۴) فتح الباری: ۸۰۰/۱۲، تعلیق التعلیق: ۵۲۰/۴

(۵) شرح النووي علی جامع الصحیح لسم کتاب الصيد والذبائح باب إباحة أكل لحم الغنم: ۱۵۰/۲، شرح الکرمانی: ۱۰۴/۲

د اس د غوښې خوړلو متعلق تفصیل به ان شاء الله وړاندې په باب لُحُومِ الْغَنَیْلِ کېښې راشی.
 قوله: تَابَعَهُ وَكَبَّرَ، وَأَبْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ هِشَامٍ فِي النَّحْلِ:

وکیع او سفیان ابن عیینة د هشام شاگرد جریر متابعت په نحر کېښې کړې دې. هغوی هم خپل روایت کېښې د نحر لفظ استعمال کړې دې

د وکیع حدیث امام مسلم رحمه الله علیه موصولا نقل کړې دې. (۱) او د ابن عیینة روایت امام بخاری رحمه الله علیه په باب الغیل کېښې ذکر کړې دې. (۲)

د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت ظاهر دې. (۳)

۲۵- باب مَا يَكْرَهُ مِنَ الْمُثَلَّةِ وَالْمُصْبُورَةِ وَالْمُجْتَمَةِ

حدیث نمبر ۵۱۹۴ تا ۵۱۹۷ صلحه ۱۰۱

۵۵۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَنَسٍ، عَلَى الْحَكَمِ بْنِ أَبِيوبَ، فَأَرَى غِلْمَانًا، أَوْفِيئًا، نَصَبُوا دَجَاجَةً يَوْمُوتَهَا، فَقَالَ أَنَسٌ: «تَمَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُصْبِرَ إِلَيْهَا»

ترجمه. اول روایت کېښې هشام بن زید وائی چې څه د حضرت انس ؓ سره د حکم بن ایوب خواله لارې، حضرت انس ؓ څو هلکان یا نوجوانان اولیدل چې یو چرګه یې ترلې وه او هغه یې په غشو ویشته، حضرت انس ؓ او فرمائیل: رسول الله ﷺ ځناور ترل او بیا هغه په غشو ویشته نو منع فرمائیلې ده.

۵۵۳- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا اسحاقُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، وَغُلَامٌ مِنْ بَنِي يَحْيَى رَابِطٌ دَجَاجَةً بِرُومِيَّهَا، فَمَشَى إِلَيْهَا ابْنُ عُمَرَ حَتَّى حَلَبَهَا، ثُمَّ أَقْبَلَ بِهَا بِالْغُلَامِ مَعَهُ فَقَالَ: أَزَجَرُوا غُلَامَكُمْ عَنْ أَنْ يُصْبِرَ هَذَا الطَّيْرَ لِلْقَتْلِ، فَأَبَى سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «نَهَى أَنْ تُصْبِرَ بِهِمَةَ أَوْ غَيْرَهَا لِلْقَتْلِ»

دویم حدیث پاک کېښې دی چې حضرت ابن عمر ؓ، یحیی بن سعید خواله ورغللو، نو د یحیی خانمو کېښې ئې اولیدلو چې چرګه یې ترلې ده او هغه په کاترو اولی. حضرت ابن عمر ؓ چرګې طرف ته ورغلل او هغه ئې پرانیسته. بیا دې چرګې او هغه هلك سره یحیی ته راغلو او دې فرمائیل چې خپل بچې منع کړه چې دا چرګه نه تری او اولی یې نه ځکه چې نبی کریم ﷺ نه ما اوږیدلی دی چې نبی کریم ﷺ ځناور وغیره ترلو اوبیا ددې د ویشته نه منع فرمائیلې ده

(۱) الجامع الصحيح للمسلم كتاب الذبائح باب إباحة لحم الغنيل: ۱۵۰/۲، تغليق التعليق: ۵۲۰/۴

(۲) الجامع الصحيح للمسلم في كتاب الصيد والذبائح باب إباحة أكل لحم الغنيل: ر حم الحديث: ۵۲۰۰، تغليق التعليق: ۵۲۱/۴

(۳) عدة القارئ: ۱۸۲/۲۱

۵۵۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَعْدَانِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عُمَرَ، فَمَرُّوا بِغَنَمَةٍ، أَوْ بَنَفَرٍ، نَصَبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا، فَلَبَّأَ رَأُوهُنَّ عُمَرَ تَقْرَعُوا عَنْهَا، وَقَالَ أَبُو عُمَرَ: «مَنْ فَعَلَ هَذَا؟» إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا

دریم روایت کنبی حضرت سعید بن جبیر رضی اللہ عنہ فرمائی: چہ خہ دحضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما سرہ اوہ، چہ ہغوی بہ خو ہلکانو یا خہ کسانو باندی تیر شو، ہغوی چرگہ ترلہ وہ او ہغہ یں بہ غشو ویشتلہ، کلہ چہ خلقو حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما اولیدو نو ہغوی منتشر شو، او حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما تپوس اوکرو چہ دا چا اوکرل؟ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم بہ دی باندی لعنت وٹیلہ دی چا چہ دا کری دی۔

۵۵۶- قَاتِلَةُ سُلَيْمَانَ، عَنْ شُعْبَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ مَيْمُونٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عُمَرَ، «لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ مَثَلَ بِالْحَيَوَانِ» وَقَالَ عَدِيُّ بْنُ أَبِي عَبَّاسٍ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

خُورم روایت کنبی حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما فرمائی: نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم بہ ہغہ کس باندی لعنت کری دی کوم چہ د خناور مثله کری۔

۵۵۷- حَدَّثَنَا حُجَّاجُ بْنُ مُنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ زَيْدٍ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّهُ تَنَهَّى عَنِ التَّهْبَةِ وَالْمُثَلَّةِ»

پنجم روایت د حضرت عبداللہ بن زید رضی اللہ عنہ دی۔ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دلوت مار او مثله کولو نہ منع فرمائیلہ دہ۔
تو اجم رجال:

قوله: أَبُو الْوَلِيدِ: دا مشہور محدث امام ابوالولید ہشام بن عبدالملک رحمۃ اللہ علیہ دی۔ ددوی تفصیلی حالات بہ کتاب العلم کنبی تیر شوی دی (۱)

قوله: شُعْبَةُ: دا امیر المؤمنین فی الحدیث شعبہ بن الحجاج رحمۃ اللہ علیہ دی۔ ددوی تفصیلی حالات بہ کتاب ایمان کنبی تیر شوی دی (۲)

قوله: هَاشِمٌ: دا راوی ہشام بن زید بن انس بن مالک رحمۃ اللہ علیہ دی، ددوی حالات بہ کتاب الہبۃ / باب قبول ہدیۃ الضیف کنبی تیر شوی دی (۳)

قوله: أَنْسٌ: دا راوی مشہور و معروف صحابی او خادم رسول صلی اللہ علیہ وسلم حضرت انس بن مالک دی۔ ددوی مفصل حالات بہ کتاب ایمان کنبی تیر شوی دی (۴)

(۱) کشف الباری: ۱۵۹/۴

(۲) کشف الباری: ۶۷۸/۱

(۳) کشف الباری: کتاب الہبۃ باب قبول ہدیۃ الضیف (رقم الحدیث- ۲۵۷۲)

(۴) کشف الباری: ۴/۲

قوله: أَخَذَ بِنِيعَاقٍ: دا راوی ابو عبدالله احمد بن یعقوب المسعودی الکوفی رحمة الله عليه دي ددوی حالات په كِتَابُ الْعِيدَيْنِ / تَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ حَتْلِ السِّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْعَرَمِ كَنِي تير شوی دي.^(۱)

قوله: اسْحَاقُ: دا راوی اسحاق بن سعيد بن عمرو بن العاص القرشي الاموي السعیدی الکوفی رحمة الله عليه دي ددوی حالات په كِتَابُ الْعِيدَيْنِ / تَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ حَتْلِ السِّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْعَرَمِ كَنِي تير شوی دي.^(۲)

قوله: أَبِيهِ: دا راوی سعيد بن عمرو بن سعيد بن العاص القرشي الاموي السعیدی الکوفی رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابُ الْوُضُوءِ / تَابُ الْإِسْتِنْجَاءِ بِالْعِبَّارَةِ كَنِي تير شوی دي.^(۳) قوله: ابْنُ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دا حضرت عبدالله بن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمُ بن الخطاب دي، ددوی مفصل حالات په كِتَابُ الْإِيمَانِ كَنِي تير شوی دي.^(۴)

قوله: أَبُو النُّعْمَانِ: دا راوی ابو النعمان محمد بن الفضل السدوسي البصري رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابُ الْإِيمَانِ كَنِي تير شوی دي.^(۵) قوله: أَبُو عَوَّانَةَ: دا راوی ابو عوانه وضاح بن عبدالله يشكري رحمة الله عليه دي. ددوی تفصیلی حالات په هَذِهِ الْوُجْهِ كَنِي تير شوی دي.^(۶)

قوله: أَبُو الْهَيْثَمِ: دا راوی ابوبشر جعفر بن اياس يشكري واسطی بصری رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابُ الْعِلْمِ كَنِي تير شوی دي.^(۷)

قوله: سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: دا راوی مشهور تابعی حضرت سعيد بن جبیر بن هشام اسدي رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په هَذِهِ الْوُجْهِ كَنِي تير شوی دي.^(۸)

قوله: سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ: دا راوی ابو ايوب سليمان بن حرب بن بجيل ازدي واشحي بصری رحمة الله عليه دي. ددوی تفصیلی حالات په كِتَابُ الْعِلْمِ كَنِي تير شوی دي.^(۹)

(۱) (كشف الباری: كتابُ العیدین / تَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ حَتْلِ السِّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْعَرَمِ رقم الحديث: ۹۶۷)

(۲) (كشف الباری: كتابُ العیدین / تَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ حَتْلِ السِّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْعَرَمِ رقم الحديث: ۹۶۷)

(۳) (كشف الباری: كتابُ الوُضُوءِ / تَابُ الْإِسْتِنْجَاءِ بِالْعِبَّارَةِ رقم الحديث: ۱۵۵)

(۴) (كشف الباری: ۶۳۷/۱: ۹۶۷)

(۵) (كشف الباری: ۷۶۸)

(۶) (كشف الباری: ۴۳۴/۱)

(۷) (كشف الباری: ۷۱/۳)

(۸) (كشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۹) (كشف الباری: ۱۰۵/۲)

قوله: الْبَيْتَالُ: دا راوی المنهال بن عمرو الاسدی الکوفی رحمة الله علیه دې. ددوئ حالات

په کتابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: عَبْدِي: دا راوی عدی بن ثابت الانصاری الکوفی رحمة الله علیه دې، ددوئ تفصیلی

حالات په کتابُ الْإِيْتَانِ کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: حُجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ: دا راوی ابو محمد حجاج بن منهال انماطی بصری رحمة الله علیه

دې، ددوئ مفصل حالات په کتابُ الْإِيْتَانِ کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ: دا راوی عبد الله بن يزيد بن حنین خطمی انصاری ؓ دې،

ددوئ حالات په کتابُ الْإِيْتَانِ کښې تیر شوی دی. (۴)

تشریح:

قوله: الْمُتَلَقَّ: (د میم په ضمی او دثاء په سکون سره) د خناور اندامونه پریکړې شی او شکل یې

وران کړې شی (۵)، دلته مثله نه مراد په ژوندونی د خناور اندامونه پریکول دی. (۶)

قوله: الْمُصْبُورَةُ: (د میم په فتحې، دصاد په سکون او دباء په ضمی سره) صبر یصبر (ضرب) نه

د اسم مفعول مؤنث صیغه ده. مصبور هغه خناور ته وائی چې هغه د تړلو نه پس په گولی یا

په غشی نخښه جوړه کړې شی او اوویشتلې شی. (۷)

قوله: الْحُجَّةُ: (د میم ضمی سره او دجیم په فتحې سره او ثاء مشدد مفتوح سره) هم د

مصبوره په معنی کښې دې. البته د مجمله اکثر اطلاق په مارغانو باندې او په هغه خناورو

باندې کیږي کوم چې زمکې سره انخلی لکه سوه، وغیره. (۸)

د مصبوره او مجمله حکم: خناور تړل او هغه په گولی او غشی وغیره ویشتل، ددې نه نبي

کریم ؐ منع فرمائیلې ده ځکه چې داسې صورت کښې حیوان تعذیب کول دی او په دې

کښې د مال ضیاع ده، ځکه چې د اشان وژولو سره به هغه خناور حلال نه وي. ځکه چې دهغه

خناور په ذبحه کولو د قدرت لرلو باوجود دهغه بغیر د ذبحه کولو نه قتل کړې شو.

البته که داسې خناور ذبحه کړې شو نو دا خناور به حلال وي. (۹)

(۱) (کشف الباری: کتابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ رقم الحديث: ۳۳۷۱)

(۲) (کشف الباری: ۷۴۵/۴)

(۳) (کشف الباری: ۷۴۴/۲)

(۴) (کشف الباری: ۷۴۴/۲)

(۵) لسان العرب باب المیم ۲۵/۱۳

(۶) (فتح الباری: ۸۰۲/۱۲ إرشاد الساری: ۲۷۴/۱۲)

(۷) لسان العرب باب الصاد، ۲۷۵/۷. النهاية لابن أثیر، حرف الصاد: ۹/۲

(۸) لسان العرب باب الجیم ۲۵/۱۳. النهاية لابن أثیر، حرف الجیم: ۲۳۵/۱. شرح ابن بطال: ۴۲۷/۵

(۹) (فتح الباری: ۸۰۲/۱۲ عمدة القاری: ۱۸۴/۲۱) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۸/۹

قوله: دَخَلْتُ مَعَ أَنَسٍ، عَلَى الْحَكَمِيِّ بْنِ أَيُّوبَ:

هشام بن زید وائی چې څه دحضرت انس رضی الله عنه سره د حکم بن ایوب خواله ورغلو دا حکم بن ایوب بن ابی عقیل الثقفی دې، د حجاج بن یوسف د تره ځوی دې، او په بصره کښې د حجاج نائب وو. او په ظلم کښې دحجاج برابر وو. (۱)

قوله: فَرَأَى غُلَمًا، أَوْفَتْحَاتًا:

قوله: غُلَمَان: (دغین په کسرې سره الام ساکن سره، د غلام جمع ده او غلام وائی د پیدانش نه تر ځوانۍ پورې عمر هلك ته. (۲)

قوله: فَتَحَات: (دفاء په کسرې سره او تاء ساکن سره، دالفتی جمع ده، په معنی د نو جوان (۳)

قوله: «عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ تَصَوَّرَ الْبَهَائِمُ»:

دباب ضرب نه د مجهول صیغه ده. یو ځناور وغیره را ایسارول، بیا هغه په غشی وغیره سره نخښه جوړول او مړ کول. هم دې ته مصبوره وائی. (۴)

ددترجمة الباب سره مناسبتت: داول حدیث د ترجمة الباب د جزء ثانی سره مناسبت ظاهر دې. (۵)

قوله: عَنِ ابْنِ عُرْوَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ:

دویم روایت کښې دی چې حضرت ابن عمر رضی الله عنه د یحیی بن سعید خواله ورغلو. یحیی بن سعید: دایحیی بن سعید بن العاص بن سعید بن العاص بن امیه القرشی الاموی رحمة الله علیه دې. د عمرو بن سعید الاشدق ورور دې. (۶)

اودې خپل ورور عمرو بن سعید سره وو. کله چې عبدالملک بن مروان عمرو بن سعید قتل کړو نو یحیی بن سعید یې مدینې منورې ته جلاوطن کړو، او روستوییا داد حضرت ابن زبیر رضی الله عنه سره ملاؤ شو. بیا کله چې عبدالملک حضرت ابن زبیر رضی الله عنه شهید کړو نو حضرت یحیی بن سعید ته یې بیا امن ورکړو. (۷)

(۱) تاریخ الاسلام ووفیات المشاهیر والاعلام: ۱۳۵/۳، ۹۸، إرشاد الساری: ۱۲/۲۷۴

(۲) لسان العرب باب الغین: ۱۱۱/۱۰

(۳) لسان العرب باب الفاء: ۱۸۱/۱۰

(۴) لسان العرب باب الصاد: ۲۷۵/۷، النهاية لابن اثیر، حرف الصاد: ۹/۲، شرح الکرمانی: ۱۰۴/۲۰، فتح

الباری: ۸۰۲/۱۲، عمدة القاری: ۱۸۴/۲۱

(۵) عمدة القاری: ۱۸۴/۲۱

(۶) التاريخ الكبير، رقم الترجمة: ۲۹۷۹، الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۶۲۱، ۱۸۳/۹، میزان الإعتدال رقم الترجمة:

۹۵۲۳، ۳۸۰/۴، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۳۵۷، ۲۱۵/۱۱

(۷) تاريخ الاسلام ووفيات المشاهير والاعلام الطبقة العاشرة: ۱۱۶۹، ۲۱۳/۳، الكامل في التاريخ، ذكر قتل عمرو

بن سعيد: ۸۶/۴، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۶۸۳۳، ۳۲۶/۳۱

او دې حدیث هم روایت کوی، او دا ثقه راوی دې. (۱)
 د خپل پلار سعید بن العاص، عثمان بن عفان، معاویه بن ابی سفیان او حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنهم نه روایت کوی. (۲)
 قوله: وَعَلَّامٌ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ: حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې: ماته د یحیی بن سعید دخوې (کوم چې چرکه وهله) نوم معلوم نه شو، او د یحیی بن سعید د خامنو نومونه. عثمان، عنبسه، ابان، اسماعیل، سعید، محمد، هشام او عمرو وو. (۳)
 قوله: فَمَنْعَتْنِي إِلَهُهَا أَنْ تُعْرَضَ عَلَيَّ حَلَّتْهَا: حضرت ابن عمر ؓ چرګې خواله ورغلو او هغه یې پرانسته.
 قوله: حَلَّتْهَا: د کشمېنې په روایت کښې د حَلَّتْهَا لفظ دې، حَلَّ (باب نصر) نه دپرانستو په معنی دې. (۴)

او د مستملې په روایت کښې د حَلَّتْهَا په ځانې د حملها الفاظ دی. (۵)
 قوله: أَزْجَرُوا غُلَامَكُمْ عَنْ أَنْ يَصِيرَ هَذَا الطَّيْرُ لِلْقَتْلِ:
 خپل بچی منع کړئ چې دا مارغه نه تری دقتلولو دپاره.
 قوله: هَذَا الطَّيْرُ علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې: د طیر اطلاق په مفرد باندې ډیر کم کیږي. د مفرد دپاره طائر مستعمل دې. طیر عموماً د جمعې دپاره راځي، دلته ددې اطلاق په مفرد باندې کړې شوې دي. (۶)
 حافظ ابن حجر رحمه الله علیه او فرمائیل: چې دې ځانې کښې د طیر نه مراد جنسی طیر مراد اخستی شی ځکه یې د طائر په ځانې د طیر لفظ استعمال کړې دي. (۷)
 علامه عینی رحمه الله علیه دارد کړل، او وي فرمائیل: اشاره یو طرفته وه، کومه چې د تعیین دپاره وی داسې صورت کښې جنس څنګه مراد اخستی شی. (۸)
 قوله: «نَهَى أَنْ تُصْبِرَ بِهِمَ أَوْ غَيْرَهَا لِلْقَتْلِ»:
 دلته اود شک دپاره نه دي، بلکه دتنويع دپاره دي، او ځناورو او مارغانو ټولو ته شامل دي.

(۱) الکاشف رقم الترجمة: ۶۲۵۷ تهذيب التهذيب، ۱۱/۲۱۶/۳/۲۴۳، تقريب التهذيب: رقم الترجمة: ۷۵۸۳.

(۲) ۳۰۳/۲ تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۶۸۳۳/۳/۳۲۷.

(۳) الکاشف رقم الترجمة: ۳۴۳/۳، تهذيب التهذيب، ۱۱/۲۱۶.

(۴) فتح الباری: ۱۲/۸۰۳، عمدة القاری: ۲۱/۱۸۵، إرشاد الساری: ۱۲/۲۷۵.

(۵) لسان العرب باب العاء: ۳/۳۰.

(۶) فتح الباری: ۱۲/۸۰۳، عمدة القاری: ۲۱/۱۸۵.

(۷) شرح الکرماني: ۲۰/۱۰۴.

(۸) فتح الباری: ۱۲/۸۰۴.

(۹) عمدة القاری: ۲۱/۱۸۵.

(یعنی که خنور وی او که مارغان تولو باره کنیې نبی کریم ﷺ دا حکم ورکړې دې چې هغه ترلو او نخښه جوړولو سره مه وژنئ.)^(۱)

د باب دویم حدیث په اصحاب صحاح کنیې صرف امام بخاری رحمه الله علیه نقل کړې دې چنانچه علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی: والحدیث من افرادة.^(۲)
د ترجمه الباب سره مناسبت: د باب د دویم حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت ظاهر دې.^(۳)

قوله: عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عُمَرَ، فَعَرَّوْا بَيْتَهُ، وَأَبْنَوْا:

دریم روایت کنیې دې چې حضرت ابن عمر ؓ په یو څو هلکانو یا څو کسانو باندې تیر شول
قوله: بَيْتَهُ: الْبَيْتُ: د فاء په فتحې او د تاء په کسرې او د یا مشد مفتوح سره، دا د الفتی جمع ده. په معنی د نوجوان یا خلعي.^(۴)

قوله: بَنَوْا: د نون او د فاء په فتحې سره، دانسانانو د دریو نه تر لسو پورې تعداد.^(۵)

قوله: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا:

حضرت ابن عمر ؓ دې خلقو ته او فرمائیل چې نبی کریم ﷺ لعنت فرمائیلې دې په چا چا چې داسې او کړل. (یعنی چا چې یو خنور یې د اوړلو دپاره او ترلو) چنانچه د مسلم روایت دې:

قوله: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنْ أَخَذَ شَيْئًا فِيهِ الرُّؤْمُ غَرَضًا:

یعنی نبی کریم ﷺ په هغه کس لعنت وئیلې دې چا چې ډی روح په ښه کړو د ترجمه الباب سره مناسبت:

ددې حدیث مبارک د ترجمه الباب د جزء ثانی سره مناسبت واضح دې.^(۶)

قوله: تَابَعَهُ سَلِيمَانُ، عَنْ شُعْبَةَ:

یعنی د ابو بشر متابعت سلیمان بن حرب د شعبه نه روایت نقل کولو سره کړې دې. دا متابعت بیهقی موصولا نقل کړې دې.^(۷)

قوله: وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

ابو بشر او منهال د اروایت د حضرت عبدالله بن عمر نه نقل کړې دې او عدی بن ثابت د

(۱) فتح الباری: ۸۰۳/۱۲، عمدة القاری: ۱۸۴/۲۱

(۲) عمدة القاری: ۱۸۵/۲۱

(۳) عمدة القاری: ۱۸۵/۲۱

(۴) لسان العرب باب الفاء: ۱۸۱/۱۰، شرح الکرمانی: ۱۰۵/۲۰

(۵) تاج العروس، فصل النون من باب انزواء: ۵۷۸/۳، لسان، معرب باب النون: ۲۳۲/۱۱

(۶) الجامع الصحیح لسم کتاب الصيد والذبايح بابُ النَّهْيِ عَنْ صَبْرِ النَّبَاهِمِ رقمُ الحدیث: ۱۵۳/۲

(۷) فتح الباری: ۸۰۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۸۶/۲۱

سعید بن جبیر په طریق دا روایت د حضرت عبد الله بن عباس ؓ نه نقل کړې دې.
 د تعلیق تخريج: دا تعلیق امام مسلم رحمه الله عليه موصولا نقل کړې دې. دهغې الفاظ دي:
 (لَا تَحْتَمِلُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّومُ غَرَضًا). يعنی يو ډی روح خیز لره نشانه او هدف مه جوړوئ. (۱)
 قوله: عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّ نَهْيَ عَنِ النَّهْبَةِ وَالْمُثَلَّةِ»:

د باب آخری روایت کښې د نُهْبَةٍ لفظ راغلې دې. د نون په ضمې سره او په هاء ساکن سره په
 معنی د لوټ کولو، لیکن دلته نهبه منهي عنه ده هغه اخذ مال الغير قهرا وجهرا (۲) يعنی د بل مال
 په زبرستی اخستل. لهذا که دا صورت نه وی نو بیا به نهبه جائز وی. لکه یو کس د خلقو
 مینځ کښې میتاڼي کیږدله، او ددې د اوچتولو اجازت یې ورکړو نو داسې صورت کښې
 به نهبه جائز وی. (۳)
 د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمه الباب د جزء اول سره مناسبت واضح دې (۴)

۲۲- بَابُ: لَحْمِ الدَّجَاجِ

حدیث نمبر ۵۱۹۸/۵۱۹۹

۵۱۹۸ - حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سَعْيَانَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ زُهَيْرِ
 الْجَرْمِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى يَقْنِي الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ يَأْكُلُ دَجَاجًا»

ترجمه: حضرت ابو موسی اشعری ؓ فرمائی: چې ما نبی کریم ﷺ لیدلې دې چې د چرګې
 غوښه یې خوړله.

۵۱۹۸ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْقَبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ أَبِي قُمَيْمَةَ، عَنْ الْقَاسِمِ، عَنْ زُهَيْرِ
 قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، وَكَانَ يَبْنِي بَيْنَنَا وَبَيْنَ هَذَا الْحَيِّ مِنْ جَرْمِ إِيَّاءَ، فَأَتَى
 بَطْعَامَ فِيهِ لَحْمُ دَجَاجٍ، وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ جَالِسٌ أَمْرٌ، فَلَمْ يَذُقْ مِنْ طَعَامِهِ، قَالَ: اذْنُ،
 فَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ مِنْهُ، قَالَ: إِنْ رَأَيْتَهُ أَكَلَ شَيْئًا فَقَدْ رَأَيْتَهُ،
 فَكُلْتُ أَنْ لَا أَكُلُهُ، فَقَالَ: اذْنُ أَهْبُوكَ، أَوْ أَحَدُكَ: إِنْ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي
 نَعْرِ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ، قَوَّافَتُهُ وَهُوَ غَضَبَانٌ، وَهُوَ يُسَمُّ نَعْمَانُ بْنُ نَعْمٍ الصَّدَقَةَ، فَاسْتَمَلْنَا فَتَخَلَّفَ
 أَنْ لَا يَحْمِلُنَا، قَالَ: «مَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ»

(۱) (الجامع الصحيح للمسلم كتاب الصيد والذباح، باب النهي عن صير البهائم: ۱۵۳/۲)

(۲) (لسان العرب باب النون: ۲۹۹/۱۴، شرح الکرمانی: ۱۰۵/۲۰، فتح الباری: ۸۰۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۸۶/۲۱)

ارشاد الساری: ۲۸۶/۱۲)

(۳) (الفتاوی العالمگیری: کتاب الذباح الباب الثالث عشر فی النهی: ۳۴۵/۵)

(۴) (عمدة القاری: ۱۸۶/۲۱)

دویم روایت کنبی زهد بن مضرب فرمائی چې مونږ د حضرت ابو موسی اشعری ۷ سره ناست وو، زموږ او د جرم قبیلې په مینځ روړولی قانع وه روتی راوړې شوه، او په هغې کنبی د چرګې غوښه وه، خلقو کنبی یو سور رنگی کس ناست وو او هغه روتی رانزدې نشو ابو موسی هغه ته اووئیل چې نزدې راشه ځکه چې ما نبی کریم ۷ لیدلې دي چې د چرګې غوښه یې خوړله، هغه کس اووئیل چې ما چرګه په ګندګۍ خوړلو لیدلې ده ځکه زما ددې نه کرکه کیږی، نو ما قسم اوکړو چې زه به چرګه نه خورم، ابو موسی اشعری ۷ ورته اووئیل چې را نزدې شه، زه تاته وایم چې څه خو اشعریانو سره در رسول کریم ۷ په خدمت کنبی حاضر شوم، او داسې وخت کنبی وراورسیدم چې نبی کریم ۷ په غصه کنبی وو او د صدقې ځناور یې تقسیمول، مونږ نبی کریم ۷ ته دسورلی ځناور طلب کړو، نو نبی کریم ۷ قسم اوکړو چې مونږ ته به سورلی نه را کوی اوې وې فرمائیل چې ماسره تاسو ته د درکولو دپاره د سورلی ځناور نشته دي.

ثُمَّ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَنِي مِنْ لَيْلٍ، فَقَالَ: «أَيْنَ الْأَشْعَرِيُّونَ؟ أَيْنَ الْأَشْعَرِيُّونَ؟» قَالَ: فَأَعْطَانَا حُمْسَ ذُو غَرْدُورٍ، فَلَبَّيْنَا غَيْرَ بَعِيدٍ، فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي: نَبِيٌّ [ص: ۵۰] رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمِينُهُ، قَوْلَ اللَّهِ لَبَّيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمِينُهُ لَا تُفْغِمُ أَبْدَاهُ، فَرَجَعْنَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا اسْتَمَلْنَاكَ، فَخَلَقْتَ أَنْ لَا تَحْمِلُنَا، فَقُلْنَا إِنَّكَ لَيْسَتْ بِمِثْلِكَ، فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ يَحْمِلُكُمْ، إِنِّي وَاللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ - لَا أُخْلِفُ عَلَى يَمِينٍ، فَأَرَى غَيْرَهَا غَيْرَ أَمِينٍ، إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ مِنْ حَمَلَتْنِي»

دې نه پس نبی کریم ۷ ته د غنیمت اوبنان راغلل، نو نبی کریم ۷ او فرمائیل اشعریان چرته دي؟ اشعریان چرته دي؟ بیا یې مونږ ته سپین لوړ کوب والا پنځه اوبنان را کړل، مونږ څه وخت ایسار وو، ما خپلو ملګرو ته اوئیل چې شائد رسول کریم ۷ نه خپل قسم هیر شوي دي. که مونږ نبی کریم ۷ د خپل قسم نه غافله اوساتلو نو بخدا مونږ ته به فلاح ملاؤ نشی. نو مونږ د نبی کریم ۷ په خدمت کنبی حاضر شو، او مونږ ورته اووئیل چې یا رسول الله ۷! مونږ تاسونه سورلی او غوښتله، نو تاسو قسم اوکړو او فرمائیلې مو وو چې تاسو به مونږ ته سورلی نه را کوئ. (او بیا مو مونږ ته راکړه) زموږ خیال کنبی راغلل چې شائد تاسو خپل قسم هیر کړې دي، نبی کریم ۷ او فرمائیل: تاسو ته الله تعالی سورلی درکړه، اوڅه چې بخدا په کومه خبره هم قسم اوکړم او بیا دهغې نه علاوه نیکی او ګورم نوهم هغه کار کوم چې کوم کنبی نیکی وی. او کفار وړکړم او قسم مات کړم.

توابعهم رجال.

قوله: **يَحْيَى** دا راوی ابو زکریا یحیی بن موسی بن عبدربه بن سالم الحدانی البلخی السخستانی رحمه الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب **الغیض** کنبی تیر شوی دی (۱).

قوله: **وَكَيْفَ** دا راوی مشهور امام وکیع بن الجراح بن ملیح الرؤسی الکوفی رحمه الله عليه

دی. ددوئ تفصیلی حالات پہ کتاب العلم کنبی تیر شوی دی. ^(۱)
 قوله: سُقَّانَ: دا مشهور امام حدیث تبع تابعی ابو عبدالله سفیان بن سعید بن مسروق
 کوفی رحمۃ اللہ علیہ دی. ددوئ حالات پہ کتاب الإیمان کنبی تیر شوی دی. ^(۲)
 قوله: أَبُو: دا راوی ابوبکر ایوب بن ابی تمیمہ کیسانی سختیانی بصری رحمۃ اللہ علیہ
 دی. ددوئ حالات پہ کتاب الإیمان کنبی تیر شوی دی. ^(۳)
 قوله: أَبُو قَلَابَةَ: دا راوی مشهور تابعی ابو قلابہ بن عبد اللہ بن زید جرمی رحمۃ اللہ علیہ دی
 ددوئ حالات پہ کتاب الإیمان کنبی تیر شوی دی. ^(۴)
 قوله: زُهْدِمَ: دا راوی ابو مسلم زہدم (د راہ پہ فتحی سرہ) بصری رحمۃ اللہ علیہ دی. ددوئ
 حالات پہ کتاب الشہادات/ہاب: لَا يَشْهَدُ عَلَى شَهِادَةٍ جَوْزًا إِذَا أَشْهَدَ کنبی تیر شوی دی. ^(۵)
 قوله: أَبُو مُوسَى: دا راوی مشہور صحابی عبد اللہ بن قیس دی. ددوئ حالات پہ کتاب الإیمان
 کنبی تیر شوی دی. ^(۶)
 قوله: أَبُو مَعْنَرٍ: دا راوی عبد اللہ بن عمرو بن ابی الحجاج منقری بصری رحمۃ اللہ علیہ دی.
 ددوئ حالات پہ کتاب الإیمان کنبی تیر شوی دی. ^(۷)
 قوله: عَبْدُ الرَّاهِثِ: دا راوی عبد الرارث بن سعید بن ذکوان تمیمی عنبری تنوری بصری رحمۃ
 اللہ علیہ دی. ددوئ حالات پہ کتاب العلم کنبی تیر شوی دی. ^(۸)
 قوله: النَّاسِيْرُ: دا راوی قاسم بن عاصم التمیمی الکلبی البصری رحمۃ اللہ علیہ دی. ددوئ
 حالات پہ کتاب فُرْضِ الْغُسِّ/ہاب: وَمِنْ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الْغُسَّ لِنَوَائِبِ الْمُسْلِمِينَ کنبی تیر شوی
 دی. ^(۹)
 تمسّیح:

دباب حدیث پہ کتاب فُرْضِ الْغُسِّ/ہاب: وَمِنْ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الْغُسَّ لِنَوَائِبِ الْمُسْلِمِينَ کنبی تیر

^(۱) (کشف الباری: ۲۱۹/۴)

^(۲) (کشف الباری: ۲۷۸/۲)

^(۳) (کشف الباری: ۲۶/۲)

^(۴) (کشف الباری: ۲۶/۲)

^(۵) (کشف الباری کتاب الشہادات/ہاب: لَا يَشْهَدُ عَلَى شَهِادَةٍ جَوْزًا إِذَا أَشْهَدَ رقم الحديث: ۲۶۵۱)

^(۶) (کشف الباری: ۶۹۰/۱)

^(۷) (کشف الباری: ۳۵۶/۳)

^(۸) (کشف الباری: ۳۵۸/۳)

^(۹) (کشف الباری کتاب فُرْضِ الْغُسِّ/ہاب: وَمِنْ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الْغُسَّ لِنَوَائِبِ الْمُسْلِمِينَ (رقم الحديث: ۳۱۳۳)

شوی دې^(۱)

قوله: الدَّجَاجُ دال باندې زیر، زیر دواړه اعراب درست دی. اسم جنس دې. مفرد دجاجة دې. مذکر او مؤنث دواړو باندې ددې اطلاق کیږي^(۲).

ابراهیم حربی په غریب الحدیث کښې ددې په تشریح کښې فرماني چې دجاج د دال په کسري سره د چرګ دپاره استعمالیږي. او ددې واحد دیک دې، او د دال په فتحې سره د چرګې دپاره استعمالیږي، او دهغې مفرد دجاجة دې^(۳).

داد دج یدج (باب ضرب نه) مشتق دې او ددې معنی جلدی کول دی. چرګه هم چونکه مخکښې روستو تیزه گرځي راگرځي ځکه دې ته هم دجاجة وائی^(۴).

دچرګې حکم: چرګه بالاتفاق حلاله ده^(۵).

چرګه که لږه ډیره گندګي هم اوخوری نو ددې په وجه دهغې په حلت هیڅ اثر نه پریوزي. البته افضل دادی چې دادومره وخته پورې اوتړلې شی چې ددې دخیتې نه نجاست اوځي^(۶). خو که دومره گندګي اوخوری چې دهغې په وجه ددې په خیتې کښې بدبو پیدا شی نو بیا ددې خوراک مکروه دې^(۷).

دجلالة حکم

قوله: جَلَالَةٌ د جیم په فتحې او په لام مشددسره، داسې ځناور ته وائی مثلاً چرګه، غوا، چیلی وغیره کوم چې گندګي، نجاست خوری^(۸).

دسنن ابی داؤد روایت دې:

قوله: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْلِ الْجَلَالَةِ وَالْأَبْهَةِ»^(۹).

نبي کریم ﷺ دجلالة دخورولو نه او ددې د پښو ځکللو نه منع فرم نیلې ده

په دې خبره کښې اتفاق دې چې جلاله دې اوتړلې شی، او دومره ورځې دې اوتړلې شی چې

(۱) (کشف الباری کتاب فُرُضِ الْغُضُسِ/تَاب: وَمَنْ الدَّكِيلُ عَلَى أَنَّ الْغُضُسَ لَفَرْأَيْنِ السُّلَمِيِّينَ (رقم الحديث-۳۱۳۳)
(تاج العروس، فصل الدال من باب الجیم: ۳۸/۲، لسان العرب باب الدال: ۲۹۴/۴، مجمع بحار الأنوار باب الدال مع الجیم: ۱۴۸/۲، فتح الباری: ۸۰۵/۱۲)

(۲) (فتح الباری: ۸۰۵/۱۲ عمدة القاری: ۱۸۷/۲۱)

(۳) (تاج العروس، فصل الدال من باب الجیم: ۳۸/۲، لسان العرب باب الدال: ۲۹۱/۴)

(۴) (التوضیح: ۴۸۸/۲۶، فتح الباری: ۸۰۵/۱۲ عمدة القاری: ۱۸۸/۲۱، إرشاد الساری: ۲۷۸/۱۲)

(۵) (الدرمع الرد کتاب الخطر والإباحة: ۲۴۰/۵، الفتاویٰ انعمالکبریة: کتاب الصيدو الذبائح الباب الثاني: ۲۹۰/۵)

(۶) (الدرمع الرد کتاب الخطر والإباحة: ۲۴۰/۵، الفتاویٰ انعمالکبریة: کتاب الذبائح الباب الثاني فی بیان ما یُؤْکَلُ مِنَ الْغَيْرِ وَنَمَّا لَا یُؤْکَلُ: ۲۹۰/۵)

(۷) (لسان العرب باب الجیم: ۳۳۶/۲، النهایة لابن اثیر، حرف الجیم: ۲۸۱/۱)

(۸) (سنن ابی داؤد کتاب الأطعمة، بابُ الْمَعَى عَنْ أَكْلِ الْجَلَالَةِ وَالْأَبْهَةِ رقم الحديث: ۳۷۸۵)

ددې د غوښې نه بدبو زائله شی نو بیا ددې خناور غوښه خوړل بلاکراهت درست دی (۱). البته په دې کښې اختلاف دې که خناور بدبو زائله کیدو نه بغیر د خناور غوښه درست ده که نه؟

داحنافو مسلک: داحنافو په نزد چې دومره گندگی اوخوری چې ددې په وجه ددې په غوښه کښې بدبو پیدا شی، نو بیا دداسې خناور خوراک مکروه دې. (۲)

دشوافع مسلک: د شوافعو په نزد هم که د نجاست په خوړلو سره د خناور غوښه بدبوداره شوې وی نو دا جلاله ده، دا کثرو شوافعو په نزد د جلاله خوراک مکروه تنزیهی دې، د ځینو په نزد مکروه تحریمی دې. (۳)

د حنابله مذهب: د حنابله په نزد که د خناور اکثر خوراک نجاست دې، نو د هغه غوښه او پڼ مکروه دی. اگر چې د هغه غوښه بدبوداره شوی نه وی. او یو قول د حرمت هم دې. (۴)

دمالکيه مذهب: د مالکيه په نزد د جلاله غوښه خوړلو کښې هیڅ کراهت نشته دې، اگر چې غوښه یې بدداره شوې وی. (۵)

قوله: عَنْ زُهَيْرٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، وَكَانَ يَبْنِئُ وَيَبْنِ هَذَا الْحِمَى مِنْ جُورِ إِخَاءٍ

قوله: جُورِ إِخَاءٍ: د جیم په فتحې سره او د راه په سکون سره) د قبیلې نوم دې. (۶)

په دې عبارت کښې شائد چې د راوی نه غلطی شوې ده. ځکه چې زهدم جرمی دې. ددې عبارت مفهوم دې چې زمونږ په مینځ کښې او د قبیلې جرم په مینځ کښې رورولی وه، چې هر کله پخپله د قبیلې جرم وو. نو بیا دا وئیل چې زمونږ او د قبیلې جرم په مینځ کښې رورولی وه. ددې څه مفهوم نشته. هغه دا وئیل غواړي چې زمونږ د قبیلې جرم او د حضرت ابو موسی اشعري د قبیلې په مینځ کښې رورولی وه.

د کتاب التوحید په آخر کښې امام بخاری رحمه الله علیه د اروایت نقل کړې دې، په هغې کښې دا الفاظ دي:

(۱) فتح الباری: ۸۰۹/۱۲. الفتاوی العالمکیریه: کتاب الصيد والذبائح الباب الثاني: ۲۹۰/۵. المختار کتاب الغطر والإباحة: ۲۴۰/۵. البیان فی مذهب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الأطعمة: ۵۰۹/۴. شرح الطیبی کتاب الصيد والذبائح، باب ما یوکل أکله وما یحرم الفصل الثاني: ۱۲۲/۸.

(۲) الفتاوی العالمکیریه: کتاب الصيد والذبائح الباب الثاني فی بیان ما یُؤکَلُ مِنْ الْعَبَیْنِ وَمَا لَا یُؤکَلُ: ۲۹۰/۵. الدرریم الرد کتاب الغطر والإباحة: ۲۴۰/۵.

(۳) المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۲۸/۹. فتح الباری: ۸۰۹/۱۲. البیان فی مذهب الإمام الشافعی، باب الأطعمة: ۵۰۹/۴.

(۴) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۹/۹.

(۵) شرح ابن بطال: ۴۳۰/۵. المدونة الکبری. کتاب الذبائح. ۶۴/۲. حاشیه الدسوقي علی اشرح الکبیر، باب الذکاة درس باب السباح: ۳۷۹/۲. الذخیرة فی فروع المالکيه، کتاب الأطعمة: ۳۹۳/۳. مواهب الجلیل من أدلة خلیل، کتاب الأطعمة باب فی السباح: ۲۱۰/۲.

(۶) فتح الباری: ۸۰۶/۱۲. إرشاد الساری: ۲۷۷/۱۲. شرح الکرماني: ۱۰۶/۲۰.

قوله: كَانَ بَيْنَ هَذَا الْحَرْفِ مِنْ جَرْمِ قَبِيلِي الْأَشْعَرِيِّينَ وَذَوِ الْحَاوِ (۱)

یعنی د جرم قبیلې اود اشعریانو په مینځ کښې دوستی او ورورولی وه

قوله: وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ جَالِسٌ أَمْرٌ

د حدیث شراح فرمائی چې ددې رجل نه مراد پخپله راوی د حدیث زهدم دی، البته هغوی خپل ځان مبهم ساتلې دي.

د سنن بیهقی په روایت کښې د زهدم صراحت شته دي.

قوله: عَنْ زُهْدِهِ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَأْكُلُ الدَّجَاجَ فَدَعَانِي فَقُلْتُ: إِنَّ رَبَّنَهُ يَأْكُلُ

تَيْنَا قَالَ: إِذْنُهُ فُكِّلَ فَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُهُ. (۲)

زهدم فرمائی چې ما حضرت ابو موسی اشعری ؓ اولیدو چې چرګه یې خورده، نو هغوی څه رااوبللم، ما ورته اووئیل چې ما چرګه په ګندګۍ خوړلو لیدلې ده، نو حضرت ابو موسی اشعری ؓ او فرمائیل: چې نزدې راشه، ما نبی کریم ؐ دې لره (یعنی چرګې لره) په خوراک لیدلې دي.

قوله: إِنَّ رَبَّنَهُ أَكَلَ شَيْئًا فَقَدَرْتُهُ:

قوله: فَقَدَرْتُهُ، فَعَدَرْتُ، يَعْنِي (سمع) نه په معنی د کرکه کولو، (۳)

د ابو عوانه په روایت کښې دلې رایتها تاكل قدر الفاظ دي. یعنی ما هغه په ګندګۍ خوړولو اولیدله. او دهغه گمان وو چې دا چرګه اکثر ګندګۍ خوري. لهذا دا جلاله ده. حضرت ابو موسی ؓ هغه ته او فرمائیل چې نه، دا جلاله نه ده، یا دا هغه چرګه نه ده کومه چې تا په ګندګۍ خوړلو لیدلې ده. (۴)

قوله: فَقَالَ: إِذْنُ أَخْبَرْتُكَ، أَوْ أَحْبَبْتُكَ:

قوله: إِذْنُ دَا د الدُّوْنَةِ فَعَلَ امْرَدِي، د نزدې کیدو په معنی کښې دي. (۵)

اکثرو نسخو کښې هم داشان دي لیکن د مستملې په روایت کښې د اذن په ځانې د اذ حرف ناصب دي. د اذن په صورت کښې به اُحْبَبْتُكَ مجزوم وی او د اذ مراد اخستلو په صورت کښې به اُحْبَبْتُكَ منصوب وی. (۶)

(۱) (الجامع الصحيح للبغاري كتاب التوحيد/باب قول الله تعالى: {وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَتَا تَفْتَلُونَ} رقم الحديث: ۷۵۵۵) فتح الباری: ۸۰۶/۱۲ عمدة القاری: ۱۸۸/۴. إرشاد الساری: ۲۷۸/۱۲

(۲) (السنن الكبرى للإمام البيهقي كتاب الضحايا/باب ما جاء في الدجاج الذي يأكل النتن رقم الحديث: ۱۹۴۸۱، ۵۶۰/۹ فتح الباری: ۸۰۷/۱۲ إرشاد الساری: ۲۷۷/۱۲)

(۳) (لسان العرب باب القاف: ۷۳/۱۱)

(۴) (فتح الباری: ۸۰۷/۱۲)

(۵) (لسان العرب باب الدال: ۴۱۹/۴)

(۶) (فتح الباری: ۸۰۸/۱۲ عمدة القاری: ۱۸۸/۲۱)

قوله: فَأَعْطَانَا خَمْسَ دَوْدَ غَرَّ الدَّرِي:

قوله: دَوْدَ: (د ذال په فتحې او د واو په سکون سره) دریو نه تر لسو پورې داوینانو جماعت ته

قوله: دَوْدَ وئیلې کیږی: (۱)

قوله: خَمْسَ دَوْدَ:

پنځه اوښان، دا مرکب اضافی دې ابوالبقاء فرمائی: چې د مرکب اضافی په ځانې غُشَا دَوْدَا پکار دی. په دې صورت کېنې به دَوْدَا د غُشَا نه بدل وی ځکه چې د اضافت په صورت کېنې به په معنی کېنې فساد واقع شی. ځکه چې که مرکب اضافی وی نو د دَوْدَ اطلاق کم نه که په درېو باندې کیږی. نو مطلب به دا وی چې پنځلس اوښان وو.

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی: چې که د اضافت په صورت کېنې پنځلس اوښان شی نو په دې کېنې څه حرج دې؟ د پنځو نه زیات مراد اخستل به په هغه وخت کېنې صحیح نه وی چې کله صریح روایت موجود وی، چې هغه ته ئې د پنځو نه زیات اوښان ورنکړل. (۲)
علامه عینی رحمه الله علیه د ابوالبقاء روایت لره راجع گرزولې دې: (۳)

قوله: غَرَّ: د غین په ضمی او په راء مشدد سره داغز جمع ده، په معنی د سپین. (۴)

قوله: الدَّرِي: (د ذال په ضمی او د راء په فتحې سره) دا ذَوْرَقَ، (د ذال په کسرې سره او په راء

ساکن سره) جمع ده. د هر یو څیز اوچتې حصې ته ذَوْرَقَ وائی. دلته ددې نه مراد دکوب اوچتوالی دې. (۵) یعنې پنځه اوچتو کوبونو والا اوښان نبی کریم ﷺ مونږ ته راکړل. یا هغه په حقیقت کېنې سپین وو، او یا ددې نه دهغې وصف بیانول دی چې هغوی کېنې څه زخم وغیره نه وو. (۶)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۷)

فائده: دې حدیث پاک کېنې د قسم متعلق اباحت په انشاء الله په کتاب التَّذْوِيرِ وَالْإِحْيَانِ کېنې راشی. (۸)

(۱) لسان العرب باب الذال: ۷۰/۵. النهاية لابن اثیر. حرف الذال: ۶۱۴/۱

(۲) فتح الباری: ۸۰۸/۱۲. إرشاد الساری: ۲۷۸/۱۲

(۳) عمدة القاری: ۱۸۸/۲۱

(۴) لسان العرب باب الغین: ۴۳/۱۰. النهاية لابن اثیر. حرف الغین: ۲۹۶/۲

(۵) لسان العرب باب الذال: ۴۱/۱۰. النهاية لابن اثیر. حرف الذال: ۶۰۴/۱. فتح الباری: ۸۰۸/۱۲

(۶) فتح الباری: ۸۰۸/۱۲. عمدة القاری: ۱۸۸. إرشاد الساری: ۲۷۸/۱۲

(۷) (عمدة القاری: ۱۸۸/۲۱)

(۸) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب التَّذْوِيرِ وَالْإِحْيَانِ بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِالْفُلْفُلِ فِي آيَاتِنَاكُمْ} رقم الحديث: ۶۶۲۳)

۲۷- بَابُ لُحُورِ الْحَيْلِ

۵۵۹- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ، قَالَتْ: «تَحَوَّنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَكَلْنَا»

ترجمه: هومبې روايت د حضرت اسماء رضی الله عنها ډې، فرماني چې مونږ د نبی کریم ﷺ په زمانه کښې اس نحر کړو، بيا مونږ هغه اوخورو.

۵۵۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ لُحُورِ الْحُمُرِ، وَدَخَلَ فِي لُحُورِ الْحَيْلِ»

دويم روايت د حضرت جابر بن عبدالله څه ډې، فرماني چې نبی کریم ﷺ دخيبر په ورځ د خرونو د غوښې دخوراک نه منع او فرماييله، او داسونو د غوښې اجازت يې ورکړو.
توابعهم رجال:

قوله: الْحُمَيْدِيُّ: دا راوی ابوبکر عبدالله بن الزبير بن عيسى القرشي الاسدي الحميدي المكي رحمة الله عليه ډې. ددوي حالات په بَئِذِهِ الْوَسْطِ کښې تير شوی دی. (۱)

قوله: سُفْيَانُ: دا راوی ابو محمد سفیان بن عيينه بن ميمون الکوفي رحمة الله عليه ډې. ددوي حالات په بَئِذِهِ الْوَسْطِ کښې تير شوی دی. (۲)

قوله: هِشَامٌ: دا راوی حضرت هشام بن عروه بن الزبير العوام رحمة الله عليه ډې. ددوي حالات په بَئِذِهِ الْوَسْطِ کښې تير شوی دی. (۳)

قوله: فَاطِمَةُ: دا راويه فاطمه بنت المنذر بن الزبير بن العوام قرشيه اسديه ده، ددوي تفصيلي حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ کښې تير شوی دی. (۴)

قوله: أَسْمَاءُ: دا راويه د حضرت ابوبکر صديق لور بی بی، د حضرت زبير بن العوام بی بی، د حضرت اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنها ده، ددوي مفصل حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ کښې تير شوی دی. (۵)

قوله: مُسَدَّدٌ: دا راوی مسدد بن مسرهد رحمة الله عليه ډې. ددوي تفصيلي حالات په كِتَابِ

(۱) (کشف الباری: ۱/۲۳۷)

(۲) (کشف الباری: ۱/۲۳۸)

(۳) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۴) (کشف الباری: ۳/۴۸۶)

(۵) (کشف الباری: ۳/۴۸۷)

الإیمان کنبی تیر شوی دی.^(۱)

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ: دا راوی ابو اسماعیل حماد بن زید بن درهم از دی بصری رحمه الله علیه

دې. ددوی حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ کنبی تیر شوی دی.^(۲)

قوله: عُمَرُو بْنُ دِينَارٍ: دا راوی مشهور امام و فقیه ابو محمد عمرو بن دینار مکی جمعی رحمه

الله علیه دې، ددوی مفصل حالات په کِتَابُ الْعِلْمِ کنبی تیر شوی دی.^(۳)

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ: دا راوی ابو جعفر الباقر محمد بن علی بن الحسین بن علی ابن ابی

طالب القرشی الهاشمی رحمه الله علیه دې. ددوی مفصل حالات په کِتَابُ الْوُضُو' / لِبَابِ مَنْ لَمْ يَرِ

الْوُضُو' إِلَّا مِنَ الْمَغْرَبَيْنِ کنبی تیر شوی دی.^(۴)

قوله: جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: دا راوی صحابین رسول حضرت جابر بن عبد الله بن عمرو بن حرام

الانصاری الخزرجی السلمي دې. ددوی حالات په کِتَابُ الْوُضُو' / لِبَابِ مَنْ لَمْ يَرِ الْوُضُو' إِلَّا مِنَ

الْمَغْرَبَيْنِ: کنبی تیر شوی دی.^(۵)

تشریح: د باب اول حدیث په لِبَابِ الشَّعْرِ وَالذَّبْحِ کنبی او دویم حدیث په کِتَابُ الْمَقَاوِی' / لِبَابِ مَقَرَّةٍ

عَبْدِ بْنِ تَمِيمٍ کنبی تیر شوې دې.^(۶) البته داس د حلت او حرمت متعلق احکام به په دې باب کنبی

ذکر کیږي.

قوله: التَّحْلِيلُ: د التَّحْلِيلُ معنی د اسونو رمه، ددې لفظ نه ددې واحد نشته، جمع یې غیول او

احیال راځي. او د غیل اطلاق په سوړو باندې هم کیږي.^(۷) لکه څنګه چې دقرآن کریم آیت

دې: وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَفَجِّلْ^(۸) او وراوخیږوه (اوزغلووه) په دې باندې خپل سواره او

پیدل.

داس د غوښې خوړلو حکم:

د شوافعو، حنابلوه او صاحبینو مذهب: د امام شافعی رحمه الله علیه، امام احمد رحمه الله علیه

او احنافو کنبی صاحبین او د جمهور علماء کرام په نزد د آس غوښه خوړل بلاکراهت جائز

^(۱) (کشف الباری: ۲/۲)

^(۲) (کشف الباری: ۲۱۹/۲)

^(۳) (کشف الباری: ۳۰۹/۴)

^(۴) (کشف الباری کتاب الوُضُو' / لِبَابِ مَنْ لَمْ يَرِ الْوُضُو' إِلَّا مِنَ الْمَغْرَبَيْنِ رقم الحديث: ۱۷۶)

^(۵) (کشف الباری کتاب الوُضُو' / لِبَابِ مَنْ لَمْ يَرِ الْوُضُو' إِلَّا مِنَ الْمَغْرَبَيْنِ رقم الحديث: ۱۷۶)

^(۶) (کشف الباری: ص: ۴۴۱)

^(۷) (تاج العروس. فصل الغاء من باب اللام: ۳۱۵/۷، لسان العرب باب الغاء: ۲۷۶/۴)

^(۸) (سورة بنی اسرائیل: ۶۴)

دی (۱)

د مالکيه مذهب. اصحاب مالکيه کښې قاضی عیاض وغيره څه حضراتو د آس د غوښې باره کښې د کراهت قول اختیار کړې دي. (۱)

او د علامه درریدر وغيره څه اصحاب نه د حرمت قول نقل شوې دي. (۲)

د امام ابوحنيفه مذهب: د امام ابوحنيفه رحمه الله عليه په نزد د اس غوښه خوړل مکروه دی. (۳)

دمکروه نه مکروه تحریمی مراد دي او که تنزیهی؟ فقه حنفی کښې داس د غوښې باره کښې مکروه تحریمی او مکروه تنزیهی دواړه اقوال دی ځينې حضراتو د مکروه تحریمی قول ته ترجیح ورکړې ده. (۴)

مفتی به قول: ځينې حضرات د مکروه تنزیهی قول ته ترجیح ورکړې ده. (۵) او د احتافو په نزد په دې فتوی دی.

چنانچه شامی کښې دی:

(والخیل وعندهما والشافعی تحل وقيل إن أباحنيفة رحمه من حرّمته قبل موته بثلاثة أيام وعليه الفتوى)

قوله وعليه الفتوى فهو مکروه کراهية تنزیه وهو ظاهر الرواية. (۶)

یعنی اس د صاحبینو او د امام شافعی رحمه الله علیه په نزد حلال دي، او د ځينې حضراتو

(۱) کتاب الام کتاب الأطعمة: أكل لحوم الغنيل: ۵/۵۶۹. المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۲/۹. تحفة المحتاج بشرح المنهاج: کتاب بیان ما یحل ویحرم من الأطعمة: ۴/۲۷۲. البیان فی مذهب الإمام الشافعی. باب الأطعمة: ۴/۵۰۷. شرح الطیبي کتاب الصيد والذبائح باب ما یحل أکله وما یحرم: ۸/۱۱۲. المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۹/۳۲۷. بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد: ۶/۱۸۸. فتح القدير کتاب الذبائح فصل فیما یحل أکله ومالا یحل: ۹/۵۱۲. الفتاوی العالمگیریه. کتاب الذبائح باب الثاني: ۵/۲۹۰. المبسوط للمرخس. کتاب الصيد: ۱۱/۲۵۷)

(۲) إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الصيد والذبائح باب فی أكل لحوم الغنيل: ۶/۳۸۸. المستفی شرح مؤطا امام مالک. کتاب الصيد. ما یکره من أكل الدواب: ۴/۲۶۵. الذخيرة فی فروع المالکيه کتاب الأطعمة: ۳/۳۹۱. حاشية الدسوقي. باب المباح: ۲/۳۸۲. شرح الزرقانی کتاب الصيد. ما یکره من أكل الدواب: ۳/۹۱. مواهب الجليل من أدلة خليل. کتاب الأطعمة باب فی المباح: ۲/۲۱۸. فتح القدير کتاب الذبائح فصل فیما یحل أکله ومالا یحل: ۹/۵۱۲. بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد: ۶/۱۸۷)

(۳) مرقاة المفاتیح. کتاب الصيد والذبائح. باب ما یحل أکله وما یحرم الفصل الاول: ۸/۳۷. بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد: ۶/۱۹۱. المبسوط للمرخس. کتاب الصيد: ۱۱/۲۵۸. الفتاوی العالمگیریه: کتاب الذبائح الباب الثاني: ۵/۲۹۰. فتاوی قاضی خان کتاب الصيد والذبائح: ۳/۳۵۸. فتح القدير کتاب الذبائح: ۹/۵۱۳. الدرع الرد کتاب الذبائح: ۵/۲۱۴. حاشية الطحطاوی علی الدر: ۴/۱۵۶. رشيدیه. الفقه الإسلامی وأدلة البیحت الرابع. النوع الثاني: ۴/۲۷۹۵. الموسوعة الفقهیه: ۳۵/۲۱۱. عمدة القاری: ۲۱/۱۹۰. فیض الباری: ۵/۶۶۳. الدرع الرد کتاب الذبائح: ۵/۲۱۴)

قول دې چې امام ابوحنيفه رحمه الله عليه د خپل وفات نه درې ورځې مخکېني حرمت د قون نه رجوع کړې وه او هم په دې باندې فتوی دی یعنی چې د آس غوښه مکروه تنزیهی ده او هم دا ظاهر الراویة دی.

دشوافع او حنابلة دلیل: دا حضرات د حدیث باب نه استدلال کوي:

همداشان د حضرت جابر رضی الله عنه دروایت نه هم استدلال کوي.

قوله: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «نَهَى يَوْمَ الْحَبِيرِ عَنْ لُحُومِ الْحُرِّ الْأَهْلِيَّةِ، وَأَذِنَ فِي لُحُومِ الْغَنِيِّ» (۱)

نبي کریم صلی الله علیه و آله د پاللي شوی خرونو د غوښې (خورلونه) د خيبر په ورځ منع او فرمائيله، او د اسونو د غوښې د خوړلو اجازت یې ورکړو.

د امام مالک رحمه الله عليه او امام ابوحنيفه رحمه الله عليه دلائل:

اول دلیل: د احضرات یو خو د قرآن د آیت نه استدلال کوي، هغه داشان چې دقرآن کریم یو آیت چې په هغې کښې الله تعالی د نورو خناورو باره کښې فرماني:

«اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ» (۲)

الله تعالی هغه ذات دې چې هغه جوړ کړل ستاسو دپاره خناور چې تاسو پرې سورلي او کړي، بعضو باندې او بعضې خوږي.

یعنی په نورو خناورو باره کښې په هغې باندې د سورلي او د هغې د خوړلو ذکر فرماني، او د اس، خچر او خر باره کښې فرماني:

«وَالْغَنِيِّ وَالْغَنِيِّ لَتَرْكَبُوا وَهَؤُلَاءِ» (۳)

او اسونه مو پیدا کړل او خچرې او خرونه چې تاسو په دې سواره شئ او زینت دپاره.

د اس، خچر او خر ذکر یې جدا او کړو او د هغې په باره کښې یې دسورلي او زینت ذکر کړو، لیکن دخوراک ذکر یې اونه کړو، ددې نه معلومه شوه چې الله تعالی دا دخوراک دپاره نه دی پیدا کړي. ځنې بیا په د تخصیص فائده باطله شی (۴)

اوبله داچې دآیت مبارک من جانب الله د احسان ضبائلو په مقام کښې واقع شوې دې او د حکیم مطلق یعنی د الله تعالی د حکمت تقاضا ده چې لوښ نعمت ذکر کړې شی، نو که د آس خوراک جائز وي چې په هغې باندې د انسان د بقاء مدار وي، نو هغه به نې په انعاماتو کښې ضرور ذکر کولو، دلته رکو ب وزینت خو ذکر شوی دی لیکن اعظم منافع اکل عیال یې نه دې

(۱) الجامع الصحيح المسلم کتاب الذبائح. باب فی أکل لُحُومِ الْغَنِيِّ (رقم الحديث: ۱۹۱۴). فتح الباری: ۸۱۳/۱۲. المعنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۸/۹ المجموع شرح المذهب. کتاب الأطعمة: ۵/۹

(۲) سورة المؤمن: (۷۹)

(۳) سورة نحل: (۷۹)

(۴) (الستقی شرح مؤطا) امام مالک، کتاب الصيد والذبائح. مایکره من أکل الدواب: ۲۶۵/۴. شرح الزرقانی کتاب الصيد والذبائح. مایکره من أکل الدواب: (۹۲/۳)

ذکر کړې، ددې نه معلومه شوه چې ددې خوراک درست نه دې.^(۱)
دویم دلیل: او دویم دلیل دادې چې اس د دینمن دمرعوب کولو آله ده. او ددې په مبارح
گرزولو کښې تقلیل آله جهاد دې ځکه به احتراماً مکروه وی.^(۲)
دریم دلیل: ددې حضراتو دریم دلیل دا روایت دې:

قوله: «نهی رسول الله علیه وسلم عن أكل لحوم الخيل، والبغال، والحمير»^(۳)

نبی کریم ﷺ د آسونو، خچرو او د خرونو د غوښې (د خوړلو نه) منع فرمائيلې ده.
معلوم دلیل: خلورم دلیل دادې چې کله د حرمت او حلت په مینځ کښې تعارض راشی نو
احتیاط په دې کښې دې چې د حرمت جانب طرف ته دې ترجیح ورکړې شی^(۴) لیکن چونکه
روایاتو کښې اختلاف دې ځکه به حرام نه وي، البته احتیاطاً به مکروه وی.^(۵)
د شوافعو او حنابله د دلیل جواب: شوافع او حنابله حضرات چې دکوم زوایت نه استدلال کوی،
دهغې جواب دا حضرات دا ورکوی چې په کومو احادیثو کښې د اس دغوښې د خوړلو
اجازت دې هغه اجازت نبی کریم د ضرورت په وجه ورکړې دې.^(۶)

د ترجمه الباب سره مناسبت:

د دواړو احادیثو د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې.^(۷)

(۱) مرقاة المفاتیح، کتاب الصيد والذباح، باب ما یحل أکله وما یحرم الفضل الأول: ۱۲۹/۸، بدائع الصنائع کتاب
الذباح والصيد: ۱۸۹/۶، عمدة القاری: ۱۹۰/۲۱، المبسوط للرخسی، کتاب الصيد: ۲۵۷/۱۱، المنتقى شرح
موطا امام مالک، کتاب الصيد والذباح، ما یکره من أکل الدواب: ۲۴۵/۴، الذخيرة فی فروع المالکة کتاب
الأطعمة: ۳۹۱/۳

(۲) فتح القدير کتاب الصيد والذباح: ۵۱۲/۹، عمدة القاری: ۱۹۰/۲۱، مرقاة المفاتیح، کتاب الصيد والذباح، باب
ما یحل أکله وما یحرم الفضل الأول: ۱۳۰/۸، المبسوط للرخسی، کتاب الصيد: ۲۵۷/۱۱
(۳) سنن أبی داود کتاب الأطعمة باب فی أکل لحوم الخیل رقم الحديث: ۳۷۹۰، بدائع الصنائع کتاب الذباح
والصيد: ۱۸۹/۶، المبسوط للرخسی، کتاب الصيد: ۲۵۷/۱۱

(۴) الاشياء والنظائر، النوع الثاني من الترفع، القاعدة الثانية ص: ۱۰۹، فدیسی حاشیه ابن عابدین، کتاب الذباح:
۲۱۴/۵، المبسوط للرخسی، کتاب الصيد: ۲۵۸/۱۱، بدائع الصنائع کتاب الذباح والصيد: ۱۹۰/۶، مرقاة
المفاتیح، کتاب الصيد والذباح، باب ما یحل أکله وما یحرم الفضل الأول: ۱۳۰/۸

(۵) بدائع الصنائع کتاب الذباح والصيد: ۱۸۹/۶، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الصيد والذباح باب فی أکل
لحوم الخیل: ۳۸۸/۶

(۶) شرح الزرقانی کتاب الصيد والذباح، ما یکره من أکل الدواب: ۹۱/۳، بدائع الصنائع کتاب الذباح
والصيد: ۱۹۰/۶، مرقاة المفاتیح، کتاب الصيد والذباح، باب ما یحل أکله وما یحرم الفضل الأول: ۱۳۰/۸

(۷) عمدة القاری: ۱۸۹/۲۱

۲۸- بَابُ لُحُومِ الْحُمْرِ الْإِسْيَةِ

فيه عن سلمة، عن النبي صلى الله عليه وسلم
حديث نمبر ۵۵۰۲ تا ۵۲۰۹ صفحه نمبر ۱۷۸

۵۵۰۱- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ سَالِمٍ، وَنَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ يَوْمَ غَيْبَتِهِ»

ترجمہ: رومہی روایت د حضرت عبد اللہ بن عمر ؓ دے، فرمائی چې نبی کریم ﷺ د خبیر پہ ورځ د پاللي شوی خړونو د غوښي خوړلو نه منع او فرمائيله.

۵۵۰۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ» تَابِعَهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، وَقَالَ أَبُو سَامَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ سَالِمٍ

دويم روایت کښې د خبیر ذکر نشته بلکه مطلق ذکر دی چې نبی کریم ﷺ د پاللي شوی خړونو د غوښي خوړلو نه منع او فرمائيله.

۵۵۰۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، وَالْحَسَنِ، ابْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِمَا، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْمُتَعَةِ عَامَ غَيْبَتِهِ وَعَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ الْإِسْيَةِ»

دریم روایت د حضرت علی ؓ دے، فرمائی چې نبی کریم ﷺ د خبیر په کال (په کوم کال چې جنگ خبیر شوي وو) دمتهې اود پاللي شوی خړونو د غوښي نه منع او فرمائيله.

۵۵۰۴- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا عَمَّادٌ، عَنْ عُمَرُو، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ غَيْبَتِهِ عَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ، وَدَخَلَ فِي لُحُومِ الْخَيْلِ»

څلورم روایت د حضرت جابر بن عبد اللہ ؓ دے چې نبی کریم ﷺ د خبیر په ورځ د پاللي شوی خړونو د غوښي خوړلو نه منع او فرمائيله. او د اسونو د غوښي اجازت یې ورکړو.

۵۵۰۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ ثَعْلَبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَدِيٌّ، عَنِ الْوَرَاءِ، وَأَبْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَا: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ»

پنځم روایت د حضرت براء او د ابن ابی اوفی ؓ دے چې نبی کریم ﷺ د خړونو د غوښي نه منع او فرمائيله.

۵۵۰۶- حَدَّثَنَا اسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ إِسْرَاهِيلَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ أَبَا ذَرٍّ، أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبَا ثَعْلَبَةَ، قَالَ: «حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لُحُومَ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ» تَابِعَهُ الزُّبَيْدِيُّ، وَثَعْلَبَةُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ،

شپږم روایت د حضرت ابو ثعلبه ؓ دے، چې نبی کریم ﷺ پاللي شوی خړونه حرام ګرځولي دي

وَقَالَ مَالِكٌ، وَمَعْمَرٌ، وَالْمَاجِشُونُ، وَيُونُسُ، وَأَبْنُ إِسْحَاقَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ»

حضرت زهري نه روايت دي چې نبی کریم ﷺ دهر يو نوکونو والا درنده دخورلو نه منع فرمائيلي ده.

۵۵۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَاةٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّهْمَنِ بْنُ النَّفْعِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ [ص: ۱۱۰] رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَهُ جَاءً، فَقَالَ: أَكَلْتَ الْحُمْرَ، ثُمَّ جَاءَهُ جَاءً، فَقَالَ: أَكَلْتَ الْحُمْرَ، ثُمَّ جَاءَهُ جَاءً، فَقَالَ: أَكَلْتَ الْحُمْرَ، قَامَرُ مُنَادِيًا فَنَادَى فِي النَّاسِ: «إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانِيكُمُ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ، فَأَتَيْنَاهَا رَجَسٌ» فَأَكَلْتُمُوهَا الْقُدُورَ، وَأَتَيْنَاهَا لَتَقُورًا بِاللَّحْمِ

اتم روايت د حضرت انس بن مالك ﷺ دي چې د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې يو کس حاضر شو او عرض يې اوکړو چې اي دالله رسوله ﷺ (خلق) خرونه خوري، بيا يو کس راغلو او عرض يې اوکړو چې خرونه خورلې کيږي، بيا يو کس راغلو او عرض يې اوکړو چې خرونه ختم شو، (يعني که خرونه داشان خورل شروع وي نو په مزه مزه به ختم شي، يو به هم باقي پاتې نشي، نو نبی کریم ﷺ يو اعلان کوونکی ته حکم اوکړو، نو هغه خلقو ته اعلان اوکړو چې الله او دهغه رسول ﷺ تاسو د پاللي شوی خرونو د غوښې خورلو نه منع کوي، هغه خو ناپاک دي، نو کتوښي وړولي شوي، حالانکه هغې کښې غوښه په جوش وه.

۵۵۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ عَمْرُو: قُلْتُ لِحَبِيبِ بْنِ زَيْدٍ: يَزْعُمُونَ «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ حُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ؟» فَقَالَ: قَدْ كَانَتْ يَقُولُ ذَلِكَ الْحَكَمُ بْنُ عَمْرٍو وَالْفَقَارِيُّ، عِنْدَنَا بِالْبَهْرَةِ وَلَكِنْ أُنِيَ ذَلِكَ الْبَحْرَانِ عَبَّاسٌ، وَقُرَأَ: {قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا}

آخري روايت کښې حضرت عمرو بيان کوي چې ما د جابر بن زيد نه تپوس اوکړو چې خلق بيان کوي چې نبی کریم ﷺ دخر د غوښې دخورلو نه منع فرمائيلي ده، هغوی اوفرمائيل چې حکم بن عمرو غفاري به بصره کښې مونه ته هم دا وئيل، ليکن دعلم سمندر حضرت ابن عباس ﷺ به ددې نه انکار کولو، او دا آيت يې تلاوت کړو: {قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا} اووايه چې کوم احکام ماته د وحی په ذريعه راځي، په هغې هيڅ حرامه غذا نشته دي. تراجم رجال:

قوله: سَلَمَةُ: دا مشهور صحابي حضرت سلمة بن عمرو بن الاكوع مدني رحمة الله عليه اسلمي دي. ددوي حالات په، كِتَابُ الْعِلْمِ کښې تير شوی دی. (۱)

قوله: صَدَقَةُ: دا راوی ابو الفضل صدقة بن الفضل مروزي رحمة الله عليه دي. ددوي حالات په

قوله: کِتَابُ الْعِلْمِ کُنْیَ تیر شوی دی. (۱)

قوله: عَبْدُ دا راوی عبدة بن سلیمان بن حاجب بن زرارہ کلابی کوفی رحمة الله عليه دي.

ددوئ حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ کُنْیَ تیر شوی دی. (۲)

قوله: عَبْدُ اللَّهِ دا راوی عبيد الله بن عمر بن حفص بن عاصم بن عمر بن الخطاب القرشي

العدوي العمري رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په کِتَابُ الْوُضوءِ / بَابُ التَّيَبُّدِ فِي الْبُيُوتِ کُنْیَ تیر شوی دی. (۳)

قوله: سَالِمٌ دا راوی ابو عبد الله بن سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب قرشي عدوي مدني

رحمة الله عليه دي، ددوئ حالات په کِتَابُ الْعِلْمِ / بَابُ الْخِيَالِ مِنَ الْإِيمَانِ کُنْیَ تیر شوی دی. (۴)

قوله: ثَابِتٌ دا د مدینې منورې مشهور عالم او مفتی نافع مولی عبد الله بن عمر القرشي

العدوي رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په کِتَابُ الْعِلْمِ کُنْیَ تیر شوی دی. (۵)

قوله: أَبُو عَمْرٍو دا حضرت عبد الله بن عمر ؓ دي، ددوئ مفصل حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ کُنْیَ تیر شوی دی. (۶)

قوله: مُسَدَّدٌ دا راوی مسدد بن مسرهد رحمة الله عليه دي. ددوئ تفصیلی حالات په کِتَابُ

الْإِيمَانِ کُنْیَ تیر شوی دی. (۷)

قوله: يَحْيَى دا راوی ابو سعيد يحيى بن سعيد بن فروخ القطان تيمى رحمة الله عليه دي.

ددوئ حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ کُنْیَ تیر شوی دی. (۸)

قوله: أَبُو الْمُبَارَكِ دا راوی ابو عبد الرحمن عبد الله بن مبارك بن واضح الحنظلي رحمة الله

عليه دي، ددوئ حالات په بَابِ الْوَسْوَ کُنْیَ تیر شوی دی. (۹)

قوله: أَبُو إِسْمَاعِيلَ دا راوی ابو اسامه بن اسامه بن زيد قرشي کوفی رحمة الله عليه دي. ددوئ

حالات په کتاب العلم کُنْیَ تیر شوی دی. (۱۰)

(۱) (کشف الباری: ۳۸۸/۴)

(۲) (کشف الباری: ۹۴/۲)

(۳) (کشف الباری: کِتَابُ الْوُضوءِ / بَابُ التَّيَبُّدِ فِي الْبُيُوتِ رقم الحديث: ۱۴۸)

(۴) (کشف الباری: ۱۲۸/۲)

(۵) (کشف الباری: ۶۵۱/۴)

(۶) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۷) (کشف الباری: ۲/۲)

(۸) (کشف الباری: ۲/۲)

(۹) (کشف الباری: ۴۶۲/۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۴۱۴/۳)

قوله: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ: دا راوی عبد الله بن یوسف د تنیسی او دمشق په نوم مشهور دی.

ددوی حالات په بده الوسی کښې تیر شوی دی (۱).

قوله: مَالِكُ: دا امام مالک بن انس بن مالک بن ابی عامر الاصبحی المدني رحمة الله عليه

دی، ددوی حالات په بَئْهَ الْوُحْيِ کښې تیر شوی دی (۲).

قوله: أَبُو شَهَابٍ: دا راوی ابو بکر محمد بن مسلم بن عبيد الله بن عبد الله بن شهاب بن عبد الله بن الحارث بن زهره بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی الزهري المدني رحمة الله عليه

دی. ددوی حالات په بَئْهَ الْوُحْيِ کښې تیر شوی دی (۳).

قوله: عَبْدُ اللَّهِ: دا راوی هاشم عبد الله بن محمد بن علی بن ابی طالب القرشي الهاشمی رحمة

الله عليه دی. ددوی حالات په كِتَابِ الْيُكَايِمِ کښې تیر شوی دی (۴).

قوله: الْحَسَنُ: دا راوی ابو محمد الحسن بن محمد بن علی بن ابی طالب القرشي هاشمی

رحمة الله عليه دی. ددوی حالات په كِتَابِ الْفُضْلِ / تَابُ مَنْ أَقَاضَ عَلَى رَأْيِهِ ثَلَاثًا کښې تیر شوی دی (۵).

قوله: أَبِيهَا: حضرت عبد الله او حسن والد ابو القاسم محمد بن علی بن ابی طالب رحمة الله

عليه حالات کتاب العلم کښې تیر شوی دی (۶).

قوله: عَلِيٌّ: امیر المؤمنین سیدنا علی بن ابی طالب بن هاشم هاشمی مکی مدنی

دی. ددوی حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ کښې تیر شوی دی (۷).

قوله: سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ: دا راوی ابو ایوب سلیمان بن حرب بن بجيل ازدي واشحي بصری

رحمة الله عليه دی. ددوی تفصیلی حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ کښې تیر شوی دی (۸).

قوله: حَمَّادٌ: دا راو حماد بن زید بن درهم ازدي بصری رحمة الله عليه دی. ددوی حالات په

كِتَابِ الْإِيمَانِ کښې تیر شوی دی (۹).

(۱) (کشف الباری: ۲۸۹/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۹۰/۱)

(۳) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۴) (کشف الباری: کتاب النکاح / تَابُ نَهَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نِكَاحِ الشَّعَةِ خَيْرِ رَقْمِ الْحَدِيثِ: ۵۱۱۵)

(۵) (کشف الباری: کتاب الفضل / تَابُ مَنْ أَقَاضَ عَلَى رَأْيِهِ ثَلَاثًا رَقْمِ الْحَدِيثِ: ۲۵۶)

(۶) (کشف الباری: ۶۳۸/۴)

(۷) (کشف الباری: ۱۴۹/۴)

(۸) (کشف الباری: ۱۰۵/۲)

(۹) (کشف الباری: ۲۱۹/۲)

قوله: عَمْرُو: دا راوی مشهور امام و فقیه عمرو بن دینار مکی جمحی رحمة الله علیه دې

ددوئ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ: دا راوی ابو جعفر الباقر محمد بن علی بن الحسين بن علی ابن ابی

طالب القرشي الهاشمی رحمة الله علیه دې. ددوئ مفصل حالات په کتاب الوضوء لټاب من لم یَرِ

الوضوء لټاب من المخرجین کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: دا راوی صحابین رسول حضرت جابر بن عبد الله بن عمرو بن حرام

الانصاری الخزرجی السلمي دې. ددوئ حالات په کتاب الوضوء لټاب من لم یَرِ الوضوء لټاب من

المخرجین: کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: شُعْبَةُ: دا امیر المؤمنین شعبه بن الحجاج الورد عتکی واسطی بصری رحمته دې. ددوئ

تفصیلی حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: عَدِيُّ: دا راوی عدی بن ثابت الانصاری الکوفی رحمة الله علیه دې، ددوئ تفصیلی

حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: الْبَرَاءُ: دا راوی مشهور صحابی حضرت براء بن عازب بن الحارث بن عدی انصاری

حارثی اوسی رحمته دې. ددوئ حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی. (۶)

قوله: أَبُو أَبِي أُوفَى: حضرت عبد الله بن ابی اوفی علقمه الاسلمي رحمته حالات په کتاب الزکاة لټاب

صلاة الامام ودعائه لصاحب الصدقة کښې تیر شوې دې. (۷)

قوله: إِسْحَاقُ: دا راوی مشهور امام فقهه و حدیث اسحاق بن ابراهیم بن مخلد حنظلی

مروزی نزیل نيسابوری رحمة الله علیه دې. ددوئ تفصیلی حالات په کتاب العلم کښې تیر

شوی دی. (۸)

قوله: يَعْقُوبُ: دا راوی ابو يوسف بن ابراهیم بن سعد بن ابراهیم قرشي زهري مدنی نزیل

(۱) (کشف الباری: ۳۰۹/۲)

(۲) (کشف الباری کتاب الوضوء لټاب من لم یَرِ الوضوء لټاب من المخرجین رقم الحديث: ۱۷۶)

(۳) (کشف الباری کتاب الوضوء لټاب من لم یَرِ الوضوء لټاب من المخرجین رقم الحديث: ۱۷۶)

(۴) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۵) (کشف الباری: ۷۴۵/۲)

(۶) (کشف الباری: ۳۷۵/۲)

(۷) (کشف الباری کتاب الزکاة باب صلاة الامام ودعائه لصاحب الصدقة رقم الحديث: ۱۴۹۷)

(۸) (کشف الباری: ۴۲۸/۳)

بغداد رحمه الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: حدثنا أبو: دا راوی د یعقوب والد ابواسحاق ابراهیم بن سعد بن ابراهیم زهري مدنی
نزیر بغدادی دې. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: صالح: دا راوی ابو محمد یا ابوالحارث صالح بن کیسان مدنی رحمه الله علیه دې.
ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: أبو إدريس: دا راوی ابو ادريس عائذ الله بن عبدالله خولانی رحمه الله علیه دې. ددوئ
حالات په، کتاب الایمان په: کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: أبو ثعلبة: دا راوی ابو ثابث ایمن بن ثابت مولى بنی ثعلبه الکوفی رحمه الله علیه دې،
ددوئ حالات په، باب صید القوس کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: الزبيدي: دا راوی قاضی ابو الهذیل محمد بن الولید بن عامر الزبيدي الحمصی رحمه
الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۶)

قوله: عقيل: دا راوی عقيل بالتصغير بن خالد بن عقيل رحمه الله علیه دې. ددوئ حالات په
بدء الوحی کښې تیر شوی دی. (۷)

قوله: مُعمر: دا راوی ابو عروه معمر بن راشد ازدی بصری رحمه الله علیه دې. ددوئ حالات په
بدء الوحی کښې تیر شوی دی. (۸)

قوله: الساجور: دا راوی يوسف بن يعقوب بن ابي سلمه الماجشون ابو سلمه المدنی رحمه
الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب الوکالة په: کتاب إذا وكل المسلم خريباً في دار الحرب کښې تیر شوی
دی. (۹)

قوله: يونس: دا راوی يونس يزيد بن ابي النجاد ايلي رحمه الله علیه دې. ددوئ حالات په
بدء الوحی کښې تیر شوی دی. (۱۰)

(۱) (کشف الباری: ۳/ ۳۳۱)

(۲) (کشف الباری: ۲/ ۱۲۰)

(۳) (کشف الباری: ۲/ ۱۲۱)

(۴) (کشف الباری: ۲/ ۴۸)

(۵) (کشف الباری:)

(۶) (کشف الباری: ۳/ ۳۹۱)

(۷) (کشف الباری: ۳/ ۳۲۵)

(۸) (کشف الباری: ۳/ ۷۶۵)

(۹) (کشف الباری: کتاب الوکالة: باب إذا وكل المسلم خريباً في دار الحرب رقم الحديث: ۲۳۰۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۱/ ۴۶۳)

قوله: ابن إسحاق: دا راوی ابو عبد الله محمد بن اسحاق بن یسار، صاحب المغازی رحمه

الله علیه دې. ددوی حالات په ابواب العمرة/باب من اغتفر قبل الحج کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: محمد بن سلام: دا راوی ابو عبد الله محمد بن سلام بن الفرج السلمي البیکندي رحمه

الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: عبد الوهاب: دا راوی عبد الوهاب بن عبد الحمید بن الصلحت ثقفی بصری رحمه الله

علیه دې. ددوی حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: أيوب: دا راوی ابوبکر ایوب بن ابی تمیمه کيسانی سختیانی بصری رحمه الله علیه

دې. ددوی حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: محمد بن: دا راوی مشهور تابعی امام شیخ الاسلام ابوبکر محمد بن سیرین انصاری بصری

رحمة الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: أنس: دا راوی مشهور و معروف صحابی او خادم رسول ﷺ حضرت انس بن مالک دې.

ددوی مفصل حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۶)

قوله: علي: دا امیر المؤمنین فی الحديث الحجة امام ابو الحسنین علی بن عبد الله سعدي

بصری رحمه الله علیه دې کوم چې د ابن المدینی په نوم معروف دې. ددوی حالات په کتاب

العلم کښې تیر شوی دی. (۷)

قوله: سفيان: دا مشهور امام حدیث تبع تابعی ابو محمد سفیان بن عیینه بن میمون

الکوفي رحمه الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب الوصی کښې تیر شوی دی. (۸)

قوله: عمر بن: دا راوی مشهور امام و فقیه ابو محمد عمرو بن دینار مکی جمحی رحمه الله علیه

دې. ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۹)

قوله: جابر بن زيد: دا راوی ابو الشعشاء جابر بن زید الازدی الجوفی البصری رحمه الله علیه

(۱) (کشف الباری ابواب العمرة/باب من اغتفر قبل الحج رقم الحديث: ۱۷۷۴)

(۲) (کشف الباری: ۹۳/۲)

(۳) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۴) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۵) (کشف الباری: ۵۲۴/۱۲)

(۶) (کشف الباری: ۴/۲)

(۷) (کشف الباری: ۲۹۷/۳)

(۸) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۹) (کشف الباری: ۳۰۹/۴)

دی. ددوی مفصل حالات په کتاب الفسل / باب الفسل بالشام ونحوه کښې تیر شوی دی. (۱)

تشریح: دباب اولنی درې احادیث او پنځم حدیث په کتاب التغازی کښې تیر شوې دي. (۲) او باب خلورم حدیث کتاب فرض الخمس کښې تیر شوې دي. (۳)

قوله: **الْإِسِيَّةُ**: همدې (دحاء اود ميم په ضمي سره) دا دحبار جمع ده، خر ته وائی. (۴)

قوله: **الْإِسِيَّةُ**: دهمزې په کسرې، نون ساکن، په سین مکسور او یاء مشدد سره، کورونو کښې اوسیدونکې پاللي شوي ځناور. (۵) حدیث کښې د أَفْئِيَّة لفظ راغلي دي. هغه هم د إِسِيَّة په معنی دي. (۶)

فاته: د إِسِيَّة قید نه دحمر وحشية حلت معلومېږي. او کتاب جزاء الصيد کښې د حمر وحشية په حلت صریح روایت هم موجود دي. چنانچه د حدیبیه په مقام هرکله چې هغوئ په حالت احرام کښې نه وو نو هغوئ د حمار وحشی ښکار او کړو، او کله چې د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شو نو نبی کریم ﷺ ته یې عرض او کړو «أَصَبْتُ حِمَارًا وَحْشِيًّا، وَنَيْدِي مِنْهُ، فَأَصْلَحَهُ فَقَالَ لِقَوْمِي: «كُلُوا» وَهُمْ مَخْرَمُونَ» ما وحشی څر ښکار کړې دي، او د هغې نه څه بچ شوې غوښه ما سره ده، نو نبی کریم ﷺ خلوته او فرمائیل: چې دا اوخوړئ حالانکه خلقو احرامونه ترلې وو. (۷)

دخو د غوښې حکم:

قوله: **حَمْرُوحْشِي** بالاتفاق حلال دی. **حُمْلَانِيسِيَّة** یعنی د پاللي شوي خرونو غوښه د جمهور علما کرامو په نزد حرام ده. (۸)

(۱) کشف الباری کتاب الفسل / باب الفسل بالصاع ونحوه رقم الحديث: (۲۵۳)

(۲) کشف الباری کتاب التغازی / باب غَزْوَةُ خَيْبَرَ رقم الحديث- ۴۲۱۵، ۴۲۱۶، ۴۲۱۹، ۴۱۹۸

(۳) کشف الباری کتاب فرض الخمس / باب مَا يُصِيبُ مِنَ الطَّعَامِ فِي أَرْضِ الْعَرَبِ (رقم الحديث- ۳۱۵۵)

(۴) لسان العرب باب الحاء ۳/۳۱۹

(۵) لسان العرب باب الهمزة: ۲۳۳/۱، النهاية لابن أثير، حرف الهمزة: ۸۲/۱

(۶) لسان العرب باب الهمزة: ۲۵۴/۱

(۷) الجامع الصحيح للبخاري کتاب جزاء الصيد باب إِذَا صَادَ الْعَلَّاقُ، فَأَخَذَتْهُ لِلْمُحْرِمِ الصَّيْدَ أَكَلَهُ رقم الحديث:

۱۸۲۱، فتح الباری: ۸۱۶/۱۲، عمدة القاری: ۱۹۰/۲۱

(۸) فتح الباری: ۸۱۸/۱۲، عمدة القاری: ۱۹۴/۲۱، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذباح: ۳۲۴/۹، بدائع الصنائع

کتاب الذبائح والصيد: ۱۸۵/۶، حاشیه ابن عابدین، کتاب الذبائح: ۲۱۴/۵، فتح القدیر کتاب الذبائح فصل فیما

یحل اكله وما لا یحل: ۵۱۲/۹، الفناوی العالمکیریه، کتاب الذبائح الباب الثاني: ۲۹۰/۵، کتاب الام للامام الشافعی

کتاب الأطعمة، اکل لحوم الحمر الاحلیه: ۵۷۰/۵، المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۲/۹، تحفة المحتاج

بشرح المنهاج: کتاب بیان ما یحل ویحرم من الأطعمة: ۲۷۲/۴، البیان فی مذهب الإمام الشافعی، باب الأطعمة:

(۵۰۱/۴)

علامه ابن عبدالبر رحمۃ اللہ علیہ د پاللی شوی خرونو په حرمت باندې اجماع نقل کړې ده^(۱)

د مالکيه مذهب: دامام مالک رحمۃ اللہ علیہ نه دوه روايتونه دي. ① يو د جمهورو مطابق ② دويم ذکر اهت^(۲)

ليکن د مالکيو د مشهور مذهب مطابق پاللي شوي خر حرام دي^(۳)
 د حضرت عبدالله بن عباس ؓ مذهب: د حضرت عبدالله بن عباس ؓ نه هم جواز منقول دي.
 لکه څنگه چې د باب آخری روايت کښې دي.
 ليکن د حضرت ابن عباس ؓ نه بل روايت کښې توقف هم منقول دي. چنانچه کتاب المغازی کښې د دوي روايت موجود دي.
قوله: قَالَ: «لَا أَذْرِي أَنَّهُ رُسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ كَانَ مَوْلَا النَّاسِ فَكَرِهْتُ أَنْ تَذْهَبَ مَوَلَايَ، أَوْ حَرَمُهُ فِي يَوْمٍ خَيْرٌ»^(۴)

يعنی ماته نه دي معلوم چې د خيبر په موقع نبی کریم ﷺ چې د خرونو د غوښې د خوراک کوم نه ممانعت کړې دي. دا په دې وجه وو چې نبی کریم ﷺ سره ويره وه چې هسې نه سورلی ختمې شي، ځکه چې خلقو به په خرونو باندې سورلی کوله، يا قطعی طور نبی کریم ﷺ دا حرام او گرزول.

دهومت دليل: د جمهور حضراتو په نزد دا حديث باب په وجه د خرونو غوښه حرامه ده ځينې احاديثو کښې د لحوم حمرد حرمت دا وجه هم ذکر کړې شوې ده چې دا گندگی خوری ده^(۵)

ليکن دلته باب کښې د حضرت انس ؓ په روايت کښې اصل وجه ذکر کړې شوې ده چې قوله: فَأَنَّهُ رَجُلٌ هَفَع نَپَاكٌ دي.

د حلت دليل: کوم حضرات چې ورته جائز وائي هغوي د ابو داؤد د يو روايت نه استدلال کوي حضرت غالب بن ابجر ؓ فرماني چې مونږ باندې قحط راغلو، کور کښې صرف خرونه پاتې شوي وو، نور څه د خوراک نه وو، هغوي نبی کریم ﷺ ته شکايت اوکړو چې تاسو د خرونو

(۱) التمهيد لابن عبدالبر، اسماعيل بن ابي حکيم: ۱/۱۴۶، مصطفى احمد الباز

(۲) المنقلى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الصيد، باب مايکره من اکل الدواب: ۲۶۵/۴، الجامع لاحکام القرآن للقرطبي سورة الأنعام: ۱۴۵، ۱۲۰/۴، اكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الصيد والذبايح باب تعريم اکل لحم البحر الإنسية: ۳۸۲/۶، بداية المجتهد نهاية المقتصد، کتاب الأطعمة: ۱۷۰/۴

(۳) (الدونة الكبرى، کتاب الذبايح، باب لحم البحر: ۶۴/۲، شرح الزرقاني کتاب الصيد، باب مايکره من اکل الدواب: ۹۱/۳، حاشية الدسوقي، باب الذکا، درس المباح: ۳۸۲/۲، مواهب الجليل من ادلة خليل، کتاب الأطعمة: ۲۱۸/۲، الموسوعة الفقهية: ۲۱۱/۳۵)

(۴) کتاب المغازی باب غزوہ خيبر رقم الحديث: ۴۲۲۷، فتح الباری: ۸۱۸/۱۲

(۵) المنقلى لابن قدامة کتاب الصيد والذبايح: ۳۲۵/۹

غوبنه حرامه کړې ده، او حالانکه ماسره د خرونو نه سوا بل څه نشته دي، نو نبی کریم ﷺ او فرماښل:

قوله: «أَطْعِمُوا هَؤُلَاءِ مِنْ سَمِينٍ حُرْمَةٍ، فَإِنَّمَا حَرَّمَ مَتْنُهَا مِنْ أَجْلِ جَوَالِ الْقُرْبَةِ» یعنی: (۱)

یعنی ته خپل کوروالو باندې دخر غوبنه خوړلې شې. ما خو د گندګۍ په وجه دا حرام ګرځولی وو.

د دلیل هلت جواب: لیکن حافظ ابن حجر رحمه الله علیه او امام نووی رحمه الله علیه فرمائی چې ددې حدیث پاک په سند کښې ضعف دي او ددې متن د احادیث صحیحې نه د مخالف کیدو په وجه شاوې دي. (۲)

لهذا دا به مرجوح وی. (۳)

قوله: فِيهِ عَنِ سَلَمَةَ، عَنِ النَّهْمِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: د حضرت سلمه بن الاکوع ﷺ روایت امام بخاری په کتاب التَّغَايِ کښې موصولا نقل کړې دي. (۴)

قوله: تَأْتِيهِ أُرْبُ الْمُبَارَكِ: د باب په حدیث کښې د یحیی د روایت متابعت حضرت ابن المبارک رحمه الله علیه هم کړې دي، او د ابن المبارک رحمه الله علیه په روایت کښې هم عبيد الله، د نافع نه روایت کوی، او نافع د حضرت عبدالله بن عمر ﷺ نه روایت کوی. دا روایت امام بخاری رحمه الله علیه په کتاب المغازی کښې ذکر کړې دي. (۵)

قوله: وَقَالَ أَبُو أُسَامَةَ:

او ابو اسامه هم په متابعت کښې روایت کوی، لیکن په دې کښې عبيد الله د سالم نه روایت کوی، دا روایت هم امام بخاری رحمه الله علیه په کتاب المغازی کښې نقل کړې دي. (۶) لیکن دواړه روایتونه صحیح دي. (۷)

قوله: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُتَعَةِ:

د حرمت متعه متعلق پوره تفصیل په کشف الباری کتاب المغازی کښې تیر شوې دي. (۸)

(۱) سنن ابی داود کتاب الأضاحی باب فی اکْلِ لَحْمِ الْعُمُرِ الْأَخْلِيَّةِ رقم الحديث: ۳۸۰۹. المعنى لابن قدامة كتاب الصيد والذبايح: ۳۲۴/۹. فتح الباری: ۸۱۸/۱۴.
(۲) شرح النووي على صحيح مسلم كتاب الذبايح باب تحريم اكْلِ لَحْمِ الْعُمُرِ الزَّيْنَبِيِّ: ۱۴۹/۲. فتح الباری: ۸۱۸/۱۲.

(۳) نزحه النظر فی توضیح نغمة الفكر، الشاذ ص: ۷۱. الرحيم اکی دیس.

(۴) (کشف الباری کتاب التَّغَايِ باب غَزْوَةَ خَيْبَرَ ص: ۴۱۴. تغلیق التعليق: ۵۲۳/۴)

(۵) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب التَّغَايِ /باب غَزْوَةَ خَيْبَرَ (رقم الحديث- ۴۲۱۷. فتح الباری: ۸۱۶/۱۲ عمدة القاری: ۱۹۱/۲۱)

(۶) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب التَّغَايِ /باب غَزْوَةَ خَيْبَرَ رقم الحديث- ۴۲۱۵. تغلیق التعليق: ۵۲۳/۴)

(۷) (فتح الباری: ۸۱۶/۱۲)

(۸) (کشف الباری کتاب التَّغَايِ /باب غَزْوَةَ خَيْبَرَ ص: ۴۳۴)

قوله: «بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ حَبَرَةَ عَنْ لُحُومِ الْخَيْلِ، وَدَخَصَ فِي لُحُومِ الْخَيْلِ»

دلحوم الخیل متعلق پوره تفصیل ماقبل باب کنبی تیر شویدی.

قوله: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبُو، عَنْ صَالِحٍ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ تَابَعَهُ

الزُّهْرِيُّ، وَعَقِلَ

د پورتنی روایت په سند کنبی صالح د ابن شهاب نه روایت کوی، د صالح متابعت زبیدی هم کړې دې او عقیل هم، دادا واره حضرات هم د اروایت د ابن شهاب نه نقل کوی.

د زبیدی روایت سنن النسائي کنبی موصولا منقول دې، د هغې الفاظ دا دی: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ، وَنَهَى لُحُومَ الْخَيْلِ الْأَمْوِيَّةِ»^(۱)

اودعقل روایت لره امام احمد رحمه الله عليه موصولا نقل کړې دې. د هغې الفاظ دادی:

حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لُحُومَ الْخَيْلِ الْأَمْوِيَّةِ وَلَحْمَ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ»^(۲)

قوله: وَقَالَ مَالِكٌ، وَمَعْمَرٌ، وَالْمَاجِشُونُ، وَيُونُسُ، وَالْإِسْحَاقِيُّ، عَنْ الزُّهْرِيِّ:

امام مالک و غیره داپنځه حضرات هم د امام زهري نه روایت نقل کوی، البته دا حضرات

قوله: «بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ» روایت کوی او لُحُومَ الْخَيْلِ نه کوی.

هیڅ تعرض نه کوی.

د تعلیقاتو تخريج:

مالک: د امام مالک رحمه الله عليه تعلیق راتلونکی باب کنبی موصولا راځی: ^(۳)

معمر: د معمر روایت حسن بن سفيان موصولا نقل کړې دې: ^(۴)

الماجشون: (دیوسف بن یعقوب) تعلیق لره امام مسلم رحمه الله عليه موصولا نقل کړې دې: ^(۵)

قوله: «بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ»

دنوکونو والا خنارو حکم راتلونکی باب کنبی په تفصیل سره راروان دې.

قوله: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَهُ جَاءَ،

نبي کریم ﷺ ته یو کس راغلو.

^(۱) سنن النسائي كتاب الصيد والذبائح / باب تغريم أكل لحوم الخيل الأموية رقم الحديث: ۴۳۴۷. تغليق التعليق: ۴۲۵/۴. فتح الباری: ۸۱۶/۱۲. عمدة القاری: ۱۹۲/۲۱

^(۲) مسند الامام احمد بن حنبل، حديث أبي ثعلبة رقم الحديث: ۸۶/۶، ۱۷۸۸۷. تغليق التعليق: ۵۲۴/۴. فتح الباری: ۸۱۶/۱۲. عمدة القاری: ۱۹۲/۲۱

^(۳) الجامع الصحيح للبخاري كتاب الذبائح والصيد / باب أكل كل ذي ناب من السباع. فتح الباری: ۸۱۶/۱۲

^(۴) تغليق التعليق: ۵۲۴/۴. فتح الباری: ۸۱۷/۱۲

^(۵) الجامع الصحيح لمسلم - كتاب الصيد والذبائح / باب تغريم أكل كل ذي ناب من السباع. وكل ذي مخلب من الطير رقم الحديث: ۴۹۹۱. تغليق التعليق: ۵۲۵/۴

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی: چې درې واړه ځل کوم کسان د نبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر شو او عرض یې او کړو، ماته دهغوئ نومونه معلوم نشو، اودا هم کیدیشی چې درې واړه ځل هم یو کس راغلې وی او عرض یې کړې وی. او په اول ځل یې چې نبی کریم ﷺ ته اطلاع ورکړه نو یاخو نبی کریم ﷺ آوریډلې نه وو، او یا په هغه وخت کېنې څه حکم نازل شوې نه وو. لیکن کله چې په دریم ځل راغلو او عرض یې او کړو نو په هغه وخت کېنې دخرونو حرمت هم نازل شو، او نبی کریم ﷺ چا باندې اعلان او کړو. (۱)

قوله: فَأَمَرَ مُنَادٍ: دا منادی څوک وو، کوم ته چې نبی کریم ﷺ حکم ورکړې وو؟ نو د مسلم شریف په روایت کېنې تصریح ده چې نبی کریم ﷺ حضرت ابوطلحه ﷺ ته د اعلان حکم ورکړو.

چنانچه روایت کېنې دی:

قوله: فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا طَلْحَةَ، فَتَأَذَى (۲)

یعنی نبی کریم ﷺ ابوطلحه ته حکم ورکړو، نو هغوئ اعلان او کړو. حالانکه د نسائی په روایت کېنې دی چې نبی کریم ﷺ حضرت عبدالرحمن بن عوف ﷺ ته حکم ورکړو، او هغوئ خلقو ته اعلان او کړو.

چنانچه روایت کېنې دی:

قوله: فَأَمَرَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، فَتَأَذَى فِي النَّاسِ: (۳)

یعنی نبی کریم ﷺ عبدالرحمن بن عوف ﷺ ته حکم ورکړو، نو هغوئ خلقو ته اعلان او کړو. په ظاهره په دواړو روایتونو کېنې تعارض دي.

تطبیق: حضرات شارحینو په دې کېنې تطبیق داشان کړې دي چې کیدیشی چې اول عبدالرحمن بن عوف ﷺ ته مطلقاً نهی سره اعلان کړې وی، او دې نه پس حضرت ابوطلحه ﷺ په دې کېنې زیاتوالی کړې وی یعنې په قُلْهَا وَجِش سره یې اعلان کړې وی. (۴)

قوله: فَذَكَرَ ابْنُ عَبَّاسٍ ذَلِكَ الْحُكْمَ مِنْ غَيْرِ الْفَخَّارِيِّ، عِنْدَنَا بِالْبَصْرَةِ

حمیدی خپل مسند کېنې په دې کېنې دومره اضافه کړې ده: فَذَكَرَ ابْنُ عَبَّاسٍ ذَلِكَ الْحُكْمَ مِنْ غَيْرِ ابْنِ عَبَّاسٍ. رسول الله صلى الله عليه وسلم یعنی دلته د بخاری په روایت کېنې خو صرف دومره دی چې د نَحْنُ عَنْ نُعْمَانَ بْنِ الْحَارِثِ الْإِسْمِيّ خبره مونږ سره بصره کېنې حکم بن عمرو به کول، لیکن حمیدی په روایت کېنې حکم دا خبره در رسول کریم ﷺ نه نقل کوی او مرفوعاً یې بیانوله. (۵)

(۱) فتح الباری: ۸۱۷/۱۲، عمدة القاری: ۱۹۳/۲۱

(۲) الجامع الصحيح للبخاری کتاب البیاض و الذبائح / تَابُ أَكْلِ لَحْمِ الْعَمْرِ وَالْإِنْسِيَّةِ ذِي رَقَمِ الْحَدِيثِ: (۵۰۲۱)

(۳) سنن النسائي کتاب الصيد و الذبائح / تَابُ تَغْرِيمِ أَكْلِ لَحْمِ الْعُمَرِ الْإِبِلِيَّةِ: رَقَمِ الْحَدِيثِ: (۴۳۴۶)

(۴) (فتحالباری: ۸۱۷/۱۲)

(۵) فتح الباری: ۸۱۷/۱۲

قوله: وَلَكِنْ أُنِىَ ذَلِكَ الْبَغْوَانُ عَبَّاسٌ، وَقَرَأَ: {قُلْ لَا أَجِدُ فِيهَا أَوْحِيََ إِلَيَّ مَوْحِيًا}

بحر، د حضرت ابن عباس ؓ صفت دي، خكه چې هغه د علم سمندر وو، صفت لره يې مهالعه په موصوف مقدم كړو. (١)

د ابن مردويه روايت كښې تفصيل دي، په هغې كښې دي:

كان أهل الجاهلية ياكلون أشياء ويتركون أشياء تعذرا، فبعث الله تعالى ديبه، وأهل كتاب، وأهل حلاله، وحرم حرامه، فما أحل فهو حلال، وما حرم فهو حرام، وما سكت عنه فهو حفو، وتلا هذه: {قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ.....}

يعنى د جاهليت په زمانه كښې به خلقو څه خيزونه خوړل او څه به يې گنده گنړل او هغه به يې پريښودل او نه به يې خوړل،

پس الله تعالى خپل نبي مبعوث كړو، او خپل كتاب يې نازل كړو، او ددې حلال يې حلال كړل، او ددې حرام يې حرام كړل، نو څه چې يې حلال او گرزول هغه حلال دي، او څه چې يې حرام او گرزول هغه حرام دي، او د څه باره كښې چې قرآن خاموش دي، هيڅ حكم يې نه دي بيان كړي، هغه معاف دي، او بيا يې دا آيت مبارك تلاوت كړو. {قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ.....} او وايه چې ما ته كوم احكام د وحى په ذريعه راځي، په هغې كښې هيڅ حرامه غذا نشته دي، امام حاكم د ابن مردويه ددې روايت تصحيح كړې ده. (٢)

باب كښې مذكور د ټولو احاديثو د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (٣)

٢٩- بَابُ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ

٥٥٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ» تَابِعَهُ يُونُسُ وَمَعْبُودٌ وَأَبْنُ عُيَيْنَةَ، وَالْمَاجِشُونُ، عَنْ الزُّهْرِيِّ

ترجمه: حضرت ابو ثعلبه ؓ نه روايت دي: رسول الله عليه السلام دنوگونو والا خناروو خوړلو نه منع فرمايلي دي. (٤)

(١) فتح الباري: ١٢/٨١٧

(٢) المستدرک للإمام الحاكم، كتاب الأطعمة، رقم الحديث: ١٢٨٠٧١١٣، ٤. فتح الباري: ١٢/٨١٨

(٣) عمدة القاري: ٢١/١٩٠، ١٩١، ١٩٣

(٤) الحديث أخرجه البخاري أيضا في كتاب الطب باب البانن رقم ١ الحديث: ٥٤٤٤ وأخرجه مسلم في كتاب الصيد والذبائح باب تحريم أكل كل ذي نابٍ رقم الحديث: ١٩٣٢. وأخرجه ابوداؤد في الأطعمة باب النهي عن أكل السباع رقم الحديث: ٣٨٠٤. وأخرجه الترمذي في الصيد باب في كراهية كل ذي نابٍ رقم ١ الحديث: ١٤٧٧. وأخرجه ابن ماجه في الصيد باب كل ذي نابٍ من السباع رقم الحديث: ٣٣٣٢. وأخرجه النسائي في الصيد باب تحريم أكل السباع: رقم الحديث: ٤٣٣٠. جامع الأصول الباب الثالث الفصل الثالث رقم الحديث: ٥٥٤٥، ٧/٤٥٦.

تراجم رجال

قوله: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ: دا راوی عبد الله بن یوسف. ددوئ حالات په همد الوسی کنې تیر شوی دی. (۱)

قوله: مَالِكُ: دا امام مالک بن انس رحمة الله عليه دې، ددوئ حالات په همد الوسی کنې تیر شوی دی. (۲)

قوله: أَبُو شَهَابٍ: دا راوی ابو بکر محمد بن مسلم بن عبيد الله بن عبد الله بن شهاب بن عبد الله بن الحارث بن زهره بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی الزهري رحمة الله عليه دې ددوئ حالات په همد الوسی کنې تیر شوی دی. (۳)

قوله: أَبُو إِدْرِيسَ: دا راوی ابو ادریس عائذ الله بن عبد الله خولانی رحمة الله عليه دې ددوئ حالات په کتاب الإیمان کنې تیر شوی دی. (۴)

قوله: أَبُو ثَعْلَبَةَ: دا راوی ابو ثابت ایمن بن ثابت مولى بنی ثعلبه الکوفی رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په باب صید القوس کنې تیر شوی دی. (۵)

قوله: يُونُسُ: دا راوی یونس بن یزید رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په بدء الوحي کنې تیر شوی دی. (۶)

قوله: عَمْرُو: دا راوی ابو عمرو بن معمر راشد ازدی بصری رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په بدء الوحي کنې تیر شوی دی. (۷)

قوله: أَبُو عُبَيْدَةَ: دا راوی ابو محمد سفیان بن عیینة رحمة الله عليه دې. ددوئ مفصل حالات په بدء الوحي کنې تیر شوی دی. (۸)

قوله: الْمَاجِشُونُ: دا راوی یوسف بن یعقوب بن ابی سلمه الماجشون المدنی رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په کتاب الوکالة/باب إذا وُكِّلَ الْمُسْلِمُ حَرْبِيًّا فِي دَارِ الْعَرْبِ، أَوْ فِي دَارِ الْإِسْلَامِ جَاءَ كُنْهِي تیر شوی دی. (۹)

(۱) (کشف الباری: ۲۸۹/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۹۰/۱)

(۳) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۴) (کشف الباری: ۲/۴۸)

(۵) (کشف الباری: کتاب الذبائح والصید/باب صید القوس)

(۶) (کشف الباری: ۴۶۳/۱)

(۷) (کشف الباری: ۴۶۵/۱)

(۸) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۹) (کشف الباری کتاب الوکالة/باب إذا وُكِّلَ الْمُسْلِمُ حَرْبِيًّا فِي دَارِ الْعَرْبِ، أَوْ فِي دَارِ الْإِسْلَامِ جَاءَ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۳۰۱)

تشریح:

قوله: ذی نأب: مخامخ خلور غائبونو سره چې کوم نزدې غائب دې هغې ته ناب وئیلې شی. دا دواړه طرفونو ته وی. دې ته په اردو کېنې کچلی وائی. د ناب جمع انیاب او نیوب ده. (۱) او ددې نه مراد هغه خناور دی کوم چې د نوکونو په ذریعه په انسان حمله کوی. اوشلول کوی. (۲)

قوله: الیتباع: (دسین په کسرې سره) د السهم (دسین په فتحې سره او د بآ په ضمې سره) جمع ده. ددې معنی ده خپرونکې خناور، غائبونو والا خناور کوم چې نورو خناورو او انسانانو لره ماتوی. (۳)

د خپرونکې خناور د غوښې حکم

د جمهورو مذهب: د جمهورو په نزد دنوکونو والا خناور (دشرمخ وغیره) غوښه حرامه دی. اود جمهور حضراتو په نزد باب کېنې مذکور حدیث کېنې نهی په تحریم باندې محمول دی. (۴) هم دغه شان کوم خناور چې په مخوکې سره ښکار کوی لکه باز، گرگس وغیره، داهم حرام دی. (۵)

د باب په روایت کېنې خو صرف د خپرونکو خناورو ذکر دې، خو د صحیح مسلم په روایت کېنې د مخوکو والا مرغو ښکار هم ذکر راغلې دې.

قوله: عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ الْبَيْعَةِ وَعَنْ كُلِّ ذِي خَلْبٍ مِنَ الظُّلُمِ (۶)

(۱) (تاج العروس، فصل النون من باب الباء: ۴۹۸/۱، لسان العرب باب ۳۴۵/۱۴، القاموس الوحيد: ۱۷۳۱)

(۲) عمدة القاری: ۱۹۵/۲۱، شرح الطیبی کتاب الصيد والذبائح الفصل الثاني: ۱۰۲/۸.

(۳) (تاج العروس، فصل السین من باب العین: ۳۷۳/۵، لسان العرب باب السین ۱۵۶/۶)

(۴) بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد: ۱۹۱/۶، فتح القدیر کتاب الذبائح فصل فیما یحل أکله ومالا یحل: ۵۱۰/۹، الدر مع الرد: کتاب الذبائح: ۲۱۴/۵، البحر الرائق کتاب الذبائح، فصل فیما یحل ولا یحل: ۳۱۳/۸، المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۱۷/۹، کتاب الام للإمام الشافعی، کتاب الأطعمة: ۵۵۶/۵، السراج الوهاج کتاب الأطعمة ص: ۵۴۴، تحفة المحتاج بشرح المنهاج: کتاب بیان ما یحل ویحرم من الأطعمة: ۲۷۲/۴، المغنی لابن قدامة کتاب الذبائح: ۳۲۵/۹، عمدة القاری: ۱۹۵/۲۱)

(۵) (الفتاوی العالمگیریه، کتاب الذبائح الباب الثاني فی بیان ما یؤکل من العیوان ومالا یؤکل: ۲۸۹/۵، الدر مع الرد کتاب الذبائح: ۲۱۴/۵، البحر الرائق کتاب الذبائح، فصل فیما یحل ولا یحل: ۳۱۳/۸، فتح القدیر کتاب الذبائح فصل فیما یحل أکله ومالا یحل: ۵۱۰/۹، المغنی لابن قدامة کتاب الذبائح: ۳۲۵/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۱۸/۹، کتاب الام للإمام الشافعی، باب الأطعمة ص: ۵۵۶/۵، تحفة المحتاج بشرح المنهاج: کتاب بیان ما یحل ویحرم من الأطعمة: ۲۷۲/۴)

(۶) (الجامع الصحیح للمسلم، کتاب الصيد: ۶۲/۲، المنتقى شرح مؤطا الامام مالک، کتاب الصيد، باب تحریم اکل کل ذی ناب من السباع رقم الحدیث: ۴۹۹۶)

نبی کریم ﷺ دهر نوکونو والا خناور دخورلو نه او د هر مخوکې والا او پنجو والا ښکار کونکی مرغو دخوراک نه منع کړې ده.

دامام مالک رحمه الله عليه مذهب: د امام مالک رحمه الله عليه په نزد مخوکې سره ښکار کونکی مارغان لکه باز وغيره ټول حلال دی، سوا د ښاپيرک نه (۱) البته د مالکيو د نوکونو خناورو دغوبښې په حقله دوه اقوله دی: اول د حرمت او دويم د کراهت.

موطا کښې د حرمت قول دې يعنی د نوکونو والا خناور غوبښه حرامه ده. (۲) ابن عبدالبر هم د حرمت قول ته ترجيح ورکړې ده.

البته د مالکيو د مشهور مذهب مطابق نوکونو والا خناور مکروه دی، حرام نه دی. (۳) دليل: دا حضرات د قرآن کریم د آيت د عموم نه استدلال کوي.

(قُلْ لَا أُجِدُّ فِیْ مَا أُوحِیَ اِلَیَّ حُرْمًا عَلٰی طَٰعِیْرِ طَٰعِیَةٍ اِلَّا اَنْ یَّکُوْنَ مِیْتَةً اَوْ دَمًا مَّفْضُوْحًا وَنَحْمُرُ غَزِیْرًا) (۴)

ته اووايه چې څه هغه وحی کښې نه وينم کومه چه ماته راغلې ده، يو خيز لره حرام په خوړنکې باندې څوک دا اوخوړی، مگر داچې هغه خيز مردار وی، يا بهيدونکي وينه وی يا د خنزير غوبښه... حضرات مالکيه فرماني چې په دې آيت کښې کوم خناور حرام کړې شوی دی په هغې نوکدار خناور شامل نه دی. (۵)

د مالکيو د دليل جواب

جمهور حضرات فرماني چې دا آيت مبارک مکي دې. او حديث دباب د هجرت نه دروستو زمانې دې، د آيت حکم د نزول د وخت سره متعلق دې چې دکومو خناورو حرمت په آيت کښې نه دې بيان شوې، هغه حلال دی، خو په دې کښې په مستقبل کښې د تحریم نفی نشته دې (۶)

(۱) المدونة الكبرى كتاب الصيد: ۶۲/۲، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، كتاب الصيد باب تعريم اكل كل ذي ناب من السباع: ۲۶۱/۴، الفقه الإسلامي وأدلته كتاب الذبائح والصيد المبحث الرابع النوع الثاني: ۲۷۹۷/۴.

حاشية الدسوقي باب السباح: ۳۷۹/۲، مواهب الجليل من أدلة خليل كتاب الأطعمة باب في السباح: ۲۱۰/۲

(۲) المؤطا لإمام مالک، كتاب الصيد باب تعريم اكل كل ذي ناب من السباع: ۴۹۶/۲، فتح المالک بتيويب التمهيد لابن عبدالبر كتاب الصيد: ۶۵/۷

(۳) المدونة الكبرى، كتاب الصيد: ۶۳/۲، حاشية الدسوقي على شرح الكبير، باب السباح: ۲۸۲/۲، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، كتاب الصيد باب تعريم اكل كل ذي ناب من السباع: ۲۶۱/۴، شرح الزرقاني كتاب الصيد باب تعريم اكل كل ذي ناب من السباع: ۹۱/۳

(۴) سورة الانعام: ۱۴۵

(۵) حاشية الدسوقي لعلي شرح الكبير، باب السباح: ۳۸۲/۲، شرح الزرقاني كتاب الصيد باب تعريم اكل كل ذي ناب من السباع: ۹۱/۳، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، كتاب الصيد باب تعريم اكل كل ذي ناب من السباح: ۲۶۱/۴، إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الصيد والذبائح، باب تعريم اكل كل ذي ناب: ۳۷۱/۶

(۶) فتح الباري: ۸۲۰/۱۲، المجموع شرح المذهب، كتاب الأطعمة: ۱۷/۹

او حدیث باب «تَنَكَّى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّهَامِ» صحیح حدیث دی. لهذا ددی په وجه به :
آیت په آیت عموم کنېې تخصیص کیږی، لهذا هر نوگدار خناور او هر مخوکې والا خناور
او پنجو سره ښکار کولو والا خناور به حرام وی. (۱)

ضیع حلال دی که حرام؟

د احنافو او شوافعو بیا په خپلو کنېې د ځینو ځیرونکو خناورو باره کنېې اختلاف دی په
هغې کنېې یو ضیع دی.

قوله: ضیع (د ضاد په فتحې اود باء په سکون سره) د ځیرونکو خناورو یو قسم دی. دی ته په
اردو کنېې بجو وائی. (۲)

دده انسانی غوښه ډیره خوښه ده. چنانچه دی قبرکنی او لاش یعنی مړې خوری. او انسان په
حیلې سره قتل کړی او دده وینه څکی. (۳)

د احنافو مذهب: د حضرات احنافو په نزد ضیع (بجو) حرام دی.
دلیل:

احناف فرمائی چې حدیث «تَنَكَّى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّهَامِ» دا په خپل عموم باندې دی
لهذا ذوناب ځیرونکې خناور حرام دی. ضیع هم ذوناب درنده ده. په دې وجه حرام دی. (۴)

د شوافعو او حنابله مذهب: د حضرات شوافع او حنابله په نزد ضیع مباح دی. (۵)
دلیل: حضرات شوافع او حنابله د حضرت جابر رضی الله عنه دروایت نه استدلال کوی.

قوله: «عَنْ أَبِي عَمَارٍ قَالَ: قُلْتُ لِيَا بَرٍّ: الضُّعْبُ حَلَالٌ هِيَ؟ قَالَ: «نَعَمْ»، قَالَ: قُلْتُ: أَكَلْتُهَا؟
قَالَ: «نَعَمْ»، قَالَ: قُلْتُ: أَفَأَكَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: «نَعَمْ» (۶)

حضرت ابن ابی عمار رضی الله عنه فرمائی: ما حضرت جابر رضی الله عنه ته تپوس اوکړو چې ضیع ښکار دی؟ نو
حضرت جابر رضی الله عنه او فرمائیل چې آؤ. ما تپوس اوکړو چې آیا زه دا خوړلې شم؟ نو وې فرمائیل
چې آؤ. ما تپوس اوکړو چې دا خبره رسول کریم رضی الله عنه فرمائیلې ده؟ وې فرمائیل آؤ.
ددلیل جواب: حضرات احناف ددې دلیل جواب دا ورکوی چې حدیث باب حدیث مشهور

(۱) (المعنی لابن قدامة کتاب الذبائح: ۳۲۵/۹)

(۲) (لسان العرب باب الضاد: ۱۷/۸، القاموس الوحید: ص: ۹۶۰)

(۳) (حیوة الحیوان، باب الضاد المجمع: ۴۲۸/۴-۴۲۹)

(۴) (إبدائع الصنائع کتاب الذبائح والصیود: ۱۹۳/۶، فتح القدیر کتاب الذبائح فصل فیما یحل أکله ولا یحل :
۱۰/۹ البحر الرائق کتاب الذبائح، فصل فیما یحل ولا یحل: ۳۱۳/۸، الدرر الرد کتاب الذبائح: ۲۱۴/۵)

(۵) (موسوعة الإمام الشافعی کتاب الاطعمة باب اکل الضیع: ۵۶۱/۵، المجموع شرح المذهب کتاب الاطعمة: ۹/۹،
فتح الباری: ۸۲۰/۱۲، تحفة المحتاج، کتاب بیان ما یحل ویحرم من الاطعمة: ۲۷۲/۴، السراج الوهاج کتاب

الاطعمة: ص: ۵۴۴، البیان فی مذهب الإمام الشافعی کتاب الصحیح باب الاطعمة: ۵۰۲/۴، المعنی لابن قدامة کتاب
الذبائح: ۳۲۵/۹)

(۶) (سنن الترمذی کتاب الاطعمة عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَابٌ مَا جَاءَ فِي أَكْلِ الضُّعْبِ (رقم ۱-۱۷۹)

دې، اود حضرت جابر رضی الله عنه په روایت کښې راوی ابن ابی عمار عبدالرحمان مشهور او قابل حجت نه دې، خاص کر کله چې هغه د خپل خان نه د زیات ثقه راوی مخالفت کړې وی (۱).
دویم جواب باب کښې مذکور حدیث مبارک محرم یعنی ضعیف لره حرام گرزونکې دې ځکه چې ضعیف درنده ده. او حدیث د جابر مبیح یعنی ضعیف لره مباح گرزونکې دې او محرم لره مبیح باندې احتیاطاً ترجیح ورکړې کیږي (۲).

دریم جواب: او یو قول دادې چې حدیث د جابر رضی الله عنه منسوخ دې (۳).
د ترجمه الباب سره مناسبت: حدیث پاک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې (۴).

قوله: تَابَعَهُ يُونُسُ، وَمَعْمَرُ، وَأَبْنُ عُيَيْنَةَ،.....

یعنی دې حضراتو د امام مالک رحمه الله علیه متابعت کړې دي. ددې نه وړاندې باب کښې ددې متابعتو موصولا نقل کوونکو ذکر تیر شوې دي. سوا د سفیان بن عیینة نه د حضرت سفیان بن عیینة رحمه الله علیه متابعت امام بخاری رحمه الله علیه په کتاب الطب کښې موصولا نقل کړې دي (۵).

۳- باب: جُلُودُ الْمَيِّتَةِ

حدیث نمبر ۵۲۱۱-۵۲۱۲

۵۲۱۱- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو شِهَابٍ، أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَهُ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَخْبَرَهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِشَاةٍ مَيِّتَةٍ، فَقَالَ: «هَلَّا اسْتَمْتَعْتُمْ بِأَهَائِهَا؟» قَالُوا: إِنَّهَا مَيِّتَةٌ، قَالَ: «إِنَّمَا حَرَّمَ أَكْلَهَا»

ترجمه: د حضرت ابن عباس رضی الله عنه روایت دې چې نبی کریم صلی الله علیه و آله دیوې مردار چپلی سره تیر شو نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرمايیل چې تاسو ددې د څرمنې نه ولې فائده اوجته نه کړه؟ خلقو عرض اوکړو چې دا خو مرداره ده. نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرمايیل: ددې صرف خوراک حرام دي

۵۲۱۲- حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ عُمَانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمْدٍ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ عَجَلَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَازِزٍ مَيِّتَةٍ، فَقَالَ: «مَا عَلَى أَهْلِهَا لَوْ اتَّقَعُوا بِأَهَائِهَا»

(۱) (بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ۱۹۳/۶، عمدة القاري: ۱۹۶/۲۱)

(۲) (عمدة القاري: ۱۹۶/۲۱، البسوط للرخسي، كتاب الصيد: ۲۵۴/۱۱، الأشباه والنظائر القاعدة الثانية: ۳۰۲/۱)

بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ۱۹۳/۶، مرقاة المفاتيح، كتاب المناكح باب المحرم يجتنب الصيد:

(۵۹۹/۵)

(۱) (عمدة القاري: ۱۹۶/۲۱)

(۲) (عمدة القاري: ۱۹۵/۲۱)

(۳) ((الجامع الصحيح للبخاري كتاب الطب، باب الأذن رقم الحديث: ۵۷۸، تغليق التعليق: ۵۲۵/۴))

بل روایت هم دحضرت ابن عباس ؓ دې. فرمائی چې نبی اکرم ﷺ په یوه مرداره چیلې تیر شو. نو نبی اکرم ﷺ او فرمائیل چې ددې مالکانو باندې څه شوی دی چې هغوی ددې د څرمنې نه فائده اوچته کړې وې.
تو اجمه وځال:

قوله: زَهْرُ بْنُ زُرٍّ حَرْبٌ: دا ابو حشیمه زهیر بن حرب النسائی رحمه الله حالات په کتاب الحج پاب التلبیة والتکبیر وهداة النهر کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: يَعْقُوبُ بْنُ زُرٍّ اِبْرَاهِيمٌ: دا راوی ابو یوسف یعقوب بن ابراهیم بن سعد بن ابراهیم قرشي زهري مدنی نزیل بغداد رحمه الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: حَدَّثَنَا أَبِي: دا راوی د یعقوب والد ابو اسحاق ابراهیم بن سعد بن ابراهیم زهري مدنی نزیل بغداد دې. ددوی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: صَالِحٌ: دا راوی ابو محمد یا ابو الحارث صالح بن کيسان مدنی رحمه الله علیه دې ددوی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: ابْنُ شِهَابٍ: دا راوی ابو بکر محمد بن مسلم بن عبيد الله بن عبد الله بن شهاب بن عبد الله بن الحارث بن زهره بن کلاب بن مره بن کعب بن لؤي الزهري رحمه الله علیه دې ددوی حالات په هَذِهِ الْوُثِي کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: عَبِيدُ اللَّهِ: دا راوی عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود رحمه الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب الوصی کښې تیر شوی دی. (۶)

قوله: ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دا عبد الله بن عباس بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف، د نبی کریم ﷺ د تره ځوې دې. ددوی حالات په هَذِهِ الْوُثِي الحديث الراهم کښې تیر شوی دی. (۷)

قوله: عَطَّابُ بْنُ عَمَّتَانَ: دا ابو عمر خطاب بن عثمان الطائي الفوزی المحصى رحمه الله علیه

(۱) (کشف الباری کتاب الحج باب التلبیة والتکبیر غداة النهر حتى یرمى الجبّة رقم الحديث: ۱۶۸۶)

(۲) (کشف الباری: ۳۳۱/۴)

(۳) (کشف الباری: ۱۲۰/۲)

(۴) (کشف الباری: ۱۲۱/۲)

(۵) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۶) (کشف الباری: ۴۶۶/۱)

(۷) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

دې (۱)

قوله: استاذة: دوى دحضرت محمد بن حمير، عيسى بن يونس، عبدالعزيز بن ابان، اسماعيل بن عياش وغيرهم نه روايت كوي. (۲)

قوله: تلامذة: او ددوى نه روايت كوونكى امام بخارى رحمه الله عليه، سلمه بن احمد، ابو على الحسن بن سميظ البخارى، ابن عوف وغيرهم حضرات دى. (۳)

دحضرات محدثينو ددوى په باره كېنې وائي: علامه ذهبى وغيره حضرات فرمائي چې د امام بخارى رحمه الله عليه دشيخ خطاب بن عثمان شمار په ابدالو كېنې كېدو. (۴)

ابن حبان ددوى ذكر په كتاب الثقات كېنې كړې دې. خو ورسره يې داهم ذكر كړى دى چې (ربها اعلم) (۵) دارقطنى ددوى توثيق كړې دې. (۶)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه هم دوى ثقه گرزولى دى. (۷)

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: داراوى محمد بن حمير القضاعى المحصى رحمه الله عليه دې، ددوى

حالات په كتاب المتأليف/باب مناقب الأنصار/باب هجرة النبي صلى الله عليه وسلم وأصحابه إلى المدينة كېنې تير شوى دى. (۸)

قوله: ثَابِتُ بْنُ عَجَلَانَ: دا راوى ابو عبدالله بن ثابت عجلان الانصارى السلمى الشامى الحمصى رحمه الله عليه دې. (۹)

قوله: استاذة: دوى د حضرت انس، ابو امامه، سعيد بن المسيب، سعيد بن جبير، عطاء بن ابي رباح، مجاهد، طاؤس، حسن بصرى، اين سيرين او امام زهري پشان حضراتو نه روايت

(۱) (التاريخ الكبير للبخارى رقم الترجمة: ۶۸۹/۳، الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۴۰۶۵، ۳۷۲/۳، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۲۸۰، ۱۴۶/۳، الكاشف رقم الترجمة: ۱۴۰۳، ۲۳۶/۱، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۱۶۹۸، ۲۶۸/۸)

(۲) (الجرح والتعديل: ۳۷۲/۳، تهذيب التهذيب: ۱۴۶/۳، الكاشف: ۲۳۶/۱، تهذيب الكمال: ۲۶۸/۸)

(۳) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۳۷۲/۳، تهذيب التهذيب: ۱۴۶/۳، الكاشف: ۲۳۶/۱، ۱۴۰۳، ۲۳۶/۱، تهذيب الكمال: ۲۶۸/۸، عمدة القارى: ۱۹۸/۲۱)

(۴) (الكاشف رقم الترجمة: ۱۴۰۳، ۲۳۶/۱، تهذيب التهذيب: ۱۴۶/۳، تهذيب الكمال: ۲۶۹/۸، عمدة القارى: ۱۹۸/۲۱)

(۵) (كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۱۱۵۲، ۱۵۹/۵، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۱۴۶/۳، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۲۶۹/۸)

(۶) (اسماء التابعين للدارقطنى، رقم الترجمة: ۲۸۷، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۱۴۶/۳)

(۷) (تغريب التهذيب رقم الترجمة: ۱۷۲۸، ۲۷۰/۱)

(۸) (كشف البارى كتاب مناقب الأنصار/باب هجرة النبي صلى الله عليه وسلم وأصحابه إلى المدينة (رقم الحديث: ۳۹۱۹))

(۹) (التاريخ الكبير للبخارى رقم الترجمة: ۲۰۷۸، ۱۶۶/۲)

کوی (۱)

قوله: تلازمة: ددوئ نه روایت کوونکی اسماعیل بن عیاش، عتاب بن بشیر، لیث بن ابی سلیم، محمد بن حمیر و غیره حضرات دی. (۲)

د حضرات محدثینو ددوئ په باره کښې وائي:

حضرت یحیی بن معین رحمه الله علیه ددوئ ثقه گرزولی دی. (۳)

حضرت امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه فرمائی: انا متوقف فیه. (۴)

امام عقیلی ددوئ په کتاب الضعفاء کښې ذکر کړی دی. او فرمائی: لا یتاهم فی حدیثه. (۵)

خو علامه ذهبی رحمه الله علیه او ابن قطان د عقیلی ددوئ په ضعفاء کښې په ذکر کولو باندې نکیر کړې دي. (۶)

حضرت ابو حاتم رحمه الله علیه ددوئ په باره کښې فرمائی چې: صالح الحدیث. (۷)

امام نسائی فرمای چې: ثقه. (۸)

امام دحیم رحمه الله علیه فرمائی: ليس به بأس. (۹)

امام بخاری، امام ابوداؤد، امام نسائی، امام ابن ماجه رحمهم الله ددوئ نه روایات نقل کړي دي. (۱۰)

سعید بن جبیر: دا راوی مشهور تابعی حضرت سعید بن جبیر بن هشام اسدی رحمه الله علیه دي. پدې الوسی ددوئ حالات په کښې تیر شوی دی. (۱۱)

تشریح: دیاب حدیث د کتاب الزکاة/باب الصدقة على موال أزواج النبي صلى الله عليه وسلم لاندې تیر شوې دي. (۱۲)

تشریح: د باب حدیث د کتاب الزکاة/باب الصدقة على موال أزواج النبي صلى الله عليه وسلم لاندې تیر شوې دي. (۱۳)

(۱) (التاریخ الكبير للبخاری: ۱۰/۲، تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۴/۴)

(۲) (تهذیب التهذیب: ۱۰/۲، تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۵/۴)

(۳) (ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۴/۱، تهذیب التهذیب: ۱۰/۲، تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۵/۴)

(۴) (ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۴/۱، تهذیب التهذیب: ۱۰/۲، تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۵/۴)

(۵) (كتاب الضعفاء الكبير للعقيلي رقم الترجمة: ۲۱۹، ۱۷۶/۱)

(۶) (ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۵/۱، تهذیب التهذیب: ۱۰/۲)

(۷) (ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۵/۱، تهذیب التهذیب: ۱۰/۲، تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۵/۴)

(۸) (ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۵/۱)

(۹) (ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۵/۱، تهذیب التهذیب: ۱۰/۲، تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۵/۴)

(۱۰) (تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۸۲۳، ۳۶۶/۴)

(۱۱) (كشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۱۲) (كشف الباری كتاب الزکاة/باب الصدقة على موال أزواج النبي صلى الله عليه وسلم (رقم الحدیث- ۱۴۹۲)

شوی دې (۱)

قوله: جلود الميتة: جلود د الجلود د جديم په کسرې سره او لام په سکون سره، جمع ده. يعنى خرمڼ (۲)

د مې څاروی د خرمڼ نه د فائد اخستلو حکم د مې څاروی د خرمڼې نه انتفاع جائز ده که نه؟ امام بخاری رحمه الله علیه دا مسئله په دې باب کښې ذکر کړې ده. د احنافو او شوافعو مسلک: د احنافو او شوافعو په نزد د باغت ورکولو نه پس د ځناورو خرمڼې نه انتفاع جائز ده. (۳)

دلیل: یو خو دا حضرات د حدیث باب نه استدلال کوی، او دمسلم شریف په روایت کښې د ابن عیینه په طریق دا زیاتې ده.

قوله: (قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلَا أَخَذْتُمْ هَاهُنَا قَدَبَةً مَوْتَةً فَأَتَقَعُ بِهَآ؟) (۴) يعنى تاسودهغې نه خرمڼ ولې اونه ویستله؟ د ایه مود د باغت نه پس خپله فائده کښې راوستلې وه.

او بل دا چې دحضرت عبدالله بن عباس ؓ دروایت نه استدلال کوی، دهغې الفاظ دا دی:

«إِنَّمَا إِبَاقُ دُبَيْغٍ فَقَدْ فَهَرُ» (۵) يعنى که کومې خرمڼې ته د باغت ورکړې شى نو هغه پاکېږي. د محينو خرمڼو استثناء: د احنافو په نزد: البته حضرات احنافو ددې نه د انسان اود خنزیر خرمڼ مستثنی کړې ده. يعنى د خنزیر او انسان خرمڼ به د د باغت نه پس هم نه پاکېږي. خنزیر په دې وجه چې هغه نجس العین دې. اود انسان خرمڼ د شرف او احترام په بناء مستثنی کړې شوي ده. امام محمد رحمه الله علیه هاتې يعنى فیل لره هم مستثنی گرځولې دې ځکه چې هغه نجس دې. (۶)

(۱) کشف الباری: کتاب الزکاة/باب الصدقة على مَوَالِي أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (رقم الحديث- ۱۴۹۲)

(۲) (لسان العرب، باب الجيم: ۳۲۲/۲)

(۳) (الدرمع الرد، کتاب الجهاد کتاب الطهارة باب المياء، مطلب في احكام الدباغة: ۱/۱۴۹، بدائع الصنائع، کتاب الطهارة، فصل في بيان ما يقع به التطهير: ۱/۸۵، سعيد، فتح القدير، کتاب الطهارة، باب الماء الذي يجوز به الوضوء وما لا يجوز: ۱/۹۶، البحر الرائق کتاب الطهارة: ۱/۱۷۹، شرح النووي على الجامع الصحيح للمسلم کتاب الحيض، باب طهارة جلود الميتة بالدباغة: ۱/۱۵۸، فتح الباری: ۱۲/۸۲۱، عمد القاری: ۲۱/۱۹۷)

(۴) (الجامع الصحيح لمسلم کتاب الحيض باب طهارة جُلُودِ الْمَيِّتَةِ بِالْذَّبَاغِ (رقم: ۸۰۶)

(۵) (سنن الترمذی کتاب اللباس عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/بَابُ مَا جَاءَ فِي جُلُودِ الْمَيِّتَةِ إِذَا دُبِغَتْ رقم الحديث - ۱۷۲۸، بدائع الصنائع کتاب الطهارة فصل في بيان ما يقع به التطهير: ۱/۸۵، سعيد فتح القدير، کتاب الطهارة باب الماء الذي يجوز به الوضوء وما لا يجوز: ۱/۹۶، المجموع شرح المذهب، کتاب الطهارة باب الانية: ۱/۲۱۷)

(۶) (الدرمع الرد کتاب الطهارة باب المياء مطلب في احكام الدباغة: ۱/۱۴۹، بدائع الصنائع کتاب الطهارة فصل في بيان ما يقع به التطهير: ۱/۸۶، فتح القدير، کتاب الطهارة باب الماء الذي يجوز به الوضوء وما لا يجوز: ۱/۹۶،

البحر الرائق کتاب الطهارة: ۱/۱۷۹، ۱/۱۸۱)

د شوافعو په نزد: حضرات شوافع د خنزیر سره کلب هم مستثنی گرځولې دې. ځکه چې ددوی په نزد دا نجس العین دې. (۱)

بهر حال ددې یوڅو نه علاوه د باقی نورو ځناورو څرمن د دباغت نه پس انتفاع قابل دی د احنافو او شوافع په نزد.

د ابن شهاب زهري رحمه الله عليه مذهب: د ابن شهاب زهري رحمه الله عليه په نزد جلود ميتته نه انتفاع که دا دباغت نه وړاندې وی او که د دباغت نه پس وی دواړو صورتونو کښې جائز دی. (۲)

د مالکيو مذهب: د حضرات مالکيه د يو روايت مطابق د خنزیر نه علاوه باقی څرمنې د دباغت سره پاکېږي. (۳)

لیکن د حضرات مالکيه د مشهور روايت مطابق جلود ميتته په دباغت سره نه پاکېږي، البته دا په اوچو څیزونو کښې استعمالولې شی. داوبو نه علاوه باقی مانع څیزونو کښې نشي استعمالولي. (۴)

او په اوبو کښې او نورو مانع څیزونو کښې د مالکيه په نزد فرق په دې وجه دې چې د مالکيه په نزد نور مانع څیزونه داسې دی چې په هغې کښې لږ شان نجاست پریوزی نو هغه ناپاک شی. لیکن که په اوبو کښې نجاست پریوزی نو دا به تر هغه وخته پورې ناپاکي نه وی تر کومې چې ددې اوصاف نه وی بدل شوی، البته داسې اوبه چې په هغې کښې نجاست پریوتی وی که اوصاف یې بدل شوی وی او که نه، ددې استعمال مکروه دي.

او د مالکيه په نزد چونکه څرمن په دباغت سره پاکه نشوه، په دې وجه که په نورو مانع څیزونو کښې دا استعمال کړې شی نو هغه به ناپاک شی. البته اوبه به ناپاکي نه وی. خو اوبو کښې استعمالول هم مکروه دی. (۵)

د حصوات مالکيه دليل: ددې حضراتو دليل دادې چې څرمن هم د حيوان يوه حصه ده. اودا د حيوان په مراد ایدو سره نجسه شوه. لهذا دابه هميشه دپاره نجسه وی. او حديث کښې چې

(۱) (شرح النووي على الجامع الصحيح لمسلم كتاب الحيض باب طهارة جلود الميتة بالدباغ: ۱۵۸/۱، فتح الباری: ۸۲۱/۱۲، إرشاد الساری: ۲۸۵/۱۲، المجموع شرح المذهب، كتاب الطهارة باب الآنية: ۲۱۵/۱)

(۲) (فتح الباری: ۸۲۱/۱۲، عمدة القاری: ۱۹۷/۲۱، إرشاد الساری: ۲۸۵/۱۲، شرح ابن بطال: ۴۴۱/۵، شرح النووي على جامع الصحيح لمسلم كتاب الحيض باب طهارة جلود الميتة بالدباغ: ۱۵۹/۱، شرح الزرقانی كتاب كتاب الصيد، باب ما جاء في جلود الميتة: ۲۶۹/۴)

(۳) (المنتقى شرح مؤطا إمام مالك، كتاب الصيد باب ما جاء في جلود الميتة: ۲۶۹/۴)

(۴) (شرح الزرقانی كتاب الصيد، باب ما جاء في جلود الميتة: ۹۴/۳، المنتقى شرح مؤطا إمام مالك، كتاب الصيد باب ما جاء في جلود الميتة: ۲۶۸/۴، ۲۷۰، فتح المالک بتیوب التمهید لابن عبدالبر كتاب الصيد باب ما جاء في جلود الميتة: ۹۴/۷، المفهم لما أشكل من تلخیص كتاب مسلم، كتاب الطهارة باب ما جاء في جلود الميتة اذا دبت: ۶۰۹/۱، إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الحيض باب طهارة جلود الميتة الدباغ: ۱۷۷/۲)

(۵) (المنتقى شرح مؤطا إمام مالك، كتاب الصيد باب ما جاء في جلود الميتة: ۲۷۰/۴)

د دباغت نه پس د طاهر کیدو ذکر دې، نو د هغې جواب دادې چې طهارة د استعمال د مباح کیدو په معنی رازی. لکه شریعت تیمم ته طهارة وئیلی دی. نو تیمم حدث لره نه ختموی البته ددې په ذریعې سره مونږ مباح کیږی. (۱)

دخناپه مذهب: د امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه د مشهور روایت مطابق دباغت نه پس هم دجلود میتة نه انتفاع جائز نه ده. (۲)

بیا د خناپه په نزد آیا جلود میتة په اوچو خیزونو کښې استعمالیدې شی که نه؟

نو د یو روایت مطابق په اوچو خیزونو کښې هم نشی استعمالیدې.

او د یو روایت مطابق په اوچو خیزونو کښې استعمالیدې شی. (۳)

دلیل: داحضرات د حضرت عبدالله بن عکیم لیشی ﷺ د روایت نه استدلال کوی هغې کښې هغوی فرمائی چې د نبی اکرم ﷺ د وفات نه دوه میاشتې وړاندې مونږ ته د نبی اکرم خط راغلو، په هغې کښې وو چې: «أَنْ لَا تَتَّخِفُوا مِنَ النِّجَةِ بِأَلْهَابٍ وَلَا حَصَبٍ». (۴) یعنی د مرادرې نه

فائده مه اوچتوئې، نه د کچه خرمنې نه او نه پتو پلې نه.

جواب: ددې حدیث مختلف جوابونه ورکړې شوی دی. مثلاً دا مضطرب المتن او مضطرب

السند دې.

علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې حدیث دباب صحیح حدیث دې. اوسماعا دې،

حالانکه د ابن عکیم رضی الله عنه حدیث د کتابت په ذریعه نقل شوي دې، دا شان د ابن

عکیم په صحابیت کښې هم اختلاف دې. که هغوی تابعی وی نو دې صورت کښې به حدیث

مرسل وی. او دا بیا د صحیح او موصول حدیث په مقابله کښې حجت نشی جوړېدې. (۵)

او امام ترمذی رحمه الله علیه فرمائی چې د حضرت امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه راڼې

ددې حدیث یعنی (لَا تَتَّخِفُوا مِنَ النِّجَةِ) مطابق وه. ځکه چې په دې کښې د (قبل وفاته بشهرین)

صراحت دې. او هغه به فرمائیل چې دا آخری امر دې. (نو دا روایت ناسخ دې)

بیا اما احمد بن حنبل رحمه الله علیه دا روایت پرېښودو، هرکله چې ددې په راویانو کښې

او په سند کښې اختلاف پیدا شو چنانچه ځینو روایتونو کښې د عبدالله بن عکیم نه پس د

(عن أشياخ من جهينة) زیاتوالي دې نو په سند کښې مجهول واسطې راغلې. (۶)

(۱) (المنتقى شرح مؤطا) امام مالک، کتاب الصيد باب ما جاء فی جلود الميتة: ۲۷۰/۴

(۲) (المغنی لابن قدامة الآنية، حکم جلد الميتة: ۵۳/۱)

(۳) (المغنی لابن قدامة الآنية، حکم جلد الميتة: ۵۴/۱)

(۴) (ابواب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم) باب ما جاء فی جلود الميتة إِذَا دُبِغَتْ رقم الحديث -

۱۷۲۹، المغنی لابن قدامة باب الآنية حکم جلد الميتة: ۵۳/۱

(۵) (عمدة القاری: ۱۹۷/۲۱، المجموع شرح المذهب، کتاب الطهارة باب الآنية: ۲۱۹/۱)

(۶) (سنن الترمذی ابواب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم) باب ما جاء فی جلود الميتة إِذَا دُبِغَتْ (رقم -

او یو جواب دادې چې حدیث کښې نهی په انتفاع قبل الدباغ باندې محمول کړې شوې ده چې دباغت نه اول خرمنې نه انتفاع اخستل درست نه دی. ځکه چې اهاب په لغت کښې داسې خرمنې ته وائی چې د هغې دباغت نه وی شوې.^(۱)

د دباغت طریقه: خرمن باندې که دوائی وغیره اولگولې شی یا نمر یا هوا ته واچولې شی او دباغت یې اوشی نو خرمن پاکېږي. اوداشان که خاروې په شرعی طریقې سره ذبح کړې شی نو که ځناور ماکول اللحم دې، نو ذبحې سره دهغې غوښه او خرمن دواړه پاکېږي. لیکن که ځناور ماکول اللحم نه دې، نو په ذبحې سره به خرمن پاکه شی اوداشان به دهغې غوښه هم پاکېږي خو ددې خوراک جائز نه دې.^(۲)

قوله: إِهَاب: حدیث کښې د إِهَاب لفظ راغلې دې. او إِهَاب (د همزې په کسرې سره) په لغت کښې هغه خرمنې ته وائی چې د هغې دباغت نه وی شوې. ځینو ونیولی دی چې مطلقاً خرمنې ته إِهَاب وائی. که هغه قبل الدباغت وی او که بعد الدباغت. ددې جمع اهاب، په همزې اوها، دواړو باندې فتحې اوضمه دواړه جائز دی.^(۳)

قوله: عَنْ: «فتح العين وسكون النون» چلی ته وائی.^(۴)

په سند باندې یو اعتراض او دهغې جواب: دلته دباب آخری روایت کښې د امام بخاری شیخ خطاب بن عثمان اودهغوی شیخ محمد بن حمیر او دهغوی شیخ ثابت بن عجلان دی، دا درې دواړه د شام دی. صحیح بخاری کښې دخطاب بن عثمان او د ثابت بن عجلان هم دا یو حدیث دې. البته د محمد بن حمیر یو حدیث په باب الهجرة کښې هم تیر شوې دې.^(۵) دا درې واره راویان متکلم فیه دی.

د خطاب بن عثمان باره کښې ابن حبان فرمائی: ربهما اعطا.^(۶)

(۱) (بدائع الصنائع کتاب الطهارة فصل فی بیان ما يقع به التطهير: ۸۵/۱ فتح القدير. کتاب الطهارة باب الماء الذي يجوز به الوضوء وما لا يجوز: ۹۶/۱ البحر الرائق کتاب الطهارة: ۱۷۹/۱. لسان العرب باب الهزة: ۲۵۲/۱. تاج العروس، فصل الهزة من باب الباء: ۱۵۱/۱، النهاية لابن اثير: ۹۰/۱. فتح الباری: ۸۲۱/۱۲ عمدة القاری: ۱۹۷/۲۱)

(۲) (الدرع الرد کتاب الطهارة باب المياه مطلب فی أحكام الدباغة: ۱۴۹/۱. فتح القدير. کتاب الطهارة باب الماء الذي يجوز به الوضوء وما لا يجوز: ۹۹/۱. البحر الرائق کتاب الطهارة: ۱۸۹/۱)

(۳) (تاج العروس، فصل الهزة من باب الباء: ۱۵۱/۱. لسان العرب باب الهزة: ۲۵۲/۱. النهاية لابن اثير. حروف الهزة: ۹۰/۱)

(۴) (لسان العرب باب الهزة: ۴۲۳/۹)

(۵) (فتح الباری: ۸۲۲/۱۲ عمدة القاری: ۱۹۸/۲۱. إرشاد الساری: ۲۸۷/۱۲. الجامع الصحیح للبخاری کتاب مناقب الأنصار باب هجرة النبي صلى الله عليه وسلم الى المدينة رقم الحديث: ۳۹۱۹)

(۶) (کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۱۱۵۲، ۱۵۹/۵)

د محمد بن حمیر باره کنبی ابو حاتم فرمائی: لا یتع به: (۱)

او د ثابت بن عجلان باره کنبی امام احمد رحمه الله عليه فرمائی انا متوقف فيه: (۲)
نو هر کله چې دا درې واړه متکلم فيه دی، بیا امام بخاری رحمه الله عليه دهغوئ حدیث په
صحيح بخاری کنبی څنگه نقل کړو؟

جواب: حافظ ابن حجر رحمه الله عليه ددې جواب ورکوی چې (ان هؤلاء من المتابعات، لا من
الأمرن والأصل فيه الذي قبله): (۳)

یعنی ددې راویانو حدیث لره امام بخاری رحمه الله عليه په طور د تائید او متابعت ذکر
کړې دې. اصل حدیث خو رومبني دي. دویم حدیث په طور د متابعت دي. او د متابعت په
طور د متکلم فيه راویانو روایت ذکر کولو کنبی هیڅ باک نشته.
باقی ددې راویانو باره کنبی نورو حضراتو محدثینو توثیق هم کړې دي. لکه څنگه چې
ما قبل حالاتو کنبی تیر شوی دی. لهذا دا راویان من جمله ثقه دي. او ددې قابل دي چې په
صحيح بخاری کنبی ددوئ احادیث ذکر کړې شي.
د ترجمه الباب سره مناسبت: دویم حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. او د رومبني
حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت د معنی په لحاظ سره دي. (۴)

۳۱-: بَابُ الْمَسْكِ

حدیث نمبر ۵۲۱۳

۵۵۳۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي ذُرْعَةَ بْنِ عَمْرٍو بْنِ
جَبْرِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَأْمِنٌ مَكْلُومٌ كَلِمَةً
فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِذَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَكَلِمَةً يَدْفِي، اللَّوْنُ لَوْنٌ ذَمٌّ، وَالرَّيْعُ رَيْعٌ مَسْكٌ»

ترجمه: رومبني روایت د حضرت ابو هريره: ؓ دې چې نبی کریم ﷺ فرمائی: نه وی یو زخمی
چې د الله تعالی په لار کنبی زخمی کړې شي، گمراه هغه به د قیامت په ورځ الله تعالی ته په
دې حالت کنبی پیش کیږي چې دهغه د زخم نه به وینه راڅخېږي، د هغې رنگ به د وینې
پشان وی او دهغې نه به د مشکو بوټی څیړي.

(۱) (تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۱۸۵، ۱۳۵/۹، میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۷۴۵۹، ۵۳۲/۳، الکاشف رقم
الترجمة: ۴۸۶۳، ۱۷۱/۲، ۲۲/۳، المغنی فی الضعفاء رقم الترجمة: ۵۴۵۷، ۲۹۰/۲، تهذيب الکمال، رقم
الترجمة: ۵۱۷۰، ۱۱۸/۲۵)

(۲) (تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۱۸۵، ۱۳۵/۹، میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۷۴۵۹، ۵۳۲/۳، الکاشف رقم
الترجمة: ۳۲۹۲، ۲۲/۳، تهذيب الکمال، رقم الترجمة: ۱۱۸/۵۱۷۰، ۲۵، المغنی فی الضعفاء رقم الترجمة: ۵۴۵۷،
۲۹۰/۲)

(۳) (فتح الباری: ۸۲۳/۱۲، عمدة القاری: ۱۹۸/۲۱، إرشاد الساری: ۲۸۶/۱۲)

(۴) (عمدة القاری: ۱۹۶/۲۱، ۱۹۷)

۴۴۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو اسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرَّةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَثَلُ الْجَلِيلِ الصَّالِحِ وَالسَّوِّءِ، كَمَثَلِ الْيَسْكَ وَالْكَافِرِ الْكَبِيرِ، فَمَثَلُ الْيَسْكَ: إِمَّا أَنْ يُخْذِلَكَ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ، وَإِمَّا أَنْ يُخْذِلَ مِنْهُ رِعَاظِيَّكَ، وَكَافِرُ الْكَبِيرِ: إِمَّا أَنْ يُخْرِقَ ثِيَابَكَ، وَإِمَّا أَنْ يُخْذِلَ رِعَاظِيَّةً"

ترجمہ: دویم روایت د حضرت ابو موسیٰ اشعری ؓ دے، نبی کریم ﷺ فرمائی چہ د بنہ او خراب ملگری مثال د مشکو والا او د اور د بتی والا پشان دی. مشکو والا خو بہ یا تاتہ خہ درگری یا بہ تہ دھغہ نہ خہ واخلی، یا بہ تاباندی دھغہ دمشکو بوئی اولگی، او بتی والا خوبہ یا ستا کپری اوسیزی یا بہ تاباندی دھغہ (بتی) بوی اولگی، یعنی کہ کپری درلہ اونہ سیزی نو ددی بتی بدبوئی بہ درتہ ضرور دروسی.

توابعہم و حال:

قوله: مُسَدَّدٌ: دا راوی مسدد بن مسرہد رحمۃ اللہ علیہ دی. ددوی تفصیلی حالات پہ کتاب الإیمان کنہی تیر شوی دی. (۱)

قوله: عَبْدُ الْوَاحِدِ: دا راوی ابوشریا ابو عبیدہ عبد الواحد بن زیاد عبدی بصری رحمۃ اللہ دی. ددوی حالات پہ کتاب الإیمان کنہی تیر شوی دی. (۲)

قوله: عَمَارَةُ: دا راوی عمارۃ بن القعقاع بن شبرمہ صبی کوفی رحمۃ اللہ دی. ددوی حالات پہ کتاب الإیمان کنہی تیر شوی دی. (۳)

قوله: أَبُو زُرْعَةَ: دا راوی حضرت ابو زرعۃ بن عمرو بن جریر رحمۃ اللہ علیہ دی. ددوی حالات پہ کتاب الإیمان کنہی تیر شوی دی. (۴)

قوله: أَبُو هُرَيْرَةَ: دا راوی جلیل القدر حافظ فقیہ مکثر صحابی حضرت ابو ہریرہ ؓ دی. ددوی حالات پہ کتاب الإیمان کنہی تیر شوی دی. (۵)

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ: دا راوی ابو کریب محمد بن العلاء بن کریب ہمدانی رحمۃ اللہ علیہ دی. ددوی حالات پہ کتاب العلم کنہی تیر شوی دی. (۶)

قوله: أَبُو اسَامَةَ: دا راوی ابو اسامہ بن اسامہ حماد بن زید قریشی کوفی رحمۃ اللہ علیہ دی.

(۱) (کشف الباری: ۲/۲)

(۲) (کشف الباری: ۳۰۱/۲)

(۳) (کشف الباری: ۳۰۳/۲)

(۴) (کشف الباری: ۳۰۴/۲)

(۵) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

(۶) (کشف الباری: ۴۱۳/۳)

ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: برید: دا راوی برید بن عبدالله بن ابی برده بن ابی موسی اشعری رحمه الله دی، ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: أبو بردة: دا راوی ابو برده عامر یا حارث بن ابی موسی اشعری رحمه الله علیه دی. ددوی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: أبو موسى اشعري: دا راوی مشهور صحابی حضرت ابو موسی عبدالله بن قیس اشعری دی، ددوی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۴)
تشریح:

د باب دومې حدیث په کتاب الوضوء باب ما یَقَعُ مِنَ النِّجَاسَاتِ فِي السُّنَنِ وَالْمَاءِ کښې تیر شوې دي. (۵)

او دباب دویم حدیث په کتاب الیوم باب فی القطار وَتَبِيعَ الْمَسْكِ کښې تیر شوې دي. (۶)
دباب کتاب دسره مناسبت:

په ظاهره ددې باب د کتاب الیوم والعید سره مناسبت نشته. لیکن حضرات محدثینو دا مناسبت بیان فرمائیلې دي چې مسک چونکه د اوسې دنامه نه راوتونکې فضله ده، او اوسې په هغه خناورو کښې ده دکومو چې ښکار کیږي. لهذا په دې اعتبار سره د باب د کتاب سره مناسبت شته دي. (۷)
د مشکو د استعمال حکم:

قوله: مِسْك: مسک د میم په کسري او دسین په سکون سره، دا لفظ معرب دي د فارسي نه، اصل لفظ مشک وو، اودا د مشهور خوشبو نوم دي. (۸)
او دا د اوسې د نامه نه وتونکې خوشبوداره ماده ده. (۹)
د مشکو استعمال دسرو او ښځو دپاره بالاتفاق جائز دي. علامه نووی رحمه الله علیه د

(۱) (کشف الباری: ۴/۱۱۴)

(۲) (کشف الباری: ۱/۶۹۰)

(۳) (کشف الباری: ۱/۶۹۰)

(۴) (کشف الباری: ۱/۶۹۰)

(۵) (کشف الباری کتاب الوضوء باب ما یَقَعُ مِنَ النِّجَاسَاتِ فِي السُّنَنِ وَالْمَاءِ رقم الحدیث: ۲۳۷)

(۶) (کشف الباری کتاب البیوع باب فی القطار وَتَبِيعَ الْمَسْكِ رقم: ۲۱۰۱)

(۷) شرح الکرمانی: ۲۰/۱۱۲ فتح الباری: ۱۲/۸۲۴ عمدة القاری: ۲۱/۱۹۸

(۸) تاج العروس، فصل المیم من باب الکاف: ۷/۱۷۹، لسان العرب باب المیم: ۱۳/۱۰۷

(۹) حیوة الحیوان، باب الظاء للمعجمة الظی: ۱/۴۵۱، مکتبه حقانیة

مسک پہ حلت باندی اجماع نقل کری دے۔^(۱)
 اود مشکو پہ حلت باندی دلیل د اجماع ددی باب حدیث دی۔ کوم کنبی چي دمشقو د
 اخستلو الفاظ دی۔ نوکہ مشک نجس وی نو ددی بیع بہ جائز نہ وی۔
 او نبی اکرم ﷺ بہ دا پہ خپل سر مبارک او بدن مبارک باندی نہ استعمالول۔ نبی کریم
 فرمان دی: «أَلَيْسَ طَوْبُكُمْ إِلَيْكُمْ» ستاسو پہ خوشبویانو ښه خوشبو د مشکو دے۔^(۲)
 او حضرت عمر بن الخطاب ؓ او حضرت عمر بن عبدالعزیز ؓ نہ چي کوم د مشکو باره
 کنبی کراحت منقول دی، نو دی باره کنبی دھغوی نہ خہ نص د نجاست باره کنبی ہم مروی
 نہ دی او نہ چرتہ یو صحیح روایت دھغوی نہ مشکو باره کنبی منقول دی۔
 بلکه دحضرت عمر ؓ صحیح روایت نہ دا ثابت دی چي دوی بہ دا پہ مسلمانانو ښخو
 باندی تقیسمول۔^(۳)

قوله: مَكْلُومٌ: زخمی ته وائی۔ کلم، د باب ضرب نہ، د زخمی کولو پہ معنی کنبی رازی۔^(۴)
 قوله: الْكِبِيرُ: دکاف پہ کسری سره او د یاء پہ سکون سره، د لوهار بتی۔ دخرمنی وغیرہ پمپ
 چي هغی سره پہ بتی۔ کنبی اور لگولی کیپی،^(۵)
 قوله: يُجْزِيكَ: په معنی د یعطیک، یجذیک د باب افعال نہ دی، ددی معنی ده ورکول او عطا
 کول۔^(۶)

دترجمة الباب سره مناسبت: درومبی حدیث دترجمة الباب سره مناسبت په دی طریقه دی
 چي امام بخاری رحمه الله علیه د رومبی حدیث نہ دمشکوپه طهارت باندی استدلال کری
 دی۔ خکه چي د نبی کریم ﷺ ددی تشبیه د شهیدانو د وینو سره ورکول ددی د عظمت دلیل
 دی۔ که مشک نجس وی نو دا به د خبائثو نہ وی، او په دی مقام به ددی مثال ورکول ښه نہ
 وی۔^(۷)

او د دویم حدیث دترجمة الباب سره مناسبت واضح دی۔^(۸)

(۱) شرح النووي علی الجامع الصحیح لسمک کتاب البر والصلة باب استعجاب مجالسة الصالحين ومجانبة فناء
 السوء: ۳۳۰/۲، فتح الباری: ۸۲۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۹۸/۲۱

(۲) ابی داؤد کتاب الجنائز باب فی السک للثبیت رقم الحدیث: ۳۱۵۸

(۳) (شرح النووي علی الجامع الصحیح لسمک کتاب البر والصلة باب استعجاب مجالسة الصالحين، ومجانبة فناء
 السوء: ۳۳۰/۲)

(۴) لسان العرب، باب الکاف: ۱۴/۱۴۸

(۵) لسان العرب، باب الکاف: ۱۲/۲۰۰، النهایة لابن اثیر حرف الکاف: ۵۷۵/۱۲

(۶) لسان العرب، باب الحاء: ۳/۹۸، عمدة القاری: ۲۰۰/۲۱، إرشاد الساری: ۱۲/۲۸۸

(۷) (الکنز المنیر علی تراجم أبواب البخاری ص: ۲۰۹، فتح الباری: ۸۲۵/۱۲، عمدة القاری: ۲۱/۱۹۹)

(۸) (عمدة القاری: ۱۲/۲۰۰)

۳۲: بَابُ الْأَرْثَبِ

حدیث نمبر ۵۲۱۵

۵۳۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَلْقَيْنَا أَرْثَبًا وَنَحْنُ عِزُّ الظُّهْرَانِ، فَسَقَى الْقَوْمَ قُلُوبًا، فَأَعَدَّهَا فَجِنَتْ بِهَا إِلَى أَبِي طَلْحَةَ، "فَدَبَّحَهَا فَبَعَثَ بِوَرَكَيْبَا- أَوْ قَالَ: بِغَدَّيْنَا- إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَبِلَهَا"

ترجمہ: حضرت انس رضی اللہ عنہ نے روایت دی، فرمانی چہ مونہ یوہ سوہ اوشرلہ، او مونہ پہ دے وخت کنہی پہ مرالظہران کنہی وو۔ نو خلق دے پسی شو، (اوپہ مندو وھلو وھلو) ستری شو، بیا ما ہفہ راونیولہ، او دا مہی حضرت ابو طلحہ رضی اللہ عنہ تہ رارولہ، ہغوئی دا ذبح کرہ او ددے دوارہ پتونان یں نبی کریم رضی اللہ عنہ تہ اولیرل۔ نبی کریم ہفہ واخستل۔
ترجمہ وجال:

قوله: أَبُو الْوَلِيدِ: دا مشہور امام ابو الولید ہشام بن عبد الملک باہلی طیالسی رحمہ اللہ دی۔ ددوی تفصیلی حالات پہ کتاب الایمان کنہی تیر شوی دی۔^(۱)

قوله: شُعْبَةُ: دا امیر المؤمنین فی الحدیث شعبہ بن الحجاج الورد عتکی واسطی بصری رحمہ اللہ دی۔ ددوی تفصیلی حالات پہ کتاب الایمان کنہی تیر شوی دی۔^(۲)

قوله: عَنْ هِشَامِ: دا راوی ہشام بن زید بن انس بن مالک انصاری رحمۃ اللہ علیہ دی، ددوی حالات پہ کتاب الہبۃ وقبیلہا والتغریض علیہا/باب قبولِ ہدیۃ الضیف کنہی تیر شوی دی۔^(۳)

قوله: أَنَسٌ: دا راوی مشہور و معروف صحابی او خادم رسول اللہ حضرت انس بن مالک دی۔ ددوی مفصل حالات پہ کتاب الإیمان/باب: مِنَ الْإِيمَانِ أَنْ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ کنہی تیر شوی دی۔^(۴)

تشریح:

دا حدیث مبارک د کتاب الہبۃ، باب قبولِ ہدیۃ الضیف لاندے تیر شوے دی۔^(۵)
قوله: الْأَرْثَبِ: دہمزے پہ فتحی او د راہ پہ سکون اود نون پہ فتحی سرہ، سوے تہ وائی۔ نراو مادہ دوارہ دپارہ وٹیلے کیڑی۔ لیکن افصح استعمال د مادے دپارہ دی، نر دپارہ غلڑ وٹیلے کیڑی۔ د ارثب جمع ارثاب دہ۔^(۶)

(۱) کشف الباری: ۲/۳۸

(۲) کشف الباری: ۱/۶۷۸

(۳) کشف الباری: کتاب الہبۃ وقبیلہا والتغریض علیہا/باب قبولِ ہدیۃ الضیف (رقم الحدیث- ۲۵۷۲)

(۴) کشف الباری: ۲/۴

(۵) کشف الباری: کتاب الہبۃ وقبیلہا والتغریض علیہا/باب قبولِ ہدیۃ الضیف (رقم الحدیث- ۲۵۷۲)

(۶) ناج العروس، فصل الرأ من باب الباء: ۱/۷۹۷، لسان العرب باب الرأ: ۵/۳۳

اود سوې حیض هم رازی او کله چې اوده شی نو ددې سترگې غړیدلې وې (۱)
د سوې حکم:

د جمهورو مذهب: سوه د اتمه اریعه په نزد حلاله ده. (۲)
البته د حضرت عبدالله بن عمرو ؓ یا حضرت عبدالله بن عمر ؓ او حضرت عکرمه او
حضرت عبدالرحمان بن ابی لیلی نه کراهت منقول دي. (۳)
د جمهورو دلیل: د جمهورو دلیل یو خو د باب دا حدیث دي:

او سنن ابن ماجه کښې د محمد بن صفوان روایت دي: چې هغوی کجاوې سره دوه سوې
زورندې کړې وه او د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شو. او عرض یې اوکړو چې
یا رسول الله ﷺ! ماته دا دوه سوې ملاؤ شوي دي. خو د ذبح کولو دپاره راسره څه اوسپنه نه
وه. نو ما په سپین کانړی سره ذبح کړې. آیا زه دا خوړلې شم؟ نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل:
وې خوره. (۴)

او دویم دا چې دا خونه د سباع نه ده او نه د مردارو نه. لهدا دا د اوسۍ سره مشابهه ده. (۵)
د قائلین کراهت دلیل:

دا حضرات د حضرت حزیمة بن جزء د روایت نه استدلال کوي:

عَنْ جِبَّانِ بْنِ جَرْجٍ، عَنْ أَبِيهِ: عَنْ أُخْبَةِ بْنِ جَرْجٍ، قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِي الْأَرْبَبِ؟ قَالَ: «لَا أَكُلُهُ، وَلَا
أَحْرِمُهُ»، قُلْتُ: فَإِنْ أَكَلْتُ مَالَهُمْ تَحَرَّمْتُ، وَلَمْ يَأْزُكْ اللَّهُ قَالَ: «يُحْتَبَأُ أَكْهَاتَذَى» (۶)

(۱) کتاب الحيوان للجاحظ: ۴۰۶/۳، حيوة الحيوان، باب الهمزة الأربب: ۲۳/۱، فتح الباری: ۸۲۵/۱۲، عمدة القاری:
(۲۰۰/۲۱)

(۲) الدر المختار کتاب الذبائح: ۲۱۶/۵، البحر الرائق کتاب الذبائح، فصل فيما یحل ولا یحل: ۳۱۴/۸، فتح القدیر
کتاب الذبائح فصل فيما یحل أکله وملا یحل: ۵۱۳/۹، عمدة القاری: ۲۰۱/۲۱، المدونة الکبری کتاب الصيد:
۶۲/۲، حاشیة الدسوقي، باب المباح: ۳۷۹/۲، شرح ابن بطال: ۴۴۶/۵، مواهب الجلیل من أدلة خلیل، کتاب
الأطعمة باب فی المباح: ۲۱۳/۲، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الصيد والذبائح باب فی إباحة الأربب: ۳۹۸/۶،
المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الصيد والذبائح باب أکل الجراد والأربب: ۲۳۹/۵، المجموع
شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۱۰/۹، فتح الباری: ۸۲۶/۱۲، تحفة المحتاج بشرح المنهاج: کتاب بیان ما یحل
ویحرم من الأطعمة: ۲۷۲/۴، السراج الوهاج کتاب الأطعمة ص: ۵۴۴، البیان فی مذهب الإمام الشافعی، باب
الأطعمة: ۵۰۳/۴، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۸/۹

(۳) المصنف لابن ابی شیبة کتاب الأطعمة باب من کره أکل الأربب رقم الحدیث: ۲۴۷۶۸، ۲۴۷۶۹، ۲۴۷۷۰، فتح
الباری: ۳۳۲/۱۲، شرح النووی کتاب الصيد والذبائح باب إباحة الأربب: ۱۵۲/۲، عمدة القاری: ۲۰۱/۲۱، إرشاد
الساری: ۲۸۹/۱۲

(۴) (سنن ابن ماجه، أبواب الصيد/باب الأربب رقم الحدیث: ۳۲۴۳)

(۵) (البحر الرائق کتاب الذبائح، فصل فيما یحل ولا یحل: ۳۱۴/۸، فتح القدیر کتاب الذبائح فصل فيما یحل أکله
وملا یحل: ۵۱۳/۹، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۸/۹، عمدة القاری: ۲۰۱/۲۱)

(۶) (سنن ابن ماجه، أبواب الصيد/باب الأربب رقم الحدیث: ۳۲۴۵، فتح الباری: ۸۲۶/۱۲)

په دې حديث مبارک کښې نبی کریم ﷺ د سوې متعلق او فرمائیل: چې څه دا نه خورم او نه یې حرام گرزوم. ځکه چې ددې باره کښې وئیلې شوی دی چې ددې حیض رازی جواب: جمهور حضرات جواب ورکوی چې ددې حديث پاک سند ضعیف دی او د حديث د ثابتيده په صورت کښې به دا کراحت، په طبیعي کراحت باندې محمول وی (۱)

قوله: أَنْفَجَا: آنهچ په معنی د هیچ دې، راپارول، منډې ورکول. (۲)

قوله: مَرَّ الظُّلُوفَانِ: مکې مکرمي سره نژدې د یو ځانې نوم دې. (۳)

قوله: لَقَبُوا: الغوبه په معنی د تېمبو دې، ستری کیدل. (۴)

قوله: إِلَى أَبِي طَلْحَةَ: حضرت ابو طلحه ﷺ د حضرت انس ﷺ ناځکه بلار وو. (۵)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت ظاهر دي. (۶)

۳۳: بَابُ الضَّبِّ

حديث: ۵۲۱۶هـ

۵۵۳۱- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الضَّبُّ لَيْسَ أَكْلُهُ وَلَا آخِرُهُ»

ترجمه: رومي روايت د حضرت عبداللہ بن عمر ﷺ دې چې نبی کریم ﷺ او فرمائیل: چې خادمی نه څه خورم او نه یې حرام گرزوم.

۵۵۳۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ، عَنْ أَبِي شُعَابٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ: أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْتَ مَيْمُونَةَ، فَاتَتْهُ بِصَبٍّ مَخْنُوفٍ، فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ، فَقَالَ بَعْضُ النِّسَاءِ: أَخْبِرُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا يُرِيدُ أَنْ يَأْكُلَ، فَقَالُوا: هُوَ صَبٌّ يَأْكُلُ اللَّهُ، فَرَفَعَ يَدَهُ، فَقُلْتُ: أَعَرَأْمَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: «لَا، وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ

(۱) (فتح الباری: ۸۲۶/۱۲، إلاء السنن کتاب الذبائح باب حل الأرنب: ۱۷/۱۹۴)

(۲) (لسان العرب باب النون: ۲۲۴/۱۴، النهاية لابن أثير حرف النون: ۲۰/۷۷، مجمع بحار الأنوار باب النون مع

الفاء: ۷۴۵/۴)

(۳) (معجم البلدان باب الميم: ۱۰۴/۵، فتح الباری: ۸۲۵/۱۲، عمدة القاری: ۲۰۱/۲۱)

(۴) (النهاية لابن أثير حرف اللام: ۲۰۴/۶، فتح الباری: ۸۲۵/۱۲)

(۵) (فتح الباری: ۸۲۶/۱۲، تهذيب الكمال: ۳۶۶/۳۵، عمدة القاری: ۲۰۱/۲۱)

(۶) (عمدة القاری: ۲۰۱/۲۱)

(۷) (الحديث أخرجه مسلم في كتاب الصيد والذبائح/باب إباحة الضب (رقم الحديث: ۵۰۲۷، والترمذي في كتاب الألطعة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في أكل الضب (رقم الحديث: ۱۷۹۰، والنسائي كتاب الصيد والذبائح/باب الضب رقم الحديث: ۱۳۱۹، جامع الأصول، الباب الثاني، الفصل الأول رقم الحديث: ۴۲۲/۷)

بَارِئِ قَوْمِي، فَأَجِدْنِي أَعَانَهُ» قَالَ خَالِدٌ: فَأَجْتَرَدْتُهُ فَأَكَلْتُهُ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَظَرُ

دویم روایت د حضرت خالد بن ولید ؓ دې: چې هغوی نبی کریم سره د میمونې کورته داخل شو، نو د نبی کریم ؐ په خدمت کښې یو ورپته شوې خادمې پیش کړې شوه، نبی کریم ؐ هغې ته خپل لاس مبارک وراوړاندې کړو، ځینو ښځو اوونیل چې نبی کریم ؐ کوم څیز خوری نو هغوی ته ونیل پکار دی آخر دا چې نبی کریم ؐ ته اوونیلې شو چې دا خادمې ده خادمې نو نبی کریم ؐ دې (اوژیدو سره) خپل لاس مبارک واپس کړو، ما ترې تپوس او کړو چې ای دالله رسوله ؐ آیا دا حرام ده؟ نبی کریم ؐ او فرمائیل چې نه، لیکن دا زما د قوم په زمکه باندې نشته دي، ځکه زما طبیعت ددې نه کرکه کوی. حضرت خالد ؓ او فرمائیل چې ما دا خادمې رابښکله، او ما اوخوړه، حالانکه نبی کریم ؐ راته کتل تراجم رجال:

قوله: مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ: داراوی ابو سلمه موسی بن اسماعیل التبوذکی البصری دې، ددې حالات په، بُذَّةُ الْوُثَي کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: عبدالعزیز: دابو زید عبدالعزیز بن مسلم قسملی مروزی رحمة الله عليه دې، ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: عبدالله بن دينار: دابو عبدالرحمان عبدالله بن دينار قرشی عدوی مدنی رحمة الله حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: ابن عمر: دا د حضرت عمر بن الخطاب ؓ خوښ حضرت عبدالله بن عمر ؓ دې، ددوی مفصل حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ / بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَفَى الْإِسْلَامَ عَلَى غَنِيٍّ» کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: عبدالله بن مسلمة: د عبدالله بن مسلمة بن قعنب قعنبی حارثی بصری رحمة الله عليه حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: مَالِكُ: دا امام مالک بن انس بن ابی عامر الاصبحی المدنی رحمة الله عليه دې، ددوی حالات په بُذَّةُ الْوُثَي کښې تیر شوی دی. (۶)

(۱) (کشف الباری: ۱/ ۳۳)

(۲) (کشف الباری: ۴/ ۸۰)

(۳) (کشف الباری: ۱/ ۶۵۸)

(۴) (کشف الباری: ۱/ ۶۳۷)

(۵) (کشف الباری: ۲/ ۸۰)

(۶) (کشف الباری: ۱/ ۲۹۰)

قوله: ابن شهاب: دا راوی ابو بکر محمد بن مسلم بن عبید الله بن عبد الله بن شهاب بن عبد الله بن الحارث بن زهره بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی الزهری رحمة الله علیه دی
ددوی حالات په تذکره الوسی کښې تیر شوی دی.^(۱)

قوله: ابو امامه: د ابو امامه اسعد بن سهل بن حنیف رحمة الله علیه حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی.^(۲)

قوله: ابن عباس: دا عبد الله بن عباس بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف، د نبی کریم ﷺ د تره خوي دی. ددوی حالات په تذکره الوسی الحديث الرابع کښې تیر شوی دی.^(۳)

قوله: خالد بن ولید: دا مشهور صحابی حضرت خالد بن الولید بن المغیرہ القرشي المخزومی سیف الله ﷻ دی. ددوی حالات په کتاب الجنائز / باب الرجل یتقی إلى أهل التبت بنفسه کښې تیر شوی دی.^(۴)

تشریح: د باب دویم حدیث په کتاب الأطعمة کښې تیر شوی دی.^(۵)

قوله: الضب: الضاد په فتحې او د باء په تشدید سره، اردو کښې گوه یعنی خادمی ته وائی.^(۶)

گوه د چمچورکی پشان ځناور دی، او دا د چمچورکی نه غټ وی. او دا په زمکه کښې سوره کوی او په هغې کښې اوسیدی. خر توروالی ته مائل رنگی وی. او کله چې غټ شی نو ددې سینه زیره شی. او دده دلکی اوږدوالی یو لویشت وی، او غوټه اړه اوزگه وی.^(۷)
او دا څه عجیبه شان ځناور دی. علامه دمیری رحمة الله علیه ددې باره کښې لیکي چې دا تر اووه سوه کالو پورې ژوندې وی. او به نه څکی، صرف پرڅه او یخې هوا باندې اکتفاء کوی. او په یخنی کښې د خپل غاریا سورې نه نه را اوزی. او په څلویښتو ورځو کښې صرف یو څاڅکی متیازې کوی. او دده غاښونه بالکل نه اوزی.^(۸)

گوه یعنی خادمی، هواره ده که حاله؟

دائمه ثلاثه مذهب: دمالکیه، شوافع او حنابله په نزد د خادمی غوښه خوړل مباح دی.^(۹)

(۱) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۲) (کشف الباری: ۱۲۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۴) (کشف الباری: کتاب الجنائز / باب الرجل یتقی إلى أهل التبت بنفسه رقم الحديث: ۱۲۴۶)

(۵) (کشف الباری: کتاب الأطعمة / باب ما كان النبي صلى الله عليه وسلم لا يأكل حتى يسئ له، فيقول ما هو)

(۶) (القاموس الوحيد: ص: ۹۵۸)

(۷) (لسان العرب باب الضاد: ۸/۸ تاج العروس، فصل في الضاد من باب الباء: ۳۴۳/۱)

(۸) (حبوة العیوان، باب الضاد المعجزة: ۴۲۵/۱، فتح الباری: ۸۲۷/۱۲، عمدة القاری: ۲۰۲/۲۱)

(۹) (موسوعة الإمام الشافعي، کتاب الأطعمة، أكل الضب: ۵۶۶/۵، المجموع شرح المذهب،)

د احنافو مذهب: د حضرات احناف په نزد د گوډه یعنی خادمی غوښه خوړل مکروه تحریمی دی. (۱)

البته احناف محدثینو کښې د حضرت امام طحاوی رحمه الله علیه په نزد سمساره خوړل مباح دی.

چنانچه امام طحاوی رحمه الله علیه په شرح معانی الآثار کښې د ضب باره کښې د حلت روایات ذکر کولو نه پس فرمائی:

فثبت بتصحيح هذه الآثار أنه لا بأس بأكل الضب وهو القول عندنا (۲)

د ائمه ثلاثه دلیل: ائمه ثلاثه په حلت د ضب باندې د احادیث باب نه استدلال کوی کوم کښې چې نبی کریم ﷺ پخپله خادمی نه ده خوړلې، لیکن نورین د خوراک منع نه کړل.

چنانچه دې حضراتو ددې خبرې نه استدلال کړې دې چې د نبی کریم ﷺ په وړاندې دنورو خلقو غوښه خوړل، او د نبی کریم ﷺ په دې خاموشی اختیارول، د گوډه یعنی سمسارې د اباحت دلیل دې ځکه چې نبی کریم ﷺ به په باطل باندې خاموشه نه پاتې کیدلو. (۳)

د احنافو دلائل: حضرات احناف د ابو داؤد د عبد الرحمن بن شبل د روایت نه استدلال کوی:

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ الضَّبِّ» (۴)

نبی کریم ﷺ د خادمی خوړلو نه منع او فرمائیل.

اگر چې علامه بیهقی دا حدیث د اسماعیل بن عیاش په وجه معلول گرځولې دې. (۵)

لیکن حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې د اسماعیل بن عیاش د شامیین نه روایات مقبول دی. او دا حدیث هغه د شامیینو نه روایت کوی. (۶)

..... کتاب الأطعمة: ۱۲/۹، فتح الباری: ۸۲۷/۱۲، إرشاد الساری: ۲۹۰/۱۲، المدونة الکبری کتاب الصيد:

۶۲/۲ المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الصيد، تحریم اکل ذی ناب من السباع: ۲۶۳/۴، المغنی لابن قدامة

کتاب الصيد والذبائح: ۲۳۶/۹

(۱) (بدائع الصنائع، کتاب الذبائح والصيد: ۱۸۳/۶، فتح القدير کتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله ومالا يحل:

۵۱۱/۹ المبسوط للسرخسی، کتاب الصيد: ۲۵۴/۱۱، البحر الرق کتاب الذبائح، فصل فيما يحل ولا يحل:

۳۱۳/۸، البنایة شرح الهدایة، کتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله ومالا يحل: ۵۸۸/۱۱، الفتاوی العالمگیریه، کتاب

الذبائح الباب الثاني فی بیان ما یؤکل من الحيوان ومالا یؤکل: ۲۸۹/۵

(۲) (شرح معانی الآثار کتاب الصيد، باب أكل الضب: ۳۴۸/۲)

(۳) (شرح النووي علی الجامع الصحيح مملکت کتاب الصيد والذبائح باب اباحة الأرنب: ۱۵۱/۲، المغنی لابن قدامة

کتاب الصيد والذبائح: ۳۳۶/۹، فتح الباری: ۸۲۹/۱۲)

(۴) (سنن ابی داود کتاب الأطعمة باب فی أكل الضب رقم الحديث: ۳۷۹۶، البنایة شرح الهدایة، کتاب الذبائح

فصل فيما يحل أكله ومالا يحل: ۵۸۷/۱۲)

(۵) (السنن الکبری للبيهقي، کتاب الضحایا، باب ماجاء فی الضب رقم الحديث: ۱۹۴۲۸، ۵۴۶/۹ فتح

الباری: ۸۳۰/۱۲)

(۶) (فتح الباری: ۸۳۰/۱۲)

چنانچه د حضرت یحیی بن معین رحمه الله علیه، حضرت امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه، حضرت علی بن المدینی رحمه الله علیه، ددې ټولو حضراتو په نزد د اسماعیل بن عیاش د شامیینو نه روایات مقبول دی. (۱)

د امام بخاری رحمه الله علیه په نزد هم د شامیینو نه ددوی روایات مقبول دی. (۲)
دویم دلیل: د احنافو مستدل دویم روایت د حضرت عبدالرحمن بن حنبله دې حضرت عبدالرحمان بن حسنه فرمائی چې مونږ په یو داسې علاقه کښې پراؤ و اچولو کوم خانې کښې چې خادمی زیاتې وی، او مونږ ټول اوږی وو. نو مونږ خادمی پخه کړه، زمونږ کټوؤجوش وهلو چې په دې کښې نښی کریم ﷺ تشریف راوړو، نښی کریم ﷺ تپوس او کړو چې دا څه دی؟ مونږ ورته اوښل چې دا خادمی ده. نښی کریم ﷺ اوفرمانیل چې دښی اسرائیلو څه خلق د ځناورو په شکل کښې مسخ کړې شوی وو، او زه ویرېږم چې هغوی د خادمی په شکل کښې مسخ کړې شوی وو، نو کټوښی واړوی. (۳)

همداشان امام محمد رحمه الله علیه په کتاب الآثار کښې د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها نه نقل کړی دی چې هغوی ته چا په تحفه کښې ضب ورکړو. هغوی نښی کریم ﷺ نه ددې د خوراک باره کښې تپوس اوکړو، نو نښی کریم ﷺ هغه منع کړه، په دې کښې یو سائل راغلو، حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها هغه ته هم هغه ضب د خوراک دپاره ورکول اوغوښتل، نو نښی کریم ﷺ اوفرمانیل:

اتطعمینه مالا تاكلن، کوم څیز چې ته پخپله نه خوړې نو (سائل) ته خوراک دپاره ورکوي؟

امام محمد رحمه الله علیه فرمائی: وبه فاعذوه و قول ابن حنیفة. (۴)

چونکه دواړه قسمه روایات موجود دی. په دې قائلین د حلت دضب ددې روایتونو باره کښې فرمائی چې دا روایات په ابتداء باندې محمول دی. اول اول کښې نښی کریم ﷺ د خادمی خوراک نه منع اوفرمانیل. بیا نښی کریم ﷺ توقف اوکړو، یعنی نه یئ د خادمی د خوراک حکم اوکړو او نه یئ ددې نه منع اوفرمانیل. او بیا چې کله نښی کریم ﷺ ته معلومه شوه چې کومو خلقو لره الله تعالی په طور د عذاب مسخ کوی نو دهغوی نسل نه زیاتیبی. نو نښی کریم ﷺ د خادمی د خوراک اجازت ورکړو.

لیکن نښی کریم ﷺ د طبیعی کرکې په وجه اونه خوړو. نو خادمی خوړل جائز دی لیکن څوک چې خادمی خوړل نه خوښوی نو دهغوی دپاره ددې خوراک مکروه تنزیهی دې. (۵)

(۱) (تهذیب التهذیب رقم الترجمة: ۵۸۴/۱، تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۴۷۲، ۱۷۶/۳)

(۲) (التاریخ الكبير للبخاری رقم الترجمة: ۱۱۶۹، ۳۷۰/۱)

(۳) (شرح معانی الآثار کتاب الصيد، باب أكل الضب: ۳۴۵/۲، البناء شرح الهدایة، کتاب الذبائح فصل فیما یحل

أکله وما لا یحل: ۵۸۷/۱۱، بدائع الصنائع، کتاب الذبائح والصيد: ۱۸۵/۶)

(۴) (کتاب الآثار للإمام محمد کتاب الأطعمة باب ما یکره من أكل لحوم السباع وألبان العمر: رقم الحديث: ۸۲۶،

۷۸۳/۲، دارالسلام)

(۵) (فتح الباری: ۸۳۱/۱۲)

او حضرات احناف د حلت والا روايات په ابتداء باندې معمول کوي اود نهی والا رواياتو لره دهغي دپاره ناسخ گرځوي. (١)

او دويمه وجه داده چې کله په حلت او حرمت کښې تعارض وي نو ترجيح به حرمت ته ورکولې کيږي. په دې وجه به د خادمې باره کښې د حرمت والا رواياتوته ترجيح کولې وي. (٢)

قوله: عَنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ: أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

حضرت خالد بن وليد ؓ دنبي کریم ﷺ سره دحضرت ميمونه رضی الله عنها کور ته داخل شو.

حضرت خالد ؓ د ام المؤمنين ميمونه کور ته د نبي کریم ﷺ څکه سره داخل شو چې حضرت ميمونه ؓ د حضرت خالد بن وليد او حضرت ابن عباس ؓ ترور وه. (٣)

چنانچه د مسلم شريف په روايت کښې دا صراحت موجود دی چې حضرت ميمونه رضی الله عنها دحضرت خالد بن الوليد او حضرت ابن عباس ؓ ترور وه.

أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ، أَخْبَرَنَا، أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ، الَّذِي يُقَالُ لَهُ: سَيْفُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا، أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مَيْمُونَةَ، زَوْجَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ عَائِشَةُ وَنَعْلَانِ ابْنِ عَبَّاسٍ، (٤)

قوله: بَصَبٌ مُخَوِّذٌ: مخوذ باب ضرب نه دې، په اور يا گرم کانري باندې وريټول، مخوذ، وريټ شوې. (٥)

قوله: فَقَالَ بَصَبٌ النَّبِيُّ: حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائي چې دې زوجه مطهره اول اراده اوکره چې بل څوک نبي کریم ﷺ ته اوواني چې دا خادمې ده، خو هرکله چې نور چا ورته اونه وئيل نو زرين پخپله نبي کریم ﷺ ته اووئيل. (٦)

او نبي کریم ﷺ ته چې کومې زوجه مطهره وئيلي وو هغه حضرت ميمونه رضی الله عنها وه. دمسلم شريف روايت کښې د حضرت ميمونه صراحت شته دې. فَلَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَأْكُلَ، قَالَ لَهُ مَيْمُونَةُ: إِنَّهُ لَغَمٌّ مَيْمُونَةُ.

کله چې نبي کریم ﷺ د صب خوړلو اراده او فرمائيله نو حضرت ميمونه رضی الله عنها ورته

(١) (مرقاۃ المفاتیح، کتاب الصيد والذبائح، باب ما یحل أکله وما یحرم: ٤٠/٨، المبسوط للسرخسی، کتاب الصيد: ٢٥٤/١١، البحر الرائق کتاب الذبائح، فصل فیما یحل ولا یحل: ٣١٤/٨، البناء شرح الهدایة، کتاب الذبائح فصل

فیما یحل أکله وما لا یحل: ٥٨٨/١١، إعلاء السنن کتاب الذبائح باب حل الأرنب: ١٥٩/١٧)

(٢) (الاشیاء والنظائر، القاعدة الثانية: [٣٠٢/١، ادراة القرآن المبسوط للسرخسی، کتاب الصيد: ٢٥٤/١١)

(٣) (السيرة الحلیة: ٢٢٣/٣، الطبقات الکبری لابن سعد: ١٣٧/٨)

(٤) (الجامع الصحیح لمسلم کتاب الصيد والذبائح، باب إباحة الضب: ١٥١/٢)

(٥) (لسان العرب باب الغاء: ٣٥٦/٢، النهاية لابن أثير حرف الغاء: ٤٤٢/١)

(٦) (فتح الباری: ٨٢٩/١٢)

او وئیل چې دا د خادمی غوښه ده. نو نبی کریم ﷺ لاس راښکلو. (۱)

قوله: وَلَکُمْ بِأَرْضِ قَوْمٍ: اُږهي ټوټی نه مراد یا خو د قریش زمکه ده یا د نبی کریم ﷺ د رضاعی مور حضرت حلیمه سعدیه په قبيله ده. (۲)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې ځینې حضراتو په دې او وئیل چې په حجاز کښې خو ضب شته دې.

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه ددې جواب ورکړو چې اُږهي ټوټی نه مراد ټول حجاز نه دې بلکه صرف قریش ترې مراد دی. لهذا دمکې او ددې د چاپیر چل نه به د ضب نفی خاص وی. (۳)

دا روایت د مسند ابن عباس دې اوکه د مسند خالد بن ولید؟ دا روایت د مسند ابن عباس ﷺ دې که د مسند خالد بن ولید ﷺ، ځینې روایاتو کښې حضرت ابن عباس ﷺ د حضرت خالد بن ولید ﷺ نه روایت کوی. لکه څنگه چې حدیث باب کښې دی.

او ځینې روایاتو کښې دی: وَعَلَتْ أَقَاوَعُ آلِ بْنِ الْوَلِيدِ، مَمَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (۴) یعنی څه او خالد بن الولید د نبی کریم ﷺ سره د حضرت میمونې رضی الله عنها کور نه داخل شو.

او ځینې روایاتو کښې دی: هِنَ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَخَنُّ لِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ بِحَبَشِينَ (۵) یعنی حضور ﷺ ته دوه وریتې شوې خادمی راوړې شوې او مونږ د حضرت میمونې رضی الله عنها په کور کښې وو.

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې په ټولو روایاتو کښې په تطبیق دشان وی چې حضرت ابن عباس ﷺ د خپل ترور میمونې رضی الله عنها کره وو، او د خادمی باره کښې تپوس کوونکې حضرت خالد بن الولید ﷺ وو، ځکه حضرت ابن عباس ﷺ اکثر د حضرت خالد بن الولید نه روایت کوی. (۶)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د ترجمه الباب سره مناسبت دې په اعتبار سره دې چې په ترجمه الباب کښې ابهام دې چې ضب حلال دې که حرام؟ نو اول حدیث کښې ولا احرمه سره ابهام ختم شو چې ضب حلال دې (۷)

د دویم حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې (۸)

(۱) (الجامع الصحيح لسم کتاب الصيد والذبايح، باب إباحة أكل الضب: رقم الحديث: ۵۰۴۰)

(۲) (مرقاة المفاتيح، کتاب الصيد والذبايح، باب ما يحل أكله وما يحرم الفصل الأول: ۴۰/۸)

(۳) (فتح الباری: ۱۲/۲۹۹)

(۴) (الجامع الصحيح لسم کتاب الصيد والذبايح، باب إباحة أكل الضب: رقم الحديث: ۵۰۳۴)

(۵) (الجامع الصحيح لسم کتاب الصيد والذبايح، باب إباحة أكل الضب: رقم الحديث: ۵۰۳۷)

(۶) (فتح الباری: ۱۲/۸۲۸)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۰۲)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۰۳)

۳۴- بَابُ إِذَا وَقَعَتِ الْفَارَقَةُ فِي السَّمَنِ الْجَامِدِ أَوِ الدَّابِّ

حدیث نمبر ۵۲۱۸ تا ۵۲۲۰

۵۲۱۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا سَعْيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ، يُحَدِّثُهُ، عَنْ مَهْمُوتَةَ: أَنَّ فَارَقَةَ وَقَعَتْ فِي سَمَنِ فَمَاتَتْ، فَسَلَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْهَا فَقَالَ: «الْكُفُوهَا وَمَا حَوَّهَا وَكُلُوهَا» قِيلَ لِسَعْيَانَ: فَإِنَّ مَعْمَرًا يُحَدِّثُهُ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؟ قَالَ: مَا سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ إِلَّا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ مَهْمُوتَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ مِنْهُ مِرَارًا

ترجمہ: اول روایت د حضرت میمونہ رضی اللہ عنہا دی، فرمائی چې یو منږک په تیلو کښې پریوتو، نو نبی کریم ﷺ نه ددې باره کښې تپوس اوشو، نو حضور ﷺ اوفرمانیل چې منږک او ددې سره گیر چاپیره غوړی رااوباسی او هغه غوزار کړی، اوباقی غوړی اوخورنی دسفيان بن عيينه نه تپوس اوشو چې معمر دا حدیث پاک زهري عن سعيد بن المسيب عن ابي هريره په طريق سره نقل کړې دې نوسفیان اوونیل چې ما دا حدیث پاک د زهري نه، عبید اللہ عن ابن عباس طريق سره اوريدلي دي. او په دې طريق مي ډیر ځل اوريدلي دي

۵۲۱۹- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ الدَّائِيَةِ تَحْمُوتُ فِي الزَّيْتِ وَالسَّمَنِ، وَهُوَ جَامِدٌ أَوْ غَرَّ جَامِدٍ، الْفَارَقَةُ أَوْ غَيْرُهَا، قَالَ: بَلَقْنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَمَرَ بِفَارَقَةٍ مَاتَتْ فِي سَمَنِ، فَأَمَرَ بِمَا قَرَّبَ مِنْهَا فَطَوَّمَ، ثُمَّ أَكَلَ» عَنْ حَدِيثِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

دويم حدیث پاک د حضرت ابن شهاب زهري رحمة الله عليه نه د هغه خنارو متعلق دي کوم چې زيتونو او غوړو کښې پريوزی او مړشی، او هغه غوړی وغيره جامد يا مانع وی، او کوم خنارو چې په کښې غوزار شوې وی هغه منږک وی يا ددې نه علاوه څه بل خنارو وی، دې باره کښې روایت کوی چې مونږ ته خبر ملاؤ شوې دي چې نبی کریم ﷺ د هغه منږک د غورزولو حکم کړې دي کوم چې په غوړو کښې غوزار شوې وی، بیا ددې منږک نه چې گیر چاپیره نزدې کوم غوړی دی د هغې د غورزولو حکم یی کړې دي، چنانچه هغه غوړی اوغورزولي شو، بیا باقی غوړی اوخورلی شو.

۵۲۲۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ مَهْمُوتَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَتْ: سَبَّلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ فَارَقَةٍ سَقَطَتْ فِي سَمَنِ، فَقَالَ: «الْكُفُوهَا وَمَا حَوَّهَا وَكُلُوهَا»

دریم حدیث د حضرت میمونہ رضی اللہ عنہا دی، فرمائی چې د نبی کریم ﷺ نه د هغه منږک باره کښې تپوس اوشو کوم چې په غوړو کښې غوزار شی او مړشی، نو نبی کریم ﷺ اوفرمانیل: چې دا منږک او ددې نه گیر چاپیره غوړی اوغورزونی، اوباقی اوخورنی.

تراجم رجال:

قوله: الحَبِيبِيُّ: دا راوی ابوبکر عبدالله بن الزبیر بن عیسی القرشی الاسدی الحمیدی المکی رحمة الله علیه دې. ددوئ حالات په هَذِهِ الْوُثِي کښې تیر شوی دی. ^(۱)

قوله: سُقَيَانُ: دا راوی ابو محمد سفیان بن عیینه بن میمون الکوفی رحمة الله علیه دې. ددوئ حالات په هَذِهِ الْوُثِي کښې تیر شوی دی. ^(۲)

قوله: الزُّهْرِي: دا راوی ابوبکر محمد بن مسلم بن عبیدالله بن عبدالله بن شهاب بن عبدالله ابن الحارث بن زهره، الزهري المدني رحمة الله علیه دې. ددوئ حالات په هَذِهِ الْوُثِي کښې تیر شوی دی. ^(۳)

قوله: عَبِيدُ اللَّهِ: دا راوی عبیدالله بن عبدالله بن عتبه بن مسعود رحمة الله علیه دې. ددوئ حالات په كِتَابِ بَدِيعِ الْوُثِي کښې تیر شوی دی. ^(۴)

قوله: أَبُو عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دا عبدالله بن عباس بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف، د نبی کریم ﷺ تره خوي دې. ددوئ حالات په هَذِهِ الْوُثِي الحديث الرابع کښې تیر شوی دی. ^(۵)

قوله: مِهْمُونَةُ: دا راویه ام المؤمنین حضرت میمونه بنت الحارث رضی الله عنها ده ددوئ تفصیلی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. ^(۶)

قوله: مُعْتَمِرٌ: دا راوی ابو عروه معمر بن راشد ازدي بصری رحمة الله علیه دې. ددوئ حالات په بدء الوحی کښې تیر شوی دی. ^(۷)

قوله: سَعِيدُ بْنُ الْمَسْبُوحِ: دامام التابعین، فقیه الفقهاء حضرت سعید بن المسیب بن حزن قرشی مخزومی رحمة الله حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوي دي. ^(۸)

قوله: أَبُو هُرَيْرَةَ: دا راوی جلیل القدر صحابی حضرت ابوهريره ؓ دې. ددوئ حالات په كِتَابِ الْإِيمَانِ کښې تیر شوی دی. ^(۹)

^(۱)(کشف الباری: ۲۳۷/۱)

^(۲)(کشف الباری: ۲۳۸/۱)

^(۳)(کشف الباری: ۳۲۶/۱)

^(۴)(کشف الباری: ۴۶۶/۱)

^(۵)(کشف الباری: ۴۳۵/۱)

^(۶)(کشف الباری: ۴۲۰/۴)

^(۷)(کشف الباری: ۴۶۵/۳)

^(۸)(کشف الباری: ۱۵۹/۲)

^(۹)(کشف الباری: ۶۵۹/۱)

عبدان دا د هغوئ لقب دې. نوم يې عبدالله بن عثمان بن جبلة دې. ددوئ حالات په بد،
الوحي كښې تير شوى دى. (١)

قوله: عبدالله بن المبارك: دا راوى ابو عبدالرحمان عبدالله بن مبارك بن واضح الحنظلي
رحمة الله عليه دې، ددوئ حالات په بده الوحي كښې تير شوى دى. (٢)

قوله: يونس: دا راوى يونس يزيد بن ابى النجاد ايلي رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په
بد، الوحي كښې تير شوى دى. (٣)

قوله: مالك: دا امام مالك بن انس بن ابى عامر الاصبحي المدني رحمة الله عليه دې، ددوئ
حالات په بده الوحي كښې تير شوى دى. (٤)

تشريح: د باب درې واړه حديثونه په كتاب الوصو/باب ما يقع من التجاسات في السنن والتماء كښې
تير شوى دى. (٥)

د داسې غورو وغيره حكم چې په هغې كښې منرك پريوزى: په غورو كښې كه منرك وغيره
مرشى، نو كه هغه غوري چكه يعنى جامد نه وي، مانع وي او ويلې شوى وي، نو داسې
صورت كښې به د اكثر و علماء كرامو په نزد هغه غوري تجس وي. د هغې خوراك درست نه
دې. او كه جامد وي نو د منرك راويستلو نه پس ددې نه گير چاپيره غوري دې اوويستلې
شى اوباقى استعمالولې شى. (٦) د شيرې او شهدو وغيره هم دا حكم دې.

حديث باب كښې د سمن جامد حكم بيان كړې شوې دې. حضرات محدثينو د ماحولها نه
استدلال كړې دې او فرمائى چې ددې نه مراد سمن جامد دې. خكه چې ماحول په سمن جامد
كښې متعين كولې شى. په سمن مانع كښې د ماحول تعيين نه شى كيدې. (٧)
خپنې حضرات په سمن جامد او مانع كښې فرق نه كوى، هغوئ وائى چې حديث باب كښې

(١) (كشف الباري: ٤٦١/١)

(٢) (كشف الباري: ٤٦٢/١)

(٣) (كشف الباري: ٤٦٣/١)

(٤) (كشف الباري: ٢٩٠/١)

(٥) (كشف الباري كتاب الوصو/باب ما يقع من التجاسات في السنن والتماء رقم الحديث: ٢٣٥)

(٦) (البحر الرق كتاب الطهارة باب الانجاس: ٤٠٤/١، عمدة القاري: ٢٠٤/٢١، شرح الزرقاني كتاب الجامع، باب
ما جاء في الفارة تقع في السنن رقم الحديث: ٣٧٨/٤، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الجامع باب ما جاء
في الفارة تقع في السنن رقم الحديث: ١٧٦٠، ٤٤٧/٩، احكام القرآن لابن العربي سورة فرقان: ٤٨، ٤٤٢/٣،
المجموع شرح المذهب، كتاب الأطعمة: ٣٨/٩، فتح الباري: ٨٢٦/١٢، التوضيح: ٥٤٩/٢٦، المغنى لابن قدامة كتاب
الصيد والذبائح: ٣٣٩/٩)

(٧) (فتح الباري: ٨٣٥/١٢، عمدة القاري: ٢٠٤/٢١، إرشاد الساري: ٢٩٢/١٢، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب
الجامع باب ما جاء في الفارة تقع في السنن رقم الحديث: ٤٤٧/٩)

مطلقاً «أَلْقَوْهَا وَمَا حَوَّلَهَا وَكَلَّهَا» فرمائیلی شوی دی، لهذا سمن مانع به هم د مَحَوَّل (گیر چاپیره غورو) لره په راویستلو سره پاکیری (۱)
لیکن جمهور حضرات فرمائی چې حدیث باب کنبی د سمن جامد حکم بیان کړې شوې دې، او ددې دلیل د حضرت ابو هریره رضی الله عنه روایت دې کوم کنبی چې تصریح کړې شوې ده، په هغې کنبی دی
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا لَقَعْتَ الْفَأْرَةَ فِي السَّنَنِ فَإِنْ كَانَ جَامِدًا فَأَلْقَوْهَا، وَمَا حَوَّلَهَا، وَإِنْ كَانَ مَائِعًا فَلَا تَغْرِهُوْهُ» (۲)

یعنی کله چې منږک غورو کنبی پریوزی، نو که هغه غورې جامد وی نو دا منږک او ددې گیر چاپیره غورې او غورزوئی او که غورې مانع وی نو دې ته نژدې هم مه ورځی.
په دې کنبی د جامد او مانع فرق واضح طور سره بیان شوې دې.
جامد غورو کنبی به گیر چاپیره نه څومره غورې ویستلې شی؟ جامد غورو کنبی دمنږک پریوتلو په صورت کنبی ددې نه گیر چاپیره به څومره غورې ویستلې شی، دې سلسله کنبی څه مخصوص مقدار منقول نه دې بلکه د مبتلی به راټې باندې منحصر دی. هغه چې څومره مناسب گنځی په خپله خوښه هم هغه څومره ویستلې شی.
البته عبدالرزاق د حضرت عطاء رحمة الله علیه نه یو مرسل روایت نقل کړې دې چې دیو کف (یعنی تلې) په مقدار دې اوباسی. (۳)

دامام بخاری رحمه الله علیه مسلک: امام بخاری رحمه الله علیه چونکه ترجمة الباب کنبی سمن جامد او ذائب دواړه ذکر کړی دی په دې وجه ځینې حضراتو او وئیل چې دامام بخاری رحمه الله علیه په نزد جامد او ذائب په یو حکم کنبی دی. او هغه دا چې نجاست پریوتلو سره به غورې ناپاکه نه وی. که هغه جامد وی او که مانع وی. (۴)
حضرت مولانا شاه انور شاه کشمیری رحمه الله علیه فرمائی چې امام بخاری رحمه الله علیه اصل کنبی په نجاست جامده او مانعه کنبی فرق کول غواړی. که نجاست جامده پریوتو نو غورې به ناپاک نه وی، که جامد وی او که مانع. او که نجاست مانعه پریوتو نو غورې به نجس وی، چنانچه منږک پریوتو سره به غورې نجس نه وی، ځکه چې هغه نجس جامد دې. (۵)

(۱) عمدة القاری: ۲۱/۲۰۴

(۲) سنن ابی داؤد کتاب الأطعمة باب فی الفأرة تقع فی السنن رقم الحدیث: ۳۸۴۱، شرح الرزقانی کتاب الجامع باب ما جاء فی الفأرة تقع فی السنن رقم الحدیث: ۱۸۱، ۳۷۸/۴، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذباح: ۳۳۹/۹

(۳) المصنف لعبد الرزاق کتاب الطهارة باب الفأرة تنوت فی الودک رقم الحدیث: ۲۸۳، ۶۶/۸ فتح الباری: ۱۲/۸۳۵، عمدة القاری: ۲۱/۲۰۵

(۴) فیض الباری: ۵/۶۶۸

(۵) فیض الباری: ۵/۶۶۸

خینی شراح حضرات فرمائی چې د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ مسلك د جمهورو مطابق دې امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ په ترجمۃ الباب کښې سمن جامد او ذائب دواړه ذکر کړی دی. د حدیث باب نه صرف د سمن جامد حکم معلوم شو. (ځکه چې هغه هم د سمن جامد متعلق دې) چې په دې کښې که نجاست پریوزی نو غوړی به نجس نه وی، ماحول لرې کولو نه پس غوړی خوړلې شی. ددې مفهوم مخالف دادې چې که هغه غوړی مانع وی نو د نجاست په پریوتو سره به نجس شی، گویا که امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ د حدیث د منطق نه د ترجمۃ الباب د سمن جامد والا جزء ثابت کړو. اود حدیث د مفهوم نه یې د دویم جز د سمن مانع حکم د جمهورو مطابق ثابت کړو. (۱)

سمن مانع کښې د نجاست د پریوتو نه پس ددې نه د انتفاع حکم: سمن مانع (ویلې شوې غوړو) کښې که منبرک پریوزی نو هغه د جمهورو په نزد ناپاکېږي. لیکن په دې کښې اختلاف دې چې دې غوړو نه څه فائده اخستلې شی که نه؟
د امام احمد رحمۃ اللہ علیہ مذهب: د امام احمد رحمۃ اللہ علیہ دیو روایت مطابق داسې غوړو نه هېڅ قسمه فائده اخستل جائز نه دی.

او دویم روایت دادې چې داسې غوړو سره مشال وغیره بللولې شي. لیکن هر هغه انتفاع چې په هغې کښې دې نجس غوړو سره د انسان د نجس کیدو یعنی دې غوړو سره دانسان د ملوث کیدو) ویره وی نو داسې انتفاع جائز نه ده. (۲)

دلیل: دامام احمد رحمۃ اللہ علیہ دلیل د سنن ابی داؤد حدیث دې، په هغې کښې دی:

قوله: **وان كان ما لعلوا لا تقربوه**. که غوړی مانع وی نو دې ته نزدې هم مه ورځی. (۳)

د جمهورو مذهب: د جمهورو په نزد د داسې غوړو نه دخوراک نه علاوه هر قسمه انتفاع حاصلول جائز دی. (۴)

دلیل: د جمهورو حضراتو دلیل یو بل حدیث دې کوم کښې چې نبی کریم ﷺ د داسې غوړو نه دخوراک نه علاوه د هر قسم انتفاع اخستلو اجازت ورکړې دې.

چنانچه د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنهما نه روایت دې چې نبی کریم ﷺ اوفرمائیل: ان كان السمن مائعا استفعوا به ولا تاكلوه. (۵) که چرته داغوړی ویلې شوی وی نو ددې نه نفع پورته کړنی خو دا

(۱) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۱۴، لا مع الدارای: ۹/۴۲۱)

(۲) (المنفی لابن قدامة کتاب الصيد والذبايح: ۳۴۰/۹)

(۳) (سنن ابی داؤد کتاب الأطعمة: ۲۸۴۲، فی الثَّنِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۳۸۴۲، عمدة القاری کتاب الوضوء: ۲۸۴۱، فی الثَّنِ وَالنَّجَاسَاتِ: ۲۸۴۱، مرقاة المفاتیح، کتاب الصيد والذبايح، باب ما یحل اكله وما یحرم الفصل الأول: ۴۷/۸)

(۴) (فتح الباری: ۱۲/۸۲۶، إرشاد الساری: ۱۲/۲۹۳، عمدة القاری کتاب الوضوء: ۲۸۴۱، فی الثَّنِ وَالنَّجَاسَاتِ: ۲۸۴۱)

(۵) (السنن الکبری للامام البیهقی جامع أبواب ما یحل اكله وما لا یجوز باب من اباح الإستصباح به: ۹/۵۹۴، فتح الباری: ۱۲/۸۳۶، إرشاد الساری: ۱۲/۲۹۳)

خوړنی مه.

د امام احمد رحمه الله عليه د دليل جواب: د امام احمد رحمه الله عليه د دليل جواب جمهور. حضرات دا ورکوي چې په حديث کښې د قَلَّا تَقْرُبُوْهُ نه لاکل مراد دی. يعنی د خوراک نه ممانعت دې. د انتفاع نه نه. (۱) څنگه چې د حضرت ابن عمر ؓ په روايت کښې د داسې غوړو نه د انتفاع صراحتاً اجازت دې.

انتفاع کښې د جمهور حضراتو خپلو گڼې اختلاف: بيا په دې خبره کښې د جمهور حضراتو خپل مينځ کښې اختلاف دې چې د داسې غوړو نه څنگه انتفاع حاصلولې شي؟
د مالیکه او شوافعو مذهب: د مالکيه او شوافعو په نزد داسې غوړی په صابن وغيره کښې استعمالول درست دی. خو د داسې غوړو بيع کول درست نه دی. (۲)
همه د ائشان د حنابلې په نزد هم د داسې غوړو بيع درست نه ده. (۳)

دليل: امام مالک رحمه الله عليه او امام شافعی رحمه الله عليه دهغه روايت نه استدلال کوي کوم کښې چې نبی کریم ﷺ فرمائی: لعن الله اليهود حرمت عليهم الشحوم فباعوها وَاَكَلُوا اَنتِها اِنَّ الله عزوجل اذا امر ماکل شي امر شئنه. (۴)

الله تعالی په يهوديانو باندې لعنت کړې دې، ځکه چې کله په هغوئ باندې وازگه حرامه کړې شوه نو هغوئ به وازگه خرڅوله، او دهغې قيمت به يې خورولو، او کله چې الله تعالی يو خيز حرام گرځوي نو دهغې قيمت هم حراموی.

او چونکه د داسې غوړو خورول درست نه دی نو دهغې بيع به هم درست نه وی. (۵)
د احنافو مذهب: د حضرات احنافو په نزد د خوراک نه علاوه د داسې قسمه غوړو نه هر قسم انتفاع جائز ده. چنانچه د داسې غوړو بيع هم درست ده. خو په دې شرط چې مشتری ته دا اوواټی چې دا نجس دی. (۶)

دليل: حضرات احناف د ابن عمر ؓ د حديث نه استدلال کوي. په هغې کښې دی چې: ان کان

(۱) عمدة القاری کتاب الوضوء/باب ما یقع من النجاسات فی السنن والنساء: ۲۴۱/۳. مرقاة المفاتیح. کتاب الصید والذبیاح. باب ما یحل اكله وما یحرم الفصل الأول: (۴۷/۸)

(۲) (المتنقی شرح مؤطا امام مالک، کتاب الجامع باب ما جاء فی الفارة تقع فی السنن رقم الحدیث: ۴۴۹/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۳۸/۹، التوضیح: ۵۵۰/۲۶، إرشاد الساری: ۲۹۳/۱۲)

(۳) (المغنی لابن قدامة کتاب الصید والذبیاح: ۳۴۰/۹)

(۴) (مسند الامام احمد بن حنبل رقم الحدیث: ۲۶۷۸، ۷۵۴/۱)

(۵) (المتنقی شرح مؤطا امام مالک، کتاب الجامع باب ما جاء فی الفارة تقع فی السنن: ۴۵۰/۹، المغنی لابن قدامة کتاب الصید والذبیاح: ۳۴۰/۹)

(۶) (عمدة القاری کتاب الوضوء/باب ما یقع من النجاسات فی السنن والنساء: ۲۴۱/۳. مرقاة المفاتیح، کتاب الصید والذبیاح، باب ما یحل اكله وما یحرم: ۴۷/۸)

السنن مائتا انتفعوا به ولا تاكفوا^(۱) یعنی د ویلی شوؤ غورو نه چې نجس شوی وی، سوا د خوراك نه د انتفاع اجازت ورکړې دې. اوداسې غورې خرخول هم په انتفاع کښې داخل دی لهذا خرخول هم جائز دی.^(۲)

د امام مالک رحمه الله عليه او د امام شافعی رحمه الله عليه ددلیل یوواب: کوم روایت چې امام مالک رحمه الله عليه او امام شافعی رحمه الله عليه په طور داستدلال پیش کړې دې، احناف حضرات دهغې جواب ورکوی، چې په دې حدیث کښې د نجس لعنیه حکم ورکړې شوې او مذکوره غورې نجس لعنیه نه دی.^(۳)

او دویم دا چې په یهودو باندې الله تعالی وازگه بالکل حرامه کړې وه. او د هر قسمه انتفاع نه یې منع فرمائیلې وه. او داسې غورې چې په هغې کښې میته پریوتې وی، دهغې نه د انتفاع کولو اجازت ورکړې شو. نو دا په دې دلالت کوی چې داسې غورو نه هر قسمه انتفاع جائز ده. سوا دخوراك نه.^(۴)

مسئله: که په ویلي شوې تیلو، غورو یا شهدو وغیره کښې نجاست پریوتو سره هغه نجس شو نو ددې د پاکولو طریقه داده چې په غورو، شهدو وغیره کښې دهغې دمقدار برابر اوبه واچولې شی او اوخوتکولې شی، او کله چې اوبه اوچې شی نو بیا دې هم هغه هومره په کښې اوبه واچولې شی، داشان دې درې ځل اوکړی نو هغه غورې او شهد وغیره به پاک شی او دویمه طریقه داده چې غورو وغیره کښې د غورو په مقدار دې اوبه واچولې شی او په اور دې پاخه کړې شی، نو غورې به سرته راشی، دې نه پس دې غورې پورته کړې شی، داشان دې درې ځل اوکړی.^(۵)

قوله: قِيلَ لِسَفْيَانَ: فَإِنَّ مَعْمَرًا يُحْيِيهِ: حدیث باب سفیان بن عیینه د زهری عن عبیدالله عن ابن عباس په طریق سره نقل کړې دې. چا د سفیان بن عیینه نه تپوس اوکړو چې معمر دا حدیث د زهری عن سعیدبن المسیب عن ابی هریره په طریق سره نقل کړې دې، نوسفیان اووئیل چې ما دا حدیث د زهری نه دعبیدالله عن ابن عباس په طریق اوريدلې دې. اوپه دې طریق مې خوخل اوريدلې دې. د معمر طریق امام ابوداؤد موصولا نقل کړې دې.^(۶)

^(۱) (السنن الکبری للإمام البيهقي جماع أبواب مالا يهل أكله ومالا يجوز باب من أباح الإستصحاب به: ۵۹۴/۹)

^(۲) (عمدة القاری: ۲۴۱/۲۱)

^(۳) (عمدة القاری: ۲۴۱/۲۱)

^(۴) (عمدة القاری: ۲۴۱/۲۱)

^(۵) (الدرمع الرد کتاب الطهارة باب الأنجاس مطلب فی تطهير الدهن والعسل: ۲۴۵/۱، فتح القدیر کتاب الطهارات، باب الأنجاس وتطهير: ۲۰۹/۱، البحر الرائق کتاب الطهارة، باب الأنجاس: ۴۱۱/۱، عمدة القاری کتاب الوضوء/باب ما یقع من النجاسات فی السّنن والثناء: ۲۴۲/۳)

^(۶) (سنن ابی داؤد کتاب الأطعمة بَابُ فِي الْفَارَةِ تَقَعُ فِي السَّنَنِ رقم الحديث: ۳۸۴۲، فتح الباری: ۸۳۴/۱۲، عمدة القاری: ۲۵/۲۱)

امام ترمذی رحمۃ اللہ علیہ د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ نہ نقل کړې دې چې د معمر طریق درست نه دې^(۱) لیکن ذهلی فرمائی چې دواړه طریق صحیح دی^(۲) د احادیثو د ترجمه الباب سره مناسبت: د احادیثو د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې^(۳)

۳۵- بَابُ الْوَسْمِ وَالْعَلَمِ فِي الصُّورَةِ

حدیث نمبر: ۵۲۲۱، ۵۲۲۲

۵۵۳۱- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ حَنْظَلَةَ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ تُعَلَّمَ الصُّورَةُ، وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُغَرَّبَ» تَابَعَهُ قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا الْعَنْقَرِيُّ، عَنْ حَنْظَلَةَ، وَقَالَ: «تُغَرَّبُ الصُّورَةُ»

ترجمه: حضرت سالم د حضرت ابن عمر ؓ نه روایت کوی: چې هغه به په مخ باندې نخښه لگولو لره مکروه گڼل او حضرت ابن عمر ؓ فرمائی: چې نبی کریم ﷺ په مخ باندې د وهلو نه منع فرمایلي ده.

۵۵۳۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأُغْرِي يُحَنِّكُهُ، وَهُوَ فِي مِرْبَدٍ لَهُ، «فَرَأَيْتُهُ يَمْسُ شَاةً - حَبِيبَتُهُ قَالَ - فِي أَذَانِهَا»

حضرت انس ؓ نه روایت دې چې ما خپل رور د تحنیک دپاره د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر کړو، او نبی کریم ﷺ د خپلو اوبسانو په ځانې (باره) کښې وو، نو ما نبی کریم ﷺ اولیدل چې په چیلۍ باندې یې داغ لگولو، د راوی بیان دې چې زما خیال دې چې هغوی دا هم اووئیل چې دهغې په غوږونو کښې یې داغ لگولو.

توابع رجال:

عبيد الله بن موسى: دا راوی عبيد الله بن موسى عيسى كوفي رحمه الله عليه دې، ددوی حالات په كتاب الايمان كښې تیر شوی دی.^(۴)

حَنْظَلَةُ: حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سَفْيَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَفْوَانَ جَمْعِي قُرَشِي مَكِّي رحمه الله عليه دې، ددوی حالات په كتاب الايمان كښې تیر شوی دی.^(۵)

قوله: سَالِمٌ: دا راوی ابو عمريا ابو عبد الله سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب قرشي عدوي مدني رحمه الله عليه دې، ددوی حالات په كتاب العلم / تَابَعُ الْعَلَمِ مِنَ الْإِيمَانِ كښې تیر شوی

(۱) (سنن الترمذی کتاب الاطعمه باب ماجاء فی الفارة تموت فی السمن رقم الحديث: ۱۷۹۸، فتح الباری: ۸۳۴/۱۲)

عمدة القاری: ۲۰۵/۲۱

(۲) (فتح الباری: ۸۳۴/۱۲، عمدة القاری: ۲۰۵/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶)

(۴) (کشف الباری: ۶۳۶/۱)

(۵) (کشف الباری: ۶۳۶/۱)

(١) دى

قوله: ابن عمر: دا د حضرت عمر بن الخطاب ؓ خوئي حضرت عبد الله بن عمر ؓ دي، ددوي مفصل حالات په كُتَابُ الْإِيمَانِ / بَابُ قَوْلِ الْيَقِينِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُؤَيِّدُ الْإِسْلَامَ عَلَى خَمْسٍ» كُتِبِي تير شوي دى. (٢)

قوله: قتيبة: دا راوي شيخ الاسلام رواية الاسلام ابو رجاء قتيبة بن سعد بن جميل بن طريف ثقفى رحمة الله عليه دي، ددوي تفصيلي حالات په كُتَابُ الْإِيمَانِ / بَابُ الْإِسْلَامِ مِنَ الْإِسْلَامِ كُتِبِي تير شوي دى. (٣)

العنقزي: دا راوي عمرو بن محمد العنقزي ابو سعيد القرشي الكوفي رحمة الله عليه دي (٤)، عنقزي د عين په فتحي اود نون په سكون او د قاف په فتحي سره. (٥) د عنقز طرفته منسوب دي، دا يو خوشبودار وابنه ته واښي، چونكه دوي به وابنه خرخول ځكه نسبت شوې دي. (٦)

قوله: اساتذه: دوي د حضرت عيسى بن طهمان رحمة الله عليه، حنظلة بن ابي سفيان رحمة الله عليه، يونس بن ابي اسحاق رحمة الله عليه، امام ابو حنيفه رحمة الله عليه، ابن جريج رحمة الله عليه، اسراييل رحمة الله عليه، سفيان ثوري رحمة الله عليه نه روايت كوي. (٧) تلامذه: ددوي نه روايت كوونكي ددوي خامن حسين او قاسم او قتيبة، اسحاق بن راهويه او علي بن المديني حضرات دي. (٨)

د حضرات محدثينو دهغوئو باره كُتِبِي وايي:

امام احمد رحمة الله عليه او امام نسائي رحمة الله عليه ددوي توثيق كړې دي. (٩)
علامه ذهبي رحمة الله عليه او حافظ ابن حجر رحمة الله عليه هم دوي ته ثقه وئيلي دي. (١٠)
حضرت ابن معين رحمة الله عليه ددوي باره كُتِبِي فرماني: ليس به بأس (١١)

(١) (كشف الباري: ١٢٨/٢)

(٢) (كشف الباري: ٦٣٧/١)

(٣) (كشف الباري: ١٨٩/٢)

(٤) (كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ٢٥٣٦، ٣٤٥/٥، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ١٥٨، ٩٨/٨، الكاشف رقم الترجمة: ٤٢٧٨، ٣٢٩/٢، الجرح والتعديل رقم الحديث: ١٤٥٠، ٣٧٤/٦، التقريب رقم الترجمة: ٥١٢٤، ٧٤٥/١، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٤٤٤٤، ٢٢٠/٢٢)

(٥) (التقريب: ٧٤٥/١)

(٦) (كتاب الثقات لابن حبان ر: ٣٤٥/٥، تقريب التهذيب: ٩٨/٨، تهذيب الكمال: ٢٢١/٢٢)

(٧) (تقريب التهذيب: ٩٨/٨، الجرح والتعديل: ٣٣٩/٦، تهذيب الكمال: ٢٢١/٢٢)

(٨) (تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٩٨/٨، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٢٢١/٢٢)

(٩) (تهذيب التهذيب: ٩٨/٨، تهذيب الكمال: ٢٢٢/٢٢)

(١٠) (الكاشف رقم الترجمة: ٤٢٧٨، ٣٢٩/٢، التقريب رقم الترجمة: ٥١٢٤، ٧٤٥/١)

(١١) (تهذيب التهذيب: ١٥٨، ٩٨/٨، تهذيب الكمال الجرح والتعديل رقم الترجمة: ١٤٥٠، ٣٧٤/٦، تهذيب الكمال: رقم الترجمة: ٤٤٤٤، ٢٢٢/٢٢)

ابن حبان دوی په کتاب الثقات کښې ذکر کړی دی. (۱)

تاریخ وفات: دوی په ۱۹۹ هجري کښې وفات شو. (۲)

قوله: أبو الوليد: دا مشهور محدث امام أبو الوليد هشام بن عبد الملك باهلی طرابلسی رحمته الله دی.

ددوی تفصیلی حالات په کتاب الإیمان تیر شوی دی. (۳)

قوله: شعبة: دا امیر المؤمنین فی الحديث شعبه بن الحجاج بن الورد عتکی واسطی بصری

رحمته الله دی. ددوی تفصیلی حالات په کتاب الإیمان/باب: المثلیم من سیم المثلیمون من لسانیه ویدی

کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: هشام: دا راوی هشام بن زید بن انس بن مالک رحمة الله عليه دی، ددوی حالات په

کتاب الهبة وقصرها والتعريض علیها/باب قبول هبة الشیخ کښې تیر شوی دی. (۵)

تشریح:

قوله: الوسم والعلم: وسم دواؤ په فتحی او د سین په سکون سره، او علم د عین او لام په فتحی

سره، دواړه په یو معنی دی. یعنی علامت او نښه.

البتة وسم هغه علامت ته وئیلې کیږي کوم چې خناورلره داغولو سره لگولې کیږي. (۶)

او علم مطلقاً نښې او علامت ته وئیلې کیږي. (۷)

او ترجمة الباب کښې د العلم عطف په الوسم باندې عطف العام علی الخاص شو. (۸)

قوله: الصورة: د صوره نه وجه (مخ) ترې مراد دي. (۹)

دخناور وغیره په مخ د داغ لگولو حکم: وسم فی الوجه، د خناوروغیره په مخ داغ لگول

بالاجماع منهی عنه دی. (۱۰)

(۱) کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۲۵۳۶، ۳۴۵/۵، تهذيب التهذيب: ۹۹/۸، تهذيب الكمال رقم

الترجمة: ۴۴۴، ۲۲/۲۲

(۲) کتاب الثقات لابن حبان: ۳۴۶/۵، تهذيب التهذيب: ۹۹/۸، تهذيب الكمال: ۲۲/۲۲، الکاشف: ۳۲۹/۲

(۳) کشف الباری: ۳۸/۲

(۴) کشف الباری: ۶۷۸/۱

(۵) کشف الباری: کتاب الهبة وقصرها والتعريض علیها/باب قبول هبة الشیخ (رقم الحديث: ۲۵۷۲)

(۶) لسان العرب باب الواو: ۳۰۱/۱۵، النهاية لابن أنیر حرف الواو: ۴۹۱، تاج العروس، فصل الواو من باب الميم:

(۹۲/۹)

(۷) لسان العرب باب العين: ۳۷۳/۹، تاج العروس فصل العين من باب الجيم: ۲۰۶/۸

(۸) فتح الباری: ۸۳۷/۱۲، عدة القاری: ۲۰۶/۲۱

(۹) شرح الکرمانی: ۱۱۵/۲۰، فتح الباری: ۸۳۶/۱۲، عدة القاری: ۲۰۶/۲۱

(۱۰) شرح النووی علی الجامع الصحیح لاسلم کتاب اللباس/باب الثهی عن ضرب الخیوان فی وجهه ۲۰۳/۲، عدة

القاری: ۲۰۶/۲۱

دمسلم شریف په روایت کښې دی :

«نَحْنُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَنِ الصَّوْبِ إِلَى الْوَجْهِ، وَمَنِ الْوَسْمِ إِلَى الْوَجْهِ» (۱)

نبی کریم ﷺ په مخ وهلو او په مخ باندې داغ لگولو نه منع فرمائیلې ده. داشان بل یو روایت کښې دی چې نبی کریم ﷺ د یو خبره خوا تیر شو، څه گوري چې د هغه په مخ باندې چا داغ لگولې دې او یو نشان یې پرې جوړ کړې دې، نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل «لَعَنَ اللَّهُ الَّذِي وَسَّمَهُ» (۲)، الله تعالی دې په هغه چا لعنت او کړې چا چې په ده باندې داغ لگولې دې.

د مخ نه علاوه د ځناور د بدن په نورو حصو باندې داغ لگولو حکم: د مخ نه علاوه د بدن په نورو حصو باندې ځناور داغل چې نورو ځناورو کښې یې پیژندگلو پیدا شی، دا داغل جائز دی. (۳)

اگر چې شراح حدیث علامه کرمانی رحمه الله علیه، علامه نووی رحمه الله علیه، حافظ ابن حجر رحمه الله علیه، علامه قسطلانی رحمه الله علیه، وغیره حضرات احنافو طرف ته د کراهتن قول منسوب کړې دې یعنی دامام ابوحنیفه رحمه الله علیه په نزد د ځناورد مخ نه علاوه د بدن په نوره حصه باندې داغ لگول هم مکروه دی. (۴)

لیکن صحیح خبره داده چې د احنافو په نزد هم د ځناورد مخ نه علاوه د بدن په نورو حصو باندې علامت دپاره داغل جائز دی. (۵)

قوله: وَقَالَ ابْنُ عُزَيْرٍ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُضْرَبَ» دا دماقبل سند سره متصل دې. (۶)

حضرت ابن عمر رضی الله عنهما فرمائی چې نبی کریم ﷺ په مخ باندې داغ وهلو نه منع فرمائیلې ده.

دې روایت کښې أَنْ تُضْرَبَ دی. د مفهوم په ذکر نشته دې، په دې وجه امام بخاری رحمه الله علیه وړاندې دقتیه روایت نقل کړې دې چې په هغې کښې د الوجه تصریح ده.

په ترجمه الباب باندې استدلال: امام بخاری رحمه الله علیه ددې روایت نه په دې ترجمه

(۱) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب اللباس/بَابُ النَّهْيِ عَنْ ضَرْبِ الْعِتْرَانِ فِي وَجْهِهِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۵۵۵۰ عمدة القاری: ۲۰۶/۲۱)

(۲) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب اللباس/بَابُ النَّهْيِ عَنْ ضَرْبِ الْعِتْرَانِ فِي وَجْهِهِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۵۵۵۲ فتح الباری: ۸۳۷/۱۲ عمدة القاری: ۲۰۶/۲۱)

(۳) (شرح الکرماني: ۱۱۵/۲۰، عمدة الباری: ۲۰۷/۲۱، إرشاد الساری: ۲۹۴/۱۲)

(۴) (شرح الکرماني: ۱۱۶/۲۰، فتح الباری: ۸۳۸/۱۲، شروح النووی الجامع الصحيح لمسلم كتاب اللباس/بَابُ النَّهْيِ عَنْ ضَرْبِ الْعِتْرَانِ فِي وَجْهِهِ ۲۰۳/۲، إرشاد الساری: ۲۹۴/۱۲)

(۵) (رد المحتار كتاب المحظور والإباحة فصل في البيع: ۲۷۵/۵، البحر الرائق كتاب الكراهية، فصل في البيع: ۲۷۵/۵، الكنز الكنزي المتواری: ۲۰۰/۱۹)

(۶) (فتح الباری: ۸۳۶/۱۲ عمدة القاری: ۲۰۷/۲۱)

الباب باندې داشان استدلال کوی چې په دې روایت کښې په مخ باندې د وهلو نه منع فرمائیلې شوې ده. نو کله چې په مخ باندې وهلو منع او فرمائیلې شوه نو په مخ باندې داغل به په طریق اولی ممنوع وی. (۱)

قوله: تَابِعَهُ قُتَيْبَةُ: دا متابعت د ابن الصلاح په نزد د موصول په حکم کښې دې خکه چې قتیبه دامام بخاری رحمه الله علیه په شیوخو کښې دې. (۲)
او دې متابعت کښې عن حنظله نه پس ماقبل سند مراد دې. یعنی عن حنظله عن سالم عن ابيه. (۳)

قوله: عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأُجْلٍ:

دا حدیث په کتاب الزکاة باب وسم الامام اهل الصدقة پیده کښې تیر شوې دې. (۴)

قوله: بِأُجْلٍ: دا د حضرت انس رضی الله عنه ناخکه رور وو، د هغه نوم عبدالله بن ابی طلحه وو. (۵)

قوله: مُحَنَكَةً: تحنیک وائی دکهجورې وغیره چوپلو نه پس د ماشوم په تالو کښې ورکول. (۶)
دا حدیث نه معلومه شوه چې کله ماشوم پیدا شی نو مستحب دی چې دا ماشوم دې یو نیک سړی ته ورولی او په هغه دې تحنیک او کرې شی. دې دپاره چې دده خیتې ته چې کوم څیز رومې شی چې هغه د یو نیک کس لعاب وی. (۷)

قوله: وَهُوَ مِنْ بِلْدَانِهِ:

قوله: مِنْ بِلْدَانِهِ: د میم په زیر، دراء په سکون او د باء په فتحې سره، داوښانو غوجل ته وئیلې کیږي. (۸)

دلته دمزید اطلاق د چیلو په غوجل باندې یا مجازا دې او یا د اوښانو په غوجل کښې چیلې او درولې شوې وې. (۹)

قوله: حَبِثَةً قَالَ - فِي أَذَانَيْهَا: دا د شعبه قول دې، حَبِثَةً کښې ضمیر منصوب هشام بن زید طرفته راجع دې. (۱۰)

(۱) (عدة القاری: ۲۱/۲۰۷)

(۲) (فتح الباری: ۱۲/۸۳۷، عدة القاری: ۱۲/۲۰۷)

(۳) (فتح الباری: ۱۲/۸۳۷، عدة القاری: ۱۲/۲۰۷)

(۴) (کشف الباری کتاب الزکاة/باب وسم الإمام إبل الصدقة پیده، رقم الحدیث - ۱۵۰۲)

(۵) (فتح الباری: ۱۲/۸۳۸، عدة القاری: ۲۱/۲۰۷)

(۶) (لسان العرب، باب الحاء: ۳/۳۶۵، النهایة لابن اثیر حرف الحاء: ۱/۴۴۳)

(۷) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۱۵، عدة القاری: ۲۱/۲۰۸)

(۸) (لسان العرب، باب الحاء: ۵/۱۰۶، النهایة لابن اثیر حرف الفاء: ۱/۶۲۴، عدة القاری: ۲۱/۲۰۷)

(۹) (فتح الباری: ۱۲/۸۳۸، عدة القاری: ۲۱/۲۰۸، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۱۵، إرشاد الساری: ۱۲/۲۹۴، شرح

النور الجامع الصحیح لکتاب اللباس/باب النہی عن ضرب الخیوان فی وجهه ۲/۲۰۳)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۲/۸۳۸، عدة القاری: ۲۱/۲۰۸، إرشاد الساری: ۱۲/۲۹۴)

او دمسلم په روایت کښې صراحت دې چې دا حضرت شعبه قول دې چنانچه دمسلم په

روایت کښې دی چې: «قَالَ شُعْبَةُ: «وَأَكْثَرُ عَلَى أَنَّهُ قَالَ لِي أَذَانَهَا»^(۱)

یعنی په دې کښې د قال فاعل شعبه په صراحت سره مذکور دې. شعبه فرمائی چې زما خیال

دادې چې هشام بن زید دې أَذَانَهَا الفاظ هم وئیلی وو. یعنی نبی کریم ﷺ د جیلو غوړونه داغل

فائده: علامه نووی رحمه الله علیه فرمائی: چې هر یو حیوان په مخ باندې وهل منع دی

لیکن انسان په مخ باندې وهل ددې نه هم زیات سخت دی.^(۲)

دا حدیثو ترجمه الباب سره مناسبت:

دا احادیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي^(۳)

۳۶= بَابُ إِذَا أَصَابَ قَوْمٌ غَنِيمَةً، فَذَبِيرٌ [ص: ۹۸]
بَعْضُهُمْ غَنَمًا أَوْ إِبِلًا، يَغْيِرُ أَمْرَ أَصْحَابِهِمْ، لَمْ تُوَكَّلْ

حدیث نمبر ۵۲۲۳

لَحْدِيثِ رَافِعٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ طَاوُسٌ، وَعِكْرَمَةُ: فِي ذَبِيحَةِ السَّارِقِ: «أَطْرَحُوهُ»

۵۵۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَسِ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَرْثُوقٍ، عَنْ عَيَّابَةَ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، قَالَ: قُلْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّي أَلْقَيْتُ الْعَدُوَّ عَدَاً وَلَكِنِّي مَعْنَاهُ مَدَى، فَقَالَ: "مَا أَهْوَاؤُ الدَّمِ وَذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ فَكَلِمَةٌ، مَا لَمْ يَكُنْ سِنَّةً وَلَا ظُفْرًا، وَسَاحِدًا لَكُمْ عَنْ ذَلِكَ: أَمَا السِّنُّ فَعَظْمٌ، وَأَمَا الظُّفْرُ فَمَدَى الْحَبَشَةِ" وَتَقَدَّرَ مَرَّةً عَنِ النَّاسِ فَأَصَابُوا مِنْ الْغَنَائِمِ، وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي آخِرِ النَّاسِ، فَتَصَبَّوْا قُدُورًا فَأَمَرَهُمْ فَأَكْفَيْتُ،

ترجمه: حضرت رافع بن خديج ؓ نه روایت دې فرمائی چې ما رسول الله عليه السلام ته عرض او کړو: مونږ به سبا دښمن سره مقابلې کوو او مونږ چاره قدرې هم نشته نو حضور صلی الله عليه وسلم او فرمائیل: کوم خیز چې وینه تویوی، او په هغې دالله تعالی نوم اخستې شوې وی (نو هغې سره ذبح شوې وی) هغه خورنۍ، په دې شرط چې غاښ او نوک نه وی او څه تاته ددې وچه بیان کړم، غاښ خو هډوکي دې او نوکونه حبشو چې دې. او څه خلق تیزنی وړاندې لارل، او هغه خلقو غنیمت ترلاسه کړو، او حضور ﷺ روستنو خلقو کښې وو. او خلقو کتونی په نفرو کیخوډې. حضور ﷺ حکم او فرمائیلو چې دا کتونی واړوئ. نو هغه کتونی واړولې شوې.

(۱) الجامع الصحيح لمسلم كتاب اللباس /باب جواز وشم الخيوان غير الآدمي في غير الوجه رقم الحديث: ۵۵۵۵.
فتح الباری: ۸۳۸/۱۲، عمدة القاری: ۲۰۸/۲۱، إرشاد الساری: ۲۹۹/۱۲

(۲) (شرح النووي على الجامع الصحيح لمسلم كتاب اللباس /باب النهي عن ضرب الخيوان في وجهه (۲۰۳)۲)
(۳) عمدة القاری: ۲۰۶/۲۱، ۲۰۷/۲۱

وَقَسَمَ بَيْنَهُمْ عَدْلًا بَعِيرًا بَعِيرًا شَيْءًا، ثُمَّ نَدَّ بَعِيرًا مِنْ أَوَائِلِ الْقَوْمِ، وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُمْ خَيْلٌ، قَوْمًا رَجُلٌ بَيْنَهُمْ كُفْبَةُ اللَّهِ، فَقَالَ: «إِنَّ هَذِهِ الْبَهَائِمُ أَوَائِدُ كَأَوَائِدِ الْوُحُوشِ، فَمَا فَعَلَ مِنْهَا هَذَا؟ فَافْعَلُوا مِثْلَ هَذَا»

او حضور ﷺ دهغوی په مینځ کښې د غنیمت مال اوویشلو. او یو اوبښ د لسو چیلو برابر اوساتلې شو. بیا بل جماعت کښې یو اوبښ وو، او هغوی سره آسونه نه وو. یو کس اوبښ په غشی اوویشنو نو الله تعالی هغه ایسار کړو. او حضور ﷺ اوفرمانیل: په دې ځناورو کښې هم څه ځنگلی ځناور داشان چې تنبستی. چنانچه که په دې ځناورو کښې یو ځناور داسې اوکړی نو هغه ځناور سره داشان اوکړئ.

تو اجم رجال:

قوله: رَأَيْتُ بَنِي خَدِيجٍ: دا راوی ابو عبدالله رافع بن خدیج بن عدی الانصاری الحارثی ؓ دې.

ددوی حالات په، کتاب مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ، کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: طَاوُسٌ: داروی دطاوُس بن کیسان الیمانی الجندی الحمیری رحمة الله عليه دې،

ددوی په حالات په کتاب الروضه باب من لم ير الرضوة الامن المخرجین کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: عُكْرَمَةُ: دا راوی مشهور امام حدیث وتفسیر ابو عبدالله عکرمه مولى عبدالله بن عباس مدنی رحمة الله عليه دې، ددوی حالات په (۳) کښې تیر شوی دی

قوله: مُسَدَّدٌ: دا راوی مسدد بن مسرهد رحمة الله عليه دې. ددوی تفصیلی حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: أَبُو الْأَحْوَصِ: داراوی ابو الاحوص بن سلام بن سلم الحنفی الکوفی دې. ددوی حالات په ابواب الاذان باب الالتفات فی الصلاة (۵) کښې تیر شوی دی.

قوله: سَعِيدٌ: داراوی سعید بن مسروق الثوری الکوفی رحمة الله عليه دې. ددوی حالات په (۶) کښې تیر شوی دی.

قوله: عَبَّاسُ بْنُ رِفَاعَةَ: دا راوی عبایة بن رفاعه بن رافع بن خدیج الانصاری رحمة الله عليه دې، ددوی حالات په، کِتَابُ الْجُمُعَةِ، کښې تیر شوی دی (۷)

(۱) (کشف الباری کتاب مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ / بَابُ وَقْتُ التَّغَرُّبِ رقم الحديث: ۵۵۹)

(۲) (کشف الباری کتاب الرضوة / بَابُ مَنْ لَمْ يَرِ الرضوة / الأ من المخرجین رقم الحديث: ۱۷۶)

(۳) (کشف الباری: ۳/۳۶۳)

(۴) (کشف الباری: ۲/۲)

(۵) (کشف الباری ابواب الاذان باب الالتفات فی الصلاة رقم الحديث: ۷۵۱)

(۶) (کشف الباری ابواب الاذان / بَابُ الْإِلْتِفَاتِ فِي الصَّلَاةِ : رقم الحديث: - ۷۰۵)

(۷) (کشف الباری کتاب الجمعة / بَابُ الْمَسْئِ إِلَى الْجُمُعَةِ رقم الحديث: ۹۰۷)

قوله: ایہ: در فاعه بن رافع بن خدیج المدنی رحمۃ اللہ علیہ حالات پہ کتاب المغازی کنہی تیر شوی دی (۱)

قوله: جدہ: دا راوی رافع بن خدیج بن عدی الاوسی صحابین رسول ﷺ دے. ددوی احوال پہ مواقیب السلاک/باب وقت المغرب کنہی تیر شوی دی. (۲)

تشریح: د باب حدیث مبارک پہ کتاب الشریکۃ باب قسۃ الغنم کنہی تیر شوے دی. د ترجمۃ الباب مقصد:

امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ ترجمۃ الباب قائم کرو، کہ یو جماعت تہ د غنیمت مال پہ لاس ورشی او پہ هغوی کنہی یو کس د خپل ملگری د اجازت نہ بغیر چلی. یا اوبس ذبح کړی نو هغه به نه خوری، په باب کنہی راتلونکی د حضرت رافع بن خدیج د روایت په وجه. (۳)
علامه عینی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: د امام بخاری مسلک شائد دادې چې چا د ذبح کولو ولایت حاصل نه وی، د ملکیت په وجه یا د وکالت په وجه، یعنی نه د هغې مالک دې او نه مالک هغه د خپلو ځناورو وکیل جوړ کړې وی، نو دداسې کس ذبیحه درست نه ده. (۴)
قوله: وقال طاؤس وعکرمه: طاؤس او عکرمه د غل د ذبیحې متعلق او فرمائیل: هغه او غورزوئی او هغه مه خورئی.

علامه کرمانی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: شاید د عکرمه او طاؤس هم دا مذهب دې، چې دداسې کس ذبیحه چې هغه ته نه د ولایت حق حاصل وی، نه د ملکیت په وجه او نه نه وکالت په وجه، یعنی نه هغه د ځناور مالک دې او نه مالک هغه د ځناور د ذبح کولو وکیل جوړ کړې وی، نو دداسې کس ذبیحه درست نه ده. باب التسمیۃ علی الذبیحه. (۵) کنہی ددې تفصیل تیر شوې دی.

د تعلیق تخريج:

د طاؤس او عکرمه تعلیق عبدالرزاق موصولا نقل کړې دې. (۶)

قوله: حدثنا ابو الاحوص حدثنا سعيد بن مسروق: دې روایت کنہی ابوالاحوص د حضرت سعید بن مسروق نه روایت کوی، او دهغوی په سند کنہی من هبایه بن رفاعة من ایہ من جدہ دې. لیکن دا روایت ماقبل کنہی دیرو ځایونو کنہی تیر شوې دې. او ددې باب نه پس راتلونکی باب کنہی هم دې. خو په هغه ټولو روایاتو کنہی د من ایہ واسطه نشته.

(۱) (کشف الباری کتاب المغازی/باب تسمیۃ من شئ من اهل بئر رقم الحدیث: ۵۰۱۴)

(۲) (کشف الباری کتاب مواقیب السلاک/باب وقت المغرب رقم الحدیث: ۵۵۹)

(۳) (شرح الکرماني، ۱۱۶/۲۰، فتح الباری: ۸۴۶/۱۲)

(۴) (عمدة القاری، ۲۰۸/۲۱)

(۵) (شرح الکرماني، ۱۱۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۰۸/۲۱، إرشاد الساری: ۲۹۵/۱۲)

(۶) (المصنف لعبدالرزاق کتاب المناسک، باب ذبیحه سارق رقم الحدیث: ۸۵۹۸، ۳۷۱/۴، تعلیق التعلیق: ۵۲۶/۴)

حضرت غسانی فرمائی ددی حدیث تول راویان د حضرت سعید بن مسروق نہ روایت کوی
او تول راویان من عبایه من جدہ نہ روایت کوی، سوا د ابوالاحوص نہ، خینہی حضرات
فرمانی ابوب الاحوص نہ خطا شوې ده، ځکه چې هغوی د عبایه نہ پس د ابیه واسطه اضافہ
کړې ده (۱)

فاته ده په دې روایت تفصیلی کلام په باب التسمیة علی الذبیحة کښې شوې دې.

ترجمة الباب سره مناسب: حدیث مبارک ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې (۲)

۳۷= بَابُ إِذَا نَذَرَ لِقَوْمٍ قَوْمًا بَعْضُهُمْ بِسَهْمٍ فَقَتَلَهُ، فَأَرَادَ إِصْلَاحَهُمْ، فَهُوَ جَائِزٌ

۳۷= حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَاةٍ، أَخْبَرَنَا عُثْرِيُّ بْنُ عُبَيْدِ الظَّنَّافِي، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ
عَبَّاسِ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ جَدِّهِ رَافِعِ بْنِ عَبْدِ يَمِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَقَدْ بَعِثَ مِنَ الْإِبِلِ، قَالَ: قَوْمًا رَجُلٌ بِسَهْمٍ فَبَيْتَهُ، قَالَ: ثُمَّ قَالَ:
«إِنْ هَذَا أَوْبَدُكَ وَأَبْدُ الْوَحْشِ، فَمَا عَلَيْكُمْ مِنْهَا فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا»

ترجمه: د حضرت رافع بن خديج ؓ نه روایت دې فرمانی: مونږ یو سفر کښې حضرت نبی
کریم ﷺ سره وو. اوبسانو کښې یو اوبښ اوتښتیدو، راوی وائی چې یو کس اوبښ په غشی
اووښتو نو هغه را ایسار شو. راوی وائی چې او حضور ﷺ اوفرمانیل: په دې ځناورو کښې
هم څه څنګلی ځناور داشان چې تښتی. چنانچه که په دې ځناورو کښې یو ځناور داسې
اوکړی نو هغه ځناور سره داشان اوکړی.

قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنْ أَتَى كُفْرًا فِي الْبَقَايِ وَالْأَسْفَارِ، فَقَرِئَ أَنْ نَذْبَهُمْ فَلَا تَكُونُ
مُدَى، قَالَ: «أَرَأَيْتَ، مَا أَهَرَّ- أَوْ أَهَرَّ- الذَّمُّ وَذِكْرُ اسْمِ اللَّهِ فُكُلٌ، غَيْرَ الْيَتِّ وَالظُّفْرِ، فَإِنَّ
الْيَتَّ عَظْمٌ، وَالظُّفْرَ مُدَى الْحَبَشَةِ»

راوی وائی ما عرض اوکړو ای دالله رسوله ﷺ، مونږ د جنگ او د سفر په حالت کښې سفر
کوږ او مونږ ځناور ذبیح کول غواړو لیکن مونږ چاره قدرې هم نه وی نو حضور صلی الله
علیه وسلم اوفرمانیل: هغه په څیز سره هلاک کړنې کوم څیز چې وینه تویوی، یا یې دا
اوفرمانیل: وینه اوبهوه او په هغې دالله تعالی نوم اخستې شوې وی (نو هغې سره ذبیح شوې
وی) هغه خورنې، په دې شرط چې غاښ او نوک نه وی. په دې شرط چې غاښ او هډوکې نه
وی. ځکه چې غاښ خو هډوکې دې او نوکونه حبشو چرې دی.

ترجمه رجال:

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ سَلَاةٍ: دا راوی ابو عبدالله محمد بن سلام بن الفرج السلمی البیکندي رحمه
الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی (۳)

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۱۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۰۹/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۲۰۸/۲۱)

(۳) (کشف الباری: ۹۳/۲)

قوله: عمر بن عبد: دا راوی ابو احفص عمر بن عبید بن ابی امیهد الطنافسی الایادی الکوفی رحمة الله علیه دی. ^(۱)

قوله: اساکذه: دوی دخیل والد عبید بن امیه نه، او ابواسحاق السبعی نه، عبد الملك بن عمر نه، مسروق، سماک بن حرب، اعمش، منصور، اشعث بن سلیم، وغیرهم حضرت نه روایت کوی. ^(۲)

قوله: تلامذه: او ددوی نه روایت کوؤنکی ددوی رور ابراهیم بن عبید، او امام احمد بن حنبل، اسحاق بن راهویه، ابوبکر عبدالله بن محمد بن ابی شیبہ، عثمان بن محمد بن ابی شیبہ، محمد بن سلام البیکندی، محمد بن عبدالله نمیر، ابو کریب وغیره حضرات دی. ^(۳) دهضرات محدثینو ددوی باره گنبی وائی: حضرت یحیی بن معین رحمة الله علیه ددوی باره کنبی فرمائی: صالح: ^(۴)

ابو حاتم فرمائی: محله الصدق. ^(۵)

ابن حبان ددوی ذکر په کتاب الثقات کنبی کړې دی. ^(۶)
علامه ذهبی او حافظ ابن حجر رحمهما الله ددوی ثقہ گرځولی دی. ^(۷)

ابن دوی ته په الطبقات کنبی لکه وئیلی دی. ^(۸)

تاریخ وفات: ابن سعد وغیره حضرات ددوی تاریخ وفات ۱۸۵ هجری لیکلي دی. ^(۹) ابن حبان رحمة الله علیه فرمائی چې دوی په ۱۸ هجری کنبی وفات شو.

داراوی سعید بن مسروق الثوری الکوفی رحمة الله علیه دی. ددوی حالات په ابواب الاذان / کتاب من شکا امامه اذا طول کنبی تیر شوی دی. ^(۱۰)

^(۱) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۵۵۵/۶ ۶۶۸، التاريخ الكبير للبخاري: رقم الترجمة: ۲۰۸۸، ۱۷۷/۶، كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۳۱۳۸، ۱۱۴/۴، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۸۹۶، ۸۸۰/۷، ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۶۱۶۵، ۲۱۳/۳، الكاشف رقم الترجمة: ۴۱۴۲، ۳۰۷/۲، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ۴۹۶۱، ۴۲۳/۱)

^(۲) (الجرح والتعديل: ۴۸۰/۷، تهذيب التهذيب: ۴۸۰/۷، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ۴۵۵/۲۱)

^(۳) (الجرح والتعديل: ۴۸۰/۷، تهذيب التهذيب: ۴۸۰/۷، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ۴۵۵/۲۱)

^(۴) (الجرح والتعديل: ۴۸۰/۷، تهذيب التهذيب: ۴۸۰/۷، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ۴۵۵/۲۱)

^(۵) (الجرح والتعديل: ۴۸۰/۷، تهذيب التهذيب: ۴۸۰/۷، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ۴۵۵/۲۱)

^(۶) (كتاب الثقات لابن حبان: ۱۱۴/۴)

^(۷) (ميزان الاعتدال: ۲۱۳/۳، تقريب التهذيب: ۷۲۳/۱)

^(۸) (الطبقات الكبرى لابن سعد الطبقة السابعة: ۳۸۷/۶)

^(۹) (الطبقات الكبرى لابن سعد الطبقة السابعة: ۳۸۷/۶، تهذيب التهذيب: ۸۹۶، الكاشف رقم الترجمة: ۴۱۴۲، ۳۰۷/۲، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۴۵۶/۲۱)

^(۱۰) (كشف الباري ابواب الاذان / كتاب من شك امامه اذا طول: رقم الحديث: ۷۰۵)

قوله: عَبَّاهُ بْنُ رِفَاعَةَ: دا راوی عباية بن رفاعه بن رافع بن خديج الانصارى رحمة الله عليه

دي، ددوی حالات په، کتابُ المُبْتَدِئِ بِآبِ الْمَشْرِقِ إِلَى الْجُمُعَةِ، کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: جده: دا راوی رافع بن خديج بن عدی الاوسی صحابى رسول ﷺ دي. ددوی احوال په

مَوَاقِيتِ السَّلَاةِ بِآبِ وَفَّتِ الْمُتَقَرَّبِ کښې تیر شوی دی. (۲)

تشریح: دا حدیث مبارک په کتاب الشراکه باب قسمة الغنم کښې تیر شوې دي. (۳)

د ترجمة الباب مقصد: امام بخارى رحمة الله عليه ددې ترجمة الباب نه مقصد دادې چې که

د يو قوم اوښ او تښتې او په هغوی يو کس هغه په غشى اولی، او ددې نه دهغه مقصد

ښکړه وي، نو دا ددې حديث په بناء جائز دی کوم چې حضرت نبی کریم ی نه نقل کړې او

ويشتونکې به ضامن نه وي. لیکن که د اجازت نه بغير یې اولوی نو بیا به ضامن وي. (۴)

ما قبل ترجمة الباب او دي ترجمة الباب کښې تطبیق:

دي نه ما قبل امام بخارى رحمة الله عليه باب قائم کړې وو. که د مالک د اجازت نه بغير چا

خناور ذبح کړو نو هغه به نه خوړلې کيږي.

لیکن ددې ترجمة الباب قائمولو سره دې طرف ته اشاره ده چې که د مالک د اجازت نه بغير

خناور ذبح کړو، د اصلاح په غرض سره نو دا جائز دی.

دواړو کښې د تطبیق صورت هم دادې، که ذابح په طور د تعدی، زیاتی مالک ته د نقصان

رسولو دپاره خناور ذبح کړو نو داسې خاړوې به نه خوړلې کيږي. څنگه چې ما قبل حدیث

کښې خلکو د تقسیم نه وړاندې خناور ذبح کړل.

او که د اصلاح په غرض سره یعنی خناور د خپل مالک نه او تښتې او مالک ته ویره وي چې

هغه خاړوې به ورک شي، اودې کس هغه اوويشتو نو داسې خاړوې به خوړلې کيږي لیکن

چونکه دلته مالک د فائد رسولو دپاره بغير د اجازت نه ذبح اوشوه نو د امام بخارى په نزد په

داسې صورت کښې د مالک د اجازت نه بغير ذبح جائز ده. او مذبوحه خاړوې به خوړلې

کيږي. بغير د مالک د اجازت نه د مذبوحې حکم او حدیث باب باندې تفصیلی کلام په باب

التسمية على الذبيحة کښې تیر شوې دي.

د ترجمة الباب سره مناسب: دا حدیث مبارک د ترجمة الباب سره مناسب د فتنه پوښتنو من الابل په

وجه دي.

(۱) (کشف الباری کتاب الجمعة باب المشي إلى الجمعة رقم الحديث: ۹۰۷)

(۲) (کشف الباری کتاب مَوَاقِيتِ السَّلَاةِ بِآبِ وَفَّتِ الْمُتَقَرَّبِ رقم الحديث: ۵۵۹)

(۳) (کشف الباری کتاب الشراکه باب قسمة الغنم رقم الحديث: ۲۴۸۸)

(۴) (التوضيح: ۵۵۶/۲۶، عمدة القاري: ۲۰۹/۲۱)

باب ۳۸ = بَابُ إِذَا أَكَلَ الْمُضْطَرُّ

لَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ، وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنَّكُمْ تَشْكُرُونَ}، إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَخُمُ الْخَيْزِرِ وَمَا أَهْلُ بِهِ لِيُغَيِّرَ اللَّهُ، فَتَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَاوٍ، فَلَا لِمَ عَلَيْهِ {البقرة: ۱۷۳}

ترجمه: امام بخاری رحمه الله علیه باب کنبی صرف قرانی ایتونه ذکر کوی. رومی آیت د سورة بقره دې. انی ایماندارو زموږو درکړې پاکیزه (حلاله)، روزی خوړنی اودالله شکر اوباسی که تاسو په رښتیا صرف د الله تعالی عبادت کوئ بیشکه الله په تاسو باندې مرداره چه بغیرد ذبحې نه مړه شوې وی، او (بهیدلې) وینه دخنزیرغوبښه اوداسې مذبوحه چې دالله نه بغیر د بل چانوم پرې (د ذبحې په وخت) وئیلې شوې وی حرام کړی دی خوڅوک چې دې حرامو خیزونوته محتاج شو اوپه خوړلو کنبې د خوند طلبگار نه وی اودحد نه زیات خوراک کونکي نه وی.

وَقَالَ: {فَتَنِ اضْطُرَّ} مُخْتَصَمَةٌ غَيْرُ مُتَمَكِّنَةٍ لِإِثْمٍ {المائدة: ۳}

دویم ایت دسورة مائده دې. بیا چې څوک مجبوره شی په اولې کنبې، لیکن گناه ته مانل نه وی.

وَقَوْلِهِ: {فَكُلُوا مِمَّا ذُكِّرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنَّ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ} وَمَا لَكُمْ أَنْ لَا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِّرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فُصِّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرُّوهُ عَلَيْهِ وَإِنْ كَثِيرًا لَيُغَيِّرُونَ بِأَهْوَأِهِمْ غَيْرَ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ}

دویم ایت د سورة انعام دې: نودهغې څاروونه خوراک کونی چه دالله نوم پرې اخستې شوې وی که تاسو دهغه ذات په حکمونو باندې ایمان لرئ او آخرپه تاسو څه شوی دی چه تاسو دې دهغه څاروی نه خوراک نه کوئ چې دالله ﷻ نوم پرې یاد شوې وی حال دا دې چې الله ﷻ څه حرام کړی دی هغه یې تاسوته په تفصیل سره بیان کړی دی | مگر هغه چه تاسو (دلورې حالت کنبې هغې ته محتاج شئ (نوبیا هم هغه حلال دی اوده یروخلقوداحال دې چې بې دلیله دخواهشاتو په وجه خلق گمراه کوی اوالله ﷻ هغه خلق ډیر ښه پیژنی کوم چه دالله ﷻ دحدونونه وړاندې تیریری.

وَقَوْلِهِ جَلَّ وَعَلَا: {قُلْ لَا أُحَدِّثُكُمْ إِلَّا بِمِا أَوْحَى إِلَيَّ فَهُوَ عَلَى طَاعِمٍ يَبْطَغُهُ الْإِنْسَانُ يَكُونُ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا} قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «مَهْرَأًا» {أَوْ لَحْمَ خَيْزُرٍ فَإِنَّهُ رَجَسٌ أَوْ فُسًا أَهْلُ لِيُغَيِّرَ اللَّهُ بِهِ، فَتَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَاوٍ فَإِنَّ رَبَّكَ} [ص: ۱۱] غُلُوزِجِيمَ {الأنعام: ۱۴۰}

څلورم ایت هم د سورة انعام دې: (انې پیغمبره) ورته اووايه چې ماته کومه وحی شوې ده په هغې کنبې خوزه په یوڅوړونکی باندې دخوراک دپاره هیڅ خیزحرام نه مومم مگر دا چې مردار وی یا بهیدلې وینه یا د خنزیرغوبښه وی څکه چه دا پلټنه ده او یاناجائزه ذبیحه وی چې دالله ﷻ نه سوا دبل چانوم پرې اخستې شوې وی څوک چې محتاج شی نوناقرمانی دې نه کوی اودحدنه دې زیاتې نه کوی | بیشکه ستا رب ښونکې اومهربان دې.

وَقَالَ: (فَكُلُوا مِنَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا، وَاشْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ إِنَّ كُتُوبَنَا تُعَدُّونَ، إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَنَحْمَ الْجَنْزِيرِ وَمَا أَهَلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ، فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ)

پنجم آیت د سورة نحل دی: پس خورنی دهغه رزق نه گوم چې تاسو ته الله تعالی درکړې دې پاک او حلال او شکر ادا کړنی دالله تعالی داحسان، که تاسو د هغه عبادت کوئ، الله تعالی داحرام کړی دی په تاسو مرداره، او وینه او دخنزیر غوښه او په کومې چې دالله تعالی نوم نه وی اخستی شوې، او بیا چې خوک بې اختیاره شی په اولړه کښې، نه دې نافرمانی کوی نه دې زیاتې کوی، نو الله تعالی بخښونکی او مهربان دی.

تشریح: دې باب کښې امام بخاری رحمه الله علیه هیڅ یو حدیث نه دې ذکر کړې، شاید د خپل شرط مطابق امام بخاری رحمه الله علیه ته چرته حدیث نه دې ملاؤ شوې. ځکه یی د قرآن کریم آیتونه ذکر کړل. (۱)

مضطر څوک دی؟ مضطر د اسم مفعول صیغه ده، اصل کښې دا مضطر وو، بیا فاء افتعال ضاء وو، نو تاء افتعال طاء سره بدل کړې شو، ځکه چې قاعده ده چې کله د باب افتعال فاء کلمه صاد، ضاد، طاء یا طاء وی نو تاء افتعال لره په طاء سره بدلېږي. (۲)

لهذا تاء په طاء سره بدله شوه، او د راء په راء کښې ادغام اوشو، نو مضطر شو. په معنی د مجبوري کړې شوې. (۳)

مضطر نه مراد هغه کس دی د اولړې په وجه هغه ته خطر وې، که چرې څه او نه خوری د هغه د هلاکیدو خطر وې.

دغه شان هغه کس هم د مضطر په حکم داخل دي چې په مرداره خوړلو مجبور کړې شوې وی، او د خوراک نه کولو په صورت کښې دهغه د هلاکت خطر وې، یا ځینې اندامونو ته د هلاکت خطر وې.

دا دواړه صورتونه په اضطرار کښې داخل دی. او دا د الاما اضطرار نه مراد دی. (۴)

د مضطر اقسام:

علامه شامی رحمه الله علیه فرمائی: که یو کس د معاصی په ارتکاب کولو مجبور کړې شوې وی نو دهغې څو صورتونه دی:

① یو صورت دادې چې که مضطر دپاره د گناه د ارتکاب رخصت وی یعنی په دغه حالت د اضطرار کښې شریعت اجازت کړې وی نو د خپل ځان بچ کولو دپاره ددغه گناه ارتکاب

(۱) (عمدة القاری: ۲۱۰/۲۱)

(۲) (علم الصیغه قواعد مختص بالافتعال ص: ۴۶)

(۳) (لسان العرب باب الضاد: ۴۶/۸، تاج العروس، فصل الضاد باب الرأ: ۳/۴۹۹)

(۴) (احکام القرآن للجصاص سورة البقرة: ۱۷۳، باب ذکر الضرورة المبيحة لكل الميتة: ۱۵۷/۱، کتاب الام، کتاب الاطعمة، باب ما يهل بالضرورة: ۵۷۳/۵، الفتاوى العالمکيرة کتاب الکراهية الباب العادی عشر فی الکراهية فی

او کړی. او که ددې گناه ارتکاب یې اونه کړی او دې مړې کړې شو نو ده به ثواب ملاوړې لکه یو کس د کفر کلمه په ونیول مجبور کړې شو، یا په مونځ پرېښودې مجبور کړې شو. نو هغه دپاره د شریعت له طرفه په حالت اضطرار کېنې رخصت دې. خو که په رخصت باندې عمل اونه او کړو نو ثواب به ورته ملاوړې.

⑦ دویم صورت دادې چې مضطر دپاره په حالت د اضطرار کېنې د گناه اجازت نه وی، که هغه گناه او کړی نو گناهگار به وی. لکه یو کس مجبور کړې شو چې دغه بل مسلمان قتل کړه نو داسې صورت کېنې مضطر دپاره اجازت نشته چې هغه دخپل خان بچ کولو دپاره بل قتل کړی.

⑧ دریم صورت دادې چې مضطر دپاره د هغه فعل کول مباح کیږي، او دهغه فعل به پرېښودلو گناهگار یږي. لکه چا په مرداره خوړلو مجبور کړو نو داسې صورت کېنې مضطر دپاره د مردارې خوړل ضروری دی، که مرداره یې اونه خوړه او دې قتل کړې شو نو گناهگار به وی.^(۱)

البته که اعداء الله، کافرانو ته د غیظ غضب خوندلو دپاره او د خپل دین د سربلندنې دپاره ئې مرداره او نه خوړه او هغه قتل کړې شو نو داسې صورت کېنې به هغه گناهگار نه وی.^(۲) مضطر دپاره مرداره خوړل ضروری که نه؟

دا حنابلو مذهب: د احنافو په نزد مضطر دپاره مرداره خوړل ضروری دی. که مضطر مرداره اونه خوړه او هغه مړ شو نو گناهگار به وی.^(۳) البته که د کافرانو د غیظ و غضب دپاره مرداره اونه خوړی نو گناهگار به نه وی.^(۴)

دشوافع او حنابلو مذهب:

دشوافع او حنابلو دوه روایتونه:

یورروایت دادې چې مضطر دپاره مرداره خوړل واجب دی. او دلیل دادې دقرآن کریم آیت مبارک دې: «وَلَا تَلْعَوْاْ بِأَيْدِيكُمْ أَلِ التَّهْلُكَةِ» او خپل خان په هلاکت کېنې مه اچوئ. او مضطر دپاره چې کله د مردارې د خوړلو اجازت دې او هغه یې نه خوړی نو دا داسې دی لکه چې هغه خپل خان په هلاکت کېنې اچوی.

او د شوافع او حنابلو د بل روایت مطابق مضطر دپاره مرداره خوړل واجب نه دی.

دلیل: ددې روایت مطابق دا حضرات د حضرت عبدالله بن حذافه رضی الله عنه قصې نه استدلال کوي، هغه رومیانو گرفتار کړو او په یو کمره کېنې یې بندیان کړو او ورسره ئې د خنزیر ورته کړې غوښه او شراب هم کیځوده. لیکن حضرت عبدالله بن حذافه رضی الله عنه دهغې نه خوراک ځکاک اونه کړو. چنانچه ددې ویرې رابهر کړو چې هسې نه مړ نه شی.

(۱) (ردالمحتار کتاب الاکراه: ۹۲/۵، البحر الرائق کتاب الاکراه: ۱۳۲/۸)

(۲) (ردالمحتار کتاب الاکراه: ۹۲/۵)

(۳) (المنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۳۱/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۳۹/۹)

(۴) (الدر المختار کتاب الاکراه: ۹۲/۵)

چنانچه حضرت عبداللہ بن حذافہ رحمہ اللہ به فرمائیل:

اما ان الله عزوجل قد كان احله له، ولكن اكن لاشتك بالاسلام. (۱)

دویم دلیل دادی چي مضطر دپاره د مردارې خوړل مباح کیدل رخصت دي لهذا څنگه چي په نورو رخصتونو عمل کول واجب نه دی دغه شان دلته هم. (۲)

مضطر دپاره څومره مقدار کښي د مردارې د خوړلو اجازت دي؟
د احنافو مذهب:

د حضرات احنافو په نزد او د شوافع د یو روایت او د حنابلہ د اصح روایت مطابق مضطر دپاره حرام په قدر ضرورت د استعمال اجازت دي. صرف دومره مرداره خوړلې شی چي هغې سره دده په بدن کښي د ژوند رنځا برقرار پاتې شی. ځکه چي قرآن کریم کښي د غوړپام ولاعاده قید لگولې شوې دي، چي هغه دخوراک د لذت په تلاش کښي نه وی، او نه د حد نه تجاوز کوونکي وی. (۳)

دغه شان د سورة مائده آیت مبارک (غیر متجانف لاشم) او د (غیر متجانف لاشم) تفسیر کړي شوي دي چي د ضرورت نه به زیات نه خوري. (۴)

لهذا کله چي دومره مقدار خوراک او کړو نو او س ددي نه زیات خوړل جائز نه دی. (۵)

اودا هم چي آیت مبارک صرف مضطر دپاره استثنا شوي ده، لهذا کله چي لږ شان خوراک او کړي نو ضرورت به ختم شی، نو هغه دپاره به نور خوراک حلال نه وی. څنگه چي په ابتداء کښي یو کس مضطر نه وی او هغه دپاره حرام وو، او لږ شان خوراک نه پس به مضطر شی. (۶)

په حضرات مالکيه کښي د ابن الماجشون او ابن حبيب هم دا مذهب دي. (۷)

د مالیکه مذهب: دحضرات مالکيه په نزد او د شوافع د یو روایت هم ددي پشان دي، دغه شان د حنابلہ د دویم روایت مطابق مضطر دپاره په مړه خپته خوراک کول جائز دی. (۸)

(۱) (تاریخ مدینه دمشق لابن عساکر، عبدالله بن حذافه رحمہ اللہ رقم الترجمة: ۳۲۳۷، ۲۷/۳۶۰، دارالفکر المثنی لابن

قدامة كتاب الصيد والذباح: ۳۳۱/۹)

(۲) (المجموع شرح المذهب، كتاب الأطعمة: ۴۰/۹، المثنی لابن قدامة كتاب الصيد والذباح: ۳۳۱/۹)

(۳) (تفسير روح المعاني سورة البقرة: ۱۷۳، ذكر الضرورة المبيحة لكل الميتة: ۱/۱۵۴)

(۴) (تفسير روح المعاني سورة المائدة: ۳، ۲۳۴)

(۵) (تفسير روح المعاني: ۴۴۰/۱، احكام القرآن للجصاص الاطعمة: ۳۹/۹)

(۶) (المثنی لابن قدامة كتاب الصيد والذباح: ۳۳۰/۹)

(۷) (شرح الزرقاني كتاب الصيدباب ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ۹۵/۳، المتقى شرح مؤطا امام مالک،

ما جاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ۲۷۶/۴، بدایة المجتهد، كتاب الاطعمة مقدار ما يוכל من الميتة عند

الضرورة: ۱۹۲/۴، حاشية الدسوقي باب المباح: ۳۸۰/۲، احكام القرآن لابن العربي بقرة: ۱۷۳، ۸۲/۱، كتاب الام،

كتاب الاطعمة، باب ما يحل بالضرورة: ۵۷۴/۵، تفسير الامام الشافعي بقرة: ۱۷۳، ۲۴۸/۱، المجموع شرح المذهب،

كتاب الاضحية: ۴۰/۹، المثنی لابن قدامة كتاب الصيد والذباح: ۳۳۰/۹)

(۸) (شرح الزرقاني كتاب الصيدباب ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ۹۵/۳، المتقى شرح مؤطا امام مالک.....

دلیل: دا حضرات د حضرت جابر رضی الله عنه د روایت نه استدلال کوی:

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، أَنَّ رَجُلًا، ذَكَرَ النِّسَاءَ وَمَعَهُ أَهْلُهُ وَوَلَدُهُ فَقَالَ: رَجُلٌ لَمْ يَذْكُرْ لَكُمْ وَلَدًا وَلَمْ يَذْكُرْ لَكُمْ نِسَاءً لَمْ يَجِدْ صَاحِبَهَا فَبَرِئَتْ فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ: انْتَهَمَا قَبْلَ أَنْ تَنْفَكْتَ فَقَالَتْ: اسْلُغْهَا حَتَّى تَقْدِرَ شَحْنَهَا، وَلَحْنَهَا، وَنَأْكُلُهُ، فَقَالَ: حَتَّى أَشْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَقَامَا فَسَأَلَهُ فَقَالَ «هَلْ جِئْتُكَ غِفْرٌ يُغْنِيكَ؟»، قَالَ: لَا قَالَ: «فَكَلِّمُوا»^(۱)

یوې سړې (مدینې منور سره نژدې) د حره په مقام استوګن شو. هغه سره اهل و عیال هم وو. هغه ته یو بل کس اووئیل چې زما اوښه ورکه شوې دې که تاته ملاؤ شوه نو هغه اوښه دې کس هغه اوښه ملاؤ شوه خو د اوښې مالک ورته ملاؤ نشو. بیا دا اوښه بیچاره شوه. نو دې سړی ته ښځې اووئیل چې دا ذبحه کړه. خو دې کس د خپلې ښځې خبره باندې عمل او نه کړ او هغه اوښه مړه شوه. بیا دې سړی ته ښځې اووئیل چې ددې اوښې نه خرمن اوباسه، چې مونږ ددې چرې او غوښه اوچه کړو او هغه اوخورو. دې سړی اووئیل چې ددې باره کښې درسول کریم ﷺ ته پوښتنه کوم. نو هغه سړی د سرور کائنات ﷺ په خدمت کښې حاضر شو او د حضور ﷺ نه یې ددې مسئلې باره کښې تپوس او کړو. حضور ﷺ او فرمانیل: تاسره دومره څه شته چې تا د مردارې خوړلو نه اوساتی. دې کس اووئیل چې نه، ماسره هیڅ نشته. نو نبی کریم ﷺ او فرمانیل: ته هغه اوښه اوخوره.

او په دې وجه لږ مقدار خوړل جائز دی نو زیات مقدار خوړل به هم جائز وی. ^(۲)

او د ضرورت په وجه ددې مردارې حرمت ختم شو. او هغه مباح شوه. لهدا تر کومې چې حلال خوراک نه وی نو تر هغه وخته پورې به ضرورت برقرار وی. او هغه دپاره به مرداره خوړل جائز وی. ^(۳)

ابن قدامه رحمه الله علیه فرمائی: که ضرورت مستمره دې، یعنی چې ددې ضرورت د زړ ختمیدو امید نه وی، نو داسې صورت کښې به په مړه خپته خوراک جائز وی. لکه څنگه چې د اعرابی قصه ده. له دې و چې داسې صورت کښې که لږ مقدار کښې خوراک اوکړې شی نو دوباره به هم هغه ضرورت بیا راپیدا شی. او دوباره به مرداره خوری.

..... ماجاء فیمین یضطر الی اکل الميتة: ۲۷۶/۴، بدایة المجتهد، کتاب الاطعمة مقدار ما یوکل من الميتة عند الضرورة: ۱۹۲/۴، حاشیة الدسوقي باب المباح: ۳۸۰/۲، احکام القرآن لابن العربی بقره: ۱۷۳، ۸۲/۱ کتاب الام، کتاب الاطعمة، باب ما یحیل بالضرورة: ۵۷۴/۵، تفسیر الامام الشافعی بقره: ۱۷۳، ۲۴۸/۱، المجموع شرح المذهب، کتاب الاضحية: ۴۰/۹، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۳۰/۹

^(۱) (سنن ابی داؤد: کتاب الاطعمة باب فی المضطر إلی التبتة رقم الحديث: ۳۸۱۶، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۳۰/۹)

^(۲) (المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۳۰/۹)

^(۳) (الزرقانی کتاب الصيد باب ماجاء فیمین یضطر الی اکل الميتة: ۹۵/۳، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، ماجاء فیمین یضطر الی اکل الميتة: ۲۷۶/۴، احکام القرآن لابن العربی بقره: ۱۷۳، ۸۳/۱)

لیکن کہ د ضرورت د ختمیدو امید وی نو داسې صورت کښې د ضرورت په قدر دې خوراک او کړی، ځکه روستو به ورته حلال ملاؤ شی.^(۱)

په سفر معصیت کښې د اضطرار حکم:

که یو کس د گناه په نیت سره په سفر کښې وی. او د مردارې خوړلو دپاره د اضطرار صورت پیدا شی، نو د حنابلہ، حنابلہ او شوافع په نزد گناهگار دپاره په حالت د اضطرار کښې مرداره خوړل جائز نه دی.^(۲)

دلیل: دا حضرات د قرآن کریم د آیت مبارک (فمن اضطر غیرہا لم ولا عام) نه استدلال کوی. او د: غیر ہا لم مطلب ددې حضرات په نزد چې د امام خلاف بغاوت کولو والا نه وی، او د (عام) مطلب قاطع الطريق نه وی.^(۳)

دا حنافو مذهب:

دا حنافو په نزد که څوک د گناه په نیت سره سفر کوی یا که د گناه نیت یی نه وی نو ټولو دپاره په حالت د اضطرار کښې اکل میتہ جائز ده.^(۴)

دلیل: دا حنافو دلیل د قرآن کریم آیت مبارک دې: (وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اَلَا مَا اضْطُرُّوا عَلَيْهِمْ) او هغه ذات واضح کړې دی کوم چې څه یی په تاسو حرام کړی دی، مگر دا چې دهغې په خوراک مجبوره شی.

دا آیت مبارک عام دې گناهگار او مطیع ټول په دې شامل دی.^(۵)

دغه شان د ائمہ ثلاثہ په نزد مضطر خان سره میتہ وغیرہ ایښودې شی، او ددې نه خوراک کولې شی، تر کومې چې حلال ملاؤ نشی.^(۶)

^(۱) (المغنی لابن قدامة كتاب الصيد والذباح: ۳۳۰/۹)

^(۲) (شرح الزرقاني كتاب الصيدباب ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ۹۵/۳، المنتقى: ۲۸۱/۴، احكام القرآن لابن العربي بقره: ۱۷۳، ۸۵/۱، بداية المجتهد، كتاب الاطعمة مقدار مايوكل من الميتة عند الضرورة: ۹۹۲/۴، كتاب الام، كتاب الاطعمة، باب مايحل بالضرورة: ۵۷۶/۵، تفسير الامام الشافعي بقره: ۱۷۳، ۲۴۹/۱، المغنی لابن قدامة زكتاب الصيد والذباح: ۳۳۰/۹)

^(۳) (شرح الزرقاني كتاب الصيدباب ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ۹۵/۳، المنتقى: ۲۸۱/۴، احكام القرآن لابن العربي بقره: ۱۷۳، ۸۵/۱، بداية المجتهد، كتاب الاطعمة مقدار مايوكل من الميتة عند الضرورة: ۹۹۲/۴، كتاب الام، كتاب الاطعمة، باب مايحل بالضرورة: ۵۷۶/۵، تفسير الامام الشافعي بقره: ۱۷۳، ۲۴۹/۱، المغنی لابن قدامة زكتاب الصيد والذباح: ۳۳۲/۹)

^(۴) (احكام القرآن لابن العربي سورة بقره: ۱۷۳، باب ذكر ضرورة المبيحة لاكل الميتة: ۱۵۴/۱، تفسير روح المعاني سورة البقره: ۱۷۳، ۴۰/۱)

^(۵) (سورة الانعام: ۱۱۷)

^(۶) (احكام القرآن لابن العربي سورة بقره: ۱۷۳، باب ذكر ضرورة المبيحة لاكل الميتة: ۱۵۴/۱، تفسير روح المعاني سورة البقره: ۱۷۳، ۴۰/۱)

^(۷) (موطا امام مالك، كتاب ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ۴۹۹/۲، كتاب الام، كتاب الاطعمة: ۵۷۴/۵، المغنی لابن قدامة زكتاب الصيد والذباح: ۳۳۲/۹)

حرام خیز به طور دوائی استعمالول:

د حرام خیز به طور د دوائی استعمالولو څه شرائط دی:

- ① ددې دوائی استعمال سره شفاء عادة یقینی وی.
- ② بله څه حلاله دوائی ددې په بدل کښې نه وی.
- ③ دین داره او ماهر فن معالج دا حرامه دوائی تجویز کړی.
- داسې صورت کښې په قدر د ضرورت دا حرامه دوائی استعمالولې شی. (۱)
- چنانچه الدر المختار کښې دی:

اختلف في التداوي بالمحرم وقاهر المذاهب المتعمدة كما في رضام البحر ولكن ثقل المصنف ثم وهننا من

العاوي، قيل يرخص اذا علم فيه الشفاء، ولم يعلم دواء آخر كما رخص في الخبر للعطشان وعليه الفتوى. (۲)

یعنی حرامو څیزونه په طور د دوائی استعمالولو کښې اختلاف دې. او ظاهري مذهب کښې

ددې ممانعت راغلې دې. څنگه چې البحر الرائق، کتاب الرضام کښې مذکور دی. لیکن مصنف

تنویر هلته په رضاع کښې هم او دلته هم د حاوی نه نقل کړی دی، چې ځینې علماء کرام

فرمانیل: دوائی او د احرام استعمال په دې شرط جائز دې چې د دوائی په استعمال سره شفاء

عادة یقینی وی، او بلې دواي سره ددې علاج نشی کیدی. څنگه چې د تېری دپاره د شرابو د

یو ګوټ څکلو اجازت ورکړې شوې دې. او هم په دې فتوی ده

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخُزْيَرِ:

قوله: الْمَيْتَةَ: ميتة ته په اردو کښې مرداره وائی. (۳)

ددې نه مراد ځناور دی، چې د هغې د حلالیدو دپاره په شریعت کښې ذبیح کول ضروری دی.

خو هغه بغیر د ذبیح کولو نه پخپله مړ شی، یا په شرعی طریقې سره ذبیح نه شی. (۴)

البته دوه ځناور د ذبیحې نه بغیر حلال ګرځولې شوی دی. ① کب یعنې مېهې ② مولخ

حدیث مبارک کښې دی:

«أَجِلْتُ لَكُمْ مَيْتَتَيْنِ وَدَمَانٍ، فَأَمَّا التَّيْتَتَانِ، فَالْعُثُوثُ وَالْجَرَادُ، وَأَمَّا الدَّمَانِ، فَالْكَبِدُ وَالْطَّحَالُ» (۵)

ددې نه معلومه شوه چې په ځناورو کښې مېهې او مولخ نه بغیر د ذبیح نه حلال دی. البته که

(۱) الفتاوى عالمکبره کتاب الکراهیه الباب الثامن عشر فی التداوي والمعالجات: ۳۵۵/۵، المحيط البرهانی کتاب

الاستحسان الفصل التاسع عشر فی التداوي والمعالجات: ۱۱۶/۶

(۲) الدر المختار کتاب الطهارة باب المیاء مطلب فی التداوي بالمحرم: ۱۵۴/۱

(۳) (القاموس الوحید ص: ۱۵۹۰)

(۴) (احکام القرآن للجصاص سورة البقرة: ۱۷۳، باب الميتة: ۱۷۲/۱، تفسیر روح المعانی سورة البقرة: ۱۷۲، احکام

القرآن لابن العربی بقرة: ۱۷۲، ۷۷/۱، احکام القرآن للقرطبی سورة البقرة: ۱۷۲، ۲۱۷/۲، زاد المسیر سورة

البقرة: ۱۷۲، ۱۵۱/۱، التفسیر الكبير سورة البقرة: ۱۷۲، ۱۱/۵، الكشف والبيان فی تفسیر القرآن سورة

البقرة: ۲۳۸/۱، ۱۷۲)

(۵) سنن ابن ماجه کتاب الأطعمة/باب الكبِد والطَّحَال رقم الحديث- (۳۳۱۴)

مهی به خپله مړ شی او د اوبو سر ته راشی نو هغه حرام دی. (۱)

تفصیل ماقبل باب قول الله تعالی: اهل لکم صید البحر کښې تیر شوې دي. دغه شان که د ښکار خناور په تیزې آلې سره زخمی کړې شی او د ذبح موقع ملاؤ نشی نو نو هغه هم حلال دي. ددې تفصیل په کتاب الصيد کښې تیر شوې دي. مرداري نه هر قسمه نفع حاصلول جائز نه دی: آیت مذکوره کښې مطلقا مینه حرام گرځولې شوې ده. په دې وجه دهغې غوښه خوړل حرام دی. دغه شان ددې نه هر قسمه نفع حاصلول هم جائز نه دی. (۲)

او مردار خناور یا ناپاک څیز په خپل اختیار سره خناور باندې خوړول هم جائز نه دی. خو که داسې ځانې کښې کیږدي چې سپې یا پیښو یې پخپله اوخوری نو دا جائز دی. خو پخپله راپورته کول او په هغوی خوړل جائز نه دی. د مینه وینښته، هډوکي وغیره استعمالولي شی:

دې آیت مبارک کښې د مینه د حرام کیدو حکم عام معلومېږي. چې په هغې کښې مینه ټول اجزاء شامل دي. لیکن بل آیت مبارک کښې ددې تشریح ده. (قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ) (۳) ته ورته اووايه چې ماته نه ده معلومه هغه وحی نه ده رارسیدلې، د یو څیز حرامونکې چې هغه یې اوخوری.

ددې نه معلومه شوه چې د مردار خناور هغه ټول اجزاء حرام دی کوم چې خوړلې کیږي. له دې وجې د مردار خناور هډوکي، وینښته کوم چې د خوړلو څیز نه دي، هغه ناپاک دي. دهغې استعمال جائز دی. (۴)

قوله: الدّم دایم څیز الدّم دي. یعنی وینه، سورة بقره کښې الدّم مطلقا ذکر دی. او په سورة انعام کښې دم سره مسفوق هم ذکر دی. یعنی بهیدونکې وینه، معلومه شوه چې وینه مطلقا حرامه نه ده بلکه هغه وینه حرامه ده کومه چې اوبهیري. (۵)
له دې وجې نه کومه وینه چې د ذبح کولو نه پس په وینه کښې پاتې شی هغه پاکه ده. (۶)

(۱) احکام القرآن للجصاص ۱/۱۳۰، تفسیر روح المعانی: ۱/۴۳۹

(۲) احکام القرآن للجصاص باب تحریم الميتة: ۱/۱۳۰، فتح القدیر کتاب الاشرية فصل طبخ العصیر ۹/۴۰، رد المحتار کتاب الاشرية: ۶/۴۹۹ الفتاوی العالمکیرة کتاب الاشرية الباب الاول ۵/۴۱۱

(۳) (سورة الانعام: ۱۴۵)

(۴) احکام القرآن للجصاص باب شعر الميتة وصفوها والفراء وجلود السباع: ۱/۱۴۸، الدر مع الرد کتاب الطهارة باب المياه: ۱/۱۵۱

(۵) احکام القرآن للجصاص سورة البقرة: ۱۷۲، ۲/۲۲۲، احکام القرآن لابن العربي بقره: ۱۷۲، زاد المسیر ۱۷۲، ۱/۱۵۱، الکشف والبيان فی تفسیر القرآن سورة البقرة: ۱۷۲، ۱/۲۳۸

(۶) احکام القرآن للجصاص باب تحریم الدّم ۱/۱۵۰، احکام القرآن للقرطبي: ۲/۲۲۱، حاشية ابن عابدين کتاب الغنّی مسائل شتی: ۵/۵۲۹

قوله: لحم الخنزیر: دریم خیز کوم چې حرام کړې شوې دي. هغه لحم خنزیر ده. آیت مبارک کښې حرمت خنزیر سره د لحم قید مذکر دي. ددې نه مقصود د لحم تخصیص نه دي بلکه د خنزیر ټول اجزاء هډوکي، خرمن وغیره په داخل دي. غوښه چونکه اعظم منافع ده، ځکه یې صرف د غوښې ذکر او فرمائیلو گنې هسې خو د هغه ټول اجزاء حرام دي. لکه څنگه چې محرم لړه د قتل صید نه منع کړې شوې دي، او ددې نه مراد محرم دپاره د ښکار ټول افعال دي. ځکه چې د ښکار لوی مقصد هغه ښکار قتل کول دي. له دې وجې یې صرف دهغې ذکر او کړو حالته ددې نه مراد ټول افعال دي. دغه لحم خنزیر حرام کړې شوې ده او ددې نه مراد ټول اجزاء دي. (۱)

علامه قرطبی رحمه الله علیه فرماني: چې لحم الخنزیر نه مقصود لحم یعنی د غوښې تخصیص نه دي، بلکه دهغه ټول اجزاء هډوکي، خرمن او وښته ټول باجماع امت حرام دي. لیکن دلغظ لحم زیاتولو سره اشاره دې طرف ته ده چې خنزیر د نورو ځناورو په شان نه دي. چې د باقی ځناورو په ذیح کولو سره به دهغه غوښه پاکه شی. یعنی اگر چې د هغه غوښه خوړل حرام ده لیکن ذیح کولو سره به دهغه غوښه پاکه شی. لیکن د خنزیر غوښه ذیح کولو سره هم نه پاکېږي ځکه چې هغه نجس العین هم دي. (۲)

قوله: وما اهل به لغیر الله: څلورم خیز کوم چې ایت حرام گرځولي دي. دا هغه ځناور دي کوم چې د غیر الله په نوم ذیح شوې وي، دهغې درې صورتونه دي. اول صورت: اول صورت دادې چې یو ځناور د غیر الله د تقرب دپاره ذیح کړې شی او د ذیحې په وخت په هغې د غیر الله نوم واخسې شی، دا صورت باتفاق واجماع امت حرام دي او دا ځناور مینه دي. (۳)

دویم صورت: دویم صورت دادې چې ځناور د تقرب الی غیر الله ذیح کړې شی. یعنی ددې دوینې بهلولونه مقصد تقرب الی غیر الله وي. لیکن د ذیح په وخت په دې د الله تعالی نوم واخستې شی، لکه دیر ناواقفه خلق د بزرگانو او پیرانو په نوم دهغوئ د خوشحالیو دپاره چیلې، چرگان وغیره ذیح کوي، لیکن د ذیح په وخت په هغې د الله تعالی نوم اخلي، دا صورت هم باتفاق فقهاء کرام حرام دي، او مذبوحه حرامه ده.

چنانچه التفسیر الکبیر للامام رازی کښې دي:

(۱) احکام القرآن للجصاص سورة البقرة: ۱۷۳، باب تعری الدم، احکام القرآن لابن العربی بقره: ۱۷۲، زاد المسیر ۱۷۲، ۱/۵۱، الکشف والبیان فی تفسیر القرآن سورة البقرة: ۱۷۲، ۱/۲۳۸، تفسیر روح المعانی سورة البقرة: ۱۷۳، زاد المسیر سورة البقرة: ۱۷۲، حاشیة الشهاب مع تفسیر البیضاوی البقرة: ۱۷۳، ۲/۴۴۶ (احکام القرآن للجصاص سورة البقرة: ۱۷۳، ۲/۲۲۲)

(۲) (التفسیر الکبیر سورة البقرة: ۱۷۳، ۵/۱۱، تفسیر روح المعانی: ۱/۴۴۰، للقرطبی سورة البقرة: ۱۷۳، ۲/۲۲۱، احکام القرآن للجصاص تحريم ما اهل به لغیر الله: ۱/۱۵۳، الکشف والبیان فی تفسیر القرآن سورة البقرة: ۱۷۲، ۱/۲۳۸، تفسیر ابن کثیر البقرة: ۱۷۳، ۱/۴۲۱)

قال العلماء لو ان مسلماً ذبح ذبیحة وقصد بذبحها التقرب الى غیر الله صار مرتداً وذبیحته ذبیحة مرتد.^(۱)
یعنی یو مسلمان ذبح اوکړه، او ددې ذبح نه مقصد تقرب الی غیر الله وی نو دا به مرتد وی او د هغه ذبیحه به هم مرتد وی.

او په حاشیه بیضاوی کښې دی

فکل ما نودی علیه بغیر اسم الله فهو حرام، وان ذبح باسم الله تعالی حیث اجمع العلماء لو ان مسلماً ذبح ذبیحة وقصد بذبحها التقرب الى غیر الله صار مرتداً، وذبیحته ذبیحة مرتد.^(۲)

هر هغه ځناور چې په هغې د الله تعالی نوم اخستې شوې وی هغه حرام دي. اگر چې د ذبح کولو په وخت پرې د الله تعالی نوم اخستې شوې وی، ځکه چې د علما، کرامو په دې اتفاق دي چې ځناور د غیر الله د تقرب دپاره که یو مسلمان ذبح کړی نو هغه به مرتد وی او د هغه ذبیحه به هم مرتد وی.

الدر المحتار کښې دی: ذبح لقدم الامیر دعوة کو احد من العطاء یحرم لانه اهل به لغیر الله ولو ذکر اسم الله ولو ذبح للنفیس لا یحرم.^(۳)

یعنی د یو امیر یا مشر کس په راتلو ځناور ذبح کړې شی او په ددې ذبح نه مقصود تعظیم وی نو دا حرامه ده. ځکه چې دا په وما اهل به لغیر الله کښې داخل دی. لیکن یو میلمه راغلو. هغه دپاره د غوښې پخلو دپاره ذبح اوشوه نو ددې ذبحې نه مقصد د میلمه تعظیم نه دي بلکه د غوښې حصول دي، نو دا جائز دی. دغه شان تفسیر قرطبی کښې دی:

یوې ښځې حضرت عائشه صدیق رضی الله عنها نه پوښتنه اوکړه، چې انی ام المؤمنین زموږ څو رضاعی رسته دار عجم دی، او هغوی هر وخت څه نه څه تهور وی، کله چې تهور نو په هغه ورځ هغوی موږ ته هم څه رالېږي موږ هغه خورو که نه؟

په دې حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها او فرمائیل

قوله: اما ما ذبح لذلک الیوم فلا تأکلوا و لکن من اشباعهم.

کوم ځناور چې د هغه ورځې دپاره ذبح کړې شوې وی نو هغه مه خورئ، لیکن د هغوی د ونو پانږې وغیره خوړلې شی.^(۴)

او علامه قرطبی رحمه الله علیه ما اهل لغیر الله په تفسیر کښې فرمائی:

^(۱) (التفسیر الکبیر للامام رازی سورة البقرة: ۱۷۳، ۱۱/۵، وكذا فی تفسیر نسیابوری علی هامش الطبری: ۱۲۰/۲، وكذا فی حاشیه محی الدین شیخ زاده علی تفسیر البیضاوی سورة البقرة: ۱۷۳، ۴۲۳/۲، وكذا فی فتاوی عزیزی مسئله ذبح جانور بنام غیر الله تعالی: ۵۰/۱، كتب خانه رحیمیه)

^(۲) (حاشیه علی تفسیر البیضاوی سورة البقرة: ۱۷۳، ص: ۱۲۳)

^(۳) (الدر المحتار كتاب الذبائح: ۲۱۷/۵)

^(۴) (الجامع لاحکام القرآن للقرطبی سورة البقرة: ۱۷۳، ۲۲۴/۲، تفسیر ابن کثیر البقرة: ۱۷۳، ۴۲۱/۱)

وجرت عادة العرب بالصهام باسم المقصود بالذبيحة وغلب ذلك في استعمالهم عبره من البيتة اللقى هي علة التحريم.^(۱)

یعنی د عربو عادت وو چې د چا دپاره به یی ذبیح مقصود وه نو د ذبیح په وخت به یی په اوچت آواز سره دهغه نوم اخستو. او دا رواج په هغوی کښې عام وو. تر دې چې په دې آیت مبارک تقرب الی الله کوم چې اصل علت د تحريم دې، د اهلال لفظ سره تعبیر کړې شو. دویم صووت: دریم صورت دادې چې تقرب الی غیر الله دپاره خناور نه ذبیح کوی، لیکن دا خناور د تقرب الی غیر الله دپاره په مزار کښې پرېږدی. او ددې ذبیح کول او دا په استعمال کښې راوستل حرام گڼی، نو داسې خناور د بحیره او سائبه په حکم کښې دې الله تعالی قرآن کریم کښې فرمائی:

ما جعل الله من بحيرة ولا سائبة..... الآية (۲)

الله تعالی نه ده مقرر کړې بحیره، اونه سائبه او نه وصيله او نه حامی، لیکن کافر په الله تعالی بهتان تری.

حضرات مفسرین د بحیره تفسیر دا کوی چې بحیر هغه خناور ته وائی د کوم پی چې د بتانو په نوم کړې شی، هغه څوک خپل استعمال کښې نه راوولی.

او د سائبه په تفسیر کښې وائی چې سائبه هغه خناور دې کوم چې به دبتانو په نوم پرېښودلې شو.^(۳)

لهذا که چا تقرب الی غیر الله دپاره خناور په مزار کښې پرېښودو نو دا فعل خو بنص قرآن حرام دې، لیکن د هغوی ددې حرام عمل سره او خناور لره د حرام گڼلو عقیده سره دا خناور نه حرامیږی، له دې وجې دا دعامو خناورزو په شان حلال دې.

البته هغه خناور د خپل مالک ملکیت دې. که مالک دا خناور خرڅ کړو نو چا چې اخستی دې، هغه دپاره هغه خناور حلال دې. البته که چا یو خناور دغیر الله په نوم نذر کړو او بیا مالک په

شرعی طریقه دا ذبیح کړو نو په دې صورت کښې د ناذر مقصد ذبیح ده، له دې وجې هغه د وما

اهل به لغیر الله په وجه حرام دې، او اول صورت کښې د ناذر مقصد ذبیح نه وه.^(۴) دغیر الله د نوم نذرونیاز:

ځینې خلک د غیر الله دنوم نذرونیاز منښته کوی. لکه میتېهانی وغیره، او میتېهانی او دخوراک ځکاک څیزونه، مزارونو ته اوږی او هغه تقسیموی. فقهاء کرام وائی چې دا حرام دی.

^(۱) (الجامع لاحکام القرآن للقرطبی سورة البقرة: ۱۷۳، ۲/۲۲۴)

^(۲) (سورة المائدة: ۱۰۳)

^(۳) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب التفسیر باب ما جعل الله من بحيرة..... رقم الحديث: ۴۶۲۳، احکام القرآن للقرطبی سورة المائدة: ۱۰۳، ۲۰۹/۶، تفسیر روح المعانی سورة المائدة: ۱۰۳، ۲۱/۴)

^(۴) (امداد الفتاوی: ۹۹/۴، فتاوی عزیز ص: ۴۸۴، امداد المفتین ص: ۹۳۲، مجموعة الفتاوی: ۱۸۲/۲، احسن الفتاوی: ۵۰/۱، خير الفتاوی: ۶۰۰/۱)

خکه چې په دې کښې هم هغه د حرمت علت تقرب الی غیر الله موجود دي چنانچه د فقهې په کتابونو کښې مذکور دی.

اعلم ان النذر الذي يقدم الاموات من اكثر العوام وما يؤخذ من الدارهم والشمع والزيت ونحوها الى ضرائع الارلياء الكرام تقربها اليهم فهو بالاجسام باطل وحرام. در مختار قوله باطل وحرام لوجه: مها انه نذر لمخلوق ولا يجوز لانه عبادة والعادة لا تكون لمخلوق ومنها: ان النذر له ميت والبيت لا يملك.

ومنها: انه ان ظن الميت يتصرف في الامور دون الله تعالى كفر. (۱)

اکثر عوام مرو دپاره منښتې کوي، او د بزگانو په مزارونو چې کومې موم بتي، خوشبو، پیسې، اچوی، او ددې نه مقصد داوی چې دا بزگان خوشحاله شي او دهغوی تقرب حاصل کړي. دا ټول باتفاق ائمه کرام حرام دي، او باطل دي.

او ددې د حرام کیدو خو و جوهات دي: یو دا چې مخلوق دپاره نذر منل، حالیکه نذر عبادت دي، او خالق دپاره خاص دي. دویم دا چې چا دپاره نذر منلې شوې دي هغه مړې دي، نو هغه څنگه د یو څیز مالک جوړیدې شي.

او دریم دا چې هغه مړی سره دا اعتقاد هم لرلې کیږي چې هغه په عالم کښې تصرف کوي، اودا عقیده لرل کفر دي.

۷۶- کتاب الأضاحی

۱- باب سُنَّةِ الْأُضْحِيَّةِ

حدیث نمبر ۵۲۲۵ تا ۵۲۲۲

هـ- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي عَرَبَةَ، عَنْ الْكَلْبِيِّ، عَنْ
الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ أَوَّلَ مَا تَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا
هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنُفَصِّرَ، مَنْ فَعَلَهُ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ ذَبَعَ قَبْلَ، فَإِنَّمَا هُوَ غَنَمٌ قَدِمَهُ
لِأَهْلِهِ، لَيْسَ مِنَ السُّنَنِ فِي شَيْءٍ»

ترجمه: رومې روایت دحضرت براء بن عازب رضی الله عنه دې نبی کریم ﷺ اوفرمانیل چې د ټولو نه اولنې کار چې په دې ورځ به مونږ شروع د هغې نه کوو، هغه دا چې مونږ به مونږ به کوو، بیا به واپس شو او قربانی به کوو. چا چې داسې اوکرل هغه زما سنت ادا کړل، او چا چې ددې نه وړاندې ځناور حلال کړو نو هغه غوښه ده، کومه چې ده د خپل اهل وعیال دپاره تیاره کړه، دقربانی نه په کښې هیڅ نشته.

(۱) حاشیه الطحطاوی علی الدر المختار کتاب الصوم باب ما یفسد الصوم وما لا یفسد: ۴۷۱/۱، ۴۷۲، دارالمعرفه.
حاشیه الطحطاوی علی مراقی الفلاح کتاب الصوم باب ما یلزم الوفاء به: ص: ۲۹۳، البحر الرائق کتاب الصوم
فصل فی النذر: ۵۲۱، ۵۲۰/۲، الفتاوی العالمیکره کتاب الصوم فصل فی المتفرقات: ۲۱۶/۱، رد المختار کتاب
الصوم باب الاعتکاف: (۴۳۹/۲)

فَقَامَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ، وَقَدْ ذُبِحَ، فَقَالَ: إِنَّ عِنْدِي جَذْعَةً، فَقَالَ: «أَذْبَحْهَا وَكُنْ تَحْزِي عَنْ أَحَدٍ بِعَذْرِكَ» قَالَ مُطَرِّفٌ عَنْ عَامِرٍ، عَنْ الْبَرَاءِ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ ذُبِحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ تَمَّ لُكُّهُ، وَأَصَابَ سَنَةَ الْمُسْلِمِينَ»

ابو بردہ بن نیار عرض اوکړو او هغوی دمونځ نه وړاندې ځناور ذبح کړې وو، چې ما سره د شپږو میاشتو یو بچې (ځناور) دې نو نبی کریم ﷺ او فرماښل: هغه ذبح کړه، او ستا نه پس به هیچا دپاره کافی نه وی. دویم روایت هم د حضرت براء ؓ دې، نبی کریم ﷺ او فرماښل چې چا د مونځ نه پس ذبح اوکړه، نو دهغه قربانی پورا شوه، او هغه دمسلمانانو سنت موندلو.

۵۵۳۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ ذُبِحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ قَامَ ذُبِحَ لِنَفْسِهِ، وَمَنْ ذُبِحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَدْ تَمَّ لُكُّهُ، وَأَصَابَ سَنَةَ الْمُسْلِمِينَ»

دریم روایت د حضرت انس بن مالک ؓ دې، نبی کریم ﷺ او فرماښل چې چا د مونځ نه وړاندې ذبح اوکړه، نو هغه دخپل ځان دپاره ذبح اوکړه، او چا چې د مونځ نه پس ذبح اوکړه، نو د هغه قربانی پورا شوه، او هغه دمسلمانانو سنت اوموندلو. تراجم رجال:

قوله: ابن عمر: دا د حضرت عمر بن الخطاب ؓ څوڼې حضرت عبداللہ بن عمر ؓ دې، ددوی مفصل حالات په کتاب الإیمان/باب قول النبی ﷺ: «بُئِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى غَنِيٍّ» کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: محمد بن بشار: دا راوی مشهور امام حدیث محمد بن بشار بن عثمان بن عبدی بصری دې ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: عُثْمَانُ: دا ابو عبداللہ محمد بن جعفر هذلی رحمه الله علیه حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: شُعْبَةُ: دا امیر المؤمنین فی الحدیث شعبه بن الحجاج بن الورد عتکی واسطی بصری رحمه الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب الإیمان/باب: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدَايِهِ کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: زَيْدُ الْإِمَامِي: دا راوی زبید بن الحارث بن عبدالکریم بن عمرو بن کعب الیامی الکوفی

(۱) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۵۸/۳)

(۳) (کشف الباری: ۲۵۰/۲)

(۴) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

رحمة الله عليه دې، ددوئ حالات په كتاب الايمان كښې تير شوى دى. ^(۱)
قوله: الشَّمْسُ: دا راوى ابو عمرو عامر بن شراحيل شعبى كوفى رحمة الله عليه دې، ددوئ
تفصیلى حالات په كتاب الايمان كښې تير شوى دى. ^(۲)
قوله: البراءة رضي الله عنه: دا راوى مشهور صحابى حضرت براء بن عازب بن الحارث بن عدى
انصارى حارثى اوسى ؓ دې. ددوئ حالات په كتاب الايمان كښې تير شوى دى. ^(۳)
قوله: مطرف: دا امام مطرف بن طريف حارثى رحمة الله عليه دې ددوئ حالات په كتاب العلم
كښې تير شوى دى. ^(۴)
قوله: مسدد: دا راوى مسدد بن مسرهد اسدى رحمة الله عليه دې. ددوئ تفصیلى حالات په
كتاب الايمان كښې تير شوى دى. ^(۵)
اسماعيل: دا راوى اسماعيل بن ابراهيم بن مقسم اسدى بصرى رحمة الله دې ددوئ حالات
په كتاب الايمان كښې تير شوى دى. ^(۶)
قوله: ايوب: دا راوى ابوبكر ايوب بن ابى تيممه كيسانى سختياني بصرى رحمة الله عليه
دې. ددوئ حالات په كتاب الايمان كښې تير شوى دى. ^(۷)
قوله: محمد بن: دا راوى مشهور تابعى عالم امام شيخ الاسلام ابوبكر بن سيرين انصارى بصرى
رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په كتاب الايمان كښې تير شوى دى. ^(۸)
قوله: انس: دا راوى مشهور و معروف صحابى او خادم رسول ؐ حضرت انس بن مالك دې
ددوئ مفصل حالات په كتاب الايمان/باب: ومن الايمان ان يحب لآدميه ما يحب لنفسه كښې تير شوى
دى. ^(۹)
تشریح:

دباب رومې حديث په كتاب العيدين/باب سنة العيدين لأهل الإسلام كښې او دويم حديث په
كتاب العيدين/باب الأكل يوم الفطر كښې تير شوې دې. ^(۱۰)

^(۱) (كشف الباري: ۵۵۸/۲)

^(۲) (كشف الباري: ۶۷۹/۱)

^(۳) (كشف الباري: ۳۷۵/۲)

^(۴) (كشف الباري: ۲۲۷/۴)

^(۵) (كشف الباري: ۲/۲)

^(۶) (كشف الباري: ۱۲/۲)

^(۷) (كشف الباري: ۲۶/۲)

^(۸) (كشف الباري: ۵۲۴/۲)

^(۹) (كشف الباري: ۴/۲)

^(۱۰) (كشف الباري كتاب العيدين /باب سنة العيدين لأهل الإسلام (رقم الحديث - ۹۵۱ - ۹۵۴)

قوله: الأضاحی: الأضاحی جمع دده، او په دې کښې څلور مشهور لغات دي:

① اضمحی: «دهمزي په فتحې سره، دضاد په سکون اودحاء په کسرې او د یاء مشدد سره، ددې جمع الأضاحی دي.

② اضمحی: «بکسر الهمزة، ددې جمع اضاا رازی.

③ اضاا: «بروزن اوطاة، ددې جمع اضاا رازی، او په دې سره ددې ورځې نوم یوم الأضا کیخودې شو.

④ ضحیة: «بروزن عشیة، ددې جمع ضحایا رازی.

قوله: الضحیة هغه چیلۍ ته وائی کومه چې د ضحوه یعنی چاشت په وخت ذبح کړې شي. (۱)

د اضمحی اصطلاحی تعریف: د فقهي په اصطلاح کښې د اضمحی تعریف دادي: «هم حیوان مخصوص بنیة القرابة فی وقت مخصوص» (۲) مخصوص ځناور د تقرب الی الله دپاره په مخصوص وخت کښې ذبح کول.

قوله: سنة الأضحية: سنة الأضحية کښې اضافة الصفة الی الموصوف دي. (۳)

د ترجمة الباب مقصد: حافظ ابن حجر رحمة الله علیه فرمائی: چې د امام بخاری رحمة الله علیه ددې ترجمة الباب نه مقصد دې طرفته اشاره کول دی چې قربانی واجب نه ده بلکه سنت ده. (۴)

قربانی واجب ده که سنت؟ قربانی واجب ده که سنت؟ په دې کښې داتمه کرامو اختلاف دې د احنافو مذهب: دامام ابوحنيفه رحمة الله علیه په نزد قربانی په صاحب نصاب کس یعنی چې چا سره دوه پنځوس نیمې تولې چاندی، یا اوونیمې تولې سره زړوی یا ورسره ددومره قیمت څه بل څیز وی کوم چې حاجت اصلیه نه زیات وی، موجود وی، په هغه باندې قربانی واجب ده. (۵)

(۱) لسان العرب باب الضاد: ۲۹/۸، تاج العروس، فصل الضاد من باب الواو: ۲۱۷/۱۰، شرح الکرمانی: ۱۲۰/۲۰، فتح الباری: ۳/۱۳، نیل الأوطار باب الحث علی الأضحية: ۱۱۶/۵، شرح الزرقانی کتاب الضحایا باب ما ینهی عنه من الضحایا: ۷۰/۳، المجموع شرح المذهب، کتاب الأضحية: ۳۸۲/۸، الذخيرة فی فروع المالکية، کتاب الأضحية: ۴۲۳/۳

(۲) تنویر الأبصار کتاب الأضحية: ۲۱۹/۵، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب الأول: ۲۹۱/۵

(۳) عمدة القاری: ۲۱۴/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۰/۱۲

(۴) فتح الباری: ۳/۱۳

(۵) رد المحتار کتاب الأضحية: ۲۱۹/۵، البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۱۸/۸، بدائع الصنائع، کتاب التضحية فصل فی شرائط الوجوب: ۲۸۱/۶، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب الأول: ۲۹۲/۵، خلاصة الفتاوی کتاب الأضحية الفصل الثاني نصاب الأضاحی، ۳۰۹/۴، امجد اکیدمی عمدة القاری: ۱۱۵/۲۱

همدشان داحنافو په نزد د قربانی په شرائطو کښې د صاحب نصاب کس مسلمانیدل، مقیم کیدل او آزادی هم دی (۱)

او د مفتی به قول مطابق د احنافو په نزد د بچی د طرفه په والد باندې قربانی واجب نه ده (۲)
د امام مالک رحمه الله علیه دیو روایت مطابق هم قربانی واجب ده (۳)

د شوافعو او حنابله مذهب: د امام شافعی رحمه الله علیه او امام احمد رحمه الله علیه او حنبله کښې د صاحبینو په نزد قربانی سنت مؤکد ده. (۴) د امام مالک رحمه الله علیه دویم قول هم ددې مطابق دي (۵)

د ائمه ثلاثه دلائل: دا حضرات ددې لاندې ذکر شو، احادیثو نه استدلال کوی:

ائمه ثلاثه یو خو د ام سلمه رضی الله عنهدا روایت نه استدلال کوی:

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أُمِّ الْيَسْرِ، أَنَّ اللَّهَ عَلَّيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا دَخَلَتِ الْعَشْرُ، وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضْحِيَ، فَلَا يَسْ مِنْ شَعْرَةٍ وَبَشْرَةٍ وَفَيْئًا» (۶)

نبی کریم ﷺ او فرمائیل: چې کله د (ذوالحجې) میاشت شروع شی او تاسو کښې د چا د قربانی کولو اراده وی نو هغه دې خپل وینسته اونو کوڼه نه څه نه پریکوی.

دې حدیث پاک کښې یې قربانی معلق بالاراده کړې ده. حالانکه واجب معلق بالاراده نه وی. معلومه شوه چې قربانی سنت ده. (۷)

(۱) (البحر الرائق کتاب الأضاحی: ۳۱۸/۸، رد المحتار کتاب الأضاحی: ۲۱۹/۵، فتح القدير کتاب الأضاحی: ۵۱۹/۹، بدائع الصنائع، کتاب التضحية فصل فی شرائط الوجوب: ۲۸۱/۶، الفتاوى العالمکیریه، کتاب الأضاحی الباب الأول: ۲۹۲/۵)

(۲) (البحر الرائق کتاب الأضاحی: ۳۱۸/۸، رد المحتار کتاب الأضاحی: ۲۲۲/۵، فتاوى قاضى خان کتاب الأضاحی فصل فی صفة الأضاحی: ۳۴۵/۳)

(۳) (المتنفي شرح مؤطا امام مالک، کتاب الضحايا، الباب الثالث فی ذکر من يلزمه ان يضحي عنه: ۱۹۱/۴، الاخيرة فی فروع المالکیه، کتاب الأضاحی: ۴۲۳/۳، مواهب الجليل، کتاب الضحايا والعقيقة: ۲۲۸/۲)

(۴) (کتاب الأم کتاب الضحايا: ۴۵۳/۵، المجموع شرح المذهب، باب الأضاحی: ۳۸۳/۸، البيان فی مذهب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الأضاحی: ۴۳۴/۴، الحاوي الكبير فی فقه المذهب الإمام الشافعی کتاب الضحايا: ۴۱/۱۵، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الأضاحی: ۳۰۵/۷، نیل الأوطار باب ما احتج به فی عدم وجوبها بتضحية رسول الله ﷺ عن أمته: ۱۱۷/۵، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۵/۹، شرح ابن بطال: ۶/۶ فتح الباری: ۳/۱۳، حصة القاری: ۲۱۵/۲۱)

(۵) (حاشية الدسوقي، درس باب فی الضحايا: ۳۸۵/۲، بدایه المجتهد، کتاب الضحايا الباب الأول فی حکم الضحايا: ۷۰/۴)

(۶) (الجامع الصحيح لسلم کتاب الأضاحی/باب ثلث فی من دخل علیہ عشر ذی الحجة وهو يريد التضحية أن يأخذ من شعره، أو أظفاره شيئاً رقم الحديث: ۵۱۱۷)

(۷) (المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۵/۹، أحكام القرآن لابن عربی سورة الكوثر: ۲، ۴، ۶۰/۴، الحاوي الكبير کتاب الضحايا: ۷۱/۱۵، شرح ابن بطال: ۷/۶)

د احنافو د طرفه جواب: د احنافو د طرفه ددې دلیل جواب دادې چې ددې حدیث نه داشان استدلال کول صحیح نه دی. ځکه چې د ارادې اطلاق عدم وجوب لره مستلزم نه دی، د واجب امر د ادا کولو اراده هم کولې شی. لکه څنگه چې دحج متعلق دی.

نبی کریم ﷺ او فرمائیل: من اراد العجم فلیعجل^(۱) کوم کس چې دحج کولو اراده اوکړی نو هغه لره پکار دی چې چلېدی اوکړی.

دلته د لفظ ارادې نه عدم وجوب مراد نه دی، داشان من ارادان یعنی کښې هم مراد دادې چې کوم کس چې دقربانۍ اراده اوکړی، که په ده باندې هغه واجب وی او که نه، نو هغه دې وینسته اونو کونه د ذوالحجې په ابتدائی ورځو نه پریکوی. داراد لفظ دعموم دپاره استعمالیږي. چې په دې کښې واجب او غیر واجب دواړه راشی.

دویم دلیل: د ائمه ثلاثه دویم دلیل دحضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما روایت دې. نبی اکرم ﷺ فرمائی:

"ثَلَاثٌ مِنْ عَمَلٍ قَرِيبٍ وَمَنْ لَكُمْ تَكْوُنُ: الْحُمْرُ، وَالْوَتْرُ، وَرَكْعَتَا الْفَجْرِ"^(۲)

ما باندې درې څیزونه فرض دی، او ستاسو دپاره نفل دی. قربانۍ، وتر او د سحر دوه رکعت.

د احنافو له طرفه جواب: احناف ددې دلیل جواب داوړکړی چې دا حدیث ضعیف دي. اود قابل حجت نه دي.^(۳) ددې حدیث مبارک په سند کښې یحیی بن ابی حیه ابو جناب الکلبی دې کوم چې حضرات محدثینو ضعیف گرځولې دي.^(۴)

او علی سیل التسليم دامام صاحب رحمة الله علیه د طرفه دا جواب دي: ددې حدیث مطلب خو دادې چې دا درې څیزونه مالره فرض دی، اوستاسو دپاره تطوع دی، یعنی فرض نه دی، چنانچه ددې نه د امت په حق کښې د فرضیت نفی کیږي، وجوب نه، او د واجب په مینځ کښې فرض واضح دي.^(۵)

(۱) (شکوۍ المصاحب کتاب المناسک الفصل الثاني رقم الحديث: ۲۵۲۳، الجوهر النقي على هامش السنن الكبرى للبيهقي، كتاب الضحايا، باب الاضحية: ۲۶۴/۹)

(۲) (سنن الدارقطني كتاب الوتر / باب صفة الوتر وأنه ليس بفرض، وأنه يؤتّر على التيميم: رقم الحديث: ۱۶۱۵، المغني لابن قدامة كتاب الاضحايا: ۳۴۵/۹، العاوي الكبير كتاب الضحايا: ۷۲/۱۵، البيان في مذاهب الإمام الشافعي، كتاب الحج، باب الاضحية: ۴۳۵/۴)

(۳) (فتح الباري: ۴/۱۳، نيل الاوطار باب ما احتج به في عدم وجوبها بتضحية رسول الله ﷺ عن ائمه: ۱۱۸/۵، الجوهر النقي على هامش السنن الكبرى للبيهقي، كتاب الضحايا، باب الاضحية: ۲۶۴/۹)

(۴) (الطبقات الكبرى لابن سعد: ۳۶۹/۶، التاريخ للبغاري رقم الترجمة: ۲۸۵۴، ۲۶۸/۸، الجرح والتعديل رقم الحديث: ۵۸۷، ۱۷۱/۹، كتاب المجروحين لابن حبان رقم الترجمة: ۱۱۹۲، ۴۶۲/۲، المغني في الضعفاء رقم الحديث: ۶۹۵۵، ۵۱۳/۲، ميزان الاعتدال رقم الحديث: ۹۴۹۱، ۳۷۱/۴، تريب التهذيب رقم الترجمة: ۷۵۶۴، ۳۰۱/۲، تهذيب الكمال رقم الترجمة: ۶۸۱۷، ۲۸۶/۳)

(۵) (فتح القدير كتاب الاضحية: ۵۲۲/۹، بدائع الصنائع، كتاب التضحية، فصل في شرائط الوجوب: ۲۸۰/۶)

دریم دلیل. ددی حضرات دریم دلیل دا روایت دی چې په هغې کښې ابوسریحه الغفاری رحمه الله علیه فرمائی:

أَدْرَعْتُ أَبَا بَكْرٍ أَوْ رَأَيْتُ أَبَا بَكْرٍ وَمَعَهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَأَنَّهُمَا يَتَخَيَّرَانِ بَيْنَ بَعْضِ عَدِيْهِمْ كَرَاهِيَةً أَنْ يَقْتَدِيَ بِهِمَا، مَا حَضَرَ أَبُو بَكْرٍ صَدِيقٌ ۞ أَوْ حَضَرَ عُمَرُ فَارُوقٌ ۞ أَوَّلِيْدَلْ جِئْتُ دَوَارُو حَضْرَاتُو بِهِ كَلَّهْ كُلَّهْ قَرْبَانِي نَهْ كُولَهْ، ددې ویرې نه چې هسې نه خلق ددوئ اقتداء شروع نه کړی. د احنافو د طرفه جواب: ددې جواب دادې چې قربانی په موسر (صاحب نصاب) باندې واجب وی اودا دواړه حضرات موسر (صاحب نصاب) نه وو. ځکه چې دواړو حضراتو به د بیت المال نه بقدر کفاف وظیفه اخستله، بقدر یسار نه. نو دې حضراتو به کله کله قربانی پریښودله. چې هسې نه خلق دا اونه گنړی چې په حالت اعسار کښې هم قربانی واجب ده. (۱) د احنافو دلائل:

اول دلیل: د احنافو رومې دلیل د قرآن کریم آیت دی: [فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ] (۲)

د انحر معنی حضرات مفسرینو د اضحیه کولو کړې ده. (۳) او انحر امر دې او امر د وجوب دپاره رازی. (۴)

او دا خطاب او امر اگر چې نښی کریم ۞ نه دې چې قربانی اوکړه، لیکن څه چې په نښی اکرم ۞ باندې لاز وی هغه په امت باندې هم لازم وی. مگردادې امر د نښی کریم ۞ سره د مخصوص کیدو څه دلیل قائم شی. (۵)

اعتراض: لیکن که اعتراض وی چې د نحر معنی مفسرینو حضراتو وضع الید عند التحرار الصلاة او ددې نه علاوه نورې هم مختلفې معنې کړې دی. (۶)

جواب: نو ددې جواب دادې چې د نحر اضحیه معنی اخستل حقیقت دی، او ددې نه علاوه معنې مجازی دی، لهذا مجازی معنی مراد اخستلو په مقابله کښې حقیقی معنی مراد

(۱) السنن الکبری للبیهقی کتاب الضحایا / باب الاضحی سننه نحب لزومها ونکرة ترکها رقم الحدیث: ۱۹۰۳۴. ۴۴۴/۹، الأحکام القرآن لابن عربی سورة الکونثر: ۲، ۴۶۱/۴. الحاوی الکبیر کتاب الضحایا: ۷۲/۱۵. المجموع شرح المذهب، باب الاضحیه: ۲۸۳/۸

(۲) بدائع الصنائع، کتاب التضحیه فصل فی شرائط الوجوب: ۲۸۰/۶. فتح القدیر کتاب الاضحیه: ۵۲۲/۹

(۳) (سورة الکونثر: ۲)

(۴) تفسیر روح المعانی سورة الکونثر: ۲، ۶۶۳/۳ الجامع لأحکام القرآن للقرطبی سورة الکونثر: ۲، ۱۵۶/۲۰. التفسیر الکبیر سورة الکونثر: ۲، ۱۲۱/۳۲. أحکام القرآن لابن عربی سورة الکونثر: ۲، ۴۶۰/۴

(۵) کشف الأسرار عن أصول فخر الإسلام للبزدوی باب موجب الأمر وحکمه: ۱۶۸/۱. عباس احمد الباز

(۶) شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا باب حکم الاضحیه: ۳۰۷/۷

(۷) (أحکام القرآن للبیضاوی سورة الکونثر: ۲، ۶۴۴/۳. التفسیر الکبیر سورة الکونثر: ۲، ۱۲۱/۳۲. الجامع لأحکام القرآن للقرطبی سورة الکونثر: ۲، ۱۵۷/۲۰

اخستل اولی دی (۱)

دویم دلیل: د احنافو حضراتو دویم دلیل حضرت ابوهریره ؓ روایت دی:

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «مَنْ كَانَ لَهُ سَعَةٌ وَلَمْ يُقْبَحْ، فَلَا يَكُنْ مِنْ مُسْلِكِي» (۲)

دکوم کس چې دقربانی وس وی او هغه قربانی اونه کړه نو هغه دې زموږ عیدگاه ته دې نژدې هم نه راځي.

امام حاکم رحمه الله علیه دا روایت کړې نقل دې او ورته ئې صحیح وئیلی دی. (۳)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه ددې روایت دسند باره کښې فرمائی: ورجاله ثقات. (۴)

دې حدیث مبارک کښې د هغه کس دپاره وعید بیان شوې دې چې د استطاعت باوجود قربانی اونه کړی. چې هغه دې زموږ عیدگاه ته نه راځي، او وعید په ترک دواجب باندې وی. (۵)

دریم دلیل: د احنافو دریم دلیل دادې چې نبی کریم ﷺ د حجة الوداع په موقع او فرمائیل: «يَا

أَيُّهَا النَّاسُ، عَلَى كُلِّ أَهْلِ بَيْتٍ فِي كُلِّ عَامٍ أَضْحِيَّةٌ وَمَتْرَبَةٌ» (۶)

اې خلقو! په هر کور هر کال قربانی او عتیره واجب ده.

په دې وجه چې دحل لفظ د وجوب تقاضا کوی. بیا عتیره خو منسوخ شوه لکه څنگه چې

ما قبل کتاب العقیقة باب العتیره کښې ددې تفصیل تیر شوې دې.

لیکن داضحیة په نسخ باندې هیڅ دلیل نشته دې. (۷)

خلوروم دلیل: د حضرات احنافو خلوروم دلیل دادې چې نبی اکرم ﷺ فرمائی:

«مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَلْيُحْدِثْ مَكَانَهَا أُخْرَى، وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ، فَلْيُذْبَحْ» (۸)

چا چې داختر مونږ نه وړاندې څناور ذبح کړو نو هغه دهغې په ځانې دې بل څناور قربانی کړی، او چا چې ذبح نه کړو نو هغه دې ذبح کړی.

چنانچه دې حدیث پاک کښې لهداد او لهدېه دواړه په وجوب باندې دلالت کوی. (۹)

(۱) (شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا باب حکم الاضحية: ۳۰۷/۷، بدائع الصنائع، کتاب التضحية: ۲۷۷/۶)

(۲) (سنن ابن ماجه ابواب الاضاحی، کتاب الاضاحی، وأجبت من أم لا رقم الحديث: ۳۱۲۳، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا باب حکم الاضحية: ۴۱۰/۷)

(۳) (الستدرک للإمام الحاكم كتاب الأضاحی رقم الحديث: ۷۵۶۵، ۲۵۸/۴)

(۴) (فتح الباری، ۴/۱۳، إرشاد الساری: ۳۰۰/۱۲)

(۵) (بدائع الصنائع، کتاب التضحية: ۲۷۹/۶، فتح القدیر کتاب الاضحية: ۵۲۱/۹)

(۶) (سنن الترمذی کتاب الاضاحی، من رسول الله صلى الله عليه وسلم، کتاب الاضحية: ۳۱۲/۷، بدائع الصنائع، کتاب الضحایا حکم الاضحية: ۲۷۹/۶)

(۷) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب الاضاحی، کتاب الاضاحی، من ذبح قبل الصلاة أعاد رقم الحديث: ۵۵۶۲)

(۸) (شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا باب حکم الاضحية: ۳۱۲/۷، بدائع الصنائع، کتاب التضحية فصل في شرائط الوجوب: ۲۸۰/۶)

قوله: «وَقَالَ أَبُو عَمْرٍ: «هِيَ سُنَّةٌ وَمَعْرُوفٌ»

حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما فرمائی چې قربانی سنت او معروف ده.

قوله: «مَعْرُوفٌ»: علامه عینی رحمۃ اللہ علیہ د معروف تعریف کنبی فرمائی چې معروف کنبی هغه ټول کارونه شامل دی کوم چې د الله تعالی د اطاعت او رضا دپاره کبړی داشان دخلقو سره احسان کول، اودغه شان هر هغه کار کوم چې شریعت خوښوی، چنانچه دا ټول کارونه معروف و مشهور دی، دا خلق اجنبی نه گنړی. (۱)

د تعلیق تخريج: د حضرت عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہما تعلیق لره حضرت حماد بن سلمه موصولا نقل کړې دې. (۲)

قوله: «إِنْ أَوَّلَ مَا تَهْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا»

د باب رومې حدیث په کتاب العیدین / بَابُ سَلَاةِ الْعِيدَيْنِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ (الحديث: ۵۱) کنبی تیر شوې دې. (۳)

قوله: «مَنْ ذَبَعَ قَبْلُ، لَمْ أَتَاهُ حُكْمٌ»

یعنی چا چې داختر دمونځ نه وړاندې خناور ذبح کړو نو دا عبادت نه دې. لهدا په دې کنبی ثواب نشته دې. بلکه صرف غوښه ده چې ددې نه به دده کور والا فائده پورته کړی. (۴)

د اختر دمونځ وړاندې د قربانی تفصیل به ان شاء الله په بَابُ مَنْ ذَبَعَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَحَادَ کنبی راشی. (۵)

قوله: «إِنْ عِنْدِي جَذَعَةٌ

د فقهاء کرامو په نزد گډو او چیلو کنبی جذعه هغې ته وائی چې د شپږو میاشتو وی. (۶)
دې روایت کنبی صرف د جذعه ذکر دې. وړاندې «بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَبْرُدُ: «ضَعَّ بِالْجَذَعِ» کنبی د مِنَ الْمَوَدِّ ذَكَرَ رَاغِلِي دې. (۷)

(۱) (عمدة القاری: ۲۱۶/۲۱)

(۲) (فتح الباری: ۴/۱۳، تعلیق: ۳/۵)

(۳) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب العیدین / بَابُ سَلَاةِ الْعِيدَيْنِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ (رقم الحدیث: ۱۵۱)

(۴) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱، عمدة القاری: ۲۱۵/۲۱، أرشاد الساری: ۳۰۱/۱۲)

(۵) (کشف الباری کتاب الأصاحی / بَابُ مَنْ ذَبَعَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَحَادَ)

(۶) (رد المحتار کتاب الأضحية: ۲۲۶/۵، البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۲۵/۸، بدائع الصنائع، کتاب التضحية

فصل فی محل إقامة الواجب: ۳۰۱/۶، الفتاوی العالمگیریه، کتاب الأضحية الباب الخامس فی بیان محل إقامة

الصلو: ۲۹۷/۵)

(۷) (کشف کتاب الأصاحی / بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَبْرُدُ: «ضَعَّ بِالْجَذَعِ مِنْ التَّمَرِ، وَكُنْ تَجْزِي عَنْ

أَخِي تَهْدِي»)

او معز چیلی ته وائی. (۱) یعنی د شپږو میاشتو چیلی.

څکه چې هڅه ضامن یعنی د شپږو میاشتو دگه قربانی تولو دپاره جائز ده. لیکن د کال نه د کم عمر چیلی قربانی جائز نه ده. (۲)

دا دهغه صحابی خصوصیت وو چې نبی کریم ﷺ په هغه موقع هغه دپاره د شپږو میاشتو دچیلی قربانی جائز او گرځوله. (۳)

خناورو کښې د څومره عمر خناور قربانی جائز ده. دې باره کښې به تفصیل انشاء الله ټاپُ
قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَيُّ بُرْدَةٍ: «صَحَّحَ بِالنَّجْدِ كُنْصِي رَاخِي.

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۴)
قوله: قَالَ مُطَرِّفٌ: عَنْ عَامِرٍ

د مطرف روایت امام بخاری رحمه الله علیه په کتاب الأضاحی/ ټاپُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
لَأَيُّ بُرْدَةٍ: «صَحَّحَ بِالنَّجْدِ مِنَ النَّعْيِ وَلَكِنْ تَجَوَّزَ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ» کښې موصولا ذکر کړې دې. (۵)
د دویم د ترجمه الباب سره مناسبت: د دویم حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت په دې اعتبار
سره دې چې په هغه حدیث کښې د اضحیه د شروطو نه یو ذبحها بعد الصلاة (د اختر مونیخ
نه پس د قربانی) ذکر دې. (۶)

۲= بَابُ قِسْمَةِ الْإِمَامِ الْأَضَاحِيِّ بَيْنَ النَّاسِ

حدیث نمبر ۲۲۷۰

۵۵۴- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ قَسَّالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَازِزِ، عَنْ عَقِبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجَنْبَرِيِّ، قَالَ: قَسَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَصْحَابِهِ ضَحَايَا، فَصَارَتْ لِعَقِبَةَ جَذَعَةٌ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، صَارَتْ لِي جَذَعَةٌ؟ قَالَ: «صَحَّحَ بِهَا»

ترجمه: حضرت عقبه بن عامر ؓ نه روایت دې فرمائی چې نبی کریم ﷺ د صحابه کرامو په مینځ کښې د قربانی خناور تقسیم کړل. د عقبه بن عامر په حصه کښې د شپږو میاشتو یو چیلی راغلو. ما عرض او کړو چې اې دالله رسوله ﷺ! زما په حصه کښې د شپږو میاشتو چیلی راغلې دې. نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې دا قربانی کړه.

(۱) (لسان العرب باب الميم: ۱۴۰/۱۳)

(۲) (البحر الرائق کتاب الأضحية: ۲۵۰/۸، بدائع الصنائع، کتاب التضحية فصل فی محل إقامة الواجب: ۲۹۹/۶، رد المحتار کتاب الأضحية: ۲۲۶/۵، الفناوی المالکیریه، کتاب الأضحية الباب الخامس فی بیان محل إقامة الواجب: ۲۹۷/۵)

(۳) (شرح الکرماني: ۱۲۱/۲۰، عدة القاری: ۲۱۵/۲۱)

(۴) (عدة القاری: ۲۱۵/۲۱)

(۵) (کشف الباری کتاب الأضاحی/ ټاپُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَيُّ بُرْدَةٍ: وَصَحَّحَ بِالنَّجْدِ...)

(۶) (عدة القاری: ۲۱۶/۲۱)

تراجم رجال:

قوله: مُعَاذُ بَرٍّ لِّفَصَالَةٍ: دا راوی ابو زید معاذ بن فضاله البصری رحمة الله علیه دی. ددوی

حالات په کِتَابُ الْوُضُوءِ / تَابُ النَّهْيِ عَنْ الْإِسْتِنْجَاءِ بِالْيَمِينِ کنې تیر شوی دی. ^(۱)

قوله: هَشَامٌ: دا راوی هشام بن ابی عبد الله سنبر بصری دستورانی رحمة الله علیه دی. ددوی

حالات په کتاب الایمان کنې تیر شوی دی. ^(۲)

قوله: يَحْيَى: دا راوی امام یحی بن ابی کثیر الطائی یمامی رحمة الله علیه دی. ددوی حالات په

کتاب العلم کنې تیر شوی دی. ^(۳)

قوله: بَعْجَةٌ: دا راوی بعجة دباء په فتحی، د عین په سکون سره، بن عبد الله بن بدر الحمصی

رحمة الله علیه دی. ^(۴)

قوله: إِسْأَذَةُ: دې دخپل والد عبد الله بن بدر الجهنی څه نه، داشان دحضرت عقیة بن عام

الجهنی او د حضرت ابوهریره څه نه زوایت کوی. ^(۵)

قوله: تَلَامِذُهُ: ددوی نه روایت کوونکی اسامه بن زید اللیثی رحمة الله علیه، ابو حازم سلمه

بن دینار المدینی رحمة الله علیه، اوددوی خوي عبد الله بن بعجة رحمة الله علیه او معاویه

بن بعجة رحمة الله علیه، داشان یحی بن ابی کثیر رحمة الله علیه او یزید بن ابی حبیب رحمة

الله علیه وغیره حضرات دی. ^(۶)

دحضرات محدثینو ددوی باره کنې وائي:

امام نسائی رحمة الله دوی ته ثقة وثیلی دی. ^(۷)

همداشان علامه ذهبی رحمة الله علیه هم ورته ثقة وثیلی دی. ^(۸) صحیح بخاری کنې د دوی

صرف دا یو حدیث دی. ^(۹)

^(۱) (کشف الباری کِتَابُ الْوُضُوءِ / تَابُ النَّهْيِ عَنْ الْإِسْتِنْجَاءِ بِالْيَمِينِ رقم الحديث: ۱۵۳)

^(۲) (کشف الباری: ۴۵۶/۲)

^(۳) (کشف الباری: ۲۶۷/۴)

^(۴) (الإصابة فی تمييز الصحابة رقم الترجمة: ۸۲۴ / ۱۸۲/۱، التاريخ الكبير للبخاری رقم الترجمة: ۲۰۱۰،

۴۹/۲، کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۳۴۴، ۴۹/۲، الکاشف رقم الترجمة: ۶۲۵ / ۱۱۲/۱، تهذيب

التهذيب رقم الترجمة: ۸۷۷/۴۷۳، تهذيب الکمال، رقم الترجمة: ۷۳۷، ۱۹۰/، شرح الکرامی: ۱۲۲/۲۰)

^(۵) (التاريخ الكبير للبخاری رقم الترجمة: ۲۰۱۰، ۴۹/۲، الکاشف: ۱۱۲/۱، تهذيب التهذيب، رقم الترجمة: ۸۷۷،

۴۷۳/۱، تهذيب الکمال، رقم الترجمة: ۷۳۷، ۴۰/۷۳۷، ۱۹۰/)

^(۶) (التاريخ الكبير للبخاری رقم الترجمة: ۴۹/۲، تهذيب الکمال، رقم الترجمة: ۷۳۷، ۴۰/۷۳۷، ۱۹۰/، تهذيب التهذيب، رقم

الترجمة: ۱۹۱/۱)

^(۷) (الإصابة فی تمييز الصحابة رقم الترجمة: ۸۲۴ / ۱۸۲/۱، تهذيب الکمال: ۱۹۱/۱، تهذيب التهذيب: ۴۷۳/۱)

^(۸) (الکاشف: ۱۱۲/۱)

^(۹) (عمدة القاری: ۲۱۷/۲۱)

تاریخ وفات: سلمه (۱۰۰) هجری کنسې وفات شوې دې. (۱)

عقبه: دا راوی عقبه بن عامر الجهنی ؓ دې، ددوی حالات په کتاب الصلاة/باب من صلی فی فريضة خیر یوم ثم نزع کنسې تیر شوی دی (۲)

تشرېح: د باب حدیث په کتاب الوکالة/باب وکالة الشریک الشریک فی القسمة وغیرها کنسې تیر شوې دې. (۳)

د ترجمة الباب مقصد: امام بخاری رحمه الله علیه داباب قائم کړې دې او دقربانی اهمیت طرف ته ئې اشاره کړې ده چې نبی کریم ؐ په هغه موقع دقربانی ځناوورلره په صحابه کرامو باندې تقسیمول، د هغې د اهمیت ظاهرولو دپاره وو. (۴)
او نبی کریم ؐ چې په صحابه کرامو کنسې د قربانی ځناوور تقسیم کړل، هغه به ئې د مالدارو د مال فی نه ورکړی وی، او فقراؤ ته د مال صدقه نه. (۵)

قوله: قَسَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَصْحَابِهِ ضَحَايَا

څلورو بابونو نه پس دا حدیث راروان دې. او په هغې کنسې دی چې نبی کریم ؐ حضرت عقبه بن عامر ؓ ته چیلې ورکړې، چې دا په صحابه کرامو کنسې تقسیم کړه، هغوی تقسیم کړې، او په آخر کنسې هغوی دپاره یوه جذعه پاتې شوه. نو نبی کریم ؐ هغوی ته د جذعه د قربانی اجازت ورکړو. (۶) دجذعه د قربانی متعلق به تفصیل مخکې راشی انشاء الله.
قوله: صَارَتْ لِي جَذْعَةٌ قَالَ: «صَحَّهَا»

دا حضرت عقبه دپاره اجازت وو چې د هغوی دپاره یو د جذعه قربانی جائز او گرزوله لکه څنگه چې نبی کریم ؐ حدیث البراء ؓ کنسې حضرت ابو برة ؓ د پاره اجازت ورکړې وو. (۷)
او په سنن بیهقی کنسې دا اضافه ده: صَحَّ بِهَا أَنْتَ وَلَا أَرْضُخَ لَهَا يَمُهَا بَعْدُ (۸) یعنی نبی کریم ؐ حضرت عقبه بن عامر ؓ ته او فرمائیل چې ته درې (کال دکم عمر) چیلې قربانی اوکړه، لیکن دې نه پس نورو دپاره (دکال نه دکم د عمر په چیلې) د قربانی اجات نشته دې.
د ترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۹)

(۱) (کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۳۴۴، ۴۹/۲، الإصابة فی تمييز الصحابة: ۱/۱۸۲، تهذيب التهذيب: ۴۷۳/۱)

(۲) (کشف الباری کتاب الصلاة/باب من صلی فی فريضة خیر یوم ثم نزع کنسې رقم الحديث: ۳۷۵)

(۳) (کشف الباری کتاب الوکالة/باب وکالة الشریک الشریک فی القسمة وغیرها رقم الحديث: ۲۳۰۰)

(۴) (شرح ابن بطال: ۸/۶، فتح الباری: ۱۰/۵، عمدة القاری: ۲۱/۲۱۶)

(۵) (شرح ابن بطال: ۸/۶، عمدة القاری: ۲۱/۲۱۶)

(۶) (فتح الباری: ۱۰/۷، إرشاد الساری: ۱۲/۳۰۲)

(۷) (شرح الکرماني: ۲۰/۱۲۲، الکون الجاری: ۹/۱۸۲)

(۸) (السنن الکبری للام لبيهقي: کتاب الضحايا/باب لا يُجزى الجذع إلا من الضأن وخدقا: ۹/۲۷۰)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱/۲۱۶)

۳- بَابُ الْأُضْحِيَّةِ لِلْمَسَاوِرِ وَالنِّسَاءِ

حدیث نمبر: ۵۲۲۸

۵۵۳۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا سَفِيَانُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا، وَحَاضَتْ بِسَرَفٍ، قَبْلَ أَنْ تَدْخُلَ مَكَّةَ، وَهِيَ تَبْكِي، فَقَالَ: «مَا لَكَ أَنْفُسْتِ؟» قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: «إِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ، فَأَقْضِي مَا يَقْضِي الْحَائِضُ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطْلُفِي بِالْبَيْتِ» فَلَمَّا كُنَّا بَيْتِي، أَتَيْتُ بِلَعْمٍ يَرَى، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالُوا: ضَمِنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَزْوَاجِهِ بِالْبَقَرِ

ترجمہ: حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا نے روایت دی: جی حضرت نبی کریم ﷺ ددوی طرفتہ راغلو، او (حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا) تہ مکی تہ د رسیدو نہ ورا ندی بہ مقام سرف باندی حیض شروع شو۔ او ہغی ژړل۔ نو نبی کریم ﷺ تری تہوس اوکړو چې ولی زارې؟ آیا ستا حیض راغلو؟ حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا او فرمائیل چې او: نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې دا ہغہ خیز دې چې اللہ تعالیٰ د آدم علیہ السلام د لونرو بہ قسمت کنبی لیکلی دې۔ بہ دې وجہ خہ چې حاجیان کوی نو تہ ہم ہغہ شان کوه۔ خو صرف د خانہ کعبی طواف بہ نہ کوي۔ حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا فرمائی چې کلہ مونږ بہ منی کنبی وو، نو ماتہ د غوا غوښہ پیش کړې شوه، ما تہوس اوکړو چې دا خہ دی؟ نو خلقو اوونیل چې نبی کریم ﷺ دخپلو بیبیانو د طرفہ د غوا قربانی کړې ده۔
تو اجم رجال:

قوله: مُسَدَّدٌ: دا راوی مسدد بن مسرہد اسدی رحمۃ اللہ علیہ دې۔ ددوی تفصیلی حالات بہ کتاب الإيمان کنبی تیر شوی دی۔^(۱)

قوله: سَفِيَانُ: دا مشہور امام حدیث تبع تابعی ابو محمد سفیان بن عیینہ بن میمون الکوفی رحمۃ اللہ علیہ دې۔ ددوی حالات بہ تذکرہ الوفا کنبی تیر شوی دی۔^(۲)

قوله: عَبْدِ الرَّحْمَنِ: دا راوی عبدالرحمن بن القاسم بن محمد بن ابی بکر رحمۃ اللہ علیہ دې۔ ددوی حالات بہ کتاب الفضل / باب: هَلْ يُدْخِلُ الْجُنُبُ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ کنبی تیر شوی دی۔^(۳)

قوله: الْقَاسِمِ: دا راوی القاسم بن محمد بن ابی بکر رحمۃ اللہ علیہ دې۔ ددوی حالات بہ کتاب الفضل / باب: هَلْ يُدْخِلُ الْجُنُبُ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ کنبی تیر شوی دی۔^(۴)

قوله: عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: دا صدیقہ کائنات د نبی کریم ﷺ زوجہ مطہرہ حضرت

(۱) (کشف الباری: ۲/۲)

(۲) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۳) (کشف الباری کتاب الفضل / باب: هَلْ يُدْخِلُ الْجُنُبُ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ رقم الحدیث: ۲۶۳)

(۴) (کشف الباری کتاب الفضل / باب: هَلْ يُدْخِلُ الْجُنُبُ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ رقم الحدیث: ۲۶۳)

عائشه صدیقه رضی الله عنها ده. ددوئ حالات په بَدْءِ الْوَحْيِ کښې تیر شوی دی. (۱)

تشریح: د باب حدیث په کِتَابِ الْغَيْثِ / بَابُ الْأَمْرِ بِالنِّسَاءِ اِذَا نَفَسَ کښې تیر شوي دي. (۲)
د ترجمه الباب مقصد: حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائی چې امام بخاری رحمه الله عليه
دې ترجمه الباب سره دهغه خلقو تردید کړې دې کوم چې دا وائی چې په مسافرو او ښځو
باندې قربانی نشته. (۳)

علامه عینی رحمه الله عليه فرمائی: چې امام بخاری رحمه الله عليه ددې ترجمه الباب نه دا
مقصد بیانول دی چې آیا په مسافر او ښځه باندې قربانی لازم ده که نه؟ او چونکه د حدیث
نه ددې حکم معلومیږي، په دې وجه یې ترجمه الباب مبهم اوساتلو. (۴)

قوله: حَاصَتْ بِرَفٍّ یرف د سین په فتحې او د راء په کسرې سره، دمکې نه بهر (شپږ یا اووه)
یا نهه یا لس میله، مختلف اقوال دي، لرې د یو مشهور ځای نوم دي. (۵)
قوله: «مَا لَكَ أَتَيْتَ؟»

قوله: نَفَيْتَ دنون په فتحې سره، د حیض په معنی دي. او که د نفاس په معنی کښې وی نو بیا
د نون په فتحې اوضمي دواړو سره لوستلې شی. (۶)
قوله: «إِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ»:

دا هغه څیز دي کوم چې الله تعالی د بنات آدم په قسمت کښې لیکلې دي. نبی کریم ﷺ عائشه
صدیقه رضی الله عنها ته تسلی ورکړه او دا یې اوفزماښل چې دا څیز صرف په تانه دي
راغلي بلکه په ټولو بنات آدم باندې رازی. (۷)

او په دې سره امام بخاری رحمه الله عليه په هغه خلقو باندې رد کړې دي کوم چې دا وائی
چې د حیض ابتداء د بنی اسرائیلو نه شوي ده. (۸)

قوله: صَحَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَوْجَاعِهِ بِالْقُرَى:

نبی کریم ﷺ د خپلو بیسیانو له طرفه قربانی اوکړه.
حضرات محدثین فرمائی چې دا په دې خبره باندې محمول دی چې نبی کریم ﷺ اول د خپلو

(۱) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۲) (کشف الباری کتاب الغیث / باب الامر بالنساء اذا نفسن رقم الحديث: ۲۹۴)

(۳) (فتح الباری: ۸/۱۰)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱۷/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۸/۱۰ معجم البلدان باب السین والراء : ۲۱۲/۳، شرح الکرماني: ۱۲۲/۲۰، عمدة

القاری: ۲۱۸/۲۱، الکواثر الجاری: ۱۸۳/۹)

(۶) (النهاية لابن اثیر حرف النون: ۷۷۷/۲، فتح الباری: ۸/۱۰، إرشاد الساری: ۳۰۳/۱۲)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱)

بیسانونه د قربانی اجازت واخستو، اویاییږ د هغوی د طرفه قربانی اوکړه. (۱)
ځکه کله چې څوک د بل چا د طرفه قربانی کوی نو دهغه د طرفه اجازت ضروری دي. بغير د
اجازت نه د بل چا د طرفه قربانی کول درست نه دي. (۲)

سوال: البته په دې به سوال دا کيږي چې هر کله نبي کریم ﷺ د ازواج مطهرات نه اجازت
واخستو او د هغوی د طرفه يی قربانی اوکړه نو بيا کله چې غوښه حضرت عائشه صديقه
رضی الله عنها ته رارولې شوه نو هغې ددې باره کښې دا استفسار ولې اوکړو چې دا څه دي؟
جواب: ددې جواب دادې چې حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها دهغه غوښې باره کښې
استفسار ځکه کړې وو چې داهم دهغې د قربانی غوښه ده، کومه چې نبي کریم ﷺ دهغې د
طرفه کړې ده، يا د بل چا د قربانی غوښه ده. (۳)
دسړي قربانی دهغه د کور والو د طرفه کافی ده که نه؟

دائمه ثلاثه مذهب: دائمه ثلاثه په نزد يوکه سړي قربانی اوکړه، نو هغه قربانی دهغه د طرفه
او دهغه د کور والو د طرفه کافی ده. (۴)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرماني چې جمهور حضراتو ددې روايت نه استدلال کړې دي
چې د سړي قربانی دهغه د طرفه او دهغه د کور والو د طرفه کافی ده. (۵)

داحنافو مذهب: د احنافو په نزد که ديو سړي کور والا، ښځه، اولاد صاحب نصاب دي يعنی
هغوی سره دومره ذاتی مال شته دي چې د نصاب په قدر وي، نو داسې صورت کښې به په
ښځه باندې به هم خائله قربان واجب وي. همداشان که په اولاد کښې د چارو د نصاب په
قدر مال وي نو په هغوی باندې قربانی واجب وي. (۶)

البته که په اولاد کښې څوک صاحب نصاب شته دي خو نابالغ دي، نو داسې صورت کښې
نه په والد باندې واجب دي، هغه دي د صاحب نصاب نابالغه خوي د طرفه قربانی اوکړي،

(۱) (عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۳/۱۲)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱، المجموع شرح المذهب، باب الأضحية: ۴۷/۸، روضة الطالبین کتاب الضحايا باب
أهل الذایع: ۴۷۰/۲، البیان فی مذہب الإمام الشافعی، کتاب الأضحية: ۴۴۹/۴، فتاوی قاضی خان کتاب
الأضحية فصل فی صفة الأضحية: ۳۴۵/۳)

(۳) (الکنز المتواتر، کتاب الحج باب ذبح الرجل البقر عن نسائه من غیر امرهن: ۳۰۹/۸)

(۴) (روضة الطالبین کتاب الضحايا فصل فی صفتها: ۴۴۶/۲، العاروی الکبیر کتاب الضحايا: ۷۵/۱۵، المجموع
شرح المذهب، باب الأضحية: ۳۸۴/۸، المدونة الکبری، کتاب الضحايا: ۷۰/۲، المتتقی شرح مؤطا امام مالک،
کتاب الضحايا باب الشركة فی الضحايا: ۱۹۰/۴، شرح الزرقانی کتاب الضحايا باب الشركة فی الضحايا: ۷۸/۳،

المعنی لابن قدامة کتاب الاضاحی: ۳۴۷/۹)

(۵) (فتح الباری: ۸/۱۰)

(۶) (الدر المختار کتاب الأضحية: ۳۱۳/۶، البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۱۸/۸، فتح القدير کتاب الأضحية:

اونه دې پلار د نابالغه خوږې د مال نه د هغه د طرفه قربانی کوي. (۱)

په غټ خناور (اوبښ، غوا، میخه) کښې څومره خلق شریکیدي شي؟
د ائمه ثلاثه مذهب: د احنافو، شوافعو او حنابلو په نزد اوبښ، غوا وغیره کښې اووه کسان
شریکيدي شي. که هغه هدی وی او که اضحیه وی، داشان که هغه شریکان د یو خاندان خلق
وی او که مختلف خلق وی. (۲)

دلیل: یو ددې باب دا روایت دې چې نبی کریم ﷺ د خپلو ازواج مطهرات د طرفه غوا ذبح
کړه. او دویم دلیل د حضرت جابر ﷺ روایت دي:

«سَمِعْنَا مِمَّنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْخُدَيْيَةِ الْهَدْيَةَ عَنْ سَبْعَةٍ، وَالْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ» (۳)
مونږ د حدیبیه په کال دنبي کریم ﷺ سره د اووه کسانو د طرفه اوبښ ذبح کړو او د اووه
کسانو د طرفه مو غوا ذبح کړه.

چنانچه دې حدیث پاک کښې د اووه کسانو د شرکت ذکر دي. او بل دا چې دا خلق د مختلفو
قبیلو او کورونو خلق وو. دیو کور کسان نه وو. (۴)
همداشان د حضرت جابر ﷺ روایت دي:

«كُنَّا تِسْعًا مِمَّنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمُثَمَّرَةِ، فَتَذَبُّهُمُ الْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ وَشَتَرَكَ فِيهَا» (۵)
چنانچه دا روایت په دې خبره باندې دلیل دي چې د نفل قربانی نه علاوه فرض، واجب
قربانی کښې اووه کسان شریکیدي شي، ځکه چې دم تمتع واجب دي. (۶)
دامام مالک رحمه الله علیه مذهب:

د امام مالک رحمه الله علیه په نزد هدی اوداشان په اضحیه وایچه کښې اشتراک جائز نه دي.

(۱) (الدر المختار کتاب الأضاحی: ۳۱۶/۶، البحر الرائق کتاب الأضاحی: ۳۱۹/۸، الفتاوی العالمکبریه، کتاب

الأضاحی الباب الأول: ۲۹۳/۵، بدائع الصنائع، کتاب التضحیة فصل واما شرائط الوجوب: ۱۹۸/۴)

(۲) (بدائع الصنائع، کتاب التضحیة فصل فی محل إقامة الواجب: ۳۰۱/۶، البحر الرائق کتاب الأضاحی: ۳۱۹/۸،
فتح القدير کتاب الأضاحی: ۵۲۳/۹، روضة الطالبین کتاب الضحایا فصل فی صفتها: ۴۶۷/۲، البیان فی مذ هب
الإمام الشافعی، باب الأضاحی: ۴۶۰/۴، الحاوی الکبیر کتاب الضحایا حکم التضحیة البعید: ۱۲۲/۱۵، المغنی
لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۲/۹)

(۳) (الجامع الصحيح لسم کتاب الحج / باب جواز الاشتراک فی الهدي وإجزاء البقرة وألبدة منها عن سبعة
(رقم الحديث: ۳۱۸۵)

(۴) (بدائع الصنائع، کتاب التضحیة فصل فی محل إقامة الواجب: ۳۰۲/۶، البحر الرائق کتاب الأضاحی: ۳۱۹/۸،
فتح القدير کتاب الأضاحی: ۵۲۳/۹، البیان فی مذ هب الإمام الشافعی، کتاب الحج باب الأضاحی: ۴۶۱/۴،
الحاوی الکبیر کتاب الضحایا حکم تضحیة البعید: ۱۲۳/۱۵)

(۵) (الجامع الصحيح لسم کتاب الحج / باب جواز الاشتراک فی الهدي وإجزاء البقرة وألبدة كل منها عن سبعة
(رقم الحديث: ۳۱۹۰)

(۶) (الحاوی الکبیر کتاب الضحایا حکم تضحیة البعید: ۱۲۳/۱۵، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۲/۹)

البتة که نفل اضحیه ده نو په دې کښې اشتراک جائز دې. په دې شرط چې دیو کور کسان وی. یعنی د امام مالک رحمه الله علیه په نزد غوا، اوبښ وغیره کښې په قربانی کښې په داسې شان شرکت جائز دې چې هر یو شریک د خپلې حصې رقم ورکړی. او هر یو دپاره د غوښې یوه جدا حصه وی. البته د مالک په نزد که چا سره غوا وغیره ده او داغوا دخپل کور والو د طرفه قربانی کړی، نو د اشان جائز دی، اگر که د کور والا کسان د اووه نو زیات ولې وی.^(۱) که اووه شریکانو کښې د یو شریک نیت د قربت نه وی نویا؟

د احنافو، شوافعو او حنابله په خپلو کښې په دې خبره اختلاف دې، که په اووه شریکانو کښې د یو نیت هم په قربانی کښې د قربت نه وی، بلکه صرف د غوښې وی نو دا قربانی به درست وی که نه؟

د شوافعو او حنابله مذهب: د شوافعو او حنابله په نزد که په اووه شریکان کښې د یو نیت د قربت نه وی، بیا هم د قربانی درست ده.^(۲)

د احنافو مذهب: د احنافو په نزد که اووه وارو شریکانو کښې د یو شریک هم نیت د قربت نه وی بلکه صرف د غوښې نیت یی نو د هغه په وجه به د ټولو قربانی درست نه وی.^(۳) د مسافر دپاره قربانی: په مسافرباندې د قربانی د وجوب باره کښې د اتمه ثلاثه اختلاف دې. د شوافعو مذهب: د امام شافعی رحمه الله علیه په نزد مسافر دپاره هم قربانی مسنون ده. لکه څنگه چې دمقیم دپاره مسنون ده.^(۴)

د مالک په مذهب: د مالک په نزد هم مسافر دپاره اضحیه مسنون ده.^(۵) البته د مالک په نزد حاجی دپاره اضحیه سنت نه ده، بلکه د هغوی سنت هدی ده. اگر چې هغه حاجی اهل منی څخه وی، بیا هم د هغه دپاره هدی سنت ده.^(۶)

^(۱) حاشیه الدسوقي، باب فی الضحایا: ۳۸۶/۲، مواهب الجلیل کتاب الضحایا: ۲/۲۳۰، شرح الزرقانی کتاب الضحایا باب الشرکه فی الضحایا: ۸۷/۳، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الضحایا باب الشرکه فی الضحایا: ۱۸۶/۴، فتح المالك بتویب التمهید لابن عبدالبر کتاب الضحایا باب الشرکه فی الضحایا: ۴۰/۷.

^(۲) (البيان فی مذ هب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الأضحية: ۴/۶۰، روضة الطالبین کتاب الضحایا فصل فی صفاتها: ۲/۴۶۷، البيان فی مذ هب الإمام الشافعی، کتاب الأضحية: ۴/۴۶۰، الحاوی الکبیر کتاب الضحایا: ۱۵/۱۲۲، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۹/۳۶۲).

^(۳) (الدر المختار کتاب الأضحية: ۵/۲۲۹، البحر الرائق کتاب الأضحية: ۸/۳۲۵، فتح القدير کتاب الأضحية: ۹/۵۲۴، الفتاوی العالمگیریه، کتاب الأضحية الباب الثامن: ۵/۳۰۴).

^(۴) (المجموع شرح المذهب، باب الأضحية: ۸/۳۸۳، البيان فی مذ هب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الأضحية: ۴/۴۳۵، الحاوی الکبیر فی فقه المذهب الإمام الشافعی کتاب الضحایا القول فی حکم الأضحية: ۱۵/۱۷، روضة الطالبین کتاب الضحایا: ۲/۴۹۷).

^(۵) حاشیه الدسوقي، باب فی الضحایا: ۲/۳۸۵، المدونة الکبری، کتاب الضحایا: ۲/۷۳.

^(۶) حاشیه الدسوقي، باب فی الضحایا: ۲/۳۸۵، المدونة الکبری، کتاب الضحایا: ۲/۷۳، شرح ابن بطال: ۶/۹.

الذخيرة کتاب الأضحية: ۳/۴۲۳.

د احنافو مذهب: د احنافو په نزد په مسافر باندې قربانی واجب نه ده. (۱)
 ځکه چې د قربانی ادا کولو د څه داسې اسبابو سره خاص دی چې هغه د مسافر دپاره
 مشکل دی لکه مخصوص ځناور چې دهغې قربانی جائز وی. وغیره.
 او د قربانی عمل داسې دی چې د زمانې په تیریدو سره فوت کیږي. لکه د جمعې مونځ، په
 خلاف د زکوٰۃ او صدقه الفطر چې د زمانې تیریدو سره نه فوت کیږي. (۲)
 مسئله. که یو کس د قربانی په ابتدائی ورځو کې مسافر وو لیکن د قربانی په آخری ورځو
 کې کورته واپس راغلو، لکه په دریمه ورځ، یا بل ښار کې وو او هم هلته مقیم شو،
 (هلته یی د پنځلسو ورځو نه د زیاتو ورځو د اوسیدو نیت او کړو) او هغه صاحب نصاب دی
 نو په هغه به قربانی واجب وی. (۳)

حاجی دپاره د قربانی حکم:

د احنافو په نزد که حاجی مسافر دی او هغه حج تمتع یا قران نه کوی نو په هغه قربانی
 واجب نه ده. البته که حج تمتع (احرام ترلو نه پس د عمرې نیت کول، او احرام لرې کول، بیا
 کله چې د حج زمانه راشی نو دوباره د حج نیت سره احرام تړل چې د حج تکمیل اوشی دی
 دپاره یی) نیت کړې دي، یا حج قران (هم پو احرام سره عمره او حج ادا کولو نیت) یی کړې
 دي نو دم د تمتع یا دم قران به واجب وی. (۴)

البته قارن او ممتع نه دي خو مکې په رسیدو مقیم شو، او صاحب نصاب دی، نو اوس به
 په دې صورت کې به حاجی قربانی واجب وی. (۵)

د ښځو قربانی حکم: د احنافو په نزد کومو شرائطو سره چې په سړی باندې قربانی
 واجبېږي، هم دغه شرائطو سره په ښځه باندې هم قربانی واجبېږي. (۶)
 البته دباقي ائمه په نزد قربانی دسړو دپاره سنت موکده ده، واجب نه ده، لکه څنگه چې
 ما قبل کې تیر شوی دی، او ښځو دپاره دغه حضرات مستحب ګرځوي. (۷)

(۱) (البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۱۸/۸، فتح القدیر کتاب الأضحية: ۵۲۱/۶، بدائع الصنائع، کتاب التضحية فصل
 فی شرائط الوجوب: ۲۸۲/۶، الدرالمختار، اضحية: ۲۲۲/۵، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب الأول:
 ۲۹۲/۵، عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱)

(۲) (البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۱۸/۸، فتح القدیر کتاب الأضحية: ۵۲۱/۹، بدائع الصنائع، کتاب التضحية:
 ۲۸۲/۶)

(۳) (الفتاوی العالمکیریه: ۲۹۲/۵)

(۴) (الدرع الرد کتاب الحج باب القران باب التمتع: ۲۰۹/۲، ۲۱۳، مجمع الأنهر باب القران والتمتع: ۲۸۸/۱،
 الفتاوی التاتارخانیه، الفصل التاسع فی القارن: ۵۶۲/۲، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الحج الباب السابع فی القران
 والتمتع: ۲۳۹/۱)

(۵) (رد المحتار کتاب الحج، مطلب فی رمی الجمره العقبة: ۵۱۵/۲، مجمع الأنهر باب القران والتمتع: ۵۱۶/۲)

(۶) (الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب الأول: ۲۹۲/۵)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱)

و ترجمه الباب سوره مناسبت ترجمه الباب او حدیث کنبی مناسبت نشته دی، خکه چې ترجمه الباب د قربانی متعلق دی او حدیث کنبی د دم تمتع ذکر دی. داضحیه (عامی قربانی ذکر نشته)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې حدیث کنبی کوم د ذبح بقره ذکر دی، هغه د اضحیه (قربانی) په طور وه، د هدی تمتع په طور نه وه. (۱)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه دلته خو دا او فرمائیل لیکن کتاب الحج کنبی هغوی دی خبرې ته ترجیح ورکړې ده چې دا ذبح د هدی تمتع په طور وه. خکه چې د ابوهریره ؓ په روایت کنبی دی چې دا هدی تمتع وه. چنانچه المستدرک للحاکم کنبی دی:

عن ابی هریره ؓ قال ذبح النبی ﷺ عن اعتمر من نسائه فی حجة الوداع بقره بینهن.

امام حاکم رحمه الله علیه ددې حدیث باره کنبی فرمائی: هذا حدیث صحیح علی شرط الشیخین. (۲)
یعنی نبی کریم ﷺ د حجة الوداع په موقع دهغه ازواج مطهرات د طرفه غوا ذبح کړه کومو چې عمره ادا کړې وه.

چنانچه حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی: وتبین انه هدی التمتع. (۳)
حضرت شیخ الحدیث مولانا زکریا رحمه الله علیه فرمائی: چې دامام بخاری رحمه الله علیه یو عادت دا هم دی چې هغه د ظاهر د لفظ نه استدلال کوی. او چونکه حدیث کنبی لفظ د ضعیف و ارد شوې دی، هغوی ددې نه په اضحیه باندې استدلال کړې دی. چنانچه هغوی لیکي:
ان من دأب المصنف الاستدلال بظاهر اللفظ وحديث الباب بلفظ ضعیفی الاستدلال المصنف. (۴)

۳= بَابُ مَا يُشْتَمَى مِنَ الذَّحْرِ يَوْمَ النَّحْرِ

حدیث نمبر ۲۲۹ هـ

۵۵۹- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ، عَنْ أَبِي يُونُسَ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص: ۱۰۰] «يَوْمَ النَّحْرِ: «مَنْ كَانَ ذَبْحُ قَبْلِ الصَّلَاةِ فَلْيُعِدْ» فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ هَذَا يَوْمٌ يُشْتَمَى فِيهِ الذَّحْرُ - وَذَكَرَ جِرَاءَهُ - وَغِنْدِي جَدْعَةٌ خَيْرٌ مِنْ شَاتِي نَحْمٍ؟ فَخَصَّ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَلَا أَذْرِي بَلَعَتِ الرُّحْمَةَ مِنْ بَوَاةٍ أَمْ لَا، ثُمَّ الْكَفَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى كَبْشَيْنِ قَدْ نَجَّهْمَا، وَقَامَ النَّاسُ إِلَى غَنِيمَةٍ فَتَوَزَّعُوا، أَوْ قَالَ: فَتَجَزَّعُوا

ترجمه: حضرت انس ؓ نه روایت دی، چې نبی کریم ﷺ د قربانی په ورځ او فرمائیل چې چا د

(۱) (فتح الباری: ۸/۱۰)

(۲) (المستدرک للحاکم کتاب المناسک رقم الحدیث: ۱۷۱۷، ۱/۶۳۹)

(۳) (فتح الباری کتاب الحج/باب ذبح الرجل البقر عن نسائه من غیر آمرین: ۷۰۳/۴، دار الکتب، الكنز الکثری المتوازی: ۲۱۳/۱۹)

(۴) (الکنز الکثری المتوازی: ۲۱۳/۱۹)

مونخ نه وړاندې قربانی ذبح کړه، هغه دې بل ځناور ذبح کړی، یو کس او دریدو او عرض یی او کړو چې ای د الله رسوله ﷺ ادا خو هغه ورځ ده چې په دې ورځ د غوښې خوړلو خواش وی، او د خپلو گواندیانو ذکر یی او کړو، او وې وئیل چې ماسره یوه جذعه ده، چې په دغوښې د دوو چیلو بهترده، نبی کریم ﷺ هغه ته اجازت ورکړو، ماته معلومه نشوه چې نورو ته هم دا اجازت دې یا دا خاص دهغه کس دپاره وو.

بیا نبی کریم ﷺ دوه گوانو طرف ته متوجه شو، او هغه ئې ذبح کړل، او خلق دچیلو رمو طرفته متوجه شول، او هغه ئې د تقسیمولو نه پس ذبح کړې.

تو اجم رجال:

قوله: صَدَقَ: دا راوی ابو الفضل مروزی رحمه الله علیه دې. ددوئ حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ / بَابِ

الْعِلْمِ وَالْعِلْمُ بِالْأَثْلِ کښې تیر شوی دی. (۱)

ابن علیه: دا راوی اسماعیل بن ابراهیم اسدی بصری رحمه الله علیه دې، ددوئ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: أَبُو: دا راوی ابوبکر ایوب بن ابی تمیمه کيسان سختیانی بصری رحمه الله علیه دې. ددوئ حالات په كِتَابِ الْإِيمَانِ کښې تیر شوی دی. (۳)

ابن سیرین: دا راوی مشهور تابعی عالم، امام، شیخ الاسلام ابوبکر محمد بن سیرین انصاری بصری رحمه الله علیه دې، ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: أَنْتِ: دا راوی مشهور و معروف صحابی او خادم رسول ﷺ حضرت انس بن مالک دې. ددوئ مفصل حالات په كِتَابِ الْإِيمَانِ / بَابِ: وَمَنْ الْإِيمَانِ أَنْ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ کښې تیر شوی دی. (۵)

تشویع: دباب حدیث په کتاب العیدین باب الأکل يوم النحر کښې تیر شوې دې. (۶)
علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی چې دخلقو عادت دې چې هغوی د عید الاضحی په ورځ د غوښې د خوړلو خواش کوی. او غوښې خوړلو نه خوندونه پورته کوی. په دې کښې هېڅ حرج نشته دې. اود حضرت عمر فاروق ﷺ دا ارشاد په دې صادق نه رازی، کوم چې هغوی حضرت جابر ﷺ ته فرمائیلې وو. او هغه دا چې حضرت جابر ﷺ فرمائی چې یوه وړج حضرت عمر فاروق ﷺ ماسره غوښه اولیده، نو وې فرمائیل چې ای جابر دا څه دی؟ ما

(۱) (کشف الباری: ۴/۳۸۸)

(۲) (کشف الباری: ۲/۱۲)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۶)

(۴) (کشف الباری: ۲/۵۲۴)

(۵) (کشف الباری: ۲/۴)

(۶) (کشف الباری: کتاب العیدین / باب الأکل يوم النحر رقم الحدیث: ۱۵۴)

عرض او کړو چې غوښې د خوړلو خواش مې وو. لېذا ما غوښه واخسته. نو حضرت عمر فاروق رضی الله عنه او فرمائیل: آیا ته آیت نه ویرېږي نه: **(أَذْهَبْتُمْ طَبِيبَكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا، تَأْسُو خَپْلَ لَذُونِهِ دَدُنْیَا پَه ژوند کښې ختم کړل.)**

او د عید الاضحی نه علاوه په نورو ورځو کښې غوښه خوړل مباح دی. لیکن سلفو به د مستقل د غوښې خوړلو معمول نه جوړولو. ^(۱)

قوله: **فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ:** ددې کس نوم ابو برده بن نیار دی، لکه څنگه چې ما قبل د حضرت براء رضی الله عنه روایت کښې ددې تصریح ده. ^(۲)

قوله: **إِنَّ هَذَا يَوْمٌ يُشْتَقَى فِيهِ اللَّحْمُ:** دا هغه ورځ ده چې په دې کې د غوښې د خوړلو خواش وی. د مسلم په روایت کښې د: **إِنَّ هَذَا يَوْمٌ مَقْرُومٌ فِيهِ اللَّحْمُ** مقروم الفاظ دی. ^(۳)

همداشان یو روایت کښې د اللحم **فيه مكروه** په ځانې اللحم **فيه مقروه** الفاظ دی. او ځینې

حضرات علامه قرطبی رحمه الله علیه وغیره هم دې مقروم والا روایت ته ترجیح ورکړې ده. ^(۴) او مقروم د قرم، یقروم (سمع نه) ددې معنی هم خواش ده. قرم اللحم غوښې ته زړه کیدل.

دې صورت کښې مطلب واضح دې چې دا هغه ورځ ده چې په دې کې غوښې ته زړه کیږي. ^(۵) او ځینې حضراتو د اللحم **فيه مكروه** والا روایت صحیح ګرځولې دي. دې صورت کښې ځینې

محدثینو دا او فرمائیل چې اللحم **فيه مكروه** کښې اللحم د حاء په فتحې سره دې. (باب سمع نه) مصدر دې او د لحم، یلحم لهما معنی غوښې ته زړه کیدل.

او مطلب به دا وی چې په هغه ورځ خپل کور والا بغیر د قربانی نه ساتل، چې دهغوئ په زړه کښې د غوښې خوړلو خواش وی، نو دا مکروه دی. ^(۶)

او ځینې حضرات فرمائی چې دلته د اللحم نه اول طلب محذوف دي. ددې عبارت به دا شان

(۱) (شعب الايمان للامام البيهقي التاسع والثلاثون وهو باب في المطاعم والمشارب رقم الحديث: ۵۶۷۲، ۵/۳۴.)

شرح ابن بطلال: ۱۲/۶، عمدة القاری: ۲۱/۲۱۹

(۲) (شرح ابن بطلال: ۱۲/۶، عمدة القاری: ۲۱/۲۱۹)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۲۱۹)

(۴) (الجامع الصحيح للمسلم کتاب الاضاحی باب وثقنا: ۱۵۴/۲)

(۵) (شرح النووي علی جامع الصحيح للمسلم کتاب الاضاحی باب وثقنا: ۱۵۴/۲، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الاضاحی باب وثقنا: ۴۱۰/۶، فتح الباری: ۸/۱۳، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الاضاحی باب وثقنا: ۳۵۸/۵)

(۶) (النهاية لابن اثیر حرف القاف: ۱۴۴/۲)

(۷) (فتح الباری: ۷/۱۳، شرح النووي علی جامع الصحيح للمسلم کتاب الاضاحی باب وثقنا: ۱۵۴/۲، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الاضاحی باب وثقنا: ۴۱۱/۶)

وی، هذا يوم طلب اللحم فيه مكروه یعنی دا هغه ورځ ده چې په دې کښې غوښه غوښتل مکروه دی. نو ما زر چیلی ذبح کړه چې هسې نه هغوی دبل چا نه غوښه او غواړی (۱)
 قوله: وَذَكَرَ جِزَانَهُ: قوله: (أى ذكر احتياجه جيرانه) یعنی هغه د خپلو گواندیانو د فقر او احتیاج ذکر او کړو، چې په ما په قربانۍ کولو کښې په دې وجه تادی او کړه چې په خپل کور والو او گواندیانو باندې غوښه او خوروم. (۲)

قوله: وَعَنْدِي جَذَعَةٌ: جذعة نه مراد جذعة من البعر، یعنی دچیلی د شپږو میاشتو بچې دې، لکه څنگه چې څو بابه وړاندې ددې تصریح شوې ده. (۳)
 قوله: فَلَا أَذْرِي بَلْعَتِ الرُّخَصَةُ مِنْ سِوَاةٍ أَمَلًا:

حضرت انس رضی الله فرمائی چې ماته معلوم نه شوه چې دا رخصت یعنی د چیلی د شپږو میاشتو د بچې د قربانۍ اجازت نورو دپاره هم دې او که دا صرف هم د هغه سره خاص وو. حضرت شارحین فرمائی چې د حضرت براء رضی الله روایت کښې تصریح ده چې دا صرف د هم هغه کس سره خاص وو، عمومی اجازت نه وو، حضرت انس رضی الله به دا نه وی اوريدلی. (۴)
 قوله: وَقَامَ النَّاسُ إِلَى غَنِيمَةٍ: قوله: غنیمه، د غین په ضمې او دنون په فتحې او په یاء ساکن سره، محتم تصغیر دې. غنم د چیلو ته وائی. او د غنیمه مطلب به داوی چې لږې چیلی. (۵)
 قوله: فَتَزَعَوْهَا، أَوْ قَالَ: فَتَجَزَعَوْهَا:

قوله: تَزَعَوْهَا: تَزَعَوْ: دا دباب تفعیل نه دې، د تقسیمولو په کښې دې. (۶)
 قوله: أَوْ قَالَ: فَتَجَزَعَوْهَا:

دا هم د باب تفعیل نه دې، د جزع معنی د تکرې تکرې کول. (۷) لیکن دلته ددې نه مراد د ذبح کولو دپاره د چیلو جدا جدا کول دی. (۸)
 دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۹)

(۱) (فتح الباری: ۸/۱۳، شرح النووی علی الجامع الصحیح للمسلم کتاب الأضاحی/ باب وقتها: ۱۵۴/۲)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱۹/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱۹/۲۱)

(۴) (فتح الباری: ۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۱۹/۲۱، شرح ابن بطال: ۱۲/۶)

(۵) (شرح الکرماني: ۱۲۳/۲۰، فتح الباری: ۸/۱۳، الکواثر الجاری: ۱۸۴/۹)

(۶) (لسان العرب باب الواز: ۲۸۷/۱۵، النهاية لابن اثیر حرف الواز: ۸۴۵/۲، تاج العروس، فصل الواز من باب

العین: ۵۴۱/۵)

(۷) (لسان العرب باب الجیم: ۲۷۴/۱۵، تاج العروس، فصل الجیم من باب العین: ۳۰۲/۵)

(۸) (فتح الباری: ۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۱۹/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۴/۱۲)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱۹/۲۱)

هـ = بَابُ مَنْ قَالَ الْأُضْحَى يَوْمَ الذَّحْرِ

حدیث نمبر ۵۲۳۰

۵۵۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ ابْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الزَّمَانَ قَدِ اسْتَدَارَ كَمَبْنُوتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ، السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا، مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ، ثَلَاثٌ مُتَوَالِيَاتٌ: ذُو الْقَعْدَةِ، وَذُو الْحِجَّةِ، وَالْمَحَرَّمُ، وَرَجَبٌ مُضَرٌّ، الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ،

ترجمہ: حضرت ابوبکرؓ نہ روایت دی چې نبی کریم ﷺ اوفرمائیل چې زمانہ پہ تاویدو سرہ ہفہ حالت تہ راغلہ خنگہہ چې ہفہ ورخ وہ پہ کومہ ورخ چې اللہ تعالیٰ زمکہ او آسمانونہ پیدا کرل، پہ کال کنبی دولس میاشتی وی، چې پہ دې کنبی خلور میاشتی حرمت والا دی، درې میاشتی پرلہ پسی دی، ذوالقعدہ، ذوالحجہ او محرم، یو رجب مضر کومہ چې د جمادی او د شعبان پہ مینخ کنبی دہ.

أَيُّ شَهْرٍ هَذَا؟» قُلْنَا: «اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَقُولُ بَعْضُ شَهْرِهِ، قَالَ: «أَلَيْسَ ذَا الْحِجَّةِ؟» قُلْنَا: بَلَى، قَالَ: «أَيُّ بَلَدٍ هَذَا؟» قُلْنَا: «اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَقُولُ بَعْضُ شَهْرِهِ، قَالَ: «أَلَيْسَ الْبَلَدَةُ؟» قُلْنَا: بَلَى، قَالَ: «فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا؟» قُلْنَا: «اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَقُولُ بَعْضُ شَهْرِهِ، قَالَ: «أَلَيْسَ يَوْمَ الذَّحْرِ؟» قُلْنَا: بَلَى،

حضرت ابوبکرؓ فرمائی چې نبی کریم ﷺ زمونږ نه تپوس اوکړو چې دا کومہ میاشت دہ؟ مونږ عرض اوکړو اللہ اودہغه رسول ﷺ تہ معلومہ دہ. نبی کریم ﷺ خاموش شو، تردې چې مونږ دا گمان اوکړو چې شاید نبی کریم ﷺ بہ ددې میاشتی څہ بل نوم بیان اوفرمائی، نبی کریم ﷺ اوفرمائیل، دا ذوالحجہ نہ دہ، مونږ عرض اوکړو ولې نہ، نبی کریم ﷺ تپوس اوکړو چې دا کوم یو ښار دې؟ مونږ عرض اوکړو اللہ اودہغه رسول ﷺ تہ زیاتہ معلومہ دہ، نبی کریم ﷺ خاموش شو، تردې چې مونږ تہ دا گمان اوشو چې نبی کریم ﷺ بہ ددې ښار څہ بل نوم بیان فرمائی، نبی کریم ﷺ اوفرمائیل چې دا بلدہ (مکہ) نہ دہ؟ مونږ عرض اوکړو آؤ جی، بیا نبی کریم ﷺ تپوس اوکړو چې دا کومہ ورخ دہ؟ مونږ عرض اوکړو اللہ اودہغه رسول ﷺ تہ زیاتہ معلومہ دہ، نبی کریم ﷺ خاموش شو، تردې چې مونږ تہ دا گمان اوشو چې نبی کریم ﷺ بہ ددې ورځي څہ بل نوم بیان فرمائی، نبی کریم ﷺ اوفرمائیل چې دا دقربانی ورځ نہ دہ؟ مونږ عرض اوکړو آؤ جی،

قَالَ: «فَإِنْ دِمَاءُكُمْ وَأَمْوَالُكُمْ - قَالَ مُحَمَّدٌ: وَأَخْبَهُ قَالَ - وَأَعْرَاضُكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ، كَحَرَمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، وَتَلْفُونَ رِبَّكُمْ، فَيُنَازِلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ، أَلَا فَلَا تَرْجِعُوا بَعْدِي ضَلَالًا، يَقْرَبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، أَلَا لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ الْقَائِمَ، فَلَقُلْ بَعْضٌ مَنِ بَيَّنَّهُ أَنْ يَكُونَ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضٍ مِنْ سَمْعَةٍ - وَكَانَ مُحَمَّدٌ إِذَا ذَكَرَهُ قَالَ: صَدَقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ - أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ، أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ مَرَّتَيْنِ»

نبی کریم ﷺ اوفرمائیل چې ستاسو وینه، ستاسو مال (او راوی محمد بن ابی بکره فرمائی چې زما خیال دې چې نبی کریم ﷺ داهم اوفرمائیل) چې ستاسو عزت په یو بل باندې داسې حرام دې لکه څنگه چې د نن ورځې حرمت ستاسو په دې ښار کښې په دې میاشت کښې دې او نزدې ده تاسو به خپل رب سره ملاؤ شئ، او تاسو نه به ستاسو د عملونو باره کښې تپوس کيږی. خبردار چې زما نه پس گمراه نه شئ چې یو بل قتلول شروع کړئ، واژرنئ! کوم چې موجود دی هغوی دې هغه خلقو ته اورسوی کوم چې موجود نه دی، ځکه چې ځینې چا ته چې خبر رسولې کيږی نو هغه ځینې ددې خلقو نه زیاد یاد ساتلو والا وی. کومو چې دا اوريدلې دې. او راوی محمد بن ابی بکره چې به کله دا بیانول نو وئیل به ئې چې نبی کریم ﷺ رښتیا اووئیل، بیابه یئ فرمائیل چې واژرنئ! ما اورسول ما اورسول. **توابعه وچال:**

محمد بن سلام: دا راوی ابو عبد الله محمد بن سلام بن الفرج السلمي البیکندي رحمه الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: عَبْدُ الْوَهَّاب: دا راوی عبد الوهاب بن عبد المجید بن الصلحت ثقفی بصری رحمه الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: أَيُّوب: دا راوی ابوبکر ایوب بن ابی تمیمه کيسانی سختیانی بصری رحمه الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: مُحَمَّدُ: دا راوی مشهور تابعی امام شیخ الاسلام ابوبکر محمد بن سیرین انصاری بصری رحمه الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: ابْنُ ابِي بَكْرَةَ: دا راوی دحضرت ابوبکره نفع بن الحارث ؓ خوښې دي، کینت یئ ابو بحریا ابوحاتم دې نوم یئ عبد الرحمان دې. ددوئ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۵)

ابی بکره: دا راوی مشهور صحابی حضرت نفع بن الحارث بن کلهه ؓ دې. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۶) **تشریح:**

دباب حدیث په کتاب العلم/باب قول العیون صلى الله عليه وسلم: «رُبُّ مُهْلِكٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ» کښې تیر شوی دې. (۷)

(۱) (کشف الباری: ۹۳/۲)

(۲) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۳) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۴) (کشف الباری: ۵۲۴/۲)

(۵) (کشف الباری: ۲۲۶/۳)

(۶) (کشف الباری: ۲۲۵/۲)

(۷) (کشف الباری: ۲۲۰/۳)

خو ورځې قربانی کول جائز دی؟ خو ورځې قربانی کول جائز دی په دې کښې د اتمه کرام اختلاف دي.

دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه، امام مالک رحمه الله عليه او امام احمد بن حنبل رحمه الله عليه مذهب: دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه (۱)، امام مالک رحمه الله عليه (۲)، او امام احمد بن حنبل رحمه الله عليه (۳)، په نزد درې ورځو پورې قربانی کول جائز دي. يعنی په يوم النحر او دوه ورځې ددې نه پس (لسمه، يولسمه او دولسمه ذوالحجه) البته په يوم النحر (لسمه ذوی الحجه) قربانی کول افضل دي. (۴)
دامام شافعی رحمه الله عليه مذهب:

دامام شافعی رحمه الله عليه په نزد څلورو ورځو پورې قربانی جائز ده. يعنی يوم النحر او دې نه پس دريو ورځو پورې. (۵)

دريم قول: دريم قول چې په کوم امام بخاری رحمه الله عليه باب قائم کړې دي، هغه د محمد بن سيرين او د داؤد ظاهري دي. ددو حضراتو په نزد د قربانی صرف يوه ورځ ده. يعنی يوم النحر. او د حضرت سعيد بن جبیر رحمه الله عليه په نزد هم د قربانی صرف يوه ورځ ده. يعنی يوم النحر. البته ددو په نزد مني کښې قربانی درې ورځې ده. (۶)

دريم قول دليل: دې حضراتو د حديث باب نه استدلال کړې دي په هغې کښې دي: ايس يوم النحر، قلنا بلى. په دې کښې يوم د النحر طرف ته مضاف دي او النحر کښې الف لام دجنس دي، لهذا قربانی ببقای پاتې نشی، سوا د اولي ورځې نه. (۷)
د جمهور حضراتو د طرفه جواب:

ليکن د جمهور حضراتو د طرفه ددې جواب دادې چې دلته دالنحر نه نحر کامل مراد دی او

(۱) (البحر الرائق كتاب الأضحية: ۳۲۲/۸، فتح القدير كتاب الأضحية: ۵۲۷/۹، بدائع الصنائع، كتاب التضحية فصل في وقت الوجوب: ۲۸۵/۶، شرح مختصر الطحاوي، كتاب الأضحية تحديد أيام النحر: ۳۱۳/۷)
(۲) (المدونة الكبرى، كتاب الضحايا: ۷۳/۲، الذخيرة في فروع المالكية، كتاب الأضحية: ۴۳۱/۳، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الضحايا الباب الثالث في أحكام الذبح: ۸۸/۴، المنتقى شرح مظاہم امام مالک، كتاب الضحايا باب ذكر الأيام الاضحية: ۱۹۳/۴، شرح الزرقاني كتاب الضحايا ذكر الأيام الاضحية: ۷۹/۳، شرح ابن بطلال: ۱۳/۶)

(۳) (المغني لابن قدامة كتاب الأضحية وقت ذبح الأضحية: ۳۵۸/۹)

(۴) (رد المحتار كتاب الأضحية: ۳۱۶/۶، مجمع الأنهر كتاب الأضحية: ۱۶۹/۴، فتاوى قاضى خان على هامش الفتاوى العالكية كتاب الأضحية فصل في صفة الأضحية: ۳۴۵/۳)

(۵) (موسوعة الإمام الشافعي، كتاب الضحايا: ۴۶۸/۵، المجموع شرح المذهب، باب الأضحية: ۳۹۰/۸، البيان في مذاهب الإمام الشافعي، كتاب الحج، باب الأضحية: ۴۳۶/۴، السراج الوهاج كتاب الأضحية ص: ۵۴۲)

(۶) (فتح الباري: ۹/۱۳، عمدة القاري: ۲۲۰/۲۱، شرح ابن بطلال: ۱۳/۶، الاستذكار كتاب الضحايا ذكر أيام الأضحية: ۲۴۴/۴)

(۷) (فتح الباري: ۹/۱۳، عمدة القاري: ۲۲۰/۲۱)

ذم دکمال دپاره هم بکثرت استعمالیږي. (۱)

علامه قرطبی رحمه الله علیه فرمائی چې د یوم اضافت دالنحر طرف ته، دې سره دقربانی په یوه ورځ په کېدو باندې استدلال ضعیف دي. ځکه چې د قرآن کریم آیت **أَوْفُوا كُرْوَاسَمَاءَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقْتَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ** (۲) د الله نوم واخلي خو ورځې چې معلومې دي، په ذبح باندې دځناورو کوم چې الله تعالی هغو ته ورکړي دي. مخصوصو ورځو (ایام نحر) کېنې دالله د نوم اخستو نه مراد ذبح باندې دالله تعالی نوم اخستل دي. (۳) او ایام معلومات جمع ده، لهذا یو ورځ مراد اخستل درست نه دي. (۴)

دامام شافعی رحمه الله علیه دلیل: حضرات شوافع، د حضرت جبیر بن مطعم څه دهغه روایت نه استدلال کوی کوم چې په صحیح ابن حبان کېنې موجود دي. نبی کریم ﷺ فرمائی:

کل فجاج منی منحرفی کل ایام التشریق ذبح (۵)

دمنی هره لار دقربانی ځانې دي، او ایام تشریق کېنې هره ورځ ذبح ده. (یعنی ایام تشریق کېنې ځناور قربانی کولې شي).

د دلیل جواب: دا حدیث کوم چې حضرات شوافع په طور د دلیل پیش کوی، مختلفو طرقو سره مروی دي. علامه بزار رحمه الله علیه ددې حدیث طرق ذکر کوی او فرمائی:

حدیث ابن ابی حنین هذا هو الصواب وابن ابی حنین لم یلق جبیر بن مطعم. (۶)

یعنی مختلف طرقو کېنې د ابن ابی حنین روایت درست دي. لیکن د ابن ابی حنین ملاقات دحضرت جبیر بن مطعم سره نه دي شوي، لهذا دا حدیث منقطع دي.

د شوافعو دویم دلیل:

د حضرات شوافع دویم دلیل د حضرت عبدالله بن عباس څه روایت دي، کوم چې علامه بیهقی رحمه الله علیه نقل کړې دي.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: الْأَضْحَى ثَلَاثَةٌ أَيَّامٌ بَعْدَ يَوْمِ النَّحْرِ (۷)

یعنی قربانی د یوم النحر نه پس درې ورځې ده.

د دلیل جواب: صاحب الجوهر النقی فرمائی چې ددې روایت سند کېنې طلحه بن عمرو

(۱) (فتح الباری: ۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۰)

(۲) (سورة الحج: ۲۸)

(۳) (تفسیر روح المعانی سورة الحج: ۲۸، ۱۳۸/۹، الجامع لأحكام القرآن للقرطبی سورة الحج: ۲۸، ۳۰/۱۲)

(۴) (المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الإضاحی باب فی التسمیة علی الأضحیة وفی وقتها: ۲۵۴/۵)

(۵) (صحیح ابن حبان بترتیب ابن بلبان کتاب الحج ذکر وقوف الحاج بعرفات والمزدلفة رقم الحدیث: ۳۸۵۴)

(۶) (فتح الباری: ۱۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۰)

(۷) (البحر الزخار المعروف ببسند البزار، کتاب الصيد والذبايح رقم الحدیث: ۳۴۴۴، ۳۶۴/۸)

(۸) (السنن الکبری للبیهقی کتاب الضحایا باب من قال: الْأَضْحَى جَائِزٌ يَوْمُ النَّحْرِ وَأَيَّامٌ مِنِّي كُلُّهَا لَأَنَّهُ أَيَّامُ النَّحْرِ:

رقم الحدیث: ۲۹۶/۹، ۱۹۲۴۷، ۴۹۹/۹)

الحضرمی دے۔ او ہفہ لره ابن معین، ابو زرعه او دار قطنی وغیرہ حضراتو ضعیف گرخولی دے۔ امام احمد رحمۃ اللہ علیہ د هغوی باره کنبی فرمائی متروک او امام ذہبی رحمۃ اللہ علیہ هغوی په کتاب الضعفاء کنبی ذکر کری دی۔^(۱)

اویوبیل دلیل: همداشان ابن عدی په الکامل کنبی روایت ذکر کری دے:

عن ابن سعید الخدری رحمۃ اللہ علیہ قال: ایام التشریق كلها ذبائح.^(۲)

د دلیل جواب: ددے جواب دادے چې ددے روایت په سند کنبی معاویه بن یحیی الصدفی دے، کوم لره چې حضرات محدثینو، امام نسائی، علی بن المدینی، ابن معین، امام بیہقی وغیرہ حضرات ضعیف گرخولی دے۔^(۳)

قربانی صرف درې ورځې ده، په دې باندې دلیل: د حضرت عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہما او حضرت علی رضی اللہ عنہ روایت دے:

الأضحی یومان یعدیوم الأضحی. ^(۴) قربانی د یوم الاضحی (یوم النحر) نه پس دوه ورځې ده.

هم داشان د حضرت علی رضی اللہ عنہ یو بل روایت دے:

ایام النحر ثلاثة ایام وأفضلهن أولهن ^(۵) ایام نحر درې ورځې دے، او په دې کنبی افضل ورځ اوله ورځ ده.

همد اشان حضرت انس رضی اللہ عنہ فرمائی:

الذبح بعد النحر یومان ^(۶) ذبح یوم النحر نه پس دوه ورځې ده.

او ظاهره خبره ده چې صحابہ کرامو به دا د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه آوری دلی وی ځکه دعبادات وختونه د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه په آوری دوسره معلومیدې شی، هیڅ یو صحابی د خپله خانه بیان نشی کولی. ^(۷)

^(۱) (الجهور النقی علی هامش السنن الکبری للامام البیهقی باب من قال: الأضحی جائز یوم النحر: ۲۹۲/۹. د نور تفصیل دپاره اوگوری تاریخ الکبیر للبخاری رقم الترجمة: ۳۱۰۴، ۳۵۱/۴. الجرح والتعديل، رقم الترجمة: ۲۰۹۷، ۴۵۱/۴، کتاب المجروحین، رقم الترجمة: ۲، ۵، ۴۸۹/۱. الکامل فی ضعفاء الرجال: ۱۰۷/۴، میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۴۰۰۸، ۳۴۰/۲، تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۹۷۸، ۴۲۸/۱۳)

^(۲) (الکامل فی ضعفاء الرجال، من اسمه معاویه: ۱۴۰/۸، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۰)

^(۳) (المعنی فی الضعفاء رقم الترجمة: ۲۹۵۷، ۵۰۲/۱، میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۸۶۳۵، ۱۳۸/۴، السنن الکبری للبيهقی کتاب الضحایا باب من قال: الأضحی جائز یوم النحر وأیام من کلها لانتها ایام النحر: ۱۹۲۴۷، ۴۹۹/۹، تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۶۰۶۸، ۲۲۲/۲۸، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۰)

^(۴) (موطا الامام مالک کتاب الضحایا باب الضحیة عما فی بطن المرأة وذكر ایام الاضحی: ۴۸۷/۲)

^(۵) (کنز العمال کتاب الحج والعمرة رقم الحديث: ۱۹۲۷۲، ۵۰۰/۹)

^(۶) (السنن الکبری للامام البیهقی رقم الحديث: ۱۹۲۵۵، ۵۰۰/۹)

^(۷) (بدائع الصنائع، کتاب التضحیة فصل فی وقت الوجوب: ۲۸۶/۶، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا تحديد ایام النحر: ۳۳۱/۷، فتح القدیر کتاب الاضحیة: ۵۲۷/۹)

دایام النحر په مینخنو شپو کښې د قربانی حکم: ایام النحر کښې په مینخنو شپو کښې د شپې قربانی کول جائز دی که نه، په دې کښې اختلاف دی.

د مالکيه مذهب: د مالکيه په نزد د شپې قربانی جائز نه ده. (۱)

دلیل: حضرات مالکيه د قرآن کریم آیت وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي آيَاتِهِ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُم مِّنْ بَرِيئَةِ الْأَعْلَامِ (۲) ددې نه دا شان استدلال کوی، چې دلته ذبحې لره د ورځو سره خاص کړې شوې ده، لهذا قربانی د شپې جائز نه ده. (۳)

د احنافو، شوافع او حنابله مذهب: د احنافو، حنابله او شوافعو د راجح قول مطابق ایام النحر کښې د شپې هم قربانی جائز ده. البته د شپې قربانی کول مکروه تنزیهې دی. ځکه چې د شپې په تیاره کښې ذبح کولو کښې د غلطی احتمال وی، او دا حضرات فرمائی چې کله د ایام لفظ وئیلې کیږی نو په دې کښې شپه ورځ دواړه شامل وی. (۴)

قوله: الزَّمَانُ: زمان، لږې مودې او زیاتې مودې دواړو دپاره استعمالیږی. (۵) او دلته د زمان نه مراد کال دې. (۶)

قوله: اسْتَدَارَ: دا د دار، یدور نه د باب استفعال صیغه ده. ددې معنی ده گوزیدل او بیا خپل ځانې له را تلل. یعنی یو څیز د بل څیز نه گیر چاپېره گرځی، او د کوم ځانې نه چې تاویدل شروع کړی دوباره هم هغه ځانې ته واپس راشی. (۷)

قوله: كَيْفَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ: کومېته، د ادمصدر محذوف صفت دې، ددې عبارت به دا شان وی، قد استدار استدارة کومېته (مثل حالته) يوم خلق السموات والارض. (۸) یعنی زمانه تاویدو نه پس بیا خپل حالت ته راغله، لکه څنگه چې په هغه ورځ وه په کومه ورځ چې الله تعالی زمکې او آسمانونه پیدا کړی وو.

(۱) (المدرنة الكبرى، كتاب الضحايا، ۷۳/۲، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الضحايا الذبح في الليالي التي تتخلل أيام النحر: ۹۰/۴، المفهم لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم، كتاب الإضاحی باب في التسمية على الأضحية: ۳۵۴/۵، شرح ابن بطال: ۱۴/۶)

(۲) (السننقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الضحايا باب ذكر الأيام الضحى: ۱۹۴/۴، سورة الحج: ۲۸)

(۳) (السننقى شرح مؤطا امام مالك: ۱۹۴/۴، شرح ابن بطال: ۱۴/۶)

(۴) (البحر الرائق كتاب الأضحية: ۳۲۲/۸، فتح القدير كتاب الأضحية: ۵۲۸/۹، شرح مختصر الطحاوى، كتاب الضحايا، ذبح الأضحية ليالي أيام النحر: ۳۳۳/۷، البيان في مذاهب الإمام الشافعى، كتاب الحج، باب الأضحية: ۴۳۷/۴، كتاب الأم للإمام الشافعى كتاب الضحايا: ۴۵۵/۵، المجموع شرح المذهب، كتاب الأضحية: ۳۹۱/۸)

المعنى لابن قدامة كتاب الأضاحى وقت ذبح الأضحية: ۳۵۹/۹

(۵) (لسان العرب باب الرأ: ۸۶/۶، النهاية لابن أثير حرف الرأ: ۷۳۲/۱)

(۶) (شرح الكرماني: ۱۲۴/۲۰، عمدة القارى: ۲۲۱/۲۱)

(۷) (لسان العرب باب الدال: ۴۳۸/۴، النهاية لابن أثير حرف الدال: ۵۸۷/۱، عمدة القارى: ۲۲۱/۲۱)

(۸) (شرح الكرماني: ۱۲۴/۲۰، عمدة القارى: ۲۲۱/۲۱، إرشاد السارى: ۳۰۵/۱۲)

مطلب دادی چې د جاهلیت په زمانه کښې عربو به د څلور حرمت والا میاشتو احترام کولو. او په دې میاشتو کښې به ئې جنگ نه کولو. ځکه چې دمکې عرب د حضرت اسماعیل علیه السلام په اولاد کښې دی. ځکه به هغوی د حضرت ابراهیم علیه السلام شریعت او نبوت منلو. او ملت ابراهیمی کښې به دې څلور میاشتو کښې قتل وقاتل ممنوع وو. په دې وجه به ئې ددې میاشتو احترام کولو. او په دې میاشتو کښې به یې جنگ نه کولو. لیکن د الله تعالی دمتعین ترتیب او تعیین لحاظ به ئې نه کولو. په دې وجه کله چې به دجنگ په دوران کښې د حرمت والا میاشت راغله، یا د حرمت والا میاشت کښې به د جنگ نبوت ورپېښ شو نو دا د حرمت والا میاشت به یې مخکښې کوله، لکه که محرم به وو نو وئیل به ئې چې دا د محرم نه بلکه راتلونکې میاشت د محرم ده کوم چې به د صفر وه. داشان میاشتنې به یې وړاندې روستو کولې.

اوداشان د کال میاشتنې به یې هم زیاتولې. لکه جنگیدو جنگیدو کښې به لس میاشتنې تیرې شوې، او د کال به صرف دوه میاشتنې باقی پاتې شوې نو په دې موقع به یې د کال د میاشتو شمیر زیاتولو. او وئیل به یې چې دا کال د څوارلسو میاشتو دې او دا څلور به ئې اشهر الحرم او گرځولې.

لیکن کله چې په لسمه هجری نبي کریم ﷺ حجة الوداع ته لاړلو نو قدرتی طور سره داسې نظام جوړ شو چې دا میاشت اصلی ذوالحجه وه. د اهل جاهیت په حساب سره هم ذوالحجه او گرځولې شوه. داشان میاشتنې په خپل اصلی حالت کښې راغلې. (۱)

قوله: بَيْنَهُمَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ حرم، د حرام جمع ده، یعنی دې میاشتو کښې قتال حرام دي. (۲) البته دې څلورو میاشتو کښې د قتال حرامیدل، دا حکم خو په اسلام کښې منسوخ شو، ددې نه علاوه ددې میاشتو ادب، احترام او دې میاشتو کښې د عبادت اهتمام کول باقی دی. (۳)

قوله: ثَلَاثَةٌ مِّنَ الْيَاسَاتِ دلته ثَلَاثَةٌ مِّنَ الْيَاسَاتِ دي، حالانکه قیاس دادې چې دا ثَلَاثَةٌ پکار ووځکه چې عدد مفرد وی نو په تذکیر تانیث کښې تمیز برعکس وی تمیز مذكر وی نو عدد مؤنث، او تمیز مؤنث وی نو عدد مذكر، لیکن دا قاعده ده چې کله تمیز محذوف وی نو بیا عدد کښې دواړه وجوهات جائز دي. مذكر هم وئیلې شی. او مؤنث هم، او دلته تمیز اشهر محذوف دې. (۴)

قوله: رجب مضر، مضر، دمیم په ضمی او د ضاد په فتحې سره، دا دیوې قبیلې نوم دي. او نبي کریم ﷺ رجب مضر ځکه افرمائیلو چې ځینو قبیلو به د رمضان میاشتنې ته رجب وئیلو. او

(۱) (تفسیر روح المعانی سورة التوبة: ۳۷، ۲۸۵/۵، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة التوبة: ۳۷، ۱۱۹/۸، شرح الکرماني: ۱۲۴/۲۰، شرح ابن بطال: ۱۴/۶، عدة القاری: ۲۲۱/۲۱)

(۲) (شرح الکرماني: ۱۲۴/۲۰، عدة القاری: ۲۲۲/۲۱)

(۳) (تفسیر روح المعانی سورة التوبة: ۳۶، ۲۸۴/۵، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة التوبة: ۳۶، ۱۱۷/۸)

(۴) (عدة القاری: ۲۲۲/۲۱)

مضر قبیلې به د رجب اصلی میاشتي ته رجب وئیلو. (۱)
 همداشان مضر قبیلې به د رجب میاشتي زیات احترام کولو او دا میاشت به یې مخکښې
 روستو نه کوله، او دهغوی په خیال کښې د رجب اصلی میاشت په خپل حالت موجود وه. (۲)
 قوله: «أَلَيْسَ الْبِلْدَةُ»: الْبِلْدَةُ د بـاء په فتحې اویځ لام ساکن سره، الْبِلْدَةُ نه مراد مکه مکرمه
 ده. لکه څنګه چې دقرآن کریم آیت دي: [لَمَّا أَمَرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبِلْدَةِ الَّتِي حَرَّمَهَا] (۳) ماته
 حکم شوي دي چې څه د دي بلده د (مکه مکرمې) درب عبادت او کرم کومې ته چې الله تعالی
 حرمت ورکړې دي.
 قوله: قَالَ مُحَمَّدٌ: وَأَخْبِيَهُ: یعنی راوی د حدیث محمد بن سیرین رحمة الله علیه فرماني: چې
 زما خیال دي چې حضرت ابن ابی بکره خپل حدیث کښې د وَأَعْرَافُكُمْ، لفظ هم ارشاد
 فرمانيږي وو. گویا د وَمَاءُكُمْ وَأَمْوَالُكُمْ باره کښې خو هغه ته یقین وو اود أَعْرَافُكُمْ متعلق شک
 دي، هم دي لره امام محمد بن سیرین رحمة الله علیه وَأَخْبِيَهُ وئیلو سره ظاهر کړی دی. (۴)
 دترجمة الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبتت د «أَلَيْسَ يَوْمَ الْغُرَى»
 په وجه دي. (۵)

۶ = بَابُ الْأَضْحَى وَالْمَحْرَبِ الْمَصْلِيِّ

حدیث نمبر: ۵۲۳۱/۵۲۳۲

۵۵۵۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ، عَنْ
 نَافِعٍ، قَالَ: «كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُعْرِفِي الْمَحْرَبَ» قَالَ عُيَيْدُ اللَّهِ: «يَعْنِي مَحْرَبَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

ترجمه: دومې روایت کښې حضرت نافع ؓ فرماني: عبد الله بن عمر ؓ به هلته قرباني کوله
 کوم ځاني کښې چې به رسول کریم ؐ قرباني کوله.

۵۵۵۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ فَرْقَدٍ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ، قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْبَحُ وَيُعْرِفِي الْمَحْرَبَ»

او دویم روایت کښې حضرت عبد الله بن عمر ؓ فرماني: حضور علیه السلام به ذبح او نحر
 په عیدګاه کښې کول.

(۱) (تفسير روح المعاني سورة التوبة: ۳۶، ۲۸۲/۵، الجامع لاحكام القرآن للقرطبي سورة التوبة: ۳۶، ۱۱۶/۸)

(۲) (شرح الكرماني: ۱۲۴/۲۰، عمدة القاري: ۲۲۲/۲۱، إرشاد الساري: ۳۰۶/۱۲)

(۳) (سورة النحل: ۹۱)

(۴) (عمدة القاري: ۲۲۲/۲۱، إرشاد الساري: ۳۰۶/۱۲)

(۵) (عمدة القاري: ۲۲۱/۲۱)

توابع رجال:

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ: دا راوی ابو عبدالله محمد بن ابی بکر بن علی بن عطاء بن مقدم المقدمی الشقی البصری رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په كِتَابُ الصَّلَاةِ / بَابُ التَّسَاجُدِ عَلَى طَرَفِ الْمَدِينَةِ كُنْهِي تیر شوی دی.^(۱)

قوله: خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ: دا راوی خالد بن الحارث ابو عثمانی الجهیمی البصری دی. ددوئ حالات په كِتَابُ الصَّلَاةِ / بَابُ فَضْلِ اسْتِغْفَالِ الْقَبِيلَةِ^(۲) كُنْهِي تیر شوی دی.

قوله: عُمَيْرُ اللَّهِ: دا راوی عبیدالله بن عمر بن حفص بن عاصم بن عمر بن الخطاب القرشی العدوی العمری رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په كِتَابُ الوُضُوءِ / بَابُ التَّيَكُّمِ فِي الْبُيُوتِ كُنْهِي تیر شوی دی.^(۳)

قوله: ثَائِفِر: دا د مدینې منورې مشهور عالم او مفتی نافع مولی عبدالله بن عمر القرشی العدوی رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په كِتَابُ الْعِلْمِ / بَابُ ذِكْرِ الْعِلْمِ وَالْفَتْيَا فِي التَّسْجِدِ كُنْهِي تیر شوی دی.^(۴)

قوله: عَبْدِ اللَّهِ: دا د حضرت عمر بن الخطاب ؓ خوښ حضرت عبدالله بن عمر ؓ دی. ددوئ مفصل حالات په كِتَابُ الْإِيمَانِ / بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُنْفِ الْإِسْلَامَ عَلَى غَنَسٍ» كُنْهِي تیر شوی دی.^(۵)

قوله: يَحْيَى بْنُ بَكْرٍ: دا راوی یحیی بن بکیر رحمة الله علیه (بکیر د باء په ضمی او دکاف په فتحی سره) دی. ددوئ حالات په كِتَابُ الْجَنَائِزِ / بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الْجَنَائِزِ بِالْمُصَلِّيِ وَالتَّسْجِدِ^(۶) كُنْهِي تیر شوی دی.

قوله: اللَّيْثُ: دا امام ابو الحارث لیث بن سعد بن عبدالرحمن فهمی رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په بَدْءُ الْوَسْیِ - كُنْهِي تیر شوی دی.^(۷)

قوله: كَثِيرٌ: دا راوی کثیر بن فرقد (فرقد د باء په فتحی او په راء سا کن سره او دقاف په فتحی سره) المدنی رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په كِتَابُ الْعِيدَيْنِ / بَابُ النُّعَى وَالذِّیجِ

(۱) (کشف الباری: کتاب الصَّلَاةِ / بَابُ التَّسَاجُدِ عَلَى طَرَفِ الْمَدِينَةِ رقم الحديث: ۴۸۳)

(۲) (کشف الباری: کتاب الصَّلَاةِ / بَابُ فَضْلِ اسْتِغْفَالِ الْقَبِيلَةِ رقم الحديث: ۳۹۳)

(۳) (کشف الباری: کتاب الوُضُوءِ / بَابُ التَّيَكُّمِ فِي الْبُيُوتِ رقم الحديث: ۱۴۸)

(۴) (کشف الباری: ۶۵۱/۴)

(۵) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۶) (کشف الباری: کتاب الْجَنَائِزِ / بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الْجَنَائِزِ بِالْمُصَلِّيِ وَالتَّسْجِدِ رقم الحديث: ۱۳۲۷)

(۷) (کشف الباری: ۷۳۴/۱)

بِالْمُصَلِّي يَوْمَ النُّحْرِ^(۱) کنبی تیر شوی دی.

تشریح:

د باب حدیث مبارک په کتَاب العیدین / تَاب النُّحْرِ وَالذَّبْح بِالْمُصَلِّي يَوْمَ النُّحْرِ کنبی تیر شوې دي.^(۱)
 قوله: الْمُصَلِّي: (د ميم په ضمي، د صاد په فتحې او په لام مشدد مفتوح سره) په معنی د مونځ
 ځانې، د مونځ د ادا کولو ځانې، عیدگاه.^(۲)
 د ترجمه الباب مقصد: امام بخاری رحمه الله علیه ددې ترجمه الباب نه مقصد دادې چې د
 امام دپاره سنت دادې چې هغه دې خپله قربانی په عیدگاه کنبې او کړي.^(۳)
 علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائي:

قال السهلب: وإنما يذبح الإمام بالصل ليرأه الناس فيذهبون على يقين بعد ذبحه، ويشاهدون صفة ذبحه
 لأنه مباحته فيه إلى العيان.^(۴)

یعنی امام دې خپله قربانی گاه کنبې ذبح کړی چې خلق یې اوگوری، او امام لره په قربانی
 کولو لیدلو نه پس یقیني طور سره خلق د امام د قربانی نه پس خپله قربانی اوکړي. او کله
 چې خلق دا اوگوری نو هغوی ته به د ذبحې صحیح طریقو معلومه شی. ځکه چې ددې تعلق
 کتلو سره دي.

قوله: عَنْ نَافِعٍ، قَالَ: «كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُنْحَرُ فِي النَّحْرِ»

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائي: چې امام بخاری رحمه الله علیه دې باب کنبې د
 حضرت ابن عمر ؓ روایت لره په دوه طریقو سره ذکر فرمائیلې دي. یو موقوف او بل
 مرفوع.

یعنی اول روایت موقوف دي. او دویم روایت مرفوع دي.
 ځینې حضرات فرمائي چې حدیث مرفوع په حدیث موقوف باندې دلالت کوي. ځکه چې
 حدیث موقوف کنبې دي چې حضرت ابن عباس ؓ به هلته قربانی کوله کوم ځانې کنبې چې
 به حضرت نبی کریم ﷺ قربانی کوله. او ددې نه مراد به یې عیدگاه اخستله. ځکه چې حدیث
 مرفوع په دې باندې صریح دلالت کوي چې نبی کریم ﷺ به په عیدگاه کنبې قربانی کوله.^(۵)
 دامام د قربانی کولو نه وړاندې د قربانی کولو حکم: د اختر د مونځ نه وړاندې د قربانی کولو
 تفصیل به انشاء الله په من ذبح قبل الصلاة أعاد کنبې راشي. البته که د اختر مونځ اوشو،

(۱) (کشف الباری: کتاب العیدین / تَاب النُّحْرِ وَالذَّبْح بِالْمُصَلِّي يَوْمَ النُّحْرِ: رقم الحديث: ۸۲)

(۲) (کشف الباری: کتاب العیدین / تَاب النُّحْرِ وَالذَّبْح بِالْمُصَلِّي يَوْمَ النُّحْرِ: رقم الحديث: ۸۲)

(۳) (مجمع بهار الأنهر: حرف الصاد مع اللام: ۳/۳۴۶)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۲۲)

(۵) (شرح ابن بطال: ۶/۱۷)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۱)

لیکن امام قربانی نه ده کړې، نو نور خلق د امام د ذبحې نه وړاندې قربانی کولې شی که نه، په دې کښې اختلاف دې.

د مالکيه مذهب: د حضرات مالکيه په نزد که چا په ښار کښې دامام د ذبحې نه وړاندې خپله قربانی اوکړه نو د هغه قربانی به درست نه وی. تر څو چې امام خپله قربانی اونه کړې، خلق به قربانی نه کوی. (۱)

دلیل: د حضرات مالکيه دلیل د حضرت جابر بن عبد الله څه روایت دې:

صَلَّى بِنَا الْيَوْمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّحْرِ بِالْمَدِينَةِ، فَتَقَدَّمَ رَجُلًا فَتَنَحَّرَ، وَكَلَّمَا أَنَّ الْيَوْمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ نَحَرَ، «فَأَمَرَ الْيَوْمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَانَ نَحَرَ قَبْلَهُ أَنْ يُعِيدَ بَنَحْرٍ آخَرَ، وَلَا يُنَحِّرْ وَاحْتَى يُنَحِّرَ الْيَوْمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» (۲)

حضرت جابر بن عبد الله څه فرماني: چې مونږ ته په مدينه منوره کښې نبی کریم ﷺ د لونږي اختر مونږ راکړو. څه خلقو تادی اوکړه. او قربانی یې ذبح کړه. او هغوی دا خیال اوکړو چې گنې نبی کریم ﷺ قربانی کړې ده. نبی کریم ﷺ حکم او فرمانيلو چې چا د اختر مونږ نه وړاندې قربانی کړې ده هغه دې دوباره ځناور ذبح کړی. او خلقو ته یې حکم اوکړو چې ځناور مه ذبح کوئ. تر کومې چې نبی کریم ﷺ ځناور ذبح کړې نه وی.

د شوافعو مذهب: د حضرات شوافع په نزد نه صرف دامام د ذبحې نه وړاندې قربانی جائز ده بلکه د شوافع په نزد ښار یا کلي کښې که د نمر راختلو نه پس مکروه وخت تیریدو نه پس چې دومره وخت تیر شی چې په هغې کښې د اختر مونږ او دواړه خطبي و نیلې کیدې شی نو دومره وخت تیریدو نه پس نور و خلقو دپاره قربانی جائز ده. اگر چې امام د اختر مونږ نه وی ادا کړې. (۳)

د حنابله مذهب: د حنابله په نزد ښار کښې د اختر د مونږ نه پس قربانی کول جائز دی. اگر چې امام قربانی نه وی کړې. او د حنابله په نزد کلي کښې هم دومره وخت تیریدو نه پس قربانی کول جائزې څومره وخت کښې چې مونږ او خطبه کیدې شی. (۴)

(۱) (الاستذکار لابن عبدالبر کتاب الضحایا باب النهی عن التضحية قبل إنصراف الإمام: ۲۲۳/۴. الذخيرة فی فروع المالکية. کتاب الاضحية. النظر الثالث فی زمانها: ۴۳۰/۳. المدونة الکبری. کتاب الضحایا: ۹۲/۲. حاشية الدسوقي: باب فی الضحایا: ۳۸۹/۲. شرح الزرقانی کتاب الضحایا. النهی عن ذبح الضحیة قبل إنصراف الإمام: ۷۳/۳. المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الضحایا النهی عن الضحیة قبل إنصراف الإمام: ۱۶۹/۴. بداية المجتهد. کتاب الضحایا الباب الثالث فی احکام الذبح: ۸۷/۴)

(۲) (الجامع الصحيح لسم: کتاب الاضاحی/باب من الاضحية (رقم: ۱۵۵/۲)

(۳) (الحاوی الکبیر کتاب الضحایا فی وقت الاضحية: ۵۴/۱۵. المجموع شرح المذهب، باب الاضحية: ۳۸۹/۸. کتاب الأم للإمام الشافعی کتاب الضحایا: ۴۵۳/۵. البیان فی مذ هب الإمام الشافعی. کتاب الاضحية وقت الاضحية: ۴۳۵/۴. السراج الوهاج کتاب الاضحية ص: ۵۴۲)

(۴) (المغنی لابن قدامة کتاب الاضحية: ۳۵۸/۹)

د احنافو مذهب: د احنافو په نزد ښار کښې د اختر مونځ نه پس قربانی کول جائز دی. اگر چې امام قربانی نه وی کړې. او په کلی کښې (کوم ځانې کښې چې مونځ درست نه وی) صبا صادق نه پس قربانی کول جائز دی. (۱)

د اختر د مونځ نه پس دامام د ذبحې نه وړاندې د قربانی په جواز دلیل:

جمهور حضرات د هغه روایاتو نه استدلال کوی کومو کښې چې د قربانی د ذبحې د جواز شرط صرف د مونځ بیان کړې شوې دي.

لکه یو باب وړاندې د حضرت براء بن عازب رضی الله عنه روایت راروان دي. نبی کریم صلی الله علیه و آله فرمائی:

«مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَوْ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَدْ تَمَّ ذَبْحُهُ، وَأَصَابَ سُلَّةَ الْمُسْلِمِينَ» (۲)

چا چې د مونځ نه وړاندې ذبح او کړه، نو هغه صرف د خپل ذات دپاره ذبحه کوی، او چا چې د مونځ نه پس ذبح او کړه نو دهغه قربانی اوشوه، او هغه د مسلمانانو سنت بیا موندو.

په دې کښې صرف د مونځ ذکر دي. کله چې د اختر مونځ اوشو نو دې نه پس قربانی ذبح کولی شی. (۳)

د مالکيه د دلیل جواب: حضرات مالکيه چې دکوم روایت د استدلال په طور پیش کوی په هغې کښې نبی کریم صلی الله علیه و آله خلق د قربانی کولو نه منع کړی دی. تر کومې چې نبی کریم صلی الله علیه و آله قربانی ذبح نه کړی. جمهور حضرات ددې روایت جواب دا ورکوی چې دا روایت په زجر باندې محمول دي چې خلق په قربانی کولو کښې تیزی اونه کړی، ځکه چې هسې نه په دې تیزی کښې د وخت نه وړاندې قربانی ذبح کړی. (۴)

د ترجمه الباب سره مناسبت:

علامه کرمانی رحمه الله عليه فرمائی: چې کله ددواړو احادیثو نه معلومه شوه، چې د نبی کریم صلی الله علیه و آله د قربانی ځانې عیدگاه وو، نو ددې نه پخپله ددې احادیثو د ترجمه الباب سره مناسبت معلوم شو. (۵)

(۱) (رد المحتار کتاب الاضاحیه: ۲۲۳/۵، فتح القدیر کتاب الاضاحیه: ۵۲۶/۹، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا ابتداء وقت الذبح فی المصر: ۳۳۴/۷، بدائع الصنائع، کتاب التضعیة فصل فی شروط جواز إقامة الواجب: ۳۰۸/۶، البحر الرق کتاب الاضاحیه: ۳۲۱/۸، فتح القدیر کتاب الاضاحیه: ۵۲۶/۹)

(۲) (کشف الباری: باب قول النبی صلی الله علیه وسلم لابی بردة: «وَضِعْ بِالْجَذَعِ مِنَ التَّقَرُّ»)

(۳) (رد المحتار کتاب الاضاحیه: ۲۲۳/۵، فتح القدیر کتاب الاضاحیه: ۵۲۶/۹، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا ابتداء وقت الذبح فی المصر: ۳۳۴/۷، بدائع الصنائع، کتاب التضعیة فصل فی شروط جواز إقامة الواجب: ۳۰۸/۶، البحر الرق کتاب الاضاحیه: ۳۲۱/۸)

(۴) (شرح التنوی علی الجامع الصحیح لملک کتاب الاضاحی، باب من الاضاحیه: ۲ | ۱۵۵)

(۵) (شرح کرمانی: ۱۲۶/۲۰)

«بَابُ فِي أَصْحَابَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَقْرَنَيْنِ،

وَيَذْكُرُ سَمِيعَيْنِ

حديث نمبر: ۵۲۴۳/۵۲۴۴

وَقَالَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ: سَمِعْتُ أَبَا أَمَامَةَ بْنَ سَهْلٍ، قَالَ: «كُنَّا لَمَعَيْنِ الْأَصْحَابَةِ بِالْمَدِينَةِ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُتِمُّونَ»
 ۵۵۵- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُضْحِي بِكَبْشَيْنِ، وَأَنَا أَضْحِي بِكَبْشَيْنِ»

توجه: رومی روایت دحضت انس رضی اللہ عنہ دی، فرمائی: حضور علیہ السلام بہ قربانی کبھی دودہ گدیان ذبح کول او خدہم دودہ گدیان ذبح کرم.

۵۵۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ [ص: ۱۰۱] عَنْ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْكَفَّ إِلَى كَبْشَيْنِ أَقْرَنَيْنِ مُلْعَعَيْنِ، فَذَبَحَهُمَا يَدًا» تَابَعَهُ وَهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ، وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ، وَحَاتِمُ بْنُ وَدَّانَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسٍ

دویم روایت ہم دحضت انس رضی اللہ عنہ دی، فرمائی: حضرت نبی کریم ﷺ دودہ بنکرو والا غتو گدیانو طرف تہ توجہ اوشوہ اوہغہ دوارہ یں پہ خپلو لاسونو مبارکو ذبح کرل.

۵۵۷- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عَقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطَاهُ غَنَمًا يَقِيْمُهُمَا عَلَى صَحَابَتِهِ هَضَائِمًا، فَبَقِيَ عَنْوَدٌ، فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «ضَرَبْتُ بِهِ»

دريم روایت دحضت عقبہ بن عامر رضی اللہ عنہ دی، فرمائی: حضور علیہ السلام ہغہ تہ یوہ جیلی وکرکہ، حضور علیہ السلام خپلو صحابہ کرامو کبھی د قربانی خاروی تقسیمول د شپرو میاشتو یو وروکی بیچی پاتی شو، نوہغوی ددی ذکر حضور علیہ السلام تہ اوکرو. حضرت نبی کریم ﷺ او فرمائیل چي تہ دا قربانی کرہ. تراجم وچال:

یحیی بن سعید: دا راوی یحیی بن سعید بن قیس بن عمرو الانصاری العدنی رحمة الله علیہ دی. ددوی حالات پہ ہمدالوسی کبھی تیر شوی دی.^(۱)
 قوله: **أبوامامة:** د ابو امامة اسعد بن سهل بن حنيف رحمة الله حالات پہ کتاب الایمان کبھی تیر شوی دی.^(۲)

(۱) (کشف الباری: ۱/۲۳۸)

(۲) (کشف الباری: ۲/۱۲۲)

ادم بن ابی ایاس: دا راوی ابو الحسن ادم بن ابی ایاس عبد الرحمن العسقلانی رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی.^(۱)

قوله: شُعْبَةُ: دامیر المؤمنین فی الحدیث شعبه بن الحجاج الوردعتکی واسطی بصری رضی دی. ددوئ تفصیلی حالات په کتاب الإیمان/بَاب: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ کښې تیر شوی دی.^(۲)

عبد العزیز: دا راوی عبد العزیز بن صهیب بنانی البصری رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی.^(۳)

انس: دا راوی انس بن مالک رضی دی. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی.^(۴)
قوله: قُتَيْبَةُ: دا راوی شیخ الاسلام راویة الاسلام ابورجاء قتیبه بن سعید بن جمیل بن طریف ثقفی رحمة الله علیه دی. ددوئ مفصل حالات په کتاب الإیمان/بَاب: إِفْشَاءُ السَّلَامِ مِنَ الْإِسْلَامِ کښې تیر شوی دی.^(۵)

قوله: عَبْدُ الْوَهَّابِ: دا راوی عبد الوهاب بن عبد المجید بن الصلت ثقفی بصری رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی.^(۶)

قوله: أَيُّوبُ: دا راوی ابوبکر ایوب بن ابی تمیمه کیسانی سختیانی بصری رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی.^(۷)

قوله: أَبُو قَلَابَةَ: دا راوی مشهور تابعی ابو قلابه عبدالله بن زید جرمی رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی.^(۸)

وهیب: دا راوی وهیب بن خالد بن عجلان باهلی بصری رحمة الله علیه دی. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی.^(۹)

اسماعیل: دا راوی اسماعیل بن ابراهیم بن مقسم اسدی رحمة الله دی. ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی.^(۱۰)

(۱) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۲) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۳) (کشف الباری: ۱۲/۲)

(۴) (کشف الباری: ۴/۲)

(۵) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۶) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۷) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۸) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۹) (کشف الباری: ۱۱۸/۲)

(۱۰) (کشف الباری: ۱۲/۲)

حاتم بن وردان: دا راوی ابو صالح بن حاتم بن وردان السعدی البصری رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب الشهادات/باب شهادة الأمتی وأمریه ونگاحیه وإنکاحیه ومُبايعتیه وقبولیه فی التأذین وغیره، وما یُعرف بالأصوات کنبی تیر شوی دی.^(۱)

قوله: ابن سیرین: دا راوی مشهور تابعی عالم، امام، شیخ الاسلام ابوبکر محمد بن سیرین انصاری بصری رحمة الله عليه دي، ددوی حالات په کتاب الایمان کنبی تیر شوی دی.^(۲)

قوله: عمرو بن خالد: دا راوی ابو الحسن عمرو بن خالد بن فروخ حنظلی جزری مصری رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب الایمان کنبی تیر شوی دی.^(۳)

قوله: اللیث: دا امام ابو الحارث لیث بن سعد بن عبد الرحمان فهمی رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کُذِّیَ التَّوْسی کنبی تیر شوی دی.^(۴)

یزید: دا راوی یزید بن ابی حبيب رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په بدء الوحي کنبی تیر شوی دی.^(۵)

قوله: ابو الخیر: دا راوی ابو الخیر مرثد بن عبد الله یزنی مصری رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په بدء الوحي کنبی تیر شوی دی.^(۶)

قوله: عقبة: دا راوی صحابی رسول عقبه بن عامر الجهنی ؓ دي، ددوی حالات په کتاب الصلاة/باب من صلی فی فروع خیر ثم نزع کنبی تیر شوی دی.^(۷)

تشریح: دباب رومی او دویم حدیث په کتاب الحج/باب من نحر هذیه ینذره کنبی تیر شوې دي.^(۸)

او دباب دریم حدیث په کتاب الوکالة/باب وكالة الشریک فی القسمة وغیرها کنبی تیر شوې دي.^(۹)

قوله: کُثِّیَ: دا گڼن «د کاف په فتحې او د یاء په سکون سره» تشبیه ده کله ته وائی که د هر

(۱) کشف الباری: کتاب الشهادات/باب شهادة الأمتی وأمریه ونگاحیه وإنکاحیه ومُبايعتیه وقبولیه فی التأذین وغیره، وما یُعرف بالأصوات رقم الحدیث: (۲۶۵۸)

(۲) (کشف الباری: ۵۲۴/۲)

(۳) (کشف الباری: ۳۶۶/۲)

(۴) (کشف الباری: ۳۳۴/۱)

(۵) (کشف الباری: ۶۹۴/۱)

(۶) (کشف الباری: ۶۹۵/۱)

(۷) (کشف الباری کتاب الصلاة/باب من صلی فی فروع خیر ثم نزع رقم الحدیث- (۳۷۵)

(۸) (کشف الباری: کتاب الحج/باب من نحر هذیه ینذره رقم الحدیث: (۱۷۱۲)

(۹) (کشف الباری: کتاب الوکالة/باب وكالة الشریک فی القسمة وغیرها رقم الحدیث: (۲۳۰۰)

عمروی. ددې مادده شان ده، د کښ جمع اکباش، کباش او کبوش رازی. (۱)
 قوله: أَقْرَبَيْنِ: علامه قسطلانی رحمه الله علیه فرمائی چې أَقْرَبَيْنِ د أَقْرَبَ تشبیه ده. او د أَقْرَبَ
 معنی اوږدو ښکرو والا. (۲)
 علامه کرمانی رحمه الله علیه ددې ترجمه مطلقا، ښکرو والا، کړې ده. (۳)
 حافظ ابن حجر رحمه الله علیه ددې مطلب بیانوی: أَيُّ لِكُلِّ مِنْهَا قَرْنَانِ مُعْتَدِلَانِ، یعنی د دواړو
 کله انو معتدل (نه ډیر غټ او نه ډیر وړو کي) ښکړې وې. (۴)
 قوله: وَيَذْكُرُ سَمِينَيْنِ: ځینې طرق کښې د کښون صفت أَقْرَبَيْنِ سره سره سمینین هم راغلې دي.
 قوله: سَمِينَيْنِ د سَمِين تشبیه ده، سمین د (باب سمع نه) غټ ته وائی. (۵)
 چنانچه مسند احمد او سنن ابن ماجه کښې حضرت ابوهریره رضی الله عنه نه روایت دي:
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «إِذَا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ، اشْتَرَى
كَبْشَيْنِ عَظِيمَيْنِ، سَمِينَيْنِ، أَقْرَبَيْنِ.....» الخ (۶)
 دې روایت کښې د سمینین ذکر شته دي.

داشان د سنن ابی داؤد په روایت کښې د مُوجَوِّينَ ذکر هم راغلې دي.
 حضرت جابر رضی الله عنه فرمائی: ذَكَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الذَّحِّيقِ كَبْشَيْنِ أَقْرَبَيْنِ أَمْلَحَيْنِ مُوجَوِّينَ، (۷)
 قوله: مُوجَوِّينَ: مُوجَوِّ تشبیه ده، او موجوء د (وجه، بجا) د فتح داسم مفعول صیغه ده،
 په معنی د خصی. (۸)
 دخصی ځناور قربانی: حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې د ځینې حضراتو په نزد د
 خصی ځناور قربانی مکروه ده. ځکه چې خصی کیدل یو عیب دي.
 حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې دسنن ابی داؤد د روایت نه د خصی ځناور د
 قربانی جواز معلومېږي او خصی کیدل عیب نه دي، بلکه خصی کیدلو سره د ځناور غوښه

(۱) (حیوة الحیوان، باب الکاف: ۹۳/۲، لسان العرب باب الکاف: ۱۸/۱۲، فتح الباری: ۱۱/۱۳، عمدة القاری: ۴۲۳/۲۱)

(۲) (إرشاد الساری: ۳۰۸/۱۲)

(۳) (شرح الکرماني: ۱۲۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۲۳/۲۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۱/۱۳)

(۵) (لسان العرب باب السین: ۳۷۴/۶، فتح الباری: ۱۱/۱۳)

(۶) (الفتح الربانی لترتیب مسند الامام احمد بن حنبل، باب التضحية بالخصی: ۸۳/۱۳، سنن ابن ماجه کتاب
 الْأَضَاحِي، بَابُ أَضَاحِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۳۱۲۲)

(۷) (سنن ابی داؤد کتاب الضحایا، بَابُ مَا يُسْتَعْبَى مِنَ الضَّحَايَا رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۷۹۵، فتح الباری: ۱۲/۱۳)

(۸) (لسان العرب باب الواو: ۲۱۴/۱۵، فتح الباری: ۱۲/۱۳)

یا که او بشکلی کبیری. او غوثی نه بدبو بالکل ختمیری^(۱)
البتہ سنن الترمذی کنبی روایت دی:

«مَنْ رَسُلَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكُفُّشُ أَكْرَنَ لَعِيلٍ، يَأْكُلُ لِي سَوَادَ، وَيَشْرِبُ لِي سَوَادَ، وَيَنْظُرُ لِي سَوَادَ»^(۲)
نبی اکرم ﷺ دینکرو والا نرگد (کوم چي خصی نه وو) قربانی کړو، اودهغه خله توره وه، او
پنې یی هم تورې وې، او دهغه دسترگو نه گیر چاپیره تور والی وو.
علامه ابن العربی رحمه الله علیه فرمائی چي په دې سره د امام ابو داؤد د روایت تردید
کیری کوم کنبی چي دخصی گد د قربانی کولو ذکر دي.^(۳)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه په دواړو روایاتو کنبی تطبیق کوی او فرمائی چي کیدیشی
چي دا دوه جدا جدا وختونو باندې محمول وی. یعنی نبی اکرم دداسې گد قربانی هم کړې
وی کوم چي خصی نه وو او د خصی خناور قربانی یی هم کړې وی.^(۴)
د خصی خناور قربانی افضل ده او که د غیر خصی؟

د شوافعو او مالکیه مذهب: د شوافعو احنابله په نزد خصی او غیر خصی خناور دواړه په
قربانی کنبی جائز دی.^(۵)

د مالکیه مذهب: د حضرات مالکیه په نزد داسې خناور کوم چي خصی شوې نه وی، دهغې
قربانی دخصی خناور نه افضل ده.^(۶)

د احنافو مذهب: د حضرات احنافو په نزد د خصی خناور قربانی افضل ده، ځکه چي دخصی
خناور غوثیه بشکلی او مزیداره وی.^(۷)
د ترجمة الباب مقصد:

ددې ترجمة الباب درې مقاصد دی:

اولې مقصد: امام بخاری رحمه الله علیه دا وثیل غواری چي دکش یعنی گد قربانی افضل
ده.

^(۱) (فتح الباری: ۱۲/۱۳)

^(۲) (سنن الترمذی کتاب الأضاحی عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ مَا يُسْتَعْبَى مِنَ الْأَضَاحِ رَقْمُ
الحديث- ۱۴۹۶))

^(۳) (عارضة الأحوذی لابن العربي، کتاب الأضاحی باب ما يستحب من الأضاحی: ۲۳۱/۶)

^(۴) (فتح الباری: ۱۲/۱۳)

^(۵) (المجموع شرح المذهب، باب الأضحية: ۴۰۱/۸، فتح الباری: ۱۲/۱۳، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی:
۳۵۰/۹)

^(۶) (الذخيرة فی فروع المالکية، کتاب الأضحية الفصل الاول: ۴۲۶/۳، الاستذکار لابن عبدالبر، کتاب الضحایا ما
يستحب من الضحایا: ۲۲۰/۴، حاشية الدسوقي، باب فی الضحایا: ۳۸۸/۲، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب
الضحایا باب ما يستحب من الضحایا: ۱۷۳/۴)

^(۷) (الفتاوى العالمکیریہ، کتاب الأضحية الباب الخامس فی بیان محل إقامة الواجب: ۲۹۹/۵، مجمع الأنهر شرح
ملفتی الأبحر، کتاب الأضحية: ۱۷۱/۴، البحر الرنق کتاب الأضحية: ۲۳۳/۸)

سنن ابی داؤد او سنن الترمذی کنبی روایت دی غیر الأضحیة الکبش^(۱) بهترینه قربانی د گډ ده.

د کوم ځناور قربانی افضل ده؟ په دې خبره باندې څلور واره ائمه کرام امام ابوحنیفه رحمه الله علیه، امام مالک رحمه الله علیه، امام شافعی رحمه الله علیه او امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه متفق دی چې د قربانی ځناور، اوبښ، غوا، مینښه، گډ او چیلۍ دی، ددې نه علاوه د بل ځناور قربانی جائز نه ده.^(۲)

البته په دې خبره کنبی اختلاف دی چې په دې ځناورو کنبی افضل کوم یو ځناور دی؟ امام ابوحنیفه رحمه الله علیه، امام شافعی رحمه الله علیه او امام احمد رحمه الله علیه مذهب: ددې حضراتو په نزد د ټولو نه افضل قربانی د اوبښ ده، بیا غوا ده، بیا د گډ ده، بیا د چیلۍ ده، اود اوبښ، او غوا وومې حصې نه د چیلۍ قربانی افضل ده. هرکله چې اوومه حصه او د چیلۍ قیمت او غوښه کنبی برابر وی.^(۳)

دلیل: ددې حضراتو دلیل دا روایت دی کوم کنبی چې نبی اکرم ﷺ فرمائی:

«مَنِ اقْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَائِزَةِ ثُمَّ رَاحَ، فَكَانَ قَرِيبَ بَدَنَةٍ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ، فَكَانَ قَرِيبَ بَكْرَةٍ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ، فَكَانَ قَرِيبَ كَيْشِ الْكَنْزِ..... الخ»^(۴)

چا چې د جمعي په ورځ غسل د جنابت او کړي، بیا د مونځ ادا کولو دپاره لاړو، نو گویا چې هغه د یو اوبښ قربانی ورکړه، او کوم کس چې په دویم ساعت کنبی لاړو، نو گویا چې هغه د یوې غوا قربانی اوکړه، او څوک چې په دریم ساعت کنبی لاړو نو گویا چې هغه د ښکرو والا یو گډ قربانی ورکړه.

ددې حدیث نه معلومیږي چې د اوبښ قربانی د غوا نه او دغوا قربانی د گډ نه افضل ده^(۵)

(۱) سنن ابی داؤد باب کراهية السقاة فی الکفن رقم الحدیث: ۳۱۵۶. سنن الترمذی کتاب الأضاحی باب خبر الأضحیة الکبش رقم الحدیث: ۱۵۱۷. عمدة القاری: ۲۲۳/۲۱. الكنز الكنزی المتوازی، الجزء التاسع عشر: ص: ۲۱۶.
(۲) (البحر الرائق کتاب الأضحیة: ۳۲۴/۸. فتح القدير کتاب الأضحیة: ۵۳۰/۹. شرح مختصر الطحاوی. کتاب الضحایا: ۳۲۷/۷. الذخيرة فی فروع المالک. کتاب الأضحیة: ۴۲۵/۳. بداية المجتهد ونهاية المقتصد. کتاب الضحایا الباب الثاني: ۷۳/۴. المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الضحایا باب ما يستحب من الضحایا: ۱۷۲/۴. المجموع شرح المذهب، کتاب الأضحیة: ۳۹۲/۸. البيان فی مذهب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الأضحیة: ۴۳۹/۴. الحاوی الكبير فی فقه مذهب الإمام الشافعی کتاب الضحایا ما یذبح فی الضحایا من النعم: ۴۶/۱۵. المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۸/۹)

(۳) (شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا: ۳۲۶/۷. کتاب الأم کتاب الضحایا الثاني: ۴۶۱/۵. المجموع شرح المذهب، کتاب الأضحیة: ۳۹۵/۸. البيان فی مذهب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الأضحیة: ۴۴۱/۴. الحاوی الكبير فی فقه المذهب الإمام الشافعی کتاب الضحایا: ۷۷/۱۵. المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۸/۹)

(۴) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب الجُمُعَة /بابُ فُضْلِ الجُمُعَة رقم الحدیث: ۸۸۱)

(۵) (البيان فی مذهب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الأضحیة: ۴۴۱/۴. شرح مختصر الطحاوی. کتاب الضحایة: ۳۲۶/۷)

همداشان د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما روایت دی:

أَنَّ الْإِسْمَ عَلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُضَحِّي بِالْمَدِينَةِ بِالْمَدِينَةِ بِأَخْيَانًا وَبِالْكَشْبِ إِذَا لَمْ يَجِدْ جُورًا (۱)
نبی اکرم ﷺ په مدینه منوره کښې کله د اوبښ قربانی کوله او کله د گډ، کله چې به یې د اوبښ قربانی دپاره بیا نه موندو.

او د اوبښ قربانی د نورو ځناورو نه او داشان د غوا قربانی د گډ وغیره نه ځکه افضل ده چې اوبښ د قیمت په اعتبار سره او د غوښې اعتبار سره د غوا نه غټ دي. او داشان غوا د گډ او گډ د چیلۍ نه قیمت او غوښه کښې غټ دي. (۲)

ځکه چې نبی کریم ﷺ فرمائی "إِنَّ أَحَبَّ الضَّحَايَا إِلَى اللَّهِ أَغْلَاهَا وَأَسْتَهَا" (۳)
د قربانی په ځناورو کښې الله تعالی ته زیات خوښ هغه ځناور دي کوم چې د قیمت او غوښې اعتبار سره د نورو ځناورو نه ښه وي.
د مالکيه مذهب: د مالکيه په نزد قربانی کښې دټولو نه افضل گډ دي، بیا غوا، او بیا اوبښ افضل دي. (۴)

دلیل: د مالکيه دلیل دا روایت دي «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُضَحِّي بِكَثْفَيْنِ» (۵)
ددې روایت نه معلومېږي چې نبی کریم ﷺ به هميشه د گډ قربانی کوله او ظاهره ده چې د نبی کریم ﷺ مواظبت به په افضل وي.
د ترجمه الباب دویم مقصد:

ځينې حضراتو د ترجمه الباب يو مقصد داهم بيان کړې دي، هغه دا چې امام بخاری رحمه الله عليه په دې ترجمه الباب سره په قربانی کښې دځناور ذبح کولو افضليت طرفته اشاره کړې ده. (۶)

د شوافع او مالکيه مذهب: د شوافعو او مالکيه په نزد د مذکوره ځناور قربانی افضل ده. او دا

(۱) السنن الكبرى للبيهقي باب لَا يُجْزَى الْجَذَعُ إِلَّا مِنَ الضَّانِ وَخَدَقَا، وَيُجْزَى النَّيُّ مِنَ التَّنْزِ وَالْإِلِيلِ وَالْبَقَرِ: (۴۵۶/۹)

(۲) كتاب الأم كتاب الضحايا: ۴۶۱/۵، الحاوي الكبير كتاب الضحايا ما يذبح في الضحايا من النعم: ۷۷/۱۵.

المجموع شرح المذهب، باب الأضحية: ۳۴۸/۸

(۳) السنن الكبرى للبيهقي باب مَا جَاءَ فِي أَفْضَلِ الضَّحَايَا (۲۷۲/۹)

(۴) (المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الضحايا باب ما يستحب من الضحايا: ۱۷۳/۴، شرح الزرقاني كتاب الضحايا ما يستحب من الضحايا: ۷۲/۳، حاشية الدسوقي، باب في الضحايا: ۳۹۰/۲، الذخيرة في فروع المالكية، كتاب الأضحية: ۴۲۵/۳، الاستذكار لابن عبد البر، كتاب الضحايا ما يستحب من الضحايا: ۲۲۰/۴، بدایة المجتهد

ونهاية المقتصد، كتاب الضحايا الباب الثاني: ۷۲/۴)

(۵) السنن الكبرى للنسائي كتاب الضحايا/باب الْكُشْبِ: رقم الحديث: ۴۷۵، ۵۸/۳

(۶) (الكنز الكنزي المتواری، الجزء التاسع عشر: ص: ۲۱۶)

حضرات د «يُصْنَعُ بِكَيْسَرِيَّةٍ» نه استدلال كوی. (۱)

د احنافو په نزد د اوسني او غوا قرباني افضل ده. (۲)

البته كه گډ يا چيلې ځصی وی نو ددې قرباني د گډې يا چيلې نه افضل ده. (۳)

د ترجمة الباب دريم مقصد: امام بخاری رحمه الله عليه مقصد داهم كيدې شی چې د قرباني څاروې دې ښه څورب كړې شی، چنانچه حديث پاك كښې دی: استقرها واضحا كما قلناها مطاياكم على الصراط (۴)

دخپلې قرباني ځناور تلاش كړی (يعنی قرباني دپاره ښكلي ځناور واخلي) ځكه چې داپه پل صراط باندې ستاسو سورلی وی.

او امام بخاری رحمه الله عليه د حضرت ابو امامه ؓ په روايت كنائس من الأضحية بالمدينة.... سره هم دې طرفته اشاره كوی.

د تعليق تخويج: دا تعليق ابو نعيم موصولا نقل كړې دې. (۵)

قرباني دپاره د ځناور د څوربولو حكم: د ځيني حضرات مالكيه په نزد د قرباني ځناور څوربول مكروه دی، چې يهودو سره مشابهت رانه شی. (۶)

د جمهورو مذهب: د جمهور حضراتو په نزد قرباني دپاره څورب ځناور اخستل، او ځناور د قرباني دپاره څوربول مستحب دی. (۷)

قوله: وَأَنَا أَضْحِي بِكَيْسَرِيَّةٍ: ددې قائل حضرت انس ؓ دې، چنانچه د سنن النسائي په روايت

كښې ددې تصريح ده، يعنی ددې جملې نه وړاندې د قال انس صراحت دې قال: أَنَسُ وَأَنَا أَضْحِي بِكَيْسَرِيَّةٍ. (۸)

(۱) (المجموع شرح المذهب، كتاب الأضحية: ۳۹۷/۸، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الضحايا باب ما يستحب من الضحايا: ۱۷۳/۴، الزرقاني كتاب الضحايا ما يستحب من الضحايا: ۷۲/۳، حاشية الدسوقي باب في الضحايا: ۳۹۰/۲)

(۲) (الدر المختار كتاب الأضحية: ۳۲۲/۵)

(۳) (الدر المختار كتاب الأضحية: ۳۲۲/۶، الفتاوى العالمكيري، كتاب الأضحية الباب الخامس: ۲۹۹/۵)

(۴) (مسند الفردوس، رقم الحديث: ۲۶۸، ۸۵/۱، كنز العمال كتاب الحج والعمرة الفصل السابع في الأضاحي رقم الحديث: ۱۲۱۷۳، ۳۵/۵)

(۵) فتح الباري: ۱۲/۱۳، تعليق التعليق: ۲/۵)

(۶) (الذخيرة في فروع المالكية، كتاب الأضحية، الفصل الثاني في سننها: ۴۲۸/۳)

(۷) (بدائع الصنائع، كتاب التضحية بيان ما يستحب قبل التضحية: ۳۲۶/۶، المجموع شرح المذهب، كتاب الأضحية: ۳۹۶/۸، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحج، باب الأضحية: ۴۴۳/۴، الحاوي الكبير كتاب الضحايا ما يذبح في الضحايا من النعم: ۷۹/۱۵، المغني لابن قدامة كتاب الأضاحي: ۳۴۸/۹)

(۸) (سنن النسائي كتاب الضحايا، الكشي ر رقم الحديث: ۴۳۹۰، فتح الباري: ۱۲/۱۳)

نبی کریم ﷺ به دوه گدوان ذبح کول، کتاب الآثار کنبی ددې نور وضاحت موجود دې، آن
النبي صلى الله عليه وسلم ضعی بکېشن املحین ذبح احمدها من نفسه والاخر من قال: لا إله إلا الله محمد
رسول الله: (۱)

نبی کریم ﷺ به دوه گدوان ذبح کول یو د خپل طرفنه او بل د امت مسلمه د طرفنه.
فائده: یو گد یا چلی کنبی یو نه زیات کسان نشی شریکیدې. لیکن که خپلو والدینو او
رشته دارو وغیره ته ثواب رسولو دپاره د هغوی د طرفه قربانی کوی نو دا قربانی درست ده.
او ټولو ته به ثواب ملاویرې. (۲)

قوله: «انکفا الی کثین. افرکین. املحین»: نبی کریم ﷺ ښکرو والا دوه سپین او تور رنگ والا
گدانو طرفته متوجه شو.

قوله: انکفا: باب افعال نه ای مال وانعطف یعنی متوجه یی شو. (۳)

قوله: املحین: املح هو الذی فیه سواد و بیاض. (۴) املح سپن او تور رنگ والا ته وائی. کوم ته چې
په اردو کنبی ډټ کړی وائی.

امام کسائی او ابوزید د املح تعریف کوی: الاملاح الذی فیه بیاض و سواد و یكون البیاض اکثر
املح هغې ته وائی، چې دهغې رنگ سپین او تور وی، لیکن سپینوالی په تور رنگ غالب
وی.

ځینی حضرات د املح تعریف په خالص سپین سره کړې دي. (۵)
نبی اکرم ﷺ به داشان گدوان ډیر خوښول ځکه چې داشان گدوان ډیر ښکلی ښکاری او یا به
یی د چربی او غوښې د زیاتوالی په وجه داسې گد خوښولو. (۶)
قوله: فَنَزَّهْنَاهُ بَیْدَةً: نبی کریم ﷺ دا گدوان په خپلو لاسونو مبارکو ذبح کړل.
ددې نه معلومیږی چې که یوکس په ذبح کولو پوهیږی نو د قربانی ځناور پخپله ذبح کول
افضل دی. (۷)

قوله: تَابَعَهُ وَهَيْبٌ: یعنی د عبدالوهاب متابعت وهیب بن خالد کړې دې. هغوی هم د ایوب
سخنیانی نه دا روایت نقل کړې دي.

(۱) (کتاب الآثار باب الأضحية ص: ۱۳۵، مکتبه اهل سنت والجماعت)

(۲) (رد المحتار کتاب الأضحية: ۳۲۶/۵)

(۳) (لسان العرب باب الکاف: ۱۱۳/۱۲)

(۴) (لسان العرب باب المیم: ۱۷۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۲۴/۲۱)

(۵) (لسان العرب باب المیم: ۱۷۰/۱۳، فتح القاری: ۱۲/۱۲)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۳)

(۷) (عمدة القاری: ۲۲۳/۲۱، الدر المختار کتاب الأضحية: ۲۳۱/۵)

د تعلیق تخریج: اسماعیلی دا متابعت موصولاً نقل کرې دې. (۱)

قوله: وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ، وَحَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ، عَنْ أَبِي سَيِّدٍ، عَنْ أَنَسٍ: دلتہ بن قال

اووئیل، او ددې نه وړاندې یې تابعه وئیلې وو. دواړو کښې فرق دادې. چې قول علی سیل المذاکره استعمالیږي. او متابعت حدیث نقل کولو دپاره استعمالیږي. (۲)

د تعلیق تخریج: د اسماعیل بن علیه تعلیق لره امام بخاری رحمه الله علیه څلورو بابونو نه پس موصولاً نقل کړې دې. (۳) او د حاتم بن وردان حدیث لره امام مسلم رحمه الله علیه موصولاً نقل کړې دې. (۴)

قوله: فَبَقِيَ عَتُودٌ: د عین په فتحې او د تاء په ضمې سره، عتود د چیلۍ هغه بچی ته وائی چې د هغه لا کال هم نه وی پورا. علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی: عتود د چیلۍ د پنځو میاشتو بچی ته وائی. (۵)

البته د اهل لغت په نزد عتود د چیلۍ هغه بچی ته وائی چې په هغې کال تیر شوې وی، ددې جمع اعتدة، رازی. (۶)

ددې روایت نوره تشریح په کتاب الأضاحی/بَابُ قِسْمَةِ الْإِمَامِ الْأَضَاحِيِّ بَيْنَ النَّاسِ کښې تیره شوې ده. (۷)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د باب د رومبۍ دوه احادیثو د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. او د دریم حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت دې اعتبار سره دې چې نبی اکرم ﷺ په صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعین کښې چیلۍ تقسیم کړې. نو دا د اشان دی لکه چې نبی اکرم ﷺ صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعین د طرفه د قربانی ځناور ذبح کړل. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۲۴/۲۱، تغلیق التعلیق: ۶/۵)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۲۴/۲۱)

(۳) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب الأضاحی/بَابُ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَعَادَ رَقْمَ الْحَدِيثِ: عمدة القاری: ۲۲۴/۲۱، تغلیق التعلیق: ۷/۵)

(۴) (الجامع الصحیح لمسلم کتاب الأضاحی/بَابُ وَثَقَاتِهَا (رقم: ۵۰۸۱، تغلیق التعلیق: ۷/۵)

(۵) (شرح ابن بطال: ۱۹/۶، عمدة القاری: ۲۲۵/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب العین: ۳۲/۹، النهایه لابن اثیر حرف العین: ۱۵۲/۲)

(۷) (کشف الباری: کتاب الأضاحی/بَابُ قِسْمَةِ الْإِمَامِ الْأَضَاحِيِّ بَيْنَ النَّاسِ رقم: ۵۵۴۷)

(۸) (عمدة القاری: ۲۲۵/۲۱)

۸= بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي بُرْدَةَ: «صَاحِبُ الْجَدْعَةِ مِنَ الْمَعَزِ، وَلَكِنْ تَجْزِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ»

حدیث نمبر ۵۲۳۶ تا ۵۲۳۸

۵۵۵۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُطَرِّفٌ، عَنْ عَامِرٍ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: صَحَّيْ خَالَ لِي، يُقَالُ لَهُ أَبُو بُرْدَةَ، قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «شَأْنُكَ شَأْنُ الْحِمِّ» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عِنْدِي دَاجِنًا جَدْعَةً مِنَ الْمَعَزِ، قَالَ: «ادْخُلْهَا، وَلَكِنْ تَصْلَحُ لِعَفْرِكَ» ثُمَّ قَالَ: «مَنْ ذَبَعَهُ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَأَتَمَّ يَدَيْهِ لِنَفْسِهِ، وَمَنْ ذَبَعَهُ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَدْ تَمَّ لُكُّهُ وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ»
ثَابِتُهُ عُبَيْدَةُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، وَأَبِي أَيْمُونٍ، وَثَابِتُهُ وَكَيْعٌ، عَنْ حُرَيْثٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، وَقَالَ عَاصِمٌ، وَدَاوُدُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ: «عِنْدِي عَتَاقٌ لَبَنٌ» وَقَالَ ذَيْدُ بْنُ قُرَّاسٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ: «عِنْدِي جَدْعَةٌ» وَقَالَ أَبُو الْأَخْوَصِ: حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ: «عَتَاقٌ جَدْعَةٌ» وَقَالَ ابْنُ عُثَيْمٍ: «عَتَاقٌ جَدْعٌ، عَتَاقٌ لَبَنٌ»

ترجمہ: حضرت براء بن عازب ؓ نے روایت دی فرمائی ہے زما ماما چا تہ چہ بہ ابو بردہ ؓ ونبیلہ کیدل، ہفہ د اختر د مونخ نہ ورناندی خاروی ذبح کرو۔ نو نبی کریم ؐ ہفہ تہ اوفرمائیل چہ ستا چیلی۔ خو دغوبنی چیلی۔ دہ۔ ہفہ عرض اوکرو، یارسول اللہ ؐ بیشکہ ما سرہ زما پاللی شوہ د شہرو میاشتو دچیلی یو بچی دی، نو نبی اکرم ؐ اوفرمائیل: تہ ہفہ ذبح کرہ، او ستانہ علاوہ بل چا دپارہ دا درست نہ دی۔ بیانی اکرم ؓ اوفرمائیل: چہ چا دمونخ نہ ورناندی (دقربانی خاروی) ذبح کرو نو ہفہ صرف د خیل ذات دپارہ ذبح کوی، او چا چہ د مونخ نہ پس ذبح کرو نو دہفہ قربانی اوشوہ، او ہفہ د مسلمانانو سنت بیا موندو۔

۵۵۵۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي مُجْهَفَةَ، عَنِ الْبَرَاءِ، قَالَ: ذَبَعْتُ أَبُو بُرْدَةَ قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَبْدَلْهَا» قَالَ: لَيْسَ عِنْدِي إِلَّا جَدْعَةٌ - قَالَ شُعْبَةُ: وَأَخْبِيَهُ قَالَ: هِيَ خَيْرٌ مِنْ مِئْتَةٍ - قَالَ: «اجْعَلْهَا مَكَانَهَا وَلَكِنْ تَجْزِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ»
وَقَالَ حَاتِمُ بْنُ وَدَّادٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ: «عَتَاقٌ جَدْعَةٌ»

دویم روایت ہم د حضرت براء بن عازب ؓ دی، فرمائی ہے ابو بردہ ؓ دقربانی خاروی د مونخ نہ ورناندی ذبح کرو، نو ہفہ تہ نبی کریم ؐ اوفرمائیل: چہ ددی پہ خانی بل ذبح کرہ۔ حضرت ابو بردہ ؓ عرض اوکرو چہ ما سرہ د شہرو میاشتو دچیلی۔ د بچی نہ علاوہ بل خہ خاروی نشتہ دی۔ (د سند راوی شعبہ فرمائی ہے زما خیال دادی ہے شاید دا نہی ہم اونیل چہ، ہفہ د یو کال دچیلی۔ د بچی نہ ہم نہ دی نبی اکرم ؓ اوفرمائیل چہ دہفہ پہ خانی دا (بچی) قربانی کرہ او ستا نہ پس بہ دا ہیچا دپارہ دا جائز نہ وی۔

تراجم رجال:

قوله: مُسَدَّدٌ: دا راوی مسدد بن مسرهد رحمة الله عليه دي. ددوئ تفصیلی حالات په کتاب

الإيمان کښې تیر شوی دی.^(۱)

خالد: دا راوی خالد بن عبدالله بن عبدالرحمن الطحان الواسطي دي. ددوئ حالات په کتاب

کتاب الوضوء/باب من مَقْضَى وَاسْتَنْشَقَ مِنْ غُرْفَةٍ وَاحِدَةٍ کښې تیر شوی دی.^(۲)

قوله: مَطْرَفٌ: دا امام مطرف بن طریف حارثی رحمة الله عليه دي ددوئ حالات په کتاب العلم

کښې تیر شوی دی.^(۳)

قوله: عامرٌ: دا راوی ابو عمرو عام بن شراحیل شعبي کوفی رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات

په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی.^(۴)

قوله: البراء بن عازب: دا راوی مشهور صحابي حضرت براء بن عازب بن الحارث بن عدی

انصاري حارثی اوسی ؓ دي. ددوئ حالات په کتاب الإيمان کښې تیر شوی دی.^(۵)

قوله: محمد بن بشار: دا راوی مشهور امام حدیث محمد بن بشار بن عثمان بن بصری دي

ددوئ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی.^(۶)

محمد بن جعفر: دا راوی ابو عبدالله محمد بن جعفر هذلي رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات

په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی.^(۷)

قوله: شُعْبَةُ: دا امير المؤمنين فی الحديث شعبة بن الحجاج بن الورد عتکی واسطي بصری

رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په کتاب الإيمان/باب: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

کښې تیر شوی دی.^(۸)

قوله: سَلِيْمَةُ: دا راوی سلمه بن كهيل رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په کتاب الصوم/باب من

مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ کښې تیر شوی دی.^(۹)

ابو جحيفة: دا راوی حضرت ابو جحيفة وهب بن عبدالله السوائي ؓ دي. ددوئ حالات په

^(۱) (کشف الباری: ۲/۲)

^(۲) (کشف الباری: کتاب الوضوء/باب من مَقْضَى وَاسْتَنْشَقَ مِنْ غُرْفَةٍ وَاحِدَةٍ رقم الحديث: ۱۹۱)

^(۳) (کشف الباری: ۲۲۷/۴)

^(۴) (کشف الباری: ۶۷۹/۱)

^(۵) (کشف الباری: ۳۷۵/۲)

^(۶) (کشف الباری: ۲۵۸/۳)

^(۷) (کشف الباری: ۲۵۰/۲)

^(۸) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

^(۹) (کشف الباری: کتاب الصوم/باب من مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ (رقم الحديث: ۱۹۵۳))

کتاب العلم کنې تیر شوی دی. (۱)

تشوېح:

قوله: معن: (دمیم په فتحې او د عین په سکون سره) اسم جنس دې، دویښتو والا چیلۍ ته

وانۍ. (۲)

او ضان گله ته وانۍ. (۳)

د جذع تحقیق: د ائمه لغت په نزد په اوبښ کنې جذع هغې ته وانۍ چې هغه پورا د څلورو کالو وی او پنځم کنې داخل شوې وی. او غوا کنې جذع هغې ته وانۍ چې دهغې دوه کاله پورا شی، او په دریم کال کنې داخل شی، او په گڼو چیلو کنې جذع هغې ته وانۍ چې هغه د یو کال شی. (۴)

او ثنی یعنی د ځناور هغه عمر چې د هغې قربانی درست وی. نو هغه په اوبښ کنې دادې چې په شپږم کال کنې داخل شوې وی، او غوا او گڼو چیلو کنې ثنی هغې ته وانۍ چې د دوو کالو پورا شوې وی، او دریم کال کنې داخل شی. (۵)

د فقهاء کرامو په نزد د جذع تعریف او حکم: فقهاء کرامو کنې د جذع او ثنی په تعریف کنې اختلاف دي.

د شوافعو مذهب: د شوافعو د اصح قول مطابق په گڼو، چیلۍ کنې جذع هغې ته وانۍ چې دهغې کال پورا شوې وی. البته د شوافع په نزد که د گڼو د شپږو میاشتو نه پس مخکنۍ غاښونه او وتل نو د کال پورا کیدو نه وړاند ددې گڼو قربانی جائز ده.

او د شوافع په نزد اوبښ کنې ثنی هغې ته وانۍ چې هغه په شپږم کال کنې داخل شوې وی. او غوا کنې ثنی هغې ته وانۍ کوم چې دریم کنې کال داخل شوې وی، او چیلۍ کنې د اصح قول مطابق ثنی هغې ته وانۍ چې د هغې دوه کاله پوره شوی وی. (۶)

د مالکیه مذهب: د حضرات مالکیه نه د جذع باره کنې مختلف اقوال منقول دي.

علامه ابن عبد البر رحمه الله علیه او علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی چې گڼو او گڼو کنې جذع هغې ته چې دهغې اووه میاشتې پوره شوې وی، او چیلۍ کنې ثنی هغې ته وانۍ چې دهغې کال پورا شی او په دریم کال کنې داخل شی، او اوبښ کنې ثنی هغې ته

(۱) (کشف الباری: ۲۳۱/۴)

(۲) (لسان العرب باب المیم: ۱۴۰/۱۳)

(۳) (لسان العرب باب الضاد: ۷/۸)

(۴) (لسان العرب باب الجیم: ۲۱۹/۲. النهاية لابن اثیر حرف الجیم: ۲۴۶/۱. مجمع بحار الأنوار باب الجیم مع الذال:

۱/۳۳۵. تاج العروس فصل الجیم من باب العين: ۲۹۷/۵)

(۵) (لسان العرب باب الجیم: ۱۴۱/۲. النهاية لابن اثیر حرف الجیم: ۲۲۲/۱)

(۶) (المجموع شرح المذهب باب الاضحية: ۳۹۴/۸. السراج الرواج کتاب الاضحية: ص: ۴۱. روضة الطالبین،

کتاب الضحايا: ۴۶۲/۲. البیان فی مذهب الامام الشافعی باب الاضحية: ۴۲۹/۴)

وائی چې کله هغه د پنځو کالو پورا شی او په شپږم کښې داخل شی.^(۱)
لیکن حضرات مالکيه کښې دځینې حضراتو د مالکيه مشهور قول د یو کال نقل دې. یعنی
ضان کښې جذع هغې ته وائی چې دهغې یو کال پورا شی.^(۲)
همداشان چیلۍ کښې ټنې هغه دې چې دهغې کال پوره شی او دویم کال کښې په واضحه
طور داخل شی، یعنی د دویم کال میاشت وغیره تیره شی. او غوا کښې ټنې هغې ته وائی
چې دهغې درې کاله پورا شی او اوبښ کښې ټنې هغې ته وائی چې دهغې پنځه کال پوره
شی.^(۳)

داحنافو اوحنابله مذهب: د احنافو اوحنابله په نزد گډ او چیلۍ کښې جذع هغې ته وائی چې
دهغې شپږ میاشتې پوره شوې وی، او په اوومه میاشت کښې داخل شوی وی. او گډ او
چیلۍ کښې ټنې هغې ته وائی چې دهغې کال پوره شوې وی.
او غوا کښې جذع د یو کال بجی ته او ټنې پورا د دوو کالو بجی ته وائی.
او اوبښ کښې جذع دڅلورو کالو بجی ته او ټنې د پوره پنځو کالو ته وائی، چې شپږم کال
کښې داخل شی.^(۴)

د جذع ضان د قربانی حکم

د جمهورو مذهب: د حضرات فقهاء کرامو په دې خبره اتفاق دې چې د جذع قربانی صرف دگډ
درست ده. په چیلۍ، اوبښ او غوا کښې جذع کافی نه دې، بلکه ددې ټنې کیدل ضروری
دی.^(۵)

او د احنافو په نزد گډ، گډه کښې جذع یعنی دکال نه په کم باندې قربانی درست ده. لیکن
هغه گډ، گډه دومره غټ او خورب وی چې که چېرې هغه د کال گډ سره اودرولې شی نو هغه
گډ هم د کال ښکاري، وروکې نه ښکاري.^(۶)

دلیل: جمهور حضرات د حضرت ابوهریره رضی الله عنه د روایت نه استدلال کوی چې نبی کریم صلی الله علیه و آله

^(۱) (شرح ابن بطال: ۲۱/۶، الاستذکار لابن عبدالبر کتاب الضحایا باب النهی عن ذبح الضحیه قبل انصراف الامام: ۲۲۵/۴)

^(۲) (المنتقى شرح موطا امام مالک، کتاب الضحایا: ۱۶۷/۴، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الإضاحی باب من الأضحية: ۴۱۴/۶)

^(۳) (حاشیه الدسوقي باب فی الضحایا: ۳۸۶/۲، الموسو الفقهي: ۸۳/۵)

^(۴) (الدرع الرد کتاب الأضحية: ۲۲۶/۵، البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۲۵/۸، فتح القدير کتاب الأضحية: ۵۳۱/۹، الفتاوى العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب الخامس فی بیان محل إقامة الواجب: ۳۴۳/۵، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۹/۹)

^(۵) (فتح القدير کتاب الأضحية: ۵۳۱/۹، بدائع الصنائع، کتاب التضحية: ۲۹۹/۶، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا: ۳۲۴/۷، شرح ابن بطال: ۲۱/۶، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۸/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الأضحية: ۳۹۴/۸)

^(۶) (تبیین الحقائق: کتاب الأضحية: ۴۸۴/۶)

اوفرمائیل: «نِعِمْتَ الْأَضْحِيَّةُ الْجَدُّ مِنَ الضَّانِّ»^(۱)

د شیرو میاشتو دگلو قربانی بهترینه قربانی ده.

همداشان سنن ابن ماجه کښې روایت دي: «يُجْزَى الْجَدُّ مِنَ الضَّانِّ، أَضْحِيَّةٌ»^(۲)

هم داشان په السنن الکبریٰ للإمام البيهقي کښې روایت دي: ضَلُّوا بِالْجَدِّ مِنَ الضَّانِّ فَإِنَّهُ جَائِزٌ^(۳)

د ابن عمر رضي الله عنه او امام زهري رحمه الله عليه قول: حضرت ابن عمر رضي الله عنه او امام زهري رحمه الله عليه نه منقول دی چې کله او کله کښې هم د جذع قربانی درست ده. ^(۴)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائی چې کیدیشی چې دا مقید وی. یعنی د دي حضراتو په نزد به د گډ د جذع قربانی په هغه وخت کې صحیح وی کله چې بل خاړوې نه ملا ویري. ^(۵)

دلیل: دا حضرات صحیح مسلم کښې د حضرت جابر رضي الله عنه د روایت نه استدلال کوي: «تَذَبُّوا الْأُمْسَةَ، لِأَنَّ يَغْنَمَ عَلَيْكُمْ، فَتَذَبُّوا جَذْعَةً مِنَ الضَّانِّ»^(۶) دي روایت کښې د جذع د قربانی اجازت ورکړي شوي دي.

د جمهور حضراتو د طرفه جواب: جمهور حضرات د جابر رضي الله عنه د احديث په استجاب او فضيلت باندې محمول کوي. ^(۷)

امام طحاوی رحمه الله عليه فرمائی چې کیدیشی چې حضرت ابن عمر رضي الله عنه ته د ضان د جذع د قربانی د جواز حدیث نه وی رسیدلي. ^(۸)

حدیث باب کښې حضرت ابو برده رضي الله عنه ته د چیلې د جذع اجازت ورکړې دي لیکن لکه څنګه چې په حدیث پاک کښې تشریح ده. دا دهغوی خصوصیت وو چې نبی کریم صلی الله علیه و آله اوفرمائیل: ولن تجزئ من أحد بعدك.

قوله: «هَآئِكَ شَاةٌ لَّحْمٌ»: یعنی ستا چیلې د غوښې چیلې ده، ستا قربانی اونه شوه.

قوله: دَاجِنًا وَآثًا: الشاة التي تعلقها الناس في منازلهم، یعنی داسې چیلې کومه چې

(۱) سنن الترمذی کتاب الأضاحی عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْجَذْعِ مِنَ الضَّانِّ فِي الْأَضْحَى (رقم الحديث: ۱۴۹۹)

(۲) سنن ابن ماجه کتاب الأضاحی/بَابُ مَا يُجْزَى مِنَ الْأَضْحَى (رقم الحديث: ۳۱۳۹)

(۳) السنن الکبریٰ للبيهقي کتاب الضحايا بَابُ مَا يُجْزَى الْجَذْعُ إِلَّا مِنَ الضَّانِّ وَخَذَقًا وَيُجْزَى الشَّيْءُ مِنَ الْغَنَزِ وَالْأَبِلِ وَالْبَقَرِ: رقم: ۱۹۷۲

(۴) (شرح مختصر الطحاوي، کتاب الأضحية: ۳۲۵/۷، المغني لابن قدامة كتاب الأضاحي: ۳۴۸/۹)

(۵) (فتح الباري: ۱۸/۱۳)

(۶) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الأضاحي/بَابُ سِنِّ الْأَضْحِيَّةِ (رقم: ۱۳ - ۱۹۶۳)

(۷) (فتح الباري ۱۸/۱۳)

(۸) (شرح مختصر الطحاوي كتاب الضحايا: ۳۲۵/۷)

خلق په کورونو کښې ساتی. (۱)
 قوله: تَابَعَهُ عُبَيْدٌ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، وَأَبِرَاهِيمَ، یعنی عبیده بن معتب دشعبي او ابراهیم نخعی نه دمطرف متابعت کړې دي. د ابراهیم نخعی دا متابعت منقطع دي، ځکه چې هغوی د هېڅ یو صحابی نه یو روایت هم نیغه په نیغه نه دي نقل کړي. ابن المديني د هغوی باره کښې فرمائی چې هغه په وړوکوالي کښې د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها په خدمت کښې حاضر کړي شوی وو. (۲)

ابو حاتم رحمه الله عليه فرمائی: أدرك أنسال ولم يسمع منه. (۳)
 د عبیده بن معتب په بخاری کښې صرف هم دا یو تعلیق دي. (۴)
 قوله: وَتَابَعَهُ وَكَيْفٌ، عَنْ حُرَيْثٍ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، یعنی وکیع هم د عبیده متابعت کړې دي، وکیع د حرث نه او حرث دشعبي نه روایت کړې دي. دا تعلیق ابو الشیخ موصولا نقل کړې دي. (۵)
 قوله: حُرَيْثُ بْنُ ابْنِ مَطَرٍ عمرو الغزاري الكوفي:

ابن معين ددوی متعلق فرمائی: لا شيء. (۶)
 ابو حاتم فرمائی: ضعيف الحديث: (۷)

امام نسائي فرمائی: متروك الحديث، (۸)
 امام ترمذی او ابن ماجه ددوی روایات نقل کړي دي. (۹) بخاری کښې د هغوی صرف دا یو تعلیق دي. (۱۰)
 قوله: وَقَالَ عَاصِمٌ، وَدَاوُدُ، عَنْ الشَّعْبِيِّ: «عِنْدِي عَنْ أَبِي كَثِيرٍ»، پورته روایت کښې حضرت ابو برده ښی کریم ته عرض کړې وو: إِنِّي سَمِعْتُ دَاوُدَ بْنَ جَدْمَةَ مِنَ الْبَغْدَادِ او د عاصم او داود په روایت کښې د «عِنْدِي عَنْ أَبِي كَثِيرٍ» الفاظ دي.
 قوله: عَنَّا، (د عین په فتحې سره) د چلی. هغه بچی ته وائی د کوم عمر چې دیو کال نه کم

(۱) (لسان العرب باب الدال: ۲۹۵/۴)

(۲) (طبقات ابن سعد: ۲۷۱/۶، التاريخ الكبير للبخاری: ۳۳۴/۱)

(۳) (مغاني الأخيار: ۱۵/۱، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۵)

(۴) (فتح الباری: ۲۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۶)

(۵) (فتح الباری: ۲۰/۱۳)

(۶) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۱۱۷۹، ۲۷۶/۳، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۱۱۷۳، ۵۶۳/۵)

(۷) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۱۱۷۹، ۲۷۶/۳)

(۸) (ضعفاء الحديث للنسائي رقم الترجمة: ۱۲۰، ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۱۷۹۰، ۴۷۴/۱، تهذيب الكمال، رقم

الترجمة: ۵۶۴/۵)

(۹) (تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۵۶۵/۵)

(۱۰) (عمدة القاری: ۲۱/۲۲۶)

وی. (۱) علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې عناق د چیلی یوکلن بچی ته وائی. یا کوم چې کال ته نژدې وی. (۲)

علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی چې عناق د چیلی د پنځو میاشتو بچی ته وائی. (۳) د عناق د لبن طرف ته اضافی کښې دهغې صفرسني طرفته اشاره کول مقصود دی. (۴)

د تعلیق تخریج

د عاصم او داؤد دې تعلیق لره امام مسلم رحمه الله علیه موصولا نقل کړې دي. (۵)

قوله: وَقَالَ زَيْدٌ، وَفَرَسٌ، عَنْ الشَّعْبِيِّ: «عِنْدِي جَذَعَةٌ»: دزبید بن الحارث او فراس بن یحیی

په تعلیق کښې د «عِنْدِي جَذَعَةٌ» الفاظ دی. زبید دزا په فتحې او د باء په فتحې او د یا، په سکون سره، دهغوی تعلیق امام بخاری رحمه الله علیه په باب سنة الاضحية کښې موصولا نقل کړی دی. (۶)

او د فراس تعلیق لره امام بخاری رحمه الله علیه په باب من ذبح قبل الصلاة کښې موصولا نقل کړې دي. (۷)

قوله: وَقَالَ أَبُو الْأَحْوَصِ: حَدَّثَنَا مَنصُورٌ: «عِنَّا جَذَعَةٌ»: دې تعلیق کښې عناق او جذعة دواړه الفاظ دی، داهم امام بخاری رحمه الله علیه په کتاب العیدین باب کلام الامام والناس فی عطية

العید کښې موصولا نقل کړې دي. (۸)

قوله: وَقَالَ ابْنُ عَوْنٍ: «عِنَّا جَذَعٌ، عِنَّا قُكْرٌ»: دې تعلیق کښې دواړه لفظونه جمع شوي دي. عناق جذع موصوف صفت دي او عناق لبن مرکب اضافی دي. (۹)

امام بخاری رحمه الله علیه فرمائی: که دلته دا اشکال وی چې قصه یوه ده، لیکن په یو روایت کښې د جذعه الفاظ دی، چرته د عناق الفاظ دی، چرته په دواړو روایاتو کښې دواړه الفاظ دی، نو جواب دادې چې عناق او جذعه دواړو نه مراد د چیلی هغه بچې دي کوم چې د ځوانۍ حد ته نه وی رسیدلي.

(۱) (لسان العرب باب العين: ۴۳۳/۹)

(۲) (شرح الکرماني: ۱۲۸/۲۰)

(۳) (شرح ابن بطال: ۲۱/۶)

(۴) (شرح الکرماني: ۱۲۸/۲۰، عمدة القاری: ۲۲۷/۲۱)

(۵) (الجامع الصحيح لمسلم: کتاب الأضاحی کتاب وَتَنَهَا رقم الحديث: ۵۰۷۰ ۵۰۷۶ عمدة القاری: ۲۲۷/۲۱، تغلیق التعلیق: ۹/۵)

(۶) (عمدة القاری: ۲۲۸/۲۱)

(۷) (عمدة القاری: ۲۲۸/۲۱)

(۸) (الجامع الصحيح للبخاری: رقم الحديث: ۹۸۳، عمدة القاری: ۲۲۸/۲۱، تغلیق التعلیق: ۱۰/۵)

(۹) (عمدة القاری: ۲۲۸/۲۱)

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی: چې که دلته دا اشکال وی چې قصه یو ده لیکن په یو روایت کښې د جذعه الفاظ دی، بل کښې د عناق، یو روایت کښې دواړه الفاظ دی، نو جواب دادې چې عناق او جذعه دواړو نه مراد دچیلۍ هغه بچې دې کوم چې د خوانۍ حد ته نه وی رسیدلي.

او یو روایت کښې د جذعه ذکر راغلی دې، چرته د جذع ذکر دې؟ نو ددې جواب دادې چې جذعه کښې د وحدت دپاره ده، یا جذع نه مراد جنس دې، لهذا دامذکر وموټ دواړو ته به شامل وی. (۱)

قوله: وقال حاتم بن وردان..... عناق جذعة: په دې کښې عناق او جذعه دواړه

الفاظ استعمال کړې شوی دی. ترکیب کښې جذعه، عناق، دپاره دعطف بیان دې. (۲)

دتعليق تخريج: امام مسلم رحمه الله علیه دې تعليق لره موصولا نقل کړې دې. (۳)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۴)

باب من ذبح الأضاحی بيده

حدیث نمبر: ۵۲۳۸

۵۵۵۸- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: «صَحَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ، قَرَأْتُهُ وَأَضَعَا كَدَمَهُ عَلَى صِفَاحَيْمَا، يَتِمِّي وَيُكَبِّرُ، قَدْ بَحَّهَا بِيَدِهِ»

ترجمه: دحضرت انس رضي الله عنه نه روایت دې چې نبی کریم ﷺ دوه سپین او توررنگ والا گله ان ذبح کړل، ما او کتل چې نبی کریم ﷺ خپله پښه مبارکه ددې دواړو په اړخ باندې کیخوده او بسم الله او تکبیر ئې اووئیلو، بیادا دواړه یې په خپل لاس سره ذبح کړل. تراجم رجال:

دحضرت آدم بن ابی ایاس حالات په کتاب الایمان کښې (۵) د حضرت شعبه بن الحجاج حالات

هم په کتاب الایمان کښې (۶) د حضرت قتاده بن دعامة حالات هم په کتاب الایمان کښې (۷) او

د حضرت انس رضي الله عنه حالات هم په کتاب الایمان کښې تیر شویدی. (۸)

(۱) (شرح الکرماني: ۱۲۹/۲۰)

(۲) (عمدة القاری: ۲۲۹/۲۱)

(۳) (الجامع الصحيح لسم: کتاب الأضاحی/باب وَثَقْنَا رَقْمَ الْحَدِيثِ: ۵۰۸۱ عمدة القاری: ۲۱/۲۲۹. تغلیق: ۲۲۶/۲۱)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۲۶)

(۵) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۶) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۷) (کشف الباری: ۳/۲)

(۸) (کشف الباری: ۴/۲)

تشریح: کله چې انسان د خپلې قربانۍ ځناور پخپله ذبح کولو باندې قادر وي نو هغه دپاره پخپله ذبح کول ضروري دی. یا بل چا باندې هم ذبح کولی شی؟
د ائمه ثلاثه مذهب: د احنافو، شوافع او حنابلو په نزد کله چې هغه له د ذبح کولو طریقه ورځي نو د هغه دپاره مستحب او بهتر دادی چې هغه دخپلې قربانۍ ځناور پخپله ذبح کړي. (۱)

د مالکیه مذهب: د مالکیه په نزد د ضرورت په وجه خو دخپلې قربانۍ ځناور بل چا باندې ذبح کولی شی لیکن که پخپله په ذبح کولو باندې قادر وي، د ذبح کولو طریقه ورته ورځي، نو بیا بل چا باندې ذبح کول مکروه دی. (۲)

قوله: قَرَأْتَهُ وَأَضَعَا قَدَمَهُ عَلَى صِفَا حِمَا: (د صا د په کسرې سره) دا جمع ده د الصفم، (د صا د فتحې سره او دفاء په سکون سره) په معنی د اړخ. (۳)

اشکال و جواب: علامه عینی رحمه الله علیه یو اشکال او دهغې جواب تحریر فرمائی، لیکي: وقيل: الذابح لا يضع رجله إلا على صفحتيه فلم قال: على صفحاها، وأجيب لعله على مذهب من قال: إن أقل الجنب اثنتان كقوله تعالى لا تقعد مفت قلبكما فكانه قال: صفحتيهما: وإضافته إلى الشئ قيد التوزيع فكان معناه وضع رجله على صفحة كل منهما، والحكمة فيه التقوى على الإتيار عليها، ويكون أسرع لبوتها وليس ذلك من تعديلها بمنى عنه. (۴)

یعنی صفاح لفظ جمع دي، حالانکه دا مفرد راوړل پکار وو، ځکه چې ذبح کوونکې ددې په یو اړخ باندې قدم ایږدي.

ددې جواب دا ورکړې شو چې دلته د جمعې صیغه د دوو دپاره استعمال شوې ده، ځکه چې د ځینې علماء کرامو په نزد اقل د جمع دوه دی، لکه څنګه چې د قرآن کریم آیت (تقدست قلوبکم) کښې قلوب جمع ده، او ددې نه دوه زرو نه مراد دی، او د تشبیه اضافت چې کله د تشبیه طرفته وي. نو دا د توزیع او تقسیم فائده ورکوي. یعنی دوه څیزونه د دوو طرفته منسوب کړې شی، نو د هریو حصه کښې به یو یو راځي. دلته صفحتین تشبیه لره د دوو کښین طرف ته منسوب کړې شوې ده، نو د هریو کښ په حصه کښې یو صفحه راغله، او معنی یې دا شوه چې هغوی د هریو صفحه (اړخ) باندې قدم کیځودو.

(۱) البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۲۸/۸، بدائع الصنائع، کتاب التضحية: ۳۲۰/۶، الدر المختار کتاب الأضحية:

۳۳۱/۵، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۴، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۶۰/۹، روضة الطالبین کتاب الضحایا:

۴۶۸/۲، السراج الوهاج کتاب الأضحية ص: ۵۴۱، البیان فی مذهب الإمام الشافعی الأضحية: ۴۴۷/۴

(۲) حاشیه الدسوقي، باب فی الضحایا: ۳۹۰/۲، المنقش شرح مؤطا امام مالک، کتاب الضحایا باب ما يستحب من

الضحایا: ۱۷۴/۴، شرح ابن بطلال: ۲۱/۶

(۳) (لسان العرب باب الضاد: ۳۵۴/۷)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۰)

او د اشان قدم ایخودو سره ځناور زر مړ کړی. او دا په تعذیب الحیوان کښې داخل نه دی د کوم چې ممانعت کړې شوې دي.

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۱)

باب من ذبح ضحیة غیره

حدیث نمبر: ۵۲۳۹

وَأَعَانَ رَجُلٌ ابْنَ عُمَرَ، فِي بَذَائِهِ وَأَمْرًا بِمُوسَى، بَنَاتِهِ أَنْ يُضَحِّيَنَّ بِأَيِّدِيهِنَّ ۵۵۹ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا سَفِيَانُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْرَفُ، وَأَنَا أَبْكِي، فَقَالَ: «مَا لَكَ أَتَضَعُ؟» قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: «هَذَا [ص: ۲۲] أَمْرُكَ تَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ، أَفَضِي مَا يُغَضِي الْحَائِمَ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ» وَخَفَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نِسَائِهِ بِالْبَغْرِ

ترجمه: د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها نه روایت دي، فرمائی چې د سرف په مقام نبی کریم ﷺ زما خواله تشریف راوړو، او ما ژړل، نبی کریم ﷺ تپوس او کړو چې ولې ژاړې؟ آیا ستا حیض راغلې دي؟ ما او وئیل چې آو، نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې دا یو داسې څیز دي چې دا الله تعالی په بنات آدم باندې مقرر کړې دي. ته هغه ټول ارکان ادا کړه کوم چې حاجیان کوي، مگر دا چې دبیت الله طواف مه کوه، او نبی کریم ﷺ دخپلو ازواج مطهرات له طرفه قربانی کښې غوا ذبح کړه.

تو اجمه وچال:

د حضرت قتیبه بن سعید حالات په کتاب الايمان کښې (۲)، د حضرت عبد الرحمان بن القاسم حالات په کتاب الغسل کښې (۳)، د حضرت سفیان بن عیینه حالات په بدء الوحی کښې (۴)، د حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر حالات په کتاب الغسل کښې (۵)، د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها حالات په بدء الوحی کښې تیر شوی دي. (۶)

تشیوې: امام بخاری رحمة الله علیه دي باب راوړل سره اشاره او کړه چې سابقه باب کښې په خپل لاس پهره د قربانی ذبح کولو چې کوم ذکر شو وو هغه د قربانی د صحت دپاره شرط نه دي. بل څوک هم هغه دپاره ذبح کولی شی. (۷)

لیکن کله چې انسان خپل ځناور پخپله ذبح نه کړی نو بیا مستحب دادی چې د ځناور ذبح

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۰)

(۲) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۶۳)

(۴) (کشف الباری ۱/ ۲۳۸)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۵۸)

(۶) (کشف الباری: ۱/ ۲۹۱)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/ ۲۳، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۰، الابواب والتراجم: ۹۵/۲)

کولو په وخت پخپله هلته حاضر وی. هم داشان که په غټ څاروی کښې ډیر خلق شریک وی نو هغوی دپاره مستحب دی چې هغوی ټول شریک وی کله چې څناور ذبح کیږي. باقی څناور باندې لاس ایښودل ضروری نه دی. (۱)

نبی کریم ﷺ حضرت فاطمه رضی الله عنها ته او فرمائیل:

قَوْلِي أَلْأَشْجِيَّتُكَ قَاشِدِيهَا أَقْرَأَ لَكَ بِأَوَّلِ قَطْرٍ لَا تَقْطُرُ مِنْ دِيْمَا يُقَرُّ لَكَ مَا سَلَفَ مِنْ ذَنْبِكَ (۲)

قوله: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نِسَاءِهِ بِالْقُرْ:

د بل دطرفه د قربانۍ کولو حکم: که د قربانۍ څاروی یو کس واخستلو، او بیا یو بل کس هغه څاروی دهغه د اجازت نه بغیر ذبح کړو نو قربانۍ به صحیح وی. (۳)

لیکن که چا پخپلو پیسو څاروی واخستو او د بل چا د طرفه یو دهغه د اجازت نه بغیر په قربانۍ کښې ذبح کړو نو دا قربانۍ به صحیح نه وی، اگر چې د قربانۍ کولو پس نه هغه کس د چا د طرفه چې قربانۍ شوې ده هغه اجازت ورکړی، بیا به هم قربانۍ درست نه وی. (۴)

البته که بل چا ته د ثواب رسولو دپاره که هغه ژوندې وی او که مړ وی، قربانۍ اوکړی نو دا به درست دی. او دې بل کس یا مړی ته به د قربانۍ ثواب اورسی. (۵)

حدیث دترجمة الباب سوه مناسبت: دحدیث دترجمة الباب سره مناسبت داشان دې چې نبی کریم ﷺ د ازواج مطهرات په اجازت سره دهغوی د طرفه قربانۍ اوکړه. (۶)

قوله: وَأَعَانَ رَجُلٌ أَبَا عُبَيْدٍ فِي بَذْنَتَيْهِ: حضرت ابن عمر ؓ دبدنه قربانۍ کوله. یو کس هغوی سره تعاون اوکړو.

دتعليق تخريج:

دې تعليق لره عبدالرزاق موصولا نقل کړې دې. (۷)

دتعليق دترجمة الباب سوه مناسبت: ددې تعليق دترجمة الباب سره مناسبت دې اعتبار سره دې چې هرکله قربانۍ کښې تعاون کول او د بل چانه تعاون اخستل جائز شو نو نائب جوړل هم جائز دی، یعنی یو کس خپله قربانۍ په بل چا باندې ذبح کړی. ددې هم ددې تعليق نه جواز راوړی. (۸)

البحر الرائق كتاب الأضحية: ۳۲۸/۸، بدائع الصنائع، كتاب التضحية: ۳۲۰/۶، الدر المختار كتاب الأضحية:

۳۳۱/۵، المغنی لابن قدامة كتاب الأضاحی: ۳۶۰/۹، السراج الراج كتاب الأضحية ص: ۵۴۷)

(۱) (المستدرک للإمام الحاكم كتاب الأضاحی رقم الحديث: ۷۵۲۵)

(۲) (الفتاوی العالمگیریه، كتاب الأضحية الباب السابع فی تضحية عن الفیر: ۳۰۲/۵، فتاوی قاضی خان علی

هامش الفتاوی العالمگیریه، كتاب الأضحية فصل فیما یجوز فی الضحایا ومالایجوز: ۳۵۲/۳)

(۳) (الفتاوی العالمگیریه، كتاب الأضحية الباب السابع: ۳۰۲/۱، فتاوی قاضی خان الأضحية: ۳۵۲/۳)

(۴) (ردالمحتار الأضحية: ۳۳۵/۵، فتاوی قاضی خان الأضحية: ۳۵۲/۳)

(۵) (عمدة القاری: ۲۳۱/۲۱)

(۶) (فتح الباری: ۲۳/۱۳، تغلیق التعلیق: ۱۱/۵)

(۸) (الکنزى المتوازی علی تراجم ابواب البخاری، ص: ۲۱۱، فتح الباری: ۲۳/۱۳)

قوله: وَأَمَّا ابْنُ مُوسَى، بَنَاتُهُ أَنْ يُضْجِرَنَّ بِأَيْدِيهِمْ: حضرت ابو موسی اشعری ؓ خپلو لونړو ته حکم او کړو چې هغوی دې دخپلې قربانۍ ځناور په خپل لاس ذبح کړي. دتعلیق تخریج:

دې تعلیق لره عبد الرزاق موصولا نقل کړې دي.

قوله: عَنْ ابْنِ مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، أَنَّهُ كَانَ بِأَمْرِ بَنَاتِهِ أَنْ يُذْبَحْنَ نَسَائِكُنَّ بِأَيْدِيهِمْ: (۱)

د تعلیق دترجمة الباب سره مناسبت: ددې اثر دترجمة الباب سره هېڅ مناسبت نشته، بلکه دترجمة الباب بالکل برعکس دی، ځکه چې په ترجمه الباب کښې په قربانۍ کښې د نیابت د مسئلې بیان دي. او په دې کښې پخپلو لاسونو د قربانۍ د ذبح کولو حکم دي. لهذا ددې تعلیق محل ماقبل باب دي نه که دا باب. (۲)

==بَابُ الذَّبِيحِ بَعْدَ الصَّلَاةِ==

حدیث نمبر: ۵۳۰

۵۳۰- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمُهَالِبِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ، عَنِ الْوَزَائِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ أَوَّلَ مَا تَبْدَأُ بِهِ مِنْ يَوْمِنَا هَذَا أَنْ تُصَلِّيَ، ثُمَّ تَرْجِعَ فَنُحْرَ، فَمَنْ فَعَلَ هَذَا فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ نَحْرَفَ أَمَّا هُوَ يَوْمَ نَقْدُ مَهُ لَأَهْلِيهِ، لَيْسَ مِنَ النَّاسِ فِي شَيْءٍ» فَقَالَ أَبُو بَرْدَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ذُبِحَتْ قَبْلَ أَنْ أَصَلِّيَ، وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ؟ فَقَالَ: «اجْعَلْهَا مَكَانَهَا، وَلَنْ تَحْزِيَ - أَوْ تُؤْفِيَ - عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ»

تو اجم و حال:

دحضرت حجاج بن منهال حالات په کتاب الايمان کښې (۲) دحضرت شعبه حالات په کتاب الايمان کښې (۳) دحضرت زبيد بن الحارث حالات په کتاب الايمان کښې (۴) دحضرت عامر بن شراحيل الشعبي حالات په کتاب الايمان کښې (۵) دحضرت براء بن عازب ؓ حالات په کتاب الايمان کښې تير شوی دی (۶)

تشریح: دقربانۍ وخت د اختر دمونغ نه پس شروع کيږي. دې باب کښې هم دا بيانول مقصود دی، لکه څنگه چې راتلونکی باب کښې رازي، د حديث تشریح په باب سته الاضحية کښې تيره شوې ده.

(۱) (المصنف لعبد الرزاق كتاب الضحايا باب فصل الضحايا رقم الحديث: ۸۲۰۰ / ۴ / ۲۹۸)

(۲) (فتح الباری: ۳۳ / ۱۳، عمدة القاری: ۲۱ / ۲۳۰)

(۳) (کشف الباری: ۲ / ۷۴)

(۴) (کشف الباری: ۱ / ۶۷۸)

(۵) (کشف الباری: ۲ / ۵۵۸)

(۶) (کشف الباری: ۱ / ۶۷۹)

(۷) (کشف الباری: ۲ / ۳۷۵)

در ترجمه الباب سره مناسبت: حدیث در ترجمه الباب سره مناسبت ددی جملی آن نُصَلِّی، ثُمَّ یَرْجِعْ
فَتَنْتَحِرْ به وجه دی. (۱)

۱۱= بَابُ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَعَادَ

حدیث نمبر: ۵۲۴۱ تا ۵۲۴۳

۵۲۴۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيُعِدْ» فَقَالَ رَجُلٌ: هَذَا يَوْمٌ يُشْتَبَى فِيهِ اللَّحْمُ، وَدَكَرَ هَنَةً مِنْ جِوَارِيهِ - فَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَذْرَةً، وَعِنْدِي جَدْعَةٌ خَيْرٌ مِنْ شَاتَيْنِ؟ فَقَرَّضَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَا أَدْرِي بَلَعَتِ الرُّخَصَةَ أَمْ لَا، ثُمَّ الْكَفَّ إِلَى كَيْفَتَيْنِ، يَعْنِي قَدْ بَجَحَهَا، ثُمَّ الْكَفَّ النَّاسَ إِلَى عُتْبِيَّةٍ قَدْ بَجَحَهَا

۵۲۴۲- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ قَيْسٍ، سَمِعْتُ جُنْدَبَ بْنَ سَفْيَانَ الْبَجَلِيَّ، قَالَ: فَهَمِدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْاَمْرِ، فَقَالَ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيُعِدْ مَكَانَهَا أُخْرَى، وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ»

۵۲۴۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قِرَاسٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنِ الْبَرَاءِ، قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا، وَاسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنَا، فَلْيَذْبَحْ حَتَّى يَنْصَرِفَ» فَقَامَ أَبُو بَرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَعَلْتُ. فَقَالَ: «هُوَ شَيْءٌ عَجَلْتُهُ» قَالَ: فَإِنَّ عِنْدِي جَدْعَةً هِيَ خَيْرٌ مِنْ مِئَتَيْنِ، أَدْبَحُهَا؟ قَالَ: «نَعَمْ، ثُمَّ لَا تَجْزِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ» قَالَ عَامِرٌ: هِيَ خَيْرٌ لِي بِكَتَبِهِ

تو اجم رجال:

دحضرت علی بن المدینی حالات په کتاب العلم کنبی^(۱)، دحضرت اسماعیل بن ابراهیم المعروف بابن علیه حالات په کتاب الایمان کنبی^(۲)، دحضرت ایوب السختیانی حالات په کتاب الایمان کنبی^(۳)، دحضرت محمد بن سیرین حالات په کتاب الایمان کنبی^(۴)، دحضرت انس حالات په کتاب الایمان کنبی تیر شوی دی^(۵)، همدانشان دآدم بن ابی ایاس حالات په کتاب الایمان کنبی^(۶)، دشعبه بن الحجاج حالات په

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۱)

(۲) (کشف الباری: ۳/ ۲۹۷)

(۳) (کشف الباری: ۲/ ۱۲)

(۴) (کشف الباری: ۲/ ۲۶)

(۵) (کشف الباری: ۲/ ۵۲۴)

(۶) (کشف الباری: ۲/ ۴)

(۷) (کشف الباری: ۱/ ۶۷۸)

کتاب الایمان کنبی^(۱) داسود بن قیس حالات په کتاب العیدین کنبی^(۲) دجندب بن سفیان البجلی حالات په کتاب کتاب الایمان کنبی تیر شوی دی.^(۳)
همداشان دموسی بن اسماعیل حالات په بدء الوحی کنبی^(۴) دابوعوانه عبدالله بن وضاح حالات په بدء الوحی کنبی^(۵) د فراس بن یحیی حالات په کتاب الزکوة کنبی^(۶) دعامر بن شراحیل الشعبي حالات په کتاب الایمان کنبی^(۷) د حضرت براء بن عازب ؓ حالات په کتاب الایمان کنبی تیر شوی دی.^(۸)

تشریح: دقربانی وخت:

امام بخاری رحمه الله علیه په دې باب کنبی دقربانی وخت بیان کړې دې. د قربانی په وخت کنبی د ائمه کرامو اختلاف دې.

داحنافو مذهب: دحضرات حنفیه په نزد د نحر په ورځ (د لسمې ذوالحجې) دصبا صادق نه دقربانی وخت شروع کیږي، البته په ښار کنبی د اختر دموښخ نه وړاندې قربانی جائز نه ده. او په کلو کنبی دصبا صادق د طلوع نه پس قربانی کولی شي.^(۹)

دمالکيه مذهب: دحضرات مالکيه په نزد د امام دقربانی کولو نه پس دعامو خلقو د قربانی وخت شروع کیږي. که چا دامام نه وړاندې څاروي ذبح کړو نو دهغوئ په نزد هغه قربانی به دوباره کوي.^(۱۰)

دشوافعو مذهب: دحضرات شوافع په نزد کله چې نمر راوخیږي او د اختردموښخ او د دوؤ خطبو په قدر وخت تیر شي نو د قربانی وخت شروع کیږي، که امام موښخ ورکړې وي او که نه.^(۱۱)

^(۱) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

^(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۹۸۵)

^(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۹۸۵)

^(۴) (کشف الباری: ۱/۴۳۳)

^(۵) (کشف الباری: ۱/۴۳۴)

^(۶) (کشف الباری: رقم الحديث: ۱۴۲۰)

^(۷) (کشف الباری: ۱/۶۷۹)

^(۸) (کشف الباری: ۲/۳۷۵)

^(۹) (رد المحتار کتاب الأضحية: ۵/۲۲۳، فتح القدير کتاب الأضحية: ۵/۲۶۹، البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۲۱/۸)

^(۱۰) (شرح ابن بطلال: ۲۶/۶، حاشية الدسوقي، باب فی الضحايا: ۲/۲۸۸، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب

الضحايا انتهى من ذبح الضحية قبل إنصراف الإمام: ۴/۱۶۹، الذخيرة فی فروع المالکيه، کتاب الأضحية: ۳/۴۳۰،

بدایة المجتهد، کتاب الضحايا الباب الثالث: ۴/۴۷)

^(۱۱) (کتاب الأم کتاب الضحايا: ۵/۴۵۳، البيان فی مذهب الإمام الشافعي، کتاب الحج، باب الأضحية: ۴/۴۳۵،

السراج الوهاج کتاب الأضحية: ۵/۵۴۲)

دامام احمد رحمۃ اللہ علیہ یو روایت ہم ددی مطابق دی. (۱)
احادیث باب دحنفیہ دلائل دی، دامام بخاری رحمۃ اللہ علیہ رجحان ہم دی طرف تہ
معلومیری.

مسئلہ: پہ بنار کنبی د اختر مونخ خانی پہ خانی کیری، نو دا ضروری نہ دہ چپ پہ تولو
خایونو کنبی د اختر مونخ اوشی نو بیا دی قربانی اوکری شی، بلکه کہ پہ بنار کنبی یو
خانی کنبی ہم د اختر مونخ ادا شی نو قربانی درست دہ. (۲)
مسئلہ: کہ یو کس پہ بنار کنبی دی او دہغه قربانی پہ کلی کنبی دہ، نو سحر وختی دہغه
قربانی درست دہ. (۳)

قوله: يَذْكُرُ هُنَا مِنْ جِبَرَانِهِ هُنَا: د هاء او نون پہ فتحی سرہ، د هُنَا نہ مراد حاجت دی. (۴) یعنی
هغوی دخپلو گواندیانو فقرو احتیاج بیان کړو چې هغوی د غوښې حاجت مند وو، ځکه یی
زر قربانی اوکړه.

قوله: عَذْرَةُ عَذْرَةُ دباب ضرب نہ دی، په معنی د عذر قبول. (۵)
یعنی نبی کریم ﷺ هغه لره معذور او گرزولو. (۶)

قوله: قَالَ عَامِرٌ هِيَ خَيْرٌ لِّسَيِّئَتِي: د حدیث راوی حضرت عامر شعبي رحمۃ اللہ علیہ فرمائی
چپ دا جذعہ د حضرت ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ بہترینہ قربانی وه.
اشکال: په دی باندې دا اشکال واردیری چې خیر د اسم تفضیل صیغه دہ، او ددی معنی داد
چپ دویمہ قربانی داوولې قربانی نہ بہتر وه. حالانکہ اولہ ذبح پہ شرعی لحاظ سرہ قربانی
نہ وه.

جواب: ددی جواب دا ورکړې شوچې ذبح اول تہ اگر چې په حقیقت کنبی قربانی وئیل
صحیح نہ دی، لیکن صورتہ هغې تہ قربانی وئیلې شی.
چنانچہ علامہ عینی رحمۃ اللہ علیہ لیکي:

قيل اسم التفضيل يقتضى الشك والذبيحة الأولى لم تكن نسيكة، وأجيب بأنه وإن وقعت لحم شاة له فيها
ثواب لكونه قاصداً جذبان الجذبان، وهي أيضاً عباداً أو صورتها كانت صورة النسيكة (۷)

(۱) (المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی، ۳۵۸/۹)

(۲) (ردالمختار کتاب الأضاحی: ۳۱۸/۶، البحر الرائق کتاب الأضاحی: ۳۲۲/۸، تبیین الحقائق: کتاب الأضاحی: ۴۷۷/۶)

(۳) (تبیین الحقائق: کتاب الأضاحی: ۴۷۷/۶)

(۴) (شرح الکرماني: ۱۳۰/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۳۲، إرشاد الساری: ۳۱۵/۱۲، لسان العرب باب الهاء: ۱۵۲/۱۵)

(۵) (لسان العرب باب العين: ۱۰۳/۹)

(۶) (شرح الکرماني: ۱۳۰/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۳۲)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۳)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د باب د رومبی دوو احادیثو سره د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي، او د دریم حدیث مناسبت د دې جملې لایذبح حق ینصف په وجه سره دي. (۱)

۱۳=بَابُ وَضْعِ الْقَدَمِ عَلَى صَفْحِ الدَّبِيحَةِ

حدیث نمبر ۵۲۴۴

۵۵۱۳- حَدَّثَنَا عَجَّازُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا هَمَامٌ عَنْ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَنَسٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُضَيِّ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ، وَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلَى صَفْحَتَيْهِمَا وَيَذْبَحُهُمَا يَدًا»

تراجم رجال:

د حجاج بن منهال حالات په کتاب الایمان کښې. (۲) دهام بن یحیی الشیبانی حالات په کتاب الرضوء کښې. (۳) قتاده بن دعامة حالات په کتاب الایمان کښې. (۴) د حضرت انس حالات په کتاب الایمان کښې. (۵) تیر شوی دی.

تشریح: حدیث او د دې تشریح وړاندې تیره شوې ده.

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۶)

۱۴=بَابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الذَّبْحِ

حدیث نمبر ۵۲۴۵

۵۵۱۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: «صَلَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ، ذَبَحَهُمَا يَدًا وَيَسْمَى وَكَبَّرَ، وَضَعُ رِجْلَهُ عَلَى صَفْحَتَيْهِمَا»

تراجم رجال:

د قتيبة بن سعيد حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۷)

تشریح: د ځنوار د ذبح کولو په وخت کښې د تسمیه څه حکم دي؟ د دې تفصیل په کتاب الذبائح والشهداء الباب التسمیة علی الشئ کښې تیر شو هدی.

البته دلته د ذبحی دیو څو ستونزو او آدابو ذکر کړی:

① ځنوار د تسمیه په ارادې د الله تعالی په هر نوم چې هم ذبح کړی نو هغه ذبیحه به صحیح

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۲)

(۲) (کشف الباری: ۲/۷۴۴)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۱۹)

(۴) (کشف الباری: ۲/۳)

(۵) (کشف الباری: ۲/۴)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۳)

(۷) (کشف الباری: ۲/۱۸۹)

وی..(۱) البتہ مستحب دادی چې بسم الله، الله اکبر او وائی..(۲)

⑦ د ذبح کولو په وخت کښې بسم الله وئیل هم کافی دې، که په هره ژبه کښې وی..(۳)
 ⑧ که په یو ځناور کښې زیات خلق شریک وی نو په هر یو بسم الله وئیل واجب نه دی. البتہ ذابح او معین ذابح (یعنی ذبح کوونکی او کوم کس چې ذابح سره په چاره لاس ایښودې وی اودواړه چاره راکاږي نو په دواړو باندې بسم الله وئیل واجب دی، پښې وغیره نیوونکی معین نه دی..(۴)

⑨ د ځناور ذبح کولو په وخت کښې د ځناور مخ قبلي ته پکار دې. ددې نه علاوه نوڅه تخصیص نشته دې. څنگه چې آسانتیا وی نو هغه شان دې اوکړې شی، البتہ که ځناور په گس طرف ځملولې شی نو په دې صورت کښې به آسانتیا وی..(۵)
 ⑩ که د ذبح په وخت کښې د څاروې څله یې قبلي طرف ته نه کړه نو دې به سنت ترک شی خو ذبیحه به مرداره نه وی..(۶)

⑪ هم داشان دا هم مستحب دی چې یو څاروې دې دبل څاروی په وړاندې ذبح نه کړې شی، نبی کریم ﷺ داسې کولو نه منع فرمائيلي ده.

قوله: عن عبدالله بن عمر رضی الله عنهما قال: «أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَحْدِثَ الْقَفَّارَ، وَأَنْ تَوَارَى عَنِ الْبَهَائِمِ» (۷)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت وکړو په وجه دې (۸).

(۱) الدر المختار کتاب الذبائح: ۳۰۱/۵، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۵/۵، بدائع الصنائع، کتاب الذبائح، فصل فی شرط حل الأکل فی الحيوان الماکول: ۲۴۳/۶، فتاوی قاضی خان کتاب الصيد باب فی الذکوة: ۳۶۹/۳

(۲) (رد المحتار کتاب الذبائح: ۳۰۱/۶، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۸/۵)

(۳) (تبيين الحقائق: کتاب الذبائح: ۴۵۲/۶)

(۴) (الدر المختار کتاب الأضحية: ۳۳۴/۶، فتاوی قاضی خان علی هامش الفتاوی العالمکیریه کتاب الأضحية فصل فی مسائل متفرقة: ۳۵۵/۳)

(۵) (بدائع الصنائع، کتاب الذبائح، فصل فی شرط حل الأکل فی الحيوان الماکول: ۲۷۰/۶، التنف فی الفتاوی کتاب الذبائح والصيد ادب الذبح ص: ۱۴۸)

(۶) (الدر المختار کتاب الذبائح: ۲۹۶/۶، تبیین الحقائق کتاب الذبائح: ۴۶۰/۶، الفتاوی العالمکیریه کتاب الذبائح الباب الاول: ۲۸۸/۵، الفتاوی البزازیه علی هامش الفتاوی العالمکیریه، کتاب الذبائح الفصل الأول: ۳۰۵/۶)

(۷) (سنن ابن ماجه کتاب الذبائح باب إِذَا ذَبَحْتُمْ، فَأَخْبِتُوا الذَّبْحَ: ص: ۲۲۵، الفقهه الإسلامی وأدلته البحث الثاني المطلب السابع: ۲۷۷۳/۴)

(۸) (عمدة القاری: ۲۳۴/۲۱)

١٥ = بَابُ إِذَا بَعَثَ بِهَذِهِ لِيُدَبِّحَ لَمْ يُحَرِّمُ عَلَيْهِ شَيْءٌ

حدیث نمبر: ۵۲۴۶

٥٥٦٦ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ الشَّعْبِيِّ [ص: ١٠٣]، عَنْ مَسْرُوقٍ: أَنَّهُ أُنِيَ عَائِشَةُ، فَقَالَ لَهَا: يَا أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ رَجُلًا يَنْتَعِلُ بِأَهْدَى إِلَى الْكُعْبَةِ وَيَحْمِلُ فِيهِ الْبَيْضَ، فَيُوصِي أَنْ تُقْلَدَ بَدَنَتُهُ، فَلَا يَزَالُ مِنْ ذَلِكَ الْيَوْمِ مُخْرِمًا حَتَّى يَحِلَّ النَّاسُ، قَالَ: فَتَبِعْتُ تَصِفُهَا مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ، فَقَالَتْ: «كُنْتُ أَقْبِلُ فَلَا يَدَّ هَدْيِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَبْعَثُ هَذِبَهُ إِلَى الْكُعْبَةِ، فَمَا يَحْمُرُ عَلَيْهِ وَمَا حَلَّ لِلرِّجَالِ مِنْ أَهْلِهِ، حَتَّى يَرْجِعَ النَّاسُ»

ترجمه: د حضرت عائشه صديقہ رضی اللہ عنہا نه حضرت مسروق نبوس اوکړو چې يو کس ځانه کعبې ته هدی ليری، او پخپله خپل ښار ناست وی او وصیت کوی چې دهغه د قربانی د خاوری په غاړه کښې دې قلاوه واچولې شی، او دهغه ورځې نه دخلقو د حلالیدو ورځې پورې هغه محرم جوړیږي، (نو دداسې کس خپل ځان په احرام کښې گنځل څنگه دی، مسروق فرمائی چې ما پر دې نه بل طرف ته د حضرت عائشه صديقہ رضی اللہ عنہا د لاس پر کولو آواز واوړیدو (هغوی ډیر د تعجب په وجه د هغه کس په حالت باندې افسوس کولو سره یو لاس په بل لاس راواچولو) او وې فرمائیل چې مایه د رسول کریم ﷺ د هدی د غاړې څار جوړولو، بیا به ننی کریم ﷺ خپله هدی ځانه کعبې ته لیرله، او په ننی کریم به په هغه اورو کښې هیڅ یو څیز هم نه حرامیدو کوم چې په سو باندې چې د خپلو ښځو نه حلال دی، تر دې چې خلق به واپس شول.

تراجم رجال:

تراجعہ رجال:

داحمد بن محمد السمسار المروزي حالات په كتاب الوضوء كښي^(۱)، دعبداللہ بن المبارک حالات په كتاب بدء الوحى كښي^(۲)، داسماعيل بن ابى خالد حالات په كتاب الايمان كښي^(۳)، دعامر بن شراحيل الشعبى حالات په كتاب كتاب الايمان كښي^(۴)، دمسروق بن الاجدع حالات په كتاب الايمان كښي تير شوى دى^(۵)،

تشریح: دترجمة الباب مقصد: دامام بخاری رحمه الله عليه مقصد دي ترجمه الباب کني دا مسئله بيانول دي چي که يو کس دخيلي هدي خاروي حرم طرف ته اوليري، نو په هغه باندې هيڅ يو خيز نه حراميري، يعني هدي ليږلو سره دا حرام پابندي يانې په هغه کس نه رازي. (۱)

(١) (كشف الباري: رقم الحديث: ٢٣٧)

(^۱) (كشف الباري: ۱/۱۶۲)

(٣) (كشف الباري: ١/٦٧٩)

^(۱) (كشف الباري: ۱/۶۷۹)

هـ) (كشف الباري: ٢/٢٨١)

(م) (عمدة القاري: ٢١/٢٣٤)

اصل کنبی دخیني حضراتو په نزد لکه د حضرت ابن عمر رضی الله عنہ، حضرت ابن عباس رضی الله عنہ او حضرت عطاء بن ابی رباح، ددوی په نزد حرم ته هدی لیرلو سره انسان محرم گرځي. او لکه څنگه چې یو حاجی دپاره تر قربانۍ پورې وینسته، نوکونه وغیره پریکول جائز نه دی، همدغه شان داسې کس دپاره هم داامور جائز نه دی، چا چې هدی لیرلې وي. (۱)

د جمهورو مذهب: دجمهورو حضراتو مسلك هم هغه دې کوم چې امام بخاری رحمه الله علیه بیان فرمائيلې دې. (۲)

البته جمهور حضرات دحضرت ام سلمه رضی الله عنها حدیث بیانوی چې نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرمائيل: إذا رأيت هلال ذی الحجة وأراد أحدکم أن یضی فلیسک عن شعرة وإفقارة. (۳)

کله چې تاسو د ذوالحجې میاشت اوگورنې او تاسو کنبې د چا د قربانۍ اراده وی نو هغه له پکار دی چې هغه دې خپل نوکونه او وینسته نه پریکوی.

ددې حدیث په وجه جمهور حضرات فرمائی چې په هر هغه کس کوم چې د قربانۍ اراده لری نو هغه دپاره مستحب دی چې د اولې ذوالحجې د شپې نه تر د قربانۍ د څاروی ذبح کولو پورې دې خپل نوکونه او وینسته نه پریکوی. (۴)

دحضرات حنابلې یو روایت د حرمت دې. لیکن د حنابلې راجح قول د کراهت دې، یعنی قربانۍ کوونکی دپاره نوکونه، وینسته پریکول مکروه دی. (۵)

قوله: هذی: (د هاء په فتحې او دال په سکون سره) هدی هغه څنار ته وائی کوم چې د ذبح کولو دپاره حرم ته لیرلې شی. (۶)

قوله: فَكَبَحْتُ تَصْفِيْقًا: تَصْفِيْقٌ: د باب تفعیل مصدر دې، تَصْفِيْقٌ وائی یو لاس باندې بل لاس وهل. (۷) حضرت عائشه رضی الله عنہا یو لاس باندې بل لاس اووهلو، دا خو یا د تعجب دپاره وو، یا د افسوس دپاره یی داسې اوکړل. (۸)

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۴، شرح ابن بطال: ۲۸/۶)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۴، شرح ابن بطال: ۲۸/۶)

(۳) (الجامع الصحیح لمسلم کتاب الاضاحی باب نهی من دخل علیه عشر ذی الحجة وهو يريد التضحية أن یأخذ من شعرة رقم الحدیث: ۵۱۱۹)

(۴) (ردالمحتار کتاب الصلاة باب العیدین مطلب فی ازالة الشعر فی عشر ذی الحجة: ۶۲۱/۱ المجموع شرح المذهب، کتاب الاضحية: ۳۹۲/۸، البیان فی مذهب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الاضحية: ۴۳۷/۴، المنتقى شرح مظاہم امام مالک، کتاب الضحایا باب ما یستحب من الضحایا: ۱۷۶/۴، حاشیة الدسوقي، باب فی الضحایا: ۳۹۰/۲)

(۵) (المغنی لابن قدامة کتاب الاضحایا: ۳۴۶/۹)

(۶) (لسان العرب باب الهاء: ۶۲/۱۵)

(۷) (لسان العرب باب الصاد: ۳۶۵/۷، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۴، إرشاد الساری: ۳۱۸/۱۲)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۴)

قوله: **أُفْلِحَ**: قتل دباب ضرب نه، رسی وغیره بنزل.^(۱)

قوله: **فَلَا يَذُنُّ**: داد قلاذۀ (دقاف په کسرې سره) جمع ده، د خناور په غاړه کښې اچولو والا پټه، هار وغیره.^(۲)

د ترجمة الباب سره مناسبت: د حديث د ترجمة الباب سره مناسبت د دې جملې **فَمَا يَخْمُرُ عَلَيْهِ** په وجه دې.^(۳)

٢٠ = **بَابُ مَا يُؤْكَلُ مِنَ لُحُومِ الْأَضَاحِ وَمَا يَنْزَوْدُ مِنْهَا**

حديث نمبر ۵۲۴۷

۵۵۱۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «كُنَّا نَنْزَوْدُ لُحُومَ الْأَضَاحِ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَدِينَةِ» وَقَالَ غَيْرُ مَرَّةٍ: «لُحُومَ الْهَدْيِ»

ترجمه: د حضرت جابر بن عبدالله رضی الله عنه نه روایت دې فرمائی: چې مونږ به د رسول کریم صلی الله علیه و آله په زمانه کښې د قربانۍ غوښه مدینې ته درسیدلو دپاره جمع کوله، او حضرت جابر رضی الله عنه خو خل د لحوم الاضاحی په ځانې لحوم الهدی او فرمائیل. تراجم رجال:

د حضرت علی بن عبدالله المدیني حالات په کتاب العلم کښې^(۴)، د سفیان بن عیینه حالات په بدء الوحی کښې^(۵)، د عمرو بن دینار حالات په کتاب العلم کښې^(۶)، د عطاء بن ابی رباح حالات په کتاب العلم کښې^(۷)، د جابر بن عبدالله رضی الله عنه حالات په کتاب الوضو کښې تیر شوی دی.^(۸)

تشریح: د قربانۍ غوښه تر کومې خوړلې شي؟

د قربانۍ غوښه د خو ورځو پورې خوړلې شي، په دې کښې د ائمه کرامو اختلاف دې. د حضرت ابن عمر رضی الله عنه، حضرت علی رضی الله عنه، وغیره حضراتو مذهب: د دې حضراتو په نزد دریو ورځو نه زیاته د قربانۍ غوښه ذخیره کول او خوړل درست نه دی.^(۹)

(۱) (لسان العرب باب القاء: ۱۷۸/۱۰)

(۲) (لسان العرب باب القاف: ۲۷۶/۱۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۴)

(۴) (کشف الباری: ۲۹۷/۳)

(۵) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۶) (کشف الباری: ۲۰۹/۴)

(۷) (کشف الباری: ۳۷/۴)

(۸) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۷۶)

(۹) (الفهم لما أشكل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الاضاحی باب یتان ما کان من النہی عن أكل لحوم الاضاحی یتلث: ۲۷۶/۵، کمال المعلم بفوائد مسلم، کتاب الاضاحی: ۴۳۱/۶)

دلیل: ددې حضراتو دلیل د نبی کریم ﷺ د احادیث دې:

«لَا يَأْكُلُ أَحَدُكُمْ مِنْ لَحْمٍ أَضْحَيْتَهُ قَوْلًا ثَلَاثَةً أَيَّامًا» (۱)

د جمهورو مذهب: د ائمه اربعه او جمهور علماء کرامو مسلك دادې چې دې سلسله کښې د ورځو څه تحدید نشته دې، تر کومې چې غواړي نو د قربانۍ غوښه ذخیره کولې شی او خوړلې شی. (۲)

دلیل: جمهور حضرات فرماني چې د نهی روایات منسوخ دي، دباب رومې حدیث نه هم معلومېږي چې د دریو ورځو نه زیاتو ورځو پورې د قربانۍ غوښه ایښودلې شی.

په ابتداء کښې نبی کریم ﷺ د تنگدستیا په وجه چې خلق ضرورت مند وو، او نبی کریم ﷺ غوښتل چې د قربانۍ غوښې هغه خلکو ته ورسېږي کوم چې ضرورت مند دي، دغوښې ذخیره کولو نه یې منع او فرمائیل، لکه څنګه چې راتلونکي باب کښې راځي. روستو نبی کریم ﷺ دغوښې ذخیره کولو اجازت ورکړ. (۳)

د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت: حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۴)

حدیث نمبر ۵۲۴۸

۵۵۱۸- حَدَّثَنَا إِبْنُ أَبِي عَرَبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ، أَنَّ ابْنَ خَبَّابٍ أَخْبَرَهُ: أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ، يُحَدِّثُ: "أَنَّهُ كَانَ غَابِياً فَقَدِمَ، فَقَدِمَ إِلَيْهِ لَحْمٌ، فَقَالُوا: هَذَا مِنْ لَحْمِ ضَعْفَانٍ، فَقَالَ: أَخْبِرُوهُ لَأَدْوُمُهُ"، قَالَ: "لَمْ تُفْتِ فَخَرَجْتُ، حَتَّى آتَى أَحَدِي أَبَا قَتَادَةَ، وَكَانَ أَحَدَ الْأَيَّامِ، وَكَانَ بَدْرِيًّا، فَقَدِمْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ حَدَّثَ بَعْدَكَ أَمْرٌ"

ترجمه: د حضرت ابو سعيد خدری څه نه روایت دې چې هغوی چرته په سفر لارل، کله چې واپس راغلل نو هغوی ته غوښه راوړلې شوه، او ورته اوو نیلې شو چې دا زموږ د قربانۍ غوښه ده. هغوی او فرمائیل چې دا لري کړئ، زه به دا او نه ځم. حضرت ابوسعید خدری څه فرماني چې زه او دریدم او لارم خپل رور حضرت ابو قتاده ته ورغلم، هغه ددوی ناڅکه رور وو، او بدری هم وو، ما هغه ته ټوله واقعہ بیان کړه، نو هغوی او فرمائیل چې ستا د تلونه پس نوې حکم راغلې دي. (او دمعانعت حکم منسوخ شوې دي).

(۱) (الجامع الصحيح لیسلم کتاب الاضاحی/باب بیان ما کان من النہی عن اکل لحوم الاضاحی/بند ثلاث: ۵۱۰۰)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۵، رد المحتار: کتاب الاضاحی: ۵/ ۲۳۰، بدائع الصنائع، کتاب التضعیة: ۳۱۱/۶، المجموع شرح المہذب، کتاب الاضاحی: ۸/ ۴۱۸، فتح الباری: ۱۳/ ۳۰، شرح ابن بطال: ۶/ ۳۰، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الضحایا باب ادخار لحوم الاضاحی: ۴/ ۱۸۱، شرح الزرقانی کتاب الضحایا: ۳/ ۷۷)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۷، بدائع الصنائع، کتاب التضعیة: ۶/ ۳۳۱، المجموع شرح المہذب، کتاب الاضاحی: ۸/ ۴۱۸، المفہم لما اشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الاضاحی باب بیان ما کان من النہی عن اکل لحوم الاضاحی/بند ثلاث: ۵/ ۳۷۶، اكمال المعلم بغوائد مسلم کتاب الضحایا: ۶/ ۴۳۱)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۴)

تراجم و جال:

د حضرت اسماعیل بن ابی اویس حالات په کتاب الایمان کښې^(۱)، د حضرت سلیمان بن بلال حالات په کتاب الایمان کښې^(۲)، د حضرت یحیی بن سعید الانصاری حالات په کتاب بده الوسی کښې^(۳)، د حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر حالات په کتاب الفصل کښې^(۴)، د حضرت عبد الله بن خباب حالات په کتاب الاذان کښې تیر شوی دی.^(۵)

تشریح:

قوله: حَتَّى آتَمَ أَخِي أَبَا قَتَادَةَ، وَكَانَ أَخَاهُ لِأُمِّهِ

په دې کښې د ابا لفظ درست نه دي، صحیح روایت أَخِي قَتَادَةَ دي. یعنی خپل ناخکه رور قتاده بن نعمان ته ورغلم. حضرت قتاده رضی الله عنه بدری صحابی دي، او حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه د هغه ناخکه رور وو، د هغوئ د مور نوم انیسې بنت ابی خارجه وو.^(۶)

قوله: فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ حَدَّثَ بَعْدَكَ أَمْرًا

یعنی د دیو ورځو نه پس د قربانی د غوښې د خوړلو چې کوم ممانعت وو، هغه منسوخ شو. د مسند احمد یو روایت کښې تفصیل دي، حضرت ابوسعید فرمائی:

كان رسول الله ﷺ قد هانا أن نأكل لحوم نسكنا فوق ثلاث، قال فخرجت في سفر، ثم قدمت على أهل وذا لك بعد الأضحية بلياء، فأتتني صاحبتي بسلق قد جعلت فيه قديدًا فقالت لها ألي لك هذا القديد، فقالت هذا من ضحايانا قتلته لهما: أولم ينهنا رسول الله ﷺ عن أن نأكلها فوق ثلاث، قال فقلت: إنه قد رخص للناس بعد ذلك، قال: فلم أصدقها حتى بعثت إلى قتادة بن النعمان.^(۷)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي.^(۸)

حديث نمبر: ۵۲۴۹

۵۵۱۹- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ ضَمِيَ مِنْكُمْ فَلَا يَصُحُّ بِغَدٍ ثَالِثَةٍ وَبَقِيَ فِي بَيْتِهِ مِنْهُ شَيْءٌ» فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَفْعَلُ كَمَا فَعَلْنَا عَامَ الْمَاضِي؟ قَالَ: «كُلُوا»

(۱) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

(۲) (کشف الباری: ۶۵۸/۱)

(۳) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۵۸)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۶۴۶)

(۶) (فتح الباری: ۳۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۳۶/۲۱، شرح الکرماني: ۱۳۴/۲۰، إرشاد الساری: ۳۱۹/۱۲)

(۷) (مسند الإمام احمد بن حنبل، مسند قتاده بن النعمان رقم الحديث: ۱۶۳۱۵، ۵۶۱/۵، فتح الباری: ۳۱/۱۳)

(۸) (عمدة القاری: ۲۳۶/۲۱)

وَأَطِيعُوا أَوْفَرَاءَهُ فَإِنَّ ذَلِكَ الْعَامَرُ كَانَ بِالنَّاسِ جَهْدًا فَأَرَدْتُ أَنْ تُعِينُوا فِيهَا»

ترجمه: نبی کریم ﷺ او فرمائیل چي په تاسو کښې کوم کس قربانی او کړي نو هغه دې د درې ورځې نه پس په دې حال نه صبا کوی چي دهغه په کور کښې د قربانی د غوښي نه څه موجود وي، کله چي بل کال راغلو نو خلقو عرض او کړو چي اي دالله رسوله ﷺ ایا مونږ خلق هم هغه شان او کړو لکه څنگه چي مونږ تیر کال کړی وو؟ نبی کریم ﷺ او فرمائیل چي خوری، په نورو یی خوروی او ذخیره کوی یی، تیر کال چونکه خلق اوږی وو ځکه ما اراده کړې وه چي تاسو خلق د یو بل مدد او کړنۍ تراجهم رجال:

د ابو عاصم ضحاک بن مخلد حالات په کتاب العلم کښې^(۱) دیزید بن ابی عبید حالات په کتاب العلم کښې^(۲) د حضرت سلمه بن الاکوع ﷺ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی.^(۳)

تشریح: دا حدیث د ثلاثیات بخاری کښې دې یعنی د حدیث په سند کښې د امام بخاری رحمه الله علیه نه، اخله تر د نبی کریم ﷺ پورې درې واسطې دی.^(۴)
قوله: فَلَا يُضَيِّعَنَّ بَعْدَ ثَالِثَةِ: لَا يُضَيِّعَنَّ دباب افعال نه د نهی غائب معروف صیغه ده. او ددې مصدر قوله: اصْبِرْ. یعنی صبا کول.^(۵)

قوله: ثَالِثَةِ: د ثَالِثَةِ موصوف مخذوف ده، ای لبله ثالته.^(۶)

کومې درې ورځې مراد وې؟

د کومو دریو ورځو نه پس چي غوښه ذخیره کول ممنوع وو، هغه کومې ورځې وې، په دې کښې دوه اقواله دی.

اول قول: اول قول دادې چي د قربانی د وخت نه به دا درې ورځې شمیرلې کیږي، یعنی قربانی یی که د لسمې ذوالحجې په ځانې په یوولسمه ذوالحجه باندې کړې ده نو بیا به یوولسمې، دولسمې او دیارلسمې پورې اجازت وی، دیارلسمې نه پس به د غوښې ایښودو اجازت نه وو.^(۷)

دویم قول: دویم قول دادې چي ددې دریو ورځو ابتداء به دیوم النحر نه وی، قربانی که په

(۱) (کشف الباری: ۱۵۲/۳)

(۲) (کشف الباری: ۱۸۲/۴)

(۳) (کشف الباری: ۱۸۳/۴)

(۴) (عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱، شرح الکرماني: ۱۳۵/۲۰)

(۵) (عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱، شرح الکرماني: ۱۳۴/۲۰)

(۶) (عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱، شرح الکرماني: ۱۳۴/۲۰)

(۷) (فتح الباری: ۳۴/۱۳، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الإضاحی باب بَيَان مَا كَانَ مِنَ النَّهْيِ عَنْ أَكْلِ لَحْمِ الْأَضَاحِيِّ فَوْق ثَلَاثٍ: ۳۷۷/۵، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الإضاحی: ۳۳۲/۶)

لسمه ورځ اوکړی او که په دیارلسمه، بهر صورت دولسم تاریخ نه پس به دغوبښې د ذخیره کولو اجازت نه وو. (۱)

فائده: ددې حدیث مبارک نه د خبره هم معلومه شوه چې په اول کال د دریو ورځو نه زیات دغوبښې ذخیره کولو ممانعت یو خاص علت په وجه وو. هر هغه کله چې علت زائل شو نو هغه ممانعت هم ختم شو. (۲)

قوله: وَأَذْخِرُوا: اذخروا او، تاء په دال سره بدله شوه، اذخرو شو، بیا دال لره په دال کښې بدل کړې شو او په دال کښې ادغام کړې شو، اذخرو شو. (۳)
ځکه چې قاعده ده چې کله فاء افتعال دال یا دال وی نو تاء افتعال په دال سره بدلېږي، بیا که فاء افتعال دال وی نو ددې درې حالتونه دي:

① دال په دال سره بدل کړی او ادغام اوکړې شی لکه چې دلته اذخرو کښې شوی دی.

② دال په دال سره بدل کړی او دال کښې یې ادغام اوکړی.

③ دال او دال دواړه په خپل حالت باندې پریږدی. (۴)

قوله: الْجَهْدُ: د جیم په فتحې او دهاء په سکون سره، په معنی د مشقت. (۵)

قوله: فَأَزْدَتْ أَنْ تُعِينُوا فِيهَا: د فِيهَا ضمیر د مشقة د طرف ته راجع دي، کوم چې دلفظ نه دجهد مفهوم دي. (۶) ددې نه مراد د اولرې تکلیف او مشقت دي، یعنې په اولرې کښې یې خلقو سره د تعاون کولو اراده وه. ځکه یې غوښه د دریو ورځو نه زیات ذخیره کولو نه ممانعت فرمائیلې وو.

د مسلم شریف روایت کښې دی: فَأَزْدَتْ أَنْ يُقْسُوَ فِيهِمُ الفاظ دي. (۷)

قوله: يُقْسُو: يقشود باب نصرته په معنی د عام کیدل، خوریدل. (۸)

یعنې ما دې کال دا اراده کړې وه چې د قربانۍ غوښه عامه شی، او د مالدارانو د کورونو نه دغریبانانو کورونو ته لاړه شی.

(۱) (فتح الباری: ۳۴/۱۳، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الإضاحی، بابُ بَيَانِ مَا كَانَ مِنَ النَّهْيِ عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ فَوْقَ ثَلَاثٍ: ۳۷۷/۵، اکما المعلم بفوائد مسلم، کتاب الاضاحی: ۴۳۲/۶)

(۲) (شرح الکرماني: ۱۳۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱)

(۴) (علم الصیغه، ص: ۴۱)

(۵) (شرح الکرماني: ۱۳۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱، لسان العرب باب الجیم: ۳۹۵/۲)

(۶) (عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱)

(۷) (الجامع الصحیح لسم کتاب الْأَضَاحِيِّ، بابُ بَيَانِ مَا كَانَ مِنَ النَّهْيِ عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ بَعْدَ ثَلَاثِ رَفْعِ الْحَدِيثِ: ۵۱۰۹)

(۸) (النهاية لابن أثير حرف الفاء: ۳۷۴/۲)

او د اسماعیلی په روایت کښې د کَلَرُوثُ اَن تَقْسِمُ لَهُمُ الْفَاظُ دى.
علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې راوی به کله د اَن تعینوا الفاظ ونیلی وی او کله د اَن
یغشوا او کله د اَن تَقْسِمُوا، او چونکه معنی د ټولو یوه ده، ځکه یو روایت ته د ترجیح ورکولو
ضرورت نشته دي.^(۱)
د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي.^(۲)

حدیث نمبر: ۵۲۵۰

۵۵۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: الْفُجْجَةُ كُنْأُ الْمُطْعَمِ مِنْهُ، فَتَقْدَمُ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ، فَقَالَ: «لَا تَأْكُلُوا إِلَّا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ» وَلَيْسَتْ بِفُجْجَةٍ، وَلَكِنْ أَرَادَ أَنْ يُطْعِمَ مِنْهُ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ.

ترجمه: د حضرت عائشه صديقه رضي الله عنها نه روایت دي فرمائی چې مونږ به د قرباني
غوښه باندې مالګه اولګوله او هغه به مو كيځودله، بيا به مو دانبي كريم ﷺ ته پېش كوله،
نو نبی كريم ﷺ به فرمائيل چې دا درې ورځو نه زياته مه خورئ، ليكن دا تاكيدي حكم نه
وو، بلكه د نبی كريم ﷺ مقصد دا وو چې مونږ ددې نه خلقو باندې اوخوروو، او الله تعالى
ته زيات علم دي.
توابعه وجال:

قوله: إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: د حضرت اسماعيل بن عبد الله حالات په كتاب الايمان كښې^(۳)
د سليمان بن بلال حالات په كتاب الايمان كښې^(۴)، د يحيى بن سعيد انصاري حالات په
كتاب الايمان كښې^(۵)، د حضرت عائشه صديقه رضي الله عنها حالات په بدء الوحي كښې
تېر شوي دي.^(۶)
تشرېح: اصحاب صحاح كښې دا حدیث صرف امام بخاری رحمه الله علیه نه نقل كړې
دي.^(۷)

قوله: الْفُجْجَةُ كُنْأُ الْمُطْعَمِ مِنْهُ: كُنْأُ، يَكْنُ، د باب تفعیل نه، په معنی د مالګه لګول.^(۸)

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۷)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۷)

(۳) (كشف الباری: ۲/۱۱۳)

(۴) (كشف الباری: ۱/۶۵۸)

(۵) (كشف الباری: ۲/۳۲۱)

(۶) (كشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۸)

(۸) (لسان العرب باب الميم: ۱۳/۱۶۸)

یعنی مونږ خلقو د قربانی په غوښه مالګه لګوله، مالګه لګولو سره غوښه زړ نه خرابېږي.
 قوله: مِنْهَا: مِنْهَا کښې دهاضمیر الضحیة طرف ته راجع دي، ځینې روایاتو کښې د مِنْهَا په
 ځانې د مِنْهُ الفاظ دی، دې صورت کښې به الضحیة نه وړاندې لحم مضاف مخذوف وی،
 ای من لحم الضحیة.^(۱)

قوله: فَتَقَدَّمَرَبُّهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَقَدَّمَرَبُّهُ دا باب سمع نه هم کیدیشی، قدم، يقدم،
 قدموا، په معنی د راتللې، دلته دبا په وجهی متعدی دي او تقدم باب تفعیل نه هم کیدیشی،
 په معنی د پیش کول.^(۲)

یعنی مونږ هغه غوښه د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې پیش کړه.

قوله: «لَا تَأْكُلُوا إِلَّا ثَلَاثَةَ أَثَامٍ» وَكَسَبَتْ بِعِزَّةٍ:

قوله: لَا تَأْكُلُوا: لَا تَأْكُلُوا حالانکه ده، نبی کریم ﷺ منع او فرمائیله چې د دریو ورځو نه به زیاته
 غوښه نه اېږدئ. سنن ترمذی کښې روایت دي، حضرت عائشه صدیقہ رضی الله عنها نه
 تپوس اوشو:

أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنْ لُحُومِ الْأَضَاحِ، قَالَتْ: «(۳)»

آیا رسول کریم ﷺ به د قربانی دغوښې نه (ایام قربانی نه پس) منع فرمائیله، حضرت عائشه
 صدیقہ رضی الله عنها او فرمائیل چې نه.
 په ظاهره په دواړو روایاتو کښې منافات دي؟

جواب: علامه عینی رحمة الله علیه ددې جواب ورکوي فرمائی چې حضرت عائشه صدیقہ
 رضی الله عنها د نهی تحریم نفی کړې ده. مطلقا د نهی نفی یې نه ده کړې. چنانچه جمله
 وليست بعزيمة په دې باندې دلیل دي، یعنی هغه نهی د کراهت وه، نهی د تحریم نه وه، اودا
 منسوخ شو.^(۴)

البته ځینې حضرات فرمائی چې نهی د کراهت نه ده منسوخ شوې، اوس هم باقی ده.^(۵)

قوله: وَلَكِنْ أَرَادَ أَنْ يُطْعِمَ مِنْهُ:

قوله: يُطْعِمُ: يُطْعِمُ د باب افعال نه دي، ای یطعم الأغنياء المحتاجين، یعنی نبی کریم ﷺ غوښتل چې
 مالدار په محتاجو خوراک اوکړي.^(۶)

(۱) (فتح الباری: ۳۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۳۸)

(۲) (فتح الباری: ۳۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۳۸، لسان العرب باب القاف: ۶۵/۱۱)

(۳) (سنن الترمذی کتاب الاضاحی عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «بَابُ مَا جَاءَ فِي الرُّخْصَةِ فِي أَكْلِهَا يَنْفَعُ ثَلَاثَ رُقَمٍ الْحَدِيثُ: ۱۵۱۱)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۸)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۳۵/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۳۸، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الإضاحی: ۴۳۱/۶)

(۶) (إرشاد الساری: ۲۱/۳۲۱)

قوله: وَاللّٰهُ اَعْلَمُ: ای بهر ادیبیه صلی الله علیه وسلم، یعنی د نبی کریم ﷺ مراد الله تعالیٰ ته معلوم دی. (۱)

دترجمة الباب سوره مناسبيت: د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبيت د ليست بعينه په وجه دي. (۱)

حدیث نمبر: ۵۲۵۱

٥٥٤١- حَدَّثَنَا جِيَانُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عُبَيْدٍ، مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ: أَنَّهُ لَمَّا كُنَّا يَوْمَ الْاَلْأَحْضَى مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَصَلَ قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ، فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ نَهَاكُمْ عَنْ صِيَامِ هَذَيْنِ الْعِيدَيْنِ، أَمَا أَتَاكُمْ قِيَوْمٌ يَنْظُرُكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُؤْمَرُ أَكُلُونَ مِنْ لُكُكُمْ»

ترجمہ: حضرت ابو عبیدہ ؓ فرمائی چې هغه حضرت عمر بن خطاب ؓ سره د لوی اختر په ورځ په مونځ کښې شریک شو، هغوئ د خطبې نه وړاندې مونځ اوکړو، بیا یې خلقو ته خطبه اووښله او وی فرمائیل چې ای خلقو! رسول کریم ﷺ تاسود دواړو اخترونو په ورځو د روژې نیولو نه منع کړی یئ، په دې کښې خو یو د روژو نه د افطار ورځ ده، او دویمه ورځ هغه ده کومه کښې چې تاسو د خپلو قربانو غوښه خوړئ.

802r - قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ: ثُمَّ تَمَحَّدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، فَكَانَ ذَلِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ خَطَبَ فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ هَذَا يَوْمٌ قَدِ اجْتَمَعَ لَكُمْ فِيهِ عِيدَانِ، فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَنْظُرَ الْجُمُعَةَ مِنْ أَهْلِ الْعَوَالِي فَلْيَنْتَظِرْ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَرِجَعَ فَقَدْ أَذِنْتُ لَهُ»

ابو عبیده ؓ بیان فرمائی چې زه بیا حضرت عثمان ؓ سره په اختر کښې شریک شوم، اختر د جمعې په ورځ وو، هغوی د خطبې نه وړاندې مونږ اوکړو، بیا یی خطبه ورکړه او وې فرمائیل چې اې خلکو! ستاسو دپاره نن دوه اخترونه دی، (یو اختر د جمعې ورځ او بله داخر ورځ) د عوالی په خلقو کښې چې څوک د جمعې دمونځ دپاره انتظار کول غواړی نو هغوی دې انتظار اوکړی او کوم کس چې واپس تلل غواړی نو هغه دې واپس لاړ شی، زه هغه ته اجازت ورکوم (یعنې) که څوک د جمعې دمونځ دپاره نه ایسارېږي نو هغه واپس تللی شی.

٥٥٤٣- قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ: ثُمَّ لَمَّا دُتِمَ مَعَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، فَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ [ص: ١١٣] خَطَبَ النَّاسَ، فَقَالَ: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَاكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا نَحْوَهُمْ لَيْسَ كُمْ قَرُوبٌ ثَلَاثَ» وَعَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، نَحْوَهُ

ابو عبیده ؓ بیان فرمائی چې زه حضرت علی ؓ سره ٻه اختر کنبی شریک شوم، هغوی د خطیبی نه وړاندې مونږ ادا کړو، بیا یی خلقو ته خطبه ورکړه او وې فرمائیل چې رسول کریم

تاسو منع کړی یې چې ددريو ورځو نه به زیاته غوښه نه خورئ.
تراجم رجال:

قوله: حبان بن موسی:

د حبان بن موسی حالات په کتاب الاذان کښې^(۱) د عبد الله بن المارک حالات په بده الوی کښې^(۲) د یونس بن یزید ایلی حالات په بده الوحی کښې^(۳) د ابن شهاب زهري حالات په بده الوی کښې^(۴) د ابو عبیده سعد بن سعید حالات په کتاب الصور کښې تیر شوی دی.^(۵)
تشویح: قوله: قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ: دا د ماقبل سند سره متصل دی.^(۶)

قوله: ثُمَّ سَمِعْتُ مَعَ عُمَانَ بْنِ عَفَّانَ: اى شَهْدُ الْعِيدِ مَعَ عُمَانَ او الْعِيدِ كُنْصِ الْفَلَامِ د عهد دې او عید نه مراد عید الاضحی دې. د کوم ذکر چې ماقبل حدیث کښې تیر شوې دې.^(۷)
قوله: قَبْلَ اجْمَعٍ لَكُمْ فِيهِ عِيدَانِ: په جمعي باندې د عید اطلاق د تشبیه په وجه دې. یعنې څنگه چې د اختر په ورځ مسلمانان د شریعت د شرائعو د اظهار دپاره جمع کيږي همداشان د جمعي په ورځ هم مسلمانان جمع کيږي.^(۸)
قوله: فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَنْتَظِرَ الْجُمُعَةَ مِنْ أَهْلِ الْعَوَالِي:

قوله: الْعَوَالِي: دا د عاليه جمع ده، او دا د مدینې منورې مشرق طرفته درې ميلو نه تر اتو ميلو پورې خور شوې کلی دی.^(۹)
قوله: وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَرْجِعَ فَقَدْ أَذْنَتْ لَهُ: د حنابلې په نزد که اختر د جمعي په ورځ راشي نو امام نه علاوه کومو خلقو چې د اختر مونځ ادا کړو، دهغوئ نه به د جمعي مونځ ساقط شی.^(۱۰)
لیکن د جمهور حضراتو د طرفه دا جواب ورکړې شوې دې چې دا خلق دهغه کلو نه راغلي وو چې په هغوئ باندې د اختر او جمعي مونځ واجب نه وو، نو روایت کښې ددې څیز خبر دې چې په هغوئ باندې جمعه واجب نه ده، که هغه خلق تلل غواړي نو تللي شی.^(۱۱)

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۵۲)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۶۳)

(۴) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۹۰)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۹)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۹)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۹)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۹، شرح الکرماني: ۲۰/۱۳۶)

(۱۰) (المغنی لابن قدامة کتاب صلاة الجمعة: ۲/۱۰۵)

(۱۱) (فتح الباری: ۱۳/۳۲، ارشاد الساری: ۲۱/۳۲۲ عمدة القاری: ۲۱/۲۴۰)

قوله: ثُمَّ شَهِدَتْهُ مَعَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ:

حضرت علی ؑ نه منقول د یو روایت جواب: حضرت علی ؑ د حضرت رسول اکرم ﷺ حدیث واورولو چې نبی کریم ﷺ منع فرمائیلي ده چې د قریانی غوښه به د دریو ورځونه زیاته نه خوری ددې درې جوړونه دي:

اول جواب: حضرت علی ؑ ته چونکه ددې حکم د منسوخ کیدو احادیث نه وو رسیدلي، چې په هر حال کښې د دریو ورځونه زیات د غوښې ایښودلو حکم منسوخ شوې دي. ځکه هغوی په خطبه دا خبر کښې دا حکم نقل کړو. (۱)

دویم جواب: حضرت علامه ظفر احمد عثمانی رحمه الله علیه فرمائی چې حضرت علی ؑ دا منسوخ حکم په طور د حکایت نقل کړو، په طور د مذهب نه، یعنی هغوی ته معلوم وو چې دا حکم منسوخ شوې دي، بیا هم هغوی ددې منسوخ حکم تذکره اوکره او دا نې نقل کړو. (۲)

چنانچه امام احمد رحمه الله علیه حضرت علی ؑ نه مرفوع حدیث نقل کړې دي. نبی کریم ﷺ فرمائی: هَيِّتْكُمْ مِنْ لَحْمِ الْأَضَاحِ أَنْ تَجْشَوْهَا بَعْدَ ثَلَاثٍ فَاجْشَوْهَا بِأَيِّدِ الْكُفَرِ. (۳)

دریم جواب: د حضرت علی ؑ په نزد د نهی سابقه حکم بالکل منسوخ شوې نه وو، بلکه هغه معلول بالعله وو، هر کله چې علت زائل شو نو حکم هم زائل شو، د حضرت علی ؑ په زمانه کښې هغه علت دویاره واپس راغلو نو حکم هم واپس راغلو، ځکه چې دا خطبه هغوی د حضرت عثمان ؓ د محاصرې په دوران کښې ورکړې وه. او هغه فتنې په وجه خلق په اولړه او قحط کښې اخته وو. (۴)

قوله: وَعَنْ مَعْبُورٍ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، نَحْوَهُ:

دا خو یا ماقبل سند باندې معطوف دي، په دې صورت کښې خو به موصول وی او دا خانله تعلیق دي، امام شافعی رحمه الله علیه په کتاب الام کښې دا موصولا نقل کړې دي. (۵)

حدیث نمبر: ۵۲۵۲

۵۵۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّجِيمِ، أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ ابْنِ أَبِي شِهَابٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُوا مِنَ الْأَضَاحِ ثَلَاثًا» وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَأْكُلُ بِالزَّيْتِ حِينَ يَنْقُورُ مِنْ يَمْنَى، مِنْ أَجْلِ لُحُومِ الْهَدْْيِ

ترجمه: حضرت ابن عمر ؓ د نبی کریم ﷺ حدیث مبارک روایت کوی چې د قریانی غوښه تر

(۱) (فتح الباری: ۳۴/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۰)

(۲) (اعلاء السنن کتاب الأضاحی باب اذخار الأضاحی فوق ثلاث أيام: ۲۷۴/۱۷)

(۳) (مسند الإمام احمد بن حنبل، مسند علی بن ابی طالب رقم الحديث: ۱۲۳۶، ۴۰۵/۱)

(۴) (فتح الباری: ۳۴/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۰)

(۵) (فتح الباری: ۳۴/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۱)

دریو ورخو پورې خورنې. چنانچه حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه به د دریو ورخو نه زیاته د قربانۍ غوښه نه خوړله، کله به چې دمنی نه واپس شو نو هغوی به روتې د روغن زیتون سره خوړله ځکه چې د قربانۍ غوښه به وه.
توابعهم رجال:

دمحمد بن عبدالرحیم حالات په کتاب الوضوء کښې^(۱)، دیعقوب بن ابراهیم بن سعد حالات په کتاب العلم کښې^(۲)، دابن اخی ابن شهاب یعنی دمحمد بن عبدالله بن مسلم حالات په کتاب الایمان کښې^(۳)، دابن شهاب زهری حالات په کتاب الایمان کښې^(۴)، دحضرت سالم حالات په کتاب الایمان کښې^(۵)، دحضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی.^(۶)
تشیع:

قوله: وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَأْكُلُ بِالزَّيْتِ حِينَ يَتَغَوَّرُ مِنْ مَيْئٍ: دکشمیهنی په روایت کښې د حین په ځانې حق دی. لیکن حضرات شارحین فرمائی چې درست حین دې. ځکه چې دحین په صورت کښې خو معنی دا ده چې حضرت ابن عمر رضی الله عنه به د دریو ورخو نه زیاته د قربانۍ غوښه نه خوړله. چنانچه د منی په ورځ د دریو ورخو تیریدو نه پس به یې د زیتونو تیلو سره یې روتې خوړله.

او د کشمیهنی د روایت مطابق به معنی برعکس وی. مطلب به دا وی چې حضرت ابن عمر رضی الله عنه به دمنی نه د روانیدو پورې د زیتون تیلو سره روتې خوړله، کله به چې د منی نه روانیدو نو د زیتون تیلو نه علاوه بل څه سره به یې روتې خوړله. او په دې کښې د قربانۍ غوښه هم شامل ده.^(۷)

غالباً حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه ته دا احادیث دنسخ نه وو رسیدلې، او ممکن ده چې احادیث د نسخ هغوی ته معلوم وی. لیکن احتیاطاً هغوی د دریو ورخو نه پس د قربانۍ غوښه خوړل نه خوښول.^(۸)

د قربانۍ غوښه دصدقه کولو استحبابی حکم: د قربانۍ ټوله غوښه پخپله خوړل، ذخیره کول جائز دی. څنگه چې دماقبل نه معلوم ش، البته مستحب دادی چې د غوښې دې درې حصې

(۱) (کشف الباری: ۲۰۶)

(۲) (کشف الباری: ۳۳۱/۳)

(۳) (کشف الباری: ۱۸۳/۲)

(۴) (کشف الباری: ۱۲۸/۲)

(۵) (کشف الباری: ۱۲۸/۲)

(۶) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۷) (فتح الباری: ۳۴۱/۱۳، عمدة القاری: ۲۴۱/۲۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۴۱/۲۱، إرشاد الساری: ۳۲۲/۲۱)

کړې شی. یوه حصه دې صدقه کړې شی. (۱)

کتاب الأشربة (الاحادیث: ۵۳۳۵-۵۳۱۱)

په کتاب الاشربة کېنې یو دیرش ابواب او یو نوی مرفوع احادیث دی. په دې کېنې نورلس احادیث معلق او باقی موصول دی. او یا احادیث مکرر دی او یویشته احادیث صحیح بخاری کېنې په اول ځل ذکر کړې شوی دی. په دې یویشته کېنې څوارلس احادیث متفق علیه دي، کتاب الاشربة کېنې دسلف صالحینو څوارلس آثار دی.

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب الأشربة

قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: {إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ، فَأَجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} [المائدة: ۹۰]

قوله: أشربة: دشراب جمع ده، شراب اسم دي، اوهر مشروب دپاره استعمالیږي، که هغه حلال وي او که حرام. (۲)

علامه شامی رحمه الله عليه فرمائي: الشراب لغة كل ما يشرب واصطلاحاً ما يسكر. (۳)
يعني شراب لغة خوهر هغه مانع خيز ته ونييلي کيږي کوم چې ځکلي کيږي. او په اصطلاح کېنې شراب نشه کوونکي مشروب ته ونييلي کيږي.
امام بخاری رحمه الله عليه په دې کتاب کېنې اشربه مباحه او اشربه محرمه دواړه ذکر فرمائيلي دي. اول اشربه محرمه بيان فرمائي او بيا اشربه مباحه، ځکه چې دفع مضرت په جلب منفعت باندې مقدم ده، دې نه پس د اشربه مباحه آداب ذکر فرمائي.
إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ: شراب، جوارى، او د جوارى غشى ټولې گنده خبرې او د شيطان کارونه دي، نو ددې نه ځان بچ ساتي.

قوله: الْخَمْرُ: دځاء په فتحې سره اودميم په سکون سره، خبر، يغير، د نصر نه، د پتولو په معنى کېنې دي. (۴)

او شرابو ته خمر ځکه وائي چې دا عقل پتوي. (۵)

قوله: مَيْسِر، ميسر، يسر د ضرب نه مصدر ميمى دي، د تقسيمولو په معنى دي. (۶)

(۱) (البحر الرائق كتاب الأضحية: ۳۲۶/۸، الدر المختار كتاب الأضحية: ۳۲۸/۵، مجمع الأنهر كتاب الأضحية:

(۱۷۴/۴)

(۲) (لسان العرب باب الشين: ۶۵/۷، عمدة القارى: ۲۴۲/۲۱)

(۳) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ۳۱۸/۵)

(۴) (لسان العرب باب الخاء: ۲۱۱/۴)

(۵) (عمدة القارى: ۲۴۳/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب الباء: ۴۴۸/۱۵)

د جاهلیت په زمانه کېښې دا د جواری یو قسم وو چې اوښ به یې ذبح کړو او تقسیمولو او د هغې حصو به یې جواری کوله، هغه داشان چې داوښ د غوښې حصې به یې جوړې کړې، او لس غشۍ به وو، د هر غشۍ به خپل خپل نوم وو، هر غشۍ دپاره به حصې مقرر کړې شوې وې چې د چا په نوم فلانې غشۍ اووتلو نو هغه ته به دومره حصې ملاوېږي، سوا د خو غشو نه یعنې د هغه غشو دپاره به حصې مقرر نه وې. بیا به یې دا غشۍ په یو څیز کېښې واچولو او یو کس به د هر کس په نوم باندې غشۍ وتلو، نو چې د چا په نوم به هغه غشۍ راوتلو چې د هغې دپاره به حصه مقرر نه وه نو هغه به د ټول اوښ قیمت ورکولو، او د اوښ ټوله غوښه به په فقیرانو تقسیمولې شوه، د تقسیم په مناسبت سره هغې ته میسر وئیل کیږي. (۱)

امام مجاهد رحمه الله علیه فرمائی چې هر هغه څیز چې په هغې کېښې جواری وی هغه په میسر کېښې داخل دي (او ممنوع دي) تر دې چې ماشومانو چې غوزانو باندې لوبې کوي، په هغې کېښې هم که جواری وی نو هغه هم میسر کېښې داخل او حرام دي. (۲)

او د جواری تعریف علامه شامی رحمه الله علیه کړې دي:

يجوز أن يذهب مالُه إلى صاحبه ويجوز أن يستفيد مال صاحبه. (۳)

هر هغه لوبه چې په هغې کېښې د دواړو طرفونو نه د مال شرط وي، او یا خودیو مال بل ته لار شي (د بائیللو په صورت کېښې) او یا د خپل مال سره د بل مال هم حاصل کړي (د گټلو په صورت کېښې) دا جواری ده.

قوله: انصاب: انصاب د نصب (دنون او صاد په ضمې سره) جمع ده، په معنی د کانري، د جاهلیت په زمانه کېښې مشرکانو به کانري نصب کړو او هغه به یې خپل معبود جوړولو. ځینې حضرات فرمائی چې انصاب به هغه کانري وو چې هغوی د خوشحالولو دپاره به یې د هغوی په خوا کېښې خنارو ذبح کول، او خنارو دویښې په وجه به هغه سره شو. (۴)

علامه آلوسی رحمه الله علیه فرمائی چې انصاب او اصنام کېښې فرق دادې چې اصنام صرف کانري و وکوم چې به یې نصب کولو او خپل معبودان به یې جوړول او اصنام باقاعده جوړی شوی بوتان وو د کومو چې به یې عبادت کولو. (۵)

قوله: أزلام: دابه غشۍ وو، او په هغې باندې به نخښې لگولې شوې وې، مثلاً ځینو باندې أفلعل لیکلې شوی وو، او ځینو باندې لا تفعل، کله چې به یې یو کار کولو وو نو ددې غشو

(۱) (تفسير روح المعاني سورة البقرة: ۲۱۹، ۵۰۸/۱)

(۲) (تفسير روح المعاني سورة البقرة: ۲۱۹، ۵۰۸/۱، عمدة القاري: ۲۱/۲۴۳، أحكام القرآن للجصاص سورة

المائدة: ۹۰، ۵۸۲/۲)

(۳) (رد المحتار كتاب الحظر والإباحة فصل في البيع: ۲۸۵/۵)

(۴) (عمدة القاري: ۲۱/۲۴۳، لسان العرب باب النون: ۱۴/۱۵۵)

(۵) (تفسير روح المعاني سورة المائدة: ۹۰، ۱۶/۹۰۴)

په ذریعه به یئ کولو. که د افعلا والا غشی به اووتلونو کولو به یئ، او که د لا تفعل والا غشی به اووتلو نو هغه کار به یئ نه کولو. همدا شان میسر کنبې هم چې کوم تفصیل تیر شو، دغوښې تقسیم، هغه هم ددې غشو په ذریعه کیدو. (۱)

امام بخاری رحمه الله علیه دا آیت مبارک د احادیث باب دپاره په طور د تمهید ذکر فرمائیلې دې. دې آیت کریمه کنبې د شرابو د حرمت حکم نازل شو.

شان نزول: سنن ترمذی او سنن ابی داؤد کنبې ددې شان نزول داشان بیان شوې دې چې حضرت عمر فاروق ؓ د الله تعالی نه دعا اوغوښتل: اللهم بین لنا فی الغریبانا شفاء، ای الله زمونږ دپاره د خمر په سلسله تسلی بخش حکم نازل کړه. نو د سورت بقره آیت نازل شو: (وَيَسْأَلُكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْمِرِ قُلْ فِيهَا إِثْمٌ كَبِيرٌ) (۲) کنبې (۳) خلق ستاسو نه د شرابو او جوارنی باره کنبې تپوس کوی، ته ورته اووايه چې په دې دواړو کنبې لویه گناه ده.

نوحضرت عمر فاروق ؓ راوغوښتلې شو او ورته دا آیت مبارک واوړولې شو، هغوئ بیا دوباره دا دعا او فرمائیله چې ای الله تعالی د خمر په سلسله کنبې تسلی بخش حکم نازل کړه، نو دسورة نساء آیت (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ) (۴) ای ایمان والو اتاسو د نشې په حالت کنبې مونږ مه کوئ. کله چې دا نازل شو نو حضرت عمر فاروق ؓ راوغوښتلې شو او ورته دا آیت مبارک واوړولې شو، هغوئ بیا دوباره هم هغه دعا او فرمائیله: اللهم بین لنا فی الغریبانا شفاء نو دسورة مائده دا مذکوره آیت نازل شو: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَىٰ) (۵) نو حضرت عمر فاروق ؓ جواب کنبې او فرمائیل چې مونږ منع شو، مونږ منع شو.

نو دې آیت مبارک کنبې مطلقا شراب حرام او گرزولې شو. (۶) تفسیر روح المعانی کنبې دی چې حضرت عمر فاروق ؓ، حضرت معاذ بن جبل ؓ او خو انصاری صحابه کرام د نبی کریم ﷺ په خدمت کنبې حاضر شو او د شرابو بد یئ بیان کړل، چې شراب او جوارنی انسانی عقل خرابوی، او مال هم بربادوی، نو په دې باندې الله بتدریج دا آیتونه نازل کړل. (۷)

ځینې روایاتو کنبې دی چې کله نبی کریم ﷺ مدینې منورې ته تشریف راوړو نو دلته به مدینې والو شراب ځکل او جوارنی به یئ کوله، نو هغوئ د نبی کریم ﷺ نه دې باره کنبې تپوس اوکړو، نو الله تعالی د شرابو باره کنبې دا آیت مبارک نازل کړو: (يَسْأَلُكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْمِرِ قُلْ فِيهَا إِثْمٌ كَبِيرٌ) (۸)

(۱) (احکام القرآن للحصاص سورة المائدة: ۹۰، ۵۸۲/۲)

(۲) (سورة البقرة: ۲۱۹)

(۳) (سورة النساء: ۴۳)

(۴) (سنن ترمذی کتاب تفسیر القرآن عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب: ومن سورة المائدة: ۳۰، ۴۹، سنن ابی داؤد کتاب الأشربة / باب فی تحریم الخمر رقم الحديث: ۳۶۷۰، عمدة القاری: ۲/۲۱، ۲۴۲)

(۵) (تفسیر روح المعانی سورة البقرة: ۲۱۹، ۵۰۶/۱، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة المائدة: ۹۰، ۱۷۶/۶)

وَالْمُنِيرِ قُلْ فِيهِمَا الْغَيْبُ.....]

دې آيت مبارك كښې دا اووئيلى شو چې شراب او جواري كښې اكر چې د خلقو څه ظاهري فائده ضرور شته ليكن په دې دواړو كښې د گناه لوي لوي خبرې راپيدا كيږي، كومې چې ددې د فوائدو او منافع نه زيات دي. ځكه چې دشرابو په وجه عقل زائل كيږي، او عقل يو داسې خيز دې كوم چې انسان لره د غلطو كارونو نه منع كوي، او كله چې عقل پاتې نشي نو بيا هر بد كار دپاره لار برابرشي.

ليكن چونكه دې آيت مبارك كښې شراب او جواري صراحتاً حرام نه كړې شو، ځكه څه صحابه كرامو هم په هغه وخت شراب پرينودل، او ځينو به ځكل، تر دې يوه واقعه راپيښه شوه.

هغه دا چې عبدالرحمان بن عوف څه صحابه كرامو دپاره دعوت او كړو، خوراك نه پس حسب دستور يې شراب او ځكل. هم په دې حال كښې دماښام د مونځ وخت شو. ټول مونځ دپاره اودريدل او يو يې امام جوړ كړو. هغوى دنشې په حالت كښې سورة الكافرون غلط اولوستو، د لا اهد ما تعبدون په ځانې كښې اهد ما تعبدون اووئيل نو بيا الله تعالى دسورة النساء دا آيت نازل كړو: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُوا الصَّلَاةَ وَالْغَمْرُ سُكْرَى.

دې آيت نه پس كومو حضراتو چې د رومي آيت نه پس شراب نه وو پرينودى، دې آيت نه پس يې مطلقاً شراب ترك كړل ځكه چې كوم خيز انسان لره د مونځ نه منع كوي په هغې كښې خير نشي كيدي. ليكن چونكه د مونځ د وختونو نه علاوه كښې دشرابو د ځكلو حرمت په واضحه طور اوس هم نه وو نازل شوې. ځكه ځينې حضراتو به مونځ نه علاوه شراب ځكل.

تر دې چې يوه بله واقعه پيښه شوه. حضرت عتياب بن مالك څه ديو څو صحابه كرامو دپاره دعوت او كړو، په هغوى كښې حضرت سعد بن ابى وقاص څه هم وو، دخوراك نه پس حسب دستور شراب نوشي يې او كړه، د نشې په حالت كښې د عربو د عام روايت مطابق د شعرو شاعري او د خپلو خپلو مفاخرو بيان شروع شو. حضرت سعد بن ابى وقاص يوه قصيده اولوستله كومې كښې چې د انصار مدينه هجو او دخپل قوم مدح وه. په دې باندې يو انصاري ځوانان غصه شو او حضرت سعد بن ابى وقاص يې د اوښ دچامنې په هلو كې اووهلو، او دې سره هغه ډير زخمى شو. حضرت سعد بن ابى وقاص څه د نبى كريم څه په خدمت كښې حاضر شو او دهغه انصاري شكايت يې او كړو. په هغه وخت كښې نبى كريم څه

دعا وفرمائيله: اللهم بين نال الغمر بينا شافيا.

په دې باندې الله تعالى د سورة مائده دا آيت مبارك نازل كړو: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْغَمْرُ وَالْمُنِيرُ وَالْأَصَابُ وَالْأَزْلَامُ جَسَدٌ

او په دې كښې شراب مطلقاً حرام او گرزولې شو. ځكه چې وَجَسَدٌ قَوْلُ الشَّيْطَانِ اووئيلي شواو وچس حرام وى چنانچه امام جصاص رحمه الله عليه ليكي:

(١) (تفسير روح المعاني سورة البقرة: ٢١٩، ٥٠٦/١ الجامع الأحكام القرآن للقرطبي سورة المائدة: ٩٠، ١٧٦/٦)

اقتضت هذه الآية تحريم الخمر من وجهين: أحدهما قوله: رجس لأن الرجس اسم في الشرع لما يلزم اجتنابه، ويقع اسم الرجس على الشيء، المستغذر النجس، وهذا أيضا يلزم اجتنابه فأوجب وصفه، بإياها بأنها رجس لزوم اجتنابها، والوجه الآخر قوله تعالى: فاجتنبوا، وذلك أمر، والأمر يقتضي الإيجاب فانتزعت الآية تحريم الخمر من هذين الوجهين. (١)

يعنى ددي آيت مبارك نه تحریم خمر په دوو طریقو سره مستفاد کیږي. یو خو یی دې ته نجس وئیلې دی او په شریعت کښې د رجس نه اجتناب ضروری دې، دویم فاجتنبوا امر دې، او امر د وجوب دپاره رازی.

دشربو حرمت کله نازل شو؟ د حرمت خمر باره کښې دا آیت په کوم کال نازل شو، په دې کښې اختلاف دې:

دعلامه قرطبي رحمه الله عليه په نزد د تحریم خمر آیت په دریمه هجری کښې د غزوة احد نه پس نازل شو. (٢)

دحافظ ابن حجر رحمه الله عليه راځي داده چې دا حکم د فتح مکه په کال نازل شو. (٣)
د حافظ شرف الدین دمیاطی رحمه الله عليه په راځي کښې د صلح حدیبیه په کال دا آیت نازل شو یعنی په شپږمه هجری کښې. (٤)

د ابن اسحاق به نزد دا حکم د غزوه بنی نضیر په کال نازل شو، او د راجح قول مطابق غزوة بنی نضیر په څلورمه هجری کښې شوی وه. (٥)

لیکن په څلورمه هجری کښې ددې حکم نزول باندې ځینې خلکو اعتراض کړې دې چې په کوم کال د تحریم خمر واقعه پېښه شوې ده، د نبی کریم ﷺ منادی اعلان او کړو چې شراب حرام کړې شوی دی، نو حضرت ابوطلحه ﷺ حضرت انس ﷺ نه تپوس او کړو چې څه اعلان کیږي؟ حضرت انس ﷺ جواب کښې او فرمائیل چې د شرابو د حرمت اعلان کیږي، نو حضرت ابوطلحه ﷺ او فرمائیل چې ورشه د شرابو منگی واورو. (٦)

او حضرت انس ﷺ په څلورمه هجری کښې دومره عمر نه وو چې منگی واورې، دهغوئ عمر کم وو، ځکه چې حضرت انس ﷺ د هجرت په کال د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر کړې

(١). (احکام القرآن للحصاص سورة المائدة: ٩٠، ٥٧٧/٢)

(٢). (الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة المائدة: ٩٠، ١٧٥/٦، مجموع الفتاوى لابن تيمية سورة البقرة: ٢١٩،

٤٤٧/٢)

(٣). (فتح الباری: ١٣/٣٨)

(٤). (تاریخ الخمیس: ٢٦/٢، فتح الباری: ١٣/٣٨)

(٥). (تاریخ الإسلام للذهبي السنة الرابعة، غزوه ذات الرفاع: ١١/٢٢٦، البداية والنهاية: سنة أربع من الهجرة النبوية

غزوه بنی النضیر: ٨٢/٤)

(٦). (خن گه چې بخاري کښې روایت رازی: کتاب الأشربة/باب انزل تحريم الخمر وهي من البسر والتمر رقم

الحدیث: ٥٢٦٠)

شو نو دهغوئی عمر په هغه وخت کښې نهه لس کاله وو. که دا د څلورمې هجری واقعہ او منلې شی نو په هغه وخت کښې به دهغه عمر څوارلس کاله وی. (١)
لیکن په دې اعتراض کښې نظر دې، ځکه چې د څوارلسو کالو ماشوم ددې قابل وی چې هغه منگی واپولې شی. بهر حال علامه قسطلانی رحمه الله علیه شپږمې هجری ته ترجیح ورکړې ده. (٢)
لیکن مشهور روایت د څلورمې هجری دې. (٣)

حدیث نمبر: ٥٢٥٣

٥٥٥هـ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا، ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنْهَا، حُرِمَ فِي الْآخِرَةِ» (١)

ترجمه: حضرت نبی اکرم ﷺ فرمائی چې چا په دنیا کښې شراب او ځکل، بیا ددې نه تائب نه شو نو هغه به په آخرت کښې ددې نه محروم وی.
تو اجم رجال:

د عبد الله بن يوسف تنیسی حالات په بدء الوحي کښې (٥) دامام مالک بن انس حالات په بدء الوحي کښې (٦) دنافع مولى عبد الله بن عمر ؓ حالات په کتاب العلم کښې (٧) د حضرت عبد الله بن عمر ؓ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (٨)
تشويع.

قوله: «حرم في الآخرة»: حرم دمجهول صیغه ده، اومتعدی به دوه مفعول دی. (٩)
ددې دوه مطلبونه دی:

(١) (فتح الباری: ٣٨/١٣، الإصابة فی تمییز الصحابة: ٧١/١، الاستیعاب لابن عبد البر مع الإصابة: ٧١/١)

(٢) (تاریخ الخمیس: ٢٦/٢)

(٣) (تاریخ الإسلام للذهبي السنة الرابعة، عزوه ذات الرفاع: ٢٢٦/١، البداية والنهاية: سنة أربع من الهجرة النبوية عزوه بنی النضير: ٨٢/٤)

(٤) (الحديث أخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب عقوبة من شرب الخمر إذا لم يتب منها بمنعه إياها في الآخرة رقم الحديث: ٥٢٢٢، وأخرجه أبو داود في الأشربة/باب النهي عن المسكر رقم الحديث: ٣٦٧٩، والترمذي في الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في شارب الخمر، رقم الحديث: ١٩٧٣، والنسائي في كتاب الأشربة/باب إثبات اسم الخمر لكل مسكر من الأشربة رقم الحديث: ٥٥٨٢، جامع الأصول الكتاب الثاني الباب الثاني: ٩٩/٥)

(٥) (كشف الباری: ٢٨٩/١)

(٦) (كشف الباری: ٢٩٠/١)

(٧) (كشف الباری: ٦٥١/٤)

(٨) (كشف الباری: ٦٣٧/١)

(٩) (عمدة القاری: ٢٤٣/٢١)

اول مطلب: دابخپله حقیقی معنی باندې محمول دی. یعنی مستقل شراب څکونکي. که توبه اونه کړی او په دې حال کېنې مړ شی نو اگر چې جنت ته به داخل شی لیکن هغه ته به په جنت کېنې شراب نه ملاوېږي. (۱)

اشکال: لیکن په دې باندې به اشکال وی چې د جنتیانو متعلق خو ارشاد دې [وَفِيهَا مَا تَشْتَبِهُونَ الْأَنْفُسَ] (۲) او په دې جنت کېنې به دهغه څیزونه وی چه هغه به نفس غواړی، نو دا خوبه ددې آیت مبارک خلاف وی؟

جواب: ① ځینې حضرات فرمائی چې داسې کس به جنت ته د داخلیدو نه پس شراب هیر کړی. لهدا هر کله چې ورته شراب یاد نه وی نو غواړی به یې څنگه، لهدا دابه مَا تَشْتَبِهُونَ الْأَنْفُسَ د خلاف ته وی. (۳)

② ځینې حضراتو دا جواب ورکړې دې چې دشرابو خواش به سلب کړې شی، یعنی پخپله په په خپله مرضی شراب نه طلب کوی، هغوی ته به د شرابو خواش نه کیږي. (۴)

③ علامه قرطبی رحمه الله علیه چې کوم جواب ته ترجیح ورکړې ده هغه دادې چې داسې کس به جنت کېنې شراب نه څکی خو ده ته به په دې باندې هېڅ غم نه وی. او دې به دهغه خلقو په شان وی لکه څنگه چې لاندې درجو والا اوچتو درجو والا په کتو سره هېڅ غم نه کوی. داشان به دا جنتی هم وی چې د شرابو په نه ملاویدو به په هېڅ غم کېنې نه وی اخته.

دویم مطلب: علامه خطابی رحمه الله علیه فرمائی چې دحدیث مطلب دادې چې هغه کس به جنت ته نه داخلېږي. د اهل جنت مشروب خمر دې، او څوک چې ددې نه محروم کړې شو نو هغه د جنت نه محروم کړې شو. (۵)

یو اشکال او دهغې جوابات:

اشکال: په دې دویم مطلب باندې به اشکال وی چې شرب خمر گناه کیږه ده او مرتکب کیږه به بهر حال جنت ته داخلېږي. یا ابتداء که الله تعالی یې معاف کړی، یا د خپلې گناه د سزا

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۴۳، إرشاد الساری: ۲۱/ ۳۲۴، شرح الطیبی کتاب الحدود باب بیان الخمر ووعید شاربها: ۷/ ۱۶۸، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الأشربة باب عقوبة من شرب الخمر: ۵/ ۲۷۰).
(۲) (سورة الزخرف: ۷۱)

(۳) (المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الأشربة باب عقوبة من شرب الخمر: ۵/ ۲۷۰، إكمال المعلم بفوائد مسلم، کتاب الأشربة عقوبة من شرب الخمر: ۶/ ۴۸۰، مرقاة المفاتیح کتاب الحدود باب بیان الخمر ووعید شاربها: ۷/ ۲۱۰، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۴۳)

(۴) (المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الأشربة باب عقوبة من شرب الخمر: ۵/ ۲۷۰، إكمال المعلم بفوائد مسلم، کتاب الأشربة عقوبة من شرب الخمر: ۶/ ۴۸۰، مرقاة المفاتیح کتاب الحدود باب بیان الخمر ووعید شاربها: ۷/ ۲۱۰، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۴۳)

(۵) (المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الأشربة باب عقوبة من شرب الخمر: ۵/ ۲۷۰، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۴۴)

تیرولو نه پس، بیا دلته دجنت نه د محرومی حکم ولې اولگولې شو؟

جواب: ددې درې مشهور جوابونه دي:

اول جواب: اول جواب دادې چې دا دهغه کس متعلق دی کوم چې شراب حلال گنړی او شراب نوشی کوی، او مستحل خمر کافر دې، او کافر به جنت ته نه داخلېږي. (۱)

دویم جواب: داسې کس به په اول کښې د جنت نه محروم کړې شی، سزا تیرولو نه پس به جنت ته داخلېږي، حدیث مبارک کښې هم ددې ابتدائی محرومی ذکر فرمائیلې شوې دي. (۲)

دریم جواب: دا ارشاد په تهدید باندې محمول دې، ددې نه حقیقی معنی مراد نه ده. (۳)
دعلامه ابن عبدالبر رحمه الله علیه واثي: علامه ابن عبدالبر رحمه الله علیه فرماني چې دا حدیث د شرابو په حرمت باندې دلیل دې او شراب خکل گناه کیږه ده. ځکه چې د شراب څکونکی دپاره وعیدشدید دې کوم چې د دخول جنت نه په محرومی باندې دلالت کوی. ځکه چې جنت کښې به د شرابو نهروونه وی.

[وَالنَّهْرَيْنِ نَجْمًا كَلَّمَ اللَّهُ لَيْلَىٰ رَيْنًا] اوڅوک چې جنت ته داخل شی هغه به شراب هم نوش کوی. اوس چې څوک جنت ته داخل شی او هغه معلوم وی چې جنت کښې دشرابو نهروونه دی، لیکن هغه په طور د سزا د شرابو نه محرومه اوساتلې شو، یا هغه ته معلوم نه وی یعنی هغه ته دا معلوم نه وی چې جنت کښې به شراب هم وی، نو هرکله چې هغه ته د شرابو باره کښې هډو علم نشته دې نو د شرابو نه ملاویدو په وجه به هغه ته هیڅ غم نه وی، نو داسې کس دپاره خو داسزا نه شوه، اوکه معلوم وی چې په جنت کښې شراب دی او بیا هغه دسزا په طور ددې نه محروم اوساتلې شی نو په دې به هغه ته خفگان رسی.
حالانکه د جنتیانو باره کښې راغلی دی: [لَا يَسْهُرُ فِيهَا نَصَبٌ] دوی ته به هلته هیڅ تکلیف نه رسی.

داشان د قرآن کریم آیت مبارک دي: [الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ] جنتیان به وائی چې ټول تعریفونه الله لره دی (الله تعالیٰ شکر دې) چې هغه ذات زمونږ نه غم لرې اوساتلو.
چنانچه علامه ابن عبدالبر رحمه الله علیه فرماني چې هم په دې وجه، والله اعلم، ځینې حضرات فرماني چې چا شراب اوڅکل او بغیرد توبې نه مړ شو نو هغه به جنت ته نه داخلېږي.

لیکن فرماني چې دا مذهب چې شراب څکونکي به همیشه دپاره جنت ته نه داخلېږي، دا ښه مذهب نه دې.

زمونږ په نزد حدیث په دې باندې محمول دې چې شراب څکونکي که دتوبې نه بغیر مړ شو

(۱) (مرقاۃ المفاتیح کتاب الحدود باب بیان الخمر: ۷/۲۱۰)

(۲) (مرقاۃ المفاتیح کتاب الحدود باب بیان الخمر: ۷/۲۱۰، بذل المجهول کتاب الاشریة باب النهی عن السكر:

(۴۱۳/۱۱)

(۳) (مرقاۃ المفاتیح کتاب الحدود باب بیان الخمر: ۷/۲۱۰)

نو هغه به جنت ته نه داخلېږي، ددې گناه په وجه څنگه چې د نورو گناه كبره حكم دې.
خو كه دالله تعالى خوښه شي نو بخښنه به ورته او كړي او جنت ته به داخل شي. او په جنت
كښې به د جنتي شرابو سره سره دنورو نعمتونو نه هم متمتع كېږي. (١)
حديث نمبر: ٥٢٥٤ تا ٥٢٥٦

٥٥٤٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ نِسَاءَ بَنِي إِسْرَءِيلَ بِقَدْ حَيْنٍ مِنْ
خَمْرٍ وَلَبَنٍ، فَظَنَرُ الْيَهُودَ، ثُمَّ أَخَذَ اللَّبَنَ، فَقَالَ جَبْرِيلُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَذَاكَ لِفُظْرَةٍ، وَكَوَأَخَذَتْ
الْفُظْرَةُ أَمْتًاكَ، تَابَعَهُ مَعْمَرٌ، وَأَبْنُ الْهَادِ، وَعُمَانُ بْنُ عُمَرَ، وَالزُّبَيْدِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ

ترجمه: حضرت ابوهريره ؓ نه روایت دې فرمائی چې نبی کریم ﷺ ته د معراج په شپه د
ایلیا په مقام دوه پیالی پيش کړې شوې، یوه دشرابو او بله د پیثو، نبی کریم ﷺ دواړو
پیالو طرف ته اوکتل، بیا یې د پیثو والا پیالی واخسته. نو جبرائیل علیه السلام
اوفرمائیل: ټول تعریفونه الله لره دی (الله تعالی شکر دې) چې هغه تاته دظرت هدايت
اوکړو، که تاسو دشرابو پیالی اخستی وی نو ستاسو امت به گمراه شوې وي.

٥٥٤٧- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
سَمِعَتْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثًا لَا يُحَدِّثُكُمْ بِهِ غَيْرِي، قَالَ: "مِنْ أَثَرِ رَافِعِ
السَّاعَةِ: أَنَّ يَظْهَرُ الْجَهْلُ، وَيَقْلُ الْعِلْمُ، وَيَظْهَرُ الزُّنَا، وَيُشْرَبُ الْخَمْرُ، وَيَقْلُ الرِّجَالُ، وَيَكْثُرُ النِّسَاءُ،
حَتَّى يَكُونَ لِلْحَمِيمِ امْرَأَةٌ قَبْلَهُنَّ رَجُلٌ وَاحِدٌ"

دويم روایت دحضرت انس ؓ دي، فرمائی چې ما د رسول کریم ﷺ نه داسې حديث اوريدلې
دې چې زما نه علاوه به يې تاسو ته هيڅوک بيان نه کړي، نبی کریم ﷺ اوفرمائیل: د قیامت د
نڅښونه يو دا هم ده چې جهالت به غالب شي، او علم به کم شي، زنا به زیاته شي، او شراب
به ځکلي کيږي، سړي به کم شي، ښځې به زیاتي شي چې د پنځوسو ښځو نگران به يو سړي وي.

٥٥٤٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ،
قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَأَبْنَ الْمُسَيَّبِ، يَقُولَانِ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ
الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ»

دريم روایت دحضرت ابوهريره ؓ دي، نبی کریم ﷺ فرمائی چې زنا کوونکی زنا نه کوي په
دې حال کښې چې هغه مؤمن وي، او شراب څکونکې شراب نه څکي په دې حال کښې چې
هغه مؤمن وي، او غل غلا نه کوي په دې حال کښې چې هغه مؤمن وي.

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ
هِشَامٍ: أَنَّ أَبَا بَكْرٍ، كَانَ يُحَدِّثُهُ [ص: ٥٥] عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، ثُمَّ يَقُولُ: كَانَ أَبُو بَكْرٍ

(١) (فتح المالك بتزيين التمهيد لابن عبد البر، كتاب الأشربة باب تعريم الخمر: ١٠٦/٩، عمدة القاري: ٢١/ ٢٤٤)

يَلْجِئُ مَعَهُ: «وَلَا يَلْتَمِمْ نَهْبَةً ذَاتَ شَرَفٍ» يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَبْصَارَهُمْ فِيهَا، حِينَ يَنْتَهِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ»

ابن شهاب فرمائی چې ما ته عبدالملك بن ابوبکر بیان اوفرمائیلو چې ابوبکر بن عبدالرحمان به دې سره دومره زیاتوالی بیانولو چې دمومن کیدو په حالت کښې هغه داشان د ورځې ډاکنه نه کوی چې خلق دې په ډاکنه کولوینی.

تر اجم رجال:

دابو الیمان الحکم بن نافع حالات په بدء الوحي کښې (۱) دشعیب بن ابی حمزه حالات په بدء الوحي کښې (۲) دابن شهاب زهری حالات په بدء الوحي کښې (۳) دسعید بن المسیب حالات په کتاب الایمان کښې (۴) دحضرت ابوهریره ؓ حالات په کتاب الایمان کښې (۵) تیر شوی دی. دمعمربن راشد حالات په بدء الوحي کښې (۶) دیزید بن عبدالله بن اسامه بن الهاد حالات په کتاب مواقیت الصلاة کښې (۷) دابوالهذیل محمد بن الولید الزییدی حالات په کتاب العلم کښې (۸) تیر شوی دی.

دمسلم بن ابراهیم القصاب فراهیدی حالات په کتاب الایمان کښې (۹) دابوبکر هشام بن ابو عبدالله دستوائی حالات په کتاب الایمان کښې (۱۰) دقتاده بن دعامة حالات په کتاب الایمان کښې (۱۱) دحضرت انس ؓ حالات په کتاب الایمان کښې (۱۲) تیر شوی دی. دابوجعفر بن صالح حالات په کتاب الصلاة کښې (۱۳) دابو محمد عبدالله وهب حالات په کتاب العلم کښې (۱۴) دیونس بن یزید ایلی حالات په بدء الوحي کښې (۱۵) دابوسلمه بن عبدالرحمن بن عوف حالات په کتاب الایمان کښې (۱۶) تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۷۹)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۸۰)

(۳) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۴) (کشف الباری: ۲/۱۵۹)

(۵) (کشف الباری: ۱/۶۵۹)

(۶) (کشف الباری: ۱/۴۶۵)

(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۵۲۸)

(۸) (کشف الباری: ۳/۳۹۱)

(۹) (کشف الباری: ۲/۴۵۵)

(۱۰) (کشف الباری: ۲/۴۵۶)

(۱۱) (کشف الباری: ۲/۳۲)

(۱۲) (کشف الباری: ۲/۴۱)

(۱۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۷۱)

(۱۴) (کشف الباری: ۳/۲۷۷)

(۱۵) (کشف الباری: ۱/۴۶۳)

(۱۶) (کشف الباری: ۲/۳۲۳)

عبد الملك بن ابی بکر: د عبد الملك بن ابی بکر بن عبد الرحمان بن الحارث ذکر وړاندې بار بار راغلې دي.

دوئ د خپل والد ابو بکر بن عبد الرحمان نه، خارجه بن زيد بن ثابت نه او د خلاد بن السائب وغيره حضراتو نه روايت کوي. (۱)

او د دوئ نه روايت کوونکي اسحاق بن الحارث القرشي، ابو حازم سلمة بن دينار وغيره حضرات دي. (۲)

امام نسائي رحمه الله عليه د دوئ باره کښې فرمائي: ثقه. (۳)

ابن حبان رحمه الله عليه د دوئ ذکر په کتاب الثقات کښې کړې دي. (۴)

د هشام بن عبد الملك د خلافت په ابتدائي زمانه کښې وفات شو. (۵)

قوله: ابوبکر: د ابو بکر بن عبد الرحمان بن الحارث حالات په ابواب الأذان کښې تير شوي دي. (۶)

قوله: أسري به بإيلياء بقدر حين: ايلياء د ښار نوم دي، کوم ځانې چې بيت المقدس واقع دي. (۷)

د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې دوه پيالي پيش کړې شوې، يوه د شرابو او بله د پيښو نبي کریم ﷺ د پيښو والا پياله واخستله.

سوال: دلته د دوئ پيالو پيش کولو ذکر دي، حالانکه ځينو رواياتو کښې د دريو پيالو ذکر دي، په هغې کښې د شرابو او پيښو نه علاو د شهودو ديالي هم ذکر دي؟

جواب: د دې جواب دا ورکړي شوي دي چې ايلياء کښې دوه پيالي پيش کړې شوې وې، څنگه چې دلته روايت باب کښې دی اوسدرة المنتهى ته په تلو باندې ورته درې پيالي پيش کړې شوې وې. (۸)

قوله: نماخذ اللين: علامه ابن عبد البر رحمه الله عليه فرمائي چې نبي کریم ﷺ خمر (شراب) په دې وجه واخستل چې نبي کریم ﷺ ته معلومه وه چې د شرابو د حرمت حکم نازلیدو والا دي. (۹)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائي چې په دې کښې دا احتمال هم دي چې نبي کریم ﷺ چونکه د شروع نه د شرابو څکلو عادي نه وو ځکه یې د پيښو پيالا اختيار کړه. (۱۰)

(۱). کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۲۶۸۸، ۵۷/۴، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۳۵۱۷، ۲۸۹/۱۸

(۲). کتاب الثقات لابن حبان: ۵۷/۴، تهذيب الكمال: ۲۸۹/۱۸

(۳). تهذيب الكمال: ۲۹۰/۱۸

(۴). کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۲۶۸۸، ۵۷/۴

(۵). کتاب الثقات لابن حبان: ۵۷/۴، تهذيب الكمال: ۲۹۰/۱۸

(۶). کشف الباري رقم الحديث: ۷۸۹

(۷). (فتح الباري: ۴۱/۱۳، عمدة القاري: ۲۱/۲۴۳، شرح الكرماني: ۱۳۹/۲۰)

(۸). (عمدة القاري: ۲۱/۲۴۴، شرح الكرماني: ۱۳۹/۲۰)

(۹). (فتح الباري: ۴۱/۱۳)

(۱۰). (فتح الباري: ۴۱/۱۳)

قوله: الحمد لله الذي هدانا لهذا للفرقة: فطرة نه مراد دله دين اسلام او په دې باندې استقامت دي. (۱)

علامه قرطبي رحمه الله عليه فرمائي چې الله تعالى جبرائيل عليه السلام دپاره دحضرت محمد ﷺ پي اختيارول علامت جوړ كړو دامت محمديه په هدايت باندې خكه چې پي داسې خيز دې چې دانسان خيټې ته دټولو نه اول تلونكې خيز دې او پي داسې غذا ده چې د هر قسمه مفاسدو نه پاك ده.

او دين اسلام هم داشان دې چې دبنو آدم نه دټولو نه اول دا عهد اخستې شوې وو چې په اسلام باندې به تگ كوي، او هم دا اسلام درو حونو غذا ده، او هم په اسلام سره رو حونو ته طاقت ملاويږي. (۲)

قوله: لو اخذت الخمر غوت امتك: حضرت جبرائيل عليه السلام دا خبره يا خو په طور د فال او كړه يا ورته ددې علم وو چې په كوم يو خيز به باندې كومه نتجيه مرتب كيږي. (۳)

قوله: تابعه معمر، وابن الهادي، وعثمان بن عمر، والزبيدي، عن الزهري: يعني د شعيب متابعت معمر بن راشد، ابن الهادي، عثمان بن عمر او زبيدي كړې دي.

دتعليقاتو تخريج: دمعمر روايت امام بخاري په كتاب احاديث الانبياء/باب قول الله تعالى: {هل اتاك حديث موسى} كښي موصولا نقل كړې دي. (۴)

د ابن الهادي روايت امام نسائي او د عثمان بن عمر روايت تمام الرازي (۵) او د زبيدي روايت امام نسائي په السنن الكبرى كتاب التعبير په كښي موصولا نقل كړې دي. (۶)

قوله: سمعت من رسول الله صلى الله عليه وسلم حديثا لا يحد لكم به غيري: حضرت انس ؓ يا خو دا په دې وجه او فرمايل چې حضرت انس ؓ په صحابه كرامو كښي ټولو نه آخر كښي وفات شوې دي، د هغوي نه علاوه بل خوك صحابي نه وو پاتې. يا هغوي ته معلوم وو چې دا حديث په موجوده ژوندو صحابه كرامو د هغوي نه علاوه بل صحابي در رسول الله ﷺ نه دي آوريدلي. (۷)

قوله: من أشرط الساعة: دا د الشرط (د راه په فتحې سره) جمع ده، په معني د علامت. (۸)

(۱) (شرح الكرماني: ۱۳۹/۲۰، فتح الباري: ۴۱/۱۳، عمدة القاري: ۲۱/ ۲۴۴، إرشاد الساري: ۳۲۵/۱۲)

(۲) (المفهم لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم، كتاب الأشربة باب شرب اللبن وتناوله من أيدي الرعاء: ۲۸۰)

(۳) (فتح الباري: ۴۱/۱۳)

(۴) (الجامع الصحيح للبخاري، كتاب احاديث الانبياء/باب قول الله تعالى: {وهل اتاك حديث موسى} رقم الحديث: ۳۳۹۴، تغليق التعليق: ۱۲/۵)

(۵) (فتح الباري: ۴۱/۱۳، تغليق التعليق: ۱۳/۵)

(۶) (السنن الكبرى للنسائي كتاب التعبير، الغمر رقم الحديث: ۷۶۴۳، تغليق التعليق: ۱۴/۵)

(۷) (شرح الكرماني: ۱۳۹/۲۰، فتح الباري: ۴۲/۱۳، عمدة القاري: ۲۱/ ۲۴۵)

(۸) (لسان العرب باب الشين: ۸۲/۷، عمدة القاري: ۲۱/ ۲۴۵)

قوله: تشرب الخمر: ای ظاهر اعلانیة، یعنی شراب به یشکاره خُکلی کبیری. دکشمهینی رحمة الله علیه په روایت کښې دا الفاظ دی: شراب الغبر. یعنی شرب دمصدر په اضافت سره لیکن د تشب الغبر الفاظ زیات مناسب دی. ددې په وجه په عبارت کښې یووالی برقرار پاتې کبیری، ځکه چې عبارت کښې ټولو ځایونو کښې دفعل صیغه استعمال شوې ده. (۱)

قوله: یقول الرجال: د جنگونو د کثرت په وجه به سړی کم شی. (۲)

قوله: لا یشرب الخمر حیلین یشربها وهو مؤمن: دلته یا خو دایمان نه مراد کامل ایمان دې، ای لایکون کاملان الإیمان حال کونه ښې شرب الخمر.

یا دا په تهدید او تغلیظ باندې محمول دی یعنی حقیقی معنی مراد نه ده، او یا دا د هغه کس متعلق دی کوم چې شراب ځکل حلال گنړی. (۳)

دا تاویلات ځکه ضروری دی چې د اهل سنت والجماعت په نزد د گناه کبیره په ارتکاب سره سړي د ایمان نه نه خارجېږي.

قوله: کأن أبوبکر یلحق معبرین: «ولا ینتهب مهبه ذات شرف.....» ابوبکر دمذکوره جملو سره د ولا ینتهب اضافه هم کړې ده.

قوله: مهبه: مهبه (د نون په فتحې سره) به په دې وخت کښې به د مهب ینتهب (د فتح نه) مصدر وی په معنی د لوټ مال کول (اکه اچول)، او د نون په ضمې سره مهبه لوټ کړې شوی څیز ته وائی. (۴)

قوله: ذات شرف: ای المکان العال، یعنی هیڅ یو کس د مؤمن کیدو په حالت کښې داسې لوټ مار نه کوی چې خلق هغه ته گوری او خلق هغه ته فریادونه کوی، او خلق دهغه نه دخپل مال وچان په بیج کولو قادر نه وی. (۵)

دا شربه قسمونه اود ائمه گرامو مذهبونه:

د ائمه ثلاثه مذهب: دائمه ثلاثه او احنافو کښې دامام محمد رحمة الله علیه په نزد ټول نشې والا مشروبات خمر یعنی د شرابو په حکم کښې دی، ددې قلیل او کثیر حرام دی. او ددې په شارب (څکونکي) به حد جاری کبیری. دخمر پشان هر مسکر مشروب نجس دې. او ددې اخستل او خرڅول جائز نه دی، البته خمر نه علاوه د نورو اشربه په حرمت کښې دا اختلاف

(۱) (فتح الباری: ۴۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۴۵/۲۱)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۴۰/۲۰، عمدة القاری: ۲۴۵/۲۱)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۴۰/۲۰، فتح الباری: ۴۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۴۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۲۷/۱۲)

(۴) (لسان العرب باب النون: ۲۹۹/۱۴، شرح الکرمانی: ۱۴۰/۲۰، عمدة القاری: ۲۴۶/۱۲، إرشاد الساری: ۳۲۷/۲۱)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۴۰/۲۰، عمدة القاری: ۲۴۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۲۷/۲۱)

به وجه ددي حلال گنر لوسره به خكونكي ته به كافر نشي وئيلى. (١)
دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه او امام ابو يوسف رحمه الله عليه مذهب دشيخينو رحمهما الله به
نزد په دي كنبې تفصيل دي، هغوى فرمائي چې د اشربه درې قسمونه دي.

اول قسم: دا د كچه انگورو شيره وي، اذا اشتد وغلظ باليد يعني كله چې د زيات وخت د
كيخودو يا د ويشلو په وجه په دي كنبې شدت راشي او اوختكيږي او ددي نه زگ روان
شي، صاحبين دزگ روانيدو شرط نه لگوي. (٢)

علامه شامي رحمه الله عليه فرمائي چې نهايه وغيره كنبې دي چې دحرمت په باب كنبې
خوبه د صاحبينو قول اخستې شي يعني اگر چې زگ ترې روان نشي خو بيا هم هغه حرام
دي، ليكن د حد جاري كولو په سلسله كنبې به دامام صاحب رحمه الله عليه قول اخستې
كيږي، يعني حد به په داسې شراب خكونكي باندې جاري كيږي چې دهغې نه زگ روان
شي. (٣)

د اول قسم حكم: ددې حكم دادې چې ددې قليل و كثير استعمال مطلقا حرام دي،
خكونكي باندې به حد جاري كيږي، اگر چې هغه يوه قطره خكلې وي. دا نجس العين دي،
ددې بيع جائز نه ده، اودې لره حلال گنرلو والا كافر دي. (٤)

دويم قسم: طلاء، نقيم التمر، نقيم الزبيب

قوله: طلاء: دانگورو شيرې ته وائي. كله چې هغه دومره پخه كړې شي چې دوه حصو نه كم
لاړ شي. (٥)

كه دانگورو شيره پخه كړې شي او دوه حصې يا زياته اوسوزلې شي نو په دي كنبې نشه نه
پيدا كيږي، هغه حلاله ده. (٦)

قوله: نقيم التمر: كجهورې په ابوو كنبې واچوي او ډير وخت دپاتې كيدو په وجه په دي كنبې

(١) (المعنى لابن قدامة كتاب الأشربة: ١٣٦/٩، روضة الطالبين كتاب السرقه، باب حد شارب الخمر: ٣٧٥/٧، السراج
الرواج كتاب الأشربة ص: ٥١٥، العاوي الكبير كتاب الأشربة: ٣٧٦/١٣، كتاب الام كتاب الحدود: ٥٤٢/١٢
البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحدود: ٥١٩/١٢، المدونة الكبرى، كتاب الأشربة: ٢٤١/٦، شرح الزرقاني
كتاب الأشربة تحريم الخمر: ١٧٠/٤، المنقني شرح مؤطا امام مالك، كتاب الأشربة الحد في الخمر: ٢٩٣/٤)
(٢) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ٣٢/١٠، الهداية مع فتح القدير كتاب الأشربة: ١٠٨/١٠، بدائع الصنائع، كتاب
الأشربة: ٤٠٦/٦، تكملة البحر الرائق كتاب الأشربة: ٤٠٠/٨)

(٣) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ٣٢/١٠)

(٤) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ٣٢/١٠، بدائع الصنائع، كتاب الأشربة: ٤١٦/٦، فتح القدير كتاب
الأشربة: ١٠٨/١٠، تكملة البحر الرائق كتاب الأشربة: ٤٠٠/٨)

(٥) (الهداية مع فتح القدير كتاب الأشربة: ١٠٥/١٠، تكملة البحر الرائق كتاب الأشربة: ٤٠٠/٨، بدائع الصنائع،
كتاب الأشربة: ٤١٦/٦)

(٦) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ٣٦/١٠)

شدت او خوتکیدل (جوش) پیدا شی. (۱)

قوله: نقیع الزیبب: هغه شرابو ته وائی، چې په هغې کښې کشمش واچولې شی، او ډیر وخت د کیخودو په په هغې کښې شدت راو خوتکیدل په راشی. (۲)

د دویم قسم حکم: دا درې واړه اشربه هم د خمر په حکم کښې دی. نجس دی، او ددې قلیل او کثیر استعمال حرام دی. البته ددې څکونکي باندې به د امام ابوحنیفه رحمه الله علیه او امام ابویوسف رحمه الله علیه په نزد د نشې مقدار څکلو نه پس حد جاری کیږی. ځکه چې ددې اشربه خمر کیدل ظنی دی. او حد د شبهې په وجه ساقط کیږی. او ددې حلال گنړلو والا به کافر نه وی. (۳)

د امام ابوحنیفه رحمه الله علیه په نزد ددې درې واړو مشروباتو بیع جائزه ده. د صاحبینو په نزد جائزه ده. (۴)
قسم سوم نیبذ:

قوله: نیبذ: کهجورې، کشمش وغیره لو شان په اور پاخه کړې شی «ما قبل نقیع الزیبب، په اور معمولی شان پخولو نه بغیر کیږدی چې په دې کښې شدت راشی، یا شهد، غنم، اوربشې وغیره په اوبو کښې کیخودې شی یا په اور معمولی شان پاخه کړې شی اگر چې په دې کښې شدت راشی. (۵)

دقسم سوم حکم: د جمهورو په نزد خو داهم جائز نه دی، لیکن د امام ابوحنیفه رحمه الله علیه په نزد د نیبذ قلیل مقدار چې دهغې په وجه دنه نشه کیدو غالب گمان اویقین وی، نو ددې استعمال جائز دې په دې شرط چې تعیش دپاره نه وی، بلکه د تقویٰ فی العبادة په نیت سره وی. (۶)

حاصل د کلام دادې چې د امام صاحب رحمه الله علیه او د جمهورو په مینځ کښې اختلاف په دوو څیزونو کښې دې، یو په اشربه ثلاثه کښې، چې د جمهورو په نزد دا ټول خمر دی. لیکن د امام صاحب رحمه الله علیه په نزد اشربه ثلاثه خمر خو دی لیکن ددې خمر کیدل ظنی دی. لهذا ددې په شارب باندې حد نشته دې. اود جمهورو په نزد ددې خمر کیدل ظنی نه دی، لهذا ددې په شارب به حد جاری کیږی.

(۱) (الهدایة مع فتح القدير كتاب الأشربة: ۱۰۶/۱۰، البحر الرائق كتاب الأشربة: ۴۰۰/۸، بدائع الصنائع، كتاب

الأشربة: ۴۱۶/۶، الدر مع الرد: كتاب الأشربة: ۳۸/۱۰)

(۲) (الدر مع الرد: كتاب الأشربة: ۳۸/۱۰، بدائع الصنائع، كتاب الأشربة: ۱۰۶/۱۰)

(۳) (الدر مع الرد: كتاب الأشربة: ۳۸/۱۰، فتح القدير كتاب الأشربة: ۱۱۴/۱۰، بدائع الصنائع كتاب

الأشربة: ۴۵۶/۶، البحر الرائق كتاب الأشربة: ۴۰۱/۸)

(۴) (الدر مع الرد، كتاب الأشربة: ۴۱۶/۱۰، الهدایة مع فتح القدير كتاب الأشربة: ۱۱۴/۱۰)

(۵) (الدر مع الرد: كتاب الأشربة: ۴۰/۱۰، البحر الرائق كتاب الأشربة: ۴۰۲/۸)

(۶) (الدر مع الرد: كتاب الأشربة: ۴۰/۱۰، البحر الرائق كتاب الأشربة: ۴۰۲/۸)

دویم اختلاف: د اشربه اربعه نه علاوه باقی اشربه مسکره چې نشی په کنبې نه وی او قلیل مقدار کنبې دی، مثلاً نبیذ وغیره. دامام صاحب رحمۃ الله علیه په نزد ددې قلیل مقدار استعمالول جائز دی. دجهورو په نزد جائز نه دی.

دامام ابوحنیفه رحمه الله علیه دلائل: دامام ابو حنیفه رحمه الله علیه استدلال د لغت نه دې دهغوئ فرمائی چې اهل لغت د خمر اطلاق د انگورو په شیره کوی، د باقی میوؤ په شیره باندې د خمر اطلاق په لغت کنبې نشته دې.

چنانچه ابن سیده په المخصص کنبې فرمائی: الخمر ما أسکر من عصير العنب والجمع غمور. (۱)
او ابن منظور افریقی په لسان العرب کنبې دهغوئ قول نقل کړې دې: الغمر انما هي العنب دون سائر الاشياء. (۲)

دویم دلیل: عبدالرزاق خپل مصنف کنبې یو روایت نقل کړې دې: قال النبی ﷺ الخمر من العنب والسکر من التمر والمز من الذرة والغیر من الحنطة والبتع من العسل، کل مسکر حرام. (۳)
دې روایت کنبې تصریح ده چې خمر د انگورو وی، داروایت اگر چې حضرت سعید بن المسیب مرسل نقل کړې دې، لیکن دهغوئ مراسیل بالاجماع مقبول دی. (۴)
دویم دلیل: حضرت ابن عمر رضی الله عنهما اثر دې:

أما الخمر فحرام لا سبيل إليها وأما ما سواها من الأشربة فكل مسکر حرام. (۵)
د نبیذ په قلیل مقدار استعمال د حلت دلائل:
اول دلیل: د حضرت ابن عمر فاروق رضی الله عنهما اثر دې:

حرامت الخمر لعينها، قلیلها وكثيرها، والسکر من كل شراب. (۶) خمر لذاته حرام دی. قلیل هم او کثیر هم. او په نورو شرابونو کنبې دنشې مقدار حرام دې.

دویم دلیل: د حضرت عمر رضی الله عنهما اثر دې چې حضرت عمر رضی الله عنهما په سفر کنبې وو، دوی ته نبیذ پیش کړې شو، دوی دهغې نه اوڅکل نو ځله یې وړانه کړه، او وې فرمائیل چې دطائف نبیذ ډیر سخت وی. بیایې اوبه راوغوښتي او په هغې کنبې یې واچولې او بیایې اوڅکل. (۷)

داروایت هم دنبیذ د غیر مسکر مقدار په حلت دلالت کوی.

دویم دلیل: حضرت ابو موسی اشعری رضی الله عنهما او حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنهما یمن ته روان وو. نبی

(۱) المخصص لابن سیده: ۱/۱۷۲

(۲) لسان العرب باب الغاء: ۴/۲۱۱

(۳) المصنف لعبدالرزاق، باب أسماء الخمر: ۹/۱۴۵، رقم الحديث: ۱۷۳۶۶

(۴) التکت علی کتاب ابن الصلاح، النوع التاسع المرسل، حکم المرسل ص: ۲۰۶، دارالکتب العلمیة

(۵) المصنف لعبدالرزاق کتاب الأشربة ما ینهی عنه من الأشربة رقم الحديث: ۱۷۳۲۰

(۶) السنن الکبری للبیهي: کتاب الشهادات باب: شهادة أهل الأشربة رقم الحديث: ۲۰۹۴۷، ۳۶۱/۱۰

(۷) شرح معانی الآثار، کتاب الأشربة باب ما یحرم من التبیذ: ۱/۳۵۹

اکرم ﷺ نه یئ تپوس اوکرو چې هلته د غنمو او اوریشو شراب جوړیږي، دهغې څه حکم دي؟ نبی کریم ﷺ او فرمائیل: اشربوا لاتسکرو. (۱)
امام طحاوی رحمه الله علیه فرمائی:

كان ذلك دليلاً أن حكم البقذار الذي يسكر من ذلك الشراب خلاف حكم ما لا يسكر منه. (۲)

یعنی دا دلیل په دې خبره دې چې (ددې غنمو، اوریشو وغیره دشرابو) دهغې مقدار حکم کوم چې نشه پیدا کوي، دهغه مقدار د حکم نه خلاف دې چې په هغې کبښې نشته نه وي. مخلووم دلیل: دعبد الله بن شخیر روایت دي:

دې رسول الله ﷺ عن أشربة، قال قلیل له، إنه لا بد منها أو دعوها، قال: فاشربوا ما لم يسفه أحلامكم ولا يذهب أموالكم. (۳)

علامه هیثمی رحمه الله علیه ددې حدیث سند صحیح گرزولي دي. (۴)
ددې روایاتو نه دا خبره معلومیږي چې د اشربه اریعه نه علاوه باقی مشروباتو کبښې دغیر مسکر مقدار استعمال جائز دي.
فائده: ددې روایاتو په وجه امام ابوحنیفه رحمه الله علیه اگر چه د نبیذ مقدار غیر مسکر استعمال جائز گنږلو لیکن دمختلف فیه کیدو په وجه پخپله هغوی ددې استعمال کله هم نه دې کړې.
چنانچه دهغوی دا قول مشهور دي:

لو أعطيت الدنيا بهذا فإمرها لا فتي بها، لأن فيه تفسيق بعض الصحابة ولو أعطيت الدنيا شرابها لأشربها لأنه لا ضرورة فيه. (۵)

که ماته د ټولې دنیا دولت ملاؤ شی، نو زه به ددې نبیذ د حرمت فتوی ور نکړم، ځکه داسې کولو سره د ځینې صحابه کرامو تفسیق لازمیږي.
او که ماته ټوله دنیا را کړې شی چې ددې په بدله کبښې څه نبیذ او حکم نو څه به داسې اونه کړم، نبیذ به اونه حکم، ځکه چې په دې کبښې څه ضرورت نشته.
دا حنافو په نزد مفتی به قول: روستنو فقهاء احنافو دفساد زمانه په وجه د اشربه اریعه نه علاوه د اشربه هم د امام محمد رحمه الله علیه د قول مطابق دحرمت فتوی ورکړې ده. ځکه چې دنبیذ غیر مسکر مقدار د امام ابوحنیفه رحمه الله علیه په نزد اگر چې جائز دي، خو په دې زمانه کبښې به یی خلق د تعیش او د مسکر په نیت سره څکی، ځکه احنافو هم دنبیذ باره

(۱) (شرح معانی الآثار، کتاب الأشربة باب ما یحرم من النبیذ: ۲/۳۶۰)

(۲) (شرح معانی الآثار، کتاب الأشربة باب ما یحرم من النبیذ: ۲/۳۶۰)

(۳) (المصنف لعبد الرزاق کتاب الأشربة: ما یمنی عنه من الأشربة: ۱۳۶/۹، رقم الحدیث: ۱۷۳۲۴)

(۴) (مجمع الزوائد للهيثمی: ۵/۶۶)

(۵) (رد المحتار کتاب الأشربة: ۱۰/۳۹)

کنبی مطلقاً دحرمت فتوی ورکړې ده. (۱)

د جمهورو دلائل: امام بخاری رحمه الله علیه په باب الخمر من العنب، باب نزل تعمیم الخمر من البس، والتبر، باب الخمر من العسل، باب ما جاء في أن الخمر ما حارم العقل من الشراب ددې څلورو ابوابو لاندې څومره روایات ذکر فرمائیلې دي. هغه ټول روایات د جمهورو دلائل دي.

دویم دلیل: سینن ابی داؤد کنبی روایت دي: «(ان من العنب خمر، وان من التمر خمر، وان من العسل خمر، وان من البزغ خمر، وان من الشعير خمر)» (۲) دې روایت کنبی دي چې دانگورو شراب شویا د اوربشویا د غنمو، ټولو باندې د خمر اطلاق کړې شوې دي.

دویم دلیل: د حضرت جابر ؓ روایت دي: ما اسکر کثیره فقليله حرام: (۳)

خلووم دلیل: د حضرت سعد بی ابی وقاص ؓ روایت دي: دهن من قليل ما اسکر کثیر: (۴)

پنځم دلیل: د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها روایت دي: کل مسکر حرام او ما اسکر منه الفرق قبل الكف منه حرام: (۵)

شپږم دلیل: همداشان روایت دي: کل مسکر خمر کل مسکر حرام: (۶) ددې احادیثو نه جمهور استدلال کوي چې خمر صرف د انگورو شیرې ته نه وائی، طلاء، نقيع الزبيب وغيره هم خمر دي. دشان د انځه مسکره قليل استعمال هم جائز نه دي.

د جمهورو د دلائلو جواب: امام صاحب رحمه الله علیه فرمائی چې د عصير عنب نه علاوه باقی اشربه باندې د خمر اطلاق مجازی دي. لغة او حقیقتاً نه دي، ځکه چې په لغت کنبی خمر صرف ماء عنب ته وئیلې کیږي. لکه څنګه چې د لغت د کتابونو حوالې تیرې شوې.

او په سورة يوسف کنبی دي: [قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرِئِي أُغْوِيكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ] (۷) یعنی یوقیدی او وئیل چې ماخوب کنبی اولیدل چې څه انگورنچونړی کوم، په دې آیت مبارک کنبی په انگورو د خمر اطلاق شوې دي ځکه چې هغه په راتلونکي وخت کنبی خمر جوړیږي. او

(۱) (الدر مع الرد: کتاب الأشربة: ۴۲/۱۰)

(۲) (سنن ابی داؤد: کتاب الأشربة/باب الخمر مما هو رقم الحديث: ۳۶۷۶، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحدود حد الخمر: ۵۲۰/۱۲)

(۳) (سنن النسائي، كتاب الأشربة/باب تعريم كل شراب أسكر رقم الحديث-۵۱۱۷)، المغني لابن قدامة كتاب الأشربة: ۱۳۶/۹، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحدود: ۵۲۰/۱۲)

(۴) (سنن نسائي، كتاب الأشربة/باب تعريم كل شراب أسكر) (رقم الحديث-۵۱۱۹)

(۵) (سنن ابی داؤد: کتاب الأشربة/باب الخمر مما هو رقم الحديث: ۳۶۸۷، المغني لابن قدامة: ۱۳۶/۹، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحدود: ۵۲۱/۱۲)

(۶) (مسند احمد، مسند عبدالله بن عمر: رقم الحديث: ۴۶۴۴، البيان: ۴۲۰/۱۲)

(۷) (سورة يوسف: ۳۶)

بلاقرینه د خمر نه انگور په هغه وخت کښې گنړلې شی کله چې لفظ د خمر انگوری شراب دپاره خاص وی.

او ما سکر کثیر قلیلله حرام لره خمر باندې محمول کولې شی ځکه چې د خمر قلیل مقدار هم حرام دی. چنانچه مولانا ظفر احمد عثمانی صاحب رحمۃ الله علیه فرمائی:

يكون معنا الخمر حرام قلیلها وكثیرها، وهذا التاویل هو المتعبین عندنا، لما روينا عن عمر رضي الله عنه أنه شرب النبيذ المسكر بعد كسر^(۱) بالماله.

لیکن حقیقت دادې چې دې تاویل باندې زړه اوبه نه ځکی، ځکه چې ما عام دي، کوم چې خمر او غیر خمر ته شامل دی.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه او نور صحابه کرامو چې کوم آثار دی هغه موقوف دی. او ما سکر کثیر قلیلله حرام حدیث مرفوع دي.

چنانچه علامه انور شاه کشمیری رحمۃ الله علیه فرمائی:

ومراد الحديث أن كل شراب من شأنه السكر فهو حرام..... وقد ثبت أن بعد مرور الدهر أن مراد الحديث كما ذهب إليه الجمهور أن لا أصرف الأحاديث من ظاهرها^(۲).

البته ددې نه زیات دا خبره ثابتیږي چې دا باقی اشربه مسکر په ځکلو کښې د خمر په حکم کښې دی. لهذا د اشارو په شان ددې د قلیل او کثیر استعمال درست نه دي. ددې ټولو امورو د خمر په حکم کښې کیدل ددې روایاتو نه نشي ثابتیدي.

هم په دې وجه ډیر احناف علماء کرامو د حرمت په حق کښې د جمهورو د مذهب مطابق فتوی ورکړې ده چې ددې استعمال مطلقا حرام دي او د بیع او د حد په حق کښې یی امام صاحب په قول فتوی ورکړې ده^(۳). ددې اشربه ثلاثه دنجاست باره کښې دا حنافو په نزد نجاست غلیظه او خفیفه دواړه اقواله دي^(۴).

د تراجم بخاری مقصد: امام بخاری رحمۃ الله علیه دلته په شروع کښې څلور تراجم قائم کړي دي. اول ترجمه الباب باب ان الغمر من العنب دي چې شراب د انگورو نه جوړیږي، دې نه پس دویم ترجمه الباب باب دل تعیم الغمروه من النسم والتمرین قائم کړې دي، چې شراب د کهجورو نه جوړیږي. او بیا یی ترجمه الباب باب الغمر من العسل قائم کړې دي، څلورم باب

(۱) (اعلاء السنن کتاب الأشربة، باب حرمة الخمر: ۱۷/۲۱)

(۲) (فیض الباری: ۴/۳۴۶)

(۳) (الدر مع الرد: کتاب الأشربة: ۳۸/۱۰، بدائع الصنائع، کتاب الأشربة: ۴۵۶/۶)

(۴) (رد المحتار کتاب الأشربة: ۳۸/۱۰، الهدایة مع فتح القدير کتاب الأشربة: ۱۱۵/۱۰)

بین باب ماجاء فی ان الخبر ما غامر العقل قائم کرې دې. ددې تراجم نه د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد څه دې؟ په دې کښې دوه احتمالات دي. اول احتمال: اول احتمال دادې چې ددې تراجم نه د حضرت امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې څنگه شراب د انگورو وي، دغه شان دتمر او غسل وغيره هم وي، يعنی خبر صرف د عصير غنې سره خاص نه دی څنگه چې د جمهورو مسلك دي. دويم احتمال: دويم احتمال دادې چې امام بخاری رحمه الله علیه دا وئيل غواړي چې اصل شراب کوم ته چې په قران پاک کښې انبا الغبر وئيلې شوی دی، هغه د غنې شراب دی او بابي چې څومره اشربه دی هغې ته مجازاً شراب او وئيلې شو. د امام بخاری رحمه الله علیه په مقصد کښې دا دواړه احتمالونه کيدی شي، بيا هم اول احتمال راجح دي چې هغوی په دې تراجم سره د جمهورو تائيد کوي. (۱)

باب: الخمر من العنب

حدیث نمبر: ۵۲۵۷

۵۵۵۹- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ صَبَّاحٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَاقٍ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ هُوَ ابْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «لَقَدْ حَرَّمَتِ الْخَمْرُ وَمَا بِالْمَدِينَةِ مِنْهَا شَيْءٌ»

ترجمه: حضرت ابن عمر رضی الله عنهما نه روایت دې فرمائی چې کله شراب حرام کرې شو نو هغه وخت په مدينه منوره کښې دانگورو شراب نه وو. تراجم رجال:

د ابو علی الحسن بن صباح حالات په کتاب الايمان کښې (۲)، د محمد بن سابق حالات په کتاب الوصايا کښې د مالک بن مغول حالات په کتاب الوصايا کښې (۳)، د نافع مولى ابن عمر حالات په کتاب العلم کښې (۴)، د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما حالات په کتاب الايمان کښې (۵)، تير شوی دی.

تشريح: قوله: الخمر من العنب دشرح ابن بطلال په نسخه کښې د لفظ وغيره اضافه ده. يعنی الخمر من العنب وغيره (۶).

ليکن حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی: ولم أر لفظ وغيره في شيء من نسخ الصحيح ولا

(۱) (فتح الباری: ۴۲/۱۳ الأبواب والتراجم: ۹۶/۲)

(۲) (کشف الباری: ۴۴/۱۳)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۷۳۷)

(۴) (کشف الباری: ۶۵۱/۴)

(۵) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۶) (شرح ابن بطلال: ۳۸/۶)

الاستیقامات ولا الشرا و ۳ سواۃ. (۱)

یعنی د شرح ابن بطال نه علاوه په بله صحیح نسخه کښې اونه په یوه شرح کښې ما د وغیره اضافه نه ده لیدلې.

قوله: الخمر من العنب: ددې په ترکیب کښې دوه احتمالات دی.

یو احتمال دا چې که باب مضاف شو الخمر طرف ته، په هغه وخت کښې به تقدیری عبارت داشان وی، هدا باب ل بیان الخمر من العنب دا باب دې دخمیر په بیان کښې کوم چې د انگورو نه حاصلیږی.

دې صورت کښې دا ددې منافی نه دې چې د خمر اطلاق د غیر عنب نه حاصلیدونکی شرابو باندې وی.

او دویم صورت دادې، چې الخمر مرفوع وی د مبتداء کیدو په وجه، او من العنب خبر وی، نو په دې صورت به دحصر معنی پیدا شی چې خمر صرف دانگورو نه حاصلیدونکی شرابو ته وائی. (۲)

قوله: «لقد حرمت الخمر وما بالمدينة منها شيء»: یعنی کله چې د شرابو حرمت نازل شو نو په مدینه منوره کښې د انگورو شراب نه وو، د نورو میوو شراب وو، لکه څنگه چې ددې باب په دویم روایت کښې دی.

سوال: په دې روایت کښې دی: ما بالمدينة منها شيء: او راتلونکی روایت کښې دی: وما نجد-

یعنی بالمدينة- خبر الأعقاب الإقلیل: دواړو کښې تعارض دې؟

جواب: حضرت ابن عمر ؓ چې د انگورو د شرابو بالکل نفی اوکړه، نو هغوی د خپل علم مطابق نفی اوکړه چې دهغوی په علم کښې دانگورو شراب بالکل نه وو، او یا داپه مبالغه باندې محمول دی، څنگه چې وئیلې کیږی فلان لیس بشی. (۳)

دترجمة الباب سره مناسبت:

دحدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت په دې اعتبار سره دې چې حدیث مبارک کښې مطلق د خمر ذکر دې مطلق خمر او ددې اطلاق صرف په هغه شرابو کیږی کوم چې د انگورو نه جوړ شوی وی. (۴)

(۱) (فتح الباری: ۴۳/۱۳)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۲۴۷)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۲۴۸، فتح الباری: ۴۴/۱۳، شرح الکرمانی: ۲/۱۴۱، إرشاد الساری: ۱۲/۳۲۷)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۴۸)

۵۵۸۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ عَبْدُ رَبِّهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: «حَرِّمْتُ عَلَيْنَا الْخَمْرَ حِينَ حَرِّمْتُ، وَمَا نَحُدُ - يَعْنِي بِالْمَدِينَةِ - خَمْرُ الْأَعْنَابِ إِلَّا قَلِيلًا، وَعَامَةٌ خَمْرُنَا الْبُسْرُ وَالْثَمَرُ»

ترجمہ: دحضرت انس رضی اللہ عنہ نے روایت دی فرمائی چہ مونہ باندی شراب حرام کرے شو او کله چہ شراب حرام شو نو پہ مدینہ منورہ کنبی بہ د انگورو شراب دیر کم ملاویدل، پہ ہفہ وخت کنبی زمونہ عام شراب د کچہ او پخو کھجورو وو۔
توارجم رجال:

داحمد بن عبداللہ بن یونس تعمی حالات پہ کتاب الایمان کنبی تیر شوی دی۔^(۱) د ابوشہاب عبدربہ بن نافع حالات پہ کتاب الزکاة کنبی،^(۲) د ابو عبیدہ یونس بن عبیدہ بصری حالات پہ کتاب الایمان کنبی،^(۳) د ثابت بن اسلم البنانی حالات پہ کتاب العلم کنبی،^(۴) د حضرت انس رضی اللہ عنہ حالات پہ کتاب الایمان کنبی تیر شوی دی۔^(۵)
تشریح: دا حدیث پہ صحاح ستہ کنبی صرف امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ نقل کرے دی۔^(۶)
قولہ: عامۃ خمرنا البسر:

سوال: علامہ کرمانی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: الخمر مائع والبسر جامد فکیف یکون مویا۔ یعنی خمر یو مائع خیز دی، او کجھورے یو جامد خیز دی، نو خمر باندی دبسر او تمر اطلاق خنگہ درست کیڈیشی؟

جواب: ددی جواب دا ورکری شوے دی چہ پہ دی کنبی د بسر پہ شرابو باندی مجازی اطلاق کرے شوے دی، او یا دلته مضاف مخذوف دی، یعنی: عامۃ اصل خمرنا البسر،^(۷) د ترجمۃ الباب سورہ مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمۃ الباب سورہ مناسبت واضح دی۔^(۸)
حدیث نمبر ۵۲۵۹

۵۵۸۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي حَبَّانٍ، حَدَّثَنَا عَامِرٌ، عَنْ ابْنِ أَبِي عَمْرٍاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَ: «مَا خُرِّجَ عَلَى الْيَنْبَرِ، فَقَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَهِيَ مِنْ ثَمَرَةِ الْعِنَبِ وَالْثَمَرِ

(۱) (کشف الباری: ۱۵۹/۲)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۴۴۶)

(۳) (کشف الباری: ۲۲۰/۲)

(۴) (کشف الباری: ۱۸۳/۳)

(۵) (کشف الباری: ۴/۲)

(۶) (عمدة القاری: ۲۴۸/۲۱)

(۷) (شرح الکرمانی: ۱۴۱/۲۰، عمدة القاری: ۲۴۹/۲۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۴۸/۲۱)

وَالْعَقْلُ وَالْجِنَّةُ وَالشَّيْبُ وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ

ترجمہ: حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ نہ روایت دی چې حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ پہ منبر او دریدل او وی فرمائیل، اما بعد: د شرابو حرمت نازل شوې دې، او هغه د پنځو څیزونو نه وی، انگور، کجهور، شهد، غنم او اوربشې، او خمر هغه دی کوم چې عقل مخمور کړی. **توابعهم رجال:**

دمسدد بن مسرهد حالات حالات په کتاب الايمان کښې، ^(۱) د يحيى بن القطان حالات په کتاب الايمان کښې، ^(۲) د ابوحيان يحيى بن سعيد التيمي حالات په کتاب الايمان کښې، ^(۳) د عام بن شراحيل شعبي حالات په کتاب الايمان کښې، ^(۴) د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ حالات په کتاب الايمان کښې تير شوی دی. ^(۵)

تشریح:

دترجمة الباب سره مناسبت:

دحديث دترجمة الباب سره مناسبت به په دې صورت کښې وی، کله چې په ترجمة الباب الخمر من العنب کښې د وغيره اضافه وی لیکن چونکه په اکثر و نسخو کښې اضافه د وغيره نشته دي. نو په هغه وخت کښې به دحديث دترجمة الباب سره مناسبت په دې لحاظ سره وی چې د ترجمة الباب دوه ترکیبونو کښې اول ترکیب مراد وی، یعنی د باب اضافت خمر طرف ته وی، په دې صورت کښې به ترجمة الباب کښې ټول هغه اشربه داخل وی کوم چې عقل زائل کوی. ^(۶)

۲=بَابُ تَزَالِ تَحْمِرُ الْخَمْرُ وَهِيَ مِنَ الْبُسْرِ وَالْثَمَرِ

حديث نمبر ۵۲۶۰/۵۲۶۲

۵۵۸۲- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كُنْتُ أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ وَأَبَا طَلْحَةَ وَأَنَسَ بْنَ كَعْبٍ، مِنْ قَبْضِيرٍ زَهْوٍ وَثَمَرٍ، فَجَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ: إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ، فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: فَمَرَّا أَنَسَ فَأَهْرَقَهَا، فَأَهْرَقْتَهَا" ^(۷)

(۱) (کشف الباری: ۲/ ۲۲)

(۲) (کشف الباری: ۲/ ۲)

(۳) (کشف الباری: ۲/ ۵۸۷)

(۴) (کشف الباری: ۱/ ۶۷۹)

(۵) (کشف الباری: ۱/ ۶۳۷)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۰)

(۷) (الحديث أخرجه البخاري في كتاب تفسير القرآن/باب قوله: {إنما الخمر والميسر}

ترجمہ: اول روایت د حضرت انس ؓ دے، فرمائی چې ماہ ابو عبیدہ، ابو طلحہ او ابی بن کعب تہ د کچہ او پخو کھجور شراب ځکول، دې خلقو تہ یو کس راغلو او وې وئیل چې شراب حرام کړې شو، نو ابو طلحہ او وئیل چې ای انس! پاخه او دا توې کړه، نو ما هغه توې کړه.

۵۵۸۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي عَفْصَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا، قَالَ: «كُنْتُ قَائِمًا عَلَى النَّخْلِ أَصْقِيهِمْ، عُمُومَتِي وَأَنَا أَصْغَرُهُمْ، الْغَضِيَّةُ، فَقِيلَ: حُرِّمَتِ الْخَمْرُ، فَقَالُوا: أَكْفَيْتُمَا، فَكَفَّاتُمَا، فَلَمْ يَلَاكِبْ: مَا شَرِبْنَاهُمْ؟ قَالَ: «رُطِبَ وَيْسَرُ» فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي: وَكَانَتْ خَمْرُهُمْ، فَلَمْ يَنْكِرْ أَنَسٌ وَحَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِي: أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: «كَانَتْ خَمْرُهُمْ يَوْمَئِذٍ»

دویم روایت هم د حضرت انس ؓ دے، چنانچه د معتمر والد سلیمان فرمائی چې ما د حضرت انس ؓ نه دا واوریدل، فرمائیل یں چې زه خپلې قبیلې سره ولاړم وم او شراب مې پرې ځکول، او زه په هغه ټولو کښې کشر وم، په دې کښې چا او وئیل چې شراب حرام کړې شو، نو هغوی او وئیل چې دا (شراب) توې کړه، چنانچه ما هغه واورول. سلیمان وائی چې ما د حضرت انس ؓ نه تپوس او کړو چې د هغوی شراب د څه څیز وو؟ هغوی جواب کښې او فرمائیل چې د کچہ او پخو کھجورو، نو ابو بکر بن انس او وئیل چې همدا د هغوی شراب وو، نو حضرت انس ؓ په دې نکیر اونه کړو. تراجم رجال:

دابو عبدالله اسماعیل بن ابی اویس عبدالله حالات په کتاب الایمان کښې، (۱) دامام مالک بن انس حالات په کتاب الایمان کښې، (۲) د اسحاق بن عبدالله حالات په کتاب العلم کښې، (۳) د حضرت انس ؓ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۴) دمسدد بن مسرهد حالات په کتاب الایمان کښې، (۵) دابو محمد بن معتمر بن سلیمان حالات په کتاب العلم کښې، (۶) د معتمر والد سلیمان بن طرخان حالات په کتاب العلم کښې، (۷) تیر شوی دی.

.....رقم الحديث: ۴۶۱۷، أخرجه البخاری فی کتاب الأشربة/باب خدمة الصغار الكبير رقم الحديث: ۵۶۲۲ وأخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/باب تحريم الغمر، رقم الحديث: ۱۹۷۹، والنسائي فی کتاب الأشربة/باب ذكر الشراب الذي أهرق بتهريم الغمر رقم الحديث: (۵۰۵۰)

(۱) (كشف الباری: ۱۱۳/۲)

(۲) (كشف الباری: ۸۰/۲)

(۳) (كشف الباری: ۲۱۳/۳)

(۴) (كشف الباری: ۴/۲)

(۵) (كشف الباری: ۲/۲)

(۶) (كشف الباری: ۵۹۰/۴)

(۷) (كشف الباری: ۵۹۳/۴)

تشیخ:

قوله: **فشیخ:** (د فاء په فتحې، دضاد په کسرې او د یاء په سکون سره) شرابو ته وائی.

علامه عینی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: شراب یتغلل من البس، ویصیب علیہ البام ویترک حق یغلی. ^(۱)

یعنی څه کجهوړې په اوبو کښې اچولې کیږي تر دې چې دا اوختکیږي.

قوله: **زهو:** البس، البلون یعنی کچه رنگینې کجهوړې، چې په هغې کښې سوروالی او زیروالی.

دواړه ظاهر شی. ^(۲) **فشیخ:** زهو و تر یعنی د کچه او پخو کجهوړو شراب.

قوله: **کنت أسفی** أباعبیده.....: د باب دویم روایت کښې د استقیهم مومقی الفاظ راغلي دي.

او په دې روایت کښې حضرت انس ؓ دې دریو کسانو په ذکر کولو اقتصار اوکړو،

حضرت ابو طلحه ؓ، د ام انس خاوند، حضرت ابو عبیده بن الجراح ؓ، حضرت ابی بن

کعب ؓ.

د ابو طلحه ؓ نوم یې په دې وجه ذکر کړو چې دا قصه د ابو طلحه په کور کښې پېښه شوې

وه، او د حضرت ابو عبیده بن الجراح ؓ نوم یې په دې وجه ذکر کړو چې نبی کریم ؐ

د حضرت ابو عبیده ابن الجراح او حضرت ابو طلحه ؓ په مینځ کښې مواخاة قائم کړې وو.

او د حضرت ابی بن کعب نوم یې په دې وجه ذکر کړو چې هغه سید القراء او دانصارو مشر

او د هغوی عالم وو. ^(۳)

حافظ ابن حجر رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چې دا خبره د مستغریاتو نه ده کومه چې ابن مردویه

په تفسیر کښې نقل کړې دې چې ابو بکر صدیق ؓ او عمر فاروق ؓ هم په هغه کسانو کښې

شامل وو کومو باندې چې د حضرت انس ؓ په کور شراب څکول.

حافظ صاحب رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چې دا خبره صحیح نه ده، ابو نعیم په الحلیه کښې د

حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنها نه روایت نقل کړې دې:

حرام ابوبکر الخیر علی نفسه فلم یشر بهای جاهلیة ولا اسلام. ^(۴)

حضرت ابو بکر صدیق په خپل خان شراب حرام کړی وو. چنانچه هغوی شراب نه د جاهلیت

په زمانه کښې څکلی وو او نه یې د اسلام په زمانه کښې (یعنی کله چې شراب حرام شوی نه

وو، هغه وخت یې هم شراب نه وو څکلی،

او که هغه روایت درست هم وی کوم مجلس کښې چې د حضرت ابو بکر صدیق ؓ او حضرت

عمر فاروق ؓ د موجودګی ذکر شوې دې، نوییا په هغې کښې دا احتمال دې چې

ابو بکر صدیق ؓ او حضرت عمر فاروق ؓ به د حضرت ابو طلحه ؓ سره د ملاقات دپاره تلې

^(۱) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۰)

^(۲) (فتح الباری: ۴۷/ ۱۳، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۰)

^(۳) (فتح الباری: ۴۶/ ۱۳، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۰)

^(۴) (فتح الباری: ۴۶/ ۱۳، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۱)

وو، لیکن هغوی سره به یی شراب نه وی خکلی. (۱)

قوله: کنت قائماً علی الحی أسفهم عمومیتی وأنا أصغرهم الفضیخ:

قوله: الحی: قبیلې ته وائی، ددې جمع احیاء ده. (۲)

قوله: عمومیتی: عمومه، د عم جمع ده، تره ته وائی. (۳)

په دغه خلقو یی د عم اطلاق ځکه اوکړو چې هغه خلق د حضرت انس رضی الله عنه نه په عمر کښې لونی وو. او په دې وجه هم چې په هغوی کښې اکثر خلق انصار وو. (۴)

قوله: وأنا أصغرهم الفضیخ: جمله حالیه ده، الفقیخ، داسی مفعول به دې، عمومیتی، استیهم کښې د ضمیر مفعول نه بدل دې، یا منصوب علی الاعتصاص دې. (۵)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه عمومیتی د حی نه بدل جوړ کړې دې، په دې صورت کښې به دا مجرور وی. (۶)

قوله: أکفها، فکفأتها: اکف، د امر صیغه ده، د باب افعال نه یاد ثلاثی مجرد نه په معنی د اقلبها، یعنی دا واپړوه. (۷)

قوله: قلت لأنس: ما شرابهم؟ قائل معتمر والد سليمان تیمی دې. (۸) سليمان تیمی فرمائی چې ما د حضرت انس رضی الله عنه نه تپوس اوکړو چې دهغوی دغه شراب د څه خیزوو؟

قوله: فقال أبو بکر بن أنس: وكانت خمرهم، فلم ينكر أنس: د حضرت انس رضی الله عنه خوی ابوبکر دخپل

پلار په موجودگي کښې اووئیل چې دهغوی شراب د فزیخ وو، کانت کښې ضمیر د فزیخ طرفته راجع دې. او فزیخ نه چونکه مراد خمر دی، او خمر مؤنث سماعی دی، ځکه د مؤنث ضمیر دې طرفته راجع کړې شوې دې. آی وکانت الفزیخ خمرهم. (۹) حضرت انس په دې هیڅ نکیر اونه کړو بلکه خاموش پاتې شو.

حضرت انس رضی الله عنه دا اضافه د اختصار په وجه پریښودې وه، یا د هغوی نه هیر شوی وو. (۱۰)

(۱) (فتح الباری: ۴۶/۱۳، عمدة القاری: ۲۵۱/۲۱)

(۲) (لسان العرب باب الحاء: ۴۲۷/۳)

(۳) (لسان العرب باب العين: ۴۰۳/۹)

(۴) (فتح الباری: ۴۸/۱۳)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۴۳/۲۰، عمدة القاری: ۲۵۱/۲۱)

(۶) (فتح الباری: ۴۶/۱۳)

(۷) (لسان العرب باب الکاف: ۱۱۱۳/۱۲، شرح الکرمانی: ۱۴۳/۲۰)

(۸) (فتح الباری: ۴۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۵۲/۲۱)

(۹) (شرح الکرمانی: ۱۴۳/۲۰، عمدة القاری: ۲۵۲/۲۱)

(۱۰) (فتح الباری: ۴۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۵۲/۲۱)

قوله: وحديثي بعض اصحابي: أنه سمع أنسا يقول: «كانت عمرهم يومئذ»:

ددې قائل هم سليمان تيمی دې (۱) دا دما قبل سند سره موصل دی.

قوله: بعض اصحابي، مبهم دې. شارحینو لیکلی دی چې بکر بن عبدالله المزنی او قتاده ددې مصداق کیدای شي. ځکه چې دباب آخری روایت کښې بکر بن عبدالله المزنی دحضرت انس رضه نه دا الفاظ نقل کوي: والخبر يومئذ البس.

او ددې مصداق قتاده هم کیدای شي ځکه چې د قتاده روایت په باب من رأى أن لا يخلط البس، کښې راوړان دې. قتاده دحضرت انس رضه نه دا الفاظ نقل کوي: وإننا نعدنا يومئذ الخمر (۲).

مطلب دادې چې دا جمله «كانت عمرهم» پخپله حضرت انس رضه په دې حديث مبارك کښې فرمانيږي ده. پورته دهغوئ خوي ويلي ده ليکن نيغ په نيغه دهغوئ نه هم منقول ده.

دترجمة الباب سوه مناسبت: د رومبي حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت د: ففيم زهو: په وجه دې. اود دويم روایت دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۳)

حديث نمبر ۵۲۶۲

۵۵۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، حَدَّثَنَا يُوسُفُ أَبُو مَعْشَرٍ الْبَرَاءُ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، حَدَّثَهُمْ: «أَنَّ الْخَمْرَ حُرِّمَتْ، وَالْخَمْرُ يَوْمَئِذٍ الْبُسْرُ وَالْثَمَرُ»

ترجمه: دحضرت انس رضه نه روایت دې، فرماني چې کله شراب حرام کړې شو نو په هغه وخت کښې به د کچه او پخو کهجورو شراب تیاریدل. تراجم وچال:

دمحمد بن بکر المقدمی حالات په کتاب الصلاة کښې (۴) دیوسف بن یزید ابو معشر البراء حالات په کتاب الحج کښې (۵) دبکر بن عبدالله بن المزنی حالات په کتاب الفسل کښې (۶) تیر شوي دي.

تشریح:

دترجمة الباب سوه مناسبت: د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۷)

(۱) (فتح الباری: ۴۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۲)

(۲) (فتح الباری: ۴۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۲)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۰)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۸۳)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۵۷۲)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۸۳)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۲)

۳= بَاب: الْخَمْرُ مِنَ الْعَسَلِ، وَهُوَ الْبَيْعُ

حدیث نمبر: ۵۲۶۳ تا ۵۲۶۵

وَقَالَ مَعْنٌ: سَأَلْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ، عَنِ الْفَقَاءِ، فَقَالَ: «إِذَا لَمْ تُسْكِرْ فَلَا بَأْسَ» وَقَالَ ابْنُ الدَّرَاوْدِيِّ: سَأَلْنَا عَنْهُ فَقَالُوا: «لَا تُسْكِرْ، لَا بَأْسَ بِهِ»
 ۵۵۸۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْبَيْعِ، فَقَالَ: «كُلُّ شَرَابٍ أَسْكِرَ فَهُوَ حَرَامٌ»

ترجمہ: رومہی حدیث د حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا دی، فرمانی چی دنی کریم ﷺ نہ دبتع بارہ کنبی تبوس اوشو نو نبی کریم ﷺ اوفرمائیل هر شراب (خکلوالا خیز) کوم چی انسان نشہ کری، حرام دی.

۵۵۸۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْبَيْعِ، وَهُوَ يُبَيِّدُ الْعَسَلَ، وَكَانَ أَهْلُ الْيَمَنِ يَشْرِبُونَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «[ص: ۸۰] كُلُّ شَرَابٍ أَسْكِرَ فَهُوَ حَرَامٌ»

ہمد آشان دحضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا روایت دی چی نبی کریم ﷺ نہ دبتع یعنی د شہدو د شرابو بارہ کنبی تبوس اوشو، او د یمن اوسیدونکو بہ دا شراب خکل، نو نبی کریم ﷺ اوفرمائیل چی هر شراب (خکلوالا خیز) کوم چی انسان نشہ کری، حرام دی.

وَعَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تُتَبَيَّدُ وَأَفِي الدُّبَاءِ، وَلَا فِي الْمُرْقَتِ» وَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُلْحِقُ مَعَهَا: «الْحَنْتَمُ وَالْقَيْعُ»

او دحضرت انس رضی اللہ عنہ روایت دی چی نبی کریم ﷺ اوفرمائیل: تاسو پہ دبآء او مزفت کنبی نبیذ مہ جوړوئی او حضرت ابوہریرہ رضی اللہ عنہ ورسره حنتم او قیعر ہم یو خانی کولو.

ترجمہ رجال: دمعن بن عیسی القزراحالات پہ کتاب الوضوء کنبی (۱) د امام مالک بن انس حالات پہ کتاب الایمان کنبی (۲) د عبدالعزیز بن محمد بن الدراوردی حالات پہ مواقیع الصلاة کنبی (۳) دحضرت عبداللہ بن یوسف تنیسی حالات پہ ہدم الوس کنبی (۴) دابن شہاب زہری حالات پہ ہدم الوس کنبی (۵) د سلمہ بن عبدالرحمان بن عوف حالات پہ کتاب العلم کنبی (۶)

(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۳۶)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۵۲۸)

(۳) (کشف الباری: ۱/۲۸۹)

(۴) (کشف الباری: ۲/۸۰)

(۵) (کشف الباری: ۱/۳۶۶)

(۶) (کشف الباری: ۳/۳۲۳)

حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په پدم الوس کښې^(۱) د ابو الیمان حکم بن نافع حالات په پدم الوس کښې^(۲) د شعيب بن ابی حمزه حالات په پدم الوس کښې^(۳) تیر شوی دی. تشریح:

قوله: الیم: (دباء په کسرې او تاء په سکون سره) د شاتو نه جوړ شوی شرابو ته وائی. ^(۴)
قوله: وقال معن: سألت مالک بن انس: معن بن عيسى فرمائی چې ما د امام مالک رحمه الله علیه نه د فقاہ یعنی دمنقی د شربت باره کښې تپوس او کړو نو هغوی او وئیل چې کله پورې په هغې کښې نشه نه وی نو تر هغه وخت پورې دهغې په استعمال کښې هیڅ حرج نشته دې. عبدالعزیز بن دراوردی هم ددې سوال تپوس کړې وو نو هم دا جواب یې ورکړې وو.
قوله: لقاع: (دقاء په ضمی سره او دقاف په تشدید سره) دمنقی (یو خاص قسم دکشمش شربت ته وائی. ^(۵)
علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې دا شربت عمومی طور میده کړې شوې منقی (کشمش) نه جوړیږي. ^(۶)

قوله: وعن الزهري: قال: حدثني انس بن مالك: دا دماقبل سند سره متصل دی، یعنی دا روایت هم، شعيب د زهري او زهري د حضرت انس رضه نه روایت کړې دې. ^(۷)

قوله: «لا تبتذوا في الدباء ولا في الميزفت»:

قوله: الدباء: (د دال په ضمی سره او دباء په تشدید سره) کدو چې تش یا دد کړې شی او لوښې ترې جوړ کړې شی هغې ته دباء وائی. ^(۸)
قوله: ميفت: (دمیم په ضمی او د فاء په تشدید سره) هغه لوښې چې په هغې پورې زفت پورې کړې شوی وی. ^(۹)، زفت به یو قسم د تارکولو په شان تیل وو کوم چې به یې په جهازونو او کشتو باندې لگول چې اوبه په کښې دننه لاړې نشی، د جاهلیت په زمانه کښې به دشرابو په لوښتو باندې دا پورې کولې شو. ^(۱۰)

(۱) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۸۰)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۷۹)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۳، شرح الکرماني: ۲۰/۱۴۳، النهایة لابن اثیر حرف الباء: ۱/۱۰۰)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۵۱، شرح الکرماني: ۲۰/۱۴۳)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۳)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۴، إرشاد الساری: ۲۱/۳۳۲)

(۸) (النهایة لابن اثیر حرف الدال: ۱/۴۹، شرح الکرماني: ۲۰/۱۴۴، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۴)

(۹) (النهایة لابن اثیر حرف الزاء: ۱/۷۲۵)

(۱۰) (فیض الباری: ۱/۱۵۷)

قوله: **حتم:** د شرابو منگی ته وائی، دا به عام طور د شین رنگ وو، ددې ترجمه عام طور الجرة

الغضراء کیری. یعنی شین منگی. (۱)

قوله: **نقیر:** د نقیرد مفعول په معنی دې. یعنی توکلې شوې خیز، دکهجورو تنه به ډډه کړې شوه

او دهغي نه به یی لوبنې جوړ کړو. (۲)

په دې لوبنتو کنبې نیبید جوړولو نه دمنع کولو وجه دا وه چې دا لوبنې به مضبوط وو، په دې

کنبې به مسام کم وو، او په دې کنبې به دا خطره وه چې نیبید جوړونکی ته به پته نه وه او په

دې کنبې به نشه پیدا شوې وه. (۳)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۴)

==باب مَا جَاءَ فِي أَنَّ الْخَمْرَ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ مِنَ الشَّرَابِ

حدیث نمبر ۵۲۶۶ تا ۵۲۶۷

۵۵۸۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي حَيَّانَ التَّمِيمِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ
ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: خَطَبَ عُمَرُ، عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: "إِنَّهُ قَدْ نَزَلَ عَذْرُوبُ الْخَمْرِ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةِ أَشْيَاءَ: الْعَيْنُ وَالْأُذُنُ وَالْجَنَظَةُ وَالشَّعِيرُ وَالْعِلَلُ، وَالْخَمْرُ مَا
خَامَرَ الْعَقْلَ.

ترجمه: حضرت ابن عمر ؓ فرمائی چې حضرت عمر فاروق ؓ د نبی کریم ﷺ په منبر باندې خطبه ورکړه او وې فرمائیل چې د شرابو حرمت نازل شوې دې، او هغه د پنځو څیزونو نه جوړیږي، د انگورو، کهجورو، غنمو، اوربشو او شهدونه، او خمر هغه دی کوم چې عقل مدهوش کړي.

وَقُلَاتُ، وَدَدْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يُعَاقِفْنَا حَتَّى يَعْهَدَ إِلَيْنَا عَهْدًا: الْحَدُّ، وَالْكَلَالَةُ، وَأَبْوَابُ مِنَ أَبْوَابِ الرِّيَاءِ

او درې خبرې داسې دی چې دهغي متعلق ما غوښتل چې نبی کریم ﷺ زمونږ نه جدا نشي او مونږ ته دهغي ښه وضاحت بیان کړي. یو د نیکه میراث، دویم د کلاله بیان او دریم د سود مسانل.

قَالَ: قُلْتُ يَا أَبَا عُمَرَ، فَفِيَّ يُصْنَعُ بِالسُّنْدِ مِنَ الْأَرْزِ؟ قَالَ: "ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ." أَوْ قَالَ: "عَلَى عَهْدِ عُمَرَ." وَقَالَ عَجَّاجٌ: عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ أَبِي حَيَّانَ: «مَكَانَ الْعَيْنِ الزَّيْبِ»

ابو حیان بیان فرمائی چې ما شعبی ته اوونیل چې ابو عمرو! به سندھ کنبې وریزو نه یو

(۱) (النهاية لابن أبي حنيفة: ۴۴۰/۱، شرح الکرمانی: ۱۴۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۴)

(۲) (النهاية لابن أبي حنيفة: ۷۸۶/۲، شرح الکرمانی: ۱۴۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۴)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۴۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۴)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۳)

مشروب جوڙولہ شی «دهغي حکم ڇه ڊي؟» نو هغوی اوفرمانیل چي دا دنی کرم په زمانه کښي نه وو. یا یی دا اووئیل چي د حضرت عمر فاروق په زمانه کښي نه وو.

۵۵۸۹- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غُمَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي السَّفَرِ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ ابْنِ غُمَرٍ، عَنْ غُمَرٍ، قَالَ: "الْخَمْرُ يُصْنَعُ مِنْ خَمْسَةِ: مِنَ الزَّيْبِ وَالْأَمْرِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالْعَلِّ"

تو اجم رجال:

د احمد بن رجا، حالات په کتاب البیض کښي،^(۱) د یحیی بن سعید القطان حالات په کتاب الایمان کښي،^(۲) د ابو حیان یحیی بن سعید التیمی حالات په کتاب الایمان کښي،^(۳) د امام شعبی حالات په کتاب الایمان کښي،^(۴) د حضرت ابن عمر حالات په کتاب الایمان کښي،^(۵) تیر شوی دی. د حجاج بن منهال حالات په کتاب الایمان کښي،^(۶) د حماد بن سلمه بن دینار حالات په کتاب الرضو کښي،^(۷) د حفص بن عمر بن الحارث حالات په کتاب الرضو کښي،^(۸) د حضرت شعبه حالات په کتاب الایمان کښي،^(۹) د عبد الله بن ابی السفر حالات په کتاب الایمان کښي،^(۱۰) تیر شوی دی.

تشیخ: دې باب کښي حضرت امام بخاری رحمه الله علیه یوه قاعده کلیه بیانول غواړی، چې کوم یو خیز عقل لره مدهوش کړی هغه د شریعت په اعتبار سره د خمر په حکم کښي دې. من الشهاب و نیلو سره ئي افیون وغیره اووېستل. ځکه چې هغه د مشروب د قبیل څخه نه دی.

قوله: نزل تخمیر الخمر وهی من خمسة أشياء: حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرماني چي حضرت عمر فاروق ؓ دې خطبه کښي ارشاد اوفرمانیلو چي خمر د پنځو څیزونو وی. دا په دې وجه چې خلقو ته معلومه شی چي د قرآن کریم آیت مبارک: اِنَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ: کښي خمر صرف ماء غنې سره خاص نه دی بلکه کوم څیز چې هم مخامره عقل یعنی عقل لره مدهوش کړی هغه

(۱) (کشف الباری ص: ۵۴۳)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۵۸۷/۲)

(۴) (کشف الباری: ۶۷۹/۱)

(۵) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۶) (کشف الباری: ۷۴۴/۲)

(۷) (کشف الباری ص: ۲۵۶)

(۸) (کشف الباری: رقم الحديث: ۱۷۸)

(۹) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

خمر دې او هغه حرام دې. (۱)

لیکن علامه عینی رحمه الله علیه ددې په جواب کښې فرمائی: نعم یتبادل غیر المتخذ من العنب من حیث التشبیه لا من حیث الحقیقة. (۲)

درې خبرې چې دهغې د تفصیلی احکامو حضرت عمر فاروق رضی الله عنهما خواهش کړې وو: حضرت عمر فاروق رضی الله عنهما په خپله خطبه کښې د دریو څیزونو باره کښې خواهش او کړو چې کاش نبی کریم رضی الله عنهما ددې تفصیلی احکامات خودلی وې.

① جد: یعنی د نیکه میراث، په دې کښې اختلاف دې چې دنیکه په موجودګۍ کښې به ورنه و ته میراث ملاویرې که نه؟ او که میراث ملاویرې نو څومره به ملاویرې. په دې کښې د حضرات صحابه کرامو په مینځ کښې لوی اختلاف تیر شوې دې. (۳)

عبدالله فرمائی چې حضرت عمر فاروق رضی الله عنهما د نیکه د میراث متعلق او یا مسائل داسې یاد کړل چې په هغې کښې د ځینو حکم د ځینو مختلف وو. (۴)

حضرت فاروق اعظم رضی الله عنهما یو ځل حضرات صحابه کرام د نیکه د میراث د مسائلو په باره کښې راجمع کړل، لیکن په دې کښې د چت نه مار راپریوتو، اوراجمع شوی ټول صحابه کرام منتشر شو، بیا هغوی او فرمائیل: أبى الله إلا أن یختلفوا فی الجدة. (۵)

او د حضرت علی رضی الله عنهما قول دې: من أراد أن یفتح جراثیم جهنم فلیقض فی الجدة. (۶)

د احنافو په نزد حکم: د احنافو هم په دې مسئله کښې په خپل مینځ کښې اختلاف دې.

د صاحبینو په نزد د جد په موجودګۍ کښې صرف اخوه او اخوات خفیه ساقط کیږي. عینی او علی نه.

او د امام ابو حنیفه رحمه الله علیه په نزد د جد په موجودګۍ کښې ټول اخوه او اخوات محجوب کیږي. او هم دا مفتی به قول دې. (۷)

قوله: الکلاله: ددې یو تفسیر دا کړې شوی دې چې دکوم کس پلار او خوښ دواړه نه وی، دویمه تشریح کړې شوې ده چې د چا خوښ نه وی، اگر چې والد یی وی. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۵۷)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۵)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۴۵/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۴، إرشاد الساری: ۲۱/۳۳۳)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۶)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۶)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۶)

(۷) (السراجی، باب مقاسمة الجدة: ص: ۷۴)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۶)

ددې نور تفسیرونه هم کړې شوی دی، کوم چې په کتاب التفسیر کښې تیر شوی دی.^(۱)

قوله: أبواب من أبواب الربا: د ربا نه ربا الفضل مراد ده، ځکه چې ربا النسيئة خو متفق علیه ده.

ربا الفضل کښې اختلاف دې.^(۲)

حضرت عمر رضي الله عنه غوښتل چې نبي کریم ﷺ ددې احکامو تفصیل بیان کړې وي.

قوله: ربا الفضل: د ربا الفضل تعريف دا کړې شوي دي: فضل حال من عوض ببيعار شرعي مشروط

لأحد المتعاقدين في المعاوضة.^(۳)

قوله: ربا النسيئة: د ربا النسيئة تعريف کړې شوي دي: وهو الرباة في الدين نظير الأجل.^(۴)

قوله: قال: قلت يا أبا عمرو، فشيء يصنع بالسند من الأرز؟: د قال فاعل ابو حيان تيمي دي او ابو

عمر و د عامر شعبي کښت دي.^(۵)

قوله: شيء موصوف دي، يصنع بالسند يعني صفت دي. دا مبتداه او ددې خبر مخذوف دي،

يعني ماحکمه.^(۶)

قوله: وقال حجاج بن عمار: عن حماد: دي تعليق لره عبد العزيز بغوي په خپل مسند کښې موصولا

نقل کړې دي.^(۷)

پورته روايت کښې چې دکومو پنځو څيزونو بيان شوې دي، په هغې کښې يو عتب دي، د

حجاج بن حماد په روايت کښې د عتب په ځانې د زيب ذکر دي، ځنکه چې د باب په آخری

روايت کښې دي.

د ترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمة الباب سره مناسبت الخبر ما غامر العقل په

وجه دي.^(۸)

(۱) (کشف الباری کتاب التفسیر ص: ۱۶۹)

(۲) (إرشاد الساري: ۳۳۳/۲۱، فتح الباري: ۶۱/۱۳، عمدة القاري: ۲۱/۲۵۶)

(۳) (الدر المختار كتاب البيوع: ۴۱۶/۷)

(۴) (الموسوعة الفقهية: ۵۷/۲۲)

(۵) (فتح الباري: ۶۱/۱۳، عمدة القاري: ۲۱/۲۵۷، إرشاد الساري: ۲۱/۳۳۳)

(۶) (شرح الكرماني: ۱۴۶/۲۰، عمدة القاري: ۲۱/۲۵۷)

(۷) (عمدة القاري: ۲۱/۲۵۷، إرشاد الساري: ۱۲/۳۳۳)

(۸) (عمدة القاري: ۲۱/۲۵۵)

هـ = بَابُ مَا جَاءَ فِيهِمْ يُسْتَحِلُّ الْخَمْرَ وَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ

حدیث نمبر: ۵۲۶۸

۵۵۰- وَقَالَ هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ: حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، حَدَّثَنَا عَطِيَّةُ بْنُ قَيْسٍ الْكَلَابِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُلَيْمٍ الْأَشْعَرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَامِرٍ أَوْ أَبُو مَالِكٍ الْأَشْعَرِيُّ، وَاللَّهِ مَا كَدَيْتُنِي: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحِرَّ وَالْحَرِيرَ، وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ، وَلَيَبْزُلُنَّ أَقْوَامًا إِلَى جَنْبِ عَلِيٍّ يَرُودُ عَلَيْهِمْ بِسَارِحَةٍ هُمْ بِأَيْتِهِمْ - يَغْنَى الْفَقِيرَ - بِحَاجَةٍ فَيَقُولُونَ: ارْجِعْ إِلَيْنَا غَدًا، فَيَبْيْتُهُمُ اللَّهُ، وَيَضَعُ الْعِلْمَ، وَيَمْسُخُ آخِرِينَ قِرْدَةً وَخَنَازِيرًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ"

ترجمہ: عبد الرحمان بن غنم فرمائی چې ماته ابو مالک اشعری یو حدیث بیان کړو، او په الله مې دې قسم وی چې هغه دروغ اونه وئیل. (دا جملہ عبد الرحمان په طور د تاکید او وئیله) هغوی او وئیل چې ما د نبی کریم ﷺ نه واوریدل چې عنقریب به زما په امت کښې داسې یو قوم پیدا شی چې هغوی به زنا، ربښم، شراب او باجو ته حلال وائی. او څه داسې قومونه به وی چې دیو غر په بیخ کښې به اوسېږي (او دومره عیش و عشرت کښې به وی چې دهغوی به کار کولو ته ضرورت نه وی بلکه شپونکي به ماښام هغوی طرف ته رمه بوځي هغوی ته ضرورت مند او فقیران رازی (نو دهغوی واپس کولو دپاره) دا خلق وائی چې (نن نشته) صبا ته راشه، الله تعالی (به د راتلونکي صبا نه وړاندې وړاندې هغوی هم په دې شپه کښې هلاک کړی، په هغوی باندې به هغه غر راکیڼوی، او باقی به د شادوگانو او سورانو (خنزیرانو) په شکل تر قیامتہ پورې مسخ کړی.

توابع و رجال: دابو الولید هشام بن عمار حالات په کتاب التهجید کښې،^(۱) دصدقه بن خالد حالات په کتاب فضائل اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم کښې،^(۲) دعبد الرحمان بن یزید حالات په کتاب الجنائز کي،^(۳) دعطیة بن قیس الکلابی حالات په کتاب الجهاد کښې،^(۴) تیر شوی دی. قوله: عبد الرحمان بن غنم: دا روی عبد الرحمن بن غنم الاشعری الشامي رحمة الله علیه دې، د دوی والد په هغه خلقو کښې وو کوم چې دحضرت ابوموسی اشعری ؓ سره د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شوی وو. (۵) دکبارتابعین څخه دې، دخو صحابه کرامونه روایت کوی، حضرات محدثین دوی ثقه گرځولي دی.

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۱۵۲)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۳۶۶۱)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۲۹۶)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۹۷۳)

(۵) (البرج والتعديل رقم الترجمة: ۱۳۰۰، ۳۳۴/۵، تهذيب الكمال: ۳۹۷/۷۸)

چنانچه احمد بن عبد الله العجلی فرمائی: شامی تابعی ثقة من كبار التابعین. (۱)

يعقوب بن شبيه رحمة الله عليه فرمائی: مشهور من ثقات الشاميين. (۲)

ابن حبان دویٰ په کتاب الثقات کښي په تابعينو کښي ذکر کړې دي. او فرمائی چې خيني حضراتو دویٰ صحابي گړخولي دي، ليکن زما په نزد دا خبره درست نه ده. (۳) په اته اويايمه هجري کښي وفات شو. (۴)

تشریح:

قوله: وقال هشام بن عمار: حدثنا صدقة بن خالد: امام بخاری رحمه الله عليه دلته هم داشان تعليقا فرمائيلى دي. هشام بن عمار د امام بخاری رحمه الله عليه په شيوخو کښي دي، او د خپل شيخ نه به داشان صيغې سره د نقل کولو وجه دا کيديشي چې هغوی به دا حديث د هغوی دمذاکرې په طور آوريدلي وي. (۵)

حديث باب باندې د ابن حزم اعتراض او دهغې جواب: علامه ابن حزم رحمه الله عليه په المحلى کښي دا حديث منقطع گړخولي دي، چنانچه هغه فرمائی: هذا منقطع لم يصل ما بين البخاري وصدقة بن خالد. يعنى دا حديث منقطع دي، د امام بخاری او د صدقه بن خالد په مينځ کښي واسطه منقطع ده. (۶)

جواب: علامه عيني رحمه الله عليه فرمائی چې علامه ابن حزم ته وهم شوې دي، ځکه چې د صدقه بن خالد او د امام بخاری رحمه الله عليه په مينځ کښي خو واسطه موجود ده. ځکه چې امام بخاری رحمه الله عليه قال هشام وثيلي دي، قال صدقه بن خالد يئ نه دي وثيلي. (۷)

البتة تر کومې چې ددې خبرې تعلق دي چې امام بخاری رحمه الله عليه قال هشام وثيلي دي. اخبرنا هشام ياحديثنا هشام يئ نه دي وثيلي. نو دي باره کښي ابن صلاح په مقدمه علوم الحديث کښي فرمائی:

الحديث صحيح معروف الإتصال بشرط الصحيح والبخاري رحمه الله عليه يفعل ذلك لكون الحديث معروفا من جهة الثقات عن ذلك الشخص الذي علقه منه، وقد يفعل ذلك لكونه قد ذكر ذلك الحديث في موضع آخر من كتابه مستندا متصلا وقد يفعل ذلك من الأسباب التي لا يصحبها علل الانقطاع. (۸)

(۱) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۴۹۸، ۲۵۱/۶، تهذيب الكمال: ۳۳۹/۷۸.

(۲) تهذيب التهذيب رقم الحديث: ۴۹۸، ۲۵۱/۶، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۳۳۹/۷۸.

(۳) كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۲۳۴۵، ۳۰۵/۲.

(۴) سير أعلام النبلاء: ۴۶۱، تهذيب التهذيب: ۲۵۱/۶، كتاب الثقات لابن حبان: ۲۳۴۵، ۳۰۵/۲.

(۵) عمدة القاري: ۲۱/۲۶۰، إرشاد الساري: ۳۳۴/۲۱، شرح الكرماني: ۱۴۷/۲۰.

(۶) المحلى لابن حزم: ۱۶۵/۸.

(۷) عمدة القاري: ۲۱/۲۶۱.

(۸) علوم الحديث لابن الصلاح النوع العادي عشر، معرفة المعضل ص: ۶۷، ۶۸.

یعنی امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ کله صرف قال وائی او دخیل یو شیخ نہ نقل کوی، دا خو یا به دې وجه چې ثقہ راویانو نہ ددې حدیث نقل مشهوروی، یا امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ پخپله هغه حدیث بل خائې موصولا نقل کړې وی، یا ددې نہ علاوه څه بل سبب کیدیشې، خو انقطاع ددې سبب نہ شی کیرې، اگر چې صورتاً هغې ته منقطع وئیلې شی، لیکن حکماً هغه منقطع نہ وی.

اودا حدیث بعینه دامام بخاری رحمۃ اللہ علیہ نہ علاوه په نورو سندونو سره متصلاً منقول دې. چنانچه طبرانی^(۱)، ابن حبان^(۲) او امام ابی داؤد^(۳) هم په خپلو خپلو سندونو سره ددې حدیث تخریج کړې دي.

ابن الملقن په شرح ترمذی کښې فرمائی چې دا حدیث په مستخرج اسماعیلی کښې پخپله د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ نہ هم موصولا نقل دې. په هغې کښې دی: حدثنا الحسن بن سفيان، حدثنا هشام بن عمار.....^(۴)

حافظ ابن حجر رحمۃ اللہ علیہ هم دامام بخاری رحمۃ اللہ علیہ ددې صنيع مختلف وجوهات بیان کړې دي. چنانچه هغه لیکي:

الذي يورده البخاري من ذلك على أنحاء منها ما يصرح فيه بالسامع عن ذلك الشيخ بعينه إما في نفس الصحيح وإما خارجه والسبب في الأول إما أن يكون أعاده في عدة أبواب وضاق عليه مخارجه فتصرف حتى لا يعيد على صورة واحدة في مكانين.

ولی الشان أن لا يكون على شرطه إما لقصوره في بعض رواته وإما لكون موقفاً ومنها يورده بواسطة عن ذلك الشيخ والسبب منه كأول لكنه في غالب هذا لا يكون مكثراً عن ذلك الشيخ، ومنها ما لا يورده في مكان آخر من الصحيح مثل حديث الباب، فهذا مباح أن أشكل أمره على والذي يظهر لي الآن أنه لقصور في سياقه وهو هنا تردد شامل في اسم الصحابي.^(۵)

یعنی امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دا صنيع په مختلفو صورتونو کښې اختیاری:

① دا صورت یو څو امام هغه خائې اختیاری کوم خائې کښې چې امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ ددې شیخ نہ دسماع تصریح پخپله په صحیح بخاری کښې کوی. بیا هم هغوی تفنن عبارت دپاره داسې کوی. یعنی یو حدیث په مختلفو ابوابو کښې امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ لره بار بار ذکر کول وی، نو ځینې مقاماتو هغه دسماع تصریح سره دا ذکر کوی. او ځینې ځایونو کښې دسماع تصریح نه وی چې عبارت کښې تفنن برقرار پاتې شی، او ظاهره ده

^(۱) (المعجم الكبير للطبراني، عبد الرحمن بن غنم عن أبي مالك الأشعري رقم الحديث: ۳۴۱۷)

^(۲) (صحيح ابن حبان ذكر الإخبار عن استئلال المسلمين الخمر رقم الحديث: ۶۷۵۴)

^(۳) (سنن أبي داود كتاب اللباس / باب ما جاء في الخمر رقم الحديث: ۴۰۳۹)

^(۴) (فتح الباری: ۶۶/۱۳)

^(۵) (فتح الباری: ۶۵/۱۳)

چې په دې صورت کېنې هغه حدیث منقطع وی بلکه موصول وی. اگر چې ظاهراً هغه تعلیق وی لیکن په حقیقت کېنې هغه موصول وی.

⑤ او دویم صورت دا وی چې امام بخاری رحمه الله علیه د صحیح بخاری نه علاوه بل ځانې کېنې د هغه د شیخ نه د سماع تصریح کړی وی. مثلاً الأوب المقهره کېنې، بیا هم صحیح بخاری کېنې امام بخاری رحمه الله علیه چې د کومو سختو شرطونو التزام کړې دې هغه روایت ددې شرطونو مطابق نه وی، ځکه یا خو هغه موقوف وی یا امام نیغه په نیغه هغه حدیث دخپل شیخ نه نه وی اوريدلې. او یا هلته هم عبارت کېنې تغنن مقصود وی. اوس د موقوف کیدو په صورت کېنې یا نیغ په نیغه د شیخ نه نه اوريدو په صورت کېنې خو هغه حدیث ته منقطع وئیلې کیږي. البته که د عبارت د تغنن دپاره یې دا سې کړی وی نو په دې صورت کېنې به موصول وی.

⑥ دریم صورت دا وی چې امام بخاری ددې شیخ نه د سماع تصریح نه په صحیح بخاری کېنې کړې وی او نه د صحیح بخاری نه علاوه بل ځانې یې ددې تصریح کړې وی. حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې دا صورت په ماباندې مشتبه وو، لیکن اوس په دې خبره پوهه شوم چې امام صاحب داشان هلته کوی چې کوم ځانې کېنې په سیاق سند کېنې څه کمې وی. چنانچه حدیث باب کېنې هم دا کمې موجود دي. ځکه د هشام ته د صحابی په نوم کېنې تردد دي. امام بخاری رحمه الله علیه د سماع تصریح نه ده کړې. یعنی هغه حدیث منقطع نه وی، امام بخاری رحمه الله علیه د خپل شیخ نه نیغ په نیغه اوريدلې وی. لیکن چونکه د سند په سیاق کېنې څه کمزوری وی په دې وجه امام بخاری رحمه الله علیه دا د موصول په شکل کېنې د سماع د تصریح سره نه دي نقل کړې. والله اعلم.

قوله قال: حدثني أبو عامر وأبو مالك: یعنی راوی ته په دوو نومونو کېنې شک دي چې ماته ابو عامر دا حدیث بیان کړو یا ابو مالک؟ خود صحابی په نوم کېنې شک مضر نه دي. (۱)

علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې سنن ابی داؤد کېنې د بشر بن بکر په سند سره حدثني ابو مالک بغیر د شک نه منقول دي. (۲)

لیکن شاید چې علامه عینی نه سهو شوې ده، ځکه چې سنن ابی داؤد کېنې دبشر بن بکر سند کېنې هم دا روایت شک سره دي. (۳)

البته سنن ابی داؤد کېنې د بشر بن بکر د سند نه علاوه دا روایت بغیر د شک نه منقول دي:

عن مالك بن ابي مریم، قال: دخل علينا عبد الرحمن بن غنم، فتذاكرنا الطلاء، فقال: حدثني أبو مالك الأشعري، أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «إيشاهن ناس من أمم الخمر يسبوننا بغير

(۱) (عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۳۶/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱)

(۳) (سنن ابو داؤد کتاب اللباس / باب ما جاء في الخمر رقم الحديث: ۴۰۳۹)

اسمها»^(۱)

علامه کرمانی رحمه الله علیه هم دابن المدینې په حوالې دې ته صحیح وئیلی دی چې دا روایت د ابو مالک ته منقول دې بغیر د شک نه.^(۲)
د ابو مالک اشعری په نوم کښې اختلاف دې. عبدالله بن هانی، عبدالله بن وهب او عیید بن وهب..... دا مختلف نومونه منقول دی.^(۳)

قوله: والله ما کذبني:

سوال: دلته دا سوال پیدا کیږي چې هرکله دا خبره معلومه ده چې صحابه ټول په ټوله عادلان دي، نو بیا د الله ما کذبني وئیلو څه فائده؟
جواب: راوی دا جمله په طور د تاکید او د صحابی په کمال صدق کښې د مبالغې په طور یې فرمائیلې ده.^(۴)

قوله: يستحلون الحر:

قوله: الحر: (د حاء په کسرې او د راء په تخفیف سره) فرج ته وائی. یعنی هغه خلق به زنا حلاله گنځي.^(۵)

او الحر اصل کښې الحر و، یو حاء تخفیفاً حذف کړې شوه.^(۶)
ابن التین او ځینی خلقو دا الخز د حاء په فتحې سره او د زاء په تشدید سره، نقل کړې دې.^(۷)
لیکن ابن عربی دا تصحیف گرځولې دې.^(۸)

علامه منذری رحمه الله علیه فرمائی چې امام ابوداؤد رحمه الله علیه دا روایت په باب ما جاء فی الخز کښې نقل کړې دې. چنانچه په هغې کښې دیستحلون الخز (الخزیه خاء او زاء سره) الفاظ دی.^(۹) د هغې نه معلومېږي چې د امام ابن داؤد رحمه الله علیه په نزد دا الخز دې، او فرمائی چې هم د اوشان بخاری کښې (یعنی الخز) واقع دی.^(۱۰)

(۱) (سنن ابوداؤد کتاب الأشربة / باب فی الداذی رقم الحديث: ۳۶۸۸)

(۲) (شرح الکرماني: ۱۴۷/۲۰)

(۳) (شرح الکرماني: ۱۴۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۳۴/۱۲)

(۴) (شرح الکرماني: ۱۴۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱)

(۵) (التوضیح لشرح الجامع الصحیح للبخاری: ۱۳۲/۲۷، فتح الباری: ۶۸/۱۳، شرح الکرماني: ۱۴۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۳۵/۱۲)

(۶) (شرح الکرماني: ۱۴۷/۲۰، فتح الباری: ۶۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۳۵/۱۲، النهاية لابن اثیر حروف الحاء: ۳۵۸/۱)

(۷) (عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۳۵/۱۲)

(۸) (عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۳۵/۱۲)

(۹) (سنن ابی داؤد کتاب اللباس / باب ما جاء فی الخز رقم الحديث: ۴۰۳۹)

(۱۰) (عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱)

قوله: الخ: د ورئی او ریسمو نه جوړ شوؤ جاموته الخز وائی. او دامباح دی. صحابه کرامو او تابعینو به دا اغوستې. په وخت کښې به په دې حدیث کښې نهی او متکبرینو د عجم سره تشبیه په وجه وی.

او الخ: غاص ریسمونه جوړې شوې جامو ته هم وائی. علامه ابن اثیر رحمه الله علیه فرمائی چې حدیث کښې الخز هم په دې معنی محمول دې. یعنی خالص ریسم. (۱)

لیکن اکثر شراح حضراتو الحر (په حاء او راء سره) والا روایت ته ترجیح ورکړې ده. (۲) او ددې تائیدد طبرانی د روایت نه هم کیږي کوم کښې چې نبی کریم ﷺ فرمائی: یوشک أن تستحل امق فروع النساء والحریر. (۳) دې روایت کښې د فروع النساء تصریح ده، او هم دا معنی د الحر ده.

قوله: المعاف: داد معوفه یا معوف (دمیم په کسري او عین په سکون اود زاء په فتحې سره) جمع ده، ددې نه مراد خو یا دلهو ولعب آلات، باجې وغیره دی یا ددې نه د باجو آوازونه او سندري مراد دی. (۴)

قوله: ولینزلن أقوام إلى جنب علم:

قوله: علم: د عین او لام په فتحې سره، غرته وائی، ددې جمع اعلام رازی. (۵)

قوله: یروح علیهم سارحة لهم: د یروح فاعل الراعی محذوف دې، او په دې قرینه لفظ سارحة دې، ځکه چې سارحة خریدونکې چیلۍ وغیره ته وائی، او دې دپاره راعی ضروری دې. او ځینو روایتونو کښې تروح علیهم سارحة، مروی دی. دې وخت کښې به د تروح فاعل سارحة وی. (۶)

قوله: یأتیهم - یعنی الفقیر - الحاجة: دیان فاعل الفقیر محذوف دې. ځکه راوی ددې وضاحت په یعنی الفقیر سره کړې دې. ځینې روایتونو کښې یأتیهم رجل او ځینو کښې یأتیهم صاحب حاجة وارد شوی دی. (۷)

(۱) (النهاية لابن اثیر حرف العاء: ۴۸۷/۱، لسان العرب باب العاء: ۸۱/۴)

(۲) (شرح ابن بطال: ۱۵/۶، شرح الکرمانی: ۱۴۷/۲۰، فتح الباری: ۶۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۲/۱۲، إرشاد الساری: ۳۳۵/۲۱)

(۳) (مسند الشامیین للطبرانی ما انتهى الينا من مسند یحیی بن أبی عمرو، رقم الحديث: ۸۵۸/۲۶۲)

(۴) (لسان العرب باب العین: ۱۸۹/۹، النهاية لابن اثیر حرف العین: ۲۰۰/۲، فتح الباری: ۶۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱)

(۵) (لسان العرب باب العین: ۳۷۳/۹، شرح الکرمانی: ۱۴۷/۲۰، فتح الباری: ۶۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱)

(۶) (شرح الکرمانی: ۱۴۷/۲۰، فتح الباری: ۶۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱)

(۷) (شرح الکرمانی: ۱۴۷/۲۰، فتح الباری: ۶۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۳۵/۲۱)

قوله: فیقولون: ارجع الینا غدا: د سائل ذلیلہ کولو او د بخل په وجه به داسې وائی. (۱)

قوله: فیبتهم الله: اى یمهکم باللیل، یعنی الله تعالی به هغوی دشپې په وخت کښې هلاک کړی. (۲)

قوله: ویض العلم: والله تعالی به غر توې توې کړی او ددوی په سرونو به یې راغورزوی (۳)
علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی چې دعلم نه مراد اوچت عمارتونه هم کیدیشی، او دا عمارتونه به الله تعالی په هغوی منهدم کړی. (۴)

قوله: ومسخر آخرین قردة وخنازیر الى يوم القيامة: یعنی کوم خلق چې بچ شی، الله تعالی به هغوی مسخ کړی.

او مسخ نه یا خو مسخ ظاهری حقیقی مراد ده او یا دا داخلاقد بدلون نه کنایه ده چې په هغوی کښې به د شادوگانو او خنزیرانو عادات راشی. د شادو مزاج حرص دې، او د خنزیر مزاج بې حیائی ده. (۵)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی: والأول یقیق بالسحاق. (۶)
دعلامه کرمانی رحمه الله علیه هم دا راځي ده چې په دې امت کښې به حقیقی مسخ کیږي. (۷)
قوله: إلى يوم القيامة: دې کښې دې خبرې طرفته اشاره ده چې دهغوی دامسوخ به تر مرگه پورې معتد وی، ځکه چې د یو کس مرگ دهغه دپاره دقیامت په مثال دې. لکه څنگه چې یو حدیث مبارک دی، او دې خېزې طرفته هم اشاره کیدیشی چې دهغوی حشر به د شادوگانو او خنازیرو په صورت کښې کیږي.
چنانچه ملا علی القاری رحمه الله علیه فرمائی:

إلى يوم القيامة.... إشارة إلى أن مسخهم امتداد إلى البعث، وأن من مات فقد قامت قيامته، ويمكن أن يكون حشرهم على تلك الصور أيضا. (۸)

دهدیت شریف مطلب: حدیث مبارک مطلب دادې چې زما په امت کښې به څه داسې طبقې او ډلې پیدا کیږي، چې هغوی به زنا، ربینمی جامې، شراب او موسیقی جائز گنځي، او خپل

(۱) (مرقاۃ المفاتیح کتاب الرقاق باب البکاء والخوف: ۵۲۵/۹)

(۲) (شرح الكرمانی: ۱۴۷/۲۰، شرح ابن بطال: ۵۲/۶، فتح الباری: ۶۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۳/۲۱، إرشاد الساری:

۳۳۵/۲۱)

(۳) (شرح الكرمانی: ۱۴۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۶۳/۲)

(۴) (شرح ابن بطال: ۵۲/۶)

(۵) (فتح الباری: ۶۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۳/۲۱)

(۶) (فتح الباری: ۶۹/۱۳)

(۷) (شرح الكرمانی: ۱۴۷/۲۰)

(۸) (مرقاۃ المصابیح: کتاب الرقاق باب البکاء والخوف: ۲۵۲/۹)

کوروته به دومره اوچت اوچت او خانگري جوړوی چې ددې اوچت او خانگري حیثیت په کتوبه غریبانان او محتاج خلق خپل حاجتونه او ضرورتونه دوی ته پیش کوی، اگر چې دوی سره به دالله تعالی نعمتونه ډیر زیات وی خو بیا به هم هغوی بخیل وی، او کوم حاجت مند چې هغوی له رازی د هغوی نه دخان خلاصی دپاره به وائی چې صبا راشه، لیکن دصبا راتلو نه وړاندې وړاندې به هغوی په عذاب کښې اخته شی. علامه طیبی رحمه الله علیه په شرح مشکوة کښې فرمائی:

فان قلت: کیف یكون ذلّل بعضهم إلی جنب علم ورواح سارحتهم علیهم، ودفعهم ذّا الحاجة بالمثل والتسویف، سببا لهذا العذاب الأليم، والنکال الهائل العظیم، قلت: إنهم لما بالغوا فی الشح والبنم، بولغوا فی العذاب، وبیان ذلك أن فی إشاره ذکر العلم علی الجبل، ایذانا بأن المكان مخضب ممرم، ومقصد لذوی الحاجات، فیلزم منه أن یكونوا ذوی ثروة، وموتلا للبلهولین، فکما دل خصوصية البکان علی ذلك المعنی، دل خصوصية الزمان فی قوله: تروح علیهم سارحتهم، وتعديته (یعنی) البتة بالاستعلاء علی أن ثروتهم حیثنذ أوفر وأظهر، دان احتیاج الواردین الیههم أشد وأكثر؛ لأنهم أحوط ما یكونون حیثنذ، ولی قولهم: ارجع إلینا غدا، إدماع لبعنی الکذب وخلف الوعد، واستهزاء بالطالب، فإذا یستأملون، أن یعذبوا بکل نکال. (۱)

علامه طیبی رحمه الله علیه دحدیث مفهوم د اشکال او جواب په صورت کښې بیان کړې چې که د چا په ذهن کښې دا شبه وی چې دا خلق به ددومره سخت عذاب مستحق ولې وی؟ ددې جواب دادې چې هرکله هغوی په داسې عالیشان او ښکلی مقاماتو کښې استوگن وی کوم ځانې ته چې به حاجت مند خپل حاجتونه د هغوی په مخکښې پیش کوی او سوال به ترې کوی، په دې خیال چې هغه خلق به ددوی سره مدد اوکړی، خو هغوی به ددوی مدد نه کوی، بلکه تال متول به کوی، هغوی به غلوی، او ورته به وائی چې صبا راشی، په بخل کښې او د خیر ښیگرې دکارونو نه په منع کولو کښې به مبالغه کوی، نو دالله تعالی د طرفه به د هغوی دپاره هم دومره سخت وی.

قوله: یروح الیهمن، بلکه علیهم یشی افرمائیل، او علی راوړلو سره یی اشاره اوکره چې هغوی سره به په هغه وخت کښې ډیر زیات دولت او مال وی، ځکه علی داستعلاء دپاره رازی. ارجع إلینا غدا، دې کښې دهغوی د دروغو طرف ته اشاره ده چې هغوی به د استهزاء په طور دې محتاجو ته داسې وائی چې صبا راشی، مقصد به یی صرف داوی چې هغوی سره تال متول اوکړی، په دې وجه به هغوی د سخت عذاب مستحق جوړ شی. دترجمة الباب سره مناسبت: د ترجمة الباب د اول جزء دیستحل الخمر مناسبت خود حدیث سره بالکل واضح دې. البته د ترجمة الباب د دویم جز ویسمیه بغیر اسمه مناسبت واضح نه دې. ځکه چې حدیث پاک کښې صرف د خمر حلال کنل ذکر دې. نو دې باره کښې شارحین دوه خبرې کوی:

(۱) شرح الطیبی کتاب الرقاق، باب الکاء والخوف: ۱۰، ۲۱، ۲۲.

① شارحین فرمائی چې امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ جزء ثانی کنبی دامام ابو داؤد رحمۃ اللہ علیہ د روایت طرف ته اشارہ کړې ده. سنن ابی داؤد کنبی هم د ابو مالک اشعری په روایت کنبی دا الفاظ دی:

«یشربن ناس من أمق الغبر یسبونہا بغير اسمها»^(۱)

ابن حبان ددې روایت تصحیح کړې ده.^(۲)

ددې حدیث نور هم شوائد شته دي. چنانچه امام ابن ماجه د حضرت عبادہ بن الصامت مرفوع حدیث نقل کړې دي. په هغې کنبی دي: «یشربن ناس من أمق الغبر، باسم یسبونہا یا»^(۳) ددې نور تفصیل د ابن ابی عاصم په روایت کنبی دي چې حضرت مسلم خولانی د حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا په خدمت کنبی حاضر شو، هغوی د شام او د هغه د یخنی باره تپوس او کړو، نو هغوی او وئیل چې د شام خلق شراب څکي کومې ته چې طلا وانی، حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا او فرمائیل: صدق رسول الله صلى الله عليه وسلم سبعة یقولون: ان ناسا من أمق یشربون الغبر ویسبونہا بغير اسمها.^(۴)

چونکه دا احادیث دامام بخاری رحمۃ اللہ علیہ په شرط پورا نه وو، ځکه هغوی دخپل عادت مطابق په ترجمۃ الباب کنبی هغې ته اشاره او کړه.^(۵)

⑥ علامه ابن المنیر رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چې د ترجمۃ الباب جزء ثانی په حدیث کنبی واقع الفاظ (من امق) ثابت دي. ځکه چې دهغې نه معلومیږي چې هغوی به مسلمانان وي، حالانکه مستحل د خمر کافرو وي. لهذا هغوی به په تاویل سره دا جلال گنږي، دشان چې د شراب او نشئ مشروب له به نوم بدل کړي او هغه به استعمالوي. چنانچه فرمائی:

الترجمة مطابقة للحديث الا قوله: ويسيبه بغير اسمها.... وقنع من الاستدلال عليها بقوله: من امق، فإن كونهم من الأمة يعهد معه أن يستحلوها بغير تاويل، ولا تحريف فإن ذلك مجاهد بالمرء من الأمة إذا تحريم الخمر قد معلوم ضروراً.^(۶)

^(۱) (سنن ابی داؤد کتاب الأشربة/باب فی الداذی رقم الحديث: ۳۶۸۸، عمدة القاری: ۲۱/۲۶۰)

^(۲) (صحیح ابن حبان ذکر الغبر المدحض قول من نفی کون السخ فی هذه الأمة. رقم الحديث: ۶۷۵۸ فتح الباری: ۱۳/۶۸)

^(۳) (سنن ابن ماجه، کتاب الأشربة/باب الغمر یسبونہا، بغير اسمها رقم الحديث: ۳۳۸۵، فتح الباری: ۱۳/۶۳)

^(۴) (المستدرک علی الصحیحین للحاکم کتاب الأشربة رقم الحديث: ۷۲۳۷، ۱۲۲/۶)

^(۵) (فتح الباری: ۱۳/۴۱، عمدة القاری: ۲۱/۲۶۰، الأبواب والتراجم: ۲/۹۶)

^(۶) (الکنز المتراوی علی تراجم أبواب البخاری ص: ۲۱۳)

۶= بَابُ الْإِئْتِبَا فِي الْأَوْعِيَةِ وَالتَّوَرِ

حدیث نمبر: ۵۲۶۹

۵۵۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلًا، يَقُولُ: أَنِّي أَبُو أُسَيْدٍ السَّاعِدِيُّ قَدْ عَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غُرْبِهِ، فَكَانَتْ أُمُّهُ غَائِمَةً، وَهِيَ الْعَرُوسُ، قَالَ: «أَتَذَرُونَ مَا سَقَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ أَتَقَعْتُ لَهُ عَمْرَاتٍ مِنَ اللَّيْلِ فِي تَوْرٍ»

ترجمہ: دحضرت ابو حازم نہ روایت دی چې مہا دسہل ؓ نہ واؤریدل چې ابو اسید ؓ نبی کریم ؐ تہ د ولیمې دعوت ورکړو، دھغوی بی بی نوې نوې ناوې بہ دھغہ خدمت کولو، حضرت سہل اوفرمائیل چې آیا تاتہ معلومہ دہ چې د ابواسید ؓ بی بی پہ نبی اکرم ؐ باندي کوم خیز خکولې وو، هغې دنبی کریم ؐ دپارہ دشبې نہ خہ کجھورې پہ ابو کنبې خوشې کړې وې۔
توارجم وچال:

دقتیبہ بن سعید حالات پہ کتاب الایمان کنبی (۱) دیعقوب بن عبد الرحمان حالات پہ کتاب الجمعة کنبی (۲) دابو حازم سلمہ بن دینار حالات پہ کتاب الذبائح کنبی (۳) دحضرت سہل ؓ حالات پہ کتاب الوضوء کنبی (۴) تیر شوی دی۔
تشیوچ: امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دې پہ باب کنبې پہ لوښو کنبې دنبیذ جوړلو مسئلہ بیان کړې دہ۔

قوله: الأوعية والتور: د تور عطف پہ اوعیہ باندي عطف الخاص علی العام د قبیل څخہ دې۔ (۵)

قوله: الأوعية: د وچام جمع دہ لوښی تہ وائی۔ (۶)

قوله: تور: (دتا) پہ فتحې او د راہ پہ سکون سره) د پیتلو یو خاص قسم لوښې، یا دکانری وو، دآشان ددې دحجم بارہ کنبې هم مختلف اقوال دی: د ځینو پہ نزد دا بہ دکتوی هومره وو، د ځینو پہ نزد د تپ هومره، د ځینو پہ نزد د لگن یا رکبسی هومره وو۔ (۷)
علامہ ابن المنذر رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چې دنبی کریم ؐ دپارہ بہ چې پہ کوم تور کنبې نبیذ جوړولې شو، هغه دکانری وو۔ (۸)

(۱) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۹۱۷)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۴۳)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۴۳)

(۵) (فتح الباری: ۹/۱۳ عمدة القاری: ۲۶۳/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب الواو: ۳۴۹/۱۵، عمدة القاری: ۲۶۳/۲۱)

(۷) (لسان العرب باب التاء: ۳۳/۲، شرح الکرماني: ۱۴۸/۲۰، فتح الباری: ۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۴/۲۱)

(۸) (شرح ابن بطال: ۵۲/۶، فتح الباری: ۷۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۴/۲۱)

قوله: فكانت امرأته خادماً لهم، وهي العروس: یعنی دابو اسید بی بی د میلمنو خدمت کولر، حالانکه هغه نوې نوي ناوې وه.

د خادم لفظ د مذکر او مؤنث دواړو دپاره استعمالیږي. دلته د مؤنث دپاره استعمال کړې شوې دي. (۱)

قوله: قال: «أندرون ماسقت: دې کښې دقال قائل حضرت سهل ؓ دي. (۲)

قوله: أنقعت له تموات من الليل: انقعت داتقام نه دي، ددې معنی ده نقیع جوړول، او کهجورې په اوبو کښې خوشتلو ته نقیع وائی. او دا حلال دی، تر کومې چې په دې کښې شدت رانشی. (۳)

او چې د شپې کهجورې خوشتې شی نو تر سحره پورې په دې کښې شدت نه رازی. صحیح مسلم کښې روایت دي، حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمائی:

کنا تبذل لرسول الله صلى الله عليه وسلم لى سقاء يربى أعلا وله عزلاء، تبذل لا غدوة فيشربه عشاء، وتبذل عشاء فيشربه غدوة. (۴)

یعنی مونږ به د رسول کریم ؐ دپاره په یوه مشکیزه کښې نیبذ جوړول. او ددې مشکیزې پورتنۍ حصه به مو ترله، په دې مشکیزه کښې سورې وو، سحر به مو نیبذ خوشته کړل او ماښام به نېی کریم ځکل، او ماښام به مو خوشته کړل او سحر به رسول کریم ځکل. دتوجمة الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د حدیث دآخری په وجه دي. (۵)

۷=بَابُ تَرْخِصِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْأَوْعِيَةِ وَالطَّرُوفِ بَعْدَ النَّهْيِ

حدیث نمبر: ۵۲۷۰ تا ۵۲۷۴

۵۵۱۲- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَبُو أَحْمَدَ الزَّيْتَوِيُّ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: خَتَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص: ۷۰] غَنَ الطَّرُوفِ، فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ: إِنَّهُ لَا يُدَلُّنَا مِنْهَا، قَالَ: «فَلَا إِذَا»
وَقَالَ خَلِيفَةُ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمٍ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرٍ، يَذَّاءُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، يَذَّاءُ، وَقَالَ فِيهِ: «لَمَّا خَتَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَنَ الْأَوْعِيَةِ»

(۱) (عمدة القارى: ۲۱/۲۶۴، إرشاد السارى: ۲۱/۲۳۶)

(۲) (فتح البارى: ۱۳/۶۹، عمدة القارى: ۲۱/۲۶۴)

(۳) (عمدة القارى: ۲۱/۲۶۴)

(۴) (الجامع الصحيح لسلم كتاب الأشربة/باب إباحة النبيذ الذى لم يشند ولم يصر مسكراً رقم الحديث: ۵۲۳۲.

فتح البارى: ۱۳/۷۰، إرشاد السارى: ۲۱/۲۳۶)

(۵) (عمدة القارى: ۲۱/۲۶۴)

ترجمہ: رومی حدیث دحضرت جابر ؓ دی، فرمائی چې رسول کریم ﷺ (دخینې قسم) لوبڼو داستعمال نه منع اوفرمانيله، نو خلقو عرض اوکړو چې مونږ سره ددې نه سوا بله لاره نشته، نو رسول کریم ﷺ اوفرمانيل: بیا په دې صورت کښې ممانعت نشته.

۵۵۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي مُلَيْمٍ الْأَخُولِ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي عِيَّاضٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «لَمَّا نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْأَسْقِيَةِ، قِيلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَيْسَ كُلُّ النَّاسِ بِمُحِبِّ سِقَاءٍ، فَرَدَّ عَنْهُمْ فِي الْحِجْرِ غَيْرَ الْمَرْقَاتِ»

دويم روايت دحضرت عبدالله بن عمرو ؓ دي، فرمائی چې كله رسول کریم ﷺ د ځينو لوبڼو نه منع اوفرمانيله، نو چا نېی کریم ﷺ ته عرض اوکړو چې هر چا سره مشکيزه نشته دي، نو رسول کریم ﷺ د منگي د استعمال اجازت ورکړو، کوم چې مزفت نه وي.

۵۵۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الذَّبَابِ وَالْمَرْقَاتِ» حَدَّثَنَا عُثْمَانُ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ الْأَعْمَشِ، بِهَذَا

دريم روايت دحضرت علي ؓ دي، چې رسول کریم ﷺ د دبا او مزفت نه منع اوفرمانيله.

۵۵۵- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قُلْتُ لِلْأَسْوَدِ: هَلْ سَأَلْتَ عَائِشَةَ أُمَ الْمُؤْمِنِينَ: عَمَّا يُكْرَهُ أَنْ يُتَّبَعَ فِيهِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ، عَمَّ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُتَّبَعَ فِيهِ؟ قَالَتْ: «نَهَانَا فِي ذَلِكَ أَهْلُ الْبَيْتِ أَنْ نَتَّبِعَ فِي الذَّبَابِ وَالْمَرْقَاتِ» قُلْتُ: أَمَّا دُكْرَتِ الْحِجْرِ وَالْغَنَمِ؟ قَالَ: إِنَّمَا أَحَدُكَ مَا سَمِعْتُ، أَفَأَحَدُكَ مَا لَمْ أَسْمَعْ؟

همداشان څلورم روايت کښې حضرت ابراهيم فرمائی چې ما اسود نه تپوس اوکړو چې تاد حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها نه د هغه څيز باره کښې تپوس کړي دي کوم کښې چې نبيذ جوړول مکروه دي، نو هغوی اوفرمانيل چې آو، ما حضرت ام المؤمنين نه تپوس اوکړو چې په کوم څيز کښې رسول کریم ﷺ دنبيذ جوړولو نه منع فرمائيلې ده، نو حضرت عائشه رضی الله عنها اوفرمانيل مونږ اهل بيت يې د دبا او مزفت نه منع کړي وو، ما اسود نه تپوس اوکړو چې حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها د جر او حنتم ذکر کړي دي، نو هغوی اوفرمانيل چې زه تاته هغه څه بيانوم کوم چې ما اوريدلي دي، آيا هغه څه بيان کړم کوم چې ما نه دي اوريدلي.

۵۵۶- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْحِجْرِ الْأَخْضَرِ» قُلْتُ: أَكُلُّهُ فِي الْأَبْيَضِ؟ قَالَ: لَا

همداشان دحضرت عبدالله بن ابی اوفی ؓ نه روايت دي چې نبي کریم دشين منگي نه منع اوفرمانيله، ما تپوس اوکړو چې آيا زه سپين منگي د ځکلو دپاره استعمال کړم، رسول کریم ﷺ اوفرمانيل نه،

توابعهم رجال:

د یوسف بن موسی بن راشد القطان حالات په کتاب الجمعة کښې،^(۱) دمحمد بن عبدالله ابو احمد حالات په کتاب الاذان کښې،^(۲) دسفيان ثوري رحمة الله عليه حالات په کتاب الايمان کښې،^(۳) دمنصور بن المعتمر حالات په کتاب العلم کښې،^(۴) دسالم بن ابی الجعد حالات په کتاب الوضوء کښې،^(۵) دحضرت جابر رضی الله عنه حالات په کتاب الايمان کښې،^(۶) تیر شوی دی. دخليفه بن خياط حالات په کتاب الجنائز کښې،^(۷) د يحيى بن سعيد القطان حالات په کتاب الايمان کښې،^(۸) د سفيان بن عيينه حالات په بدء الوسی کښې،^(۹) دعبدالله بن محمد مستدی حالات په کتاب الايمان کښې،^(۱۰) تیر شوی دی.

علی بن عبدالله کرم چې د ابن المدینی په نوم سره مشهور دی، د هغوی حالات په کتاب العلم کښې،^(۱۱) دسليمان بن ابی مسلم الاحول حالات په کتاب التهجد کښې،^(۱۲) دمجاهد بن جبر حالات په کتاب العلم کښې،^(۱۳) تیر شوی دی.

قوله: ابو عیاض: ددوی نوم د راجح قول مطابق عمرو بن الاسود دي او بخاری شریف کښې په کتاب الجهاد کښې د عمیر بن الاسود په نوم راوی او ددوی حالات تیر شوی دی،^(۱۴) او عمیر بن الاسود هم عمرو بن الاسود دي. کتب تراجم رجال کښې ددې تصریح شته دي.^(۱۵)

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۹۰۰)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۸۲۰)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۴) (کشف الباری: ۳/۲۷۰)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۴۱)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۷۶)

(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۳۳۸)

(۸) (کشف الباری: ۲/۲)

(۹) (کشف الباری: ۱/۲۳۸)

(۱۰) (کشف الباری: ۱/۶۵۷)

(۱۱) (کشف الباری: ۳/۲۹۷)

(۱۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۱۲۰)

(۱۳) (کشف الباری: ۳/۳۰۷)

(۱۴) (کشف الباری ص: ۶۸۱)

(۱۵) (سير أعلام النبلاء رقم الترجمة: ۲۶، ۷۹/۴، تهذيب التهذيب: ۸/۴، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ۵۰۰۵، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۴۳۷/۴، ۵۴۳/۲۱، موسوعة رجال الكتب التسعة: ۱۸۵/۳)

خو حافظ ابن حجر رحمة الله عليه او علامه عینی په کتاب الجهاد کښې عمر بن الاسود او عمرو بن الاسود جدا جدا نومونه راجع وئیلی دی.^(۱)
البته دې ځانې کښې علامه عینی وغیره عمرو الاسود او عمیر بن الاسود دواړه یو شمیر کړي دي.^(۲)

د عبدالله بن عمرو العاص څخه حالات په کتاب الایمان کښې،^(۳) تیر شوی دی. دمسدد بن مسرهد حالات حالات په کتاب الایمان کښې،^(۴) دسلیمان بن مهران حالات په کتاب الایمان کښې،^(۵) دابراهیم بن یزید التیمی حالات په کتاب الایمان کښې،^(۶) تیر شوی دی.

قوله: حارث بن سويد:

داراوی ابو عانثه حارث بن سويد التیمی الکوفی رحمة الله عليه دي.^(۷)
دوی دحضرت عبدالله بن مسعود څخه، حضرت علی بن ابی طالب څخه، حضرت عمر بن الخطاب څخه وغیره حضراتونه روایت کوي.^(۸) او ددوی نه چې کوم حضرات روایت کوي د هغوی اسماء گرامی دادی: حضرت ابراهیم تیمی رحمة الله عليه، حضرت اشعث بن الشعثاء رحمة الله عليه، حضرت ثمامة بن عقیه رحمة الله عليه وغیره حضرات دي.^(۹)
دحضرات محدثینو دهغوی باره کښې وائي: حضرت عبدالله بن احمد بن حنبل رحمة الله عليه فرمائي چې زما والد محترم احمد بن حنبل د حارث بن سويد ذکر اوکړو او هغوی یی اوچته مرتبه بیان کړه.^(۱۰)

یحیی بن معین رحمة الله عليه ددوی باره کښې فرمائي: ثقة.^(۱۱)

همداشان فرمائي: ما بالکوفة أجهل اسنادا منه.^(۱۲)

(۱) (فتح الباری: ۱۲۷/۷، ارشاد الساری: ۴۰۸/۶، عمدة القاری: ۲۱/۲۷۷).

(۲) (شرح الکرماني: ۱۴۹/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۶۶).

(۳) (کشف الباری: ۱/۶۷۹).

(۴) (کشف الباری: ۲/۲۲).

(۵) (کشف الباری: ۲/۲۵۱).

(۶) (کشف الباری: ۲/۵۴۴).

(۷) (التاریخ الکبیر رقم الترجمة: ۲۴۲۶/۲، کتاب النقات لابن حبان رقم الترجمة: ۸۳۰ الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۳۵۰، ۸۴/۳، سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۱۵۶/۵۵۴، تهذیب التهذیب رقم الحديث: ۲۴۴/۲، ۱۴۳/۲، تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۱۰۲۲، ۲۳۵/۵).

(۸) (سیر اعلام النبلاء: ۴/۱۵۶، الجرح والتعديل: ۸۴۳/۲، ۱۴۳/۲).

(۹) (سیر اعلام النبلاء: ۴/۱۵۶، الجرح والتعديل: ۸۴/۳، تهذیب التهذیب: ۲/۱۴۳).

(۱۰) (سیر اعلام النبلاء: ۴/۱۵۶، تهذیب الکمال: ۵/۲۳۵).

(۱۱) (سیر اعلام النبلاء: ۴/۱۵۶، الجرح والتعديل: ۸۴/۳، تهذیب التهذیب: ۲/۱۴۳).

(۱۲) (تهذیب التهذیب: ۲/۱۴۳، تهذیب الکمال: ۵/۲۳۵).

تاریخ وفات: د حضرت عبد الله بن زبیر رضی اللہ عنہ خلافت پہ آخری ورخو کنبی وفات شو: (۱)
ابن ابی خشمہ ذکر کری دی چې په ۷۱ هجری یا ۷۲ هجری کنبی وفات شوې دي: (۲)

د حضرت علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہ حالات په کتاب العلم کنبی، (۳) تیر شوی دی.

د حضرت عثمان بن ابی شیبہ حالات په کتاب الایمان کنبی، (۴) د جریر بن عبد الحمید ضبی

حالات په کتاب العلم کنبی، (۵) د ابراهیم بن یزید نخعی حالات په کتاب الایمان کنبی، (۶)

د اسود بن یزید نخعی حالات په کتاب العلم کنبی، (۷) د حضرت عائشه صدیقه رضی الله

عنها حالات په کتاب الایمان کنبی، (۸) تیر شوی دی.

دموسی بن اسماعیل التبوذحالات په بده الوسی کنبی، (۹) د عبد الواحد بن زیاد حالات په

کتاب الایمان کنبی، (۱۰) د سلیمان بن ابی سلیمان الشیبانی حالات په کتاب الحیض کنبی،

(۱۱) د حضرت عبد الله بن ابی اوفی حالات په کتاب الزکاة کنبی، (۱۲) تیر شوی دی.

تشیخ: رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم په شروع کنبی په حنتم، دباء وغیره مخصوصو کوښو کنبی د نبیذ
جوړولو نه منع فرمائیلې وه، لیکن روستو رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم ددې اجازت ورکړې وو، گویا چې
سابقه حکم منسوخ شوې وو.

رومېې حدیث د حضرت جابر رضی اللہ عنہ دي، دهغې نه معلومیږي چې رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم چې کوم
رخصت ورکړې وه هغه عام وو.

دویم حدیث کنبی دمزفت او دریم اوڅلورم حدیث کنبی د دباء اومزفت او پنځم حدیث

کنبی د جز خضر یعنی حنتم متعلق نهی برقرار ساتلې شوې ده. ددې څلورو وارو احادیثو نه

معلومیږي چې هغه رخصت عام نه وو، په مزفت، دباء او حنتم کنبی سابقه نهی برقرار پاتې ده.

حاصل دادي چې امام بخاری رحمه الله علیه ددې باب لاندې پنځه احادیث ذکر کړي دي. په

(۱) (کتاب الثقات لابن حبان: ۲۷/۲)

(۲) (کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۷۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۱۴۹/۴)

(۴) (کشف الباری: ۲۶۶/۳)

(۵) (کشف الباری: ۲۶۸/۳)

(۶) (کشف الباری: ۲۵۳/۲)

(۷) (کشف الباری: ۵۵۳/۴)

(۸) (کشف الباری: ۲۹۱/۲)

(۹) (کشف الباری: ۴۲۳/۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۳۰۱/۲)

(۱۱) (کشف الباری: ۲۵۰)

(۱۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۴۹۷)

هغه ګڼې څلورو احادیثو نه معلومېږي چې رسول کریم ﷺ چې کوم رخصت ورکړې وو هغه عام نه وو، د امام بخاری رحمه الله علیه د صنیع نه معلومېږي چې هغه هم د عموم د رخصت قائل نه دي. (۱)

مخصوصو لوښو ګڼې دنییز جوړولو مسئله:

دباء، مزفت، حتمت او نفیر د دې لوښو تعریفونه ماقبل باب الخمر من العسل ګڼې تیر شوي دي. دې لوښو ګڼې نییز و غیره جوړولو ګڼې د ائمه کرامو اختلاف دي.

د مالکيه مذهب: د امام مالک رحمه الله علیه مسلك دادي چې په دباء او مزفت ګڼې نهی باقي ده، او باقي لوښو ګڼې نهی منسوخ شوي ده. لهذا د مالکيه یو قول دادي چې دباء او مزفت ګڼې نییز جوړول اوس هم حرام دي. او د مالکيه دویم قول دادي چې دباء او مزفت ګڼې نییز جوړول مکروه دي. او د مالکيه په نزد راجح قول په ظاهره هم دا د کراهت دي. (۲)

د شوافعو مذهب: ابن الملتن او حافظ ابن حجر رحمه الله علیه د شوافعو مذهب په دې ټولو لوښو ګڼې د نییز جوړول مکروه کیدل نقل کړي دي. (۳)

او علامه طیبی رحمه الله علیه په ټولو لوښو ګڼې اباحت نقل کړې دي. (۴)

علامه ماوردي د شوافعو د کراهت قول قدیم قول شمار کړې دي. او عدم کراهت والا جدید قول نهی شمار کړې دي. (۵) د علامه نووي رحمه الله علیه په نزد هم په دې ټولو لوښو ګڼې د نییز جوړول د نهی حکم منسوخ دي.

چنانچه فرمائي چې نبی کریم ﷺ د اسلام په شروع ګڼې کله چې د شرابو د حرمت حکم نازل شو نو په هغه لوښو ګڼې کومو ګڼې چې به شراب جوړیدل د نییز جوړولو نه منع او فرمائیل. هسې نه چې داسې اوشی چې په دې ګڼې کوم نییز جوړ شوی وي په هغه ګڼې شدت اونشه ر راغلې وي او جوړونکی ته معلوم نه وي، داشان به دهغه مال ضائع شي، یا اکثر وختونو ګڼې دا او گټې چې په دې ګڼې نشه نشته دي او دا به اوڅکی، حالانکه هغه ګڼې به نشه وي.

لیکن کله چې د شرابو حرمت باندې څه وخت تیر شو او د شرابو د حرمت حکم د خلقو په زړونو ګڼې مستحکم شو نو اولنې حکم منسوخ شو، او په ټولو لوښو ګڼې د نییز جوړولو اجازت ورکړې شو. (۶)

(۱) (فتح الباری: ۷۱/۱۳، الابواب والتراجم: ۹۶/۲)

(۲) (شرح ابن بطلال: ۵۴/۶، الذ خیرة فی فروع المالکيه کتاب الأشربة: ۴۰۴/۳، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الأشربة باب نسخ ذلک والنهی عن کل مسکر: ۲۶۷/۵، السننقی شرح مؤطا امام مالک، کتاب الأشربة ماینهی أن نییز فی: ۲۹۶/۴، بدایة المجتهد کتاب الأشربة مایجوز فیہ الانتباز وما لا یجوز: ۱۸۴/۴)

(۳) (الاستذکار لابن عبدالبر کتاب الأشربة ما ینهی أن ینبذ فی: ۱۶/۷)

(۴) (التوضیح لشرح الجامع الصحیح: ۱۴۵/۲۷، فتح الباری: ۱۷/۱۳)

(۵) (شرح الطیبی کتاب الأطعمة باب النقیع والانیذة الفصل الأول: ۱۹۷/۸)

(۶) (العاوی الکبیر فی فقه مذهب الإمام الشافعی کتاب الأشربة: ۴۰۵/۱۳)

(۷) (شرح النووی علی الجامع الصحیح لمسلم، کتاب الأشربة باب النهی عن الإنتباز فی المزفت: ۱۶۴/۲)

دحنابله مذهب: دحنابله یو قول خو دادې چې په دې لوبښو کښې اوس هم نیبښ جوړول مکروه دی. لیکن د حنابله په نزد صحیح او راجح قول دادې چې په دې ټولو لوبښو کښې دنهی حکم منسوخ شوې دې. (۱)

داحنافو مذهب: د احنافو په نزد هم روستو نښی کریم ﷺ عام خصت ورکړې دې، او په دې لوبښو کښې د نهي حکم منسوخ شوې دې، لهدا اوس په دې لوبښو کښې بلاکراحت نیبښ جوړول جائز دی. (۲)

دمالکيه دليل: مالکيه دباب دباقی احادیثو نه استدلال کوی کومو کښې چې د جر غیر مزفت رخصت ورکړې شوې دې، او دجر مزفت او دباء ممانعت دې. ددې مطلب دادې چې دباء او مزفت خو علی حالها ممنوع دی، او دنورو لوبښو ممانعت ختم شوې دې، او ددې استعمال اجازت ورکړې شوې دې. (۳)

داحنافو او حنابله دليل: احناف او حنابله دباب درومبې حدیث نه علاوه په مسلم شریف کښې د حضرت بریده ؓ دروايت نه هم استدلال کوی چې نښی کریم ﷺ اوفرمائیل:

«كنت نهیتکم من الأشرية فی ظروف الأدم، فاشربوا لی کل وعاء غیر أن لاتشربوا مسکراما» (۴)

یعنی ما تاسو دچمړي په لوبښو کښې د خکاک نه منع کړی وئ، او په هر لوبښی ځکی لیکن نشی کونکی څیز بالکل مه ځکی. همداشان د مسلم روایت دې:

«نهیتکم عن الظروف، وإن الظروف - أو ظرفا - لایحل شیتا ولا یحرمه، وکل مسکرام حرام» (۵)

ما تاسو منع کړی وئ چې په (مختلفو) لوبښو کښې خکاک مه کوئ، لوبښې یو څیز لره نه حلالوی او نه یی حراموی، باقی هر نشې والا څیز حرام دې.

قوله: حدثنا یوسف بن موسی: د باب درومبې حدیث امام بخاری رحمه الله علیه دلته په اول ځل ذکر فرمائیلې دې. (۶)

(۱) (المغنی لابن قدامة کتاب الأشرية: ۱۴۴/۹)

(۲) (شرح مختصر الطحاوی، کتاب الأشرية مسألة شرب ما نبذ فی الأوعية والظروف: ۳۹۵/۶، الدر مع الرد: کتاب الأشرية: ۴۵/۱۰، البحر الرائق کتاب الأشرية: ۴۰۳/۸، الهدایة مع فتح القدير کتاب الأشرية: ۱۲۳/۱۰، عمدة القاری: ۲۶۵/۲۱، المغنی لابن قدامة کتاب الأشرية: ۱۴۵/۹)

(۳) (دبایة المجتهد کتاب الأشرية ماجوز فیہ الانتیاز وما لا یجوز: ۱۸۵/۴، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الأشرية ما ینبذ أن ینبذ فیہ: ۲۹۶/۴، شرح الزرقانی کتاب الأشرية: ۱۶۸/۴، شرح ابن بطال: ۵۴/۶)

(۴) (الجامع الصحیح لسم کتاب الأشرية/باب النهی عن الانتیاز فی المزفت رقم الحدیث: ۵۲۰۹، البحر الرائق کتاب الأشرية: ۴۰۳/۸، المغنی لابن قدامة کتاب الأشرية: ۱۴۵/۹)

(۵) (الجامع الصحیح لسم کتاب الأشرية/باب النهی عن الانتیاز فی المزفت رقم الحدیث: ۵۲۰۸، الهدایة مع فتح القدير کتاب الأشرية: ۱۲۳/۱۰)

(۶) (الحدیث أخرجه ابو داؤد فی الأشرية باب فی الأوعية رقم الحدیث: ۳۶۹۹، واخرجه الترمذی باب ما جاء فی الرخصة أن ینبذ فی الظروف: ۱۸۷۱، والنسائی فی الأشرية باب الأذن فی شیئ منها رقم الحدیث: ۵۶۵۹، جامع الأصول الباب الثاني الفصل الخامس: ۱۵۷/۵، ۳۲۰۶)

قوله: قال: «فلا إذا»: دا جواب شرط دي. «أى إذا كان لابد لكم منها فلا دهنها»^(١)
علامة عيني رحمة الله عليه ليكني:

وحاصله أن النسي كان على تقدير عدم الإحتياج إليها قلباً ظهرت الضرورة إليها، ثم رم على استعمالهم إياها أو
نسخ ذلك بوس نزل إليه في الحال، أو كان الحكم في تلك المسألة موقوفاً إلى رأيه.^(٢)

يعنى د ممانعت حكم د عدم احتياج په صورت كښې وو، ليكن كله چې د خلقو ضرورت
ظاهر شو نو نبى كريم ﷺ ددې استعمال برقرار اوساتلو.

او دا هم ونيلى شى چې سابقه حكم نوې وحى سره منسوخ شو.

دریم صورت دا هم كيديشى چې په دې مسئله كښې حكم لره برقرار ساتل او منسوخ كول د
نبى كريم ﷺ په راتې پريښودى شوى وو.

قوله: وقال لي خليفة: خليفة بن خياط د امام بخارى رحمة الله عليه په شيوخو كښې دې، دا
حديث به غالباً امام بخارى رحمة الله عليه په طور د مذاكرې آوريدلې وى، ځكه يې د حديث

صيغه ترك كړه او قائل يې او فرمائيل.^(٣)

درومې روايت په سند كښې سفيان ثوري وو، ددې روايت په سند كښې سفيان بن عيينه
مراد دې.^(٤)

قوله: حدثنا عبد الله بن محمد: امام بخارى رحمة الله عليه د عبد الله بن محمد عن سفيان عن
منصور عن سالم عن جابر ﷺ په سند سره هم دا روايت نقل كوى. او په هغې كښې دا الفاظ

دى: «لما دى النبي صلى الله عليه وسلم عن الأوعية» مخكښې روايت هم داشان دې څنگه چې
ما قبل تير شو.^(٥)

د ترجمه الباب سره مناسبت:

درومې حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت د آخرى حديث په وجه دې.^(٦)

قوله: حدثنا علي بن عبد الله: دا حديث پاك هم امام بخارى رحمة الله عليه دلته په رومې ځل
ذكر فرمائيلې دې.^(٧)

دې حديث پاك كښې د جوغير مزفت رخصت وركړې شوې دې.

(١) (شرح الكرماني: ١٤٩/٢٠، فتح الباري: ٧٢/١٣، عمدة القاري: ٢٦٥/٢١)

(٢) (عمدة القاري: ٢٦٥/٢١)

(٣) (عمدة القاري: ٢٦٥/٢١، إرشاد الساري: ٣٣٧/٢١)

(٤) (عمدة القاري: ٢٦٥/٢١)

(٥) (عمدة القاري: ٢٦٥/٢١)

(٦) (عمدة القاري: ٢٦٤/٢١)

(٧) (الحديث أخرجه مسلم كتاب الأشربة باب النهي عن الإنتياز في المزفت: رقم الحديث: ٢٠٠٠، وأخرجه أبو داود في الأشربة باب في الأوعية رقم الحديث: ٣٧٠٠، جامع الأصول الباب الثاني الفصل الخامس: ١٥٧٥)

قوله: لسانهم النهر، صلى الله عليه وسلم عن الأسقية:

قوله: أسقية: دا د السقام (دسین په کسري سره) جمع ده، په معنی د مشکیزه. (۱)
اعتراض: علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې که دلته اعتراض وی چې سیاق کلام
تقاضا کړی چې دلته د عن الأسقية په ځانې إلا عن الأسقية پکار وو، یعنی نبی کریم ﷺ د
مشکیزو نه منع نه ده فرمائیلې بلکه د مشکیزو نه علاوه مخصوص لوبڼو نه یې منع
فرمائیلې ده.

حالانکه د عن الأسقية، مطلب دادې چې نبی کریم ﷺ د مشکیزو نه منع او فرمائیلې.
جواب: علامه کرمانی رحمه الله علیه ددې جواب داورکړی چې دلته په عن الأسقية کښې عن
سبب دپاره دې، نو بیا به مطلب صحیح وی چې عن سبب دپاره وی نو مطلب به دا وی چې
نبی کریم ﷺ د مخصوص منگو نه منع او فرمائیلې د مشکیزو په وجه. یعنی کله چې
مشکیزې موجود وی نو ددې لوبڼو نه یې منع او فرمائیلې.
او عن سبب دپاره استعمالیږي، څنگه چې قرآن پاک کښې دی: فَاُولَئِكَ الشَّيْطَانُ مَغْنَمًا
بِسَبَبِهَا. (۲)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې دلته أسقية دأوعية په معنی دې. (۳)
قوله: الحيز الجر (دجیم په فتحې او دراء په تشدید سره) د جرة جمع ده، دښاورې نه جوړ شوی
منځی ته وائی. (۴)
دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د فرض لهم په وجه دې. (۵)
قوله: حدثنا مسدد: دا روایت هم امام بخاری رحمه الله علیه دلته په اول ځل ذکر فرمائیلې
دې. (۶)

قوله: حدثنا عثمان: دا روایت هم امام بخاری رحمه الله علیه دلته په اول ځل ذکر فرمائیلې

(۱) (لسان العرب باب السين: ۳۰۰/۶)

(۲) (شرح الکرماني: ۱۴۹/۲۰)

(۳) (فتح الباری: ۷۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۷/۲۱)

(۴) (لسان العرب باب الجیم: ۲۴۴/۲)

(۵) (عمدة القاری: ۲۶۶/۲۱)

(۶) (الحدیث أخرجه مسلم کتاب الأشربة باب النهی عن الإنتیاذ فی المزفت: رقم الحدیث: ۱۹۹۴، وأخرجه ابو
داؤد فی الأشربة باب فی الأوعية رقم الحدیث: ۳۶۹۷، والنسائی فی الأشربة باب النهی عن نبیذ الجر: ۶۸۴، جامع
الأصول الباب الثاني الفصل الخامس: ۳۲۰، ۱۵۴/۵)

دې. (۱)

قوله: بهانانی ذلك أهل البيت: أهل البيت منصوب على الاختصاص دې. علامه عینی رحمه

الله علیه فرمائی چې دا د نهانا د ضمیر منصوب نه بدل هم جوړولې شی. (۲)

قوله: قلت: أما ذكرت الجبر: قائل ابراهیم نخعی رحمه الله علیه دې، هغه د اسود نه تپوس کوی

چې آیا حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها د جبر او حتم ذکر اونه فرمائیلو؟ (۳)

قوله: أحدث ما لم أسمع؟: په دې کښې همزه استفهامیه محذوف ده، یعنی آیا زه هغه څیز بیان

کړم کوم چې مانه دې آوریږي. دکشمیهنی رحمه الله علیه په روایت کښې اقلحذ دې. (۴) او

یو روایت کښې اقلحذ صیغه د جمع سره ده

قوله: حدثنا موسى: دا روایت هم امام بخاری رحمه الله علیه دلته په اول ځل ذکر فرمائیلې

دې. (۵)

قوله: قلت: أنشرب في الأيض؟ قال: لا: اصل کښې نبی کریم ﷺ دأغض ذکر دقیداحترازی په

طوره وو کړې، بلکه په هغه زمانه کښې دجراغض استعمال عام وو، ځکه یې بیان د واقع په

طوردې ذکر اوفرمائیلو. (۶)

علامه خطابی رحمه الله علیه فرمائی چې په دې کښې د حکم انحصار دمنگی په اغض یا

ایش کیدو باندې نه دې، بلکه ددې تعلق صفت سره دي، چې داشان منگو کښې نیږد

دغیره جوړ کړې شی نو په هغې کښې زر نشه پیدا کیږي، ځکه یې منع اوفرمائیلو. (۷)

(۱) الحديث أخرجه مسلم كتاب الأشربة باب النهي عن الإنتباز في المزفت: رقم الحديث: ۱۹۹۵. وفي كتاب الأشربة/باب إباحة النبيذ الذي لم يشد ولم يصر مسكروم الحديث: ۲۰۰۵. وأخرجه النسائي في كتاب الأشربة/باب ذكر الأخبار التي اعتل بها من إباح شراب السكر رقم الحديث: ۵۶۸۴ وفي كتاب الأشربة/باب تحريم كل شراب أسكر رقم الحديث: ۵۵۹۳. وفي كتاب الأشربة/باب النهي عن نبيذ الدباء رقم الحديث: ۵۶۲۹ وفي كتاب الأشربة/باب النهي عن نبيذ الدباء، والحنتم، والمزفت رقم الحديث: ۵۶۳۹. جامع الأصول الباب الثاني الفصل الخامس: ۱۴۸/۳۱۹۴.۵

(۲) (فتح الباری: ۷۵/۱۳. عمدة القاری: ۲۶۸/۲۱. إرشاد الساری: ۳۳۹/۲۱)

(۳) (فتح الباری: ۷۵/۱۳. عمدة القاری: ۲۶۸/۲۱)

(۴) (فتح الباری: ۷۵/۱۳. عمدة القاری: ۲۶۸/۲۱. إرشاد الساری: ۳۳۹/۲۱)

(۵) (الحديث أخرجه النسائي في كتاب الأشربة/باب الجبر الأخضر رقم الحديث: ۵۶۲۴. جامع الأصول الباب الثاني الفصل الخامس: ۳۲۰/۱۵۵/۵)

(۶) (شرح الكرماني: ۱۵۱/۲۰. فتح الباری: ۷۶/۱۳. عمدة القاری: ۲۶۸/۲۱. إرشاد الساری: ۳۴۰/۲۱)

(۷) (عمدة القاری: ۲۶۹/۲۱)

۸= بَابُ تَقْيِيمِ التَّمْرِ مَا لَمْ يُسَكِّرْ

حدیث نمبر: ۵۲۷۵

۵۵۱۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِي، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُهَمَّلَ بْنَ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ: أَنَّ أَبَا أُسَيْدٍ السَّاعِدِيَّ دَعَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعْرُسِهِ، فَكَانَتْ امْرَأَتُهُ خَادِمَتُهُمْ يَوْمَئِذٍ، وَهِيَ الْعَرُوسُ، فَقَالَتْ: «مَا تَدْرُونَ مَا أَتَقَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ أَتَقَعْتُ لَهُ تَمْرَاتٍ مِنَ اللَّيْلِ فِي تَوْرٍ»

ترجمہ رجال:

دیجی بن عبد اللہ بن بکیر حالات پہ بدء الوحی کنبی^(۱) تیر شوی دی. دیعقوب بن عبد الرحمان حالات پہ کتاب الجمعة کنبی^(۲)، دابو حازم سلمة بن دینار حالات پہ کتاب الذبائح کنبی^(۳)، دحضرت سهل بن سعد ؓ حالات پہ کتاب الوضوء کنبی^(۴)، دابو اسید مالک بن ربیعہ حالات پہ ابواب الاذان کنبی^(۵) تیر شوی دی.

تشریح: ہم دا روایت پہ ماقبل باب الانتباه فی الأوعية والتور کنبی تیر شوی دی.

دلته امام بخاری رحمة الله عليه دایبانول غواری چي لقییم التمر (یعنی کجھوڑی پہ اوبو کنبی خوشتولو) کنبی کہ اسکار (نشہ) نہ وی پیدا شوې نو ددی پہ استعمال کنبی ہیج حرج نشته دی.^(۶)

دترجمة الباب سره مناسبت: شارحین فرمائی چي د عدم اسکار قید اگر چي روایت کنبی نہ دی وارد شوې لیکن د اقید د حدیث مبارک نہ داشان اخذ کیدیشی چي هغه کجھوڑی یوہ شپہ اوبو کنبی اینسو دی شوې وی او پہ یوہ شپہ کنبی سکر نہ پیدا کیری.^(۷)

۹= بَابُ الْبَادِقِ، وَمَنْ نَهَى عَنْ كُلِّ مُسَكِّرٍ مِنَ الْأَشْرِبَةِ

حدیث نمبر: ۵۲۷۶/۷۷

وَرَأَى عُمَرُ، وَأَبُو عُبَيْدَةَ، وَمَعَادُ، «لُزْبَ الظَّلَاءِ عَلَى الثَّلَثِ» وَتَرَبَّ الْبَرَاءُ، وَأَبُو جَحْفَةَ، عَلَى التَّصْفِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «الْأَشْرِبُ الْعَصِيرُ مَا ذَامَ طَرِيًّا»
وَقَالَ عُمَرُ: «وَجَدْتُ مِنْ عُبَيْدِ اللَّهِ رِيحَ تَرَابٍ، وَأَنَا سَابِلٌ عَنْهُ، فَإِنْ كَانَ يُسَكِّرُ جَلَدُهُ»

(۱) (کشف الباری: ۲۲۳/۱)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۹۱۷)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۴۳)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۴۳)

(۵) (کشف الباری: ۷۰۴)

(۶) (عمدة القاری: ۲۶۹/۲۱)

(۷) (فتح الباری: ۷۷/۱۳، إرشاد الساری: ۳۴۰/۲۱، الأبواب والتراجم: ۹۶/۲)

۵۵۹۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الْجَوْرِِيَّةِ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، عَنْ الْبَاقِ فَقَالَ: سَبَقَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَاقِ: «فَمَا اسْكُرْتُمْهُو حَرَامٌ» قَالَ: الْفَرَابُ الْحَلَالُ الْعَلِيْبُ، قَالَ: «لَيْسَ بَعْدَ الْحَلَالِ الْعَلِيْبُ إِلَّا الْحَرَامُ الْحَدِيثُ»

ترجمه: رومې روايت د ابو الجوريه دې فرماني چې ما د ابن عباس ؓ نه د باذق باره کښې تپوس او کړو نو هغوی او فرماښل چې رسول کریم ؐ د باذق نه وړاندې ددې د نیا نه رحلت کړې وو، (یعنی باذق خو وروستو پیدا شو رسول کریم ؐ په زمانه کښې نه وو) (لهذا اوس چې قاعده کلیه داده) چې که یو مشروب مسکر دې نو حرام دې، ګڼي نه. بیا یې او فرماښل چې شراب خو هغه دی کوم چې حلال طیب وی، حلال طیب نه پس حرام خبیث پاتې کیږي.

۵۵۹۹- حَدَّثَنَا [ص: ۱۰۸] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا وَشَاءُ مَرْبُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ الْخُلُوعَ وَالْعَصَلَ»

دویم روايت د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها دې، فرماني چې رسول کریم ؐ په خوږ څيز او شات خوښول. تراجم رجال:

د محمد بن کثیر عبدی بصری حالات په کتاب العلم کښې (۱)، دسفيان ثوري رحمة الله عليه حالات په کتاب الايمان کښې، (۲)، د ابو الجوريه خطان بن خفاف حالات په کتاب الزكاة کښې، (۳)، د عبد الله بن عباس حالات په کتاب الايمان کښې، (تير شوی دی. د عبد الله بن ابی شيبه حالات په کتاب ابواب العمل فی الصلاة کښې، (۴). د ابو اسامه حماد بن اسامه حالات په کتاب العلم کښې، (۵)، د عروه بن زبير حالات په بدء الوحي کښې، (۶) د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها حالات په بدء الوحي کښې، (۷)، تير شوی دی. تشويح:

قوله: الباق: (د ذال په فتحې او کسرې دواړو سره استعمالیږي علامه ابن اثیر رحمة الله عليه فرماني چې دا د باذه معرب دې او دا په فارسي کښې شرابو ته وائي، (۸).

(۱) (کشف الباری: ۵۳۶/۳)

(۲) (کشف الباری: ۲۷۸/۲)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۴۲۲)

(۴) (کشف الباری: ۲۰۵/۲)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۲۱۶)

(۶) (کشف الباری: ۴۱۴/۳)

(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۹۱/۱)

(۸) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۹۱/۱)

(۹) (النهاية لابن اثیر حرف الباء: ۱۱۷/۱، لسان العرب باب الباء: ۳۵۲/۱، فتح الباری: ۷۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۹/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۱/۲۱)

قوله: ورأى عمر، وأبو عبيدة، ومعاذ، «شرب الطلاء على الثلث»: حضرت عمر فاروق رضي الله عنه، حضرت أبو عبيدة بن جراح رضي الله عنه، او حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه به هغه طلاء جائز گنرله کومه چې پخه شی او دریو حصو کښې یوه حصه پاتې شی. د طلاء حکم: د انگورو شیر په اور پخه کړې شی، او دوه ثلثو نه کمه پاتې شی، یعنی یو ثلث نه زیاته بچ شی نو ددې خکله جائز نه دی، څنگه چې ماقبل کښې تیر شو، البته که دا دومره پخه کړې شی چې دوه ثلثه ختم شی، او یو ثلث یا ددې نه کم پاتې شی نو دا د ائمه اربعه په نزد بالاتفاق حلاله ده. (۱)

د تعلیقاتو تخریج:

① حضرت عمر فاروق رضي الله عنه دې تعلیق لره امام مالک په موطا کښې موصولا نقل کړېدې: عن محبوب بن لبيد الأنصاري، أن عمر بن الخطاب، حين قدم الشام شكاً إليه أهل الشام وباء الأرض وتقلها. وقالوا: لا يصلحنا إلا هذا الشراب. فقال عمر: ائشربوا هذا العسل. قالوا: لا يصلحنا العسل. فقال رجل من أهل الأرض: هل لك أن نجعل لك من هذا الشراب شيئاً لا يسكر به، قال: نعم. فطبخوا حتى ذهب منه الثلثان وبقي الثلث. فأتوا به صبراً فادخل فيه صبراً صعباً ثم رفع يده. فتبعها يتبسط فقال: هذا الطلاء هذا مثل طلاء الإبل فأمرهم صبراً أن يشربوه. فقال له معاذة بن الصامت أحللتها. والله فقال عمر: كلا والله «اللهم إني لأحل لهم شيئاً حرمته عليهم. ولا أحرر عليهم شيئاً أحللتهم» (۲)

② حضرت أبو عبيدة بن الجراح رضي الله عنه او حضرت معاذ رضي الله عنه اثر لره ابن ابی شيبه موصولا نقل کړېدې.

عن أنس أن أبا عبيدة معاذ بن جبل وأبا طلحة كانوا يشربون من الطلاء، ما ذهب ثلثاه وبقي ثلثه. (۳)

قوله: وشرب البراء، وأبو جحيفة، على النصف: حضرت براء بن عازب او أبو جحيفة پخه شوې نیمه پاتې شوې طلاء او خکله.

د تعلیقاتو تخریج:

① حضرت براء بن عازب اثر لره ابن ابی شيبه موصولا نقل کړې دې.

قوله: عن البراء بن عازب أنه كان يشرب الطلاء على النصف. (۴)

(۱) (رد المحتار كتاب الأشربة: ۳۶/۱۰، الإستذكار لابن عبد البر كتاب الأشربة جامع تحريم الخمر: ۳۵/۷، شرح ابن بطال: ۵۸/۶)

(۲) (موطا الإمام مالك كتاب الأشربة باب جامع تحريم الخمر: ۸۴۷/۲، تفتيح التعليق: ۲۳/۵، فتح الباري: ۷۸/۱۳، عمدة القاري: ۲۱/۲۷۰)

(۳) (المصنف لابن أبي شيبه، كتاب الأشربة، في الطلاء من قال إذا ذهب ثلثه فاشربه، رقم الحديث: ۲۴۴۶، ۲۴۲/۱۲، تفتيح التعليق: ۲۵/۵، فتح الباري: ۷۸/۱۳، عمدة القاري: ۲۱/۲۷۰، إرشاد الساري: ۲۱/۳۴۱)

(۴) (المصنف لابن أبي شيبه، كتاب الأشربة من رخص في شرب الطلاء على النصف، رقم الحديث: ۲۴۵۰۸، ۲۵۶/۱۲، تفتيح التعليق: ۲۵/۵، فتح الباري: ۷۹/۱۳، عمدة القاري: ۲۱/۲۷۰)

⑦ همداشان د حضرت ابو جحیفه اثر لره هم ابن ابی شیبۀ موصولا نقل کړې دي.

قوله: عن طلحة بن جبير قال رأيت أبا جحيفة يشرب الطلاء على النصف. (١)

قوله: وقال ابن عباس: «اشرب العصور ما دام طويًا»:

يعني دانگورو اوبه چې تر کومې تازه وي نو څکي.

د تعلیق تخريج: دې تعلیق لره امام نسائي او ابن ابی شيبه موصولا نقل کړې دي چنانچه ابو ثابت ثعلبي فرمائي:

كنت عند ابن عباس فجاء رجل فسأله عن العصور فقال اشربه ما كان طريا قال بل طبخت شرابا، وفي نفسي منه،

قال اكنث شارب به قبل أن تطبخه قال: لا، قال: فإن النار لا تحل شيئا قد حرم (٢)

قوله: وقال عمر: «وجدت من عبید الله ربح شراب.....»:

حضرت عمر فاروق ؓ او فرمانييل چې ماته د خپل ځونې عبید الله د خلې نه د شرابو بوڼی

راغلو، زه به ددې تحقیق کوم که چېرې دا مسکروو نو هغه ته به کورې ورکوم.

د تعلیق تخريج: دې تعلیق لره امام مالک په موطا کښې موصولا نقل کړې دي.

قوله: عن السائب بن يزيد، أنه أخيرة أن عمر بن الخطاب خرج عليهم فقال: إنني وجدت من فلان

ربح شراب. فزعم أنه شراب الطلاء وأنا سائل عما شرب. فإن كان يسكر جلدته فجلده عمر الحد تاما (٣)

چنانچه د موطا په روايت کښې دا هم دی چې حضرت عمر فاروق ؓ د تحقیق کولو نه پس حد هم جاری کړو.

قوله: سبق محمد صلى الله عليه وسلم الباذق: «فما أسكر فهو حرام»:

① ددې يو مطلب دادې چې نبی کریم ﷺ د باذق نه وړاندې د دنیا نه رحلت کړې وو، يعنی

باذق نومې څيز دهغوئ د رحلت نه پس په وجود کښې راغلو. د نبی کریم ﷺ په زمانه کښې دا نه وو. (٤)

② ددې جملې دويم مطلب دا بيان کړې شوې دي چې سرور کائنات شرابو ته د باذق نوم

ورکولو نه وړاندې دا حرام مگزولې دی.

چنانچه ابن بطال فرمائي: أي سبق محمد ﷺ بالتحريم للغير قبل تسويتهم لها بالباذق، (٥)

(١) (المصنف لابن أبي شيبه، كتاب الأشربة، من رخص في الطلاء على النصف رقم الحديث: ٢٤٥٠٩، ٢٤٢/١٢،

تفليق التعليق: ٢٥/٥، فتح الباري: ٩٨/١٣، عمدة القاري: ٢٧٠/٢١)

(٢) (سنن النسائي كتاب الأشربة/باب ما يجوز شربه من العصور، وما لا يجوز رقم الحديث: ٥٧٣٢، المصنف لابن

أبي شيبه، كتاب الأشربة، في شرب العصور من كرمه إذا غلا: ٢٤٣٢٧، ٢٠٩/١٢، تفليق التعليق: ٢٥/٥، فتح

الباري: ٧٩/١٣)

(٣) (موطا الإمام مالك كتاب الأشربة/باب الحد في الخمر: ٨٤/٢، تفليق التعليق: ٢٦/٥، فتح الباري: ٨٠/١٣)

(٤) (تعليقات لامع الدراري: ٤٣٧/٩)

(٥) (شرح ابن بطال: ٥٩/٦، فتح الباري: ٨١/١٣)

حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ پوہہ شوې وو چې سائل حرام شراب په دې نوم سره حلالول غواړي، نو حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ ماسکې فهور حرام او فرمائیل او منع یئ او کړو. (۱)

قوله: قَالَ: الشراب الحلال الطيب: د قال قائل په ظاهره ابن عباس رضی اللہ عنہ دې. (۲)
حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ او فرمائیل چې شراب (د څکل څین) خو هغه دې کوم چې حلال دې، حلال طیب نه پس حرام خبیث پاتې کیږي. ځکه چې کوم مشکوک اشریة دی هغه هم د حرام قائم مقام دی.

حضرت مولانا رشید احمد گنگوہی رحمۃ الله علیه لا مع الدراری کنبې ددې جملې په تشریح کنبې فرمائی:

أی شراب المسلم ما كان حلالاً طيباً وأما ما سواه فهو الحرام الغيب ليس بشراب المسلم. (۳)

قوله: كان النبي صلى الله عليه وسلم يحب الخلوة: دا حدیث په کتاب الاطعمة کنبې تیر شوې دې. د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت په دې اعتبار سره دې چې د انگورو شیره کله په اور پخه کړې شی او دوه ثلث لاره شی نو هغه جلاله ده، او دا دخوږو په حکم کنبې دی. او دانگورو کچه شیره کومه چې حلاله ده هغه د شاتو په حکم کنبې ده. (۴)

۱۰= بَابُ مَنْ رَأَى أَنْ لَا يَخْلِطُ الْبُسْرَ وَالْثَمَرَ إِذَا كَانَ مُسْكِرًا، وَأَنْ لَا

يَجْعَلَ إِذَا مَيَّنَ فِي إِذَا

حدیث نمبر: ۵۲۷۸ تا ۵۲۸۰

۵۰۰- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «إِنِّي لَأَسْقِي أَهْلَ عِلَاحَةٍ وَأَهْلًا دُجَانَةً وَسُمَيْلَ بْنَ الْبَيْضَاءِ، خَلِيطَ بُسْرٍ وَثَمَرٍ، إِذْ حُرِّمَتِ الْخَمْرُ، فَقَدْ فَتَنَّا، وَأَنَا سَاقِيَهُمْ وَأَصْفَرُهُمْ، وَلَا لَأَعْدَاؤُنَا يَوْمَئِذٍ الْخَمْرُ» وَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَارِثِ: حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، سَمِعَ أَنَسًا

ترجمه: رومې روایت د حضرت انس رضی اللہ عنہ دې، فرمائی چې ما په ابو طلحه، ابو دجانة او سهیل بن بیضاء باندې د نیم پخته او پخو کجهورو نه جوړ شوی شراب څکول چې په دې وخت کنبې شراب حرام کړې شو، چنانچه ما هغه وارول، او هم ما په دوی شراب څکول او هم زه په هغوی کنبې کم عمر اوم، او په هغه وخت کنبې به مونږ هم دا خلیط شراب څکول.

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۵۳/۲۰، فتح الباری: ۸۱/۱۳، شرح ابن بطلال: ۵۹/۶)

(۲) (عمدة القاری: ۲۷۱/۲۱)

(۳) (لا مع الدراری: ۴۳۷/۹)

(۴) (فتح الباری: ۸۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۲/۲۱)

۵۶۱- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ: أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنهُ، يَقُولُ: «تَمَّتِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الزَّبِيبِ وَالْزُّهْمِ وَالْبُسْرِ وَالرُّطْبِ» (۱).

دویم روایت د حضرت جابر ؓ دې چې نبی کریم ﷺ د کشمشو او کهجورو او نیم پخته او پخو کهجورو (دیو خانی کولو) نه منع او فرمائیله.

۵۶۲- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: «تَمَّتِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُجَمَعَ بَيْنَ الزُّهْمِ وَالزُّهْمِ، وَالزَّبِيبِ، وَلَيْسَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى جِدَّةٍ» (۲).

دریم روایت دې حضرت ابو قتاده ؓ دې چې نبی کریم ﷺ د کهجه او پخو کهجورو او کشمش یو خانی کولو نه منع او فرمائیله. او دې فرمائیل چې په دې کنبې د هر یو نه جدا جدا نیږد جوړول پکار دی. **تواجم رجال:**

د مسلم بن ابراهیم القصاب فراهیدی حالات په کتاب الایمان کنبې (۳)، دهشام بن ابو عبدالله دستواری حالات په کتاب الایمان کنبې (۴)، دقتاده بن دعامة حالات په کتاب الایمان کنبې (۵)، د حضرت انس ؓ حالات په کتاب الایمان کنبې (۶)، تیر شوی دی.

د ابو عاصم ضحاک بن مخلد حالات په کتاب العلم کنبې (۷)، د ابن جریر عبدالملک بن عبدالعزیز حالات په کتاب الحیض کنبې (۸)، د عطاء بن ابی رباح حالات په کتاب العلم کنبې (۹).

(۱) (الحديث أخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب كراهية انتباز التمر والزبيب مخلوطين رقم الحديث: ۱۹۷۶، و أبي داود كتاب الأشربة/باب في الخليطين رقم الحديث: ۳۷۰۳، والترمذي كتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في خليط البسر والتمر رقم الحديث: ۱۸۷۷، والنسائي كتاب الأشربة/باب خليط البسر والرطب رقم الحديث: ۵۵۵۸، جامع الأصول الأشربة رقم الحديث: ۳۱۷۰، ۱۳۰/۵) (۲) (الحديث أخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب كراهية انتباز التمر والزبيب مخلوطين رقم الحديث: ۱۹۸۸، و أبي داود كتاب الأشربة/باب في الخليطين رقم: ۳۷۰۴، والنسائي كتاب الأشربة/باب خليط الزهو والرطب رقم الحديث: ۵۵۵۳، جامع الأصول الأشربة رقم الحديث: ۳۱۷۱، ۱۳۱/۵)

(۳) (كشف الباري: ۴۵۵/۲)

(۴) (كشف الباري: ۴۵۶/۲)

(۵) (كشف الباري: ۳/۲)

(۶) (كشف الباري: ۴/۲)

(۷) (كشف الباري: ۱۵۲/۳)

(۸) (كشف الباري رقم: ۲۰۴)

(۹) (كشف الباري: ۳۷/۴)

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ حالات پہ کتاب الایمان کنہی^(۱) تیر شوی دی
دیچی بن ابی کثیر طائی حالات پہ کتاب العلم کنہی^(۲)، د عبدالله بن ابی قتاده حالات پہ
کتاب الوضوء کنہی^(۳)، د حضرت ابو قتاده انصاری رضی اللہ عنہ حالات پہ کتاب الوضوء^(۴) کنہی تیر شوی
دی.

تشریح:

دخلیطین مسئلہ: خلیطین یعنی کھجورې او کشمش یا لمډې کھجورې او اوجې کھجورې
وغیرہ یو ځانې کول او ددې نه نیبذ جوړول درست دی که نه، په دې کنہی دائمہ کرامو
اختلاف دې.

د مالکیہ مذهب: د مالکیہ په نزد داشان دوه څیزونه یو ځانې کول منہی عنہ دی. که په دې
کنہی نشه وی او که نه وی.^(۵)
بیاد مالکیہ په خپلو کنہی اختلاف دې چی نهی تحریمی دی که کراہت دې، دواړه اقواله
شته.

یعنی د مالکیہ د ځینې حضراتو په نزد داشان یو ځانې کول حرام دی او د ځینو په نزد مکروه
دی.^(۶)

دما شوافعو مذهب: د شوافعو په نزد د حرمت او کراہت دواړه اقوال دی.
ځینې شوافعو د حرمت مذهب نقل کړېدې چې د شوافعو په نزد داشان یو ځانې کول حرام
دی.^(۷) چنانچه په التوضیح کنہی دی:

سئل الشافعی عن رجل شرب خلیطین مسکرا فقال هذا بمنزلة أکل لحم خنزیر میت، فهو حرام من وجهین:
الخنزیر الحرام والبیئۃ حرام والخلیطان حرام والسکر حرام.^(۸) لیکن علامہ نووی رحمۃ اللہ علیہ
د شوافعو مذهب مکروه تنزیہی نقل کړې دې، چنانچه فرمائی:

قال أصحابنا وذهبهم، من العلماء، سبب الکراہۃ فیہ أن الاسکار یسیر علیہ بسبب الخلط قبل أن یتغیر طعمه

^(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۷۶)

^(۲) (کشف الباری: ۴۵۵/۲)

^(۳) (کشف الباری: ۲۶۷/۴)

^(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۳)

^(۵) (شرح ابن بطال: ۲۶/۶، فتح المالک بتبویب التمهید لابن عبدالبر، کتاب الأشربة مایکړه أن ینبذ جمیعاً: ۹۸/۹)

^(۶) (اکمال المعلم بفوائد مسلم، کتاب الأشربة انتیاذ التمر والزبیب مخلوطین: ۴۶۰/۶، المنتقى شرح مؤطا امام
مالک، کتاب الأشربة مایکړه أن ینبذ جمیعاً: ۲۹۸/۴، الإستذکار لابن عبدالبر کتاب الأشربة مایکړه أن ینبذ
جمیعاً: ۱۹/۷، شرح الزرقانی کتاب الأشربة مایکړه أن ینبذ جمیعاً: ۱۶۹/۴)

^(۷) (معالم السنن کتاب الأشربة باب فی الخلیطین ۲۷۶/۵)

^(۸) (التوضیح لشرح الجامع الصحیح: ۱۶۱/۲۷)

فیظن الشارب أنه ليس مسکراً ویكون مسکراً ومذهبنا ومذهب الجمهور أن هذا النہی لکراهة التہوی ولا یحرم ذلك ما لم یصر مسکراً وبهذا قال جماہور العلماء (۱)

دخائله مذهب: د خائبله نه د حرمت، کراہت او اباحت درې واړه اقوال دي. المعنی کنې چې د کوم قول تصحیح کړې شوې ده، هغه دا چې خلیطین په هغه وخت کنې حرام دی کله چې په دې کنې شدت او نشه راشی، او شدت او نشه په کنې نه وی راغلې نو بیا حرام نه دی. (۲)

د جمهورو دلائل: د جمهورو استدلال د احادیث باب په شان روایاتو نه دي کومو کنې چې دخلیطین نه منع فرمائیلې شوې ده.

علامو نووی رحمة الله علیه امام ابوحنیفه رحمة الله علیه باندې تنقید کوی او لیکي:

أکره علیه الجمهور وقالوا: فیہ متابذة لصاحب الشرح فقد ثبتت الأحادیث الصحیحة المریحة فی النہی عنه فإن لم یکن حراماً ما کان مکروهاً. (۳)

یعنی دا حدیث نهی په وجه که حرام نه دی نو کم از کم دامکروه گرزول پکار دی. د علامه عینی رحمة الله علیه جواب: علامه عینی رحمة الله علیه د علامه نووی رحمة الله علیه تردید کړې دي او وئیلې یې دي:

هذه جراءة شنیعة علی ما مرأجل من ذلك، وأبوحنیفه لم یکن قال ذلك برأیه، وإنما مستند فی ذلك أحادیث. (۴)
یعنی امام ابوحنیفه رحمة الله علیه دا خبره د خپله خانه نه ده کړې بلکه احادیث یې بنیاد جوړ کړی دي او دا مسلك یې اختیار کړې دي.
د امام اعظم رحمة الله علیه دلائل:

① سن ابی داؤد کنې صفیه بنت عطیه نه روایت دي، فرمائی:

دخلت مع نسوة من مبد القیس علی عائشة، فسلناها عن التمر والزبيب، فقالت: «كنت أعتد قهضة من تمر، وقهضة من زبيب، فألقيه فی إناء، فأمرسه، ثم أسقيه النبی صلی الله علیه وسلم». (۵)

دې روایت کنې تصریح ده چې حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها به کهجوري او کشمش یو خائې کول او ددې نه به یې نیبذ جوړول، او په نبي کریم ﷺ باندې به نې شکول.

(۱) (شرح النودی علی الجامع الصحیح لسم کتاب الأشربة کراهية انتیاذ التمر والزبيب مغلوطین: ۱۶۴/۲، شرح الکرماني: ۱۵۴/۲۰، فتح الباری: ۸۲/۱۳)

(۲) (المعنی لابن قدامة کتاب الأشربة: ۱۴۵/۹، الموسوعة الفقہیة کتاب الأشربة: ۲۰/۵)

(۳) (شرح النودی علی جامع الصحیح لسم فی کتاب الأشربة/باب کراهية انتیاذ التمر والزبيب مغلوطین رقم: ۱۶۴/۲)

(۴) (عمدة القاری: ۲۷۴/۲۱)

(۵) (سنن ابی داؤد کتاب الأشربة/باب فی الخلیطین رقم الحدیث: ۳۷۰۸، البحر الرائق کتاب الأشربة: ۴۰۲/۸، تبیین الحقائق کتاب الأشربة: ۱۰۱/۷، المعنی لابن قدامة کتاب الأشربة: ۱۴۵/۹)

دحدیث په سند کلام او جواب: البته ددې حدیث په سند کښې ابوبحر نامی یو راوی دې، په هغه ابن حزام اعتراض کړېدې چې هغه مجهول دې. (۱)
لیکن علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې ابوبحر مشهور و معروف راوی دې. (۲)
د ابوبحر نوم عبدالرحمان بن عثمان بصری دې. (۳)
چنانچه ابن عدی دهغوی باره کښې فرمائی:

ابوبحر البکری راوی مشهور معروف من اهل البصرة من ولد أبي بكرة كما ذكرت نسبته وله أحاديث غرائب من شعبة ومن غيره من البصريين وهو ممن يكتب حديثه. (۴)

امام احمد رحمه الله علیه دهغوی باره کښې فرمائی: لا بأس به. (۵)
عجلی دهغوی توثیق کړې دې. (۶)

⑦ هم داشان سنن ابی داؤد کښې دحضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها روایت دې:

«أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان ينهذه لبيب فيلقى فيه تبراً، أو تبرقيلق فيهِ الريب» (۷)

⑧ امام محمد رحمه الله علیه په کتاب الآثار کښې روایت نقل کړېدې:

عن أبي الزناد أنه أفلح عند عبد الله بن عمر فسقاه شرباً لاله فكأنه أحذه فيه قلباً أصبح قال ما هذا الشراب، ما كنت أمتدئ إلى مثل فقال عبد الله: ما زدناك على هؤلاء وريب. (۸)

داحادیث باب جواب: احادیث باب لره حضرات احنافو د مذکوره احادیثو په وجه منسوخ ګرځولې دې. فرمائی چې په ابتداء کښې ددې ممانعت وو لیکن بیا روستو ددې اجازت ورکړې شوې وو. (۹)

قوله: إذا كان مسكراً: په ترجمه الباب کښې دامام بخاری رحمه الله علیه ذکر کړې دا قید ابن بطال غلط ګرځولې دې او وائی چې نهی عن الغلیطین عام ده. که هغه مسکروى او که نه،

(۱) (المحلی بالآثار لابن حزم کتاب الأشربة مسألة: ۱۱۰۱، ۲۱۷/۶)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۲۷۴)

(۳) (تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۴۵۶، ۲۲۶/۶، میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۴۹۱۸، ۷۸/۲، الکامل لابن عدی، رقم الترجمة: ۱۱۲۳، ۲۹۶/۴)

(۴) (الکامل لابن عدی، رقم الترجمة: ۱۱۲۳، ۲۹۷/۴، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۲۲۷/۶، تهذيب الکمال، رقم الترجمة: ۳۸۹۷، ۲۷۴/۱۷)

(۵) (تهذيب التهذيب: ۲۲۶/۶)

(۶) (تهذيب التهذيب: ۲۲۶/۶)

(۷) (سنن ابی داؤد: کتاب الأشربة/باب فی الغلیطین، رقم الحديث: ۳۷۰۷، الهدایة مع فتح القدير کتاب الأشربة:

۱۰/۱۱۶، تبیین الحقائق کتاب الأشربة: ۱۰/۷)

(۸) (کتاب الآثار کتاب الأشربة: رقم الحديث: ۸۳۹، ۷۹۵/۲)

(۹) (الهدایة مع فتح القدير کتاب الأشربة: ۱۰/۱۱۶)

ځکه نهی لره د اسکار قید سره مختص کول درست نه دی. (۱)

د ابن المنیر جواب: لیکن ابن المنیر فرمائی چې دې قید لره دامام بخاری رحمه الله علیه وهم گنړل درست نه دی ځکه چې یا خو دامام بخاری رحمه الله علیه په نزد غلیطین قبل الإسکار جائز دی. او یا امام بخاری رحمه الله علیه دا ترجمه الباب دې دپاره قائم کړو چې د باب اول حدیث سره مطابقت راشی ځکه چې اول روایت کښې د حضرت انس ؓ د ځکولو ذکر دې، او هغه نشي والا شراب وو. (۲)

او دا هم وثیلې شی چې امام بخاری رحمه الله علیه په دې سره غلیطین دمعانعت د دوؤ علتونو طرفته اشاره کړې ده چې دغلیطین معانعت یا خو د اسکار په وجه دې او یا داسراف په وجه، دباب اولنې حدیث په علت اولی باندې دلالت کوی. او دباب آخری دوه حدیثونه په علت ثانیه باندې دلالت کوی. (۳)

قوله: وقال عمرو بن الحارث: حدثنا قتادة، سمعنا:

داتعلیق دې، په پورته حدیث کښې قتاده، من انس عننه ده. اودې تعلیق کښې د قتاده د سماع تصریح ده. (۴)

دتعلیق تخريج: دې تعلیق لره امام بیهقی رحمه الله علیه موصولا نقل کړې دې. (۵)
دحدیث دترجمة الباب سوه مناسبت: د رومبی حدیث دترجمة الباب سره مناسبتت د جزء اول (خلیط پس) وټې په وجه دې، او د آخری دوؤ حدیثو دترجمة الباب دجزء ثانی سره مناسبت واضح دې. ځکه چې ترجمه الباب کښې دی چې دوه ادا م دې یو ادا م جوړ نه کړې شی، او دې احادیثو کښې هم دتمر او زبیب یو ځانې کولو نه منع فرمائیلې شوې ده. ځکه چې کله تمر او زبیب خوشته کړې شی نو دا دواړه یو عرق او ادا م جوړیږي. (۶)

(۱) (شرح ابن بطلان: ۶۲/۶ فتح الباری: ۸۳/۱۳ عمدة القاری: ۲۱/۲۷۲)

(۲) (الکنز المتوادي علی تراجم ابواب البخاری لابن المنیر: ۲۱۴، عمدة القاری: ۲۱/۲۷۲؛ إرشاد الساری: ۲۱/۳۴۳)

(۳) (الابواب والتراجم: ۲/۹۶)

(۴) (فتح الباری: ۸۴/۱۳ عمدة القاری: ۲۱/۲۷۲)

(۵) (السنن الکبری للبيهقي: کتاب الأشربة باب الخلیطین: ۳۰۸/۸، تفلیق التعلیق: ۵/۲۶)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۷۲، ۲۷۴)

==بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ==

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {مِنْ بَيْنِ قَوْمٍ وَدَرَبْنَاهَا لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِمْ} [النحل: ۳۱]

حدیث نمبر: ۵۲۸۱

۵۲۸۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُبَيٍّ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُبَيٍّ، أَخْبَرَنَا أَبُو أُبَيٍّ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ يَغْدِرُ لَبَنٌ وَقَدْ حَرَّ حَمْرٌ»

تو اجم رجال:

د عبدان عبد الله بن عثمان حالات پہ بدء الوحی کنبی (۱) د عبد الله بن المبارك حالات پہ بدء الوحی (۲) کنبی، دیونس بن یزید ایللی حالات پہ بدء الوحی کنبی (۳)، دابن شہاب زہری حالات پہ بدء الوحی کنبی (۴)، دسعید بن المسیب حالات پہ کتاب الایمان کنبی (۵) دحضرت ابوہریرہ ؓ حالات پہ کتاب الایمان کنبی (۶) تیر شوی دی.

تشریح:

د ترجمة الباب مقصد: امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دی باب کنبی اشربہ مباحہ ذکر فرمائی. د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ مقصد دادی چې پئ ځکل جائز دی، ځینی حضرات فرمائی چې امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ په دی باب کنبی په هغه خلقو رد کوی کوم چې دا وائی چې کثرت لبن سره اسکار پیدا کیږی. دا قول غلط دی ځکه چې پیښو کنبی مطلقا داسکار کیفیت نشته دی. (۷)

قوله: وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {مِنْ بَيْنِ قَوْمٍ وَدَرَبْ}

امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دباب په شروع کنبی آیت ذکر فرمائیلې دی. پوره آیت مبارک داشان دی: وَإِنْ لَكُمْ فِي الْأَعْمَالِ لَعِبْرَةٌ لَتَكُنَّ لِلنَّاسِ وَبُحْرَانًا مِنْ بَيْنِ قَوْمٍ وَدَرَبْنَاهَا لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِمْ} (۸) او ستاسو دپاره په چارپانو کنبی یو سبق موجود دی، مونږ دهغوئ د ځینو نه دوستي او ویني په مینځ کنبی یو اهم څیز په تاسو ځکرو یعنی خالص پئ کوم چې دځکونکو دپاره دیرمزیدار دی.

چنانچه ځناور وابنه خوری او کله چې هغه دهنې په معدې کنبی جمع شی، نو د معدې عمل

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۶۱)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۶۳)

(۴) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۵) (کشف الباری: ۲/۱۵۹)

(۶) (کشف الباری: ۱/۶۵۹)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۸۷، عمدة القاری، ۲۱/۲۷۵)

(۸) (سورة النحل: ۶۶)

سره د غذا فضله لاندې کینی او پیښ پورته رازی، او ددې دپاسه وینه، بیا جگر دا درې واړه جدا جدا مقاماتو ته رسوی، وینه رگونو ته، پی تینو ته رسوی، دشان د دوؤ گندگو په مینځ کښې صفا او خالص پی تخلیق کول دالله تعالی قدرت او زبردسته څښه ده. (۱)

د حدیث درجۃ الباب سره مناسبت:

د حدیث درجۃ الباب سره مناسبت دې اعتبار سره دې چې نبی کریم ﷺ ته دوه پیالې، یوه د شرابو او بله د پښو پیش کړې شوې، او د روایت هم د کتاب الاشریه په شروع کښې تیر شوې ده. هلته داهم دی چې نبی کریم ﷺ دپښو پیاله اختیار کړه. (۲)

سوال: حضور نبی کریم ﷺ ته په شرابو او پښو کښې اختیار ورکړې شو حالانکه پی حلال او شراب حرام دی؟

جواب: ددې جواب دا ورکړې شوې دې چې کوم شراب نبی کریم ﷺ ته پیش کړې شوی وو هغه جنتی شراب وو او د جنت شراب حرام نه دی. او دویم جواب دا ورکړې شوې دې چې په هغه وخت کښې شراب حرام نه وو. (۳)

حدیث نمبر ۵۲۸۲

۵۲۸۲- حَدَّثَنَا الْحَمِيدِيُّ، سَمِعَ سَفِيَانَ، أَخْبَرَنَا سَالِمُ بْنُ أَبِي النَّضْرِ، أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْوَلِيدِ، مَوْلَى أَمْرِ الْقَضَلِ، يُحَدِّثُ عَنْ أَمْرِ الْقَضَلِ، قَالَ: «شَكَ النَّاسُ فِي صِيَامِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ بِأَنَّا فِيهِ لَبَنٌ فَتَقَرَّبَ»،
ثُمَّ قَالَ: «شَكَ النَّاسُ فِي صِيَامِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ أَمْرَ الْقَضَلِ» فَإِذَا وَقَفَ عَلَيْهِ، قَالَ: «هُوَ عَنْ أَمْرِ الْقَضَلِ»

ترجمه: حضرت ام الفضل رضی الله عنها فرمائی چې د عرفې په ورځ د رسول اکرم ﷺ دروژې متعلق خلکو کښې شک پیدا شو، (چې رسول اکرم ﷺ روژه ساتلې ده که نه، نو ما رسول کریم ته پی اولیرل، حضور نبی کریم ﷺ هغه اوڅکل. (نو ددې نه معلومه شوه چې د رسول کریم ﷺ روژه نه وه)

تو اجمه رجال:

د حضرت عبد الله بن زبیر الحمیدی حالات بده الوسی (۴) کښې، د سفیان بن عیینه حالات په بده الوسی کښې، (۵) د ابوالنصر سالم حالات په کتاب الوضوء (۶) کښې، د عمیر مولى

(۱) (الجامع لاحکام القرآن للقرطبی سورة النحل، ۶۶، ۸۲/۱۰ تفسیر روح المعانی، سورة النحل: ۶۶، ۴۱۶/۷، فتح الباری: ۸۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۶/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۲۷۶/۲۱)

(۳) (فتح الباری: ۸۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۶/۲۱)

(۴) (کشف الباری: ۲۳۷/۱)

(۵) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۳۰۲)

اما الفضل حالات په کتاب التیمم^(۱) کښې، اودام الفضل حالات په کتاب الاذان^(۲) کښې، تیر شوی دی.

تشریح: سفیان بن عیینه دا حدیث په دوه طرقو سره نقل کړې دي. یو طریق سره یې موصولا نقل کړې دي او بل طریق سره یې مرسل نقل کړې دي. یعنې اول طریق کښې ام الفضل پخپله بیان کوی چې ما د پشيو پياله اوليرله او دويم طريق کښې راوی وائی چې هغه لره ام افضل اوليرلو.

قوله: فإذا وقف عليه یعنې حضرت سفیان بن عیینه رحمه الله عليه چې کله دا حدیث مبارک موقفا روایت کړو نو دهغه نه تپوس او کړې شو چې دا روایت مرسل دي که موصولا؟ هغوی او فرمائیل هومن ام الفضل، یعنې دا حدیث دام الفضل نه مروی دي. او د موصولا په درجه کښې دي.^(۳)

دترجمة الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د فیه لین په وجه دي.^(۴)

حدیث نمبر ۵۲۸۳

۵۲۸۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، وَأَبِي سَفْيَانَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: جَاءَ أَبُو مُحَمَّدٍ بِقَدْحٍ مِنْ لَبَنٍ مِنَ النِّقَمِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَا حَمْرَتُهُ؟ وَلَوْ أَنَّ تَعْرُضَ عَلَيْهِ عَوْدًا»
 ۵۲۸۶- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ، يَذْكُرُ-
 أَرَأَاهُ- عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: جَاءَ أَبُو مُحَمَّدٍ، رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، مِنَ النِّقَمِ يَأْتَاهُ مِنْ لَبَنٍ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَا حَمْرَتُهُ؟ وَلَوْ أَنَّ تَعْرُضَ عَلَيْهِ عَوْدًا» وَحَدَّثَنِي أَبُو سَفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهَذَا

ترجمه: حضرت جابر ؓ فرمائی چې ابو حمید دمقام نقیم نه د پشيو يوه پياله راوړه اود حضرت رسول کریم ؐ په خدمت کښې یې پیش کړه، نو رسول کریم ؐ هغه ته او وئیل: دا دي ولې نه ده پته کړې؟ په دي به دي خه لرگې په پلنو ایښودې وي. تراجم رجال:

دقتیبه بن سعید حالات په کتاب الایمان کښې^(۵)، د جریر بن عبد الحمید ضعی حالات په کتاب العلم کښې،^(۶)

(۱) (کشف الباری ص: ۱۶۳)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۷۶۳)

(۳) (فتح الباری: ۸۸/۱۳ عمدة القاری: ۲۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۱/۲۴۶)

(۴) (عمدة القاری: ۲۷۶/۲۱)

(۵) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۶) (کشف الباری: ۲۶۸/۳)

دا عمش سلیمان بن مهران حالات په کتاب الایمان^(۱) کېږي، د ابوصالح ذکوان حالات په کتاب الایمان^(۲) کېږي، د ابو سفیان طلحه بن نافع حالات په کتاب مناقب الانصار باب مناقب سعید بن معاذ^(۳) کېږي، د حضرت جابر رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان کېږي،^(۴) تیر شوی دی. د عمر بن حفص حالات په کتاب الغسل^(۵) کېږي، او د حفص بن غیاث حالات هم په کتاب الغسل^(۶) کېږي، تیر شوی دی.

تشریح: د حدیث مبارک امام بخاری رحمه الله علیه دلته په رومبې خل ذکر او فرمائیلو^(۷) قوله: بقدر من لبن من النقيم:

قوله: النقيم: دا د مدینې منورې نه شل فرسخه لرې وادی عقیق کېږي د یو ځاني نوم دی. کوم ځاني کېږي به چې چیلۍ وغیره خړیدي.^(۸) قوله: "الأخمرت: ولوان تعرض عليه عودا": قوله: ألا: په معنی د هلا دی.

قوله: خمرت: خبر، باب تفعیل نه د خبر، یخمر، تخمیر په معنی کېږي، پتول.^(۹) قوله: تعرض: د باب ضرب او نصر نه، یو څیز پلنوالی اېښودل^(۱۰) مطلب دادې چې که بل څیز نه ملاویدو نو کم از کم په دې لوبښې به دې په پلنوالی څه لرگې اېښودې وي. دلوبښې په پتولو کېږي حکمت: علامه کرمانی رحمه الله علیه فرماني: ومن فوائد: مباحته من الشيطان فإنه لا يكشف غطاء ومن الوفاء الذي ينزل من السماء في ليلة من السنة ومن

(۱) (کشف الباری: ۲/۲۵۱)

(۲) (کشف الباری: ۱/۶۵۸)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۳۸۰۳)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۷۶)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۶۴)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۶۷)

(۷) (الحديث أخرجه مسلم كتاب الأشربة/باب شرب التبيذ وتخمير الإثاء رقم الحديث: ۲۰۱۰، ۲۰۱۱، وأبو داؤد في الأشربة باب إبقاء الأنبياء رقم الحديث: ۳۷۳۴، جامع الأصول الباب الثاني الفصل الرابع رقم الحديث: ۱۲۴/۳۱۶۲.۵)

(۸) (معجم البلدان: ص: ۳۰۱، فتح الباری: ۱۳/۸۹ عمدة القاری: ۲۱/۲۷۷)

(۹) (لسان العرب باب الخاء: ۲۱۳/۴، النهاية لابن أثير حرف: الخاء: ۵۳۱/۱ شرح الكرمانی: ۲۰/۱۵۵، عمدة القاری: ۲۱/۲۷۷)

(۱۰) (لسان العرب باب العين: ۱۳۹/۹)

التجاسات والبقرات ومن الهامة والحشرات ونحوها: (۱)

یعنی د لوبی دیتولو فوائد دادی: چې دا د شیطان نه په حفاظت کښې وی ځکه چې شیطان د (لوبی) سر نه شی اخوا کولې، او بله دا چې دهغه ویا نه په حفاظت کښې وی کومه چې په کال کښې یو ځل د آسمان نه د شپې په وخت نازلېږي او په هغه لوبی کښې پریوزی کوم باندې چې سر نه وی.

دریمه فائده: داد چینجو وغیره نه په حفاظت کښې شی.

د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت بقدر من لین په وجه دې: (۲)

حدیث نمبر: ۵۲۸۴

۵۲۸۴- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا النَّضْرُ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ كَفَّرَ وَأَبُوبَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «مَرَرْنَا بِرَأْعٍ وَقَدْ عَطَشَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «تَحْلَبُ كُفَّةٌ مِنْ لَبَنٍ فِي قَدْرٍ، فَتَمْرَبُ حَتَّى رَضِيَتْ، وَأَنَا نَأْرُقُهُ» نَبْ جُعْشِمَ عَلَى قَوَيْسٍ قَدَعَا عَلَيْهِ، فَطَلَبَ إِلَيْهِ بِرَأْقَةٍ أَنْ لَا يَدْعُو عَلَيْهِ وَأَنْ يَرْجِعَ، فَقَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

ترجمه: د حضرت براء بن عازب رضی الله عنه نه روایت دې فرماني چې رسول کریم ﷺ د مکې نه مدينې ته تشریف راوړو، او حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه هم هغوی سره وو، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه فرماني چې مونږ یو شپونکی سره تیر شو، او رسول کریم ﷺ تیرې شوې وو، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه فرماني چې ما پیاوړی کښې لېشان پېن اولوشل، رسول کریم ﷺ هغه اوځکل تر دې چې زه ډیر خوشحاله شوم. او زموږ خواله سراقه بن جعشم راغلو او هغه په آس سور وو، رسول کریم ﷺ د هغه په حق کښې بد دعا اوفرمايېله، نو هغه رسول کریم ﷺ ته خواست اوکړو چې هغه ته بد دعا مه کوئ، هغه به ددې ځانې نه واپس شی، نو رسول کریم ﷺ هم داشان اوکړل.

توابعهم رجال:

د محمود بن غیلان حالات په کتاب الاذان (۳) کښې، د النضر بن شعیل حالات په کتاب الوضوء (۴) کښې، د شعبه بن الحجاج حالات په کتاب الايمان (۵) کښې، د ابو اسحاق عمرو بن عبدالله

(۱) (شرح الکرماني: ۱۵۵/۲۰، عمدة القاری: ۲۷۷/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۷/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۲۷۷/۲۱)

(۳) (کشف الباری: رقم ۶۰۴)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۲)

(۵) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

السبعی حالات په کتاب الایمان ^(۱) کښې، د براء بن عازب حالات په کتاب الایمان ^(۲) کښې تیر شوی دی.
تشریح:

دا حدیث مبارک په کتاب المناقب/باب هجرة النبی صلی الله علیه وسلم وأصحابه إلى المدينة کښې په تفصیل سره تیر شوی دی. ^(۳)
قوله: فجلت فيه كعبة من لبن:

قوله: كعبة: (د کاف په ضمی او د ثاء په سکون سره) د پیښو لږ مقدار ته وائی، یا دومره مقدار چې دهغې نه پیاله ده که شی یا چې په لوشولو کښې خومره حاصل شی، هغې ته کعبة وائی. ^(۴)
او دې ځانې کښې حضرت ابوبکر صدیق ؓ د پښو لوشلو نسبت مجازاً خاتنه کړې دې.
ګڼی په کتاب المناقب کښې دا روایت تیر شوی دې او هلته د شپونکي د لوشلو ذکر دې،
فجلت الرافی کعبة من لبن ^(۵)

قوله: فشرب حتى رضى: أى حق علمت أنه شراب حاجته وكفايته. ^(۶)
یو اشکال او دهغې جواب: اشکال دا واردیږي چې چیلې ددې شپونکي نه وې، ددې مالک بل څوک وو، او د مالک د اجازت نه بغیر یې د چیلې پی څنګه اوڅکل؟
جوابات: ددې مختلف جوابات دی.

① د چیلو مالک د رسول کریم ﷺ یا د ابوبکر صدیق ؓ دوست وو، او هغه دا خوښول چې دا حضرات دهغه د چیلو پی اوڅکي.

② شپونکي ته دا اجازت وو چې هغه د مالک د طرفه چا ته پي ورکړي.

③ دهغوئ په عرف کښې د اشان چاته پي ورکول عام رواج وو. په دې کښې اصل مالک نه صراحتاً د اجازت اخستلو ضرورت نه وو.

④ رسول کریم ﷺ په حالت اضطرادی کښې دا پی څکلی وو، او د اضطرار په حالت کښې د اجازت اخستلو ضرورت نه وې. ^(۷)
د ترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمة الباب سره مناسبت من لوبل قدم په وجه دې. ^(۸)

^(۱) (کشف الباری: ۳۷۰/۲)

^(۲) (کشف الباری: ۱۷۵/۲)

^(۳) (کشف الباری: کتاب المناقب/باب هجرة النبی صلی الله علیه وسلم وأصحابه إلى المدينة رقم الحديث: ۳۹۰۶، ۳۹۱۷)

^(۴) (لسان العرب باب الکاف: ۳۴/۱۲، شرح الکرمانی: ۱۵۶/۲۰، فتح الباری: ۸۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۸/۲۱)

^(۵) (فتح الباری: ۸۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۸/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۷/۲۱)

^(۶) (شرح الکرمانی: ۱۵۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۷۸/۲۱)

^(۷) (شرح الکرمانی: ۱۵۶/۲۰، فتح الباری: ۸۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۸/۲۱)

^(۸) (عمدة القاری: ۲۷۸/۲۱)

۵۲۸۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «نِعْمَ الصَّدَقَةُ الْيَقِظَةُ الصَّغِي مُنْعَةً، وَالشَّاةُ الصَّغِي مُنْعَةً، تُغْدُو بِأَنَاءٍ، وَتُرْوَمُ بِأُخْرٍ»

ترجمہ: دحضرت ابوہریرہ ؓ نے روایت دی ہے نبی کریم ﷺ اوفرمائیل: بہترینہ صدقہ دادہ ہے چاہے پیڑ و رکونکے بشکلی اوبشہ و رکری یا پیڑ و رکونکے بشکلی چیلے و رکری ہے ہفتہ یو لوہی (پی) سحرکوی او یو لوہی پی مانیام کوی۔
ترجمہ رجال:

دابو الیمان الحکم بن نافع حالات پہ بدء الوحی کنبی (۱) دشعیب بن ابی حمزہ حالات پہ بدء الوحی کنبی (۲)، د ابو الزناد عبداللہ بن ذکوان حالات پہ کتاب الایمان (۳) کنبی، د عبدالرحمان بن هرمز حالات پہ کتاب الایمان (۴) کنبی، دابوہریرہ ؓ حالات پہ کتاب الایمان کنبی (۵) تیر شوی دی۔

تشریح: قولہ: نِعْمَ الصَّدَقَةُ اللِّقَّةُ:

قولہ: اللقحة: (دلام پہ کسری او دقاف پہ سکون سرہ) پیڑ و رکونکے اوبشہ تہ وائی (۱)۔
قولہ: الصغی: (دصاد پہ فتحی، دفاء پہ کسری او د یاء پہ تشدید سرہ) چونہ کرے شوی بشکلی، بنائستہ (۲) دلته دا مذکر دی۔ او دا دلحقہ صفت دی کوم ہے مؤنث دی، نو فعیل ہے کلہ د مفعول پہ معنی کنبی وی نو ہفتہ دمذکر او مؤنث دوارو دپارہ استعمال پیڑی۔ اولتہ صغی ہم دفعیل پہ وزن دی، اودمفعول پہ معنی دی (۳)۔
قولہ: منعة: (دمیم پہ کسری او د نون پہ سکون سرہ) عطیہ وائی (۴) دا ترکیب نحوی کنبی د تمیز پہ وجہ منصوب دی۔ دلته دمنعہ نہ دپیئو والا اوبشہ مراد دہ۔ کومہ ہے چاہے و رکری

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۷۹)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۸۰)

(۳) (کشف الباری: ۲/۱۰)

(۴) (کشف الباری: ۲/۱۱)

(۵) (کشف الباری: ۱/۶۵۹)

(۶) (لسان العرب باب اللام: ۳۰۹/۱۲، شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۷۸، إرشاد الساری: ۲۱/۳۴۸)

(۷) (لسان العرب باب الصاد: ۷/۳۷۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۷۹، إرشاد الساری: ۱۲/۳۴۸، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۵۷)

(۹) (لسان العرب باب المیم: ۱۳/۱۹۲)

شی هغه ددې پښ لوشلو نه پس واپس کړی. (۱)

قوله: تقدوا بأناء وتروح بأخر: یعنی سحر هم د پشپو لوبښې ډکوی او آخر نهار یعنی ماښام هم د پښ لوبښې ډکوی.

علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی: وهذه كناية من كثرة اللب (۲) ذا کثرا لبڼ نه کنایه ده، یعنی هغه اوښه پۍ زیات کړی.

د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت د حدیث د معنی په وجه دی. (۳)

حدیث نمبر: ۵۲۸۶

۵۲۸۶- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرِبَ لَبَنًا قِمَقِمَصَ، وَقَالَ: «إِنَّ لَهُ ذَمًّا»

ترجمه: د حضرت ابن عباس ؓ نه روایت دی فرمائی چې رسول کریم ﷺ پۍ خکلو نه پس خله کنگاله کړه او وې فرمائیل چې په دې کښې غوړ والې وی. توأجم رجال:

د ابو عاصم النبیل الضحاک بن مخلد حالات په کتاب العلم (۴) کښې، تیر شوی دی. د عبد الرحمن الاوزاعی حالات په کتاب الوضوء (۵) کښې، د ابن شهاب زهري حالات په بدم الوسی کښې (۶)، د عبید الله بن عبد الله بن عتبه بن مسعود حالات په بدم الوسی (۷) کښې، د ابن عباس ؓ حالات په بدم الوسی (۸) کښې، تیر شوی دی.

تشریح: د احادیث او ددې تفصیل په کتاب الوضوء کښې تیر شوې دي. (۹)
د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۱۰)

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، عمدة القاری: ۲/ ۲۷۹، إرشاد الساری: ۳۴۸/۱۲)

(۲) (عمدة القاری: ۲/ ۲۷۹، شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، إرشاد الساری: ۳۴۸/۱۲)

(۳) (عمدة القاری: ۲/ ۲۷۹)

(۴) (کشف الباری: ۱۵۲/۳)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۴)

(۶) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۷) (کشف الباری: ۴۴۶/۱)

(۸) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۹) (کشف الباری: کتاب الوضوء/باب: هل یمضض من اللبن؟ رقم الحدیث: ۲۱۱)

(۱۰) (عمدة القاری: ۲۷۹/۲۱)

حدیث نمبر: ۲۸۷

۵۱۱- وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ: عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "رُفِعَتْ إِلَى السَّيِّدَةِ، فَإِذَا أَرْبَعَةُ أَهْبَاءٍ: نَهْرَانِ ظَاهِرَانِ وَمَهْرَانِ بَاطِنَانِ، فَأَمَّا الظَّاهِرَانِ: النَّيْلُ وَالْفَرَاتُ، وَأَمَّا الْبَاطِنَانِ: فَنَهْرَانِ فِي الْجَنَّةِ، فَأَتَيْتُ بِثَلَاثَةِ أَقْدَارٍ: قَدَرٌ فِيهِ لَبَنٌ، وَقَدَرٌ فِيهِ عَسَلٌ، وَقَدَرٌ فِيهِ خَمْرٌ، فَأَخَذْتُ الَّذِي فِيهِ اللَّبَنُ فَشَرِبْتُ، فَقِيلَ لِي: أَصَبْتَ الْفِطْرَةَ أَنْتَ وَأَمَتُكَ".

"قَالَ هِشَامٌ وَسَعِيدٌ وَهَبَاءٌ: عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي مَالِكٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْقَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فِي الْأَهْبَاءِ نَحْوَةٌ. وَلَمْ يَذْكُرُوا: «ثَلَاثَةُ أَقْدَارٍ»

ترجمہ: دحضرت انس رضی اللہ عنہ نہ روایت دی فرمائی چې رسول کریم ﷺ اوفرمانیل: هرکله چې زه سدرة المنتهى ته بوتلې شوم، نو څه گورم چې څلور نهرونه دى، دوه ظاهري دى او دوه باطنى نهرونه دى. کوم چې ظاهري نهرونه دى هغه نيل او فرات دى، او باطنى دوه نهرونه خو په جنت کښې دى. او ما ته درې پيالى پيش کړې شوې، يو کښې پى وو، بل کښې شات او دريمه کښې شراب وو، نو ما هغه پياله پورته کړه کومه کښې چې پى وو، نو ماته اووئيلې شو چې تا او ستا امت فطرت (اسلام او استقامت) بيا موندو.

تواجم رجال:

د ابراهيم بن طهمان حالات په کتاب الغسل^(۱) کښې، دشعبة بن الحجاج حالات په کتاب الايمان^(۲) کښې، د قتاده بن دعامة حالات په کتاب الايمان^(۳) کښې، دحضرت انس رضی اللہ عنہ حالات په کتاب الايمان کښې^(۴) تير شوى دى.

دهشام دستوائى حالات په کتاب الايمان کښې^(۵)، د سعيد بن ابى عروبہ حالات په کتاب الغسل^(۶) کښې، دهمام بن يحيى حالات په کتاب الوضوء^(۷) کښې تير شوى دى.

تشويح: د ابراهيم بن طهمان دې تعليق لره امام طبرانى موصولا نقل کړې دى.^(۸)

قوله: رُفِعَتْ إِلَى السَّيِّدَةِ: رفعت د ماضى مجهول مؤنث صيغه ده، او اى (دياد په تشديد سره) او

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۷۹)

(۲) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

(۳) (کشف الباری: ۲/۳)

(۴) (کشف الباری: ۲/۴)

(۵) (کشف الباری: ۲/۴۵۶)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۶۸)

(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۱۹)

(۸) (المعجم الكبير للطبراني باب الباء من اسمه يعقوب رقم الحديث: ۱۱۳۹، ص: ۷۶۰، تعليق: ۲۸/۵)

السدرۃ مرفوع دې درفعت د فاعل کیدو په وجه.

او د مستملی روایت کښې دفتت (په دال سره دماضی مجهول متکلم صیغه ده) اوایل حرف جر دې او السدرۃ مجرور دې. (۱)

قوله: السدرۃ: د سدرۃ نه مراد سدرۃ المنتهی ده، د اوو آسمانونو نه پورته یو د بیرې یوه ونه ده، کوم ځانې ته فرښتې په رسیدو او درېږی، ځکه دې ته منتهی وائی. (۲)

قوله: فأما الظاهران الثیل والفراة: نیل مصر کښې یو نهر دې. او دفرات باره کښې علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې دا د بغداد نهر دې. (۳)

خو علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې فرات د کوفې نهر دې. (۴)

قوله: نهران فی الجنة: ددې دوو نهرونو نه سلسبیل او نهر کوثر مراد دې. (۵)

قوله: فأتیت بثلاثة أقداح:

سوال: دلته د دریو پیالو ذکر دې. او ماقبل کښې د دوو پیالو پیش کولو ذکر دې.

جواب: حضرات شارحین فرمائی چې په دواړو کښې څه منافات نشته. ځکه چې په دې کښې دا احتمال دې چې د دوو پیالو پیش کولو واقعه سدرۃ المنتهی ته د تلو نه وړاندې وی، او د دریو پیالو واقعه ددې نه پس واقع شوې وی. (۶)

قوله: قدح فيه لبن: قدح مرفوع دې، دمبتداء محذوف د (أحدهما) د خبر کیدو په وجه ده، او یا

به دا مجرور وی او د بثلاث أقداح به بیان وی. (۷)

قوله: وقال هشام بن سعيد، وهما: هشام دستواثی، سعید بن ابی عروبہ او همام بن یحی هم د

قتاده نه دا روایت نقل کړې دې، هغوی خپل روایت کښې د انهار ذکر کړې دې. البته د دریو پیالو ذکر په کښې نشته دې.

دتلقیق تخريج: امام بخاری رحمه الله علیه ددې دریو واړو روایاتو په کتاب بدء الخلق

کښې موصولا نقل کړې دی. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۹۰/۱۲، عمدة القاری: ۲۷۹/۲۱)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۷۹/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۹/۱۲)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۱)

(۴) (عمدة القاری: ۲۷۹/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۹/۱۲)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۷۹/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۹/۱۲)

(۶) (شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۸۰/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۹/۱۲)

(۷) (عمدة القاری: ۲۸۰/۲۱)

(۸) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب بدء الخلق/باب ذکر الملائكة (رقم الحدیث- ۲۲۰۷)، تغلیق التعلیق: ۲۸/۵)

عمدة القاری: ۲۸۰/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۹/۱۲

۱۲= بَابُ اسْتِعْذَابِ الْمَاءِ

۶۱۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ الْأَصَابِيءِ بِالْمَدِينَةِ مَالًا مِنْ نَخْلٍ، وَكَانَ أَحَبَّ مَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرُ حَاءَ، وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلُ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُهَا وَيَسْتَرْبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَلِبًا،

ترجمه: حضرت انس ؓ فرمائی چې ابو طلحه ؓ د مدینې په انصارو کېنې د کجھورو د ونو اعتبار سره ډیر زیات مالدار وو، او بیرحاء د هغوئ خوښ مال وو، دهغې مخ د مسجد طرف ته وو، رسول کریم ؐ به هلته تشریف اورو او د هغې خوږې اوبه یې نه څکلي.

قَالَ أَنَسُ: فَلَمَّا تَوَلَّيْتُ: {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبِبْتُمْ} [آل عمران: ۹۲] قَامَ أَبُو طَلْحَةَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبِبْتُمْ} [آل عمران: ۹۲] وَإِنْ أَحَبَّ مَالِي إِلَى بَيْرُ حَاءَ، وَإِنَّمَا صَدَقَهُ لِلَّهِ أَزْوَاجُهَا وَذُرَّهَا عِنْدَ اللَّهِ، فَضَعَبَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ،

حضرت انس ؓ فرمائی چې کله دا آیت لږ تڼاکو البر حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبِبْتُمْ ته نازل شونو ابو طلحه اودريدو او عرض یې اوکړو چې ای دالله رسوله ؐ! الله تعالی فرمائی چې تاسو به هرگز نیکی اونه مومۍ ترڅو چې تاسو هغه څیز خرچ نه کړئ کوم چې تاسو ته محبوب دې، او زما محبوب مال بیرحاء دې، لهدا زه هغه دالله تعالی په لار کېنې خیرات کوم، زه دالله تعالی نه ددې د اجر و ثواب امید لرم، په دې وجه ای دالله رسوله ؐ! تاسو چې دا په کوم مصرف کېنې مناسب گڼئ خرچ یې کړئ.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَعْنِي، ذَلِكَ مَالُ رَايَةٍ، أَوْ رَايَةٍ - شَكَ عَبْدُ اللَّهِ - وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تُجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ» فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَفَعَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَفِي بَنِي عَمِّهِ وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ، وَيَعْنِي بَنُ يَحْيَى: «رَايَةٍ»

دالله رسول ؐ او فرمائیل: ډیر ښه، دا خو رایع (مفید، مال دی، یا یې او فرمائیل چې دا خو مال رائج (تلونکې) دې، تا چې څه او وئیل هغه ما واوړیدل لیکن زه دا مناسب گڼم چې ته دا پخپلو رشته دارانو کېنې تقسیم کړې. ابو طلحه اوئیل ای دالله رسوله ؐ! زه هم داسې کوم، چنانچه هغه هغه باغ په خپلو رشته دارانو او د تره په ځامنو کېنې تقسیم کړو.

تر اجماع رجال:

د عبدالله بن مسلمه حالات په کتاب الایمان (۱) کېنې، دامام مالک بن انس حالات په بدء الوحی کېنې (۲)، د اسحاق بن عبدالله حالات په کتاب العلم (۳) کېنې،

(۱) (کشف الباری: ۴۰/۲)

(۲) (کشف الباری: ۱/۲۹۰)

(۳) (کشف الباری: ۳/۲۱۳)

د حضرت انس رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان کښې ^(۱) تیر شوی دی.

تشریح: د باب روایت ماقبل په کتاب الوصایا/باب إذا وقف أرضاً ولم یبین الحدود فهو جائز، وكذلك الصدقة ^(۲) کښې او ددې نه علاوه ډیرو ځایونو کښې تیر شوې دي.

قوله: استعذاب: استعذاب دباب استفعال نه، استعذب، يستعذب، استعذابا، خوږې اوبه غوښتل ^(۳).

د ترجمة الباب مقصد: ابن المنیر فرمائی چې د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې خوږې اوبه غوښتل د زهد خلاف نه دی، او نه دا په ترفه او تعیش مذموم کښې داخل دی. خو په اوبو کښې مشک وغیره د تعیش دپاره اچول د ځینې علماء کرامو په نزد مکروه دی ^(۴).

قوله: فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «بخ:»

قوله: بخ: (دباء په فتحې سره) دا کلمه د شاباسی او خوشحالی په وخت کښې ونيلې کيږي ^(۵).

قوله: ذلك مال رابع، وأرائع:

قوله: رابع: دا باب سمع نه رېځ، بیرېځ، په معنی د فائده مند ^(۶).

قوله: وأرائع: دا د راج، یروح، باب نصر نه، په معنی د تلونکي، ^(۷) نو که رابع وی نو مطلب دا چې د آخرت جذبي سره چې کوم مال خرج کړې شی، هغه ډیر سود مند او نافع وی او که رائج وی نو مطلب به دا وی چې ددې اجر او ثواب خرج کوونکي ته رسی، منقطع کيږي نه ^(۸).

د ترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمة الباب سره مناسبت وکان رسول الله صلى الله عليه وسلم يدخلها ويشرب من ماء فيها طيب په وجه دې ^(۹).

^(۱) (کشف الباری: ۴/۲)

^(۲) (کشف الباری: کتاب بده الخلق رقم: ۲۷۶۹)

^(۳) (لسان العرب باب العين: ۱۰۰/۹)

^(۴) (الکنز المتوازی علی تراجم أبواب البخاری لابن منیر ص: ۲۱۶. فتح الباری: ۹۲/۱۳. عمدة القاری: ۲۸۱/۲۱)

^(۵) (شرح الکرماني: ۱۵۹/۲۰. عمدة القاری: ۲۸۱/۲۱. إرشاد الساری: ۳۵۰/۱۲)

^(۶) (لسان العرب باب الراء: ۱۰۳)

^(۷) (لسان العرب باب الراء: ۳۶۲/۵)

^(۸) (فتح الباری: ۹۲/۱۳)

^(۹) (عمدة القاری: ۲۸۱/۲۱)

باب شرب اللبن بالماء

حدیث نمبر: ۵۲۸۹

۵۱۳- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرِبَ لَبَنًا، وَأَتَى دَارَهُ [ص: ۸۰]، فَخَلَّتْ سَاقُهُ، فَثُبَّتْ يَرْسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْبُرِّ، فَتَنَاولَ الْقَدَحَ فَشَرِبَ، وَعَنْ يَسَارَةَ أَبِي بَكْرٍ، وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِيٍّ، فَأَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ فَضْلَهُ، ثُمَّ قَالَ: «الْإِيمَنُ قَالَا يُؤْمِنَنَّ»

ترجمہ: حضرت انس رضی اللہ عنہ نے روایت دی ہے کہ ہفوی رسول کریم ﷺ اولیدل چہ نبی کریم ﷺ پی اوخکل، کلہ چہ نبی کریم ﷺ زما کور تہ تشریف راورو نو ما چیلی اولوشلہ او (پہ دی پشیو کنہی مہ) دالہ رسول ﷺ دپارہ د کوہی نہ اوہہ واجولہ، نبی کریم ﷺ پیالہ واخستلہ او ہغہ ئی نوش کرہ، نبی کریم ﷺ نہ گس طرفتہ ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ ناست وو، او بنی طرف تہ یو اعرابی وو۔ نو نبی کریم ﷺ ہغہ پاتہی شوی پی دہ اعرابی تہ ورکول، بیا ئی اوفرمانیل: الایمن فالایمن: اوجرام وجال:

دعبدان، د عبد اللہ بن عثمان حالات پہ ہدم الوسی (۱) کنہی، د عبد اللہ بن المبارک حالات پہ ہدم الوسی (۲) کنہی، دیونس بن یزید ایلی حالات پہ ہدم الوسی کنہی (۳)، دابن شہاب زہری حالات پہ ہدم الوسی کنہی (۴)، حضرت انس رضی اللہ عنہ حالات پہ کتاب الایمان کنہی (۵) تیر شوی دی۔
تشریح:

قولہ: شرب اللبن بالماء: پی بہ اوہو کنہی یو خانی کول او ددی استعمالول جائز دی۔ امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ پہ ترجمہ کنہی د شرب قید لگولہ دی، پہ دہ سرہ یں بیع اوویستہ، خکہ چہ د خرخولو پہ وخت کنہی پیئو کنہی اوہہ گدول جائز نہ دی۔ خکہ چہ دغہ غش مصنوعہ دی (۶)

نبی کریم ﷺ فرمائی: لیس منا من غش (۷) البتہ کہ ہن خرخونکی د مشتری پہ ورائدی وضاحت اوکری چہ پہ پیئو کنہی اوہہ گدی شوی دی، نو کہ مشتری دا اخلی او کہ پریریدی

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۶۱)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۶۳)

(۴) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۵) (کشف الباری: ۲/۴)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۹۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۸۲)

(۷) (سنن ابن ماجہ کتاب التجارات / باب النہی عن الغش ص: ۱۶۱)

دا جائز دی. (۱)

د کشمیهنی په روایت کښې باب شوب اللبن الماء دی، شوب یو ځانې کولو او خلط کولو ته وائی. (۲)

د ترجمة الباب مقصد: امام بخاری رحمه الله علیه ددې ترجمة الباب مقصد دادې چې پښ په اوبو کښې گډول د نهی عن الغلیطین په حکم کښې نه دی. د پیښو تاثیر گرم وی، دغریو ملکونو کښې دا په اوبو کښې گډول او استعمالول عام وو چې ددې حرارت کښې کمی راشی. (۳)

قوله: رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرْبَ لَبْنًا، وَأَنَّى دَارَةً: أَلَّن دَارَةً كُنْشِي وَأَوْ د حال دپاره دې. یعنی هغوی نبی کریم اولیدو چې پښ یې ځکل کله چې نبی کریم ﷺ دهغوی کور ته تشریف راوړو. (۴)

قوله: فَنُتِبَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

قوله: نُتِبْتُ: شُتُّ بَرُوزَن قَلْتُ، دا دشوب نه د واحد متکلم ماضی صیغه ده. شاب، يشوب، دنصر نه، په معنی د یو ځانې کول، گډول، خلط کول. (۵)

قوله: فَأَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ فَضْلَهُ: یعنی پاتې شوی پښ نبی کریم ﷺ خپل گس طرف ته ناست اعرابی ته ورکړل.

ځینې حضرات فرمائی چې د اعرابی نه حضرت خالد بن ولید ﷺ مراد دې، لیکن غلامه عینی رحمه الله علیه دې ته غلط وئیلې دی او فرمائی چې د خالد بن ولید ﷺ پشان صحابی باندې د اعرابی اطلاق درست نه دي. (۶)

قوله: «الْأَثْمَرُ كَالْأَثْمَرِ»: دا خو یا مرفوع دی او په دې وخت کښې به تقدیری عبارت داشان وی: الْأَثْمَرُ مَقْدَمٌ لِّلْفَلِّ الْأَثْمَرِ عَلَى الْأَيْسَرِ. (۷)

ا ویا منصوب دي، د فعل مقدر قدموا یا أعطوا په وجه. (۸)
د ترجمة الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمة الباب سره مناسبت واضح دي. (۹)

(۱) (ردالمحتار کتاب البیوع مطلب فی البیع بشرط من کل عیب: ۴۲/۵، تنقیح الفتاوی العامدیة، باب الخیاوات: ۲۷۳/۱)

(۲) (فتح الباری: ۹۳/۱۴، عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۱/۱۲)

(۳) (فتح الباری: ۹۳/۱۴، عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱)

(۴) (عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۱/۱۲)

(۵) (لسان العرب باب الشین: ۲۳۱/۷، فتح الباری: ۹۳/۱۴، عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱)

(۶) (عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱)

(۷) (عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۱/۱۲)

(۸) (فتح الباری: ۹۴/۱۴)

(۹) (عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱)

حدیث نمبر: ۵۲۹۰

۵۱۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي شَيْءٍ إِلَّا كَرَّخْنَا»

ترجمہ: حضرت جابر بن عبد اللہ فرمائی کہ رسول کریم ﷺ یو انصاری تہ ورغلل، رسول کریم ﷺ سرہ یو بل ملگری ہم وو، ہغہ انصاری تہ رسول کریم ﷺ اوفر مائیل: کہ تا سرہ بہ مشکیزہ کنبی د شہی پاتی شوہ اوبہ وی داو لوہی ہم وی، نو راکرہ، گنی بیا بہ ہرہ خلہ کیردم او اوبہ بہ او حکم۔

قَالَ: وَالرَّجُلُ يُحَوِّلُ الْمَاءَ فِي حَاطَبِهِ، قَالَ: فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عِنْدِي مَاءٌ بَاطٍ، فَأَلْطَفَ إِلَى الْعَرَبِيِّ، قَالَ: فَأَلْطَفَ بِهِمَا، فَكَبَّ فِي قَدْحٍ، ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاجِنٍ لَهُ، قَالَ: فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ شَرِبَ الرَّجُلُ الَّذِي جَاءَ مَعَهُ

راوی وائی کہ ہغہ کس خپل باغ تہ اوبہ ورکولہ، ہغہ او وئیل کہ ای دالہ رسولہ ﷺ ماسرہ د شہی پاتی شوہ یخہ اوبہ شتہ دی، تاسو دالان طرفتہ لار شہ، بیا نہی ہغہ دوارہ دالان طرفتہ بوتلل، یوہ پیالی کنبی یں اوبہ واچولہ او بہ ہغہ کنبی یں د جیلی ہی اولوشل، رسول کریم ﷺ ہغہ نوش کرل، بیا کہی کوم کس رسول کریم ﷺ سرہ راغلہ وو، ہغہ او خکل۔

تو اجم رجال:

د عبد اللہ بن محمد مسندی حالات پہ کتاب کنبی،^(۱) د ابو عامر عبد الملک العقدی حالات پہ کتاب الایمان^(۲) کنبی، د ملیح بن سلیمان حالات پہ کتاب العلم^(۳) کنبی، د سعید بن الحارث حالات پہ کتاب الصلاة^(۴) کنبی، د حضرت جابر رضی اللہ عنہ حالات پہ کتاب الایمان کنبی،^(۵) تیر شوی دی۔

تشریح: دا حدیث امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دلتہ پہ زومبی خل ذکر کرہ دی۔^(۶)

(۱) (کشف الباری: ۱/۶۵۷)

(۲) (کشف الباری: ۱/۶۵۸)

(۳) (کشف الباری: ۲/۵۵)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۷۶)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۷۶)

(۶) (الحدیث أخرجه البخاری ایضاً فی کتاب الأثریہ/باب الکفر فی العوض رقم الحدیث-۵۲۹۸، وأخرجه ابو داؤد فی الاثریہ/باب فی الکفر رقم الحدیث: ۴۷۲۴، وأخرجه فی کتاب الأثریہ/باب الشرب بالأنف والکفر رقم الحدیث-۳۴۳۲) جامع الأصول فی احادیث الرسول الكتاب الثاني الباب الأول رقم التحديث: ۳۱۰۹.

قوله: دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ نه مراد حضرت ابو الهيثم بن تيهان انصاری دې. (۱)

د واقدي په روايت كښې ددې تصريح ده، هغوی د هيثم بن نصر اسلمی نه روايت نقل كړې دې، په هغې كښې دې:

خدمت النبي ﷺ ولومت بابه فكننت آتیه بالباء من بئر حاشم وهي بئر أبي الهيثم بن التيهان، وكان ماء هاطيبا ولقد دخل يوما صائغا ومعه أبو بكر، على أبي الهيثم فقال هل من ماء بارد، فأتاه بشجب فيه ماء كأنه الشجج نفسه على ابن عترة، وسقاه ثم قال له: إن لنا عريشا باردا قلل فيه يارسول الله ﷺ عندنا فدخله وأبو بكر وأبو الهيثم بالأنون من الربط. (۲)

چنانچه ددې نه دا هم معلومه شوه چې نبی کریم ﷺ سره کوم دویم کس وو هغه حضرت ابو بکر صدیق ؓ وو. (۳)

قوله: «إِنْ كَانَتْ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي شَتَّى»:

قوله: فِي شَتَّى: (دشین په فتحې اود نون په تشدید سره) زړې مشکیزې ته وائی، (۴)

قوله: وَلَا أَرَاكَ غَنَّا: په دې كښې عبارت محذوف دې. ای ان كان عندك إنا فمستغنا ولا كرهنا. (۵)

یعنی که تاسره داوبو څکلو دپاره لوښې وی نو په هغې كښې راته اوبه راكړه. ګنی په مشکیزه به خله کیږدم او اوبه به اوڅكم.

قوله: كَرِهْنَا: كَرِهْمُ باب فتح نه كرهنا، لېې نه بغیر په خله اوبو څکلو ته وائی. (۶)

سوال: د سنن ابن ماجه په روايت كښې د كرع نه (په مشکیزه خله ايوخودلو سره د اوبو څکلو نه منع كړې شوې ده) د نبی کریم ﷺ ارشاد دې:

«لَا تَكْرَهُوا، وَلَكِنْ اغْسِلُوا أَيْدِيَكُمْ، ثُمَّ اشْرَبُوا مِنْهَا، فَإِنَّهُ كَيْسٌ إِنَّا أَطِيبَ مِنَ الْيَدِ» (۷)

(د مشکیزې وغیره) نه په خله لگولو سره اوبه مه څکې.

او (که لوښې نه وی) نو خپل لاسونه اووینځې بیا په دې سره اوبه اوڅکې، ځکه چې د لاسونو نه ښه لوښې بل نشته دې.

جواب: خو ددې روايت مختلف جوابونه ورکړې شوی دی.

(۱) (فتح الباری: ۹۵/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۲/۱۲)

(۲) (امتناع الأسعاف فصل فی ذکر شرب رسول الله ﷺ، ۴۳۹/۲، فتح الباری: ۹۵/۱۳)

(۳) (فتح الباری: ۹۵/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۳/۲۱)

(۴) (لسان العرب باب الشین: ۲۱۸/۷، شرح الکرماني: ۱۶۰/۲۰، فتح الباری: ۹۵/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۳/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۹۵/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۳/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب الکاف: ۲۸۳/۱۲)

(۷) (سنن ابن ماجه کتاب الأشریة/باب الشرب بالأخف والأکرع (رقم ۳۴۳۳))

① دا حدیث ضعیف دی.

② کہ حدیث صحیح ہم تسلیم کری شی نو بیا پہ دی حدیث کنبی د کرع نہ نہی، نہی تنزیہی مراد ده. او د رسول کریم ﷺ فعل د جواز خودلو دپاره دی.

③ اویا په دی حدیث کنبی چې کومه نهی ده هغه په عدم ضرورت باندې محمول ده. یعنی کله چې لوښې موجود وی نو په خله لگولو سره اوبه څکله نه دی پکار. (۱)

قوله: الرَّجُلُ يَحْتَمِلُ الْمَاءَ فِي حَاطِطِهِ: أي ينقل الماء من مكان إلى مكان، یعنی دخپل باغ کنبی یں ونو ته اوبه ورکولی. (۲)

قوله: الْحَاطِطُ: حائط داسې باغ ته وائی چې دهغې نه گیر چاپیره چار دیواری نه وی. (۳)

قوله: فَاتَطْلُقُ إِلَى الْعَرِيشِ: عریش چیر وغیره ته وائی کوم نه چې سورې حاصلولې شی. (۴)

قوله: فَتَكَبُّ فِي قَدَحٍ:

قوله: سَكَبَ: سكب د نصر نه سكب، سكب الماء، اوبه اړول. (۵)

قوله: ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاجِنٍ:

قوله: دَاجِنٍ: (دجیم په کسري سره) دجن دباب نصر نه، داجن، کورنې خنار، چیلی، غوا وغیره ته وائی. ددی جمع دواجن دی. (۶)

یخې اوبه دالله تعالی ډیر لوی نعمت دی: یخې اوبه دالله تعالی ډیر لوی نعمت دی، د نبی کریم ﷺ دپاره به یخې اوبه راوړلې شوې، دسنان ابو داؤد روایت دی:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُسْتَفْدَبُ لَهُ الْمَاءُ مِنْ بُيُوتِ الثَّقَفِ» (۷)

همداشان د سنن ترمذی روایت دی:

إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ - يَغْنَى الْعَهْدَ مِنَ النِّعَمِ - أَنْ يَقَالَ لَهُ: أَلَمْ نُصِمْ لَكَ جَسْمَكَ، وَكُرْوَانَكَ مِنَ

النَّارِ الْهَارِيَةِ (۸)

هغه څیز چې د قیامت په ورځ به د هغې باره کنبی اول تپوس کیږی یعنی بنده ته به د قیامت

(۱) (فتح الباری: ۹۵/۱۳)

(۲) (فتح الباری: ۹۶/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۳/۲۱، ارشاد الساری: ۳۵۲/۱۲)

(۳) (لسان العرب باب العاء: ۳۹۶/۳)

(۴) (لسان العرب باب العين: ۱۳۴/۹، عمدة القاری: ۲۸۳/۲۱)

(۵) (لسان العرب باب السين: ۳۰۲/۶)

(۶) (لسان العرب باب الدال: ۲۹۵/۴، فتح الباری: ۹۶/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۳/۲۱)

(۷) (سنن ابی داؤد کتاب الأشربة باب فی إیکاء الثانیة رقم الحديث: ۳۷۳۵)

(۸) (سنن الترمذی کتاب تفسیر القرآن عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ وَمِنْ سُورَةِ الْهَاقُمِ التَّكَاثُرُ) رقم الحديث: ۳۳۵۸

په ورځ د نعمتونو باره کښې اووښلې شی، ایا مونږ تالره ستا بدن درست کړې نه وو، او تاته مو یخې اوبه نه وې درکړې.

حدیث نه مستنبط څو آداب: علامه عینی رحمه الله علیه ددې حدیث نه څو آداب نقل کوي او فرمائی: وفيه أنه لا بأس بطلب الماء البارد في سمر الحر وفيه قصد الرجل القاضل بنفسه حيث يعرف مواضعه عند إخوانه..... وفيه جواز غلط اللبن بالماء عند الشرب وفيه من قدم إليه طعام لا يلزم أن يستال من أين صار إليه إلا إذا علم أن أكثر ماله حرام فإنه لا يأكله فضلاً عن أن يستاله.^(۱)

یعنی ددې حدیث نه یو دا خبره معلومه شوه چې په سخته گرمۍ کښې یخې اوبه غوښتلې شی، اودا طلب کول په هغه سوال کښې داخل نه دی دکوم چې ممانعت راغلې دې. دویمه خبره دا معلومه شوه چې عالم او صاحب رتبه کس خپلو دوستانو او بې تکلیفه ملگرو ته بغیر د دعوت نه ورتلې شی.

دریمه خبره دا معلومه شوه چې پی په اوبو کښې گډول جائز دی، او دا د نهی عن الخلیطین تحت داخل نه دی.

څلورمه خبره دا معلومه شوه چې کله څوک په طور د ضیافت خوراک پیش کړی نو دهغې تحقیق نه دی کول پکار چې دامال حلال دې که حرام؟ څوکه د چا مال حرام وی نوییا دهغې استعمال درست نه دې.^(۲)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې.^(۳)

۳= بَابُ شَرَابِ الْحَلْوَى وَالْعَسَلِ

وَهَذَا الْفَرْقِيُّ: "لَا يَحِلُّ شُرْبُ بَوْلِ النَّاسِ لِشِدَّةِ تَنَزُّلِ، لِأَنَّهُ رَجَسٌ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {أَجَلْ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ} [المائدة: ۳] وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ، فِي الشُّكْرِ: «إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَكُمْ فِي مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ»

حدیث نمبر: ۵۲۹۱

۵۳۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَبُو اسَامَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعِلُهُ الْحَلْوَاءُ وَالْعَسَلُ»

ترجمه: دحضرت عائشه صديقه رضی الله عنها نه روايت دې چې د رسول کريم ﷺ به خوږ خيز او شات ډير خوښول.
تو اجم رجال:

دعلی بن عبد الله المدینی حالات په کتاب العلم^(۴) کښې، دابو اسامه حماد بن اسامه حالات

^(۱) (عدة الفاری: ۲۱/۲۸۳)

^(۲) (الفتاوی العالمگیریه کتاب الکراهیه الباب الثاني: ۳۴۳/۵، مجمع الأنهر، کتاب الکراهیه: ۲/۵۲۹)

^(۳) (عدة الفاری: ۲۱/۲۸۲)

^(۴) (کشف الباری: ۳/۲۹۷)

په کتاب العلم کښې^(۱)، د هشام بن عروه حالات په بدم الوی^(۲) کښې، دعروه بن زبیر حالات په بدم الوی کښې^(۳) د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په بدم الوی کښې^(۴) تیر شوی دی.

تشریح:

د ترجمه الباب مقصد: په ترجمه الباب کښې امام بخاری رحمه الله علیه چې کوم د حلوا لفظ استعمال کړې دې د هغې نه مراد شربت دې، یعنی هر هغه اوبه چې په هغې کښې څه خوړه خیز کړې شی لکه نقیع تمر او نقیع زبیب او شرب عسل وغیره. هندوستان کښې شربت عسل مشهور دی.

او الحلوی نه پس د عسل ذکر ذکر الخاص بعد العام د قبیل څخه دې. او په دې کښې دا هم احتمال شته چې امام بخاری رحمه الله علیه الحلوی نه پس د عسل ذکر په دې خبره د تنبیه دپاره کړې وی چې شربت عسل جائز دې، او دا اسراف کښې داخل نه دی.^(۵)
د امام زهری رحمه الله علیه د قول تشریح:

قوله: وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: "لَا يَحِلُّ شَرْبُ بَوْلِ النَّاسِ لِشِدَّةِ تَنْزِيلِ، لِأَنَّهُ رَجَسٌ:"

امام زهری رحمه الله علیه فرماني چې د ضرورت په وخت کښې د خلقو امتیازي شکل جائز نه دی. ځکه چې هغه ناپاکي دی. او الله تعالی فرماني چې ما ستاسو دپاره پاک خیزونه حلال کړي دی. (لهذا ناپاک خیزونه حلال نه شی کیدي)
ددې قول متعلق شارحینو دوه خبرې لیکلي دي:

① دامام زهری رحمه الله علیه مسلك په دې مسئله کښې د جمهورو خلاف دې. ځکه چې د جمهورو په نزد په اضطرابی حالت کښې که د نجس د خوراک ځکاک ضرورت پېښ شی نو د هغې استعمال جائز دې، چنانچه میته خنزیر، دم نجس دی لیکن قرآن کریم کښې فرماني: فَمِنْ اضْطِرَّابٍ بَعْدَ وُضُوئِهِمْ وَلَا عَادِلًا عَلَيْهِ. ^(۶) بیا چې کله څوک بې اختیاره شی، نه نافرمانی او کړی او نه زیاتې او کړي نو په هغه باندې هېڅ گناه نشته.

ځینې حضرات فرماني چې شاید امام زهری رحمه الله علیه په رخصتونو کښې په قیاس عمل کولو، لهذا نصوصو کښې چې د کوم رجس تصریح ده، (خنزیر، میته دم وغیره) په دې کښې خو هغه د رخصت قائل وو، (یعنی په حالت د اضطراب کښې ددې خیزونو د خوړلو

^(۱) (کشف الباری: ۳/۴۱۴)

^(۲) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۳) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۴) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۵) (عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۳/۱۲، الابواب والتراجم: ۹۷/۲)

^(۶) (سورة البقرة: ۱۷۳، شرح الکرمانی: ۱۶۰/۲۰، شرح ابن بطلال: ۷۰/۶، فتح الباری: ۹۷/۱۳، عمدة

القاری: ۲۸۴/۲۱)

اجازت دې، لیکن ددې نه علاوه بول وغیره کښې نه دې قائل. (۱)
ددې خبرې تائید ددې نه هم کیږي چې امام زهري رحمه الله عليه به په سفر کښې د عاشورې
روژه نیوله، هغوی ته اوو نیلې شو چې تاسو خو په رمضان کښې په سفر کښې روژه نیسئ؟

نوهغوی جواب کښې او فرمائیل: ان الله تعالی قال لی رمضان (لعدة من ایام اخر) ولیس ذلك لعاشوراء
(۲) یعنی الله تعالی د رمضان دروژو متعلق فرمائیلی دی: لمن کان منکم مریضاً او علی سفر لعدة

من ایام اخر. بیاکه تاسو کښې څوک بیمار وی یا مسافر وی نو په هغه شمیر دې دنورو
ورځو. دلته مسافر ته د رمضان په روژو کښې رخصت ورکړې شوې دې، د عاشورې متعلق
داسې رخصت قرآن کښې موجود نه دې.

⑤ حضرت مولانا رشید احمد گنگوډی رحمه الله عليه فرمائی چې د امام زهري رحمه الله
عليه په دې قول کښې د شدت نه حالت اضطراب مراد نه دې. بلکه ددې نه د کمې درجې
شدت مراد دې. اود اضطراب نه د کمې درجې شدت کښې د امتیازو استعمال د جمهور په نزد
جائز نه دې.

چنانچه حضرت رحمه الله عليه فرمائی:

قوله (لعدة تنزل) أراد بالشدّة ما دون الاضطراب، فلا يخالف قوله قول الجمهور. (۳)
د امام زهري رحمه الله عليه دې تعلیق لره عبدالرزاق رحمه الله عليه موصلاً نقل کړې
دې. (۴)

قوله: وَقَالَ ابْنُ مَعُودٍ، فِي السَّكْرِ: «إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَكُمْ فِيمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ»:

قوله: السَّكْرُ: (دسین او کاف په فتحې سره) سکر څه ته وائی؟

دې باره کښې مختلف اقوال دی.

① سکر خمر ته وائی.

② دځینې حضراتو په نزد سکر نقیع التمر ته وائی، په دې کښې د شدت راتلو نه وړاندې.

③ ځینې حضرات فرمائی چې سکر نبیذ تمر ته وائی چې په هغې کښې شدت راشی. (۵)
المصنف لابن ابی شیبې کښې د سعید بن جبیر، شعبی، ابراهیم، ابو رزین، حسن قول منقول
دې، چنانچه دا حضرات فرمائی: السکر خمر، (۶)

(۱) (فتح الباری: ۹۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۴/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۳/۱۲)

(۲) (فتح الباری: ۹۷/۱۳، إرشاد الساری: ۳۵۳/۱۲)

(۳) (الامع الداری: ۴۳۹/۹)

(۴) (فتح الباری: ۹۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۴/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۳/۱۲)

(۵) (فتح الباری: ۹۷/۱۳)

(۶) (تفصیل دپاره اوگورنی: المصنف لابن ابی شیبې، کتاب الأشربة فی السکر ما هو رقم الحدیث: ۲۴۲۹۶ -

۲۰۲۰۳/۱۲، ۲۴۳۰۰)

البتة علامه طبری رحمه الله علیه د شعبی په طریق سره نقل کړی دی چې امام شعبی رحمه الله علیه او وئیل چې سکر نیبذ او سرکې ته وائی. (۱)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې په دې دواړو کښې جمع ممکن ده. هغه داشان چې د عجمو په لغت کښې خو سکر خمر ته وائی او د عربو په لغت کښې سکر نقيع (شدت) راتلو نه وړاندې، ته وائی.

چنانچه ددې تائید د حضرت قتاده ؓ دروايت نه کيږي: السکر مهور الأعجم. (۲)

د تعلیق تخريج: د ابن ابی شيبه روايت کښې ددې تعلیق تفصیل راغلې دې.

عن ابن وائل قال: اشتكى رجل من العی بطنه قلیل له: ان بك الصفر فنتعنا له السکر: فأرسل إلى عبد الله

يسئله عن ذلك فقال عبد الله ان الله تعالى لم يجعل شفاءكم فيها حرمة عليكم. (۳)

يعنی يو صاحب بيما رشو نو هغه ته چا مشوره ورکړه چې سکر استعمال کړه، نو هغه عبد الله بن مسعود ؓ ته څوک اوليول چې تپوس ترې اوکړی چې هغه د دوائی په طور شراب استعمالولې شی؟ حضرت عبد الله بن مسعود ؓ مذکوره جواب ورکړو چې الله تعالی په حرامو څيزونو کښې شفاء نه ده ايښودې.

د شرابو په طور د دوائی استعمالولو حکم:

د احنافو مذهب: د احنافو په نزد شراب په طور د دوائی استعمالول جائز دی. خو په دې کښې څو شرطونه دي:

① ددې دوائی (کومې کښې چې شراب دی) په استعمال سره شفاء عادة يقيني وی

② بله څه حلاله دوائی ددې په بدل کښې نه وی.

③ دينداره او تجربه کار ماهر فن ډاکټر دا تجویز کړی.

نو داسې صورت کښې په قدر د ضرورت دا حرام دوائی (کومې کښې چې شراب گڼه شوی دی، ددې استعمال کولی شی. (۴)

د ائمه ثلاثه مذهب: د مالکيه او حنابله په نزد تداوی بالخمير جائز نه دي، او دشوافعو په نزد

هم علامه نووی رحمه الله علیه دا صحيح گرزولی دی چې تداوی بالخمير جائز نه دي. (۵)

د تعلیقاتو د ترجمه الباب سوه مناسبت: امام بخاری رحمه الله علیه د حضرت زهري رحمه الله

(۱) (جامع البيان طبری، سورة النحل: ۶۷ فتح الباری: ۹۷/۱۳)

(۲) (معرفة السنن، والآثار كتاب الاشرية باب ماسکر كثير فقليله حرام، رقم الحديث: ۱۷۳۸، فتح الباری: ۹۷/۱۳)

(۳) (المصنف لابن أبي شيبه، كتاب الاشرية، في السکر ما هو؟ رقم الحديث: ۲۴۳۹۲، ۲۰۳/۱۲)

(۴) (رد المحتار كتاب الطهارة باب المیاء مطلب في التداوی بالحریم: ۱۵۴/۱، الفتاوی العالمکیریه، كتاب الکراهیه الباب الثاني عشر في التداوی: ۳۵۵/۵، المحيط البرهانی، كتاب الاستعسان الفصل التاسع عشر: ۱۱۶/۶)

(۵) (مواهب الجليل لابی عبدالله المغری: ۲۲۸/۱، المغنی لابن قدامة، كتاب الاشرية: ۱۳۸/۹، المجموع شرح المذهب: كتاب الاطعمة: ۵۱/۹، فتح الباری: ۹۸/۱۳)

علیه او حضرت عبداللہ ابن مسعود ؓ دوه آثار ذکر کړي دي. علامه ابن المنیر د ترجمه الباب سره ددې مناسبت بیانوي او فرماني چې بول او خمر دواړه حرام دي. او حلوا او عسل دواړه طیب او حلال دي. امام دحلوا او عسل نه پس د حرام ذکر او کړو ځکه چې وییږي تبيين الأشياء: (۱)

ځینې حضرات مناسبت بیانوي او فرماني چې د امام زهري رحمه الله علیه قول نه د قرآن کریم آیت [احل لکم الطيبات] طرفته اشاره ده. (سورة البائدة: ۳) او ظاهر دادی چې حلوا او عسل طيبات کښي داخل دي.

او د حضرت عبداللہ ابن مسعود ؓ د قول نه د سورة نحل آیت [فيه شفاء للناس] طرفته اشاره ده کوم چې د عسل متعلق نازل شوي دي. (۲)

قوله: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُ الْحُلُوءَ وَالْعَلَّ

قوله: الْحُلُوءُ: دحلوانه خوړ څيز مراد دي.

امام بیهقي رحمه الله علیه په شعب الايمان کښي د حضرت عائشه رضی الله عنها قول نقل کړېږي، په هغې کښي ددې وضاحت داشان کړي شوې دي:

كان يحب الحلواء ليس على معنى كثرة التمتع لها، وشدة نزاع النفس اليها وفاق الصنعة في اتخاذها كفعل اهل الترف والبرهة، وإنما هو أنه كان إذا قدم له الحلواء نال منها قليلا صالحا، من غير تقدير فيعلم بذلك أنه أعجبه طبعها وحلاوتها (۳)

يعنى دښي کریم ؐ د خوړ څيز خوښولو مطلب دا نه دي چې د نبي کریم ؐ دا ډير زيات خوښ وو، او د حريصانو په شان په هغې به يې حملې کولې، بلکه مطلب دادې چې کله به رسول کریم ؐ ته خوړ څيز پيش کړي شو نو رسول کریم ؐ به هغه په شوق سره خوړلې. دترجمة الباب سوه مناسبت: د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت واضح دي. (۴)

٥=بَابُ الشَّرْبِ قَائِمًا

حديث نمبر: ٥٢٩٢ تا ٥٢٩٣

٥٢٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو لَيْثٍ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنِ الزَّهَّالِ، قَالَ: أُنِيَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ عَنْهُ عَلَى بَابِ الرَّجَبَةِ «فَشَرِبَ قَائِمًا» فَقَالَ: إِنَّ كَأْسًا يَكْرَهُ أَحَدُهُمْ أَنْ يَشْرَبَ وَهُوَ قَائِمٌ، وَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَ كَمَا رَأَيْتُمُونِي فَعَلْتُ»

ترجمه: رومبي روايت کښي دي چې حضرت علی ؓ ته په باب الرجبه کښي اوبه پيش کړي

(۱) (التورى على تراجم البخارى ص: ٢١٨، فتح البارى: ٩٩/١٣)

(۲) (فتح البارى: ٩٩/١٣، عمدة القارى: ٢٨٤/٢١، إرشاد السارى: ٣٥٣/١٢)

(۳) (شعب الإيمان للبيهقي، أكل اللحم رقم الحديث: ٥٥٢٩، فتح البارى: ٩٩/١٣، إرشاد السارى: ٤٥٤/١٢)

(۴) (عمدة القارى: ٢٨٥/٢١)

شوی نوهغه په ولاړه اوبه اوڅکلي او وې فرمائیل چې څینې خلق په ولاړه اوبه مکروه گنړی حالانکه ما نبی کریم ﷺ په داسې کولو لیدلی دی څنگه تاسو څه اولیدم.

۵۱۳- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَيْسَرَةَ، سَمِعْتُ النَّزَّالَ بْنَ سَبْرَةَ، يُحَدِّثُ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ صَلَّى الظُّهْرَ، ثُمَّ قَعَدَ فِي حَوَائِجِ النَّاسِ فِي رَحْبَةِ الْكُوفَةِ، حَتَّى حَضَرَتْ صَلَاةُ الْعَصْرِ، ثُمَّ أَتَى بِمَاءٍ، فَشَرِبَ وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ، وَذَكَرَ رَأْسَهُ وَوَجْلِيهِ، ثُمَّ قَامَ «فَشَرِبَ فَضْلَهُ وَهُوَ قَائِمٌ» ثُمَّ قَالَ: «إِنْ نَاسًا يَكْرَهُونَ الشُّرْبَ قِيَامًا»، «وَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُ»

دويم روايت هم د حضرت علي ؑ دې حضرت علي ؑ د ماسيخين مونځ اوکړو، بيا دخلقو د ضرورتونو دپاره دکوفې د مسجد په صحن کښې کيناستل تر دې چې دماز يگر د مونځ وخت شو، بيا اوبه راوړې شوې نوهغوي اوڅکلي او مخ لاس يې اووينځل، او راوی د سر او پښې د وينځلو ذکر هم اوکړو، بيا اودريدل اودولاړې په حالت کښې يې اوبه اوڅکلي، بيبي يې اوفرمائيل چې خلق په ولاړه اوبه څکل مکروه گنړی، حالانکه رسول کریم ﷺ هم داشان اوکړل لکه څنگه چې ما اوکړل.

۵۱۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «شَرِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا مِنْ زَمْزَمَ»

دریم روايت د حضرت ابن عباس ؓ دې، فرمائی چې رسول کریم ﷺ د زمزم اوبه په ولاړه اوڅکلي توابعه ورجال:

د ابو نعيم الفضل بين د کين حالات په کتاب الايمان (۱) کښې، د مسعر بن کدام حالات په کتاب الوضوء (۲) کښې، د عبد الملك بن ميسره حالات په کتاب الغصومات (۳) کښې، دنزال بن سبره حالات په کتاب الغصومات (۴) کښې، دآدم بن ابی اياس حالات په کتاب الايمان (۵) کښې، تير شوی دی.

دشعبه بن الحجاج حالات په کتاب الايمان (۶) کښې، د حضرت علي بن ابی طالب ؑ حالات په

(۱) (کشف الباری: ۶۶۹/۲)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۰۱)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۱۰)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۱۰)

(۵) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۶) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

کتاب العلم کنبی،^(۱) دسفیان ثوری رحمة الله علیه حالات په کتاب الایمان کنبی،^(۲) دعاصم الاحول حالات په کتاب الوضوء^(۳) کنبی، د عامر بن شراحیل شعبی حالات په کتاب الایمان کنبی،^(۴) د حضرت ابن عباس رضی الله عنه حالات په بده الوضوء^(۵) کنبی تیر شوی دی. **تشریح:**

د ترجمه الباب مقصد: علامه ابن بطال رحمة الله علیه فرمائی چې امام بخاری رحمة الله علیه دا ترجمه الباب په دې وجه قائم کړې دې چې دهغوئ په نزد په ولاړه اوبو څکلو د کراحت والا احادیث صحیح نه دي. او د امام بخاری رحمة الله علیه په نزد په ولاړه اوبه څکل جائز دی.^(۶)

په ولاړه د اوبو څکلو حکم: په ولاړه د اوبو یا د هر یو مشروب څکلو په سلسله کنبی روایات مختلف دي. ځینې روایاتو کنبی ممانعت وارد شوې دي. او ځینو کنبی جواز ثابتېږي. لاندې د دواړه قسمه روایتونو نه څو روایات ذکر کېږي: **د ممانعت والا روایات:**

① صحیح مسلم کنبی د حضرت انس رضی الله عنه روایت دي: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَجَرَ عَنِ الشَّرْبِ قَائِمًا» رسول کریم رضی الله عنه په ولاړه اوبه یا بل مشروب څکلو باندې ډیر سخت زورونه ورکړه، او بل طریق کنبی الفاظ دي: «لَهُ نَهَى أَنْ يَشْرَبَ الزُّجْلُ قَائِمًا»^(۷) رسول کریم رضی الله عنه افرمائیله چې یو کس دې په ولاړه اوبه او څکی.

② صحیح مسلم کنبی د حضرت ابو هریر رضی الله عنه روایت دي: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَشْرَبُ أَحَدٌ مِنْكُمْ قَائِمًا، قَتَنَ نَبِيٌّ قَلْبِي سِتْرًا»^(۸) په تاسو کنبی دې هیڅوک په ولاړه اوبه نه څکی، او څوک چې یې په هیره او څکی نو هغه دې قې کړي. **③** امام بیقهی رحمة الله علیه د حضرت ابو هریره رضی الله عنه روایت نقل کړې دي، دهغې الفاظ دي: «لَوْ يَفْعَلُ الَّذِي يَشْرَبُ زَهْوًا قَائِمًا مَالٍ بَطْنِيهِ لَا سِتْقَاءَ»^(۹)

(۱) (کشف الباری: ۱۴۹/۴)

(۲) (کشف الباری: ۲۷۸/۲)

(۳) (کشف الباری: ۱۷۰)

(۴) (کشف الباری: ۶۷۹/۱)

(۵) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۶) (شرح ابن بطال: ۷۲/۶)

(۷) (الجامع الصحيح لسلم كتاب الأشربة/ باب كراهية الشرب قائمًا (رقم الحديث- ۲۰۲۴)

(۸) (الجامع الصحيح لسلم كتاب الأشربة/ باب كراهية الشرب قائمًا (رقم الحديث- ۲۰۲۶)

(۹) (السنن الكبرى للبيهقي باب ما جاء في الأكل والشرب قائمًا رقم الحديث: ۱۴۶۴۲)

④ امام احمد رحمه الله عليه د حضرت ابو هريره ؓ نه يو روايت نقل کړې چې رسول کریم ﷺ يو کس اوليدو چې په ولاړه يې اوبه ځکلوې نو وې فرمائيل: دا قې کړه، هغه ددې وجه او پوښتله، نو رسول کریم ﷺ او فرمائيل: آيا ته دا خوښوې چې پيشو ستاسره اوبه اوځکي، هغه او وئيل نه، نو رسول کریم ﷺ او فرمائيل: قد شرب معک من هوا ثم منه الشيطان (۱)

⑤ امام ترمذی رحمه الله عليه جارود بن المعلی نه روايت نقل کړې دې: أن النبی ﷺ نهی عن الشرب قائما. (۲)

د جواز والا روايات: ليکن بل طرف ته داسې احاديث هم شته کوم چې په ولاړه د اوبو ځکلو په جواز دلالت کوي.

① په هغې کښې دوه حديثونه امام بخاری رحمه الله عليه په دې باب کښې ذکر فرمائيلی دی.

② امام ترمذی رحمه الله عليه د حضرت عبد الله بن عمر ؓ حديث نقل کړې دې: «كُلُّكُمْ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَحْنُ كَيْفِي، وَتَشْرَبُ وَتَحْنُ قَائِمًا» (۳)

③ امام ترمذی رحمه الله عليه د عمرو بن شعيب عن جده په طريق سره روايت نقل کړې دې، په هغې کښې دی: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَشْرَبُ قَائِمًا وَقَاعِدًا» امام ترمذی رحمه الله عليه دې ته حسن وئيلی دی. (۴)

④ حضرت عمر ؓ، حضرت عثمان ؓ، حضرت علي ؓ او نور جليل القدر صحابه کرامونه ځکل مروی دی، او دا چې په دې کښې هغه هيڅ حرج نه گڼلو. (۵)

حل تعارض: دا خبره تاسوته معلومه ده چې کله په يو امر کښې متعارض احاديث جمع شي نو په هغې کښې عموما درې طريقې اختياریږي. ① نسخ ② ترجيح ③ او تطبيق.

حضرات محدثينو په دې احاديثو هم دا خبرې کړی دی:

① چنانچه ابو ابکر اثرم احاديث جواز لره په احاديث نهی باندې ترجيح ورکړې ده. او فرمائی چې احاديث جواز د نهی په مقابله کښې اقوی او اثبت دی. (۶)

(۱) (مسند الامام احمد بن حنبل مسد ابی هريره ؓ رقم الحديث: ۳۰۱/۲، ۷۹۹)

(۲) (سنن الترمذی کتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في النهي عن الشرب قائما رقم الحديث- (۱۸۸۱))

(۳) (سنن الترمذی کتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في النهي عن الشرب قائما رقم الحديث- (۱۸۸۲))

(۴) (سنن الترمذی کتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في النهي عن الشرب قائما رقم الحديث- (۱۸۸۳))

(۵) (موطا الامام مالك: كتاب صفة النبي صلى الله عليه وسلم / باب ما جاء في شرب الرجل وهو قائم رقم الحديث- ۱۳، ۹۲۵/۲) شرح ابن يظال: ۷۲/۶

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۰۳)

⑦ احادیث نهی په احادیث جواز سره منسوخ شو، یعنی اول په ولاړه د اوبو څکلو معانعت وو، خو وروستو د امانعت منسوخ شو: لکان آخر الأمرین من رسول الله صلى الله عليه وسلم الشرب قائماً، کما شرب فی حجة الوداع.^(۱)

علامه ابن جزم رحمه الله عليه ددې نه بالکل برعکس مسلک اختیار کړې دي، فرمائی چې احادیث جواز په احادیث نهی سره منسوخ دي، یعنی اول په ولاړه د اوبو څکلو اجازت وو او بیا هغه منسوخ شو.^(۲)

⑧ اکثر علماء کرامو دواړه قسمه احادیثو کښې تطبیق کړې دي. داتطبیق یی په دوو طریقو کړې شوې دي.

(الف) د ائمه اربعه او اکثر فقهاء کرامو په نزد دواړه قسمه احادیث صحیح دي، او په دې کښې نسخ نشته دي، نو دا حضرات په دواړه قسمه روایاتو کښې تطبیق کوي او فرمائی چې احادیث نهی مه نهی تنزیهی مراد ده، کومه چې د جواز خلاف نه ده، یعنی په ولاړه اوبه څکول مکروه تنزیهی دي. خو د نورو احادیثو په وجه ددې جواز شته دي. چنانچه علامه نووی رحمه الله عليه فرمائی:

الصواب فيها أن النهي فيها محمول على كراهية التثوية وأما شربه صلى الله عليه وسلم قائماً فيبان للجواز فلا إشكال ولا تعارض..... وأما من زعم نسخاً أو غير فقد غلط غلطاً فاحشاً.^(۳)

(ب) امام طحاوی رحمه الله عليه فرمائی چې احادیث نهی په ضرر طبی او احادیث جوازیه اباحت شرعیه باندې محمول دي.

چنانچه علامه ابن عابدين رحمه الله عليه رد المحتار کښې فرمائی:

وجنح الطحاوي إل أنه لا بأس به، وأن النهي لغو الضرر لا غير.^(۴)

یعنی اکثر په ولاړه اوبه څکول مضر صحت وي، ځکه نبی کریم ﷺ منع او فرمائیله علامه خطابی رحمه الله عليه فرمائی:

هَذَا مِ تَأْذِيهِ وَتَنْوِيهِ لَأَنَّهُ أَحْسَنُ وَأَرْفَقُ بِالشَّارِبِ: (۵)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۰۴، عون المعبود شرح ابی داؤد کتاب الاشرية باب فی الشرب قائماً: ۱۸۱/۱۰).

(۲) (المعلی بالآثار لابن حزم کتاب الاشرية مسئله: ۱۱۰۸، ۲۲۹/۶).

(۳) (شرح النووي علی الجامع الصحيح لاسلم، کتاب الاشرية باب فی الشرب قائماً: ۱۷۳/۲، رد المحتار کتاب الطهارة: مطلب فی ما مباحث الشرب قائماً: ۹۶/۱، فتح الباری: ۱۳/۱۰۴، عمدة القاری: ۲۸۷/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۵/۱۲، شرح الزرقانی کتاب صفة النبي ﷺ: ۲۹۴/۴، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الاشرية باب كراهية الشرب قائماً: ۵۰۱/۶، المفهم کتاب الاشرية باب كراهية الشرب قائماً: ۲۸۵/۵، شرح الطیبی کتاب الاشرية الفصل الأول: ۱۸۶/۸).

(۴) (رد المحتار کتاب الطهارة: مطلب فی ما مباحث الشرب قائماً: ۹۶/۱).

(۵) (معالم السنن للخطابی، کتاب الاشرية باب الشرب قائماً: ۲۸۱/۵).

دا ټول اختلافات په ولاړه د اوبو څکلو په جواز او عدم جواز کښې دي. باقی په دې کښې هیڅ اختلاف نشته چې په ناسته اوبه څکل افضل دی. او د نبی کریم ﷺ طریقه معتاد په ناسته د اوبو څکلو وه.

چنانچه علامه ابن القيم رحمه الله علیه فرمائی:

وكان من هديه صلى الله عليه وسلم الشراب قاعدا هذا كان هديه المعتاد.^(۱)

قوله: أُتِيَ عَلَى رَضِيٍّ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى بَابِ الرَّحِيَّةِ:

قوله: الرَّحِيَّةِ: (دراء او حاء په فتحې سره) صحن او دالان ته وائی. ^(۲) دلته ددې نه د کوفې د مسجد صحن مراد دي، څنگه چې د باب په دویم روایت کښې دی. ^(۳)

د باب دا حدیث امام بخاری رحمه الله علیه دلته په اول ځل نقل کړې دي. ^(۴)

قوله: «شَرِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا مِنْ زَمْزَمَ»:

د زمزم د اوبو څکلو طریقه: د حضرات شوافع په نزد د زمزم اوبه د عامو اوبو په شان په ناسته څکل افضل دی. او نبی کریم ﷺ چې په ولاړه زمزم څکلی وو هغه د بیان جواز دپاره وو. ^(۵)

البته د احنافو په نزد د عامو څکلو څیز وغیره په ولاړه څکل مکروه دی. څنگه چې ما قبل کښې تیر شو. خود زمزم او د اودس نه یې شوي اوبه په ولاړه څکل مکروه نه دي. ^(۶)

د زمزمو د اوبو ادا ب: د زمزم د څکلو آدابو کښې یو دا هم دی چې قبلې ته مخ کول او څکل پکار دی. ^(۷)

شروع کښې بسم الله وئیل پکار دی، په دریو ساگانو څکل پکار دی، او دریم دا چې ښه په مړه (دیرې) څکل پکار دی.

حضرت ابن عباس ؓ نه روایت دي فرمائی:

إِذَا شَرِبْتَ فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ ثُمَّ اذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ ثُمَّ تَكَلَّسْ ثَلَاثًا وَتَقَلَّعْ وَثُغَا فَإِذَا أَفْرَغْتَ فَالْحَمْدُ لِلَّهِ فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى

^(۱) (زاد المعاد فضل فی هدیه صلی الله علیه وسلم فی الشراب وآدابه: ۲۲۹/۴)

^(۲) (لسان العرب باب العاء: ۱۶۶/۵)

^(۳) (شرح الکرماني: ۱۶۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۸۵/۲۱، ارشاد الساری: ۳۵۴/۱۲)

^(۴) (الحديث أخرجه أبي داود كتاب الأشرية باب في الشرب قائما رقم الحديث: ۳۷۱۸، وأخرجه النسائي كتاب الطهارة/باب صفه الوضوء من غير حدث رقم الحديث: ۱۳۳، جامع الأصول الأشرية الباب الاول رقم الحديث: ۳۰۸۱، ۷۲/۵)

^(۵) (شرح النووي على الجامع الصحيح لمسلم، كتاب الأشرية باب في الشرب قائما: ۱۷۴/۲، شرح الطيبي كتاب الأشرية الفصل الأول: ۱۸۶/۸)

^(۶) (ردالمحتار كتاب الطهارة: مطلب في مباحث الشرب قائما: ۹۵/۱)

^(۷) (ردالمحتار كتاب الطهارة: مطلب في مباحث الشرب قائما: ۹۵/۱)

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «آيَةُ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُنَافِقِينَ أَلَهُمْ لَا يَسْقَلُونَ مِنْ زَمْرٍ» (۱)

د زمزم خکلو نه وړاندې مشهور او مجرب دادی چې کومه دعا او غوښتلې شی نو هغه قبلېږي. ډیرو علماء کرامو ذکر کړی دی چې دا د قبولیت دعا موقع ده.

چنانچه علامه نووی رحمه الله ددې حدیث، مام زمزم لېشرب له نه پس لیکي: وهذا ماعمل العلماء والأغیار به لشریوة لطالب لهم جملة فنالوها، قال العلماء: فيستحب شربه للمفق أو للشفاء من مرض ونحو ذلك أن يقول عند شربه اللهم إني بلغني - أن رسول الله ﷺ قال: مام زمزم لېشرب له، اللهم ولني أشربه لتفعل لي وتفعل بي كذا وكذا، فاغفر لي أو أفعل اللهم إنني أشربه مستشفيا به فاشفي. (۲)

المستدرک کښې روایت دي:

قال رسول الله ﷺ: مام زمزم لېشرب له، فإن شربته تستشفى به شفاك الله وإن شربته مستعينا عاذاك الله وإن شربته ليقطع ظمك قطعه. (۳)

حضرت ابن عباس ؓ به زمزم خکلو نه پس دا دعا کوله:

اللهم أسئلك علما نافعاً وزمراً واسعاً وشفاء من كل داء. (۴)

فائدة: د حضرت حافظ ابن حجر رحمه الله عليه باره کښې رازی چې هغوی به د زمزم خکلو نه پس دا دعا او وئيله: ای الله! ما په په حفظ حدیث کښې د حافظ ذهبي رحمه الله عليه په شان حافظه رانصيب کړې. چنانچه علماء کرام لیکي چې حافظ ابن حجر رحمه الله عليه په حافظه او علم حدیث کښې د حافظ ذهبي نه هم مخکښې تللې وو. (۵)

د زمزم په فضیلت کښې د حضرت ابن عباس ؓ نه یو روایت منقول دي:

غير مادمحل وجه الأرض مام زمزم، فيه طعام من الطعم وشفاء من السقم. (۶)

د زمزم اوبه خپلو کورونو او علاقو د اوړلو باره کښې هم په ترمذی کښې د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها روایت ذکر دي:

مَنْ شَارِبَهُ، أَهْمَا كَانَتْ شَيْئِلٌ مِنْ مَادِّ زَمْرَةٍ وَتَغْيِيرٌ «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَخْبِلُهُ» (۷)

د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۸)

(۱) المستدرک للحاکم: أول کتاب المناسک: رقم الحدیث: ۱۷۳۸، ۴۷۲/۱.

(۲) الأذکار النویری، فصل فیما یقول إذا شرب ماء زمزم رقم الحدیث: ۴۹۱، ۲۰۲/۱.

(۳) المستدرک للحاکم: أول کتاب المناسک، رقم الحدیث: ۱۷۳۹.

(۴) المستدرک للحاکم: أول کتاب المناسک، رقم الحدیث: ۱۷۳۹.

(۵) ذیل طبقات الحفاظ للسيوطی: ۲۵۱/۱.

(۶) المعجم الکبیر للطبرانی رقم الحدیث: ۱۱۱۶۷.

(۷) سنن الترمذی: ابواب الحج رقم الحدیث: ۹۶۳.

(۸) عمدة القاری: ۲۸۸/۲۱.

۱۲=بَابُ مَنْ شَرِبَ وَهُوَ أَقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ

حدیث نمبر: ۵۲۹۵

۵۲۹۸- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو النَّضْرِ، عَنْ عُمَرَ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَمْرِ الْفَضْلِ بْنِ الْحَارِثِ: «أَنَّهُ أُرْسِلْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْدِرُ لَكِنَّ، وَهُوَ أَقِفٌ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ، فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَشَرِبَهُ» زَادَ مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ: «عَلَى بَعِيرِهِ»

ترجمہ: حضرت ام فضل رضی اللہ عنہا د رسول کریم ﷺ پہ خدمت کنبی د پینو یوہ پیالہ اولیبرلہ، پہ ہغہ ماہنام کلہ چہ رسول کریم ﷺ پہ عرفات کنبی ایسار وو، نبی کریم ﷺ ہغہ واخستہ او وې خکله مالک دابو النضر پہ واسطی سرہ دا اضافہ کری دہ چہ رسول کریم ﷺ پہ اوبن سور وو۔
توارجم رجال:

د مالک بن اسماعیل ابو غسان نهدی حالات پہ کتاب الوضوء (۱) کنبی، د عبد العزیز بن ابی سلمہ حالات پہ کتاب الصلاة (۲) کنبی، دابو النضر سالم بن ابی امیہ حالات پہ کتاب الوضوء (۳) کنبی، د عمیر مولى ابن عباس حالات پہ کتاب التیمم (۴) کنبی، دام الفضل حالات پہ کتاب الاذان (۵) تیر شوی دی۔
تشریح: د ترجمہ الباب مقصد:

د امام بخاری مقصد دادی چہ پہ خنار و غیرہ د سوریو د پہ حالت کنبی اوبہ خکل حدیث نہ ثابت دی۔ (۶)

د ترجمہ الباب سرہ مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمہ الباب سرہ مناسبت واضح دی۔ (۷)

۱۳=بَابُ الْأَيْمَنِ فَالْأَيْمَنِ فِي الشَّرْبِ

حدیث نمبر: ۵۲۹۶

۵۲۹۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بَلْبَنَ قَدْ شِيبَ بِمَاءٍ، وَعَنْ يَمِينِهِ أَغْرَابِي، وَعَنْ شِمَالِهِ أَبُو بَكْرٍ، فَشَرِبَ ثُمَّ أَعْطَى الْأَغْرَابِيَّ، وَقَالَ: «الْأَيْمَنِ فَالْأَيْمَنِ»

توارجم رجال:

د حضرت اسماعیل بن ابی اویس حالات پہ کتاب الایمان کنبی (۸) دامام مالک بن انس

(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۷۰)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۴۴۱)

(۳) (کشف الباری: ۲۰۲)

(۴) (کشف الباری: ۱۶۳)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۷۶۳)

(۶) (فتح الباری: ۱۰۵/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۰/۲۱)

(۷) (عمدة القاری: ۲۸۹/۲۱)

(۸) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

حالات په بده الوحی کښې^(۱)، دابن شهاب زهری حالات په بده الوحی کښې^(۲)، دحضرت انس ؓ حالات په کتاب الايمان کښې^(۳) تیر شوی دی. تشریح: د ترجمه الباب مقصد:

د امام بخاری مقصد دادې چې اوبو خکلو کښې د ښی طرف نه دور شروع کول پکار دی، دا حکم په اوبو خکلو او نورو مشرباتو ټولو کښې شامل دي^(۴).

قوله: «الْأَيْمَنُ قَالَ الْيَمِينُ»

د «الْأَيْمَنُ قَالَ الْيَمِينُ» نحوی ترکیب:

د «الْأَيْمَنُ قَالَ الْيَمِينُ» په نحوی ترکیب کښې دوه احتماله دي.

① داد مبتداء په وجه مرفوع دي. او ددې خبرفاء عاطفه ده، او ددې دویم الْيَمِينُ په اول باندې عطف دي. ترکیبی عبارت د اشان دي.

الْأَيْمَنُ الْاِخْلَاقِيَّةُ الْيَمِينُ عَلَى الشِّمَالِ

② او یا دا دواړه د فعل محذوف کیدو په وجه د مفعول کیدو په بناء منصوب دی یعنی: أعطِ الْأَيْمَنُ ثُمَّ الْأَيْمَنُ^(۵)

اوبه وغیره ښی طرف والا ته د ورکولو حکم: اوبه وغیره د ښی طرف نه شروع کول د جمهور علماء کرامو په نزد مستحب دی^(۶).

البته د علامه ابن حزم په نزد ښی طرف والا ته ورکول واجب دی. د هغه د اجازت نه بغیر بل چاته ورکول جائز نه دی^(۷).

قوله: وَعَنْ تَحِيَّةِ أَهْلِ الْيَمِينِ: هغه اعرابی دخپل قوم مشرانو کښې وو. ځکه هغه د رسول کریم ښی طرف ته کیناستو^(۸).

حضرت مهلب رحمة الله عليه فرمائی:

الْيَمِينُ فِي الْأَكْلِ وَالشَّرْبِ وَجَمِيعِ الْأَشْيَاءِ مِنَ السَّنَنِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَحِبُّ الْيَمِينَ اسْتِشْعَارًا مِنْهُ بِهَا شَرَفَ اللَّهِ وَجَلَّ بِأَهْلِ الْيَمِينِ^(۹).

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي^(۱۰).

(۱) (کشف الباری: ۱/۲۹۰)

(۲) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۳) (کشف الباری: ۲/۴)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۸۹، الابواب والتراجم: ۲/۹۲)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱/۲۸۹، شرح الزرقانی السنة فی الشرب مناولته عن اليمين: ۴/۲۹۵)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۰۶، شرح الزرقانی: ۴/۲۹۵)

(۷) (المحلی بالانوار لابن حزم کتاب الاشرية: ۶/۲۳۲)

(۸) (ارشاد الساری: ۱۲/۳۵۶)

(۹) (شرح ابن بطال: ۶/۷۴، عمدة القاری: ۲۱/۲۹۰)

(۱۰) (عمدة القاری: ۲۱/۲۹۰)

۱۸=بَابُ: هَلْ يَسْتَأْذِنُ الرَّجُلُ مَنْ عَنْ يَمِينِهِ فِي الشَّرْبِ يُعْطَى الْأَكْبَرُ

حدیث نمبر: ۵۲۹۷

۵۲۹۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أتَى بِشَرَابٍ فَشَرِبَ مِنْهُ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ الْأَشْيَاخُ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ: «أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ؟» فَقَالَ الْغُلَامُ: وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا أَوْثَرُ بَنَصِيْبِي مِنْكَ أَحَدًا، قَالَ: فَتَلَّهَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَدِهِ

ترجمہ: حضرت سہل بن سعد ؓ نے روایت دی، فرمائی چې رسول کریم ﷺ تہ د ځکلو یو څیز پیس کړې شو، نو رسول کریم ﷺ د هغې نه څه او ځکلو، د نبی کریم ﷺ نسی طرف ته یو هلک او گس طرف ته څه معمر کسان وو، نبی کریم ﷺ هغه هلک ته او وئیل چې آیا ستا اجازت دې چې زه (دا پاتې شوې مشروب) دې خلکو ته ورکړم؟ هغه او وئیل چې ای دالله رسول ﷺ! په الله مې دې قسم وی چې څه به ستاسو د طرفه ملاق شوې خپله حصه کنبې هیچا ته ترجیح ورنکړم. سہل بن سعد ؓ فرمائی چې نبی کریم ﷺ (هغه یچ شوې مشروب) هغه هلک ته ورکړو.
توابع رجال:

حضرت اسماعیل بن ابی اویس حالات په کتاب الایمان کنبې^(۱)، دامام مالک بن انس حالات په بده الوسی کنبې^(۲)، دابو حازم بن سلمه بن دینار حالات په کتاب الذبائح کنبې^(۳)، حضرت سہل ؓ حالات په کتاب الوضوء کنبې^(۴)، تیر شوی دی.

تشیوېح: امام بخاری رحمه الله علیه ترجمه الباب کنبې فرمائی چې آیا یو کس دخپل نسی طرف کس نه دا اجازت اخستې شی چې اول ځکلو دپاره اوبه خپل گس طرف والا ته ورکړی. او امام بخاری رحمه الله علیه په طور د استفهام الباب قائم کړې دی. او هیڅ حکم یې نه دې لگولی، ځکه چې حدیث پاک کنبې یوه خاص واقعہ ده، او په هغې کنبې د تخصیص احتمال دې. او په دې صورت کنبې به دا حکم عام نه وی. یعنی هر جلیس لره به شامل نه وی.^(۵)

قوله: وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ: د غلام نه مراد حضرت ابن عباس ؓ دې، او د اشیاخ نه مراد حضرت

^(۱) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

^(۲) (کشف الباری: ۲۹۰/۱)

^(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۳)

^(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۳)

^(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۰۷، عمدة القاری: ۲۱/۲۹۱)

خالد بن ولید رضی اللہ عنہ وغیرہ دی. (۱)

یو تعارض او د هغې حل: د پورتنی حدیث په ظاهره د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ د حدیث سره تعارض دې. کوم چې ابویعلی قوی سند سره نقل کړې دې، په هغې کښې دی: کان رسول الله ﷺ إذا سأل قال إهدأ إذا بالکبراء أو قال بالأكابر (۲)

جواب: ددې جواب دا ورکړې شوې چې دا حدیث په دې حالت محمول دې چې کله ټول خلق یو طرف ته ناست وی یعنی مخامخ طرف ته یا ښی طرف ته یا ټول گس طرف ته، نو داسې صورت کښې شروع د مشر نه کول پکار دی، خو که خلق ښی او گس طرف ته ناست وی نو ښی طرف والا زیات حقدار دې د گس طرف والا نه، اگر چې هغه ماشوم وی. (۳)

قوله: قُلُّهُ: تل: یتل د نصر نه، ددې معنی د کيخودلو یا ورکولوده، همداشان ددې معنی شدت سره ایښودل، لاس کښې په زور ایښودل هم ده. (۴)
علامه عینی رحمة الله علیه فرماني:

وأمله من الرى على التل وهو المكان العال المرتفع ثم استعمال في كل شيء يربى به وفي القاء. (۵)
یعنی ددې اصل معنی یو خیز په یوه غونډۍ ویشتل دی، خو روستو مطلقا د یو خیز د ویشتلو په معنی استعمال شو.
د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت د أَتَادُنُّل په وجه دې. (۶)

۱۹=بَابُ الْكَرْعِ فِي الْحَوْضِ

حدیث نمبر: ۵۲۹۸

۵۲۹۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَلَمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ، فَسَلَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَاحِبُهُ، فَقَرَأَ الرَّجُلُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَا بِي أَلْتِ وَأَمِي، وَهِيَ سَاعَةٌ حَارَّةٌ، وَهُوَ يَحْتَوِلُ فِي حَابِطٍ لَهُ، يُغْنِي الْمَاءَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ فِي شَيْءٍ، وَلَا كَرَعْنَا» وَالرَّجُلُ يَحْتَوِلُ الْمَاءَ فِي

(۱) (شرح ابن بطال: ۷۴/۶، شرح الکرمانی: ۱۶۳/۲۰، فتح الباری: ۱۰۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۱/۲۱، مسند ابی یعلی الموصلی مسند ابن عباس رقم الحديث: ۲۴۱۹، ۲/۴۲۶)

(۲) (مسند ابی یعلی الموصلی مسند ابن عباس رقم الحديث: ۲۴۱۹، ۲/۴۲۶، فتح الباری: ۱۰۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۱/۲۱)

(۳) (فتح الباری: ۱۰۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۱/۲۱)

(۴) (لسان العرب باب التاء: ۴۵/۲، شرح الکرمانی: ۱۶۳/۲۰، فتح الباری: ۱۰۷/۱۳)

(۵) (عمدة القاری: ۲۹۱/۲۱)

(۶) (عمدة القاری: ۲۹/۲۱)

حَاطِبٌ، فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عِنْدِي مَاءٌ بَاتَ فِي شَيْءٍ، فَأَتَلَقَّ إِلَى الْعَرِيشِ، فَكَبَّ فِي قَدَحٍ مَاءً، ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاجٍ لَهُ، فَشَرِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ أَعَادَ فَشَرِبَ الرَّجُلُ الَّذِي جَاءَ مَعَهُ

قواهم رجال:

دیجی بن صالح الحمصی حالات په کتاب الصلاة (۱) کښې، د فلیج بن سلیمان مدنی حالات په کتاب العلم (۲) کښې، د سعید بن الحارث قاضی المدینه حالات په کتاب الصلاة کښې، (۳): ۳۶۱ د حضرت جابر ؓ حالات په کتاب الایمان کښې، (۴) تیر شوی دی.

تشیخ: قوله: الکرم: کرم، پکرم، د باب فتح نه، د لاسونو او لوښی نه بغير دحوض یا نهر وغیره نه په خله اوبه ځکل. (۵)

د ترجمة الباب مقصد:

شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمة الله عليه فرمائی چې دترجمة الباب نه د امام بخاری رحمة الله عليه مقصد شائد دهغه روایتونو رد دې کومو کښې چې په یوځیز خله لگولوسره د اوبو ځکلو نه منع کړې شوې ده. (۶)

حوض وغیره باندې دخلې لگولو په صورت کښې د اوبو ځکلو حکم: دې باره کښې مختلف روایات منقول دي، دباب روایت نه ددې جواز معلومېږي خو ځینې روایتونو کښې دمنع ذکر دي. چنانچه ابن ماجه کښې روایت دي:

عَنْ ابْنِ مَرْزُوقٍ قَالَ: مَرَرْتُ عَلَى بَرَكَةَ، فَجَعَلْتُ أَكْتُبُ فِيهَا، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَكْتُبُوا، وَلَكِنْ ائْسِلُوا أَيْدِيَكُمْ، ثُمَّ اشْرَبُوا فِيهَا، فَإِنَّهُ لَا يَسُ إِذَا أُطِيبَ مِنَ الْيَدِ» (۷)
تطبیق: حضرات محدثین ددې خو جوابونه ورکړي دي:

- ① دا چې د ابن ماجه روایت ضعیف دي.
 - ② اویا دا چې حدیث نهی کښې نهی تنزیهی مراد ده، او دباب حدیث دییان جواز دپاره دي.
 - ③ او یا نهی په هغه صورت کښې ده چې کله ضرورت نه وي.
- دترجمة الباب سره مناسبت: امام بخاری رحمة الله عليه په حوض باندې د خولې لگولو او

(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۳۶۱)

(۲) (کشف الباری: ۵۵/۳)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

(۵) (لسان العرب باب الکاف: ۷۲/۲۱. النهایة لابن اثیر حرف الکاف: ۵۳۳/۲ شرح الکرماني: ۱۶۴/۲۰. عمدة

القاری: ۲۹۱/۲۱)

(۶) (الکنز الكنزی المتواری: ۲۹۵/۱۹)

(۷) (سنن ابن ماجه کتاب الاشریة/باب الشرب بالاکف والکرم (رقم الحدیث- ۳۴۳۳))

اوبو څکلو جواز ثابت کړېدې. چنانچه حديث پاك کښې د: «ولا کرهنا، الفاظ په دې دلالت کوي، البته حديث کښې حوض ذکر نشته دې.

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائي چې حديث پاك کښې دحضرت جابر ؓ وهويحول فی حائط او الرجل يحول اليه مکرر ذکر کړل. ددې نه په ظاهره دامعلوميبي چې په باغ کښې کوم صحابي اوبه ورکړې وې شايد چې هغه د کوهي نه اوبه راويستي او په يو حوض کښې يې جمع کولې، اوبيا يې ددې حوض نه د باغ مختلفو طرفونو ته خورولې. (۱)
داشان اگر چې صراحتاً د حوض ذکر نشته دې خو کنایتا ذکر دې. بهر حال حافظ ابن حجر رحمه الله عليه دايو امانی خبره کړې ده چې دهغې سره ترجمه الباب سره دحديث مناسبت بالکل واضح دې.

او داهم وئيلې شي چې عموماً د کرم ضرورت په حوض وغيره کښې پيښېږي. اگر چې حديث پاك کښې مطلقاً د کرم ذکر دې. خو چونکه ددې وقوع عموماً حوض وغيره سره وي، ځکه امام بخاری رحمه الله عليه د خلقو د عادت او د دې فعل د عمومي وقوع پيش نظر ترجمه الباب کښې د فی الحوض اضافه کړې ده. والله اعلم.

۲۰= بَابُ خِدْمَةِ الصِّغَارِ الْكِبَارِ

۵۱۳۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كُنْتُ قَائِلًا عَلَى الْحَيِّ أَصْقِيهِمْ، عُثْمَتِي وَأَنَا أَصْغَرُهُمُ، الْفَضِيخُ، فَقِيلَ: حُرِّمَتِ الْخَمْرُ، فَقَالَ: أَكْفَيْتُهَا، فَكَفَّانَا " قُلْتُ لِأَنْسٍ: مَا فَعَلْتُمْ بِهِمْ؟ قَالَ: «رُطِبَ وَلَسْتُ» فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَنَسٍ: وَكَأَنْتَ تَمْرَهُمْ، فَلَمْ يَنْكُرْ أَنَسٌ، وَحَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِي: أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا يَقُولُ: «كَأَنْتَ تَمْرَهُمْ يَوْمَئِذٍ»

تو اجمه و حال:

دمسد بن مسرهد حالات په کتاب الايمان کښې، (۱)، د معتمر بن سليمان حالات په کتاب العلم کښې (۲)، د سليمان بن طرخان حالات په کتاب العلم کښې (۳)، د حضرت انس ؓ حالات په کتاب الايمان کښې (۴) تير شوي دي.
تشويح: د امام بخاری رحمه الله عليه مقصد دادې چې ورو له پکار دي چې د مشرانو قدر اوکړي. او د خدمت صورت دا هم کيدی شي چې واره مشرانو ته اوبه ورکړي، څنگه چې

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۰۸، عمدة القاری: ۲۱/۲۹۲، الكنز الكنزی السناری: ۱۹/۲۹۶)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۴/۵۹۰)

(۴) (کشف الباری: ۴/۵۹۳)

(۵) (کشف الباری: ۲/۴)

پورته حدیث باب کنبی حضرت انس ؓ ٔولو کنبی ماشوم وو او خلقو ته یی اوبه ورکولې، امام بخاری رحمه الله علیه د ترجمه الباب الفاظ عام ساتلی دی. د شرب وغیره قید یی نه دې لگولې، دعام تحت خاص په خپله راخی خکه ددې قید ضرورت نشته.

۳۱=بابُ تَغْطِيَةِ الْإِنَاءِ

حدیث نمبر: ۵۳۰۰/۱

۵۳۳- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ بْنُ عُبَادَةَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ: أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا كَانَ جُنْمُ اللَّيْلِ، أَوْ امْتَسْتُمْ، فَكُفُّوا صَبِيئًا كُمْ، فَإِنَّ الشَّيَاطِينَ تَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ، فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ فَخَلُّوهُمْ، فَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَقْتَمُ بِأَبْوَابٍ مَغْلُوقَةٍ، وَأَوْكُوا قَرْيَكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، وَخَمِّرُوا آيَتَكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، وَلَوْ أَنَّ تَعْرُضُوا عَلَيْهَا شَيْئًا، وَأَطِيعُوا مَصَابِيحَكُمْ»

ترجمه: دحضرت جابر ؓ نه روایت دې چې رسول کریم ؐ فرمائی: کله چې د شپې تیاره راشی او ماښام شی نو خپل ماشومان (بهر تللو نه) منع کړئ، خکه چې په دې وخت شیطانان خوریدي، بیا چې کله د شپې یوه حصه تیره شی نو دوئ پرېښودئ شی، د الله تعالی نوم اخستلو سره دروازې بندې کړئ، خکه چې شیطان بندې دروازې نشی بیرته کولې، د مشکیزې خله په بسم الله سره اوتړئ، لوبی هی دالله تعالی په نوم اخستلو سره پټ کړئ، که یو څیز دپټولو دپاره ملاؤ نشی نو کم ازکم په دې په پلنو څه څیز کیدئ، او خپل مشالونه مړه کړئ.

۵۳۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَطْفِقُوا الْمَصَابِيحَ إِذَا رَقَدْتُمْ، وَعَلِقُوا الْأَبْوَابَ، وَأَوْكُوا الْأَسْقِيَةَ، وَخَمِّرُوا الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ وَأَخْبِئْهُ قَالَ - وَلَوْ بَعْدَ تَعْرُضِهِ عَلَيْهِ»

ترجمه رجال:

داسحاق بن منصور حالات په کتاب الایمان (۱) کنبی، دروح بن عبادہ حالات په کتاب الایمان (۲) کنبی، د ابن جریج عبد الملك بن عبد العزيز حالات په کتاب الحیف کنبی (۳)، د عطاء بن ابی رباح حالات په کتاب العلم کنبی (۴)، د حضرت جابر ؓ حالات په کتاب الوضوء کنبی (۵)، تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری: ۲/۴۲۰)

(۲) (کشف الباری: ۲/۵۱۸)

(۳) (کشف الباری ص: ۲۰۴)

(۴) (کشف الباری: ۴/۳۷)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۴)

دموسی بن اسماعیل التبوذی حالات په بده الوحی (۱) کښې، دهام بن یحیی حالات په کتاب الوضوء (۲) تیر شوی دی.

تشریح:

دماښام په وخت کښې دماشومانو دپهر تللو دمانعت حکم:

قوله: فَلْيُؤَاظِبُوا أَنْفُسَهُمْ یعنی ماشومان دماښام په وخت کښې دپهر تللو نه منع کړنې، ځکه چې په دې وخت کښې شیاطین گرځي، هغوی ماشومانو ته نقصان رسولې شی.

علامه ابن بطال رحمه الله عليه فرمائی: غشی صلی الله علیه وسلم علی الصبیان عند انتشار الجن أن تلم بهم فتمنعهم، فإن الشیطان قد أعطاه الله تعالى، قوة علی هذا، وقد علمنا رسول الله ﷺ أن التعرض للفتن مما لا ینفخ فی أن الاحتراس منها احو، علی أن ذلك الاحتراس لا یزید قدره، ولكن لتهدم النفس عذرها، ولئلا یسببه الشیطان إلی لوم نفسه فی التعمیر. (۳)

یعنی چونکه شیطان ته الله تعالی یو قسم قوت ورکړې دې، ځکه رسول کریم ﷺ د جناتو دانتشار په وخت د اندېښنې اظهار اوفرمانیلو، مونږ ته حضور ﷺ تعلیم راکړې دې چې د فتو نه ځان اوساتی. څه چې په تقدیر کښې وی اگر چې داشان حفاظت سره تقدیر نه بدلیږی، بیا هم د روستو پښیمانتیا نه دیچ کیدو دپاره داسې اسباب ضروری دی.

قوله: فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ فَخُلُّوهُمْ:

قوله: فَخُلُّوهُمْ: خلو: داد باب نصر نه، حل، یحل، په معنی د پرانیستل، آزادول. (۴)

علامه کرمانی رحمه الله عليه فرمائی چې دا په ځاء سره دې، یعنی فخلوهم (د ځاء فتحې سره) او خل، یخل، په معنی د پرېښودل. (۵)

دمسلم شریف روایت کښې هم فخلوهم، ځاء سره دې. (۶)

قوله: أَوْكُوا قِرْبَكُمْ..... أَوْكُوا: د باب افعال نه اوكی، یوكی، یكاه، ددې معنی ده یو څیز په رسی تړل. (۷)

قوله: قِرْبَكُمْ: قرب: دقاف په کسري او د راء په فتحې سره، د قربة، دقاد په کسري او د راء په

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۳۳)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۱۹)

(۳) (شرح ابن بطال: ۷۶/۶، عمدة القاری: ۲۱/۲۹۳، إرشاد الساری: ۱۲/۳۵۹)

(۴) (لسان العرب باب الخاء: ۳/۳۰۰)

(۵) (شرح الکرماني: ۱۶۴/۲۰، لسان العرب باب الخاء: ۲۰۹/۴)

(۶) (الجامع الصحيح للمسلم: کتاب الأشرطة /باب فی شرب التبیذ وتخمير الزناة (رقم الحديث: ۵۲۵۰))

(۷) (لسان العرب باب الواو: ۱۵/۳۸۹، النهاية لابن أثير حرف الواو: ۲/۸۷۷)

سکون سره، جمع ده، مشکیزې ته وائی. (۱)

قوله: وَلَوْ أَنَّ قُرْصُوا عَلَيَّ شَيْئًا: د شرط دي، او ددې جزاء، لکان کافیا، محذوف ده. (۲)
یعنی که د لوبنۍ دپوراه پټولو دپاره څه څیز نه وی نو کم از کم په پلنو پرې لرگې وغیره ايرېدنی، نو دا هم کافي دی.
علامه ابن بطال رحمة الله عليه فرمائی:

وإنما أمر بتغطية الإناء لحديث القعقاع بن حكيم عن جابر أن رسول الله ﷺ قال: «غَطُّوا الْإِنَاءَ، وَأَذْكُوا السَّقَاءَ، فَإِنَّ فِي السَّنَةِ لَكَيْلَةً يُنْزَلُ فِيهَا وَبَاءٌ، لَا يُزِيلُ إِلَّا نَاسٌ لَيْسَ عَلَيْهِمْ عِلْمٌ، أَوْ سِقَاءٌ لَيْسَ عَلَيْهِمْ وَكَاةٌ، إِلَّا نَزَلَ فِيهِ مِنْ ذَلِكَ الْوَبَاءُ» (۳)

رسول کریم ﷺ د لوبنو د پټولو حکم په دې وجه ورکړو چې بل حدیث پاک کښې دې چې رسول کریم ﷺ اوفرمانیل چې لوبنۍ پټوئې، د مشکیزو خلې ترنۍ، ځکه چې په کمال کښې یوه شپه وی چې په هغې کښې وباء نازلېږي، او دا وباء په هغه لوبنۍ یا مشکیزه کښې داخلېږي کوم چې بې سره وی.
قوله: وَأَظْفَنُوا مَصَابِيحَكُمْ:

قوله: مَصَابِيحُ: د مصباح جمع ده. په معنی د مشال (دیوه). (۴)

نبی کریم ﷺ د شپې ځملاستو نه وړاندې د مشال مې کولو حکم په دې وجه ورکړو چې دا اوډه کیدو نه پس د اور لگیدو سبب ګریدې شی.
چنانچه بل حدیث کښې یې ددې وجه بیان کړه.

قَالَ الْقُرْآنُ سَقَاءٌ تُضْمَرُ عَلَى أَهْلِ الْبَيْتِ يَبْتَنُّهُمْ (۵)

پس بیشکه منږک د خلقو کورونه سوزوی، یعنی منږک به مشال اوخوزوی او دې سره د اور لگیدو خدشه ده.

او په مساجدو کښې چې کوم قنديلونه لګولې شی که هلته هم د اور لگیدو ویره وی نو هم دا حکم دې چې هغه دې مړه کړې شی ګڼي نه. (۶)

علامه ابن بطال رحمة الله عليه فرمائی چې اکثر د نبی کریم ﷺ احکاما د انسانانو د ذاتی دنیاوی مفادو دپاره وی. د هغې دین سره تعلق نه وی. چنانچه دې حدیث پاک کښې هم دانسانانو ذاتی دنیاوی ښیګړې دپاره دا احکامات دی چې ددې امورو اهتمام کولو سره

(۱) (لسان العرب باب الواو: ۸۶/۱۱)

(۲) (شرح الکرماني: ۱۶۵/۲۰، عمدة القاری: ۲۹۳/۲۱)

(۳) (الجامع الصحيح لمسلم کتاب الاثرية باب استحباب تخمير الاناء رقم الحديث: ۵۲۵۵ شرح ابن بطال: ۷۶/۶)

(۴) (لسان العرب باب الصاد: ۲۷۴/۷)

(۵) (الجامع الصحيح لمسلم کتاب الاثرية /باب الاثر بتغطية الإناء وإيكاء السقاء رقم الحديث: ۵۲۴۶)

(۶) (شرح الکرماني: ۱۶۵/۲۰، عمدة القاری: ۲۹۳/۲۱)

انسان د دنیاوی نقصان نه بچ کیدی شی (۱)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت د وَخَبَرُوا آيَتَكُمْ په وجه دي (۲)

۲۲=بَابُ اخْتِنَاتِ الْأَسْقِيَةِ

حدیث نمبر: ۵۳۰۲/۲

۵۳۰۲- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَلْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «تَمَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ اخْتِنَاتِ الْأَسْقِيَةِ» يَعْنِي أَنْ تُكْسَرَ أَفْوَاهُهَا فَيُشْرَبَ مِنْهَا

ترجمه: حضرت ابو سعيد خدری ؓ نه روایت دي فرماني چې رسول کريم ﷺ داختنات اسقيه نه منع فرمايلي ده. اودا چې د مشکيزې څله واړوي او په هغې اوبه اوڅکي.

حدیث نمبر: ۵۳۰۲

۵۳۰۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ: «سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنِ اخْتِنَاتِ الْأَسْقِيَةِ» قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ مَعْمَرٌ، أَوْ غَيْرُهُ: «هُوَ الشَّرْبُ مِنْ أَفْوَاهِهَا»

ترجمه: رواه رجال:

آدم بن ابی ایاس حالات په کتاب الایمان (۴) کښي، د ابن ابی ذئب محمد بن عبد الرحمان حالات په کتاب العلم (۵) کښي، د ابن شهاب زهري حالات په بدء الوحي کښي (۶)، د عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود حالات په بدء الوحي (۷) کښي، د ابو سعيد خدری ؓ حالات په کتاب کتاب الایمان (۸) کښي، د محمد بن مقابیل المروزي حالات په کتاب العلم (۹) کښي، د عبد الله بن المبالک حالات په بدء الوحي (۱۰) کښي، د یونس بن یزید ايلي حالات

(۱) (شرح ابن بطلان: ۷۷/۶، شرح الکرماني: ۱۶۶/۲۰)

(۲) (عمدة القاری: ۲۹۳/۲۱)

(۳) (الحدیث أخرجه البخاری أيضا فی هذا الباب رقم الحدیث: ۵۳۰۳، وأخرجه مسلم کتاب الأشربة/باب آداب الطعام والشرب وأحكامهما رقم الحدیث: ۲۰۲۳) و أبو داود فی الأشربة/باب فی اختنات الأسقية رقم الحدیث: ۱۸۹۰، جامع الأصول کتاب الثاني الفصل الثاني فی الشرب من أفواه الأسقية رقم الحدیث: ۴۰۶۴، ۷۵۵

(۴) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۵) (کشف الباری: ۴۴۲/۴)

(۶) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۷) (کشف الباری: ۴۴۶/۱)

(۸) (کشف الباری: ۸۲/۲)

(۹) (کشف الباری: ۲۰۶/۳)

(۱۰) (کشف الباری: ۴۶۲/۱)

په بده الوحی کښې (۱) تیر شوی دی.
تشریح:

قوله: اِغْتَابَ: اِغْتَابَ، غنث نه د باب افتعال مصدر دې، اوددې معنی ده د مشکیزې خله پورته طرف ته راتاوهل او په دې اوبه ځکل. (۲)
قوله: يَعْنِي: اَنْ تُكْسِرَ اَقْوَاهُهَا فَيُشْرَبَ مِنْهَا: رومې حديث کښې د اختناث تشریح تیره شوې ده چې د مشکیزې خله پورته طرف ته راتاوهل او په دې اوبه ځکل.
قوله: تُكْسِرُ: كَسَر، یکسر. ضرب نه، ددې معنی ده ماتول (۳)، خو دې ځانې کښې کسر نه ماتول مراد نه دی بلکه تاوهل مراد دی. (۴)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائی چې حديث مبارك کښې د: يَعْنِي: قائل څوک دې؟ روایت کښې ددې تصريح نشته دې، البته د امام احمد بن حنبل رحمه الله عليه په طريق کښې: يَعْنِي: محذوف دې. نودا تفسير به مدرج وي په خبر کښې. (۵)
دويم حديث مبارك کښې د اِغْتَابَ تشریح په الشُّرْبِ مِنْ اَقْوَاهُهَا سره کړې شوې ده. يعنی د مشکیزې په خله اوبه ځکل.

قوله: اَقْوَاهُ: دا د قم جمع ده، اصل کښې قوا وو، ه بې خلاف قياس حذف کړه، او واو لره بې په ميم سره بدل کړو. نو قم جوړ شو. (۶)
قوله: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ مَعْمَرٌ أَوْ عُبَيْرٌ: حضرت عبدالله بن المبارك رحمه الله عليه ته شک دې

چې ددې تفسير الشُّرْبِ مِنْ اَقْوَاهُهَا، قائل معمر دې يا د معمر نه علاوه بل څوک دې؟
امام مسلم رحمه الله عليه دا روایت بغير دتردد نه ذکر کړې دې.

حدثني حرملة بن يحيى اخبرني وهب اخبرني يونس عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة عن ابن سعيد الخدري قال: دعى رسول الله صلى الله عليه وسلم، عن اِغْتَابِ الاسقية ان يشرب من اقوهها (۷)
قوله: اَسْقِيَّة: اَسْقِيَّة دسقاء جمع ده، د اوبو مشکیزې ته وائی. (۸)

(۱) (کشف الباری: ۴۶۳/۱)

(۲) (لسان العرب باب الغاء: ۲۲۶/۴، النهایة لابن اثیر حروف الغاء: ۵۳۵/۱)

(۳) (لسان العرب باب الکاف: ۸۹/۱۲)

(۴) (فتح الباری: ۱۱۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۴/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۱/۱۲)

(۵) (مسند الامام احمد بن حنبل مسند ابی سعيد خدری رقم الحديث: ۱۱۶۴۲، فتح الباری: ۱۱۰/۱۳، عمدة

القاری: ۲۹۴/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب الغاء: ۳۵۸/۱۰، فتح الباری: ۱۱۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۴/۲۱)

(۷) (لسان العرب باب الغاء، فتح الباری: ۱۱۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۴/۲۱)

(۸) (لسان العرب باب السین: ۳۰۰/۶)

په مشکیزه خله ایښودل او د اوبو څکلو ممانعت کښې حکمتونه: ددې ممانعت حضرات محدثینو مختلف مصلحتونه بیان کړي دي:

① دې صورت کښې اوبه د ضرورت نه زیاتې خرچ کیږي. او داوبو دضائع کیدو اندیښنه وي. (۱)

② په جامو وغیره د اوبو تویدو قوی اندیښنه وي. (۲)

③ اکثر په مشکیزه کښې څه چینجې وغیره لار شې، او نیغ په نیغه په مشکیزه خله لگولو سره دا امکان کیدیشی چې هسې نه دا چینجی لڅې ته دننه لار شې. ځکه رسول کریم منع او فرمائيله. (۳)

ددوؤ حدیثونو په مینځ کښې تعارض او دهغې جواب:

البته په دې د حضرت انس رضی الله عنه د روایت نه اشکال کیدیشی، کوم چې امام ترمذی رحمه الله علیه په شمائل کښې او امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه په مسند کښې نقل کړې دي:

أن النبي ﷺ دخل على أم سليم، ول البيت قربة معلقة، فشرب، من فيها وهو قائم. (۴)

یعنی حضور ﷺ د ام سلیم کور ته تشریف یوو، او هلته یې د زوړندې مشکیزې د خلې نه اوبه اوڅکلې.

نواوس په ظاهره دواړو احادیثو کښې تعارض دي: ددې مختلف جوابات ورکړې شوي دي: اول جواب: د ممانعت والا احادیث د غټ مشک سره متعلق دي چې دهغې سر ډیر زیات واضح او غټ وي، او د حضرت نبی کریم ﷺ عمل د وړوکی مشک سره متعلق دي چې د کوم سر یا سوري تنگ وي په هغې کښې د ذکر شوؤ اکثر و نقصانات اندیښنه نه وي. (۵)

دویم جواب: د ممانعت د تعلق دوام او عادت سره دي چې داسې په مشک باندې خله لگولو سره د اوبو څکلو عادت نه دی جوړول پکار. په دې دنورو خرابو سره سره د مشک په خله کښې په مزه مزه بدبو پیدا کیږي، او د نبی کریم ﷺ عمل به کله کله دبیان جواز دپاره وو. (۶)

دریم جواب: د اباحت تعلق ضرورت او احتیاج سره دي لکه دڅکلو دپاره څه وړوکی لوښي

(۱) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۷/۲۱)

(۲) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۷/۲۱، شرح الطیبی کتاب الاطعمة باب الاشرية الفصل الأول: ۱۸۶/۸)

(۳) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۷/۲۱، شرح ابن بطال: ۷/۷، شرح الطیبی کتاب الاطعمة باب الاشرية: ۱۶۸/۸، مرقاة المفاتیح کتاب الاطعمة باب الاشرية: ۲۱۶/۸، المنهم کتاب الاشرية النهی عن الشرب قائما: ۲۸۷/۵)

(۴) (مسند الامام احمد بن حنبل مسند انس بن مالک، رقم الحديث: ۱۲۲۱۲، ۳۰۶/۴، شمائل ترمذی باب ماجاء فی صفة شرب النبي ﷺ: ص، ۱۴، عمدة القاری: ۲۹۵/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۱۳/۱۳، شرح الطیبی کتاب الاطعمة باب الاشرية: ۱۶۸/۸، مرقاة المفاتیح کتاب الاطعمة باب الاشرية: ۲۱۶/۸)

(۶) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳، شرح ابن بطال: ۷۸/۶، شرح الطیبی کتاب الاطعمة باب الاشرية: ۱۶۸/۸، مرقاة المفاتیح کتاب الاطعمة باب الاشرية: ۲۱۶/۸)

نشسته دی، او د ممانعت تعلق عامو حالاتو سره دې.^(۱)

خلووم جواب: ځینې حضرات فرمائی چې داشان اوبه شکل اول مباح وو خو بیا احادیث نهی ددې اباحت منسوخ کړو.^(۲)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه به دا راښه نه خوښوله، او فرمائیل به یې چې د جواز احادیثو منسوخ منلو نه دا اولی دی چې د جواز احادیث په ضرورت محمول کړې شی. یعنی د ضرورت په وخت کښې د مشکیزې په خله اوبه شکل جائز دی.^(۳)

پنځم جواب: احادیث نهی په نهی تنزیهی باندې محمول دی. او د نبی کریم ﷺ عمل مبارک د بیان جواز دپاره وو. نهی تنزیهی او جواز دواړه جمع کیدلای شي.^(۴) علامه نووی رحمه الله علیه په دې اتفاق نقل کړې دې چې دلته نهی تنزیهی مراد ده نهی تحریمی نه.^(۵)

شپږم جواب: ځینې حضراتو احادیث نهی ته ترجیح ورکړې ده، ځکه چې هغه اقوال دی او جواز فعل نه ثابتیږي.^(۶)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې.^(۷)

۲۳ = بَابُ الشُّرْبِ مِنْ قِمِّ السَّقَاءِ

د ترجمه الباب مقصد: امام بخاری رحمه الله علیه ددې نه وړاندې ترجمه الباب د اختناث په عنوان سره قائم کړو. چې دهغې معنی وه د مشکیزې خله تاوهل. او دلته یې ترجمه الباب د بَابُ الشُّرْبِ مِنْ قِمِّ السَّقَاءِ په عنوان سره قائم کړو او دې طرف ته یې اشاره اوکړه چې په حدیث کښې کومه نهی وارد شوی ده هغه د اختناث سره خاص نه ده، بلکه عام ده. دځینې لوښو خلې تاوهلې کیږي نه، د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې دداسې خلوالو لوښو باندې خله ایښودل او اوبه ترې شکل په نهی کښې داخل دی.^(۸)

^(۱) (فتح الباری: ۱۱۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱، شرح الطیبی کتاب الأطعمة باب الاشرية: ۱۸۶/۸)

^(۲) (فتح الباری: ۱۱۳/۱۳، شرح الطیبی کتاب الأطعمة باب الاشرية: ۱۸۶/۸، مرقات المفاتیح کتاب الأطعمة باب الاشرية: ۲۱۶/۸)

^(۳) (فتح الباری: ۱۱۳/۱۳)

^(۴) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳)

^(۵) شرح النووي علی الجامع الصحیح لاسلم، کتاب الاشرية باب آدم الطعام: ۱۷۳/۲، الموسوعة الفقہیة شرب: ۳۶۶/۲۵

^(۶) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۳/۱۲)

^(۷) (عمدة القاری: ۲۹۴/۲۱)

^(۸) (الکنزی المتواری علی تراجم ابواب البخاری لابن المنیر: ص: ۳۱۹، فتح الباری: ۱۱۱/۱۳)

حدیث نمبر: ۵۳۰۴/۵۳۰۵

۵۳۰۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، قَالَ لَنَا عِكْرَمَةُ: أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِأَشْيَاءٍ قِصَارِ حَدَّثَنَا بِهَا أَبُو هُرَيْرَةَ؟ «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشُّرْبِ مِنْ قِمَرِ الْقَرْيَةِ أَوِ السِّقَاءِ وَأَنْ يَتَنَمَّ جَارَةٌ أَنْ يَغْرَزَ خَبْئَةً فِي دَارِهِ»

ترجمہ: حضرت عکرمہ ؓ فرمائی چې ایا خہ تاسو ته خو ورې خبرې بیان کړم کومې چې مونږ ته حضرت ابوهریره ؓ بیان کړې. رسول کریم ﷺ د مشک د خلې نه په اوبو څکلو منع کړې ده، او ددې نه یې هم منع فرمائیلې ده چې یو کس دې خپل گواندې پخپل دیوال کښې مېخ یا لرگي تګ وهلو نه منع کړي.

۵۳۰۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَشْرَبَ مِنْ فِي السِّقَاءِ»
۵۳۰۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشُّرْبِ مِنْ فِي السِّقَاءِ»

توابعهم رجال:

علی بن عبد الله کوم چې د ابن المدینی په نوم سره مشهور دې، د هغوی حالات په کتاب العلم کښې، (۱)، د سفیان بن عیینه حالات په پدم الوسی کښې، (۲)، دایوب السختیانی حالات په کتاب الایمان^۳ کښې، د عکرمه مولى ابن عباس حالات په کتاب العلم (۴) کښې، د ابوهریره حالات په کتاب الایمان (۵) کښې، تیر شوی دی.

دمسدد بن مسرهد حالات حالات په کتاب الایمان کښې، (۶)، د اسماعیل بن ابراهیم کوم چې د ابن علیه په نوم سره مشهور دې حالات په کتاب الایمان (۷) کښې، تیر شوی دی.

دیزید بن زریع حالات په کتاب الوضو (۸) کښې، د خالد بن مهران الذاء حالات په کتاب العلم (۹) کښې، د حضرت ابن عباس ؓ حالات په پدم الوسی (۱۰) کښې، تیر شوی دی.

(کشف الباری: ۲۹۷/۳)

(کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(کشف الباری: ۲۶/۲)

(کشف الباری: ۳۶۳/۳)

(کشف الباری: ۶۵۹/۱)

(کشف الباری: ۲/۲)

(کشف الباری: ۱۲/۲)

(کشف الباری رقم الحديث: ۲۳۰)

(کشف الباری: ۳۶۱/۳)

(کشف الباری: ۴۳۵/۱)

قوله: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْيَاءَ: علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې حضرت عکرمه رحمه الله علیه اشیاء لفظ جمع ذکر کړې دې، نو ددې تقاضا داده چې کم از کم د دریو څیزونو ذکر یې کړې وې، حالانکه دلته صرف د دوو څیزونو ذکر دې. (۱)

جواب: ددې جواب دادې چې حضرت عکرمه رحمه الله علیه صرف ددې دوو څیزونو ذکر نه دې کړې بلکه ددې دوو نه علاوه یې دنورو څیزونو ذکر هم کړې و، لیکن ځینو راویانو دا اختصار نه کار اخستې دې او د دوو څیزونو ذکر یې کړې دې.

چنانچه دمسند احمد په روایت کښې دې: نَكَى أَنْ يَشَابَ الرَّجُلِ قَائِمًا (۲)، په هغې کښې ددریم څیز هم ذکر دې.

دویم جواب: او یا دا چې دهغوئ په نزد اقل جمع دوه دی، ځکه یې اشیاء جمع ذکر کړو، وړاندې یې دوه څیزونه ذکر کړل، ځکه چې دهغوئ په نزد دوه هم جمع دی. (۳)

قوله: «نَبَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الشُّرَبِ مِنْ قِمَرِ الْقُرْبَةِ أَوِ الْبَقَاءِ»:

راوی ته په قربه اوسقاء کښې شک دې چې نبی کریم ﷺ قربه اوفرمانیل اوکه سقائې اوفرمانیل.

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې قربه او سقاء کښې فرق دې، قربه صرف د اوبو دپاره استعمالیږي او سقاء د اوبو او پیښو دواړو دپاره استعمالیږي. (۴)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې قربه او سقاء دواړه مشکیزې ته وائی، لیکن د قربه اطلاق په وړه او غټه دواړو مشکیزو کیږي.

او سقاء صرف وړې مشکیزې ته وائی. (۵)

قوله: «وَأَنْ يَكُنَّ جَارَةً أَنْ يَغْرَزَ خَشَبَهُ فِي دَارِهِ» نبی کریم ﷺ ددې خبرې نه هم ممانعت فرمائیلې دې چې یو کس خپل گواندې منع کړي چې دهغه په دیوال کښې میخ نه ټک وهي.

قوله: يَغْرَزُ: غرذ، یعرض، ضرب نه، په معنی د یو څیز په زمکه کښې ښخول. (۶)

که څوک د ضرورت په وجه د گواندې په دیوال کښې لرگې وغیره ښخوي نو گواندې ته پکار دی چې هغه منع نه کړي. البته دا حکم استحبابی دې، وجوبی نه دې. (۷)

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۶۸/۲۰)

(۲) (مسند الإمام احمد بن حنبل مسند أبي هريرة رقم الحديث: ۸۳۳۵ شرح الکرمانی: ۱۶۸/۲۰، فتح الباری: ۱۱۱/۱۳)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۶۸/۲۰، فتح الباری: ۱۱۱/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱)

(۴) (شرح الکرمانی: ۱۶۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۱۰/۱۳)

(۶) (لسان العرب باب الفین: ۴۹/۱۰)

(۷) (عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۲/۱۲)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دی. (۱)

۲۳=بَابُ النَّهْيِ عَنِ التَّنَفُّسِ فِي الْإِنَاءِ

حدیث نمبر: ۵۳۰۷

۵۳۰۷- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا شَرِبَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَفَّسْ فِي الْإِنَاءِ، وَإِذَا بَالَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَمْسَحْ ذِكْرَهُ بِيَمِينِهِ، وَإِذَا مَسَحَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَمْسَحْ بِيَمِينِهِ»

ترجمه: د حضرت ابو قتاده ؓ نه روایت دې چې رسول کریم ؐ او فرماښل چې کله په تاسو کښې یو کس اوبه څکي نو په لوښی کښې دې ساه نه اخلی، او کله چې په تاسو کښې څوک متیازې کوی نو خپل ذکر دې په ښی لاس نه نیسی او که ذکر نیسی هم په خپل ښی لاس دې نه نیسی.

توابعه ورجال:

د ابو نعیم الفضل بن دکین حالات په کتاب الایمان (۱) کښې، د ابو معاویه شیبان بن عبد الرحمان تمیمی نحوی د حالات په کتاب العلم (۲) کښې، د یحیی بن ابی کثیر الطائی حالات په کتاب العلم (۳) کښې، د حضرت عبدالله بن ابی قتاده انصاری ؓ حالات په کتاب الوضوء (۴) کښې، د ابو قتاده الحارث بن ربیع ؓ حالات په کتاب الوضوء (۵) کښې، تیر شوی دی تشریح: لوښی کښې دننه د سا اخستلو حکم:

د ابو ځکلو په دوران کښې په لوښی کښې دننه ساه اخستل مکروه دی. (۶) ښی اکرم ؓ ددې نه منع فرمایلي ده، ځکه چې کله په لوښی کښې ساه اخلی نو په دې کښې د لعاب وغیره پروتولو اندیښنه وی. او دا دنورو خلقو دپاره باعث د نفرت جوړیدې شی. ځینې حضرات فرمائي چې یو کس ځانله اوبه څکي او هغه سره بل څوک نه وی نو داسې صورت کښې ممانعت نشته دي. (۷)

لیکن حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائي چې اولی تعمیم المنع دي، یعنی که انسان یوازې وی او اوبه څکي یا نور خلق ورسره وی نو په لوښی کښې ساه اخستل منع دی. ځکه

(۱) (عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱)

(۲) (کشف الباری: ۶۶۹/۲)

(۳) (کشف الباری: ۲۶۳/۴)

(۴) (کشف الباری: ۲۰۶۷/۴)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۳)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۳)

(۷) (الموسوعة الفقهية، شرب: ۳۶۴/۲۵)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۵، عمدة القاری: ۲۹۷/۲۱، شرح ابن بطلال: ۷۹/۶)

چې د حدیث الفاظ عام دی. په دې کښې د بل کس د موجودگۍ قید نشته دي. لهدا داحکم عام کیدل پکار دی. (۱)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۲)

۲۵ = بَابُ الشَّرْبِ يَنْفَسْنَ أَوْ ثَلَاثَةً

حدیث نمبر: ۵۳۰۸ (۳)

۵۳۱- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، وَأَبُو نَعِيمٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كَانَ أَنَسٌ، يَنْفَسُ فِي الْإِنَاءِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، وَدَعَمَ «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْفَسُ ثَلَاثًا»

ترجمه: حضرت ثمامه بن عبدالله فرمائی چې حضرت انس ځه به په دوه په دریو ساگانو اوبه څکلي. او هغوی فرمائی چې رسول کریم ځه به په دریو ساگانو اوبه څکلي. تو اجم وجال:

د ابو عاصم النبیل الضحاک بن مخلد حالات په کتاب العلم (۴)، د ابو نعیم الفضل بن دکین حالات په کتاب الایمان (۵) کښې، دد عزرة بن ثابت حالات په کتاب الحج (۶) کښې، د ثمامه بن عبدالله بن انس حالات په کتاب العلم (۷) کښې، د حضرت انس ځه حالات په کتاب الایمان کښې (۸) تیر شوی دی.

تشیخ: وړاندې باب کښې امام بخاری رحمه الله علیه او فرمائیل چې په لوبښی کښې دننه ساه اخستل درست نه دی. او په دې باب کښې فرمائی چې اوبه په دریو ساگانو څکل پکار دی. یعنی په یو ساه اوبه څکل صحیح نه دی، البته ساه په لوبښی کښې دننه نه دی اخستل پکار. بلکه دلوبښی نه خله اخوا کولو نه پس ساه اخستل پکار دی. (۹)

(۱) (فتح الباری: ۱۱۵/۱۳)

(۲) (عمدة القاری: ۲۹۷/۲۱)

(۳) الحدیث (الحدیث أخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب كَرَاهَةِ النَّفْسِ فِي نَفْسِ الْإِنَاءِ. وَاسْتِحْبَابِ النَّفْسِ ثَلَاثًا خَارِجَ الْإِنَاءِ رقم الحدیث: ۵۲۸۶. وأخرجه الترمذی في كتاب الأشربة عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/باب مَا جَاءَ فِي النَّفْسِ فِي الْإِنَاءِ رقم الحدیث: ۱۸۸۴. وأبو داود كتاب الأشربة/باب فِي السَّاقِ مَتَى يَشْرَبُ رقم الحدیث: ۳۷۲۷. وأخرجه ابن ماجه في كتاب الأشربة/باب الشُّرْبُ بِثَلَاثَةِ أَنْفَاسٍ رقم الحدیث: ۳۴۱۶۴. جامع الأصول الأشربة رقم الحدیث: ۳۰۹۸، ۸۰/۵)

(۴) (کشف الباری: ۱۵۲/۳)

(۵) (کشف الباری: ۶۶۹/۲)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۱۷)

(۷) (کشف الباری: ۵۸۲/۳)

(۸) (کشف الباری: ۴/۲)

(۹) (مرقاة المصابيح كتاب الأطعمة باب الأشربة: ۱۶۲/۸)

د ترجمه الباب مقصد: حافظ ابن حجر رحمه الله علیه لیکي:

فكانه أراد أن يجمع بين حديث الباب والذي قبله، لأن ظاهرهما التعارض، إذاً الأول مخرج من النهي عن التنفس في الإناء، والثاني يثبت التنفس، فحملهما على حالتين، لحالة النهي عن التنفس داخل الإناء، وحالة الفعل على من تنفس خارجاً، فالأول على ظاهر من النهي والثاني تقديره كان يتنفس في حالة الشرب في الإناء.^(۱)

يعني د امام بخاری رحمه الله علیه ددې ترجمه الباب نه مقصد دادې چې گویا هغوی ماقبل حدیث او د باب حدیث کښې جمع کول دي، ځکه چې په ظاهره په دواړو احادیثو کښې تعارض دې. ځکه چې ماقبل حدیث کښې وو: فلا يتنفس في الإناء: او د باب حدیث کښې دي: كان أکس، يتنفس في الإناء: نو امام بخاری رحمه الله علیه دواړه احادیث جمع کړل او داني په دوو حالتونو محمول کړل چې ماقبل حدیث کښې لوبښې کښې دننه تنفس نه منع ده او حدیث باب کښې دلوبښې نه بهر دساه اخستلو ذکر دي.

قوله: يتنفس في الإناء مرتين أو ثلاثاً: په دې کښې اود تنويع دپاره دې يا شک دپاره.

اسحاق بن راهويه داروايت كان أکس، يتنفس في الإناء ثلاثاً بغير د اونه ذکر کړې دې.^(۲) امام ترمذی رحمه الله علیه روايت نقل کړې دې، په هغې کښې دي:

«لَا تَشْرَبُوا وَاحِدًا كُثْرَبِ الْيَوْمِ، وَلَكِنْ اشْرَبُوا مَثْقَى وَثَلَاثَ، وَسُقُوا إِذَا أَكْثَمَ شَرِبْتُمْ، وَاعْتَدُوا إِذَا أَكْثَمَ رَفَعْتُمْ»^(۳)

د اوبې په شان يو ځل مه څکئ، بلکه په دوه يا درې ځل سره څکئ. او کله هم چې تاسو يو څيز څکئ، نو دالله تعالی نوم اخلي، او کله چې تاسو د يو دڅکلو څيز نه فارغ شئ نو د الله تعالی تعريف بيانوي.

ځينې حضرات فرمائي چې ددې روايت سند ضعيف دې، پس که محفوظ وي نو دا روايت به دتنويع احتمال ته قوت ورکوي.^(۴)

د اوبو څکلو په وخت د ساه اخستلو مستحب طريقه: مستحب دادی چې د اوبو څکلو په وخت درې ساگانې اخستل پکار دي. په يو ساه اوبه څکل اگر چې جائز خو دی لیکن بهتر نه دی. په يو غي يعني په يو ساه په اوبو څکلو کښې طبي نقصانات هم شته دي:

په دې کښې هم مستحب صورت دادې چې په اول ساه کښې لږې شان اوبه اوڅکلې شی، په دويمه ساه دې ددې نه لږې زياتې اوڅکلې شی، او دريمه ساه کښې دې پورا اوڅکلې شی.

(۱) (فتح الباری: ۱۱۴/۱۳)

(۲) (حلیه الأولیاء، عبد الرحمن بن مهدی: ۴۶/۹، فتح الباری: ۱۱۵/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۸/۲۱)

(۳) (سنن الترمذی کتاب الأشریة عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى مَا جَاءَ فِي التَّنْفِيسِ فِي الْإِنَاءِ رَمِ

الحدیث- ۱۸۸۵)، عمدة القاری: ۲۹۸/۲۱)

(۴) (عمدة القاری: ۲۹۸/۲۱)

امام ترمذی رحمۃ اللہ علیہ د حضرت ابو سعید خدری ؓ روایت نقل کرې دې، په هغې کښې دې:

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفَى عَنِ الشُّرْبِ» فَقَالَ رَجُلٌ: الْقَدَاةُ أَرَامًا فِي الْإِنَاءِ قَالَ: «أَهْرُفُهَا»، قَالَ: فَإِنِ لَأَرَى مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ قَالَ: «فَأَبِينَ الْقَدَمَ إِذْ نَفَى عَنْ فَيْك» (۱)

یعنی نبی کریم ﷺ په مشروب کښې پوک وهلو نه منع فرمائیلې ده، نویو کس او وئیل چې زه په لوبښی کښې خسنرکې وینم، نو دهغې د لرې کولو دپاره پوک وهم، نو نبی کریم ﷺ اوفرمائیل چې لوبښی توې کره یعنی لوبښی نه لرې شان اوبه توې کره چې دې سره هغه خسنرې لار شی.

بیا هغه او وئیل چې د څکلو په دوران کښې چې ساه واخلم نو زه نه مهربم، یعنی زه چې کله ساه واخلم نو نه مهربم، نو آیا د څکلو په دوران کښې په لوبښی کښې ساه اخستلې شی. نبی کریم ﷺ اوفرمائیل چې خپله خله د لوبښی نه جدا کره، یعنی لوبښی کښې ساه مه اخله، لوبښی د خلې نه اخوا کره.

امام حاکم رحمۃ اللہ علیہ دا روایت صحیح گرځولې دې. (۲)
او سنن ابن ماجه کښې دی چې د حضرت ابو هريره ؓ نه روایت دې، نبی کریم ﷺ اوفرمائیل: «إِذَا شَرِبْتَ أَحَدُكُمْ، فَلَا يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَوَدَّ، فَلْيَتَنَفَّسْ فِي الْإِنَاءِ، ثُمَّ لِيَعْدِلْ إِنْ كَانَ يُرِيدُ» (۳)
د طبرانی په روایت کښې دی:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَشْرِبُ ثَلَاثَةَ أَنْفَاسٍ، إِذَا أَحْلَ الْإِنَاءَ فِيهِ سَمَى اللَّهُ فَإِذَا أَخْرَجَهُ أَحَدُكُمْ، يَقَعَلُ بِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. (۴)

نبی کریم ﷺ به په دریو ساگانو اوبه څکلې، کله چې به ئې لوبښې خلې ته نزدې کړو نو بسم الله به ئې وئيله، او کله چې به ئې لوبښې د خلې نه لرې کولو نو الحمد الله به یې وئيله، داشان به ئې درې ځل کول.

د ترمذی او ابن ماجه مذکوره روایتونو کښې تصریح راغلې ده چې د اوبو څکلو دوران کښې که د ساه اخستلو ضرورت وی نو په لوبښی کښې دننه ساه نه دی اخستل پکار. بلکه لوبښی د خلې نه لرې کول پکار دی.
د مسلم شریف په روایت کښې دی:

(۱) سنن الترمذی کتاب الاشریه عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَابَ مَا جَاءَ فِي كَرَامِيَةِ النَّفْعِ فِي الشُّرْبِ (رقم الحديث- ۱۸۸۷)، فتح الباری: ۱۳/۱۶۴

(۲) (المستدرک علی الصحیحین کتاب الاشریه: ۱۳۹/۴)

(۳) سنن ابن ماجه کتاب الاشریه تَابَ النَّفْسِ فِي الْإِنَاءِ رقم الحديث: ۳۴۲۷، فتح الباری: ۱۳/۱۱۴

(۴) (المعجم الأوسط للطبرانی مَنْ اسْمُهُ أَحْمَدُ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۸۴۰ فتح الباری: ۱۳/۱۱۵)

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا، وَيَقُولُ: «إِنَّهُ أَرْوَى وَأَقْرَأُ وَأَمْرًا» (۱)
 نبی کریم ﷺ به چپ کله اوبه خکلی نو درې خل به ئې ساه اخسته او فرمائیل به یی داشان کولو سره بنده ډیر مریږی. او تنده زر ماتیرې، او اوبه زر هضمیرې.
 مذاهب ائمه: د جمهور حضراتو په نزد په دریو ساگانو خکل مستحب دی. البته یو ساه یا دوه ساگانې هم جائز دی. (۲)
 د ابن عباس رضی الله تعالی عنهما، طاؤس رضی الله عنه او عکرمه رضی الله عنه په نزد په یو ساه خکل مکروه دی. او فرمانی چې په یو ساه اوبه خکل د شیطان خکل دی. (۳)
 د ابن المسیب رحمه الله علیه، عطاء بن ابی رباح رحمه الله علیه او امام امالک رحمه الله علیه په نزد په یو ساه اوبه خکل جائز دی. (۴)
 داوېو خکلو اداډ: د ذکر شوو احادیثو په رڼا کښې د هر یو مشروب خکلو دپاره دا لاندې آداب معلوم شو:

- ① اوبه په ناسته خکل پکار دی.
- ② په ښی لاس خکل پکار دی.
- ③ په شروع کښې بسم الله وئیل پکار دی.
- ④ په دریو ساگانو خکل پکار دی. او هرې ساه سره الحمد لله وئیل پکار دی.
- ⑤ په لونی کښې ساه اخستل نه دی پکار.
- ⑥ ګلاس کښې دننه ساه اخستل نه دی پکار، بلکه ګلاس نه خله بهر کول پکار دی او او بیا ساه اخستل پکار دی.
- ⑦ د خکلو نه پس د الله تعالی شکر ویستل پکار دی، صرف الحمد لله وئیل هم کافی دی، او ځینې علما کرامو دا دعا هم نقل کړې ده:

الحمد لله الذي سقانا هذا فراثا برحمته ولم يجعله ملحا اجابثوثنا. (۵)
 د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دی. (۶)

(۱) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الأشرية/باب كراهة التنفس في الإناء، واستحباب التنفس ثلثًا خارج الإناء رقم الحديث- (۲۰۲۸))

(۲) (الموسوعة الفقهية: ۳۶۳/۲۵، شرح ابن بطال: ۸۰/۶)

(۳) (شرح ابن بطال: ۸۰/۶، عمدة القاری: ۲۹۹/۲۱، إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الأشرية/باب كراهة التنفس في نفس الإناء: ۵۰۵/۶)

(۴) (شرح ابن بطال: ۸۰/۶، إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الأشرية/باب كراهة التنفس في نفس الإناء: ۵۰۵/۶، المفهم كتاب الأشرية: ۲۸۸/۵)

(۵) (الدعاء للطبراني، باب القول عند الفراغ من الطعام والشراب، رقم الحديث: ۸۹۹، شعب الإيمان للبيهقي تعدید نعم الله وما يجب من شكرها، رقم الحديث: ۴۱۶۲، فتح الباری: ۱۱۵/۱۳)

(۶) (عمدة القاری: ۲۹۸/۲۱)

۲۷ = بَابُ الشَّرْبِ فِي آيَةِ الذَّهَبِ

حدیث نمبر: ۵۳۰۹

۵۳۰۹- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غُرَيْرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: كَانَ حَدِيثُهُ بِالْمَدَائِنِ، فَأَسْتَسْقَى، فَأَتَاهُ دُهْقَانٌ بِقَدَرٍ فِضَّةٍ قَوْمَاةٍ بِهِ، فَقَالَ: إِنِّي لَمُرَاوِمُهُ إِلَّا أَنِّي تَهَيَّئْتُه فَلَمْ يَنْتَهُ، "وَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَهَانَا عَنْ الْحَوِيرِ وَالذِّيَابِ، وَالشَّرْبِ فِي آيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَقَالَ: «هَذَا هُمُ فِي الدُّنْيَا» [ص: ۱۳]، وَهِيَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ»

ترجمہ رجال:

دحفص بن عمر الحارث حالات پہ کتاب الوضو کنبی^(۱)، د حضرت شعبہ بن الحجاج حالات پہ کتاب الایمان کنبی^(۲)، دالحکم بن عتیبه حالات پہ کتاب العلم^(۳) کنبی، د عبد الرحمان بن ابی لیلی حالات پہ ابواب الاذان^(۴) کنبی، دحذیفہ بن الیمان حالات پہ کتاب العلم^(۵) کنبی، تیر شوی دی.

تشیع: امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ ترجمۃ الباب کنبی ہیخ حکم نہ دی لگولی چونکہ حدیث کنبی صریح حکم موجود نہ دی، پہ دی بین اکتفاء او کرہ او ترجمۃ الباب کنبی ہیخ حکم بین نہ دی لگولی^(۶).

پہ کتاب الأطعمة، باب الأکل فی ما مَقْضُ، کنبی د د سر زرو پہ لوینی کنبی د خوراک مسئلہ تیرہ شو ہدی^(۷).

قوله: كَانَ حَدِيثُهُ بِالْمَدَائِنِ: المدائن دایو نہر دی، دبغداد او ددی پہ مینخ کنبی د اووہ فرسخہ فاصلہ ده، د حضرت عمر فاروق ؓ پہ دور خلافت کنبی د حضرت سعد بن ابی وقاص ؓ پہ لاس فتح شو، او ہلتہ حذیفہ ؓ عامل وو^(۸).

قوله: فَأَتَاهُ دُهْقَانٌ: دُهْقَان د دال پہ کسر ی سرہ، زعیم القوم، کبیر القریۃ، سردار تہ وائی^(۹).

قوله: هَذَا هُمُ فِي الدُّنْيَا: ددی مطلب دا نہ دی چہ کفارو دپارہ پہ دنیا کنبی د سرو زرو لوینی

(۱) (کشف الباری، رقم الحدیث: ۱۶۸)

(۲) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۳) (کشف الباری: ۴۱۴/۴)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۷۹۲)

(۵) (کشف الباری: ۱۰۹/۳)

(۶) (فتح الباری: ۱۱۶/۱۳، عمدۃ القاری: ۲۹۹/۲۱)

(۷) (کشف الباری:)

(۸) (فتح الباری: ۱۱۶/۱۳، عمدۃ القاری: ۲۹۹/۲۱، معجم البلدان: ۷۵/۵)

(۹) (فتح الباری: ۱۱۶/۱۳، عمدۃ القاری: ۳۰۰/۲۱، شرح الکرماتی: ۱۶۹/۲۰)

او ربنم مباح دی، بلکه مطلب دادې چې کفار دا خیزونه د مسلمانانو په مخالفت کښې استعمالوی. ځکه به په آخرت کښې درې محروم وی. او چونکه دا مسلمانانو دپاره په دنیا کښې منع دی ځکه به په آخرت الله تعالی هغوی ته دا په طور د انعام ورکوی. (۱)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت الشرب فی آية الذنب په وجه دي. (۲)

۲۷=بَابُ آيَةِ الْفِضَةِ

حدیث نمبر ۵۳۱۰ تا ۵۳۱۲

۵۳۱۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا أَبُو أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ حَدِيقَةَ، وَذَكَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تُشْرَبُوا فِي آيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَلَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَالذِّيَبَاجَ، فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَكُمْ فِي الْآخِرَةِ»

۵۳۱۴- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ ثَابِعٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِيقِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنَاءِ الْفِضَةِ إِنَّمَا يُجْرَجُ فِي بَطْنِهِ تَارَ جَهَنَّمَ»

۵۳۱۵- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ الْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ سُوَيْدٍ بْنِ مِقْرَنٍ، عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، قَالَ: "أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْعٍ وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ: أَمَرَنَا بِعِدَادَةِ الْفَرِيضِ، وَاتِّبَاعِ الْحَنَازَةِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وَاجَابَةِ الدَّاعِي، وَإِقْشَاءِ السَّلَامِ، وَنَعْمِ الْمَطْلُوعِ، وَإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ، وَنَهَانَا عَنْ خَوَاتِيمِ الذَّهَبِ، وَعَنِ الشَّرْبِ فِي الْفِضَةِ، وَأَوْقَالَ: آيَةُ الْفِضَةِ، وَعَنِ الْمَيَاقِ وَالْقَتَنِ، وَعَنْ لُبَيْسِ الْحَرِيرِ وَالذِّيَبَاجِ وَالرَّسْتَرِيقِ"

تو اجم و حال:

د ابو موسى محمد بن المثنى العنزى حالات په كتاب الايمان (۲) كښې، د محمد بن ابى على حالات په كتاب الخصومات پاپ اخراج العامى والخصوم من البيوت بعد العرفه (۴) كښې، د عبد الله بن عون حالات په كتاب العلم (۵) كښې، د مجاهد بن جبر مكى حالات په كتاب العلم (۶) كښې، د عبد الرحمن بن ابى لىلى حالات په ابواب الاذان (۷) كښې، د حذيفة بن اليمان حالات په كتاب

(۱) (فتح البارى: ۱۱۷/۱۳، عمدة القارى: ۳۰۰/۲۱، ارشاد السارى: ۳۶۵/۱۲)

(۲) (عمدة القارى: ۲۹۹/۲۱)

(۳) (كشف البارى: ۲۵/۲)

(۴) (كشف البارى رقم الحديث: ۲۴۲۰)

(۵) (كشف البارى: ۲۲۴/۳)

(۶) (كشف البارى: ۳۰۷/۳)

(۷) (كشف البارى رقم الحديث: ۷۹۲)

العلم^(۱) کنبی، تیر شوی دی، دابو عبدالله اسماعیل بن ابی اویس حالات په کتاب الایمان کنبی،^(۲) دامام مالک بن انس حالات په کتاب الایمان کنبی،^(۳) دنافع مولی عبدالله بن عمر ؑ حالات په کتاب العلم کنبی^(۴) دزید بن عبدالله حالات په کتاب مناقب الانصار^(۵) کنبی، تیر شوی دی.

عبدالله بن عبدالرحمان: داد حضرت ابوبکر صدیق ؑ نمسی اود ام المؤمنین حضرت ام سلمه رضی الله عنها خورې دې.^(۶)
دوئ د خپل والد او ترور نه روایت نقل کوی.^(۷)

ددوئ نه چې کوم حضرات روایت کوی دهغوئ نومونه دادی: زید بن عبدالله بن عمر الخطاب او د هغوئ خوي طلحه بن عبدالله او عثمان بن مره البصر اود تره خوي قاسم بن محمد بن ابی او خور اسماء بنتت عبدالرحمان وغيره.^(۸)
ابن حبان ددوی ذکر په کتاب الثقات کنبی کړې دې.^(۹)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائی: وهو ثقة، ماله في البخاري غيره هذا الحديث،^(۱۰) یعنی ثقه دې، بخاری دهغوئ ددې نه علاوه بل حدیث نشته دې.

د امام ترمذی رحمه الله عليه نه علاوه باقی حضراتو د دوئ نه احادیث نقل کړې دي.^(۱۱)
دام المؤمنین حضرت سلمه رضی الله عنها حالات په بدء الوحي^(۱۲) کنبی، تیر شوی دی.

دموسی بن اسماعیل التبوذکی حالات په بدء الوحي کنبی،^(۱۳) دابو عوانه بن الوضاح بن عبدالله الیشکری حالات په بدء الوحي^(۱۴) کنبی، د اشعث بن سلیم حالات په کتاب الوضوء^(۱۵)

(۱) (کشف الباری: ۱۰۹/۳)

(۲) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

(۳) (کشف الباری: ۸۰/۲)

(۴) (کشف الباری: ۶۵۱/۴)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۳۸۶۴)

(۶) (تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۱۹۷/۱۵، ۳۳۷۴، تهذيب التهذيب: ۴۹۲، ۲۹۱/۵، الطبقات الكبرى لابن سعد: ۱۹۴/۵)

(۷) (تهذيب الكمال: ۱۹۷/۱۵، تهذيب التهذيب: ۲۹۱/۵)

(۸) (تهذيب الكمال: ۱۹۷/۱۵، تهذيب التهذيب: ۲۹۱/۵)

(۹) (كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۱۹۸۴، ۲۵۵/۲)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۱۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۱/۲۱)

(۱۱) (تهذيب الكمال: ۱۹۸/۱۵)

(۱۲) (کشف الباری: ۳۹۳/۴)

(۱۳) (کشف الباری: ۴۳۴/۱)

(۱۴) (کشف الباری: ۴۳۴/۱)

(۱۵) (کشف الباری رقم لحديث: ۱۶۸)

کنبی، د معاویہ بن سويد حالات پہ کتاب الجنائز^(۱)، د براء بن عازب حالات پہ^(۲) کنبی تیر شوی دی.

تشیويع: فائده: په ظاهر ددې ترجمه الباب ضرورت نه وو، ځکه چې دا په سابقه ترجمه کنبی داخل دې، لیکن ماقبل باب کنبی چې کوم حدیث ذکر دې هغه: أن النبی ﷺ نهانا: د ماضی په صیغې سره دې، او دباب حدیث کنبی لاتشرهوانهی ده.^(۳)

قوله: یَجْرُفُ بَطْنَهُ نَارَ جَهَنَّمَ یَجْرُجُ: (دیا په ضمې سره اود جیم په فتحې او د راء په سکو او د جیم په کسرې سره) په معنی د اوبه وغیره په غر ځکل، یعنی داسې ځکل چې د حلق نه آواز راوړی.^(۴)

قوله: فی بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ: نَارَ جَهَنَّمَ منصوب دې یا مرفوع دې، صحیح او مشهور نصب دې، اکثر حضراتو هم دې ته ترجیح ورکړې ده، او ددې تائید دمسلم شریف د روایت نه هم کیږی په هغې کنبی دی:

«مَنْ شَرِبَ لِيَاءٍ مِنْ ذَهَبٍ، أَوْ قِطْعَةٍ، فَلَيْسَ يَجْرُفُ بَطْنَهُ نَارًا مِنْ جَهَنَّمَ»^(۵)

د نصب په صورت کنبی به شارب فاعل وی، او نار به مفعول وی، مطلب به دا وی چې د سرو او سپینو لوښی استعمالولو والا خپله خپته کنبی به غر د دوزخ اور اچوی.^(۶)

د باب آخری حدیث مخکنی هم تیر شوې دې دلته څو الفاظ ذکر کیږی:

قوله: وَإِذَا الْقَيْصِرُ مُقْسِمٌ د باب افعال نه د اسم فاعل صیغه ده، قسم کوونکی ته وائی.^(۷) او د إِذَا الْقَيْصِرُ مطلب دا دې: وهوان یفعل ماسأله البتیس: (۸) دقسم کوونکی قسم پورا کول. یعنی هغه کار پورا کول کوم چې مقسم طلب کړې دې.

قوله: الْمَيَّائِ: د مَيَّائَةٍ (دمیم په کسرې، یاء ساکن او د ثاء په فتحې سره) جمع ده، او دا هغه کپړې ته وائی کومه چې په زین باندې اوچولې شی. او دا عام طور د رینمو نه تیاریږی.^(۹)

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۲۳۹)

(۲) (کشف الباری: ۳۷۵/۲)

(۳) (عمدة القاری: ۳۰۰/۲۱)

(۴) (النهاية لابن أبي حنيفة: ۲۵۰/۱، فتح الباری: ۱۱۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۱/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۶/۱۲)

(۵) (الجامع الصحيح لاسلم کتاب اللباس/تَابُ تَغْرِيمِ اسْتِفْتَالِ أَوَانِي الذَّهَبِ رقم الحديث: ۱۷۸/۲)

(۶) (شرح النووي على جامع الصحيح للسلم: کتاب اللباس/تَابُ تَغْرِيمِ اسْتِفْتَالِ أَوَانِي الذَّهَبِ رقم الحديث: ۱۷۸/۲، فتح الباری: ۱۱۹/۱۳، شرح الطیثی کتاب الأشربة ۱۸۸/۸، شرح الکرماني: ۱۷۰/۲۰، عمدة

القاری: ۳۰۱/۲۱)

(۷) (لسان العرب باب القاف: ۱۶۵/۱۱)

(۸) (شرح الکرماني: ۱۷۱/۲۰، عمدة القاری: ۳۰۲/۲۱)

(۹) (شرح الکرماني: ۱۷۱/۲۰، عمدة القاری: ۳۰۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۷/۱۲)

قوله: **الْقَبْرِ**: (د قاف په فتحې او سین مکسور مشدد سره، دا د قس طرف ته منسوب دې، کوم چې د یو ښار نوم دې. علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې دا ښار په شام کښې دې.) علامه عینی رحمه الله علیه ددې تردید کړې دې او فرمائی چې دا دمصر د یو ښار نوم دې کوم چې اوس نشته تباہ شوې دې.)

قوله: **فَقَبْرٌ**: کېر ایه هم د رینمو نه جوړیده ځکه نبي کریم ﷺ ددې ذکر او کړو.

قوله: **ذِيَّاجِرٍ**: د ییاج نری رینم ته وائی، او استبرق غټ رینم ته وائی. (۲)
 د توجمة الباب سره مناسبت: د باب د رومبی حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبتت واضح دې. او دویم او دریم حدیث پاک مناسبت د آية الذهب په وجه دې. (۳)

۲۸ = بَابُ الشُّرْبِ فِي الْأَقْدَارِ

حدیث نمبر: ۵۲۱۳

۵۲۱۳- حَدَّثَنِي عُثْمَوْنُ بْنُ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَالِمِ بْنِ النَّفْعِ، عَنْ عُمَيْرٍ، مَوْلَى أَمْرِ الْفَضْلِ، عَنْ أَمْرِ الْفَضْلِ: أَنَّهُمْ شَكَّوْا فِي صُورِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ، «فَبَعَثْتُ إِلَيْهِ بِقَدَرٍ مِنْ لَبَنٍ فَكَّرِيَهُ»

ترجمه: د حضرت ام الفضل رضی الله عنها نه روایت دې فرمائی چې د خلو د عرفې په ورځ د نبي کریم ﷺ د روزې متعلق شک شو، نو نبي کریم ﷺ ته یوه پیاله د پیسو پیش کړې شوه او نبي کریم ﷺ هغه نوش او فرمائیله.
 توأجم و حال:

د عمرو بن عباس البصری حالات په کتاب الصلاة (۵) کښې، د عبد الرحمن ابن مهدی حالات په کتاب الصلوة (۲) د سفیان بن عیینه حالات په بده الوسی کښې، (۷) کښې، د ابو النضر سالم مولى عمر بن عبد الله حالات په کتاب الوضوء (۸) کښې، د عمیر مولى ام الفضل حالات په کتاب التیمم (۹) کښې، او د ام الفضل لباپ حالات په کتاب الاذان (۱۰) تیر شوی دی.

(۱) (شرح الکرماني: ۱۷۱/۲۰)

(۲) (عدة القاری: ۳۰۳/۲۱)

(۳) (عدة القاری: ۳۰۳/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۸/۱۲)

(۴) (عدة القاری: ۳۰۱/۲۱، ۳۰۲)

(۵) (کشف الباری: رقم الحديث: ۳۹۱)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۳۹۱)

(۷) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۸) (کشف الباری: ۲۰۲)

(۹) (کشف الباری ص: ۱۶۳)

(۱۰) (کشف الباری رقم الحديث: ۷۶۳)

تشریح:

قوله: **أَفْذَحَ** قدح (د قاف او دال په فحتې سره) پیالې او کتوری ته وائی. (۱)
د ترجمه الباب مقصد: پیالې او کتور کښې اوبه څکل جائز دی یا د فاسقانو خلقو سره د
مشابَهت په وجه ممنوع دی؟

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائی چې شاید امام بخاری رحمه الله عليه دې طرف ته
اشاره کول غواړي چې په دې کښې څکل اگر چې د فاسقو شعار دې لیکن هغه د خاص
مشروب او مخصوص هیئت نقطه نظر سره د هغوی شعار دې. که دهغوی مخصوص هیئت
اختیار نه کړې شی نو فی نفسه په قدح کښې اوبه څکل بلا کراهت جائز دی. دې ترجمې نه
امام بخاری رحمه الله عليه ددې جواز ثابتوی. (۲)

د علامه عینی رحمه الله عليه وائی: لیکن علامه عینی رحمه الله عليه دهغوی تردید کړې دې
او فرمائی چې دحافظ صاحب دا خبره درست نه ده. په کتوری کښې اوبو څکل د فاسقانو
کښې شمار څنگه کیدیشی حالانکه پخپله امام صاحب رحمه الله عليه راتلونکې باب د باب
الشباب من قدم النبي ﷺ په عنوان سره قائم کړې دې.

علماء کرامو د حضور ﷺ د مختلف کتورو ذکر کړې دې. چې په هغې کښې یو ته الریان، بل
ته مغيث، بل ته مضهیب وئیلې کیدل. (۳)

لهذا امام بخاری رحمه الله عليه دې ترجمه الباب نه مطلقا د شرب الیکدام جواز ثابتوی.
شیخ الحدیث مولانا زکویا رحمه الله عليه وائی: شیخ الحدیث مولانا زکریا رحمه الله عليه
الأبواب والتأجیم کښې فرمائی چې زما په نزد امام بخاری رحمه الله عليه قدح ته په کوزه او
ابریق باندې ترجیح ورکولو که اشاره فرمائی، ځکه چې د کتوری څله فراخه او ارته وی او
که په هغې کښې څه خسنږې وغیره وی نو هغه ښکاره په نظر راتلې شی. او په ابریق او کوزه
کښې داسې نه وی، چنانچه لیکي:

ولا یبعد عندي أن تكون إشارة إلى ترجیح القدم على الكوز والإبريق ولهمها، فإن القدم لسعة فيه يظهر فيه
للشارب ما لا يسقط فيه شيء من الثمن ودعواه. (۴)

دترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت لشره په وجه دې.
یعنی نبی کریم ﷺ دپیو هغه کتوري او څکلو. (۵)

(۱) (لسان العرب باب القاف: ۹۴/۱۱، عمدة القاری: ۳۰۳/۲۱)

(۲) (فتح الباری: ۱۲/۱۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۳۰۳/۲۱)

(۴) (الأبواب والتأجیم: ۱۸/۲)

(۵) (عمدة القاری: ۳۰۳/۲۱)

۲۹= بَابُ الشُّرْبِ مِنْ قَدَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْبِيَّهِ

حدیث نمبر: ۵۳۱۴ تا ۵۳۱۵

وَقَالَ أَبُو يُوذَةَ: قَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: «أَلَا أَسْفِيكَ فِي قَدَرِ نَبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ»

۵۳۱۴- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَسَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: ذَكَرَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امْرَأَةً مِنَ الْعَرَبِ، فَأَمَرَنَا أَسْبَدُ السَّاعِدِيِّ أَنْ يُرْسِلَ إِلَيْهَا، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا فَقَدِمَتْ، فَزَلَّتْ فِي أَجْمَرِ بْنِ سَاعِدَةَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى جَاءَهَا، فَدَخَلَ عَلَيْهَا فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنْكُمْ رَأَتْهَا، فَلَمَّا كَلَّمَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ، فَقَالَ: «قَدْ أَعَدْتُكَ مِنِّي» فَقَالُوا لَهَا: أَتَذَرِينَ مِنْ هَذَا؟ قَالَتْ: لَا، قَالُوا: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَ لِيُخْطِبَ، قَالَتْ: كُنْتُ أَنَا أَشَقَى مِنْ ذَلِكَ، فَأَقْبَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَئِذٍ حَتَّى جَلَسَ فِي سِقِّيقَةِ بَنِي سَاعِدَةَ هُوَ وَأَصْحَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: «اسْقُوا يَا سَهْلُ» فَخَرَجَتْ لَهُمُ هَذِهِ الْقَدَرُ فَاسْقَيْتَهُمْ فِيهِ، فَأَخْرَجَ لَنَا سَهْلُ ذَلِكَ الْقَدَرُ فَشَرَبْنَا مِنْهُ قَالَ: ثُمَّ اسْتَوْهَبَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بَعْدَ ذَلِكَ فَوَهَبَهُ لَهُ

۵۳۱۸- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُذْرِبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَمَّادٍ (ص: ۳۰)، أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ، قَالَ: رَأَيْتُ قَدَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ وَكَانَ قَدَرُ الصَّدْعِ فَلَسَلَهُ بِفَضَّةٍ، قَالَ: وَهُوَ قَدَرٌ جِدِّ عَرِيضٍ مِنْ نَضَاءٍ، قَالَ: قَالَ أَنَسُ: «لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذِهِ الْقَدَرِ أَكْثَرُ مِنْ كَذَا وَكَذَا» قَالَ: وَقَالَ ابْنُ بَدِينٍ: إِنَّهُ كَانَ فِيهِ حَلَقَةٌ مِنْ حَدِيدٍ، فَأَرَادَ أَنَسُ أَنْ يُعْجَلَ مَكَانَهَا حَلَقَةً مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ، فَقَالَ لَهُ أَبُو طَلْحَةَ: لَا تُفْعَلَنَّ شَيْئًا صَنَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَرَكَهُ

ترجمہ: دویم حدیث کنبی عاصم احوال فرمائی چې ما حضرت انس ؓ سره در رسول الله عليه السلام يوه پيالو اوليده كومه چې ماته شوې وه، هغوی په دې د چاندی يوه كره لگولې وه، او دا دلرگي يوه ښكلې فراخه پيالى وه. حضرت انس ؓ او فرمائيل چې ما دې پيالى كنبي په حضور ﷺ بار بار خكول كړى دى.

توابعه و رجال:

دابورده عامرين موسى الاشعري حالات په كتاب الايهان (۱) كنبي، د عبدالله بن سلام حالات په كتاب البيوم (۲) كنبي تير شوى دى. د سعيد بن ابى مریم حالات په كتاب العلم (۳) كنبي،

(۱) (كشف الباری: ۱/۶۹۰)

(۲) (كشف الباری رقم الحديث: ۲۱۲۵)

(۳) (كشف الباری: ۴/۱۴۰۶)

دابو غسان محمد بن مطرف حالات په کتاب ابواب الاذان^(۱) کېښي، دابو حازم بن سلمه بن دینار حالات په کتاب الوضوء کېښي^(۲)، دحضرت سهل بن سعد الساعدي څه حالات په کتاب الوضوء کېښي^(۳)، تیر شوی دی.

د الحسن مدرک حالات په کتاب العیض^(۴) کېښي، دیحیی بن حماد الشیبانی حالات په کتاب العیض^(۵) کېښي، دابو عوانه الوضاح بن عبدالله حالات په بدء الوحی^(۶) کېښي، دعاصم الاحول حالات په کتاب الوضوء^(۷) کېښي، دحضرت انس رضی الله عنه حالات په بدء الوحی^(۸) کېښي، د محمد بن سیرین رحمة الله علیه حالات په کتاب الايمان^(۹) کېښي، تیر شوی دی.

تشریح: د ترجمه الباب مقصد:

دحضرات شارحینو ددې ترجمه الباب مقصد ددې توهم ختمول خودلی دی چې د حضور نبی کریم ﷺ د وفات نه پس د نبی کریم ﷺ پیالې استعمالول درست نه دی که څکه چې دا اجازت نه بغير ذبل په مال کېښي تصرف دي. او دا جائز نه دي.

امام بخاري رحمة الله علیه ددې توهم ختمولو دپاره دا ترجمه الباب قائم کړو چې حضرات صحابه کرامو او روستو راتلونکو د حضرت رسول اکرم ﷺ پیالې استعمال کړه، څکه چې حضور اکرم ﷺ څه پرېښودی دی هغه صدقه وو، دچا میراث نه وو چې په ملک غیر کېښي بغير د اجازت نه تصرف لازم شی.^(۱۰)

اشکال: خو په دې دا اشکال کیدشي چې صدقې نه صرف فقیر استفاده کولې شی غنی نه، حالانکه دحضور اکرم ﷺ د پیالو نه اغنیاؤ هم استفاده اوکړه؟

جواب: ① ددې یو جواب دا ورکړې شو چې غنی د فرض صدقه (زکوة وغیره) نه استفاده نشی کولې، او د سرور کائنات ترکه د فرض صدقه دقبیل څخه نه وه.^(۱۱)

② حافظ ابن حجر رحمة الله علیه ددې جواب دا ورکړې دي چې مذکوره صدقه د اوقاف

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۶۶۲)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۳)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۳)

(۴) (کشف الباری: ۶۵۱)

(۵) (کشف الباری: ۶۵۳)

(۶) (کشف الباری: ۴۳۴/۲)

(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۷۰)

(۸) (کشف الباری: ۴/۲)

(۹) (کشف الباری: ۲۵۴/۲)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۲۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۴/۲۱)

(۱۱) (فتح الباری: ۱۲۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۴/۲۱)

مطلقه دقبیل خخه وه، اود اوقاف مطلقه نه غنی او فقیر دواره استفاده کولی شی. (۱)
 دشیخ الحدیث مولانا زکریا رحمة الله علیه واثی: شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمة الله
 علیه فرمائی چې ددې بحثونو ضرورت نشته دې، بلکه دامام بخاری رحمة الله علیه مقصد
 دادې چې په طور د تبرک دحضور ﷺ د پیالی استعمال کیدیشی. هغه پیالی د حضور ﷺ
 ملکیت وی او که نه.

او دا مقصد اخستلو سره به دباب د اول حدیث دترجمة الباب سره مناسبتت هم واضح شی.
 خکه چې اولنی حدیث کښې دی چې هغه پیاله د حضرت سهل وه. (۲) او دا مقصد د مراد نه
 اخستلو په صورت کښې بیا دحدیث او دترجمة الباب سره مناسبتت دپاره علام عینی رحمة
 الله علیه فرمائی چې هغه پیاله اصل کښې د حضور ﷺ وه. (۳)

حالانکه دا خلاف ظاهر دی، او ظاهر دادی چې هغه پیاله دحضرت سهل ؓ وه. (۴) چنانچه
 لیکي: وحل هذا مطابقة الحديث للترجمة أيضا ظاهرة فالظاهر أن القدم المذكور في أول حديث الباب كان
 لسهل، لا للنبي ﷺ، فلهذا حاجة حينئذ في إثبات المطابقة إلى ما ذكره العلامة العيني من أن هذا القدم في الأصل
 كان للنبي ﷺ، فإنه خلاف الظاهر بل الظاهر أنه كان لسهل ؓ والله أعلم. (۵)

قوله: وَقَالَ أَبُو بَرْدَةَ: قَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: حضرت ابو برده فرمائی چې ماته عبدالله بن
 سلام اووئیل چې زه تا باندې په هغه پیالی کښې خکوم کومه کښې چې نبی کریم ﷺ خکل
 کړی دی.

حضرت عبدالله بن سلام سره هغه پیالی وه په کومه چې نبی کریم ﷺ خکل کړی دی.
 د تعلیق تخريج:

داحديث امام بخاری رحمة الله علیه وړاندې په کتاب الإعتصام کښې موصولا نقل کړې
 دي. (۶)

قوله: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْزُومٍ: دې حدیث پاک کښې د أهنة العيون واقعه بیان شوې ده. د هغې
 مکمل تفصیل په کتاب الطلاق کښې تیر شوې دي. (۷)

(۱) (فتح الباری: ۱۲۲/۱۳)

(۲) (الأبواب والتراجم: ۹۸/۲)

(۳) (عمدة القاری: ۳۰۵/۲۱)

(۴) (الأبواب والتراجم: ۹۸/۲)

(۵) (الأبواب والتراجم: ۹۸/۲)

(۶) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب الإعتصام بالکتاب والسنة /باب ما ذکر النبی صلی الله علیه وسلم وخض على
 اتفاق أهل العلم، رقم الحديث: ۳۴۴۲، عمدة القاری: ۴۰۴/۲۶، فتح الباری: ۱۲۲/۱۳، تعلیق: ۳۲/۵)

(۷) (کشف الباری: کتاب الطلاق ص: ۴۱۱)

قوله: أَجْمُرُ سَاعِدَةً:

قوله: أَجْمُرُ: د همزې او جیم په کسرې سره، پناه‌یشبه القصر، یعنی د محل سره مشابه د یو تعمیر نوم دی. او ددې جمع اجمارازی. (۱)

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې اجم پخپله جمع ده، او ددې مفرد أجمة دی، ومی الفیحة. (۲) غیضه گنډ ونو والا ځانې ته وائی. او جوهری فرمائی: هوحسن بناء أهل المدينة من الحجاره. (۳)، یعنی د کاندو نه جوړې شوې قلعي ته اجم ونيلې کيږي.

قوله: أَمْرَأَةٌ مُنْكَسَةٌ: علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې منکسة د اسم فاعل صیغه ده، او د باب افعال او تفعیل دواړو نه کیدیشی. یعنی سر تیتوونکې. (۴)

قوله: كُنْتُ أَنَا أَشْفَى مِنْ ذَلِكَ: اشقی: اگر چې د اسم تفعیل صیغه ده، لیکن دلته مطلقا د صفت

په معنی کښې ده. او د ذلك اشاره د حضور ﷺ د شرف زوجیت فوت کیدو طرف ته ده. (۵) یعنی ددې شرف فوت کیدل ډیره لویه بدبختی وه.

قوله: فَخَرَجَتْ لَهُمْ هَذِهِ الْقَدَرُ فَأَسْقَيْنَهُمْ فِيهِ، فَأَخْبَرَ لَنَا كُلَّ: حضرت سهل بن سعد ؓ فرمائی چې ما په حضور ﷺ او په حضرات صحابه کرامو د اوبو ځکولو دپاره دا کتولې راویستلو او په دې کښې مې په هغوی اوبه اوځکولې.

وراندې راوی حضرت ابو حازم رحمه الله علیه فرمائی چې حضرت سهل ؓ هغه پیاله راویستله او مونږ په هغې کښې اوبه اوځکلې. د ترجمه الباب سره مناسبت:

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. ځکه چې حدیث اوريدونکو حضرت سهل ؓ ته درخواست اوکړو چې په کومه پیاله کښې تاسو حضور ﷺ ته اوبه ورکړې وې هغوی ته هم په هغه پیاله کښې د تبرک په طور اوبه ورکړه. (۶)

قوله: ثُمَّ اسْتَوْهَبَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بَعْدَ ذَلِكَ فَوَهَبَهُ لَهُ: یعنی حضرت عمر بن العزیز رحمه الله علیه (کله چې په مدينه منوره گورنر وو نو په هغه دور کښې یې) هغه پیالی حضرت سهل ؓ ته په طور د هبه طلب کړې وه، نو هغوی دوی ته هبه کړه.

(۱) (فتح الباری: ۱۲۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۵/۲۱)

(۲) (شرح الکرماني: ۱۷۲/۲۰)

(۳) (شرح الکرماني: ۱۷۲/۲۰، عمدة القاری: ۳۰۵/۲۱)

(۴) (شرح الکرماني: ۱۷۲/۲۰، عمدة القاری: ۳۰۵/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۲۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۵/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۹/۱۲)

(۶) (فتح الباری: ۱۲۳/۱۳، الأبواب والترجم: ۹۸/۲)

فائده:

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه ددې حديث مبارك خو آداب مستنبط كوي او فرمائي:

وفي الحديث التسط على صاحب راسد عام ماعند من مأكول ومشروب، وتعظيمه بدعاء بكنيته والتبرك بآثار الصالحين، واستيهاب الصديق ملا يشق عليه هبته. (۱)

دوست سره يې تكلفه كيدل او دوست سره موجود د خوراك خكاك يو خيز طلب كولې شي، او آثار صالحين نه تبرك حاصلول او دوست نه د يو داسې خيز طلب كول په طور د هديه چې هغه دهغه دپاره مشكل نه وي، دا طلب كولې شي.

قوله: وَكُنَّا لِحَسْرَةِ بْنِ مُذْرِكٍ..... وَكَانَ قَدْ انْصَدَعَ فَلَئْلَهُ بَيْضَةٌ:

قوله: فَلَئْلَهُ بَيْضَةٌ: شارحينو ددې ترجمه كړې ده: وصل بعضه بعض بيفضة. يعنى دا د چاندې په كړو سره مرمت كړې شوې وه. (۲)

ددې په ضمير فاعل كېنې دوه احتماله دي:

① يو دا چې فاعل د الله رسول ﷺ وي يعنى دا نبى كريم ﷺ يو ځانې كړې وه.

② او دويم دا چې حضرت انس ﷺ وي، نو مطلب به دا وي چې حضرت انس ﷺ دا ځانې كړې وه. (۳)

قوله: وَهُوَ قَدَحٌ جَدِيدٌ عَرِيضٌ مِنْ نُضَارٍ نُضَارٌ: (دنون په ضمي اود ضاد په تخفيف سره)، دا يو ښه لرگې وي كوم نه چې عام طور لوښى جوړيږي. (۴)

د ترجمه الباب سوه مناسبت: حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۵)

قوله: وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ: إِنَّهُ كَانَ فِيهِ حَلَقَةٌ مِنْ حَدِيدٍ: (د ادا ماقبل سند سره موصول دې). (۶)

عاصم احوال فرمائي چې ابن سيرين فرمائي چې په دې كېنې د اوسپنې يوه كړه وه، حضرت انس ﷺ اراده او كړه چې په دې كېنې د چاندنې كړه اولگوي، نو حضرت ابو طلحه ﷺ هغه منع كړو او ورته نې او وويل چې هغه خيز مه بدلوه كوم چې نبى كريم ﷺ جوړ كړې دې. نو هغه خپله ازاده ترك كړه.

فائده: كه په يو لوښى د چاندنې كار شوې وي نو د داسې لوښى حكم ماقبل باب الاكل في اناه مفضض كېنې تير شوې دې.

(۱) (فتح الباری: ۱۲۳/۱۳)

(۲) (فتح الباری: ۱۲۳/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۷/۱۲)

(۳) (فتح الباری: ۱۲۳/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۷/۱۲)

(۴) (فتح الباری: ۱۲۴/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۶/۲۱)

(۵) (عمدة القاری: ۳۰۶/۲۱)

(۶) (عمدة القاری: ۳۰۶/۲۱)

۳۰ = بَابُ شُرْبِ الْبَرَكَةِ وَالْمَاءِ الْمُبَارَكِ

حدیث نمبر: ۵۳۱۶

۵۳۱۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ الْأَعْمَشِ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، هَذَا الْحَدِيثَ قَالَ: قَدْ رَأَيْتُنِي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ جَعَلَتِ الْعَصْرُ، وَلَيْسَ مَعَنَا مَاءٌ غَيْرُ فَضْلَةٍ، فُجِعِلَ فِيَّ إِذَا قَاتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَهْ، فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهِ وَقَرَّبَ أَصَابِعَهُ، ثُمَّ قَالَ: «حَبِّ عَلَى أَهْلِ الْوُضُوءِ، الْبَرَكَةُ مِنَ اللَّهِ» فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْفَجِرُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ، فَتَوَضَّأَ النَّاسُ وَشَرَبُوا، فُجِعِلْتُ لَا أَلُو مَا جَعَلْتُ فِي بَطْنِي مِنْهُ، فَعَلِمْتُ أَنَّهُ بَرَكَةٌ.

ترجمہ: حضرت جابر ؓ فرمائی چې زہ د حضور ﷺ سرہ اوم چې پہ دې کنبی د مازیکر دمونخ وخت اوشو، او مونږ سرہ د لږې شان پچ شوو اوبو نه سوا بل څه نه وو، هغه یو لوبنی کنبی د حضور ﷺ په خدمت کنبی پیش کړې شوې، حضور ﷺ په هغې کنبې خپل لاس مبارک داخل کړو، او خپلې گوتې مبارکې یې فراخه کړې، او وې فرمانیل: اودس کوونکو راشئ، برکت دالله تعالی د طرفه دي.

چنانچه ماوکتل چې دحضور ﷺ دگوتو مبارکو د منیڅ نه اوبه رواني وې. خلقو اود سونه اوکرل، او اوبه یې اوڅکلې، ما هم ښه په مړه خپته اوبه اوڅکلې، ځکه چې ماته معلوم وو چې دا برکت والا اوبه دي.

قُلْتُ يَا جَابِرُ: كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: أَلْفًا وَأَرْبَعُ مِائَةٍ تَابِعَهُ عُمَرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرٍ، وَقَالَ حُصَيْنٌ: وَتَمْرُو بْنُ مَرْثَدَةَ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ جَابِرٍ: «خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً» وَتَابِعَهُ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنْ جَابِرٍ.

راوی سالم بن ابی الجعد فرمائی چې ما د حضرت جابر ؓ نه تپوس اوکړو چې تاسو په هغه ورځ څو کسان وې، نو هغوی او فرمانیل چې څوارلس سوه کسان وو. تراجم رجال:

دقتیبه بن سعید حالات په کتاب الایمان کنبی (۱) د جریر بن عبد الحمید ضبی حالات په کتاب العلم کنبی (۲) دا عمش سلیمان بن مهران حالات په کتاب الایمان (۳) د سالم بن ابی الجعد الاشجعی حالات په کتاب الوضوء کنبی (۴) د حضرت جابر بن عبدالله ؓ حالات په کتاب الایمان کنبی (۵) تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری: ۱۸۹/۲).

(۲) (کشف الباری: ۲۶۸/۳).

(۳) (کشف الباری: ۲۵۱/۲).

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۴۱).

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴).

د عمرو بن دینار حالات په کتاب العلم^(۱) کښې، د حصین بن عبد الرحمان السلمي حالات په کتاب مواثیت الصلاة^(۲) کښې، د عمرو بن مره حالات په ابواب الاذن^(۳) کښې، تیر شوی دی. تشریح: قوله: الْبِرْكَةُ نه مراد برکت والا اوبه دی. برکت والاخیز باندې د برکت اطلاق کیږي، لکه د بخاری شریف روایت دې، نبی کریم ﷺ فرمائی:

"يَمِنَا أَيُّوبَ يَهْشِلُ عَرِيَانَا، فَمَرْ عَلَيْهِ جَزَاءٌ مِنْ ذَنْبٍ، فَجَعَلَ أَيُّوبَ يَحْتَشِي لِي قُرْبِهِ، فَتَأَذَاهُ رَبُّهُ يَا أَيُّوبَ، أَلَمْ أَكُنْ أَهْتَيْتَكَ مَبَاتَرِي؟ قَالَ: بَلَى وَوَرَّتَكَ، وَلَكِنْ لَا يُفِي بِي عَنْ بَرَكَتِكَ"^(۴)

حضرت ایوب علیه السلام غسل کولو، په هغوی د سرو زرو د ملخانو باران اوشو، نو ایوب علیه السلام هغه راجمع کول شروع کړل، الله تعالی ایوب علیه السلام ته آواز اوکړې چې ای ایوب ما ته ددې نه بې نیازه کړې نه یی؟

نو ایوب علیه السلام او فرمائیل: ولي نه ای ربه خو ستا دبرکت نه بې نیازه نه یم. دلته دسرو زرو په ملخانو باندې دبرکت اطلاق شوې دي.^(۵)

د ترجمة الباب مقصد:

علامه ابن بطال رحمة الله عليه وغيره ددې ترجمة الباب مقصد دا بيان کړې دې چې امام بخاری رحمة الله عليه دا وئيل غواړي چې برکت والا اوبه او خوراک کثرت سره ځکلي او خوړلي شي، او دابه اسراف کښې داخل نه وي.^(۶)

شيخ الحديث مولانا زكريا رحمة الله عليه رائي: شيخ الحديث مولانا زكريا رحمة الله عليه فرمائي چې د ترجمة الباب نه د امام بخاری رحمة الله عليه مقصد ددې چې امام بخاری دا ولي ترجمې نه د حضور ﷺ مخصوص پيالي نه دتبرک حاصلولو جواز بيان کړې دې، او په دې باب کښې مطلقا د تبرک حاصلولو جواز خودلې دې. که هغه دنبی کریم ﷺ د لاس مبارک نه حاصل وي او که د بزرگانو، ځکه امام بخاری رحمة الله عليه د ترجمة الباب الفاظ عام اوساتل چنانچه ليکي:

والأوجه عندي أن الغرض من الترجمة السابقة الاستدراك المخصوص بقدوم النبي ﷺ وأشار بهذه الترجمة إلى الاستدراك مطلقاً، أعم من أن يكون حصل بيد النبي ﷺ أو بيد غيره من الصالحين ويشير إليه إطلاق لفظ الترجمة، وإن كان المذكور في حديث الباب ذكر بركة النبي ﷺ فيقاس بركة غيره صل الله عليه وسلم.^(۷)

^(۱) (کشف الباری: ۳۰۹/۴)

^(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۵۹۵)

^(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۷۱۷)

^(۴) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب الفسل /باب من اغتسلَ عَرِيَانَا وَحَدَّ فِي الْخُلُودِ، رقم الحديث: ۲۷۹)

^(۵) (فتح الباری: ۱۲۵/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۷/۲۱، إرشاد الساری: ۱۷۳/۱۲، شرح ابن بطال: ۸۶/۶)

^(۶) (شرح ابن بطال: ۸۷ / ۶، فتح الباری: ۱۶۲/۱۳)

^(۷) (الابواب والتراجم: ۹۸/۲)

قوله: قَدْ رَأَيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې حديث پاك كښې چې كومه واقعه بيان شوې ده، دا د حديبيه واقعه وه. (۱)

قوله: وَلَيْسَ مَعْنَا مَا عَزَبَ قَضَاءُ: قَفْلَةُ: «دفاء په فتحې اودضاد په سكون سره، مافصل الشئ، هر پاتې شوی خيزته وائی. (۲)

قوله: حَمٌّ عَلَى أَهْلِ الْوُضُوءِ: اكلثرو روایاتو كښې داشان دی. س، په معنی داسمعو، او بل لفظ حل دی، په عین او لام مفتوح او یاء مشدد سره، په معنی زما خواله، دې صورت كښې أَهْلُ الْوُضُوءِ منادی منصوب دی.

قوله: الْوُضُوءِ: (د واو په فتحې سره) الماء الذی يتوضأه، هغه اوبه چې په هغې اودس کیږی، هغې ته وضوء وائی. (۳)

نو په دې وخت كښې به د س على الوضوء مطلب وی، ای اودس كوونكى زما طرفته راشی. (۴)
دنسفی په روایت كښې س على الوضوء دی، لفظ د أهل په هغې كښې نشته. على جار او الوضوء مجرور دې. دې صورت كښې به ترجمه دا وی: اودس كوونكو اوبو له راشی. (۵)
قوله: فَجَعَلْتُ لَا أَلُومًا جَعَلْتُ فِي بَطْنِي مِنْهُ:

قوله: أَلِي: ألا، یالو، بروزن دعایدعود باب نصر نه په معنی د کوتاهی كول. (۶)
یعنی ما اوبو كښې هیڅ قسمه کوتاهی اونه كړه او په مړه خپته مې اوڅكلې.

قوله: أَلِفًا وَأَرْبَعًا: د منصوب دی د كان د خبر په وجه، تقدیر عبارت به داشان وی: كنام الفوا اربعمائة، لیکن د اكلثرو په نزد دا مرفوع دی. یعنی الف وأربعمائة.
هغه وخت كښې دا بۀ د خبر په وجه مرفوع وی، د مبتداء محذوف، تقدیری عبارت به داشان وی: نحن يومئذ الف وأربعمائة. (۷)

قوله: كَأَنَّهُ عَمْرُو:
د تعلیق تخريج: د د عمرو بن دينار دا حديث امام بخاری رحمه الله عليه په كتاب التفسير كښې موصولا نقل كړې دې. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۲، عمدة القاری: ۲۱/۳۰۸، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۲)

(۲) (لسان العرب باب الفاء: ۱۰/۲۸۱، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۷۶، عمدة القاری: ۲۱/۳۰۸، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۱)

(۳) (لسان العرب باب الواو: ۱۵/۳۲۲)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۳۰۸، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۲)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۲۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۰۸، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۲)

(۶) (لسان العرب باب الهمزة: ۱/۱۹۱، فتح الباری: ۱۳/۱۶۲، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۲)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۱۲۶، عمدة القاری: ۲۱/۳۰۸، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۲)

(۸) (الجامع الصحيح للبخاری كتاب التفسير سورة الفتح باب إِذْ يَبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ رقم الحديث: ۴۸۴۰، نقلين التعلیق: ۵/۳۲)

قوله: وَقَالَ حُصَيْنٌ:

دتعليق تخريج: دحسين بن عبدالرحمان داتعليق امام بخاری رحمة الله عليه په کتاب

المغازی کښې موصولا نقل کړې دې. (۱)

قوله: تَابَعَهُ سَيِّدُ بْنُ الْمُسَيْبِ:

دسعيد بن المسيب دا حديث امام بخاری رحمة الله عليه په کتاب المغازي کښې موصولا نقل کړې دې. (۲)

فائدة: علامه عيني رحمة الله عليه فرماني: په خوراک خکاک کښې اسراف، زياتې مکروه دې، لیکن که برکت والا خوراک وی نو بیا به مکروه نه وی. (۳)
دترجمة الباب سره مناسبت:

د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت فعلت أنه بركة په وجه دې. (۴)

کتاب المرضی (الاحادیث: ۵۳۱۷-۵۳۵۳)

کتاب المرضی کښې دويشت ابواب او اته څلويښت احاديث دي. په دې کښې اووه معلق دي او باقي موصول دي. څلور دیرش احاديث مکرر دي. او څوارلس احاديث په اول ځل ذکر کړې شوي دي. يعنی امام مسلم رحمة الله هم د هغې تخريج کړې دې. کتاب المرضی کښې درې آثار دي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

= ۷۸ کتاب المرضی

ماقبل کتاب الاثربة سره مناسبت: امام بخاری رحمة الله عليه کتاب الاثربة نه پس دکتاب المرضی ذکر فرمانيږي دې.

حضرات شارحینو دلته هيڅ مناسبت نه دې بيان کړې. لیکن دکتاب المرضی ماقبل کتاب الاثربة سره مناسبت واضح دې. ځکه چې د طعام او شراب تعلق د انساني جسم سره دې، او د مرض تعلق هم د جسم سره دې. دطعام او شراب بې اعتدالی هم عام طور د مرض سبب جوړيږي. ځکه امام بخاری رحمة الله عليه کتاب الاثربة سره متصل کتاب المرضی ذکر کړو.

المرض: دفعل په وزن د مريض جمع ده. (۵)

(۱) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب المغازی/باب غزوة الخديجة (رقم الحديث- ۴۱۵۲)، تفليق التعليق: ۳۲/۵)

(۲) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب المغازی/باب غزوة الخديجة (رقم الحديث- ۴۱۵۲)، تفليق التعليق: ۳۲/۵)

(۳) (عمدة القاری: ۳۰۸/۲۱)

(۴) (عمدة القاری: ۳۰۷/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۲۸/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۹/۲۱)

دلته د مرض نه مراد مرض د جسم دې، د مرض اطلاق د زړه په روحانی بیمارنی هم کیږي. کوم چې یا خو د شېبې په وجه لاحق کیږي څنگه چې قرآن پاک کښې د منافقینو متعلق فرماني: لې قلوبهم مرض (۱) او یاد شهوت په وجه لاحق کیږي، قرآن کریم کښې دې: فیطمم الذی لی قلوبهم مرض (۲).

بیا لالچ به او کړی هغه د چا په زړه کښې چې مرض دې. د مرض تعریف: د جسماني مرض تعریف دادې:

خروج الجسم من المجرى الطبيعي ويعبر عنه بأنه حالة أو ملكة تصدر بها الأفعال عن الموضوع لها غير سليمة. (۳)

یعنی د جسم د خپل طبعی حالت نه وتلو ته مرض وائی.

=بَابُ مَا جَاءَ فِي كَفَّارَةِ الْمَرْضِ

وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: {مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزِئْهُ} [النساء: ۳۳]

قوله: كَفَّارَةٌ: كَفَّارَةٌ د کفر نه د مبالغې صیغه ده. او ددې اصل معنی پتول دی. (۴)

دلته مطلب دادې چې د مؤمن مرض او بیماری دهغه د گناهونو دپاره کفارو گرځي

قوله: كَفَّارَةُ الْمَرْضِ: علامه کرمانی رحمه الله علیه فرماني چې په كَفَّارَةِ الْمَرْضِ کښې اضافت بیانیه دې. لکه څنگ چې په شجر الاراک کښې اضافت بیانیه دې. لکن المرض لیست له کفارو بل هو الکفارو نفسها. (۵)

وجه یې بیان او فرمائیله چې که اضافت اونه منلې شی نو ددې مطلب به د مرض کفارو وی. حالانکه د مرض کفارو نه وی. بلکه مرض پخپله کفارو وی.

او دا اضافت په معنی د لې هم کیدی شی. ای کفارو لې المرض، او یا إضافة الصفة الموصوف د قبیل نه ده. (۶)

دا د سورة نساء ایت مبارک دې، پورا آیت دارنگ دې:

قوله: وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزِئْهُ:

لَيْسَ بِأَمَانٍ كُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِي الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزِئْهُ وَلَا يُعْزِلْهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلْيُكْفِرْ (۷)

(۱) (سورة البقرة: ۱۰)

(۲) (سورة الأحزاب: ۳۲)

(۳) (شرح الکرماني: ۱۷۵/۲۰، عمدة القاري: ۳۰۹/۲۱، إرشاد الساري: ۷۳/۱۲)

(۴) (لسان العرب باب الکاف: ۱۱۸/۱۲)

(۵) (شرح الکرماني: ۱۷۵/۲۰، فتح الباري: ۱۲۸/۱۳، عمدة القاري: ۳۰۹/۲۱)

(۶) (شرح الکرماني: ۱۷۵/۲۰، فتح الباري: ۱۲۸/۱۳، عمدة القاري: ۳۰۹/۲۱)

(۷) (سورة النساء: ۱۲۳)

یعنی نه ستاسو په خواهشونو دارومدار دې، نه د اهل کتاب په خواهشونو، څوک چې بد کونې هغه به سزا مومي، او دې کس ته به سوا دالله تعالی نه څوک حمایتی ملاوېږي او نه مددگار (چې الله تعالی د عذاب نه یې خلاص کړي)
علامه ابن بطال رحمه الله علیه د آیت معنی بیانوي او فرماني:

معناه ان المسلم یجزي بمصائب الدنيا فتكون له كفارة^(۱).

یعنی دمسلمان د گناهونو سزا دهغه مصائبو په شکل کښې ورکولې شی نو هغه مصائب دهغه دپاره کفاره جوړېږي.

صحيح ابن حبان کښې حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها نه روایت دې: چې يو کس دا آیت مبارک تلاوت کړو، نو وې وئيل: انالنجزي بكل ما عملنا هلکنا اذا: که مونږ ته زمونږ دهر عمل سزا را کولې کيږي نو بيا خو به مونږ هلاک شو.
نبی کریم ﷺ ته د هغه د پريشانۍ کيفيت معلوم شو نو وې فرمائيل:

لعمري جزي بي الدنيا من مصيبة في جسد ما يوذبه^(۲).

یعنی جسماني تکليف، بيماری هم د بد عمل سزا وي، او دا جسماني بيماری هم دهغه لوبد عمل سزا جوړېږي.

دا شان د حضرت صديق اکبر ﷺ نه به مزوی چې هغوی نبی اکرم ﷺ ته عرض او کړو:

يا رسول الله ﷺ! كيف الصلاح بعد هذه الآية [ليس بأمانيتكم.... الخ] فكل سوء عملنا جزئنا به، فقال رسول الله ﷺ! غفر الله لك يا أبا بكر! أنت تبرؤ أنت تصب أنت تحزن، أنت تصيبك، اللاداء قال: بلى قال: فهو ما تحزون به^(۳).

یعنی اې دالله رسوله ﷺ! مونږ کښې به څوک بچ شی؟ ځکه چې مونږ کښې څوک داسې دې چې هغه بد عمل نه وي کړي، نو هرکله چې دهر عمل بدله به ملاوېږي نو بيا به څوک بچ شی؟

نبی کریم ﷺ او فرمائيل: ته بيمارېږي نه، په تا مصيبت نه رازی يا ته غمژن کيږي نه؟ حضرت ابوبکر صديق ﷺ عرض او کړو بيشکه دا څيزونه رارسۍ. نبی کریم ﷺ او فرمائيل: هم دا جزا ده، ستاسو دسيناتو.

د ايت مبارک دترجمة الباب سوه مناسبت: د آیت مبارک دتفسيرنه داخلاصه راوتله چې د گناهونو سزا يو مؤمن ته د مصيبتونو او مرضونو په شکل هم ورکولې کيږي. نو د مؤمن

(۱) (شرح ابن بطال: ۳۷۲/۹)

(۲) (صحيح ابن حبان كتاب الجنائز ذكر البيان بأن الله عزوجل قد يجازي المسلم على سياته رقم الحديث: ۲۹۲۳)

فتح الباری: ۱۲/۱۲۸)

(۳) (مسند احمد مسند أبي بكر الصديق ﷺ رقم الحديث: ۶۸ / ۹۲، فتح الباری: ۱۲/۱۲۸، ۱۲۹، إرشاد الساری:

بیماری او دهغه مرض د هغه دپاره د گناهونو جزا او کفارو ده. ځکه امام بخاری رحمه الله علیه د آیت مبارک په ترجمه الباب کښې ذکر او فرمائیلو: (۱)

فائدة: په مؤمن باندې چې کله مصیبتونه، بیماری او غمونه راشي نو دا خو یا د گناهونو په وجه وی، دې صورت دا ابتلا د گناهونو کفارو جوړېږي. او یا د گناهونو د کفارې دپاره نه وی بلکه درفع درجات دپاره یو صالح مؤمن په مصیبتونو کښې اخته کولې کیږي. صوفیاء کرامو او فرمائیل چې په اولنی صورت کښې بنده باندې د پریشاني کیفیت رازی، او دویم صورت کښې په مصیبت کښې د اخته کیدو باوجود بنده په سکون کښې وی. او رجوع الی الله کښې مزید اضافه کیږي.

حدیث نمبر ۵۳۱۷

۵۳۱۰- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا مِنْ مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا عَنْهُ، حَتَّى الشُّوْكَةُ يُشَاكُّهَا»

ترجمه: رومې حدیث د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها دې، فرماني چې مسلمان ته هېڅ یو مصیبت نه رسي مگر دا چې الله تعالی دهغې به بدله کښې دهغه گناهونه رږوي، تردې چې دده په بدن کښې یو ازغې هم لاړ شي.

۵۳۱۱- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو، حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي عُمَرَ بْنِ حَلْحَلَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصٍ، وَلَا هَمٍّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا أَذًى وَلَا غَمٍّ، حَتَّى الشُّوْكَةُ يُشَاكُّهَا، إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ»

دویم حدیث د حضرت ابوهریره رضی الله عنه دې، فرماني چې نبی کریم ﷺ او فرمائیل: مسلمان ته یو تکلیف، غم او مصیبت نه رسي، تر دې چې دهغه بدن کښې یو ازغې هم لاړ شي نو الله تعالی دا دهغه د گناهونو کفارو جوړوي.

توابعهم ورجال:

دابوالیمان الحکم بن نافع جمعی حالات په بدم الوسی کښې (۱)، دشعیب بن ابی حمزه حالات په بدم الوسی کښې (۲)، دابن شهاب زهري حالات په بدم الوسی کښې (۳)، د عروة بن الزبیر بن العوام حالات په کتاب بدم الوسی (۴) کښې، د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په

(۱) (فتح الباری: ۱۲/۱۲۸، الكنزی المتواری لابن المنیر: ص: ۳۷۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۰۹)

(۲) (کشف الباری: ۱/۶۷۹)

(۳) (کشف الباری: ۱/۸۰۴)

(۴) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۵) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

بده الوسی کنبی^(۱) تیر شوی دی.

د عبدالله بن محمد المسندی حالات په کتاب الایمان^(۲) کنبی، د ابو عامر عبدالملک والعقدی حالات په^(۳) کنبی تیر شوی دی.

قوله: زَهْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ داراوی ابوالمنذر زهیر بن محمد دی، خراسانی مروزی او خرقی ددوی نسبت دی. (خرق، د خاء او راء په فتحې سره) مرو کنبی د یو کلی نوم دی.^(۴)

اساتذه: دوی د زید بن اسلم، شریک بن ابی عمرو عاصم الاحول، عبدالله بن محمد بن عقیل، محمد بن المنکدر، وغیره حضراتو نه روایت کوی.^(۵)

تلامذه: ددوی نه روایت کوونکي عبدالرحمان بن مهدی، یحیی بن ابی بکیر، ابوداؤد الطیالسی وغیرهم حضرات دی.^(۶)

ددوی باره کنبی د حضرات محدثینو واثې ځینې حضرات محدثینو ددوی په حافظه کلام کړې دي.

لیکن امام بخاری رحمه الله علیه په تاریخ صغیر کنبی فرمائی چې اهل شام چې دهغوئ نه کوم روایتونه نقل کړي دي هغه مناکیر دي. خو هغوئ نه چې کوم روایات اهل بصره نقل کړي دي هغه صحیح دي.^(۷)

امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه ددوی باره کنبی د: ثقه ليس به بأس مستقيم الحديث او د مقارب الحديث الفاظ وئيلي دي.^(۸)

ديحیی بن معین رحمه الله علیه د دوی باره کنبی دا اقوال نقل کړي شو دي: صالح لا بأس به ثقه او ضعيف.^(۹)

امام عجلې رحمه الله علیه دهغوئ باره کنبی فرمائی: جائز الحديث ^(۱۰)

^(۱) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

^(۲) (کشف الباری: ۶۵۷/۱)

^(۳) (کشف الباری: ۲۵۷/۱)

^(۴) تهذيب الكمال: رقم الترجمة: ۱۷۸/۲۰۱۹، الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ۲۶۷۵، ۲۷۳/۵ میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۲۹۱۸، ۸۴/۲، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۳۴۸/۳، سير اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۲۷، ۸ (۱۸۷/)

^(۵) تهذيب الكمال: ۱۱۴/۹، تهذيب التهذيب: ۳۴۸/۳، میزان الاعتدال: ۲۹۱۸، ۴۸/۲

^(۶) تهذيب الكمال: ۱۱۴/۹، تهذيب التهذيب: ۳۴۸/۳، میزان الاعتدال: ۲۹۱۸، ۸۴/۲

^(۷) (التاريخ الصغير للامام البخاري: ۱۴۹/۲ تهذيب التهذيب: ۳۸۹/۳، تهذيب الكمال: ۱۱۴/۹)

^(۸) تهذيب الكمال: ۱۱۴/۹، تهذيب التهذيب: ۳۸۹/۳، میزان الاعتدال: ۲۹۱۸، ۸۴/۲

^(۹) تهذيب الكمال: ۱۱۴/۹، تهذيب التهذيب: ۳۸۹/۳، میزان الاعتدال: ۲۹۱۸، ۸۴/۲

^(۱۰) (تهذيب الكمال: ۱۱۴/۹، میزان الاعتدال: ۴۸/۲)

ابو حاتم رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: محله الصدق دلی حفظہ سو..... فباحث بہ من حفظہ فقیہ اُغالیط وما حدث من کتبہ فهو صالح۔^(۱)

امام دارمی رحمۃ اللہ علیہ دھغوی بارہ کنبی فرمائی: ثقہ۔^(۲)

امام نسائی رحمۃ اللہ علیہ یو خانی دوی تہ ضعیف وثیلی دی۔^(۳)

او بل خانی کنبی فرمائی: لیس بالقوی۔^(۴) تاریخ وفات: دوی پہ ۱۶۲ ہجری کنبی وفات شو۔^(۵)

امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ ددوی نہ صرف دوی روایات نقل کری دی۔ یو روایت دا او بل پہ کتاب الاستیذان کنبی دی۔^(۶)

محمد بن عمرو: د محمد بن عمرو بن حلحہ حالات پہ ابواب الاذان (۷) کنبی، عطاء بن یسار

د حالات پہ کتاب الایمان (۸) کنبی، د ابو سعید خدری ؓ حالات پہ کتاب کتاب الایمان (۹) د

ابو ہریرہ حالات پہ کتاب الایمان (۱۰) کنبی تیر شوی دی۔

تشویح: مذکورہ دوارہ احادیث امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دلتہ پہ اول خل ذکر کری دی۔^(۱۱)

قوله: مَا مِنْ مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ: مُصِيبَةٌ: مصیبت پہ اصل کنبی الرمیۃ بالسهم، د غشی پہ نخبنہ لگیدلو تہ وائی۔ بیا دا لفظ مطلقا ہری حادثی دپارہ استعمالیدل شو۔^(۱۲)

(۱) تہذیب الکمال: ۴۱۷/۹، الجرح والتعديل: ۵۲۷/۳، تہذیب التہذیب: ۳۴۹/۳

(۲) تاریخ عثمان بن سعید الدارمی، رقم الترجمة: ۳۴۳، تہذیب التہذیب: ۳۴۹/۳

(۳) تہذیب الکمال: ۴۱۷/۹، تہذیب التہذیب رقم الحديث: ۳۴۹/۳

(۴) (الضعفاء والمتروكين للنسائي: ۲۱۸، تہذیب الکمال: ۴۱۸/۹، تہذیب التہذیب: ۳۴۹/۳، میزان الاعتدال: ۸۴/۲)

(۵) تہذیب الکمال: ۴۱۷/۹، تہذیب التہذیب: ۳۵۰/۳، میزان الاعتدال: ۸۴/۲، سير اعلام النبلاء: ۱۸۷/۸

(۶) (فتح الباری: ۱۳۰/۱۳، عمدة القاری: ۳۱۱/۲۱، الجامع الصحيح للبخاری، کتاب الاستیذان باب قول الله تعالى:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَكُمْ غَيْرَ بُيُوتِكُمْ: ۶۲۲۹)

(۷) (کشف الباری: ۲۰۴/۲)

(۸) (کشف الباری: ۸۲/۲)

(۹) (کشف الباری: ۸۲/۲)

(۱۰) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

(۱۱) ۵۳۱۷، الحديث أخرجه مسلم في كتاب البر والصلة والآداب/باب ثواب المؤمن فيما يُصيبُه من مَرَضٍ، أو حُزْنٍ، أو نَحْوِ ذَلِكَ حَتَّى الشَّوْكَ يُشَاكِهَارَقَم: ۲۵۷۲، وأخرجه الترمذی فی کتاب الْجَنَائِزِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَابُ مَا جَاءَ فِي ثَوَابِ التَّوْبِ الرَّيْضِ (رقم الحديث- ۹۶۵) جامع الأصول الأشربة رقم الحديث: ۳۴۱،

(۵۷۹/۹)

(۱۲) (عمدة القاری: ۸۰)

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی: المصیبة معناها اللغوی مایتنزل بالإنسان من الهلاک ولبکروه،
لکن المراد منها ههنا معناها العربی وهو مایتنزل به من البکروهات. (۱)

امام راغب رحمه الله علیه فرمائی چې لفظ اصاب دخیر او شر دواړو دپاره مستعمل دي. چنانچه قرآن کریم کښې دی: (إِنْ تُصِيبْكَ حَسَنَةٌ تَوَهُّمْ وَإِنْ تُصِيبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرًا مِنْ قَبْلٍ..... الخ) (۲)

که تاسو ته څه خیر اورسی نو په هغوی بدلگی، او که تاسو ته څه مصیبت اورسی نو هغوی وائی مونږ د اول نه خپل کار کړې وو.

ځینې حضرات فرمائی چې په دواړو کښې خو استعمالیږي لیکن مشتق مته د دواړو جدا جدا دي. (إضافة الخیر: د صوب ته ماخوځ ده، صوب د ضرورت په قدر نازلیدونکی باران ته وائی. او (إضافة الخیر الشر): د إضافة السهم نه ماخوځ دی. (۳)

قوله: إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِمَا عَنَّهُ: د مسند احمد په روایت کښې دی: [لَا كَانَ كَفَّارَةً لَذَنْبِهِ. (۴)]

شيخ عز الدين بن عبد السلام فرمائی چې د اجر و ثواب تعلق د انسان خپل کسب سره دي، لهذا په دې کښې د مصائبو او تکالیفو څه دخل نشته دي. خو که هغه په دې صبر او کړي نو هغه ته به په دې صبر اجر ملاوړي. (۵)

د علامه قرطبي رحمه الله علیه رائي هم داده چې مرض به هله كفاره جوړيږي او مريض به د اجر ثواب مستحق جوړيږي كله چې مريض د ثواب په نيت سره صبر او کړي. چنانچه هغوی فرمائی:

أن الأمراض والأحزان وإن دقت والبصائب وإن قلت، أجزأ المؤمن على جميعها وكفرت عنه بذلك عطاياة حتى يشي على الأرض وليست عطية لكن هذا كله إذا صبر بالصواب واحتسب. (۶)

ليکن نور علماء کرامو ددې ترذيد کړې دي، او وييلي يی دي چې په احاديث صريحه کښې مطلقا د اجر و ثواب وعده ده. که په دې يو کس صبر او کړي او نه که، راضی وی او که نه. چنانچه علامه قرافي رحمه الله علیه فرمائی:

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۷۵/۲۰، فتح الباری: ۱۲۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۱۰/۲۱)

(۲) (سورة التوبة: ۵۰، فتح الباری: ۱۲۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۱۰/۲۱)

(۳) (فتح الباری: ۱۲۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۱۰/۲۱)

(۴) (مسند احمد، مسند عائشة الصديقة رضی الله عنها رقم الحديث: ۲۵۳۳۸، فتح الباری: ۱۲۹/۱۳)

(۵) (فتح الباری: ۱۳۰/۱۳)

(۶) (المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم کتاب البر والصلة ماجاء فی ثواب المرضى: ۵۴۶/۶)

کفار اتجو مسواہ اتعن بها الرضا أم لا، لكن إن اتعن بها الرضا عظم التكفير (۱) (۱)
یعنی مصائب گناہونو دپارہ کفارہ دی، کہ پہ دے رضا وی او کہ نہ، لیکن کہ مصیبت
کنبی اختہ پہ رضا راضی وی، صابر وی، نو ددی پہ وجہ دہغہ اجر زیاتیبی، او ہغہ مرض
دپیرو گناہونو دپارہ کفارہ جویریبی.
بہر حال کہ د یو کس گناہونہ وی نو مصائب د ہغہ دپارہ کفارہ جویریبی. او کہ دہغہ
گناہونہ نہ وی نو ہغہ مصائب د ہغہ دپارہ د رفع درجاتو سبب جویریبی. (۲)
علامہ قرافی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ کوم کس پہ مصیبت کنبی وی نو ہغہ تہ دا وئیل
مناسب نہ دی: جعل الله هذه البصية كفارة لذنبك. خُکَہ چہ ہر کلہ شریعت مصیبت لہ کفارہ
جوہہ کرے دہ نو دوبارہ ددی دعا ضرورت باقی نہ پاتی کیپی. (۳)
قوله: حَتَّى الشُّوْكَ يُشَاكُّهَا: الشُّوْكَ: دا مرفوع ہم وئیلے شی، ہغہ وخت بہ الشُّوْكَ مبتدا وی او
يُشَاكُّهَا بہ ددی خبر وی.

او دا مجرور ہم وئیلے شی، پہ ہغہ وخت کنبی بہ د حَتَّى عاطفہ وی، یا پہ معنی د یں وی، او
ددی مابعد بہ حال وی.
علامہ زرکشی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ دا منصوب ہم وئیلے شی. او پہ ہغہ وخت کنبی
بہ دا د فاعل مقدر مفعول وی یعنی حق یجد الشوكة. (۴)

قوله: يَشَاكُّهَا: يشاك، د یقال پہ وزن د مضارع مجهول صیغہ دہ. شاک، د نصر نہ لازمہ او
متعدی دوارو طریقو سرہ استعمالیوی. ازغی تومبل، ازغی تلل. (۵)

حافظ ابن حجر رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ دا پہ اصل کنبی يشاك بها دے باء جارہ لہ حذف
کری شوی دہ او فعل دے سرہ براہ راست یو خاتی کری شوی دے. دے تہ حذف وایصال وائی.
حافظ ابن حجر رحمۃ اللہ علیہ ددی ترجمہ کری دہ. آی یشوکہ غیرہا بها یعنی بل خوک یں ازغی
او تومی.

لیکن حدیث شریف کنبی معنی عام دہ. کہ پخپل ازغی لاری شی او کہ بل خوک او تومی (۶)
د ترجمۃ الباب سرہ مناسبت: حدیث مبارک د ترجمۃ الباب سرہ مناسبت واضح دے. (۷)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۰)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۰)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۰)

(۴) (مرقاۃ المفاتیح کتاب الجنائز باب عیادۃ المریض وثو المریض: ۱۶/۴، شرح الطیبی، کتاب الجنائز باب عیادۃ
المریض وثواب المریض: ۲۹۷/۳، فتح الباری: ۱۳/۱۲۹، عمدۃ القاری: ۲۱/۳۱۰)

(۵) (لسان العرب باب الشین: ۲۴۱/۷، عمدۃ القاری: ۲۱/۳۱۰)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۰، عمدۃ القاری: ۲۱/۳۱۰، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۶۷)

(۷) (عمدۃ القاری: ۲۱/۳۱۰)

قوله: مَا يُصِيبُ الْبَلِيغَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ: نَصَبٌ دُتْعِبُ په معنی دې، او وزنا هم د تعب پشان دې، په معنی د سترې والې، مشقت (۱)

قوله: وَصَبٌ: (د واژ او صاد په فتحې سره) مرض ته وائی. ځینې حضرات فرمائی چې وَصَبٌ مرض لازم ته وائی چې اولګی او بیا نه ختمیږي. (۲)

قوله: وَلَا هَمٌّ وَلَا حُزْنٌ: هَمٌّ: (دهاء په فتحې سره او په میم مشدد سره) په معنی د حزن او حزن (دحاه او زاء په فتحې سره)، همداشان د حاء په ضمې او دراء په سکون سره، نقیض الفرم (۳)

ځینی حضرات د هم او حزن په مینځ کښې فرق بیان کړې دې.

قوله: هَمٌّ: دیوې خطرناکې او نقصانی معاملې نه پس فکر کولو سره چې کومه پریشان پیدا کیږي هغې ته هَمٌّ وئیلې کیږي. (۴)

قوله: غَمٌّ: دیو غمژنې واقعې نه پس چی د انسان په زړه کښې کوم تکلیف پیدا کیږي، هغې ته غم وائی.

قوله: حُزْنٌ: دهغه خیز د مفقود کیدو په وجه لاحق کیږي د کوم مفقود کیدل چې یو بنده دپاره شاق وی. (۵)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۶)
حدیث نمبر: ۵۳۱۹/۵۳۲۰

۵۳۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ سَعْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص: ۵۴] قَالَ: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالْخَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ، تَقِيَتْهَا الرِّيحُ مَرَّةً، وَتَعْدِلُهَا مَرَّةً، وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ كَالْأَرْزَةِ، لَا تَزَالُ حَتَّى يَكُونَ انْجِعَافُهَا مَرَّةً وَاحِدَةً» وَقَالَ زَكَرِيَّا: حَدَّثَنِي سَعْدٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ كَعْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ترجمه: حضرت کعب رضی اللہ عنہ فرمائی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمائی: د مؤمن مثال د پټی دونو پشان دې، چې هوايي اخوا ديخوا ټیټوی او کله یی نیغوی، او د منافق مثال د صنوبر د ونې په شان دې چې همیشہ نیغه قائمه وی. تردې چې په یو ځل دبیخه راوړی.

(۱) (لسان العرب باب النون: ۱۵۴/۱۴، شرح الکرمانی: ۱۷۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۳۱، عمدة القاری: ۳۱۱/۲۱)

(۲) (النهاية لابن اثیر حرف الواو: ۸۵۳/۲، شرح الکرمانی: ۱۷۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۳۱)

(۳) (لسان العرب: ۱۳۷/۱۵، لسان العرب باب الحاء: ۱۵۸/۳)

(۴) (شرح الکرمانی: ۱۷۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۳۱، عمدة القاری: ۳۱۱/۲۱)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۷۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۳۱، عمدة القاری: ۳۱۱/۲۱)

(۶) (عمدة القاری: ۳۱۱/۲۱)

۳۳۳- حَدَّثَنَا اِبْرَاهِيْمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْحَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ، مِنْ حَيْثُ أَتَتْهَا الرِّيحُ كَفَّتْهَا، فَإِذَا اعْتَدَلَتْ تَكَفَّى بِالْبَلَاءِ، وَالْفَاجِرُ كَالْأَرْزَةِ، صَمَاءٌ مُعْتَدِلَةٌ، حَتَّى يَقْعِمَهَا اللَّهُ إِذَا شَاءَ».

دویم حدیث د حضرت ابوهریره ؓ دې فرمائی چې رسول کریم ﷺ او فرمائیل د مؤمن مثال د پتی دونو پشان دې، چې دکومه طرفه هوا رازی نو هغه تیتوی، او کله چې هوا اودریږی نو هغه نیغیږی، او د فاجر مثال د صنوبر دونې په شان دې، کوم چې تېوس او نیغ ولاړوی، تر دې چې الله تعالی دا په یو ځل د بیخه راوباسی چې کله اوغواړی. تراجم وچال:

د مسدد بن مسرهد حالات حالات په کتاب الایمان کښې، (۱) د یحیی بن سعید القطان حالات په کتاب الایمان کښې، (۲) د سفیان ثوری رحمه الله علیه حالات په کتاب الایمان کښې، (۳) د سعد بن ابراهیم بن عبد الرحمان بن عوف حالات په کتاب الوضوء (۴) کښې، د عبد الله بن کعب حالات په کتاب الصلاة (۵) کښې، د کعب بن مالک انصاری ؓ حالات په کتاب الصلوة (۶) کښې تیر شوی دی.

د ابراهیم بن المنذر حالات په کتاب العلم (۷) کښې، د محمد بن فلیح حالات په کتاب العلم (۸) کښې، د فلیح بن سلیمان مدنی حالات په کتاب العلم (۹) کښې، د هلال بن علی حالات په کتاب العلم (۱۰) کښې، د ابوهریره حالات په کتاب الایمان (۱۱) کښې تیر شوی دی. تشویح: د باب دواړه احادیث امام بخاری رحمه الله علیه دلته په رومبی ځل ذکر کړی

(۱) (کشف الباری: ۲/۲)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۸۲)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۵۷)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۴۳)

(۷) (کشف الباری: ۵۸/۳)

(۸) (کشف الباری: ۵۵/۳)

(۹) (کشف الباری: ۵۵/۳)

(۱۰) (کشف الباری: ۶۲/۳)

(۱۱) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

دی. (۱)

قوله: مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالْخَامَةِ: غَامَةٍ: د خوم نه، تازو او راتوکیدونکې شینکې او ونې ته وائی. (۲)

مسند احمد کښې روایت دي: مثل المؤمن مثل الخامة تحمر مرة وتصفى أخرى (۳)
یعنی دمومن مثال دونې دي، کله خو دا سره او زرخیزه وی او کله زیره او مراوې شی.
قوله: تَقْوُّهَا الرِّيحُ مَرَّةً، وَتَقْدِّهَا مَرَّةً: تَقْوُّهَا: دا باب تفعیل نه د مضارع واحد مؤنث صیغه ده. ددې ماده ده. په معنی د راجع دي، اوفاء متعددي، باب تفعیل نه، ددې معنی ته حرکت ورکول، ټیټول، او مائل کول. (۴)
قوله: تَقْدِّهَا مَرَّةً: تَقْدِّلُ: د باب ضرب نه، په معنی د نیغول، برابرول. (۵) یعنی هوا، (دا ونه) کله راتیټوی او کله یې نیغوی.

قوله: مَثَلُ السَّافِقِ كَالْأَرْزَةِ: د باب په رومبی روایت کښې د منافق او دویم روایت کښې فاجر او د صحیح مسلم په روایت کښې د الکافر لفظ دي. (۶)

قوله: أَرْزَةٍ: د دهمزه په فتحې سره او د راء په سکون سره د صنوبر ونې ته وائی. ځینې حضرات فرمائی چې دا یو مضبوطه ونه وی، او هوا دا نه شی خوزولې. (۷)

قوله: أَنْجَحًا أَوْ بَأْسًا: د جحف، یجفف نه د باب انفعال مصدر دي، د بیخه راوتلو ته وائی. (۸)
مطلب: مطلب دادې چې په مؤمن آفتونه او مصیبتونه رازی، کله صحت مند، کله بیمار، کله خوشحاله، کله خفه، کله مالداره او کله غریب وی. هغه په یو حالت برقرار نه پاتې

(۱) (۵۳۱۹- الحديث أخرجه مسلم في كتاب صفات المنافقين/بابُ مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالْأَرْزَةِ وَمَثَلُ الْكَافِرِ كَشَجَرِ الْأَرْزِ رقم الحديث- ۲۸۱۰) وأخرجه النسائي في السنن الكبرى في الطب، باب مَثَلُ الْمُؤْمِنِ رقم الحديث: ۷۴۷۹. جامع الأصول الأشرية رقم الحديث: ۵۹، ۲۷۳/۱

(۲) (۵۳۲۰- الحديث أخرجه البخاري أيضا في كتاب التوحيد/بابُ في الشَّيْئَةِ وَالْإِرَادَةِ: {وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ} رقم الحديث- ۷۴۶۶. وأخرجه الترمذي أبواب الأَثَالِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/بابُ مَا جَاءَ فِي مَثَلِ الْمُؤْمِنِ الْقَارِي لِلْقُرْآنِ وَغَيْرِ الْقَارِي (رقم الحديث- ۲۸۶۶). جامع الأصول الأشرية رقم الحديث: ۵۸، ۲۷۲/۱)
(۳) (لسان العرب بابُ الخاء: ۲۵۲/۴. شرح الكرماني: ۱۷۷/۲۰. فتح الباري: ۱۳۱/۱۳. عمدة القاري: ۳۱۲/۲۱)

(۴) (مسند الامام احمد بن حنبل: رقم الحديث: ۲۱۲۸۲. عمدة القاري: ۳۱۲/۲۱)
(۵) (لسان العرب بابُ الفاء: ۳۶۰/۱۰. شرح الكرماني: ۱۷۷/۲۰. فتح الباري: ۱۳۱/۱۳. عمدة القاري: ۳۱۲/۲۱)
(۶) (تاج العروس، فصل العين من باب اللام: ۹/۸)

(۷) (الجامع الصحيح للمسلم كتاب صفات المنافقين/بابُ مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالْأَرْزَةِ رقم الحديث: ۲۸۱۰. فتح الباري: ۱۳۲/۱۳)

(۸) (شرح الكرماني: ۱۷۷/۲۰. لسان العرب بابُ الهمزة: ۱۱۴/۱. فتح الباري: ۱۳۲/۱۳. عمدة القاري: ۱۳۲/۲۱)
(۹) (لسان العرب بابُ الجيم: ۲۹۹/۲. شرح الكرماني: ۱۷۷/۲۰. فتح الباري: ۱۳۲/۱۳. عمدة القاري: ۱۳۲/۲۱)

کیږي. څنگه چې یو شینکې تازه راوټو کیږي او دمخلفو طرفونو نه په هغې هوا لگي او دا خوزوی راخوزي، داشان په مؤمن هم مختلف مصیبتونه رازي، او همیشه آسوده حال او خوشحاله نه وي.

لیکن کله چې به مؤمن مصیبت راشي نو هغه دالله تعالیٰ د رحم و کرم څخه نه مایوسه کیږي، صبر کوي، او الله تعالیٰ نه د اجر او خیر امید ساتي. د کله به هغه مصیبت راشي نو شکر کوي، بهر حال مؤمن به خوشحالی، کنې شکر او په مصیبت کنې صبر کوي.

حالانکه منافق په مزو کنې وي هغه ښه صحت مند او روغ رمنډ وي، یکدم پرې مرګ راشي او د هغه دژوند شمع مړه شي، د آخرت په نعمتونو کنې دهغه هیڅ حصه نه وي (۱).

دمؤمن او منافق دا مثال دغالب په اعتبار سره بیان کړې شوي دي. ګني داسې کیدشي چې مؤمن هم وي او الله تعالیٰ هغه د هر قسمه مصیبتونو او بلاګانو نه په امن کنې ساتلې وي. داشان ډیر منافقان داسې هم کیدشي کوم چې په مصیبتونو او غمونو کنې ډوب وي.

چنانچه حافظ ابن حجر رحمة الله علیه فرمائي: وهذا فی الغالب من حال الاثین (۲).

دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت کالعامۃ من الزرع په وجه دي. یعنی څنگه چې د یو ونې حالت یو نشي کیدې، کله شنه وي او کله زیره، داشان مؤمن هم کله تندرست وي او که کمزوري بیمار (۳).

قوله: وَقَالَ زَكَرِيَّا: حَدَّثَنِي سَعْدٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ كَعْبٍ: عَنْ أَبِيهِ كَعْبٍ:

دتعليق تخويج: دا تعليق امام مسلم رحمة الله علیه موصولاً نقل کړې دي (۴).

تعليق او حدیث موصول کنې فرق:

دې تعليق کنې او د باب د رومبي حدیث په موصول کنې دوه فرقونه دي

① حدیث موصول کنې سفیان عن سعد عننه ده او تعليق کنې زکریا حدیثی سعد دتحدیث تصریح ده.

② تعليق کنې حدیثی ابن کعب دي، ابن مبهم دي او موصول کنې عبدالله بن کعب عن ابیه د ابن د نوم ذکر کړې شوي دي. دغه شان د تعليق نه د تحدیث تصریح معلومه شوه، او حدیث موصول نه دتعليق کنې مبهم نوم معلوم شو. (۵)

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۷۷/۲۰، شرح ابن بطلال: ۳۷۲/۹، فتح الباری: ۱۳/۱۳۲، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۲، إرشاد

الساری: ۱۲/۳۷۶)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۲)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۳۱۱)

(۴) (الجامع الصحیح لمسلم کتاب صفات المؤمنین /بابُ مَثَلُ الْمُؤْمِنِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۸۱۰، تغلیق التعلیق: ۳۳/۵،

فتح الباری: ۱۳/۱۳۲، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۳)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۲، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۳، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۶)

قوله: أَتَتْهَا الرَّبُّ كَقَاتِلًا: تَهَاك: دباب فتح نه، یکفو، کهام، واپس کیدل، الته کیدل. (۱)
قوله: فَإِذَا اعْتَدَلْتُ تَكْفًا بِالنَّهَارِ: قاضی عیاض رحمة الله علیه فرمائی: چې د اعتدلت په خانی
صحیح انقلب دې او تکفابالنهادر، دا د مؤمن صفت دې. (۲)

حافظ ابن حجر رحمة الله علیه فرمائی: په عبارت کنبې دا احتمال دې إذا اعتدلت، دشرط
وی او جزا محذوف وی، تقدیری عبادت به داشان وی. إذا اعتدلت الیوم استقامت الغامة: یعنی
هغه هوا چې کله واپس شی نو هغه شینکې نیغ شی اودې نه پس تکفابالنهادر داد مؤمن صفت دې.
یعنی مؤمن هم په آفت سره داشان واپس کیږی. او کله چې آفت لار شی نو هغه دالله تعالی
شکر ادا کړی او نیغ اودریږی. (۳)

او ددې احتمال تائید تَكْفًا بِالنَّهَارِ، دا د مؤمن صفت دې، په کتاب التوحید د روایت نه کیږی،
په هغې کنبې دی: فَإِذَا سَكَنَتْ اعْتَدَلْتُ، وَكَذَلِكَ الْمُؤْمِنُ يَكْفًا بِالنَّهَارِ. (۴)

دې روایت کنبې هم يَكْفًا بِالنَّهَارِ لره د مؤمن وصف جوړ کړې شوې دې.
قوله: وَالْقَاسِرُ كَالْأَرْزَةِ، صَمَاءٌ مُعْتَدِلَةٌ: فاجر نه دلته مراد کافر دې. (۵)

قوله: صَمَاءٌ: د صَمَاءٌ معنی د شدید ده. (۶)

قوله: حَتَّى يَفْصَحَ: قُصِمَ دباب ضرب نه دې، ددې معنی ده ماتول، (۷) دلته ددې نه مراد ختمول،
دروح د بدن نه وتل دی. (۸)

دترجمة الباب سوره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سوره مناسبت مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالْغَامَةِ
مِنْ الْأَزْجِ په وجه دې. (۹)

(۱) (لسان العرب باب الکاف: ۱۱۳/۱۲، فتح الباری: ۱۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۳، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۷)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۳)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۳)

(۴) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب التوحید باب فی المشیة الارادة رقم الحدیث: ۷۴۶۶، فتح الباری: ۱۳/۱۳)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۳)

(۶) (لسان العرب باب الصاد: ۷/۴۱۰، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۷۷، فتح الباری: ۱۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۳)

(۷) (لسان العرب باب القاف: ۱۱/۱۹۷)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۳)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱/۳۱۳)

حدیث نمبر: ۵۳۲۱

۵۳۲۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَفْصَعَةَ، أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ يَسَارٍ أَبَا الْحَبَابِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ يُرِدَ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُصِيبْ مِنْهُ»

ترجمہ: حضرت ابوہریرہ رضی اللہ عنہ نہ روایت دی، فرمائی چې حضور ﷺ او فرمائیل: اللہ تعالیٰ چې یو کس سرہ د نبی کریم ﷺ کولو ارادہ او کړی نو هغه په مصیبت کښې اخته کړی. (چې ددې مصیبت په وجه د هغه گناهونه معاف او د هغه درجات زیات شی)
تو اجم و جال:

ذ عبد الله بن يوسف تنیسى حالات په پدم الوسى کښې^(۱) دامام مالک بن انس حالات په پدم الوسى کښې^(۲) دمحمد بن عبد الله بن عبد الرحمان حالات په کتاب الوکاة^(۳) کښې، د سعید بن یسار حالات په کتاب الوکاة^(۴) کښې، د ابوهریره حالات په کتاب الايمان^(۵) کښې، تیر شوی دی. تشویح: دا حدیث مبارک امام بخاری رحمه الله علیه دلته په اول ځل ذکر کړې دې^(۶)،
قوله: من یرد الله به خیرا یصیب منه:

یصیب منه- نحوی تحقیق.

قوله: یصیب منه- کښې دوه قولونه دی:

اول قول: یصیب (د یاء په ضمی او د صاد په کسری سره) د باب افعال نه د واحد ذکر غائب صیغه ده. په دې کښې دننه ضمیر مستتر فاعل دې. کوم چې د الله طرفته راجع دې، او د منه ضمیر من یرد الله کښې د من طرف ته راجع دې.

مطلب به دا وی چې الله تعالی هغه کس په مصیبت کښې اخته کوی، عامو محدثینو هم دا قول اختیار کړې دې^(۷).

دویم قول: د دویم قول مطابق یصیب (د یاء په ضمی او د صاد په فتحي سره) دمضارع مجهول صیغه ده. په دې صورت کښې منه لره هم نائب فاعل جوړولې شی، او یصیب کښې دننه ضمیر

(۱) (کشف الباری: ۲۸۹/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۹۰/۱)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۴۵۹)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۴۱۰)

(۵) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

(۶) (الحدیث أخرجه النسائي في السنن الكبرى كتاب الطب باب الطب: رقم الحدیث: ۷۴۷۸. جامع الأصول

الأشربة رقم الحدیث: ۵۸۵/۹. ۷۳۵۳)

(۷) (إرشاد الساری: ۳۷۷/۱۲. فتح الباری: ۱۳۴/۱۳. عمدة القاری: ۳۱۴/۲۱)

مستتر لره هم نائب فاعل جوړولې شی کوم چې به من طرف ته راجع وی. بیا د منه ضمیر به الله طرف ته راجع وی، په دې صورت کېنې به مطلب دا وی چې هغه کس دالله تعالی دطرفه په مصیبت کېنې اخته کولې کیږی.

علامه طیبی رحمه الله علیه دې لره د ادب سره زیات مناسب ګرځولی دی. ځکه چې په دې کېنې د مصیبت نسبت د الله تعالی طرف ته نه دې کړې شوي. څنگه چې دقرآن کریم آیت مبارک کېنې دی: **وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ** (۱) په دې کېنې دمرض نسبت خپل ځان طرف ته او شفاء نسبت د الله تعالی طرف ته شوي دي. (۲)

لیکن داوول قول تائید د امام احمد رحمه الله علیه د روایت نه کیږی، په هغې کېنې دی: **إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ مِنْ صِدْقِهِ الصِّدْقُ مِنْ جُودِهِ الْجُودُ**. (۳)

دې حدیث مبارک کېنې صراحتا ابتلاهم دی. او ددې نه د اول قول تائید کیږی. (۴)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د یسب منه په وجه دي. (۵)

۳= بَابُ شِدَّةِ الْمَرَضِ

حدیث نمبر: ۵۳۲۲/۵۳۲۳

۵۳۲۲- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ حَدَّثَنِ بْنِ يَرْبُوتَ بْنِ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

ترجمه: رومبي روایت د حضرت عائشه صديقه رضي الله عنها دي، فرماني چې ما هيڅ څوک داسي نه دي ليدلي چې دهغه د مرض شدت د رسول کریم ﷺ نه زیات وي.

۵۳۲۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِسْرَافِيلَ بْنِ التَّيْمِيِّ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ، وَهُوَ يَوْعَكَ وَغَكَا شَدِيدًا، وَقُلْتُ: إِنَّكَ لَتَوَعَكَ وَغَكَا شَدِيدًا، قُلْتُ: إِنَّ ذَلِكَ بَأْسٌ لَكَ أَجْرَيْنِ؟ قَالَ: «أَجَلٌ، مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَدَى إِلَّا حَاكَ اللَّهُ عَنْهُ عَطَايَا، كَمَا تَحَاكَ وَرَقُ الشَّجَرِ»

دويم روایت دحضرت عبد الله بن مسعود رضی الله عنه مروي دي، فرماني چې زه د حضرت رسول

(۱) (سورة الشعراء: ۸۰)

(۲) (شرح الطیبی کتاب الجنائز باب عیادة المریض: ۲۹۶/۳، فتح الباری: ۱۳/ ۱۳۴، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۱۴، إرشاد

الساری: ۱۲/ ۳۷۷)

(۳) (مسند الإمام أحمد بن حنبل، حدیث محمود بن لیبید رقم الحدیث: ۲۳۶۴۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۳۴)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۱۴)

کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شوم، په دغه وخت کښې د حضور نبی کریم ﷺ سخته تبه وه. ما عرض او کړو اې د الله رسول ﷺ استاسو خو ډیره زیاته تبه ده؟ رسول کریم ﷺ او فرمائیل چې آو زما دومره تبه ده خومره په تاسو کښې د دوو کسانو وی. ما عرض او کړو چې دا په دې وجه چې تاسو ته به دوه اجر و نه ملاوېږي. نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې آو، یو مسلمان ته یو تکلیف نه رسی مگر دا چې الله تعالی ددې په ذریعه د هغه گناهونه داسې رڼوی څنګه چې د ونې پانړې رڼیږي.
تراهم رجال:

دقبیصه بن عقبه حالات په کتاب الایمان ^(۱) کښې، دسفیان ثوری رحمة الله علیه حالات په کتاب الایمان کښې، ^(۲) داعمش سلیمان بن مهران حالات په کتاب الایمان ^(۳) کښې، دایوب محمد بن بشر بن محمد السختیانی حالات په کتاب الایمان ^(۴)، دعبدالله بن المبارک حالات په بده الوحی ^(۵) کښې، داامیر المؤمنین شعبه بن الحجاج الوردعتکی واسطی بصری ^(۶) حالات په کتاب الایمان ^(۷)، دابو وائل شقیق بن سلمه حالات په کتاب الایمان ^(۸) کښې، دمسروق بن الاجدع حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی ^(۹)، دحضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په بده الوحی کښې ^(۱۰) تیر شوی دی.

دمحمد بن یوسف فریابی حالات په کتاب العلم ^(۱۱) کښې، دابراهیم بن یزید التیمی حالات په کتاب الایمان کښې، ^(۱۲) دحارث بن سويد حالات په کتاب الاشربه ^(۱۳) کښې، دعبدالله بن مسعود ^(۱۴) حالات په کتاب الایمان ^(۱۵) کښې، تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری: ۲/۲۷۵)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۵۱)

(۴) (کشف الباری: ۲/۴۶۵)

(۵) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

(۶) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

(۷) (کشف الباری: ۲۸/۵۵۹)

(۸) (کشف الباری: ۲/۲۸۱)

(۹) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۲/۲۵۲)

(۱۱) (کشف الباری: ۲/۵۴۴)

(۱۲) (کشف الباری: ص:)

(۱۳) (کشف الباری: ۲/۲۵۷)

تشریح: د ترجمه الباب مقصد:

د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دا بیانول دی چې په شدت مرض کښې خومره فضیلت او ثواب دي. (۱)

د باب دواړه حدیثونه دلته امام بخاری رحمه الله علیه په رومبې ځل بیان کړی دي. (۲)

قوله: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ: دابو ذر په نسخه کښې د أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ په ځانې التَّوَجُّعُ عَلَيْهِ أَشَدَّ دي. (۳)

دې صورت کښې به الوجع مبتدا او أَشَدَّ ددې خبر وی، دا پورا جمله مَا رَأَيْتُ دپاره مفعول ثاني دي اِبتَاءً رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ دجعا من رسول الله ﷺ. (۴)

قوله: الْوَجَعُ: (د واؤ او جیم په فتحې سره)، عرب هر درد او وجع ته مرض وائی. (۵)

قوله: وَهُوَ يُوعَكُ وَعَكًا شَدِيدًا: وک (د عین په فتحې او سکون سره) تبه، دتبی تکلیف، د تبی شدت او د تبی حرارت دپاره استعمالیږي. (۶)

قوله: حَاتَّ اللَّهُ عَنْهُ خَطَايَا: حَاتَّ: باب مفاعله نه دي، اصل کښې حاتت وو، یو تاء په بله تاء ادغام او کړې شو، حات شو، د حات معنی څنډول او خورول ده. (۷)

سوال: دلته دا شبه کیدیشی چې حضرت عبدالله بن مسعود ؓ تپوس کړې وو چې آیا تاسو

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۵، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۸)

(۲) (۵۳۲۲): الحديث أخرجه المسلم في كتاب البر والصلة والآداب/باب ثواب المؤمن فيما يصيبه من مرض، أو حزن، أو نحو ذلك حتى الشوكة يشاكها (رقم الحديث = ۲۵۷۰) وأخرجه النسائي في كتاب الطب باب شدة المرض رقم الحديث: ۷۴۸۴. وأخرجه ابن ماجه في كتاب الجنائز/باب ما جاء في ذكر مرض رسول الله صلى الله عليه وسلم (رقم الحديث- ۱۶۲۲)

(۳) (۵۳۲۳): الحديث أخرجه البخاري في المرضي أيضا، باب أشد الناس بلاء الأنبياء الأمثل للأمثل فلأمثل رقم الحديث: ۵۳۲۴. وأيضاً في باب وضع اليد على المريض رقم الحديث: ۵۳۳۶. وأيضاً في باب ما يقال للمريض وما يجب رقم الحديث: ۵۳۳۷. وأيضاً في باب ما رخص للمريض رقم الحديث: ۵۳۴۳. وأخرجه المسلم في كتاب البر والصلة والآداب/باب ثواب المؤمن فيما يصيبه من مرض، أو حزن، أو نحو ذلك حتى الشوكة يشاكها (رقم الحديث = ۲۵۷۱) وأخرجه النسائي في كتاب الطب باب شدة المرض رقم الحديث: ۷۴۸۴

(۴) (إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۸)

(۵) (إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۸، شرح الطیبي کتاب الجنائز باب عبادة المريض: ۲۹۸/۳)

(۶) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۷۹، فتح الباری: ۱۳/۱۳۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۴، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۸)

(۷) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۷۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۵، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۹، لسان العرب باب الواز: ۳۴۶/۱۵)

(۸) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۷۹، فتح الباری: ۱۳/۱۳۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۵، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۹، لسان العرب باب العاء: ۳/۳۸)

ته به دوچند اجر ملاویری؟ نو دوی اوفرمائیل آؤ دوچند اجر به ملاویری. اوحاک الله عنه خطایاؤ ددې آخری جملې نه معلویری چې داجر ملاویدو په ځانې به گناهونه ختمیږي.

جواب: ددې جواب دادې چې حضرت نبی کریم ﷺ اهل اوفرمائیل او اول ئې ددې تصدیق اوکړو، چې آؤ دې سره به دوچند اجر ملاویری، او دې نه پس ئې یو نوې خبره اوفرمائیل به چې دادیو بنده د گناهونو د معاف کیدو سبب هم دې. (۱)

مرض دوقع درجات او دحط خطیئات دواړو سبب دې: زمونږ د اکثرو علماء کرام مسلک دادې چې شدت او مصیبت سره د بنده گناهونه هم معاف کیږي، او اجر او ثواب هم ملاویږي، خوځنې حضرات فرمائي چې بیمارئي سره صرف گناهونه معاف کیږي. (۲)
امام ابو داؤد رحمه الله علیه یو مرفوع روایت نقل کړې دې فرمائي:

«إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا سَبَقَتْ لَهُ مِنَ اللَّهِ مَثْوً، لَمْ يَنْفَعْهَا بَعَثِلُهُ إِلَّا اللَّهُ جَسَدُهُ، أَوْ لِي مَالِهِ، أَوْ لِي وَلَدٍ» قَالَ أَبُو دَاوُدَ: زَادَ ابْنُ عُقَيْلٍ: «ثُمَّ صَبَّرَ عَلَى ذَلِكَ. ثُمَّ اتَّقَى. حَتَّى يُبْلِغَهُ الْمَثْوَى الَّتِي سَبَقَتْ لَهُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى» (۳)

نبی کریم ﷺ اوفرمائیل: بنده دپاره دپاره دالله تعالی دطرفه (جنت کنبې، چې کوم عظیم درجه مقدر وي او هغه دا دخپل عمل په ذریعه نشي حاصلولې، نو الله تعالی دده بدن یا دده مال یا دده اولاد په مصیبت او پریشانۍ کنبې اخته کوي. او بیا هغه ته د صبر توفیق ورکوي، تر دې چې دې هغه درجې ته اورسیږي کوم چې دده دپاره د الله تعالی د طرفه مقدر وه. امام طبرانی رحمه الله علیه یو روایت نقل کړې دې فرمائي:

من أعطى فشكر وابتلى فصبر، وظم فاستغفر، وظم فقفر، ثم سكت فقالوا يا رسول الله ﷺ! ماله قال: أولئك لهم الأمن وهم مهتدون. (۴)

نبی کریم ﷺ اوفرمائیل اوفرمائیل چې چاته نعمت عطا کړې شو او هغه شکر ادا کړو، او په یو مصیبت کنبې اخته شو، نو په هغې یې صبر اوکړو، او په چا یې ظلم اوکړو او هغه نه یې معافی اوغوښتله، اوچارې ظلم اوکړو نو هغه یې معاف کړو، بیا رسول کریم ﷺ خاموش شو، نو صحابه کرامو تبوس او کړو دهغه دپاره څه (بدله) ده. نو نبی کریم ﷺ آیت تلاوت کړو چې هم دا خلق دې دپاره امن دې او هم دوی په نیغه لار دی.
امام مسلم رحمه الله علیه دحضرت صهیب ؓ یو روایت نقل کړې دې، نبی کریم ﷺ اوفرمائیل:

(۱) (شرح الکرماني: ۱۷۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۱۵/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۳۱۵/۲۱)

(۳) (سنن ابی داؤد کتاب الجنائز / باب الأثرأرض المکفرة للذنوب رقم الحدیث: ۳۰۹۰، فتح الباری: ۱۳۵/۱۳)

(۴) (المعجم الكبير للطبرانی سخرة الأزدی، رقم الحدیث: ۶۱۳، فتح الباری: ۱۳۵/۱۳)

«عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ، إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَرَّاهُ فَشَكَرَ، فَلَهُ أَجْرٌ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ، فَصَبَرَ أَجْرُهُ فِكْلٌ قَسَاءُ اللَّهِ لِلْمُسْلِمِ خَيْرٌ» (۱)

د مؤمن هم څه عجيبه شان دې چې دهغه په هر حالت كېنې دهغه دپاره ښيگره ده، او دا خبره صرف د مؤمن دپاره مخصوص ده. په دې وصف كېنې بل څوك شامل نه دى. كه هغه ته د رزق فراخى، صحت او روغتيا په صورت كېنې خوشحالي پرې ملابري نو هغه دالله تعالى شكر ادا كوي، او دا شكر هغه دپاره د خير او ښيگرې سبب دې، او كه د فقر، اولرې او بيمارۍ په صورت كېنې ورته مصيبت رسى او هغه په دې صبر كوي نو دا صبر هم دهغه دپاره د خير او ښيگرې سبب گرځي.

علامه بيهقي رحمه الله عليه د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه يوروايت نقل كړې دې:

قال أبوهريرة رضي الله عنه ما من مرض يصيبني أحب إلي من الحمى، إنها تدخل في كل عضو مني، وإن الله يعطي كل عضو قسطه من الأجر. (۲)

حضرت ابوهريره رضي الله عنه فرماني چې ما ته د تبي نه زيات بل هيڅ يو مرض خوښ نه دې، ځكه چې د تبي اثر او تكليف په ټولو اندامونو وي، او ددې په وجه الله تعالى هر اندام ته دثواب حصه وركوي.

په دې كېنې دا ځينې احاديثو نه معلومېږي چې مرض صرف كفاره ذنوب دې، او ځينې نه معلومېږي چې د اجر باعث هم دې.

جافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرماني: اصل كېنې د مرض كفاره ذنوب يا د اجر سبب كيدل په دوو حالتونو محمول دى. كه هغه كس څوك چې په مرض كېنې اخته شوېدې، دهغه گناهونه شته دې نو دمرض په وجه د هغه گناهونه ختمېږي، او كه دهغه گناهونه نشته نو داسې صورت كېنې دهغه په كهاته كېنې دومره د ثواب مقدار ليكلي كيږي. (۳)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۴)

(۱) الجامع الصحيح لسم كتاب الزهد والرقائق/باب المؤمن أمره كله خير (رقم الحديث- ۶۴- ۲۹۹۹) فتح الباری: ۱۳/ ۱۳۵

(۲) شعب الايمان للبيهقي السبعون من شعب الايمان وهو باب في الصبر فصل في ذكر ما في الأوجاع والأمراض رقم الحديث: ۹۹۶۹

(۳) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۳۶)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۱۵)

٢=باب: أَشَدُّ النَّاسِ بِلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ، ثُمَّ الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ

حديث نمبر: ٥٣٢٤

٥٣٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُوعَكُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَعَكَاشِدِيدًا؟ قَالَ: «أَجَلٌ، إِنِّي أُوَعَكُ كَمَا يُوعَكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ» قُلْتُ: ذَلِكَ أَنْ لَكَ أَجْرَيْنِ؟ قَالَ: «أَجَلٌ، ذَلِكَ كَذَلِكَ، مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَدَى، شَوْكَةٌ قَمَا قُوَّتُهُ، إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا سَوْغَاتِهِ، كَمَا تَحْتَطُّ الشَّجَرَةُ وَدَقَّتْهَا»

تراجع رجال:

دعبدان عبدالله بن عثمان حالات پہ ہمد الوسی (۱) کنبی، د ابو حمزہ محمد بن میمون السکری حالات پہ کتاب الغسل (۲) کنبی، داعمش سلیمان بن مهران حالات پہ کتاب الایمان (۳) کنبی، دابراہیم بن یزید التیمی حالات پہ کتاب الایمان کنبی، (۴) د حارث بن سويد حالات پہ کتاب الاشربہ (۵) کنبی، د عبدالله بن مسعود حالات پہ کتاب الایمان (۶) کنبی، تیر شوی دی.

تشويع: د ترجمة الباب الفاظ پہ سنن الترمذی، نسائی، دارمی او سنن ابن ماجه کنبی دحضرت سعد بن ابی وقاص پہ روایت کنبی راغلی دی، هغوی فرمائی: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بِلَاءًا؟ قَالَ: «الْأَنْبِيَاءُ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ، يُشْكِلُ الْعَهْدُ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ، فَإِنْ كَانَ لِي دِينُهُ مُلْتَبًا، أَشَدُّ بِلَاءًا، وَإِنْ كَانَ لِي دِينُهُ رِفَةً، ابْتُلِيَ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ» (۷)

دسنفی پہ روایت کنبی دی: ثُمَّ الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ اود اکثرو پہ روایت کنبی دی: ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ (۸) قوله: أَمْثَلُ: أَمْثَلُ د مشابهت د اسم تفضیل صیغہ ده. پہ معنی ذ الفل، او اول نہ مراد ہم فضل

(۱) (كشف الباري: ٤٦١/١)

(۲) (كشف الباري رقم الحديث: ٢٧٦)

(۳) (كشف الباري: ٢٥١/٢)

(۴) (كشف الباري: ٥٤٤/٢)

(۵) (كشف الباري: ص:)

(۶) (كشف الباري: ٢٥٧/٢)

(۷) (الستدرك للامام الحاكم كتاب الرقاق، رقم الحديث: ٧٨٤٨. سن الترمذی فی كتاب الزهد عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابٌ مَا جَاءَ فِي الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ رقم الحديث- ٢٣٩٨. السنن الكبرى للنسائي فی كتاب الطب ای الناس أشد بلاء رقم الحديث: ٧٤٣٩. سنن ابن ماجه كتاب الفتن باب الصبر عَلَى الْبَلَاءِ (رقم الحديث- ٤٠٢٣). سنن دارمی فی كتاب الرقاق باب: فِي أَشَدِّ النَّاسِ بِلَاءًا (رقم الحديث- ٢٧٨٣)

(۸) (فتح الباري: ١٣٧/١٣. عمدة القاري: ٣١٥/٢١)

کنبی اولیة مراد دی. (۱)

سوال: حدیث پاک کنبی مخکنبی امثل نه مخکنبی حرف عطف ثم دی. کوم چي تراخی د پاره راخی، او دویم امثل نه وړاندې ثم نشته بلکه د فام حرف دی. کوم چي د ترتیب د پاره راخی، بغیرد تراخی نه، ددې وجه څه ده؟
جواب: ددې جواب دادې چي چونکه د انبیاء علیهم السلام او عامو مسلمانانو په درجاتو کنبی ډیر فرق وی، ځکه ثم راوړې شو، او بیا چونکه اولیاء کرامو په خپلو کنبی په مراتبو کنبی دومره فرق نه وی، په دې وجه د ثم په ځانې د فام حرف راوړې شو. (۲)

قوله: بُصِيْبُهُ أَدَى، شَوْكَةً فَمَا فَوْقَهَا: شَوْكَةً دا مرفوع دی، د اذی نه بدل یا بیان دی. (۳)

قوله: إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بَهَا سَيِّئَاتِي: سَيِّئَاتِي جمع ده او د ضمیر طرفته مضاف دی. او ددې اضافت په وجه د عموم فائده ورکوي. نو مطلب به دا وی چي ټول گناهونه که صغیره وی او که کبیره، ټولو دپاره مرض کفارہ جوړیږي، او الله تعالی رحیم او کریم ذات نه هم دا امید دی. (۴)

د ترجمه الباب سره مناسبت: حدیث باب کنبی اگر چي صرف د نبی کریم ﷺ د مرض ذکر دي لیکن باقی انبیاء کرام په هغوی باندې قیاس کړې شوی دی. چنا نچه حافظ ابن حجر رحمه الله علیه لیکي:

روجه دلالة حدیث الباب على الترجمة من جهة قياس الأنبياء على ديننا محمد ﷺ والحاقي الأولياء بهم لقربهم منهم، وإن كانت درجاتهم منطحة عنهم، والسراية أن الهلام في مقابلة النعمة، فمن كانت نعمة الله عليه أكثر كان بلاؤه أشد. (۵)

۴= بَابُ وُجُوبِ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ

حدیث نمبر: ۵۳۲۶/۵۳۲۵

۵۳۲۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّالَةَ، عَنْ مَنصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَطِيعُوا الْجَائِعَ، وَاعْوِذُوا بِالْمَرِيضِ، وَتُكُوا الْعَانِي»
۵۳۵۰- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غَمْرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَشْعَثُ بْنُ سُلَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ سُوَيْدٍ بْنَ مِقْرَانَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "أَمَرَنَا رَسُولُ

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۷۹/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۳۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۶)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۷۹/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۶)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۳۱۶)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۳۱۶)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۶)

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْمِعُ، وَهَذَا نَاعُنُ سَمِعَ: نَهَا نَاعُنُ خَاتَمِ الذَّهَبِ، وَلَيْسَ الْحَرِيرُ، وَالَّذِي سَاجِدٌ،
وَالْإِسْتَبْرَقُ، وَعَنْ الْقَتَنِ، وَالْبَيْهَقِيِّ، وَأَمَرْنَا أَنْ نُنَبِّهَ الْجَنَائِزَ، وَنَعُوذَ الْمَرِيضَ، وَنُقَشِيَ السَّلَامَ"

نواجه رجال:

د حضرت قتبية بن سعيد حالات په كتاب الايمان كښي (١) دابوعوانه عبدالله بن الوضاح
اليشكري حالات په بده الوص كښي (٢)، دمنصور بن المعتمر حالات په كتاب العلم كښي، (٣)، د
ابو وائل شقيق بن سلمه حالات په كتاب الايمان (٤)، دا ابى موسى اشعري رحمه الله دې حالات
په كتاب الايمان كښي (٥) دحفص بن عمر الحارث حالات په كتاب الوضو كښي (٦)، د حضرت
شعبه بن الحجاج حالات په كتاب الايمان كښي (٧)، د اشعث بن سليم حالات په كتاب الوضو
(٨) كښي، دمعاويه بن سويد حالات په كتاب الجنائز (٩) د براء بن عازب حالات په كتاب الايمان
(١٠) كښي تير شوى دى.

تشرېح: د مريض دعيادات حكم: دمريض عيادت كول د جمهور علماء كرامو په نزد مندوب
او مستحب دى. (١١)

چنانچه علامه نووي رحمه الله عليه فرمائي: اما عيادة المريض فسنة بالإجماع (١٢) او داودى او د
خښي ظاهريه په نزد واجب دى. (١٣)
امام بخارى رحمه الله عليه د وجوب لفظ راوړي دې او دخپل مسلك مختار طرف ته يې
اشاره كړې ده. ددې حضراتو استدلال د عودوا المريض نه دې. په دې كښي د امر صيغه وجوب

(١) (كشف الباري: ١٨٩/٢).

(٢) (كشف الباري: ٤٣٤/١).

(٣) (كشف الباري: ٢٧٠/٣).

(٤) (كشف الباري: ٥٥٩/٢٨).

(٥) (كشف الباري: ٦٩٠/١).

(٦) (كشف الباري: رقم الحديث: ١٧٨).

(٧) (كشف الباري: ٦٧٨/١).

(٨) (كشف الباري رقم لحديث: ١٦٨).

(٩) (كشف الباري رقم الحديث: ١٢٣٩).

(١٠) (كشف الباري: ٣٧٥/٢).

(١١) (الدر مع الرد كتاب الحظر والإباحة فصل فى البيع: ٢٧٤/٥، المجموع شرح المذهب، كتاب الجنائز باب ما
يفعل بالميت: ١٠٩/٥، المغنى لابن قدامة كتاب الجنائز فصل عيادة المريض: ١٦٠/٢، بدائع الصنائع كتاب

الإحتكاف: ١١٤/٢، فتح الباري: ١٣/١٣٩، الموسوعة الفقهية: عيادة: ٧٦/٣١).

(١٢) (شرح النووي على جامع الصحيح مسلم: كتاب اللباس/باب تخريم استئصال إناء الذهب: ٤٠٢/٣، ١٨٨/٢).

(١٣) (المحلى بالآثار لابن حزم كتاب الجنائز، فتح الباري: ١٣/١٣٩).

دپاره ده، او جمهور دا په ندب محمول کوی. او مریض عام دې، ځینې حضراتو ددې نه د آشوب چشم مریض لره مستثنی کړې دي.^(۱) لیکن دا قول رد کړې شوې دي. ځکه چې د حضرت زید بن ارقم رضی الله عنه روایت امام ابو داود رحمه الله علیه نقل کړې دي، هغه فرماني:

«عَاقِبُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ وَجَعٍ كَانَ يَعْثُرُ»^(۲)

زما په سترگه کښې درد وو نو نبی کریم صلی الله علیه و آله زما عیادت لره تشریف راوړو.

د عیادت وخت: حدیث کښې چونکه مطلقا عودوا البریض وئیلې شوی دی لهذا عیادت دپاره د امتداد المرض هیڅ قید نشته.^(۳) امام غزالی رحمه الله علیه احیاء العلوم کښې لیکلی دی چې عیادت، د مرض نه درې ورځې پس کول پکار دی.^(۴)

هغوی سنن ابن ماجه کښې د حضرت انس رضی الله عنه روایت نه استدلال کړې دي. كَانَ الْبُيُوتُ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يُعَوَّدُ مَرِيضًا إِلَّا بِعَدِّ ثَلَاثٍ»^(۵)

حضور صلی الله علیه و آله به د مریض عیادت نه کولو مگر درې ورځې پس. لیکن حافظ ابن حجر رحمه الله علیه دا حدیث مبارک ضعیف گرځولې دي، او وئیلی یی دی چې دا حدیث پاک صرف مسلمه بن علی نقل کړې دي، او هغه متروک راوی دي.^(۶) چنانچه حضرات محدثین مسلمه بن علی لره ضعیف، متروک الحدیث او منکر الحدیث گرځولې دي.^(۷)

امام ابو حاتم نه ددې حدیث متعلق تپوس او کړې شو نو هغوی او فرمائل: هو حدیث باطل.^(۸) همداشان عیادت دپاره هیڅ وخت نه دي مقرر، هر یو وخت کښې عیادت کولې شی، عام عادت دسحر او ماښام په وخت کښې د عبادت کولو دي. امام احمد رحمه الله علیه ته چا د غرمې په وخت کښې او وئیل چې د فلانی عیادت دپاره

^(۱) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۳۹، عمدة القاری: ۳۱۷/۲۱، إرشاد الساری: ۱۲/ ۲۸۰)

^(۲) (سنن ابی داود کتاب الجنائز /باب فی العیادة من الرمد رقم الحدیث: ۳۱۰۲ فتح الباری: ۱۳/ ۱۴۰، عمدة القاری: ۳۱۷/۲۱)

^(۳) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۴۰، عمدة القاری: ۳۱۷/۲۱، الموسوعة الفقهية: ۷۸/۳۱)

^(۴) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۴۰، إرشاد الساری: ۱۲/ ۳۸۰، عمدة القاری: ۳۱۷/۲۱)

^(۵) (سنن ابن ماجه کتاب الجنائز /باب ما جاء فی عیادة المريض (رقم الحدیث: ۱۴۳۷))

^(۶) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۴۰)

^(۷) (تفصیل دپاره اوگورنی: تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۵۶۷/۵۹۵۸،۲۷ الجرح والتعديل، رقم الترجمة: ۱۲۲۲، ۳۰۵/۸)

^(۸) (علل الحدیث لابن ابی حاتم، علل أخبار رويت فی الأدب والطب رقم الحدیث: ۲۴۶۰، ۲۱۱/۶)

خو، نو هغوئ او فرمائیل: لیس هذوقت عیادت،^(۱)
 ځینې حضرات فرمائی چې د یخني په وخت کښې د شپې او گرمۍ په وخت کښې د ورځې
 عیادت دپاره تلل مستحب دی.^(۲)
 لیکن حقیقت دادې چې په دې کښې دهیڅ وخت تخصیص نشته دې، د مریض او خپل
 سهولت ته کتل پکار دی او هر وخت عیادت کیدلای.
 د عیادت فضیلت: د یو مسلمان دا حق دې چې هرکله هغه بیمار شی نو دهغه عیادت دې
 اوکړې شی، او د یو مسلمان عیادت دیر زیات ثواب دې وپرو احادیثو کښې ددې فضیلت
 او ترغیب راغلي دي.
 چنانچه د حضرت علی رضی الله عنه نه روایت:

قَالَ عَلِيٌّ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُعَوِّدُ مُسْلِمًا غَدَوَةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ
 سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُبَيِّنَ، وَإِنْ عَادَهُ عَشِيَّةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُبَيِّنَ، وَكَانَ لَهُ حَرِيفٌ فِي
 الْجَنَّةِ»^(۳)

حضرت علی رضی الله عنه فرمائی چې ما رسول کریم صلی الله علیه وسلم نه واوریدل چې کوم یو مسلمان د بل مسلمان
 عیادت سحرکوي، نو دهغه دپاره او یا زره فرښتې دعاگانې کوي، تردې چې ماښام شی، او
 که ماښام عیادت دپاره لاړ شی نو او یا زره فرښتې هغه دپاره تر سحره پورې دعاگانې کوي.
 او د هغه دپاره به په جنت کښې یو باغ وي.

عیادت اداب: حضرات علماء کرامو د عیادت تقریبا لس آداب لیکلي دي:

① هرکله چې مریض ته عیادت دپاره ورشی نو اجازت اخستلو دپاره دروازې ته بالکل
 مخامخ مه اوږدیرېښی، بلکه گس طرف ته یا ښی طرف ته اوږدیرېښی.^(۴)

② دروازې په رو وهل پکار دی،^(۵) نن سبا په کورونو کښې تلې نصب وی، ځینې خلق د
 تلې په بټن سمې گوټې کیږدي، دا طریقه درست نه ده، د تلې بټن صرف یو ځل وهل پکار
 دی، چې کور والو او مریض ته تکلیف نه وي.

③ که دروازې کولایدو نه وړاندې د تعارف تهوس اوشی نو خپل تعارف کول پکار دی،
 ابهام پیدا کول نه دی پکار، بلکه صراحتا خپل نوم اخستل پکار دی.^(۶)

④ عیادت دپاره د یو خاص وخت انتخاب کول پکار دی. د مریض د خوراک ځکاک او آرام

^(۱) (کشف القناع کتاب الجنائز ۷۹/۲، فتح الباری: ۱۳/۱۴۰)

^(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۰)

^(۳) (سنن الترمذی کتاب الجنائز عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا جَاءَ فِي عِيَادَةِ الرَّيْضِ (رقم الحديث- ۹۶۹)

^(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

^(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

^(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

په وخت کښې عیادت کول مناسب نه دی. (۱)

⑤ مریض سره زیات وخت ناسته نه ده پکار، خو که چا سره محبت او بې تکلفی وی او د مریض خواش هم وی چې هغه سره دې ناسته او کړې شي نو بیا زیاته ناسته کښې هیڅ حرج نشته. بلکه داسې صورت کښې د هغه سره ناسته پکار ده. (۲)

واقعہ: د حضرت حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ د عیادت دپاره یو کس راغلو، هغه هډو پاسیدو نه، حضرت ورته ډیر په اشارو اشارو کښې او وئیل چې ماته د کور والو ضرورت دي، او تاله تلل پکار دي. خو هغه پوهه نشو. حضرت ورته صراحتاً او فرمائیل چې ځینې خلک عیادت دپاره راشی او بیا زر نه ځي. هغه بیا هم پوهه نشو. وې وئیل چې حضرت دننه نه کنډو اولگوم؟ حضرت حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ ورته او وئیل چې دننه نه د بهر نه کنډه اولگوه. (۳)

همداشان یو مریض ته خلق د هغه د عیادت دپاره راغلل، او ډیر وخت پورې ناست وو، هغوی مریض ته او وئیل چې مونږ ته څه نصیحت او کړه، هغه ورته او وئیل چې کله تاسو د مریض عیادت کوئ نو هغه سره تر ډیره پورې ناسته مه کوئ. (۴)

⑥ نظر لاندې ساتل پکار دی. دا حکم عام دي. لیکن د عیادت په وخت هم ددې رعایت ساتل پکار دي. (۵)

⑦ سوالونه او خبرې کمې کول پکار دي. (۶) ډیر زیات تفصیلات معلومولو سره اکثر مریض ستړې کیږي.

⑧ د مریض په مخکښې د شفقت، محبت او همدردنۍ اظهار پکار دي. (۷)

⑨ هغه دپاره به اخلاص سره دعا کول پکار دي. (۸)

حضور ﷺ نه دا دعا منقول ده: **أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشْفِيكَ**. دا اووه ځل وئیل پکار دي. (۹)

⑩ مریض ته دې تسلی او حوصله ورکړي. (۱۰)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۲) (رد المحتار کتاب الحظر والإباحة، فصل فی البیع: ۲۷۵/۵، مرقاة المفاتیح کتاب الجنائز باب عیادة

المریض: ۵۴/۴، فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۳) (مرقاة المصابیح کتاب الجنائز باب عیادت المریض: ۵۴/۴)

(۴) (مرقاة المصابیح کتاب الجنائز باب عیادة المریض: ۵۴/۴)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۹) (سنن الترمذی أبواب الطب ما یقول عند عیادة المریض (رقم الحدیث: ۲۰۸۳)

(۱۰) (رد المحتار کتاب الحظر والإباحة فصل فی البیع: ۲۷۵/۵، فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

امام ترمذی رحمه الله علیه او ابن ماجه رحمه الله علیه د ابو سعید ؓ دا روایت نقل کرېدې: إِذَا دَخَلْتُمْ مَكَّةَ النَّبِيِّ، فَتَسْأَلُوا عَلَى الْأَجَلِ، فَإِنَّ ذَلِكَ لَا يَرُودُ شَيْئًا، وَهُوَ يَتَبَيَّنُ بِغَيْسِ النَّبِيِّ» (۱)
 نبی کریم ؐ اوفرمائیل: کله چې تاسو یو بیمار ته ورشئ نو هغه دپاره د هغه په مرگ کښې گنجائش پیدا کړئ، یعنی تسلی او سکون والا خبرې ورسره کوئ، بېشکه دا خیزونه هیڅ یو خیز نه واپس کوی. یعنی په دې سره تقدیر نه بدلیږي لیکن دا خبرې دهغه زړه خوشحالی.

د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۲)

هـ = بَابُ عِيَادَةِ الْمَغْمِيِّ عَلَيْهِ

حدیث نمبر ۳۲۷ هـ

۵۱۰۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سَفْيَانُ، عَنْ ابْنِ الْمُنْكَدَرِ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: مَرَّضْتُ مَرَضًا، فَأَتَانِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي، وَأَبُوبَكْرٍ وَهَمَامُ مَاشِيَانِ، فَوَجَدَانِي أَعْمَى عَلَى، «فَتَوَضَّأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ صَبَّ وَضُوءَهُ عَلَيَّ، فَأَفَقْتُ» فَإِذَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ أَصْنَعُ فِي مَالِي، كَيْفَ أَقْضِي فِي مَالِي؟ فَلَمْ يُجِبْنِي بِشَيْءٍ، حَتَّى نَزَلَتْ آيَةُ الْبَيْرَاقِ

فَوَاجِهَ رَجَالًا:

د عبدالله بن محمد المسندی حالات په کتاب الایمان (۳) کښې، د سفیان بن عیینه حالات په کتاب العلم کښې (۴) د محمد بن المنکدر حالات په کتاب الوضوء (۵) کښې، د حضرت جابر ؓ حالات په کتاب الوضوء کښې (۶) تیر شوی دي.

تشریح: قوله: الْمَغْمِيُّ: (دیم په ضمیمې، دغین په سکون او د میم په فتحې سره) د اغما نه دي، بې هوشه کیدلو ته وائی. (۷) د باب حدیث په کتاب الطهارة او کتاب التفسیر کښې تیر شوي دي. (۸)

(۱) (سنن الترمذی أبواب الطب باب تطبيب نفس المريض. رقم الحديث: ۲۰۸۷، سنن ابن ماجه كتاب الجنائز باب ما جاء في عيادة المريض رقم الحديث: ۱۴۳۸)

(۲) (عمدة القاری: ۳۱۷/۲۱)

(۳) (کشف الباری: ۶۵۷/۱)

(۴) (کشف الباری: ۱۰۲/۳)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۴)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۴)

(۷) (شرح الکرماني: ۱۸۲/۲۰، عمدة القاری: ۳۱۸/۲۱)

(۸) (کشف الباری کتاب الوضوء، باب صب النبي ؐ وضوءه علی المغص عليه، رقم الحديث: ۱۹۴، کشف الباری

سورة النساء باب یوصیکم الله فی اولادکم، رقم الحديث: ۴۵۷۷)

د ترجمه الباب مقصد: دامام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې که په یو مریض بې هوشی راغلې وی نو دهغه عیادت کول هم پکار دې. دا سوچ نه دی کول پکار چې هغه خو بې هوشه دې، د عیادت کولو څه فائده؟

ځکه چې د اشان عیادت کولو سره د مریض کوروالوته تسلی ملاویږي. د عیادت کوونکي د دعا او خلوص په برکت سره د مریض دافاقې امید وي. (۱)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې چې رسول کریم ﷺ د حضرت جابر رضی الله عنه عیادت او فرمائیلو او هغه بې هوشه وو. (۲)

۶=بَابُ فَضْلِ مَنْ يُصَرِّعُ مِنَ الرِّيحِ

حدیث نمبر: ۵۳۲۸

۵۳۲۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَافٍ، قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ: الْأَرِيكَ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: هَذِهِ الْمَرْأَةُ السُّودَاءُ، أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنِّي أَصْرَعُ، وَإِنِّي أَتَكْثِفُ، فَأَذْعُرُ اللَّهَ لِي، قَالَ: «إِنْ شِئْتَ صَبَرْتُ وَلَكَ الْجَنَّةُ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُعَاقِبَكَ» فَقَالَتْ: أَصْبِرْ، فَقَالَتْ: إِنِّي أَتَكْثِفُ، فَأَذْعُرُ اللَّهَ لِي أَنْ لَا أَتَكْثِفُ، فَقَدَعَا لَهَا. حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ: «أَنَّهُ رَأَى امْرَأَةً طَوِيلَةً سَوْدَاءَ، عَلَى سِتْرِ الْكَعْبَةِ»

ترجمه: عطاء بن ابی رباح فرماني چې حضرت ابن عباس رضی الله عنه ماته او وئیل چې څه تاته جنتی ښځه اونه ښایم؟ ما ورته او وئیل چې ولې نه، هغوی او فرمائیل چې دا توره ښځه د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضره شوه، او عرض یی او کړو چې په ما د مرگی دوره راځي. او په هغې کښې زما ستر ښکاره کیږي، په دې وجه زما دپاره دعا او فرماني، حضور نبی کریم ﷺ او فرمائیل: که ته غواړې نو صبر او کړه او ددې په بدله کښې به تاته جنت ملاوښی، او که غواړې نو چې تالره دعا او کړم چې الله تعالی تاته صحت درکړي. هغې او وئیل چې زه صبر کوم، هغې بیا او وئیل چې په دې کښې زما ستر ښکاره کیږي، تاسو دعا او فرماني چې زما ستر نه ښکاره کیږي، نبی کریم دهغې په حق کښې دعا او فرمائیل.

توابع و رجال:

دمسدد بن مسره حالات په کتاب الایمان کښې، (۳) د یحیی بن سعید القطان حالات په کتاب الایمان کښې، (۴) د عمران بن مسلم ابی بکر البصری حالات په کتاب التفسیر (۵) کښې،

(۱) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۴۱، الكنزی التتواری علی تراجم ابواب البخاری ص: ۳۷۴، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۱۸، إرشاد الساری: ۱۲/ ۳۸۲)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۱۸)

(۳) (کشف الباری: ۲/ ۲)

(۴) (کشف الباری: ۲/ ۲)

(۵) (کشف الباری: ۲/ ۲)

دعطاء بن ابی رباح حالات په کتاب العلم^(۱) کښې، د حضرت عبداللہ بن عباس حالات په بئذو الوئی^(۲) کښې، دا راوی ابو عبداللہ محمد بن سلام بن الفرّج السلمی البیکندی رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب الايمان کښې^(۳)، دمخلدبن يزيد حالات په ابواب الأذان^(۴) کښې، د ابن جریج عبدالملک بن عبدالعزيز حالات په کتاب الحقیق کښې^(۵) تیر شوی دي. تشویح: دباب روایت امام بخاری رحمة الله عليه دلته په رومبی خل ذکر فرمائیلې دي^(۶). امام بخاری رحمة الله عليه ترجمه الباب کښې من یصم من الریح الفاظ راوړی دي. یعنی هغه کس چې په هغه مرگی وی، اخروی اعتبار سره دهغه اجر و ثواب بیانول دي. قوله: من الریح: من الریح کښې دوه احتماله دي.

- ① یو دا چې ددې نه مراد هوا ده، من الریح کښې من سببیه دي، یعنی دمرگی هغه بیماری کومه چې انساني بدن کښې د هوا محبوس کیدو په وجه پیدا کیږي. چې د هغې په وجه په بنده دورې رازی. او ماؤف الحواس کیږي.
 - ② د ریح نه د جن اثر مراد دي. یعنی د جناتو د اثر په وجه د یو کس حواس ماؤف کیږي او په انسان بې هوشی رازی^(۷).
- حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې په انسان د جناتو دا حمله یا دا اثر د تکلیف رسولو دپاره وی یا هغوئ ته څینې انساني صورتونه خوښ وی، ځکه په هغوئ رازی^(۸). د معتزله یوې ډلې ددې خبرې نه انکار کړې دي چې جنات د انسان بدن ته داخلیدي شی^(۹). دجمهورو مذهب: د جمهورو په نزد جنات د انسان بدن کښې داخلیدي شی. چنانچه روایت کښې دی چې نبی کریم ﷺ یو ماشوم ته په خله کښې خپل لعاب دهن واخلول (په هغه د جناتو اثر وو) او وې فرمائیل: أخبره عدو الله فلان رسول الله، اوزه اې دالله دښمنه زه

(۱) (کشف الباری: ۴/۳۷)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۳) (کشف الباری: ۲/۹۳)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۸۵۴)

(۵) (کشف الباری رقم: ۲۰۴)

(۶) (الحديث أخرجه مسلم في كتاب البر والصله والآداب/باب ثواب المؤمن فيتا يعيبه من ترص رقم الحديث: ۲۵۷۶. أخرجه النسائي في الطب باب ثواب من يصرع: رقم الحديث: ۷۴۹۰. جامع الأصول الكتاب الثالث وهو

كتاب الصبر رقم الحديث: ۴۶۲۸، ۶۳۵/۶)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۸، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۲)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۱)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱/۳۱۸)

دالله تعالی پیغمبریم (۱)

قاضی عبدالجبار رحمه الله علیه فرمائی چې د جناتو بدنونه د هوا په شان وی، په دې وجه هغوی د انسان په بدن کښې داخلیدشي، ځنګه چې یو هوا د انسان بدن کښې داخلېږي، او انسان سا اخلي. (۲)

قوله: حَذَرَةُ الرِّأَةِ السُّودَاءُ ددې ښځې نوم سوده. د سین په ضمې اود عین په فتحې اود یاء په سکون سره، او شقوة د شین په ضمې، قاف په فتحې سره، او سکوة راغلې دې. (۳)

قوله: حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حضرت عطاء بن ابی رباح رحمه الله علیه فرمائی چې هغوی ام زفر اولیده چې د کعبې پردې سره ولاړه وو، او دا یوه لوړه توره ښځه وه.

ددې نه معلومیږي چې ام زفر هغه ښځه وه دکومې ذکر چې پورته حدیث کښې راغلې دې، او دهغې دپاره نبی اکرم ﷺ دعا کړې وه.

خو د علامه ذهبي او علامه ابن اثیر د کلام نه معلومیږي چې ام زفر بله ښځه ده. (۴)
علامه ابن عبدالبر رحمه الله علیه په الاستیعاب کښې یو روایت نقل کړې دې، دهغې نه معلومیږي چې په کومه ښځه به د مرګی دورې راتلې، هغه ام زفر وه، چنانچه په هغې کښې دې: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَوَقَّعُ بِالسَّجَّادِ فِيضْرِبُ صَدْرَ أَحَدِهِمْ فَيَبْرَأُ فُلًا بِسُجُونَةٍ يَقَالُ لَهَا أَمْرُزُ، فَضْرِبُ صَدْرَهَا فَنَمُ تَبْرَأُ لَمْ يَخْرُجْ شَيْطَانُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ مَعَهَا فِي الدُّنْيَا وَلَهَا فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ (۵)

قوله: وَأَنَّ كُتِّفَ تکشف، د باب تفعیل نه دې، په معنی د کولایدلو، ظاهریدل. (۶)
مطلب دا وو چې هغې سره ویره وه چې د مرګو په وجه مې ستر ښکاره نه شی. او هغې ته پته نه وی. (۷)

قوله: عَلَى سِتْرِ الْكَعْبَةِ ای جالسه حل ستر الکعبه او معتدله علیه: یعنی د کعبې پرده یې نیولې وه، عَلَى سِتْرِ الْكَعْبَةِ کښې د حل متعلق محذوف جالسه یا معتدله هم کیدشي. او فعل رای سره هم ددې تعلق کیدشي. (۸)

حدیث پاک نه مستنبط یو څو خبرې:

① په کوم کس چې د مرګی دوره راځي یا پرې د جناتو دروه راځي نو هغه دپاره اخروی اجر

(۱) کنز العمال المعجزات ودلائل النبوة رقم الحديث: ۳۵۴۳۳، عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱

(۲) (عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱)

(۴) (اسد الغابة لابن اثیر: ۳۶۲/۷، عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱ | ارشاد الساری: ۱۲/۳۸۴)

(۵) (الإستیعاب مع الاصابة: ۴۵۳/۴، عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب الکاف: ۱۰۲/۱۲)

(۷) (عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱)

(۸) (شرح الکرماني: ۱۸۳/۲۰، فتح الباری: ۱۴۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۲۰/۲۱)

او فضل دی.

- ① د دنیا په مصیبتونو او تکلیفونو صبر کولو سره مؤمن د جنت وارث جوړیږي. (۱)
 ② د رخصت په مقابل کې په شدت او عزیمت باندې عمل کول زیات بهتر او افضل دی. لیکن دا دهغه کس دپاره دی کوم چې په خپل ځان کې په شدت او عزیمت باندې د عمل کولو طاقت وینی. (۲)
 ③ که یو کس مریض دی او علاج پریږدي، د حدیث نه ددې جواز هم معلومیږي. (۳)
 ④ د دعا په ذریعه او الله تعالی په رجوع کولو سره علاج زیات نافع او باعث سکون وی. (۴)

۷ = بَابُ فَضْلِ مَنْ ذَهَبَ بِصَرَّةٍ

حدیث نمبر: ۵۳۲۹

۵۳۲۹ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ، عَنْ عَمْرِو، مَوْلَى الْمُطَّلِبِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ اللَّهَ قَالَ: إِذَا ابْتُلِيَ عَبْدِي بِمَحِبَّتَيْهِ فَصَبْرٌ، عَوَضَتْهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةُ" يُرِيدُ: عَيْنَيْهِ، تَابِعُهُ أَشْعَثُ بْنُ جَابِرٍ، وَأَبُو ظَلَّالٍ هَلَالٌ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

ترجمه: د حضرت انس رضی الله عنه نه روایت دی، فرماني چې ما د الله رسول ﷺ نه واوریدل چې الله تعالی فرماني: کله چې زه خپل یو بنده دهغه د دوو محبوب څیزونو یعنی د سترگو په وجه په آزمینت کېږي واچوم او هغه په دې صبر کوي نو زه ورته ددې په بدله کېږي جنت ورکوم. تواجبه رجال.

د عبدالله بن یوسف تنبیهی حالات په بده الوسی کېږي. (۵)، د الليث بن سعد حالات په بده الوسی کېږي. (۶)، د ابن الهاد یزید بن عبدالله بن اسامه حالات په کتاب مواکیت الصلاة (۷) کېږي، د عمرو بن ابی عمر مولى المطلب بن عبدالله بن الحنطب حالات په کتاب العلم (۸) کېږي، او د حضرت انس رضی الله عنه حالات په کتاب الايمان کېږي تیز شویدی. (۹)
 قوله: اشعث بن جابر دا روی دلته دنیکه طرف ته منسوب دی، دده دپلار نوم عبدالله دی.

(۱) (شرح ابن بطلال: ۳۷۶/۹، شرح الکرماني: ۱۸۳/۲۰، فتح الباری: ۱۴۳/۱۲، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۰)

(۲) (شرح ابن بطلال: ۳۷۶/۹، شرح الکرماني: ۱۸۳/۲۰، فتح الباری: ۱۴۳/۱۳)

(۳) (فتح الباری: ۱۴۳/۱۳)

(۴) (فتح الباری: ۱۴۳/۱۳)

(۵) (کشف الباری: ۲۸۹/۱)

(۶) (کشف الباری: ۳۲۴/۱)

(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۵۲۸)

(۸) (کشف الباری: ۵۱/۴)

(۹) (کشف الباری: ۴/۲)

پورا نوم یی اشعث بن عبداللہ بن جابر حدانی دی، دی نابینا وو۔^(۱)
دوئ د حضرت انس بن مالک رضی اللہ عنہ، حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ، شہر بن حوشب رحمۃ اللہ
علیہ او محمد بن سیرین غونڈی لویو حضراتو نہ روایت کوی۔^(۲)
ددوئ نہ روایت کوونکی شعبۂ بن الحجاج، معمر بن راشد، یحییٰ بن سعید القطان وغیرہ
حضرات دی۔^(۳)

ددوئ بارہ کنبی دحضرات محدثینو راثی:

امام نسائی ددوئ بارہ کنبی فرمائی: ثقہ۔^(۴)

یحییٰ بن معین رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: ثقہ بصیر۔^(۵)

امام احمد رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: لاہل بہ۔^(۶)

ابو حاتم رحمۃ اللہ علیہ دوئ تہ شیخ وثیلی دی۔^(۷)

لیکن علامہ عقیلی رحمۃ اللہ علیہ ددوئ بارہ کنبی فرمائی: ولی حدیثہ وہم۔^(۸)

لیکن علامہ ذہبی رحمۃ اللہ علیہ د علامہ عقیلی تردید کرے دی او لیکتی: وقول العقیلی
حدیثہ وہم، لیس ہمسلم علیہ، وأنا تعجب کیف یخبر بہ البخاری ومسلم۔^(۹)

تاریخ وفات: دوئ د ۱۲۰ ہجری او ۱۳۰ ہجری پہ مینخ کنبی وفات شوی دی۔^(۱۰) امام
بخاری د دھوئ نہ صرف دا یو روایت نقل کرے دی۔ او امام مسلم نہ علاوہ باقی محدثینو
د دھوئ روایات نقل کرے دی۔^(۱۱)

قوله: أبو ظلال بن ابی ہلال: دابو ظلال بن ابی ہلال حالات پہ کتاب العلم^(۱۲) کنبی تیر شوی دی
د بخاری شریف پہ نسخو کنبی ابو ظلال بن ہلال لیکلی دی، لیکن درست ابو ظلال بن ابی
ہلال دی۔^(۱۳)

^(۱) (الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ۲۰۰/۲، ۹۸۴، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۵۲۷، ۲۷۲/۳)

^(۲) (الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ۲۰۰/۲، ۹۸۴، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۵۲۷، ۲۷۲/۳)

^(۳) (الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ۲۰۰/۲، ۹۸۴، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۵۲۷، ۲۷۲/۳)

^(۴) تهذيب الكمال: ۲۷۲/۳

^(۵) (الجرح والتعديل: ۲۰۰/۲)

^(۶) (الجرح والتعديل: ۲۰۰/۲)

^(۷) (الجرح والتعديل: ۲۰۰/۲)

^(۸) (الضعفاء الكبير للعقيلي: ۲۹/۱)

^(۹) (ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۹۹۹۰، ۲۶۶/۱)

^(۱۰) (التاريخ الصغير للبخاري ص: ۱۵۱)

^(۱۱) تهذيب الكمال: ۲۷۴/۳

^(۱۲) (كشف الباري: ۶۲/۳)

^(۱۳) (فتح الباري: ۱۴۴/۱۳)

تشیخ: امام بخاری رحمه الله علیه دې باب کښې دهغه کس اخروی فضیلت بیان کړې دې کوم چې نابینا وی.

حدیث باب امام بخاری رحمه الله علیه دلته په رومې ځل ذکر کړې دي. او دې سند سره دا حدیث پاک صرف امام بخاری رحمه الله علیه ذکر کړې دي. اصحاب سته کښې هیچا دا نه دې نقل کړې. (۱)

قوله: يُرِيدُ عَيْنِي: دا حضرت انس رضي الله عنه د طرفه تفسیر دي. چې حدیث پاک کښې حبیبه نه مراد

سترگې دي. حبیبه نه د محبوبه په معنی دي. (۲) او د انسان په اندامونو کښې یو کس د سترگونه زیات محبوب او عزیز څیز بل څه کیدلای.

دې روایت کښې دی چې د بینائی تلوو نه پس یو کس صبر او کړی.

دسنن ترمذی کښې په روایت کښې دا الفاظ دي: مبذواحتسب (۳)

یعنی صبر او کړی او دالله تعالی د طرفه چې په دې کوم د اجر و ثواب وعده ده. او دهغې استحضار اوساتی.

علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی:

والظاهر أن المراد بالصبر أن لا يشك ولا يقلق ولا يظهر عدم الرضا به. (یعنی د مرض شکایت او د بې چینی اظهار دې او نه کړی.

ددې مطلب دا نه دې چې علاج دې نه کوی، بلکه علاج دې اختیار کړی، خو چې کوم تکلیف یا مرض دې په هغې دي د بې چینی اظهار نه کوی. بلکه په هغې دې صبر او کړی. او دالله تعالی د طرفه چې کوم ثواب ملاوېږي امید دې ساتی چې ددې وختی تکلیف په وجه به الله تعالی په آخرت کښې څه څه انعامات ورکوی.

چنانچه حدیث پاک کښې رازی:

يُرِيدُ أَهْلُ الْعَاقِبَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ جُلُودَهُمْ تُرْمَتْ بِالنَّعَارِيفِ وَمَا يَزُونَ مِنْ ثَوَابٍ أَهْلُ الْهَلَاءِ (۴)

کومو خلقو ته چې په دنیا کښې تکلیفونه او پریشانۍ نه وی رسیدلی د قیامت په ورځ به چې هغوئ ددې تکلیفونو په بدله کښې ملاویدونکې اجر و ثواب او گوری نو خواهش به کوی چې په دې دنیا کښې زمونږ بدنونه په قینچو سره پریکړې شوی وي.

(۱) (عمدة القاری: ۳۲۱/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۳۲۱/۲۱)

(۳) (سنن الترمذی ابواب الزهد باب ما جاء فی ذهاب البصر: رقم الحديث: ۲۴۰۱، عمدة القاری: ۳۲۱/۲۱، فتح

الباری: ۱۴۳/۱۳، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۴)

(۴) (عمدة القاری: ۳۲۱/۲۱)

(۵) (السنن الکبری للبيهقي كتاب الجنائز باب مَا يَنْتَفِي لِكُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَسْتَشْفِرَهُ مِنَ الصَّبْرِ رقم الحديث: ۶۵۵۳

شرح ابن بطال: ۳۷۷/۹)

قوله: **تَأْتِيهِ أَشْعَثُ بَرٍّ جَابِرٍ وَأَبُو ظِلَالٍ**، عَنْ أَنَسٍ: يعنى دعمر بن المطلب متابعت اشعث او ابو ظلال دوارو كړې دې.

وتعليق تخریج: د اشعث متابعت امام احمد رحمه الله عليه موصولا نقل كړې دې. دهغه

الفاظ دې: قال ربهكم من اذهب كريهته ثم صبر واحتسب كان ثوابه الجنة. (١)

او د ابو ظلال متابعت امام ترمذی رحمه الله عليه په دې الفاظو سره موصولا نقل كړې دې.

إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: إِذَا أَخَذْتُ كَرِيهَتِي عَبْدِي إِلَى الدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ لَهُ جَزَاءٌ عِنْدِي إِلَّا الْجَنَّةُ (٢)

د اشعث بن جابر او ابو ظلال په صحيح بخاری كښې هم دا يو خاني متابعتا ذكر دې. (٣)

د ترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (٤)

٨ = بَابُ عِيَادَةِ النِّسَاءِ الرِّجَالِ

وَعَادَتُ أُمِّ الدَّرْدَاءِ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْمَسْجِدِ مِنَ الْأَنْصَارِ

حديث نمبر: ٥٣٣٠

٥٣٣٠ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهَا قَالَتْ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ، وَعِكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَتْ: قَدْ خَلَعْتُ عَلَيْهِمَا، قُلْتُ: يَا أَبَتِ كَيْفَ نَحْنُكَ؟ وَبِلَالٌ كَيْفَ نَحْنُكَ؟ قَالَتْ: وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَى، يَقُولُ: [البهر الرجز] (ص: ١٤)

كُلُّ امْرَأَةٍ مُصِيبَةٍ فِي أَهْلِهَا... وَالنَّوْتُ أَذَى مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ

وَكَانَ بِلَالٌ إِذَا أَقْلَعَتْ عَنْهُ يَقُولُ: [البهر الطويل]

أَلَا كُنْتُ شَعْرِي هَلْ أَبْيَضَتْ لَيْلَةً... بَوَادٍ وَخَوَلِي إِذْ غُرَّ وَجَلِيلُ

وَهَلْ أُرِدْتُ يَوْمًا مِثْلَ جَنَّةٍ... وَهَلْ تَبْدُونَ لِي سَامَةً وَطَفِيلُ

قَالَتْ عَائِشَةُ: فَخُذْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ، اللَّهُمَّ وَصِّحْهَا، وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِهَا وَصَاعِيهَا، وَأَثْقُلْ خَمَاقَهَا فَاجْعَلْهَا بِالْحَقِيقَةِ»

ترجم رجال:

ام الدرداء: د ابی الدرداء بی بی، ام الدرداء الصغری ده. د دې نوم هجیمه دې. د دوی حالات په

کتاب الاذان کښې، تیر شوی دی. (٥)

(١) مسند الإمام احمد بن حنبل منسند أنس بن مالك رحمه الله رقم الحديث: ١٤٠٢١، تغليق التعلیق: ٣٥/٥

(٢) سنن الترمذی کتاب الزهد عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَبَابٌ مَا جَاءَ فِي ذَهَابِ الْبَصَرِ رقم الحديث: ٢٤٠٠، تغليق التعلیق: ٣٦/٥

(٣) (فتح الباری: ١٣/ ١٤٤، عمدة القاری: ٣٢١/٢١)

(٤) (عمدة القاری: ٣٢١/٢١)

(٥) (كشف الباری رقم الحديث: ٦٥٠)

دام الدرداء په تعیین کښې اختلاف

د علامه کرماني رحمه الله عليه رائي: اصل کښې د حضرت ابو الدرداء ؓ دوه بڼي يانې وې او د دواړه بڼيانو کښت ام الدرداء وو، يو ام الدرداء الصغرى، دا تابعيه ده، او دويمه ام الدرداء الكبرى دا صحابيه ده.

علامه کرماني رحمه الله عليه فرماني چې دې ځانې کښې د ام الدرداء نه مراد ام الدرداء الكبرى دې. (۱)

دحافظ ابن حجر رحمه الله عليه رائي: ليکن حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرماني چې دا درست نه دی، بلکه دا ام الدرداء الصغرى ده ځکه چې دا اثر امام بخاري رحمه الله عليه په الادب المفرد کښې د حارث بن عبيد الله په طريق سره نقل کړی دی. په هغې کښې دې: قال: رأيت أم الدرداء على رحالها أمود ليس عليها غشاء عائدة للرجل من أهل المسجد من الأنصار. (۲)

او حارث بن عبيد الله ام الدرداء الكبرى نه وه ليدلې، بلکه ام الدرداء الكبرى خو د حضرت عثمان ؓ په زمانه کښې وفات شوې وه. (۳) او ام الدرداء الصغرى د عبد الملك بن مروان د دور خلافت آخری زمانې پورې ژوندلې وه. (۴) قتيبه:

د حضرت قتيبه بن سعيد حالات په کتاب الايمان کښې (۵) تير شوی دی. دامام مالک بن انس حالات په بده الوسى کښې (۶)، د هشام بن عروه حالات په بده الوسى (۷) کښې، د عروة بن الزبير بن العوام حالات په کتاب بده الوسى (۸) کښې، د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها حالات په بده الوسى کښې (۹) تير شوی دی.

تشریح: د ترجمه الباب مقصد:

د امام بخاري رحمه الله عليه مقصد دادې چې ښځې د پردو سړو عبادت کولې شي. ليکن ددې دپاره شرط دادې چې په پرده کښې وي، او د هيڅ قسمه فتني انديښنه نه وي. (۱۰)

(۱) (شرح الکرماني: ۱۸۴/۲)

(۲) (الادب المفرد عائدة لرجل من أهل المسجد من الأنصار رقم الحديث: ۵۴۸)

(۳) (الاستيعاب في معرفة الأصحاب زوجة أبي الدرداء: ۱۲۷/۲)

(۴) (فتح الباري: ۱۳/۱۴۵، سير أعلام النبلاء أم الدرداء الصغرى: ۲۷۷/۴)

(۵) (کشف الباري: ۱۸۹/۲)

(۶) (کشف الباري: ۲۹۰/۱)

(۷) (کشف الباري: ۲۹۱/۱)

(۸) (کشف الباري: ۲۹۱/۱)

(۹) (کشف الباري: ۲۹۱/۱)

(۱۰) (فتح الباري: ۱۳/۱۴۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۱، الكنز الكنزی المتواری: ۱۹/۳۳۲)

حدیث باب کنبی دا ذکر دی چې حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا د حضرت بلال ؓ د عیادت دپاره تلې وه. اگر چې ځینې روایاتو کنبی دی چې دا دنزول حجاب نه د وړاندې واقعہ ده. بیا هم که فتنه نه پیدا کیږي اودا واقعہ نزول حجاب نه پس هم وی نو ددې واقعې نه استدلال کولی شی. (۱)

قوله: وَعَادَتْ أُمُّ الدَّرْدَاءِ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْمَسْجِدِ: دې اثر کنبی د مسجد نه مراد مسجد نبوی دې. (۲)

یعنی حضرت ام الدرداء رضی اللہ عنہا د مسجد نبوی والو یعنی دانصارو د یو کس عیادت او کړو. معلومه شوه چې ښځه د سړی عیادت کولی شی. قوله: يَا كَاتِبُ ابْنُ بَكْرٍ إِذَا أَخَذْتَهُ الْحَيَّ، يَقُولُ: حضرت ابو بکر صدیق ؓ به چې تېې اونیولو نو دا اشعار به یې وئیل:

كُلُّ امْرِئٍ مُصْطَبٍ لِي أَفْلِهِ... وَالْمَوْتُ أَقْلٌ مِنْ شَرِّكَ نَعْلِهِ

یعنی هر بنده په خپل کور صبا کوی، او مرگ دده د پېزار د تسمې نه هم زیات نزدې وی. علامه قسطلانی رحمه الله علیه د مُصْطَبٍ لِي أَفْلِهِ ترجمه کړې ده چې هغه ته د هغه په اهل و عیال کنبی انعم صباحا، صبح بخیر وئیلې کیږي. (۳)
قوله: يُرَاكِي: (د شین په کسرې سره) تسمې ته وائی. (۴)
قوله: أَقْلَعَتْ: دباب افعال نه په معنی د زالت. (۵) په یعنی د حضرت بلال ؓ تبه چې کله ختمه شوه، نو دا اشعار یې اووئیل:

أَلَا كَيْتَ شِغْرِي مَنْ أَيْتَلَى كَيْتَكَ..... يَوَادُ وَحَوْلَ إِذْخِرْ وَجَلِيلُ

وَهَلْ أَرَدَنْ يَوْمًا وَمَيَّةً مَجْلَةً..... وَهَلْ تَهْدُونِي شَامَةً وَطَقِيلُ

کاش چې ما په وادئ مکه کنبی شپه تیره کړې وي، په دې حال کنبی چې زما گیر چاپیره د اذخر او جلیل دواړو واښه وي، آیا کله به زه هم د موضع مجنه اوبو او چینیو ته ورشم، او آیا شامه او طقیل نومې چینې به ماته ښکاره شی.
قوله: إِذْخِرْ: (د همزې په کسرې، د ذال په سکون او د خاء په کسرې سره) دا یو خوشبودار واښه دی. جلیل هم د وښو نوم دی. (۶)

قوله: مَجْلَةً: (د میم او جیم په فتحې او نون مشدد سره) مکې مکرمې نه څو میله لرې د یو

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۶، إرشاد الساری: ۱۲/۳۱۶)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۱)

(۳) (إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۵)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۲۳، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۵، لسان العرب باب ۷/۱۰۱)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۵، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۶، لسان العرب باب ۱۱/۲۸۴)

(۶) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۳)

خانې نوم دې (۱)

قوله: شامة: (دمیم په تخفیف سره)

قوله: ظلیل: (دطاء په فتحې او فاء مکسوره سره) دا مکې مکرمې سره نژدې د دوو غرونو یا دوو چینو نومونه دي. (۲)

د دواړو اشعارو کښې حضرت بلال ؓ د مکې مکرمې او دهغې د مقاماتو او چینو دلیدلو خواش کړې دي. هجرت کولو نه پس حضرت صحابه کرامو ته خپل وطن او علاقه یادیده کوم خانې کښې چې هغوی ماشوموالی تیر کړې وو، او کوم خانې سره چې دهغوی د کلونو یادونه ترلی وو.

حضرات شارحین فرمائی چې دا شعر د حضرت بلال ؓ نه دی بلکه حضرت بلال ؓ ددې شعر په ذریعه دخپل حالت بیان کولو. (۳)

په دې وجه نبی کریم ﷺ دعا او فرمائیل: اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْبَيْتَ الْبَيْتَةَ كُنْئَنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ مونږ ته مدینه منوره د مکې مکرمې پشان یا زیاته محبوبه او گرځوې.

قوله: بَارِكْ لَنَا فِي مَذْهَبِهَا وَصَاعِبِهَا: ددې نه مراد هغه څیز دې کوم چې په مد او صاع کښې ناپ کیږي، یعنی طعام. (۴)

قوله: وَأَنْقُلْ حَمَاهَا فَأَجْعَلَهَا بِالْحَقِيقَةِ الْجُحْفَةَ: (دجیم په ضمی او ذاء په سکون سره) د اهل شام میقات دي، وړاندې ددې نوم مهیعه وو (دمیم په فتحې او دهاء په سکون سره او د یاء په فتحې سره) بیا په دې سیلاب راغلو او دا تباه شو، په دې وجې ددې نوم جحفه شو. (۵)

سوال: رسول کریم ﷺ مدینې نه جحفې طرفته د تېې د منتقل کیدو دپاره دعا او فرمائیل، د تېې دمطلقا ختمیدو دپاره ئې ولې دعا او نه فرمائیله؟
جواب: ددې جواب دادې چې دجحفې اوسیدونکي یهودیان وو. او هغوی د مسلمانانو سخت دښمنان وو او مسلمانانو ته به یې سخت تکلیفونه رسول. ځکه رسول کریم ﷺ دتېې مدینې نه جحفې ته د منتقل کیدو دپاره دعا او فرمائیل. (۶)

دتوجه الباب سره مناسبت:

حدیث باب کښې د حضرت عائشه صدیقہ رضی الله عنها د خپل پلار حضرت ابوبکر صدیق ؓ او حضرت بلال ؓ ته د ورتگ ذکر دي، او دا عیادت دپاره وو ځکه چې هغه وخت کښې هغوی دواړه بیماران وو.

(۱) (معجم البلدان: ۵۹/۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۳، ارشاد الساری: ۱۲/۳۸۶)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۸۵/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۴۶، ارشاد الساری: ۱۲/۳۸۶)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۶، ارشاد الساری: ۱۲/۳۸۶)

(۴) (شرح الکرمانی: ۱۸۵/۲۰)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۸۵/۲۰)

(۶) (شرح الکرمانی: ۱۸۵/۲۰)

باب عِبَادَةِ الصَّبِيَّانِ

حدیث نمبر: ۵۳۳۱

۵۳۵۵- حَدَّثَنَا حُجَّاءُ بْنُ مِهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَاصِمٌ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُمَرَ، عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ ابْنَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِ، وَهُوَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَعْدَ وَائِسٍ، تَحْسِبُ: أَنَّ ابْنَتِي قَدْ حَفِرَتْ فَأَمْسَدْنَا، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا السَّلَامَ، وَيَقُولُ: «إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَمَا أَعْطَى، وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَ اللَّهِ مُكْتَسَبٌ وَلَتَحْسِبُ»

ترجمہ: حضرت اسامہ بن زید ؓ نہ روایت دی چې د رسول کریم ﷺ یوې لور رسول کریم ته پیغام اولیږلو چې زما لور مرګ ته نژدې ده. په دې وجه تاسو دلته تشریف راوړئ. نبی کریم ﷺ ورته سلام اولیږلو او وې فرمائیل: «إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَمَا أَعْطَى، وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَ اللَّهِ مُكْتَسَبٌ وَلَتَحْسِبُ» یعنې دالله تعالی خوښه ده چې څه غواړی هغه اخلي، اوچې څه غواړی هغه ورکړی. د الله تعالی په نزد د هر یو خیز وخت مقرر دی. په دې وجه د ثواب امید ساتلو سره سره دې صبر او کړی.

فَأَرْسَلَتْ تَقْرِيرَ عَلَيْهِ، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَفْنَا، فَرَفَعَ الصَّبِيَّ فِي حُجْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَفْسَهُ حَيْثُ، فَقَامَتْ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ: مَا هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «هَذِهِ رَحْمَةٌ وَضَعَهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ مَنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهِ، وَلَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ إِلَّا الرَّحْمَاءُ»

هغوی ورته دالله تعالی واسطه ورکړه او دوباره یې پیغام اولیږول چې راشئ. نو رسول کریم ﷺ اودریدل او مونږ هم هغوی سره اودریدو، هغه ماشوم رسول کریم ﷺ ته غیږه کښې ورکړې شو، او دهغه ماشوم بدن د تکلیف په وجه په حرکت کښې وو. د رسول کریم ﷺ سترگو مبارکو نه اوبښکې روانې شوې، حضرت سعد ؓ چې د رسول کریم ﷺ اوبښکې مبارک او کتلې نو، عرض یې اوکړو اې دالله رسوله ﷺ دا څه دی؟ رسول کریم ﷺ اوفرمائیل دا رحمت دی، الله تعالی یې چې دچا په زړه کښې غواړی نو اچوی یې، او الله تعالی په خپلو مهربانو بندګانو باندې رحم کوی.

توابعهم و حال:

دحضرت حجاج بن منهال حالات په کتاب الايهان کښې^(۱)، دحضرت شعبه بن حالات په کتاب الايهان کښې^(۲)، د عاصم بن سليمان حالات په کتاب الوضوء^(۳) کښې، دابو عثمان بن مل النهدي حالات په کتاب مواثيت الصلاة^(۴) کښې، دحضرت اسامه بن زید ؓ حالات په کتاب

(۱) (کشف الباری: ۷۴۴/۲)

(۲) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۷۰)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۵۶۲)

الوضوء (۱) کنبی تیر شوی دی.
تشیع: دا د رسول کریم ﷺ د لور بی بی حضرت زینب رضی الله عنها واقعه ده، او دهغې
ددې ماشوم نوم علی وو. (۲)

ددې روایت په شروع کنبی دی: أَلَا أُنَبِّئُكُمْ قَدْ خُفِرَتْ یعنی زما ماشومه مرگ ته نژدې ده. او
روستو دی: قَدْ لِمَ الْقَبْرِ دهغې نه معلومېږي چې هغه ماشومه نه وه بلکه ماشوم وو.
علامه ابن بطال رحمه الله عليه فرماني چې په دې کنبي راوی د ضبط نه کار نه دي اخستي،
هغوی فرماني:

هذا الحديث لم يسطره الراوي لمرّة قال: اثنى قد احتضرت و مرّة قال: في آخر الحديث: فرم الصبي في حجر
النبي ﷺ ونفسه تقعق في قبر مرّة عن صبية و مرّة عن صبي. (۳)

البته امام بخاری رحمه الله عليه دا روایت په كِتَابُ الْأَيْمَانِ وَالنُّذُورِ کنبي (۴) هم داشان په كِتَابِ
التَّحْيِيَةِ (۵) کنبي دوه خايه داروایت نقل کړې دي، او په دې درې وارو خايونو کنبي د ماشوم
ذکر دي.

همداشان دمسلم شريف په روایت کنبي هم د ماشوم ذکر دي. (۶)

قوله: قَرِيعُ الصَّبِيِّ فِي حَجْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَفْسُهُ تَقَعَقُ: حَجَرٌ (دخاه په فتحې او کسرې سره
او دجیم په سکون سره) غیږې ته وائی. (۷)

قوله: نَفْسُهُ نَفَسٌ (د فاء په سکون سره) خان، بدن ته وائی. ددې جمع نفوس رازی. او نفس د
دفاء په فتحې سره، ساه ته وائی. ددې جمع انفاس رازی. (۸)

قوله: تَقَعَقُ أي تَطْطَرِبُ وَيَسْمَعُ لَهَا صَوْتٌ، یعنی هغه د اضطراب او پریشانی په حالت کنبي وو،
او د اضطراب په وجه هغه زیږگی یا فریاد کولو. (۹)

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۳۹)

(۲) (عمدة القاری: ۳۲۳/۲۱)

(۳) (شرح ابن بطال: ۳۷۹/۹)

(۴) (الجامع الصحيح للبخاری كِتَابُ الْأَيْمَانِ وَالنُّذُورِ / قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: {وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ} رقم الحديث: ۶۶۵۵).

(۵) (الجامع الصحيح للبخاری كِتَابُ التَّوْحِيدِ / بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: {قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيُّمَا مَا نَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى} رقم الحديث: ۷۳۷۷. وَفِي بَابِ مَا جَاءَ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ} رقم الحديث: ۷۴۴۸)

(۶) (الجامع الصحيح لسلم كِتَابُ الْجَنَائِزِ / بَابُ الْبُكَاءِ عِنْدَ الْمَرِيضِ رقم الحديث: ۹۲۳)

(۷) (لسان العرب باب العاء: ۵۷/۳)

(۸) (لسان العرب باب النون: ۲۳۴/۱۴)

(۹) (عمدة القاری: ۳۲۴/۲۱، إرشاد الساری: ۳۷۸/۱۲، لسان العرب باب ۲۷۴/۱۱)

قوله: فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ: مَا هَذَا؟ د رسول کریم ﷺ د سترگو مبارکو نه په اوښکو تلوو حضرت سعد ﷺ ته ډیر تعجب اوشو، هغوی اوونیل آی دالله رسول ﷺ دا څه دی؟ شاید چې هغه دا دصبر خلاف گنول. رسول کریم ﷺ اوفرمائیل: دا په زړه کښې د موجود رحمت او شفقت اثر دی. دا بې صبری یا جزع فرع نه ده. (۱)

علامه ابن بطل رحمة الله عليه فرمائی چې ددې حدیث نه دا خبره ثابته شوه چې لویو خلقو ته پکار دی چې د ماشومانو مریضانو عیادت هم اوکړي. ځکه چې داسان گولو سره د ماشوم پلار سره صله رحمې ده او د ماشوم والدینو ته به په دې مصیبت کښې دصبر تلقین اوشي. (۲)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې چې رسول کریم ﷺ دخپلې لور خواله دېچې دبیماړۍ په حالت کښې هلته تشریف یووړو.

۱۰ = بَابُ عِيَادَةِ الْأَعْرَابِ

حدیث نمبر: ۵۳۳۲

۵۱۵۱- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُثَنَّى، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى أَعْرَابِيٍّ يَعُودُهُ، قَالَ: وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ عَلَى مَرِيضٍ يَعُودُهُ فَقَالَ لَهُ: «لَا بَأْسَ، طَهْرَانِ شَاءَ اللَّهُ» قَالَ: قُلْتُ: طَهْرَانِ؟ كَلَّا، بَلْ هِيَ حُمَّى تَقُورُ، أَوْ ثَقُورٌ، عَلَى شَيْخٍ كَبِيرٍ، تُزِيرُهُ الْقُبُورُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَتَعْمَرُ إِذَا»

ترجمه: حضرت ابن عباس ﷺ فرمائی چې رسول کریم ﷺ د یو اعرابي د عیادت دپاره تشریف یووړو، راوی وائی چې رسول کریم ﷺ به کله د مریض د عیادت دپاره لاړل نو فرمائیل به یی: لا بَأْسَ طَهْرَانِ شَاءَ اللَّهُ (هیڅ حرج نشته دې، ان شاء الله دا مرض گناهونه پاکونکې دې) کله چې نبی کریم ﷺ هغه اعرابي ته دا جمله اوونيله نو هغه اوونیل، تاسو فرمائې چې دا پاکونکې دې، بالکل نه، بلکه دې تېې خو په یو بودا حمله کړې دې، او دا به ورته قبر ښائی. رسول کریم ﷺ اوفرمائیل: هرکله چې ته داسې وائی نو داسې سهی. تو اجمه رجال:

د معلى بن اسد بن ابوالهیثم اخو بهر بن اسد حالات په کتاب الحیض (۳) کښې، د عبد العزيز بن مختار البصرى الدباغ حالات په کتاب الصلاة (۴) کښې، دخالد بن مهران الحذاء حالات په

(۱) (عمدة القاری: ۳۲۴/۲۱، ارشاد الساری: ۳۷۸/۱۲)

(۲) (شرح ابن بطل: ۳۷۹/۹، شرح الکرماني: ۱۸۶/۲۰)

(۳) (کشف الباری ص: ۵۹۷)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۴۷)

کتاب العلم ^(۱) کنبی، دابو عبدالله عکرمه مولی بن عباس حالات په کتاب العلم ^(۲) کنبی، د حضرت ابن عباس ^(۳) حالات په بده الوسی ^(۴) کنبی تیر شوی دی. تشویع: قوله: لَا بَأْسَ، طَهُورٌ: یعنی هیڅ حرج نشته، بیماری د مسلمانانو دگناهونو کفارو جوړیږي.

قوله: طَهُورٌ: (د طاء په فتحې سره، د مبالغې صیغه ده. او متعدی ده. په معنی د مطهر، پاکوونکې، طهور، خبر دې او متبداً محذوف ده. ای هو طهور ^(۵)) (ن شاء الله وتیلو سره یې اشاره اوکړه چې دا جمله دعائیه ده خبر نه دې. ^(۶))

قوله: تَقُورٌ، أَوْ تَقُورٌ: راوی ته شک دې چې تفور یې اووتلیو او که تشر. لیکن تفور د باب نصر نه او تشر هم باب نصر نه، د دواړو یوه معنی ده. جوش وهل. ^(۷)

قوله: تُزَيَّرُ: د باب افعال نه دې، آزار، چالره په زیارت مجبورول. ^(۸)

قوله: فَنَعْمُ إِذَا: ای إذا ایت فنعمة إذا

یعنی هرکله چې زموږ د خبرې نه انکار کوي نو بیا هم داسې دې وی څنگه چې ته گمان کوي. یا بیا به هم داسې وی څنگه چې ته گمان کوي.

دا جمله بد دعا هم کیدلای او دا هم کیدلای چې نبی کریم ^(۹) دپیش گوښی په طور هغه ته خبر ورکړو چې هم داشان به کيږي. ^(۱۰)

د طبرانی په روایت کنبی دی چې په صبا هغه اعرابی وفات شوې وو. ^(۱۱) د حدیث مبارک نه مستنبط شو ادا ب:

مهلَب ددې حدیث پاک نه خو آداب او فوائد مستنبط کوي او فرماني:

فائدة هذا الحديث أنه لا تلصق على الإمام في عيادة مريض من رعيته ولو كان أعرابياً جافياً، ولا على العالم في عيادة الجاهل ليعلمه وينكر له ما ينفعه ويأمره بالمعروف ولا يتسخط قدر الله ليسخط عليه ويسليه عن أمه بل

^(۱) (کشف الباری: ۳/۳۶۳)

^(۲) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

^(۳) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

^(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۴، إرشاد الساری: ۱۲/۲۸۸)

^(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۴، إرشاد الساری: ۱۲/۲۸۸)

^(۶) (شرح الکرماني: ۱۸۷/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۴۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۴، لسان العرب باب الناء: ۲/۱۴۸،

لسان العرب باب الفاء: ۱۰/۳۴۶)

^(۷) (لسان العرب باب الزاء: ۶/۱۱۱)

^(۸) (شرح الکرماني: ۱۸۷/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۴۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵)

^(۹) (المعجم الكبير للطبرانی شرح جلیل الجعفی رقم الحدیث: ۷۲۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵، فتح الباری: ۱۳/۱۴۷)

یغلبه بسقمه إل غیر ذلك من چیز غاطره و غاطره أهله.

وفیه أنه ینفی للمریض أن یتلقى البوعظ بالقبول، ویحسن جواب من یدکره بذلك. (۱)
یعنی د حدیث نه دا خبره معلومه شوه چې حاکم خپلو عوامو کښې د یو جاهل کلی والی عیادت کولې شی، هم داشان عالم د جاهل عیادت کولې شی، چې مریض ته نصیحت اوکړی، د صبر تلقین ورته اوکړی او تسلی ورته ورکړی.
د حدیث نه دا هم مستنبط کیږی چې مریض ته پکاری دی چې نصیحت قبول کړی، او نصیحت کوونکی ته ښه او ښکلې جواب ورکړی.
د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دی. (۲)

==بابُ عِيَادَةِ الْمُشْرِكِ

حدیث نمبر: ۵۳۳۳

۵۳۳۳- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا عَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ غُلَامًا يَهُودِيًّا، كَانَ يُحَدِّثُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَمَرَّضَ فَأَنَاءَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعُودَهُ، فَقَالَ: «أَسْلِمَ» فَأَسْلَمَ.
وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِيهِ: لَمَّا حُفِرَ أَبُو طَالِبٍ جَاءَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

ترجمه: د حضرت انس ؓ نه روایت دی چې یو یهودی هلك به د نبی کریم ﷺ خدمت کولو، هغه بیمار شو نو حضرت رسول کریم ﷺ دهغه د عیادت دپاره تشریف یووړ، او هغه ته ښې د اسلام دعوت ورکړو، نو هغه مسلمان شو.
تو اجم رجال:

د سلیمان بن حرب الواشحی البصری حالات په کتاب الایمان (۳) کښې، د حماد بن زید حالات په کتاب الایمان (۴) کښې، د ثابت البنانی حالات په کتاب العلم (۵) کښې، او د حضرت انس ؓ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۶)

د سعید بن المسیب حالات په کتاب الایمان کښې (۷) تیر شوی دی.
د المسیب بن حزن حالات په کتاب الایمان کښې (۸) تیر شوی دی.

(۱) (شرح ابن بطلان: ۳۷۹/۹، فتح الباری: ۱۲/۱۷، عمدة القاری: ۳۲۵/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۳۲۵/۲۱)

(۳) (کشف الباری: ۱۰۵/۲)

(۴) (کشف الباری: ۲۱۹/۲)

(۵) (کشف الباری: ۱۸۳/۳)

(۶) (کشف الباری: ۴/۲)

(۷) (کشف الباری: ۱۵۹/۲)

(۸) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۳۶۰)

تشریح: د کافر د عیادت مسئله:

علامه ابن بطال رحمة الله علیه فرمائی چې که دیو کافر او مشرک باره کښې امید دې چې هغه به اسلام قبول کړی نو دهغه عیادت جائز دې. لیکن که دهغه د اسلام د قبولیت څه امید نشته نو بیا دهغه عیادت مناسب نه دې. (۱)

د جمهورو مذهب: جمهور فرمائی چې قبولیت اسلام نه علاوه د نورو مصلحتونو او مقاصدو پیش نظر هم د مشرک او کافر عیادت کولې شی. (۲)

د احنافو په نزد هم د کافر (ذمی) عیادت جائز دې. په دې شرط چې هغه د اهل کتابونه وی، که ذمی مجوسی دې نو د هغه په عیادت کښې اختلاف دې. د جواز او عدم جواز دواړه اقوال شته، لیکن راجح قول د جواز دې. (۳)

قوله: أَنْ غُلَامًا يَهُودِيًّا: د دې بچی نوم عبد القدوس خودلې شوې دې. (۴)

حدیث باب کتاب الجنائز کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ:

د تعلیق تخريج: د حضرت سعيد بن المسيب تعلیق لره امام بخاری رحمة الله علیه په کتاب التفسیر کښې موصولا نقل کړېدې. او هم هلته په دې کلام کړې شوې دې. (۶)
د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۷)

۱۲ = بَابُ إِذَا عَادَ مَرِيضًا، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى بِهِمْ جَمَاعَةً

حدیث نمبر: ۵۳۳۴

۵۲۵۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ [ص: ۱۸] عَلَيْهِ نَاسٌ يُعُودُونَهُ فِي مَرَضِهِ، فَصَلَّى بِهِمْ جَالِسًا، فَجَعَلُوا يَصَلُّونَ قِيَامًا، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ: «اجْلِسُوا» فَلَمَّا قَرَأَ قَالَ: «إِنَّ الْإِمَامَ لَيُؤْتِي تَمَرَةً، فَإِذَا رَكْعَةً قَرَأَ كَعَوَاءٍ، وَإِذَا رَكْعَةً قَرَأَ قَعَوَاءٍ، وَإِنْ صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا» قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: «قَالَ الْحَدِيثُ مُسَوِّغٌ، لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آخِرًا صَلَّى قَاعِدًا وَالنَّاسُ خَلْفَهُ قِيَامًا»

(۱) (شرح ابن بطال: ۳۸۰/۹)

(۲) (فتح الباری: ۱۴/۱۴۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵، الموسوعة الفقهية: ۳۱/۷۷)

(۳) (البحر الرائق کتاب الکراهية، فصل فی البیع: ۲۳۲/۸ رد المحتار کتاب العطر والإباحة فصل فی البیع: ۶۳۹/۹)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۸)

(۵) (کشف الباری کتاب الجنائز/باب إِذَا أَسْلَمَ الصَّبِيُّ قَمَاتٍ، قُلْ يَصَلِّي عَلَيْهِ، وَقُلْ يَرْضَى عَلَى الصَّبِيِّ الْإِسْلَامَ) (رقم

الحديث: ۱۳۵۶)

(۶) (کشف الباری: کتاب التفسیر سورة القصص ص: ۴۹۸، فتح الباری: ۱۳/۱۴۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵، إرشاد

الساری: ۱۲/۳۸۸)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵)

توابع رجال:

دمحمد بن المثنیٰ ابو موسیٰ الغنزی حالات په کتاب الایمان ^(۱) کښې، د یحییٰ بن سعید القطان حالات په کتاب الایمان کښې، ^(۲) د هشام بن عروه حالات په بده الوسی ^(۳) کښې، د عروة بن الزبیر حالات په بده الوسی ^(۴) کښې، د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په بده الوسی کښې ^(۵) تیر شوی دی.

تشریح: که د مریض د عیادت دپاره لار شوی او د مونځ وخت شی او مریض عیادت کوونکو ته جمع ورکوی نو په حدیث کښې ددې اصل موجود دي. حضرات صحابه کرام د رسول کریم ﷺ عیادت دپاره لارل او رسول کریم ﷺ دهغوئ امامتی او کړو.

حدیث باب په کتاب الأذان کښې تیر شوې دي، او هم هلته ددې مسئلې تفصیل راغلې دي ^(۶).

د جمهور حضراتو په نزد لکه امام حمیدی رحمه الله علیه فرمائی چې حدیث باب منسوخ دي. ځکه چې رسول کریم ﷺ آخری مونځ په ناسته فرمائيلې وو او مقتديان ولاړ وو. چنانچه د جمهورو په نزد که امام اول په ولاړه مونځ شروع کړی او بیا د مونځ په دوران کښې هغه ته څه مرض لاحق شو او کيناستو نو مقتديان به نه کينی بلکه په ولاړه به اقتداء کوي. ^(۷)

د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي ^(۸).

۱۳= بَابُ وَضْعِ الْيَدِ عَلَى الْمَرِيضِ

حدیث نمبر: ۵۳۳۵/۵۳۳۶

۵۶۵۹ - حَدَّثَنَا الْبُكَيْرِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا الْحَمِيدُ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدٍ، أَنَّ أَبَاهَا، قَالَ: تَشَكَّيْتُ بِمَكَّةَ شَكْوًا شَدِيدًا، فَجَاءَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَوِّدُنِي، فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنِّي أَتْرُكُ مَآلًا، وَإِنِّي لَمْ أَتْرُكْ إِلَّا ابْنَةً وَاحِدَةً، فَأَوْصِي بَثَلْتَنِي مَالِي وَأَتْرُكُ الثَّلْثَ؟ فَقَالَ: «لَا» قُلْتُ: فَأَوْصِي بِالنِّصْفِ وَأَتْرُكُ النِّصْفَ؟ قَالَ: «لَا» قُلْتُ: فَأَوْصِي بِالثَّلْثِ وَأَتْرُكُ هَذَا الثَّلْثَيْنِ؟ قَالَ: «الْثَّلْثُ، وَالْثَّلْثُ كَثِيرٌ» ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ، ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ عَلَى وَجْهِهِ وَنَظَّيْنِي.

(۱) (کشف الباری ۲/۲۵)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۴) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۵) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۶) (کشف الباری: کتاب الأذان إنما جعل الإمام ليؤتم به رقم الحديث: ۶۸۸)

(۷) (عدة القاري: ۲۱/۳۲۶)

(۸) (عدة القاري: ۲۱/۳۲۶)

لَمْ قَالَ: «اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا، وَأَحْمِمْ لَهُ هِجْرَتَهُ» فَمَا زِلْتُ أَجِدُ بَرْدَهُ عَلَى كَيْدِي - فِيمَا يُخَالِ إِيَّيَ - حَتَّى السَّاعَةِ

۴۳۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُوعَاكَ وَعُكَا شَدِيدًا، فَمَسَّتُهُ يَدِي فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ لَتُوعَاكَ وَعُكَا شَدِيدًا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَجَلْ، إِيَّيَ أَوْعَاكَ كَمَا يُوعَاكَ رَجُلَانِ مِنْكُمْ» فَقُلْتُ: ذَلِكَ أَنْ لَكَ آخَرَيْنِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَجَلْ» لَمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ آذَى، مَرَضٌ فَمَا يَوَاهُ، إِلَّا حَظَّ اللَّهُ لَهُ سِتْرَانِ، كَمَا حَظَّ الشَّجَرَةُ وَرَتْهَا»

ترجمہ رجال:

د المکی بن ابراہیم الحنظلی البلیخی حالات پہ کتاب العلم (۱) کنبی، دجعید بن عبد الرحمان

حالات پہ کتاب الصلاة (۲) کنبی، دعائشہ بنت سعد حالات پہ کتاب فضائل المدينة (۳) کنبی،

دحضرت سعد بن ابی وقاص حالات پہ کتاب الایمان (۴) کنبی، تیر شوی دی.

دحضرت قتیبه بن سعید حالات پہ کتاب الایمان کنبی (۵) د جریر بن عبد الحمید ضبی

حالات پہ کتاب العلم کنبی، (۶) داعمش سلیمان بن مهران حالات پہ کتاب الایمان (۷) کنبی،

د ابراہیم بن یزید التیمی حالات پہ کتاب الایمان کنبی، (۸) د حارث بن سويد حالات پہ کتاب

الاشهرہ (۹) کنبی، د عبد اللہ بن مسعود حالات پہ کتاب الایمان (۱۰) کنبی تیر شوی دی

تشویح: د باب رومی حدیث د کتاب النقاہ پہ شروع کنبی تیر شوې دي. او هم هلته په دي

کلام شو دي. او دویم حدیث او په دي بحث خو بابہ وړاندې په باب اشد الناس بلاء الانبياء

الأمثل فالأمثل کنبی تیر شوې دي.

مویض باندې د لاس ایبنودو حکم: د عیادت په دوران کنبی مریض باندې لاس ایبنودې شی.

(۱) (کشف الباری: ۴۸۱/۳)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۷۰)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۸۷۷)

(۴) (کشف الباری: ۱۷۳/۲)

(۵) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۶) (کشف الباری: ۲۶۸/۳)

(۷) (کشف الباری: ۲۵۱/۲)

(۸) (کشف الباری: ۵۴۴/۲)

(۹) (کشف الباری: ص:)

(۱۰) (کشف الباری: ۲۵۷/۲)

دې سره مریض یو قسم لره تسلی هم کیږي. او د عیادت کوونکی په برکت سره دهغه مرض کښې کمې هم راتلې شي. (۱)

حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها یو روایت ایو یعلی په سند حسن سره نقل کړې دي. په هغې کښې دي:

کان رسول الله ﷺ إذا عاد مریضاً یفید له علی المكان الذی یشتکی المریض ثم یقول: بسم الله لا بأس أذهب الیاس رب الناس واشف انت الشال لاشفاءك لا یغادر سقیا. (۲)

یعنی کله چې به رسول کریم ﷺ د چا عیادت دپاره لارل نو رسول کریم ﷺ به د مریض د تکلیف په ځانې خپل لاس مبارک کیخودو او فرمائیل یی: بسم الله لا بأس..... همداشان امام ترمذی رحمه الله علیه د حضرت ابواسامه رضی الله عنه نه مرفوعاً حدیث نقل کړې دي فرمائی چې:

تَکَامُرُ عِيَادَةُ الْمَرِيضِ أَنْ يَفْعَمَ أَحَدُكُمْ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ - أَوْ قَالَ: عَلَى يَدِهِ - فَيَسْأَلُهُ كَيْفَ هُوَ؟ (۳)

یعنی رسول کریم ﷺ او فرمائیل: د بیمار د بیمار پر سر ته تکمیل هله کیږي کله چې تپوس کولو والا خپل لاس د مریض په تنډی کیږدي یا یی او فرمائیل چې دهغه په لاس یی کیږدي. بیا دهغه نه تپوس او کړی چې ته څنگه یی؟

هم داشان دابن السنی په روایت کښې دي:

تَکَامُرُ عِيَادَةُ الْمَرِيضِ أَنْ يَفْعَمَ أَحَدُكُمْ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ فَيَقُولُ دَكَيْفَ أَصَبَحْتَ أَوْ كَيْفَ أَمْسَيْتَ. (۴)

قوله: فَكَأَنَّهُ أَجَدُّ دَعَا عَلَى كَبْدِي - فِيهِ إِتِّحَالٌ إِلَى - حَقِّي السَّاعَةِ:

قوله: يُتَّحَالُ: د باب فتح نه په معنی د گمان کول. (۵)

حضرت سعد رضی الله عنه فرمائی چې د رسول کریم ﷺ د لاس مبارک یخوالی زه تر خپل زړه پورې محسوسوم. (داحضور ﷺ معجزه وه)

داحادیث مبارکه دترجمة الباب سره مناسبت:

داولنی حدیث مبارک مناسبت ثم وضع يده علی جبهتي په وجه دي. او د دویم حدیث ترجمة الباب سره مناسبت د فیسسته پیدی په وجه دي. (۶)

(۱) (شرح ابن بطال: ۳۸۱/۹، شرح الکرماني: ۱۸۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۲۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۸۹/۱۲)

(۲) (مسند أبي يعلى الوصلي مسند عائشه رقم الحديث: ۴۴۵۹، فتح الباری: ۱۴۹/۱۳)

(۳) (سنن الترمذی کتاب الاستئذان والآداب عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابٌ مَا جَاءَ فِي الْمُصَافَحَةِ رقم الحديث- ۲۷۳۱، فتح الباری: ۱۴۹/۱۳)

(۴) (الأذکار النووية للإمام النووي رقم الحديث: ۳۵۹، فتح الباری: ۱۴۹/۱۳)

(۵) (شرح الکرماني: ۱۸۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۲۷/۲۱، لسان العرب باب العاء: ۲۶۴/۴)

(۶) (عمدة القاری: ۳۲۶/۲۱، ۳۲۷)

۱۳=بَابُ مَا يُقَالُ لِلْمَرِيضِ، وَمَا يُجِيبُ

حدیث نمبر: ۵۳۳۸/۵۳۳۷

۵۳۳۸- حَدَّثَنَا قُبَيْصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ فَبَسَّتُهُ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ وَعَكَا شَدِيدًا، فَقُلْتُ: إِنَّكَ لَتَوَعَّكَ وَعَكَا شَدِيدًا، وَذَلِكَ أَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ؟ قَالَ: «أَجَلٌ، وَمَا مِنْ مُسْلِمٍ نَصِبَهُ أَدَى، إِلَّا حَاطَتْ عَنْهُ غَطَايَاهُ، كَمَا حَاطَتْ وَرَقُ الشَّجَرِ»

۵۳۳۷- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ يَبْعُدُهُ، فَقَالَ: «لَا يَأْسَ طَهْرُكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ» فَقَالَ: كَلَّا، بَلْ خُمِي تَقَوُّرٌ عَلَى شَيْئِمْ كَبِيرٍ، كَمَا تُزِيرَةُ الْقُبُورِ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَتَعْمُرُ أَدَا»

توابع و رجال:

دقیبصہ بن عقبہ حالات پہ کتاب الایمان (۱) کنبی، دسفیان ثوری رحمۃ اللہ علیہ حالات پہ کتاب الایمان کنبی، (۲) داعمش سلیمان بن مہران حالات پہ کتاب الایمان (۳) کنبی، دابراہیم بن یزید التیمی حالات پہ کتاب الایمان کنبی، (۴) د حارث بن سدید حالات پہ کتاب الاشربہ (۵) کنبی، د عبد اللہ بن مسعود ؓ حالات پہ کتاب الایمان (۶) کنبی، تیر شوی دی۔

داسحاق بن شاہین الواسطی حالات پہ کتاب العیض (۷) کنبی، د خالد بن عبد اللہ الطحان حالات پہ کتاب الوضوء (۸) کنبی، د خالد بن مہران الحذاء حالات پہ کتاب العلم (۹) کنبی، د ابو عبد اللہ عکرمہ مولیٰ بن عباس حالات پہ کتاب العلم (۱۰) کنبی، د حضرت ابن عباس ؓ حالات پہ بدھ الوسی (۱۱) کنبی، تیر شوی دی۔

(۱) (کشف الباری: ۲/۲۷۵)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۵۱)

(۴) (کشف الباری: ۲/۵۴۴)

(۵) (کشف الباری: ص:)

(۶) (کشف الباری: ۲/۲۵۷)

(۷) (کشف الباری: ص: ۳۲۴)

(۸) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۱)

(۹) (کشف الباری: ۳/۳۶۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۱۱) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

تشویع: علامه ابن بطان رحمۃ اللہ علیہ د امام مہلب پہ حوالی سرہ نقل کری دی چې سنت طریقہ داده چې کله د بیمار تپوس ته ورشی نوداسې خبرې کوئی چې هغې سره بیمار ته تسلی اوشی، بیمار دې اونه ویرولی شی، بلکه هغه ته دې تسلی ورکړې شی چې ان شاء الله ته به ډیر زړ روغ جوړ شي.

او دا چې دا بیماری دومره خطرناکه نه ده، د خطرې هیڅ خبره نشته، او په بیماری چې کوم اجر او ثواب ملاوېږي د هغې تذکره دي اوکړې شی، چې په دې بیماری ته د خومره زیات ثواب مستحق گوزي. او ان شاء الله دا تکلیف به ختم شی.

داشان بیمار ته هم پکار دی چې د عیادت کوونکو د خبرو بنسکلي جواب ورکړي، دهغوئ په نصیحت عمل اوکړي، نصیحت دې نه رد کوی، څنگه چې اعرابی د رسول کریم ﷺ نصیحت رد کړې وو.)

د ترجمه الباب مقصد: شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چې امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ د خپل عادت مطابق دامام ترمذی رحمۃ اللہ علیہ مرفوع حدیث طرف ته اشاره کړې ده، په هغې کښې دی:

«إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَى الْمَرِيضِ فَتَقْسُوا لَهُ لُحْلًا أَوْ لَبَنًا لَا يَزِدُّ شَيْئًا وَيَقِيبُ نَفْسَهُ» (۱)

یعنی کله چې تاسو بیمار ته ورشی نود هغه مرگ کښې گنجائش پیدا کړی، یعنی تسلی ورته ورکړی او سکون ورته ورکړی، بیشکه دا څه خیز نه اړوی، یعنی دې سره تقدیر نه بدلیږي، لیکن دا خبرې دهغه زړه خوشحالی.

د ترجمه الباب سره مناسبت:

د باب په دواړو احادیثو کښې تنفیس موجود دي. تنفیس نه مراد تسلی ده، چنانچه دویم حدیث کښې خو تنفیس تسلی د لایأس ظهور په وجه واضح ده.

او رومبی حدیث کښې تنفیس داشان دي چې حضرت ابن مسعود رضی الله عنه فرمائی: إِنَّكَ لَتَشَوِّكُ وَهْمًا شَدِيدًا یعنی تاسو ته عاداتا شدید تبه کیږي، لهذا په دې تشویش مه کوئی. (۲)

فائده: همداشان مریض ته په ورتلو سره هغه ته د دعا درخواست کول پکار دی ځکه چې د مریض دعا قبلېږي.

چنانچه امام ابن ماجه رحمۃ اللہ علیہ د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه یو مرفوع حدیث نقل کړې دي، په هغې کښې دی:

«إِذَا دَخَلْتَ عَلَى مَرِيضٍ، فَقُمْ أَنْ يَذْمُوكَ؛ فَإِنَّ دُعَاءَ الْكَافِرِ كَالْجَلْدِ» (۳)

(۱) (شرح ابن بطال: ۳۸۲/۹)

(۲) (سنن الترمذی کتاب الطب عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ رَقْمِ الْحَدِيثِ ۲۰۸۷. الكنز الكنزی المتوازی: ۳۴۰/۱۹)

(۳) (الکنز الكنزی المتوازی: ۳۴۰/۱۹. عمدة القاری: ۳۲۸/۲۱)

(۴) (سنن ابن ماجه کتاب الجنائز/باب ما جاء في عيادة المريض رقم الحديث- (۱۴۴۱)

يعنى كله چې تاسو مريض ته ورشن نو هغه ته اوواڼې چې تاسو دپاره دعا اوکړې ځکه چې دهغه دعا د فرستو د دعا پشان مقبوله وي.
خو دا حديث مبارك منقطع دي. (١)

١٥=بَابُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ، رَاكِبًا وَمَاشِيًا، وَرَدِّهَا عَلَى الْحِمَارِ

حديث نمبر: ٥٣٣٩/٥٣٤٠

٥٣٣٩- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّ أَسَمَةَ بْنَ زَيْدٍ، أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص:] رَكِبَ عَلَى حِمَارٍ، عَلَى الْكَافِ عَلَى قَلْبَةٍ قَدْ كَبِئَتْ، وَأَرْدَفَ أَسَمَةَ وَرَاعَهُ، يُعَوِّدُ سَعْدَ بْنَ عِبَادَةَ قَبْلَ وَقْعَةِ بَدْرٍ، فَسَارَ عَنِّي مَرَّ بِمَجْلِسٍ فِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلُوكٍ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ عَبْدُ اللَّهِ، وَفِي الْمَجْلِسِ أَغْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبْدَةُ الْأَوْثَارِ وَالْهَبُودِ، وَفِي الْمَجْلِسِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ، فَلَمَّا غَشِيَتِ الْمَجْلِسَ عِجَاجَةُ الدَّابَّةِ، ثُمَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُنْفَةَ بِرِوَايَةٍ، قَالَ: لَا تَقْبِضُوا عَلَيْنَا، فَسَلَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَوَقَفَ، وَنَزَلَ قَدْ عَاثُمُوا إِلَى اللَّهِ فَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَأْأَيُّهَا الْمَرْءُ، إِنَّهُ لَا أَحْسَنَ مِمَّا تَعْمَلُ إِنْ كَانَ حَقًّا، فَلَا تُؤْذِنَا فِي مَجْلِسِنَا، وَأَرْجِعْ إِلَى رَحْلِكَ، قَبْلَ جِئَاكَ فَأَقْصُصْ عَلَيْهِ، قَالَ ابْنُ رَوَاحَةَ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَغْشَيْنَا بِهِ فِي مَجْلِسِنَا، فَإِنَّا نَحِبُ ذَلِكَ، فَاسْتَبَ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْهَبُودُ حَتَّى كَادُوا يَنْتَشَرُونَ، فَلَمَّ يَزِلُّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى سَكَنُوا، فَرَكِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَابَّتَهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عِبَادَةَ، فَقَالَ لَهُ: «أَيُّ سَعْدٍ، أَلَمْ تَتَمَّ مَا قَالِ أَبُو حَبَابٍ؟» - يُرِيدُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي - قَالَ سَعْدٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اغْفُ عَنْهُ وَاصْفَحْ، فَلَقَدْ أَعْطَاكَ اللَّهُ مَا أَعْطَاكَ، وَلَقَدْ أَجْتَمَعَ أَهْلُ هَذِهِ الْبَحْرَةِ عَلَى أَنْ يُتَوَجَّهَ فَيُعَصِّبُوهُ، فَلَمَّا رَدَّ ذَلِكَ بِالْحَقِّ الَّذِي أَعْطَاكَ شَرِيفَ ذَلِكَ، فَذَلِكَ الَّذِي فَعَلْتُ بِهِ مَا رَأَيْتُ

٥٣٣٩- حَدَّثَنَا عُمَرُو بْنُ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدٍ هُوَ ابْنُ الْمُكْدَرِ، عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «جَاءَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَوِّدُنِي، لَيْسَ بِرَاكِبٍ بَلْ فِي وَلَا يَرُدُّونَ»

ترجمه رجال:

ديحيى بن بكير حالات په كتاب الجنائز (٢) كښي، د الليث بن سعد حالات په همدې الوي (٢) كښي، د عقیل بن خالد الايلي حالات په همدې الوي (٢) كښي، د ابن شهاب زهري حالات په همدې

(١) (فتح الباري: ١٣/ ١٥٠)

(٢) (كشف الباري: كتاب الجنائز/ باب الصلاة على الجنائز بالمصلى والتسجيد: رقم الحديث: ١٣٢٦)

(٣) (كشف الباري: ١/ ٣٢٤)

(٤) (كشف الباري: ١/ ٣٢٥)

الوسی کنبی^(۱)، د عروۃ بن الزبیر بن العوام حالات په کتاب بده الوسی^(۲)، کنبی، د حضرت اسامه بن زید رضی الله عنه حالات په کتاب الوضو^(۳)، کنبی، تیر شوی دی.

د عمرو بن عباس ابو عثمان المصری حالات په کتاب الصلاة^(۴)، کنبی، د عبدالرحمان بن مهدی حالات په کتاب الصلاة^(۵)، کنبی، د سفیان بن عیینة حالات په کتاب العلم کنبی^(۶)، د محمد بن المنکدر حالات په کتاب الوضو^(۷)، کنبی، د حضرت جابر رضی الله عنه حالات په کتاب الوضو کنبی^(۸)، تیر شوی دی.

تشریح: د باب حدیث په کتاب التفسیر کنبی تیر شوې دي. ^(۹)
د ترجمۃ الباب مقصد: د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې د مریض عیادت هم که په هرې طریقې سره او کړې شی نو سنت به ادا شی، که هغه په سورلۍ وی او که پیدل وی، او که بل چا سره روستو سوریدو سره د مریض عیادت دپاره لار شی، نو ټولو صورتونو کنبی به د عیادت ثواب ملاویرې. ځکه چې د اعمالو ثواب د نیت په اخلاص سره دي، اگر چې عمل کنبی مشقت کم وی. ^(۱۰)

قوله: ردف: (دراء په کسري او د دال په سکون سره) ای مرتد فالغیرا یعنی چا په پسې روستو په سورلۍ سوریدل. ^(۱۱)

قوله: عَلَى جَارٍ، عَلَى إِكَاَفٍ عَلَى قَطِيفَةٍ فَذَكَاةٌ:

قوله: إِكَاَفٍ: (د همزې په کسري او د کاف په تخفیف سره) ساز یا لد ته وئیلې شی کوم چې د ځناور په ملا اچولې کیږي. ^(۱۲)

قوله: قَطِيفَةٍ: غټه کپړا، کومه چې په ساز یا لد اچولې کیږي. ^(۱۳)

^(۱) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

^(۲) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۲۹)

^(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۳۹۱)

^(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۳۹۱)

^(۶) (کشف الباری: ۱/۲۳۸)

^(۷) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

^(۸) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

^(۹) (کشف الباری: کتاب التفسیر سورة آل عمران ص: ۱۲۵)

^(۱۰) (شرح ابن بطلال: ۳۸۳/۹، عمدة القاری: ۳۲۸/۲۱)

^(۱۱) (لسان العرب باب الرءاء: ۱۸۹/۵)

^(۱۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۱، إرشاد الساری: ۳۹۳/۱۲، لسان العرب باب: ۱۷۰/۱)

^(۱۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۱، عمدة القاری: ۳۲۹/۲۱)

قوله: فَذَكِّرْهُ: فذک طرف ته منسوب دی، فذک دخیر یو کلې دی، او دا د ساز او لد کپا به هم هلته تیاریده. (۱)

ترکیب: ترکیب کښې عَلَى كَأَفٍ، د عَلَى حِصَارَةٍ بدل دی، او عَلَى طَيْفَةٍ د عَلَى كَأَفٍ نه بدل دی. (۲)
قوله: وَفِي الْمَجْلِسِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ: أَخْلَاطٌ: (د خا په کسرې او دلام په سکون سره) د خلط جمع ده. د مختلفو خلقو مجمع. (۳)

قوله: فَلَمَّا غَشِيَ الْمَجْلِسَ غِبَابٌ دَابِّيٌّ: غِبَابٌ: المعجم گرد ته وائی. (۴)، یعنی کله چې په مجلس کښې د سورلۍ گرد خورشو.

قوله: عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْهُ قَالَ: «جَاءَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقَوِّنِي
حضرت جابر رضی الله عنه فرمائی چې رسول الله ﷺ زما عیادت دپاره راغلل، په دې حال کښې چې نه په خچر سواره وو او نه په آس، یعنی پیدل یې تشریف راوړو.
قوله: يُرْذَوْنَ: (دباء په کسرې سره) دا د آسونو یو قسم ته وائی. (۵)

علامه مزى رحمه الله عليه په الأطراف کښې دا یو مستقل جدا حدیث شمار کړې دي. (۶)
لیکن امام حمیدی رحمه الله علیه دا د یو طویل حدیث حصه ګرځولې ده. په هغې کښې حضرت جابر رضی الله عنه دخپلې بیماری او دحضرت رسول الله ﷺ د عیادت ذکر کړې دي.

حدثنا الحميدي قال ثنا سفيان..... أنه سمع جابر بن عبد الله يقول مرضت فعادني رسول الله ﷺ وأهليكم وهما يشيان قلعي على فدعا رسول الله ﷺ بهاء فتوضاء..... إلخ. (۷)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه د حمیدی تصویر کړې دي. (۸)
د احادیثو دترجمة الباب سره مناسبت:

د اول حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت رکب علی حبابه وجه دي. اودویم حدیث د ترجمه الباب جزء ماشیا لره ثابتوی. اودا شان چې حضرت جابر رضی الله عنه فرمائی چې رسول الله ﷺ نه په خچره سواره وو او نه په آس، مطلب دا چې پیدل یې تشریف راوړو. (۹)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۱، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۲۹، ارشاد الساری: ۱۲/ ۳۹۳)

(۲) (فتح الباری: ۱۲/ ۱۵۱، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۲۹)

(۳) (لسان العرب باب الحاء: ۴/ ۱۷۵)

(۴) (تاج العروس، فصل العين من باب الجيم: ۲/ ۷۱)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰/ ۱۹۳، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۳۰، ارشاد الساری: ۱۲/ ۳۹۴)

(۶) (تحفة الأشراف بمعرفه الأطراف رقم الحدیث: ۳۰۲۱، ۳/ ۶۹)

(۷) (المسند الحمیدی احادیث جابر بن عبدالله رقم الحدیث: ۱۲۲۹، ۲/ ۵۱۶)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۱)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۲۹، ۳۳۰)

۱۶= بَاب: مَا رَخِصَ لِلْمَرِيضِ أَنْ يَقُولَ:

إِنِّي وَجِعٌ، أَوْ وَارَأْسَاءُ، أَوْ اسْتَدْبَى الْوَجْعُ

وَقَوْلُ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: {إِنِّي مَسْنِي الْعُرْوَاتِ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ} [الأنبياء: ۸۳]

حدیث نمبر: ۵۳۴۴/۵۳۴۲

۵۳۴۵ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، وَأَيُّوبَ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، مَرَّيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَوْقَدُ نَمَتِ الْقِدْرُ، فَقَالَ: «أَيُّدِيكَ هَؤُلَاءِ رَأَيْتُكَ؟» قُلْتُ: نَعَمْ، فَدَعَا الْحَلَّاقَ فَحَلَقَهُ، ثُمَّ أَمَرَنِي بِالْفِدَاءِ

ترجمہ: د باب رومی حدیث کنبی حضرت کعب بن عجرہ ؓ فرمائی چې رسول اللہ ﷺ په خوا کنبی تیر شو او ما کتوئ پسي اور لکولې وو، رسول اللہ ﷺ او فرمائیل: تاته سپري تکلیف درکوي؟ ما عرض اوکړو او جی رسول اللہ ﷺ نانی راوغوښتو او زما سر یی اوخړتیلو، بیا ماته رسول اللہ ﷺ د ذین حکم راکړو.

۵۳۴۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَبُو زَكْرِيَاءُ، أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: وَارَأْسَاءُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ذَلِكَ لَوْ كَانَ وَأَنَا حَيٌّ فَاسْتَغْفِرُ لَكَ وَأَدْعُوكَ» فَقَالَتْ عَائِشَةُ: وَالْكَلْبَاءُ، وَاللَّهُ إِنِّي لَأَكُنْتُ تُحِبُّ مَوْتِي، وَلَوْ كَانَ ذَلِكَ، لَطَلَّتُ آخِرَ يَوْمِكَ مَعَرَّسًا بَعْضُ أَزْوَاجِكَ،

دویم حدیث کنبی دی چې حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا دسر درد دتکلیف په وجه او فرمائیل: وارا ساء رسول اللہ ورته او فرمائیل: ته په دې درد کنبی اخته شوې او مړه شوې او زه ژوندي ووم (نو د افسوس څه خبره نه ده) ځکه چې زه به ستا دپاره استغفار اوکړم. او دعا به اوکړم. حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا په دې اوریدو او فرمائیل، هانې افسوس، واللہ زما خیال دې چې ته خو زما مرګ غواړې، که داسې اوشو (او زه مړه شوم) نو تاسو به په دویمه ورځ دېلې یی بی سره واده کړې وی.

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "بَلْ أَنَا وَارَأْسَاءُ، لَقَدْ هَمَمْتُ - أَوَارَدْتُ - أَنْ أُرْسِلَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَأَبْنَيْهِ وَأَعْبَدَ: أَنْ يَقُولَ الْقَاهِلُونَ - أَوْ يَمْكِي الْمُتَمَنُّونَ - ثُمَّ قُلْتُ: يَا أَيُّهَا اللَّهُ وَيَدْفَعُ الْمُؤْمِنُونَ، أَوْ يَدْفَعُ اللَّهُ وَيَأْتِي الْمُؤْمِنُونَ"

نبی کریم ﷺ او فرمائیل: نه بلکه زه پخپله هم په درد کنبی اخته یم. ما اراده اوکړه چې ابوبکر او د هغه زوی راوبلم او هغوی ته وصیت اوکړم چې څوک ویونکی هیڅ اونه ونی او نه یو خواهش مند ددې خواهش اوکړی.

بیا سوچ اوکړو چې اللہ تعالیٰ به (دېل چا خلافت) منظور نه کړی، او مؤمنان به هم (حضرت ابوبکر صدیق ؓ نه علاوه بل چا لره) قبول نه کړی او هغه به لرې کړی.

۵۲۶۷ - حَدَّثَنَا [ص: ۱۳۰] مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُوعَكُ، فَمَسَّتْهُ يَدَايَ فَقُلْتُ: إِنَّكَ لَتَوَعَكُ وَعَكًا شَدِيدًا، قَالَ: «أَجَلٌ، كُنَّا يُوعَكُ رُجُلَانِ مِنْكُمْ» قَالَ: لَكَ أَجْرَانِ؟ قَالَ: «نَعَمْ، مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَصِيبُهُ أَدَى مَرَضٍ فَمَاتَ يَوْمَهُ، إِلَّا أَحْطَ اللَّهُ سَبَقَاتِهِ، كَمَا عَمَّطَ الشَّجَرَةَ وَرَقَهَا»

۵۲۶۸ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: جَاءَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَوِّذُنِي مِنْ وَجَعِ الشُّدْبِ بِي، زَمَنَ حَيَّةِ الْوَدَاعِ، فَقُلْتُ: بَلَّغْ بِي مَا تَرَى، وَأَنَا ذُو مَالٍ، وَلَا يَرْتَضِي إِلَّا ابْنَةُ لِي، أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلُثِي مَالِي؟ قَالَ: «لَا» قُلْتُ: بِالْخَطْرِ؟ قَالَ: «لَا» قُلْتُ: الثُّلُثُ؟ قَالَ: «الثُّلُثُ كَثِيرٌ، أَنْ تَدْعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ عَزِيزِينَ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، وَلَكِنْ تَنْفَقُ نَفَقَةً تَبْغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أَجَرْتَ عَلَيْهَا، حَتَّى مَا تَجْعَلَ فِي فِئِ امْرَأَتِكَ»

تواجه رجال:

دقیصه بن عقبه حالات په کتاب الایمان ^(۱)، کنبی، دسفیان بن عیینه رحمة الله علیه حالات په کتاب العلم کنبی ^(۲)، د ابن ابی نجیح عبد الله بن یسار حالات په کتاب العلم ^(۳)، کنبی، دایوب السختیانی حالات په بده الوس ^(۴)، د مجاهد بن جبر حالات په کتاب العلم کنبی ^(۵)، د عبد الرحمان بن ابی لیلی حالات په ابواب الاذان ^(۶)، کنبی، د حضرت کعب بن عجره حالات په کتاب ابواب البصر ^(۷)، کنبی، د یحیی بن ابو زکریا حالات په کتاب الزکاة ^(۸)، کنبی، د سلیمان بن بلال ابو محمدت مولی الصدیق حالات په کتاب الایمان ^(۹)، کنبی، د حضرت یحیی بن سعید الانصاری حالات په بده الوس کنبی ^(۱۰)، د حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر حالات په کتاب الغسل کنبی ^(۱۱)، تیر شوی دی...

^(۱) (کشف الباری: ۲/۲۷۵)

^(۲) (کشف الباری: ۳/۱۰۲)

^(۳) (کشف الباری: ۳/۳۰۲)

^(۴) (کشف الباری: ۲/۲۶)

^(۵) (کشف الباری: ۳/۳۰۷)

^(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۷۹۲)

^(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۸۱۴)

^(۸) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۴۴۱)

^(۹) (کشف الباری: ۱/۶۵۸)

^(۱۰) (کشف الباری: ۱/۲۳۸)

^(۱۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۵۸)

حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا حالات پہ ہدم الوسی کنبی^(۱) تیر شوی دی۔

دموسی بن اسماعیل المنقری حالات پہ ہدم الوسی^(۲) کنبی، د عبد العزیز بن مسلم القسملی البصری حالات پہ کتاب العلم^(۳) کنبی، دابراہیم بن یزید التیمی حالات پہ کتاب الایمان کنبی^(۴)، د حارث بن سويد حالات پہ کتاب الاشہبہ^(۵) کنبی، د عبد اللہ بن مسعود حالات پہ کتاب الایمان^(۶) کنبی، تیر شوی دی۔

د عبد العزیز بن عبد اللہ بن ابی سلمہ الماجشون حالات پہ کتاب العلم^(۷) کنبی، د ابن شہاب زہری حالات پہ ہدم الوسی^(۸) کنبی، د عامر بن سعد بن ابی وقاص حالات پہ کتاب الایمان^(۹) کنبی، د حضرت سعد بن ابی وقاص حالات پہ کتاب الایمان^(۱۰) کنبی تیر شوی دی۔
تشریح: د ترجمۃ الباب مقصد:

د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ مقصد دادی چہ چری مریض د خپل تکلیف او غم پہ وجہ فریاد کوی او د غم اظهار او کړی نو دا د صبر منافق نہ دی، او په حدیث مبارک کنبی ددی اصل موجود دی^(۱۱)۔

قوله: **إِنِّي وَجِعٌ**: امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ ترجمۃ الباب کنبی ددی الفاظ استعمال کړی دی۔
① **إِنِّي وَجِعٌ** ② **ذَا رَأَيْتَ رَأْسَهُ** ③ **اَشْتَدُّ لِي وَجَعٌ**۔ په دې کنبی خو د آخری دوو الفاظ ذکر د باب په احادیثو کنبی شته، لیکن د اول لفظ **إِنِّي وَجِعٌ** ذکر په روایاتو د باب کنبی نشته۔
قوله: **وَجِعٌ**: (دواؤ په فتحی او د جیم په کسرې سره) په معنی د مریض۔

قوله: **وَجِعٌ** سمع نه، د درد په معنی کنبی دی، لیکن د الوجد اطلاق په هر تکلیف ورکونکی مرض باندې کیږی^(۱۲)۔

^(۱) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۲) (کشف الباری: ۱/۴۳۳)

^(۳) (کشف الباری: ۴/۸۰)

^(۴) (کشف الباری: ۲/۵۴۴)

^(۵) (کشف الباری: ص:)

^(۶) (کشف الباری: ۲/۲۵۷)

^(۷) (کشف الباری: ۴/۵۱۸)

^(۸) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

^(۹) (کشف الباری: ۲/۱۷۲)

^(۱۰) (کشف الباری: ۲/۱۷۳)

^(۱۱) (عمدة القاری: ۲۱/۳۳۰، إرشاد الساری: ۱۲/۳۹۴)

^(۱۲) (لسان العرب باب الواو: ۱۵/۲۲۱)

البته صالح بن کیسان د حضرت عبدالرحمان بن عوف رضی الله عنه نه روایت نقل کړې دې. هغه فرمائی: دخلت علی ابی بکر رضی الله عنه أورد له مرضه الذي تولى فيه فسلبت عليه وسالته كيف أصبحت فاستوى جالساً قلت: أصبحت بحمد الله بارئاً، فقال: أما إني على ما ترى وجم. ^(۱)

دې روایت کښې حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه د ښماری په حالت کښې د خپل خان متعلق او فرمائیل: إني وجم زه په تکلیف کښې یم.
قوله: وَقَوْلُ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: {إِنِّي مَسْنِي الضُّرِّ}

امام بخاری رحمه الله علیه د قرآن کریم کښې آیت د حضرت ایوب علیه السلام د قول نه استدلال کړې دې: {إِنِّي مَسْنِي الضُّرِّ وَأَكْتُ أَرْعَمُ الرَّاحِمِينَ} چې ایوب علیه السلام د الله تعالی نه سوال او کړو او د خپلې ښماری شکوه یې اوکړه.

اعتراض: البته ابن التین ددې ایت په ترجمه الباب کښې په ذکر کولو اعتراض کړې دې. ځکه چې حضرت ایوب علیه السلام د مخلوق په وړاندې نه وو کړې بلکه د خالق په وړاندې یې دعا کړې وه او د خپل مرض د تکلیف اظهار یې کړې دې؟

جواب: حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې امام بخاری رحمه الله علیه ددې په ترجمه الباب کښې ذکر کولو نه مقصد شاید دادې چې ځینې صوفیاء کرامو باندې رد اوکړی، چې دهغوئ په نزد د مصیبت د دفع کولو دپاره دعا کول درست نه دی. او داشان دعا کول گویا چې په راضی برضا کښې کمې دې. بلکه په هر مصیبت باندې راضی کیدل پکار دی.

نو امام بخاری رحمه الله علیه په دوی رد کوی او دا آیت مبارک ذکر کوی چې دا خبر درست نه ده ځکه چې حضرت ایوب علیه السلام کوم چې د الله تعالی معصوم پیغمبر وو، هغوئ د دفع مرض دپاره دعا کړې وه، او په دعا کولو الله تعالی د خفگان اظهار او نه کړو بلکه د خوشحالی اظهار یې او فرمائیلو:

نوالله تعالی د هغه دعا قبوله کړه او وې فرمائیل: فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَأَتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَبَشَّرْنَاهُ بِمَعْمَدٍ. ^(۲)

مریض د تکلیف اظهار کولې شی:

د باب د حدیث نه ثابتیږي چې هر انسان د مرض په وجه تکلیف محسوسوی او ددې تکلیف اظهار د الله تعالی په وړاندې کول هم درست دی، چې الله تعالی دا تکلیف دفع کړي.

همداشان د بندگانو په وړاندې هم په دې نیت سره د تکلیف اظهار کولې شی چې هغوئ دده دپاره دعا اوکړی، دا مذموم نه دی. داشان د تکلیف په وجه فریاد کول، آوازونه کول هم مذموم نه دی. البته په مرض کښې زړه تنګول او د خفگان اظهار کول دا مذموم دی. ^(۳)

(۱) (المعجم للكبير للطبرانی ما أسند أبو بكر الصديق رضی الله عنه رقم الحديث: ۴۳، ۶۲/۱، فتح الباری: ۱۳/۱۵۲)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۳، عمدة القاری: ۳۳۱/۲۱، إرشاد الساری: ۱۲/۳۹۵)

(۳) (شرح ابن بطلال: ۳۸۵/۹، فتح الباری: ۱۳/۱۵۳، عمدة القاری: ۳۳۱/۲۱)

قوله: «أَيُّذِيكَ هُوَ أَمْرُ أَيْدِيكَ؟» : د باب اولنی روایت په کتاب الحج کښې تیر شوې دې. (١)

قوله: هُوَ أَمْرُ : (دیمیم په تشدید سره) حشرات الارض ته وائی. لیکن کله چې د هواله نسبت سر طرف ته وی نو بیا ددې نه سپرې مراد وی. (٢)

دترجمة الباب سره مناسبت: ددې حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت داشان دې چې کله حضرت رسول کریم ﷺ دحضرت کعب بن عجره ؓ نه تپوس او کړو آیا تاته نسپرې تکلیف

درکوی؟ نو هغوی جواب کښې او وئیل چې نعم، یعنی آؤ ماته سپرې تکلیف راکوی.

لهذا دې ته به شکوه او جزع جزع نه وئیلې کیږی بلکه دې ته بیان واقع وائی. (٣)

قوله: - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ :

قوله: قَالَتْ عَائِشَةُ: وَأَرَأَيْتَ :

دابن ماجه رحمه الله عليه او امام احمد رحمه الله عليه په روایت کښې تفصیل دې، چنانچه په هغې کښې دې: حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمائی:

رَجَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْبَيْعِ، فَوَجَدَنِي وَأَنَا أَجِدُ صَدَأَ خَالِي رَأْسِي، وَأَنَا أَقُولُ: وَأَرَأَيْتَ، فَقَالَتْ: «بَلْ أَنَا يَا عَائِشَةُ وَأَرَأَيْتَ.....» (٤)

یعنی رسول الله ﷺ د بقیع نه کور ته واپس راغلل او زه یې په دې حال کښې اولیدم چې زما په سر کښې درد وو، او ما ددې درد په وجه وَاَرَأَيْتَ وئیل.

قوله: صَدَأِ: دسر درد ته وائی. (٥)

قوله: ذَاكَ لَوُكَاةٌ وَأَنَا خَ: د ذاك مشار الیه مرگ دې، کوم چې عموما د مرض نه پس رازی، یعنی که ته فوت شوې او زه ژوندې ووم.

یو بل روایت کښې ددې وضاحت په دې الفاظو سره دی.

«وَمَا هَذَاكَ لَوُكَاةٌ قَبْلِي فَقَسَلْتُكَ وَكَفَسْتُكَ وَصَلَيْتُ عَلَيْكَ وَدَفَنْتُكَ» (٦)

قوله: فَقَالَتْ عَائِشَةُ: وَأَنْتَ لَيَاةٌ : (دثاء په ضمې او کاف په سکون، او د لام په فتحې سره او دپاء په تخفیف سره) شکل اصل کښې فقد الولد (ماشوم ورکیدلو) ته وائی. آخر کښې الف او هاء

(١) (کشف الباری: کتاب العقی / باب قول الله تعالى: {فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا رَقَمَ الْحَدِيثَ - (١٨١/٤))

(٢) (فتح الباری: ١٣/١٥٣)

(٣) (عدة القاری: ٢١/٣٣١، إرشاد الساری: ١٢/٣٩٥)

(٤) (سنن ابن ماجه كتاب الجنائز / باب ما جاء في غسل الرجل امرأته، وغسل المرأة زوجها رقم الحديث: ١٤٦٥، مسند الامام أحمد بن حنبل رقم الحديث: ٢٥٩٠٨، فتح الباری: ١٣/١٥٤)

(٥) (لسان العرب باب الصاد: ٣٠٣/٧)

(٦) (سنن دارمی باب فی وفاة النبی صلی الله علیه وسلم رقم الحديث: ٢١٧/١، فتح الباری: ١٣/١٥٤)

دندبه دی: (۱)

او دلته ددې حقیقی معنی مراد نه نه بلکه هر مصیبت راتلو په وخت کښې یا د مصیبت راتلو په خدشه کښې دا الفاظ وئیلې کیږي: (۲)

قوله: وَاللّٰهُ اِنِّیْ لَآ اَظُنُّكَ مُّیْتٌ: حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها او فرمائیل چې تاسو خو زما مرګ خوښوئ.

یو بل روایت کښې دی: والله لو فعلت ذلك، لقد رجعت إلى بيتي فأمرست بهن نساءك، قالت: فتبسم رسول الله صل الله عليه وسلم: (۳)

قوله: فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "بَلْ أَتَاكَ رَأْسَاةٌ":

رسول الله ﷺ او فرمائیل: بَلْ أَتَاكَ رَأْسَاةٌ، یعنی هغوی ته د وحی په ذریعه معلوم شوی وو چې د مرګ وخت یې نزد دی. او حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها به زما د مرګ نه پس ژوندنی وی. ځکه ئې او فرمائیل چې ته خپله بیاړه کښې سوچ مه کوه، چې ته به زما نه وړاندې مړه شې، بلکه زما په سر کښې درد دې زه به ستا نه وړاندې ددې دنیا نه رخصت کیږم. (۴)

نو ددې نه پس د حضرت رسول الله مرض الوفا ت شروع شو: (۵)

لَقَدْ مِيتٌ - أَوْ أَرَدْتُ - أَنْ أُرْسِلَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ: راوی ته شک دې چې هبت ئې او وئیل او که آرذئ ئې او فرمائیل: (۶)

قوله: وَإِغْدَى: مَهْدٍ يَمْعُدُ (سمع) نه په معنی د وصیت کولو هم راځي. (۷) دلته هم په دې معنی کښې دی، أَي أَوْصِي بِالْغَلَاةِ: (۸) یعنی چې حضرت ابوبکر صدیق ؓ دپاره د خلافت وصیت او کړم.

قوله: أَنْ يَقُولَ الْقَائِلُونَ: أَيْ لَيْلَا يَقُولُ الْقَائِلُونَ او کراهه أن يقول: یعنی ویونکی دا اونه وائی چې د خلافت حقدار فلانې دي، یا فلانې، یا داسې اونه وائی چې د خلیفه جوړیدو حقدار زه

(۱) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۴، عمدة القاری: ۳۳۲/۲۱، النهاية لابن اثیر حرف الشاء: ۲۱۴/۱)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۹۴/۲۰، فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۴)

(۳) (مسند الامام احمد بن حنبل مسند الصدیقه عائشه رضی الله عنها رقم الحدیث: ۲۵۹۰۸، فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۴)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۴، عمدة القاری: ۳۳۲/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۴)

(۶) (عمدة القاری: ۳۳۲/۲۱، إرشاد الساری: ۱۲/ ۳۹۶)

(۷) (النهاية لابن اثیر حرف العين: ۲۷۶/۲)

(۸) (شرح الکرمانی: ۱۹۴/۲۰، فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۵، عمدة القاری: ۳۳۲/۲۱، إرشاد الساری: ۱۲/ ۳۹۶)

یم، او دا نزاع ختمه شی. (۱)

قوله: الْمُتَمَوِّنُونَ: د اد متنی جمع ده. دا په اصل کښې متنبین وو، ی باندې ضمه ثقیل وه، هغه لرې کړې شوه، بیا ی او واژ ساکن جمع شو، ی لرې شوه، او بیا د واژ مناسبت سره نون ته ضمه ورکړې شوه، متمنون شو. (۲)

فائدة: ددې نه معلومه شوه چې رسول الله ﷺ په آخری وخت کښې دکتابت کومه اراده کړې وه هغه دحضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه دخلافت متعلق وه. مگر چونکه رسول الله ﷺ ته معلومه شوې وه چې الله تعالی ته د بل چا خلافت خوښ نه دې او مؤمنان به هم په بل چا راضی نه وې، ځکه رسول الله ﷺ په کتابت اصرار اونه فرمائیلو. **دترجمة الباب سره مناسبت:**

ددې حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د وَأَشَاءُ په وجه دې. (۳)

حدیث نه مستنبط خو خبرې:

حافظ ابن حجر رحمة الله علیه ددې حدیث پاک نه خو خبرې مستنبط کوی او لیکي:

وفي الحديث ما طعت عليه البرأة من الغيرة وفيه ملاعبة الرجل أهله والإقصاء إليهم بما يستتره عن غيرهم وفيه أن ذكر الوجه ليس بشكاية، فكم من ساكت وهو ساخط وكم من شاك وهو راض.

قال بولقي ذلك على عمل القلب لا على لسان الله اعلم. (۴)

یعنی د ښځې په طبیعت او فطرت کښې دخپل خاوند متعلق چې کوم غیرت او حساسیت وې هغه د حدیث نه ظاهرېږي.

دکور والو سره توقې کول هم معلومېږي، او داخبره هم چې د درد او تکلیف اظهار په جزع فزع کښې داخل نه دی.

دباب آخری دوه احادیث ماقبل کښې تیر شوي دي.

خو دترجمة الباب سره مناسبت د دریم حدیث د معنی دحدیث په وجه دې. او د څلورم

حدیث مناسبت د یهودی من وجه اشتدې په وجه دې. (۵)

۱۷= بَابُ قَوْلِ الْمَرِيضِ قَوْمًا عَنِّي

حدیث نمبر: ۳۴۵

۵۱۱۹- حَدَّثَنَا إِسْرَافِيلُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ مَعْمَرٍ، وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ

(۱) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۵، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۲۲، إرشاد الساری: ۱۲/ ۳۹۶)

(۲) (شرح الکرمانی: ۲۰/ ۱۹۴، فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۵، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۲۲، إرشاد الساری: ۱۲/ ۳۹۶)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۲۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۵)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۲۲)

اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ قَالَ: لَمَّا خُفِرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي الْبَيْتِ رَجَالٌ، فِيهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلُمَّ أَكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدَهُ» فَقَالَ عُمَرُ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ غَلَبَ عَلَيْهِ الْوَجَمُ، وَعِنْدَكُمْ الْقُرْآنُ، حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ. فَاتَّخَذَ أَهْلُ الْبَيْتِ مَا خْتَصَمُوا مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ: قَرَّبُوا يَكْتُبْ لَكُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ مَا قَالَ عُمَرُ، فَلَمَّا أَكْثَرُوا اللَّغْوَ وَالْإِغْتِلَافَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قُومُوا»

فَقَالَ عُمَيْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: فَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ: «إِنَّ الرِّزْيَةَ كُلَّ الرِّزْيَةِ مَا حَالَ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَ أَنْ يَكْتُبَ لَهُمْ ذَلِكَ الْكِتَابَ مِنْ اخْتِلَافِهِمْ وَلَقَعْلِهِمْ»

تو اجمه رجال:

دابراهيم بن موسى الرازی حالات په كتاب الحيف^(۱) كښي، دهشام بن يوسف صنعاني حالات په كتاب الحيف^(۲) كښي، دمعمر بن راشد حالات په پده الوحي كښي^(۳)، دعبدا الله بن محمد مسندي حالات په كتاب الايمان كښي^(۴)، دعبد الرزاق بن همام حالات په كتاب الايمان^(۵) كښي، دابن شهاب زهري حالات په پده الوحي كښي^(۶)، دعبيد الله بن عبد الله بن عتبه بن مسعود حالات په پده الوحي^(۷) كښي، د حضرت ابن عباس ؓ حالات په پده الوحي^(۸) كښي تير شوي دي.

تشريح: دباب حديث ماقبل كښي تير شوي دي. همداسان په دي تفصيلي كلام په كتاب المغازي كښي تير شوي دي.^(۹)

د توجمة الباب مقصد: د امام بخاري رحمه الله عليه مقصد دادې چې كه بيمار سره د عيادت كونكو گټه تعداد جوړ شي، يا يو عيادت كوونكې ډير وخت پورې ناست وي، او مريض په وجه په تشويش او ويره كښي وي، نو هغه عيادت كوونكو ته ونيلې شي چې تاسو لاسن، دا د بداخلاقي او بې مروتۍ په زمره كښي نه راځي. بلكه د عيادت كونكو غلطۍ ده چې مريض سره زيات وخت پورې ناست وو. ځكه د عيادت آدابو كښي او د عيادت مقصد

(۱) (كشف الباري ص: ۱۹۹)

(۲) (كشف الباري ص: ۲۰۲)

(۳) (كشف الباري، ۱/ ۴۶۵)

(۴) (كشف الباري، ۱/ ۶۵۷)

(۵) (كشف الباري، ۲/ ۴۲۱)

(۶) (كشف الباري، ۱/ ۳۲۶)

(۷) (كشف الباري، ۱/ ۴۶۶)

(۸) (كشف الباري، ۱/ ۴۳۵)

(۹) (كشف الباري كتاب المغازي ص: ۶۷۲)

دادې چې بيمار ته آرام اورسی.
څنگه چې د باب د حديث نه هم ثابت دی چې رسول الله ﷺ حضرات صحابه کرامو ته او وئیل:
تَوَمَّوْا عَنِّي^(۱).

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت د تَوَمَّوْا عَنِّي په وجه دی.^(۲)

۱۸=بَابُ مَنْ ذَهَبَ بِالصَّبِيِّ الْمَرِيضِ لِيُدْعَى لَهُ

حديث نمبر: ۵۳۴۶

۵۳۴۰- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ خَمْرَةَ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ الْجَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّائِبَ يَقُولُ: ذَهَبْتُ بِي خَالَتِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعٌ، «فَسَمِعَ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبَرْكَةِ»، ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وُضُوئِهِ، وَكُنْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ، فَتَنَزَّلْتُ إِلَى خَاتِمِ النَّبِيِّ بَيْنَ كَتِفَيْهِ، وَمِثْلُ زِيَادِ الْحَجَلَةِ»

ترجمه: حضرت سائب بن يزيد ؓ نه روایت دي فرمائی چې زما تر ورځه رسول کریم ﷺ ته بوتلم او عرض یی او کړو چې ای د الله رسول ﷺ! زما دا خورې بیمار دي. نو رسول الله ﷺ زما په سرلاس راڅکلو او زما دپاره ټي د برکت دعا او فرمائيله.
بيا رسول الله ﷺ اودس او فرمائيلو او د اودس نه پاتې شوې اوبه ما او څکلي او بيا څه د رسول الله ﷺ شاته او دریدم، نو د نبی کریم ﷺ د دواړو اوڅو په مینځ کښې مهر نبوت مې اولیدو کوم چې د حجله غروسې د گڼډې په شان وو.
تواجم رجال:

د ابراهيم بن حمزه ابو اسحاق الزبيدي حالات په کتاب الايمان^(۳) کښې، د حاتم ابن اسماعيل الکوفي حالات په کتاب الوضوء^(۴) کښې، جعید (جیم، عین، ی او دال سره)، او جعد (جیم، عین، او دال سره)، دواړه طریقوسره راغلی دی، د جعید بن عبدالرحمان حالات په کتاب الوضوء^(۵) کښې، د حضرت سائب بن یزید ؓ حالات په کتاب الوضوء^(۶) کښې تیر شوی دی.
تشریح: د باب حديث په کتاب الوضوء کښې تیر شوې دي.^(۷)

(۱) (شرح ابن بطلال: ۳۸۶/۹، فتح الباری: ۱۳/۱۵۶، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۳)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۳۳۴)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۲۶)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۰)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۰)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۰)

(۷) (کشف الباری کتاب الوضوء رقم الحديث: ۱۹۰)

د ترجمه الباب مقصد:

دامام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې مریض ماشوم صالحانو ته د دعا دپاره بوتللي شی چې دې نیک کس د دعاء په برکت سره مرض کښې افاقه اوشی. څنگه چې د باب د حدیث نه دې ثبوت ښکاری. (۱)

قوله: مثل زوال الحجة: (د زاء په کسري او د راء په تشدید سره) بتن، کندي ته وائی. (۲)

قوله: الحجة: (دحاء او جیم په فتحې سره) کور کښې دننه ناوې دپاره لگیدلې پردې ته وائی. (۳)

یعنی د نبی کریم ﷺ مهر نبوت داسې وو لکه د ناوې دپاره چې به کومه پرده لگولې شوه، د هغې پټې چې به څنگه وې هغه شکل کښې دا هم وو.

د ترجمه الباب سره مناسبت: حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۴)

۱۹ = باب نهی ممتی المريض الموت

حدیث نمبر: ۵۳۴۷

۵۳۴۷ - حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا ثَابِتُ الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا يَمُتُنُ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ مِنْ مَرَضٍ أَصَابَهُ، فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فاعِلًا، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ أَخْرِضْ مَا كَانَتْ الْحَيَاءُ غَيْرًا لِي، وَتَوَلَّى إِذَا كَانَتْ الْوَفَاءُ غَيْرًا لِي".

ترجمه: د حضرت انس رضی الله عنه نه روایت دي چې رسول الله ﷺ اوفرمائیل: چې تاسو کښې دي هېڅ یو کس دهغه مصیبت په وخت کښې د مرګ خواش نه کوی کوم چې هغه ته رسیدلې دي، او که څوک خواش د مرګ کوی نو هغه دي په دي الفاظ سره او کړی: اللَّهُمَّ أَخْرِضْ مَا كَانَتْ الْحَيَاءُ غَيْرًا لِي، وَتَوَلَّى إِذَا كَانَتْ الْوَفَاءُ غَيْرًا لِي او ماته مرګ راوړلې کله چې ما دپاره مرګ بهتر وي تو اوجمال:

د آدم بن ابی یاس حالات په کتاب الایمان (۵) کښې، د حضرت شعبه بن الحجاج حالات په کتاب الایمان (۶) کښې، د ثابت بن مسلم البنانی حالات په کتاب العلم (۷) کښې او د حضرت

(۱) (شرح ابن بطال: ۳۸۶/۹، عمدة القاری: ۳۳۴/۲۱)

(۲) (شرح الکرماني: ۱۷۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۵/۲۱، لسان العرب باب الرأ: ۳۵/۶)

(۳) (شرح الکرماني: ۱۹۷/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۵/۲۱، لسان العرب باب الحاء: ۶۵/۳)

(۴) (عمدة القاری: ۳۳۵/۲۱)

(۵) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۶) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۷) (کشف الباری: ۱۸۳/۳)

انس بن مالک رضی اللہ عنہ حالات پہ کتاب الایمان ^(۱) کنبی تیر شوی دی.
 تشریح: د باب حدیث امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دلته پہ اول خل ذکر فرمائیلے دی ^(۲).
 هندوستانی نسخو کنبی ہاب دی تبقی المریض الموت دی یعنی مریض دپارہ د مرگ د خواہش بیان.
 لیکن شرح ابن بطلال، شرح الکرمانی، فتح الباری، عمدۃ القاری او ارشاد الساری پہ نسخو کنبی د دی لفظ نشتہ ^(۳).
 قوله: لَا يَمُوتُونَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ مِنْ ضَرِّ أَصَابَةٍ ^(۴): د ضاد پہ ضمی او فتحی دواو سرہ او دراء پہ تشدید سرہ، نقصان تہ وائی ^(۵).
 حدیث مبارک کنبی د مَوْت نہ مراد دنیاوی ضرر دی ^(۶) یعنی یو کس دی د دنیاوی تکلیف او نقصان پہ وجہ د مرگ خواہش نہ کوی.
 چنانچہ د ابن ابی شیبہ پہ روایت کنبی دی:
لَا يَمُوتُونَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لَمَرِّ دَلٍ فِي الدُّنْيَا ^(۷).
 دی حدیث پاک کنبی پہ لفظ فی کنبی یو احتمال دادی چی دا سببیہ وی، ای ہسبب امرمن الدنیا ^(۸).
 لیکن کہ د اخروی ضرر اندینسنہ وی، فتنہ کنبی د اختہ کیدو اندینسنہ وی، نو داسی صورت کنبی اللہ تعالیٰ نہ د مرگ دعا غوشتلے شی ^(۹).
 چنانچہ مؤطا مالک کنبی د حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ نہ دا دعا منقول دہ:

(کشف الباری: ۴/۲)

(۱) (الحديث أخرجه البخاري أيضا في كتاب الدعوات/باب الدعاء بالموت والحياة. رقم الحديث: ۶۳۵۱ وأخرجه مسلم في كتاب الذكر والدعاء والتوبة والاشتغال/باب كراهية تمنى الموت لغير نزل به - (۲۶۸۰) والترمذي في كتاب الجنائز عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في التمني عن تمنى الموت. رقم الحديث: ۹۷۱. و أبو داود في كتاب الجنائز/باب في كراهية تمنى الموت رقم الحديث: ۳۱۰۸. والنسائي في كتاب الجنائز/باب تمنى الموت (رقم الحديث- ۱۸۱۹). جامع الأصول لأشربة رقم الحديث: ۱۰۲۷، ۵۵۵/۲)

(۲) (شرح ابن بطلال: ۳۸۶/۹، شرح الکرمانی، ۱۹۸/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۵۶، عمدۃ القاری: ۲۱/۳۳۵، ارشاد الساری: ۱۲/۴۰۱)

(۳) (لسان العرب ہاب الضاد: ۱۲/۴۴)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۷)

(۵) (المصنف لابن ابی شیبہ کتاب الدعاء من کان یقول من دعائه أحيى ما كانت الحيوة خير إلى رقم الحديث: ۲۹۳۴۷، فتح الباری: ۱۳/۱۵۷)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۷)

(۷) (شرح الکرمانی، ۱۹۸/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۵۷)

«اللَّهُمَّ كَبِّرْ شَيْئِي، وَصَغِّفْ قَلْبِي، وَاتَّسِرْ رَجِيئِي، فَأَقْبِلْ إِلَيْكَ هَذِهِ مَخْشَعَةً، وَلَا تُفْزِطْ»^(۱)

هم داشان سنن ترمذی کنبی روایت دی: الله تعالى حضور علیه السلام ته او فرما نیل
يَا مُعْتَدُّ، إِذَا صَلَّيْتَ قُلْتَ: اللَّهُمَّ إِنْ أَسْأَلُكَ لِقَاءَ الْغُيُوتِ، وَتَرَكَ الْمُتَكَبِّرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَإِذَا أَرَدْتَ
بِعِبَادِكَ بَيْعَةً فَأَقْبِلْ إِلَيْكَ هَذِهِ مَخْشَعَةً^(۲)

ای محمد ﷺ ا کله چې ته مونږ او کړې نو وایه ای الله تعالی ا زه ستا نه سوال کوم د نیکی د
کارونو کولو، او بدو نه د بچ کیدو، د غریبو سره د محبت کولو، او کله چې ته خپل بندگان
په ازمینست کنبی اچوی نو ما خپل طرف ته پورته کړې په دې حال کنبی چې زه په یو
ازمینست نه یم اخته کړې شوی.

معلومه شوه چې د دینی ضرر او نقصان نه د بچ کیدو د پاره د مرګ د خواش کولو دعا کولې شی.
قوله: فَإِنْ كَانَ لَا يَدُ مَتَمْنِيَا لِمَوْتٍ^(۳)
دی: فإن کان لا ید متمنیا للموت.

یعنی که یو کس د خامخا مرګ خواش کوی نو بیا دې صراحتاً د مرګ دعا او خواش نه
کوي ځکه چې د مرګ په خواش کنبی یو قسم په تقدیر اعتراض دې.
چنانچه حافظ ابن حجر رحمه الله علیه لیکي:

وهذا يدل على أن النعمي من تلقى الموت مفيد إذا لم يكن حلي هذه الصيغة لأن في التلقي المطلق نوع اعتراض
ومراهقة للقدور المحتوم، وفي هذه الصورة الأمور بها نوع تفويض وتسليم للقضاء^(۴).

د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حديث مبارک د ترجمه الباب سوه مناسبت په دې اعتبار سره
دې چې په حديث کنبي د ضر ذکر دې. چې دغه په وجه د مرګ خواش نه د کول پکار. او ضر
عام دې. په دې کنبي مرض او غير مرض ټول شامل دی^(۵).

حديث نمبر: ۵۳۴۸

۵۳۴۸- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قُتَيْبِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ،
قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى خُبَّابٍ، لَعُودَةً، وَقَدْ اكْتَوَى سِتْرَهُ كَيَاتٍ، فَقَالَ: «إِنْ أَحْضَا بَنَاتُ الَّذِينَ
سَلَكُوا مَعَهُوْا وَلَمْ تَنْقُضْهُمْ الدُّنْيَا، وَإِلَّا أَحْضَا مَا لَا تَعُدُّ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا الثَّرَابَ، وَلَوْلَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَهَاكَأَتْ لَدَعُوهُ لَمَوْتُ لَدَعُوْتُ بِهِ»

(۱) (الموطأ للإمام مالك رحمه الله عليه، كتاب الحدود/باب ما جاء في الرجم: ۸۲۴/۲ فتح الباری: ۱۵۷/۱۴)
(۲) (سنن الترمذی فی کتاب تفسیر القرآن عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب: ومن سورة ص: رقم
الحديث- ۳۲۳۳، فتح الباری: ۱۵۸/۱۴)

(۳) (الجامع الصحيح للبخاری كتاب الدعوات/باب الدعاء بالتموت والعقاة: رقم الحديث: ۶۳۵۱ عدة
القاری: ۲۱/۳۳۵)

(۴) (فتح الباری: ۱۵۸/۱۴)

(۵) (عدة القاری: ۲۱/۳۳۵)

ترجمه: حضرت قیس بن ابی حازم رحمہ اللہ فرمائی چې مونږ د حضرت خباب رضی اللہ عنہ عیادت دپاره لاړو، هغه په خپل بدن اووه ځایه داغونه لگولی وو، په دې موقع هغوی او فرمائیل، زموږ چې کوم ملگری تیر شو، دنیا دهغوی په عمل کښې هېڅ کمې اونه کړو، لیکن مونږ سره دومره مال راغلې دې چې دهغې د سنبالولو دپاره مونږ سره د ښاورې نه سوا بل څانې نشته دې. او که مونږ رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د مرګ د خواش نه منع کړی نه وې نو ما به د مرګ دعا کړې وه.

ثُمَّ أَتَيْنَاهُ مَرَّةً أُخْرَى، وَهُوَ يَنْبِي حَاطَّةً لَهُ، فَقَالَ: «إِنَّ الْمُسْلِمَ لَيُؤْجَرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ يُنْفَعُهُ، إِلَّا فِي شَيْءٍ يُجْعَلُ فِي هَذَا الْقَرَابِ»

راوی وائی چې مونږ بیا. هغه ته په دویم ځل ورغلو، هغه دخپل باغ دیوال جوړولو، په دې موقع هغوی او فرمائیل چې مسلمانانو ته په هر هغه څیز کښې اجر ملاوېږي کوم چې هغه خرچ کړی، سوا دهغې نه کوم چې هغه په دې ښاوره کښې واچوي. توابعه رجال:

د حضرت آدم بن ابی ایاس حالات په کتاب الایمان کښې^(۱) د حضرت شعبه بن الحجاج حالات هم په کتاب الایمان کښې^(۲) د اسماعیل بن ابی خالد حالات په کتاب الایمان^(۳) کښې، د قیس بن ابی حازم البجلی حالات په کتاب الایمان^(۴) کښې، د حضرت خباب بن الارت حالات په ابواب الاذان^(۵) کښې تیر شوی دی.

تشریح: دا حدیث مبارک دلته امام بخاری رحمه الله علیه په رومبی خل ذکر فرمائیلې دې^(۶).

قوله: وَقَدْ أَكْتُوِي سَمْعَ كِتَابِي: اکتوی: کوی، یکوی، د باب افتعال صیغه ده، په معنی د داغ لگول^(۷).

(۱) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۲) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۳) (کشف الباری: ۶۷۹/۱)

(۴) (کشف الباری: ۷۶۱/۲)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۷۴۶)

(۶) (الحديث أخرجه البخاري أيضا في كتاب الدعوات/باب الدعاء بالثبوت والعتبة. رقم الحديث: ۸۹۸۹. وأيضاً في كتاب الرقاق/باب ما يُغذَّرُ مِنْ ذَرَّةٍ الدُّنْيَا وَالتَّنَافُسُ فِيهَا رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۶۰۶۶. و أيضاً في كتاب التَّحَنُّنِ/باب ما يُكْرَهُ مِنَ التَّحَنُّنِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۶۸۰۷. وأخرجه مسلم في كتاب الذكر والدعاء والتوب والاشتغال/باب كراهة تنسئ الثبوت لضرر نزل به رقم الحديث: ۲۶۸۱. والترمذي في كتاب الجنائز عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/باب ما جاء في النهي عن تمنى الموت: رقم الحديث: ۹۷۰. وفي كتاب صفة القيامة باب رقم الحديث: ۲۴۸۳. والسنائي في كتاب الجنائز/باب الدعاء بالثبوت رقم الحديث: ۱۹۴۹. جامع الأصول لأشربة رقم الحديث: ۱۰۳۰، ۵۵۶/۲)

(۷) (لسان العرب باب الكاف: ۸۷/۱۲)

قوله: **كَيِّاتٍ**: (د کاف پہ فتحی او یاء مشدد سره) د الکیة جمع ده په معنی د داغ^(۱)

حضرت خباب ؓ په خپل بدن اووه داغونه لگولی وو.

سنن ترمذی کنېي روايت دي:

وَقَدْ أَكْثَرُ لِي بِتَلْبِيهِ، فَقَالَ: مَا أَعْلَمُ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقِيَ مِنَ الْهَلَاكِ مَا لَقِيتُ^(۲)

يعني څومره تکلیفونه چې ما برداشت کړي دی هغه صحابه کرامو کنېي چا هم نه دی برداشت کړي.

علامه ابن الملقن رحمه الله عليه فرماني چې د ترمذی په روايت کنېي د لَقِيَ مِنَ الْهَلَاكِ نه د مال آزمینست هم مراد اخستې شی.

چنانچه د ترمذی هم په دې روايت کنېي دی:

لَقَدْ كُنْتُ وَمَا أُجِدُّ وَمَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلِي تَلْبِيَةٍ مِنْ بَيْتِ أَزْهَرُونَ أَلْفَا^(۳)

يعني در رسول الله ﷺ زمانه کنېي راسره يو درهم نه وو. او نن ما سره دکور په گوټ کنېي څلوینست زره درهم پراته دی.

ليکن ظاهر دارو مېي مطلب دي، او هغوی د اسلام قبلولو نه پس ډیر زیات تکلیفونه رسیدلي وو. چنانچه حضرت خباب ؓ په پخپله فرماني چې مشرکانو به اور راتازه کولو (او زه به یې په هغې ځملولم) نو زما د ملا په چرې سره به هغه اور مې شو.^(۴)

حضرت عمر فاروق ؓ به هغه خپل خان سره نزدې کینولو او فرمائیل به یې چې ستا نه سوا بل څوک ددې مجلس مستحق نه دی سوا دعمار نه، بیا به یې د هغوی د بدن داغونه خلقو ته خودل.^(۵)

حضرت خباب ؓ د سابقین اولین نه وو، او په اسلام قبلولو کنېي دهغوی شپږم نمبر وو.^(۶) بهر حال دهغه په خپته کنېي اووه داغونه وو. او دهغې په وجه به هغه ډیر په تکلیف کنېي وو. ځکه ئې او فرمائیل چې که د مرګ دعا جائز وي نو ما به د مرګ دعا خپل خان دپاره کړي وې په بدن دداغ لگولو حکم: په بدن داغ لگول جائز دی که نه؟ دا مسئله په کتاب الطب کنېي راروانه ده.

^(۱) (لسان العرب باب الکاف: ۱۲/۹۷)

^(۲) (سنن الترمذی کتاب الجنائز عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/ مَا جَاءَ فِي النَّهْيِ عَنِ التَّنْثِي لِلتَّوْتِ رَقْمُ الْحَدِيثِ - ۹۷۰)

^(۳) (سنن الترمذی کتاب الجنائز عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/ مَا جَاءَ فِي النَّهْيِ عَنِ التَّنْثِي لِلتَّوْتِ رَقْمُ الْحَدِيثِ - ۹۷۰. فتح الباری: ۱۳/۱۵۸)

^(۴) (إسناد الغابة: ۲/۱۴۲. حلیة الأولیاء خباب بن الارت: ۱/۱۴۴)

^(۵) (سیر اعلام النبلاء رَقْمُ التَّرْجَمَةِ: ۳۲۴/۲۶۲. والطبقات الکبری لابن سعد: ۳/۱۶۵)

^(۶) (الإصابة فی تمييز الصحابة رَقْمُ التَّرْجَمَةِ: ۲۲۱۰، ۱۶/۴۱. حلیة الأولیاء خباب بن الارت: ۱/۱۴۴. تهذیب

الأسماء حرف الغاء: ۱/۲۴۵)

قوله: **إِنَّ أَصْحَابَنَا الَّذِينَ سَلَقُوا مَضَاوِكُمُ تَقْصُرُمُ الدُّنْيَا**: یعنی زمونږ هغه ملگری کوم چې د دنیا نه رخصت شوی دی، او د نبی کریم ﷺ په زمانه کښې هغوی وفات شوی دی، دنیا د هغوی په ثواب کښې څه کمې نه دې راوستې. مطلب: د دې دوه مطلبونه دي.

① د دې نه خو یا مخصوص صحابه کرام مراد دي. کوم چې د فتوحاتو اود ښه حالت نه وړاند وړاندې د دې دنیا نه رخصت شوی وو. او د هغوی د مال زیاتوالی او د وسعت نه وو لیدلې. مطلب دا دې چې هغه خلق به د خپل اجر او ثواب زیاته حصه په آخرت کښې مومي. (۱)

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرماني، یعنی هغه صحابه کرام د دنیا په گټلو کښې نه وو اخته، او نه یې دنیا حاصله کړه. (۲)

② اویا د دې نه مراد د دې نه وړاندې وفات شوی مالدار او فقراء صحابه کرام دي. ځکه چې نبی کریم ﷺ په دور کښې چې کوم صحابه کرام مالدار وو، د مال کثرت په هغوی اثر نه وو کړې. د هغوی مال به د نیکۍ په کارونو کښې خرچ کیدو. ځکه چې په هغه وخت کښې ضرورت زیات وو. د هغوی نه روستو مال زیات شو. او د اصحابو دپاره د مال خرچ کولو مواقع د اول په شان پاتې نه شوي. ځکه حضرت خباب رحمه فرماني: **وَإِنَّا أَصْبَحْنَا مَا لَا تَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا الْغُرَابَ**: یعنی اوس د ښاوري نه سوا بل ځانې کښې د مال خرچ کولو ځانې نه ملاویږي. د دې نه مراد تعمیرات دي چې اوس د مال څه مصرف پاتې نشو، خلق په تعمیراتو کښې مال لگوي.

حضرت خباب رحمه چې دا خبره کله فرمائیلې نو په هغه وخت کښې هغه پخپله هم یو دیوال جوړولو، لکه څنګه چې روایت کښې دی. (۳)

«إِنَّ السُّلَيْمَ لَيُؤْخَذُ بِكُلِّ شَيْءٍ يُنْفَعُ، إِلَّا لِي شَيْءٍ يُجْعَلُ فِي هَذَا الْغُرَابِ»:

یعنی مسلمان چې څه خرچ کوي هغه ته به په هغې اجر ملاویږي. لیکن څه چې د ضرورت نه زیات په تعمیر کښې خرچ کوي، په هغې به هیڅ قسمه اجر نه ملاویږي.

لیکن که انسان ضرورت دپاره کور جوړوي چې په کښې دې استوګنه اختیار کړي نو هغه به دې حدیث کښې داخل نه دی، بلکه په هغې به اجر ملاویږي. (۴)

دا جمله دلته موقوفا نقل کړې شوې ده. یعنی د حضرت خباب رحمه د قول په طور منقول ده. البته طبرانی کښې دا مرفوعاً هم منقول ده، په هغې کښې دی:

(۱) (فتح الباری: ۱۲/۱۵۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۹)

(۲) (شرح الکرماني: ۲۰/۱۹۸)

(۳) (فتح الباری: ۱۲/۱۵۹)

(۴) (شرح ابن بطال: ۹/۳۸۹)

وهو عالج حائله، فقال: إن رسول الله قال: إن المسلم يؤجر لثقتة كلها إلا ما يجعله في التراب.^(۱) لیکن په دې طریق کښې عمرو بن اسماعیل یو راوی دې، یحیی بن معین هغه ته کاذب ونيلى دی.

چنانچه فرمائی: رأیت عمر بن اسماعیل بن مهالدیس پشی کذاب غیث رجل سؤ.^(۲) البته د اصول حدیث په کتابونو کښې تصریح ده چې ثواب و جزاء سره متعلق داشان موقوف احادیث هم د مرفوع په حکم کښې دی.^(۳)

دترجمة الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت په وجه دې: وَلَوْلَا أَنِ الْمَلِئِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَهَانَا أَنْ نَدْعُو بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ»

حدیث نمبر: ۵۳۴۹/۵۳۵۰

۵۳۴۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو عُبَيْدٍ، مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَنْ يَدْخُلَ أَحَدًا عَمَلُهُ الْجَنَّةَ» قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا، وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَّقِدَنِي اللَّهُ بِفَضْلِ وَرَحْمَةٍ، فَسَدَّ دَوَائِرِي، وَلَا يَمْتَنِينَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ: إِمَّا مُحِيْنَا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَزَادَ خَيْرًا، وَإِمَّا مُسِيْنَا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعِيبَ»

ترجمة: رومې روايت دحضرت ابوهريره ؓ دې، نبی کریم ﷺ فرمائی چې یو کس لره د هغه عمل جنت ته نه شی بوتلې، صحابه کرامو عرض اوکړو یا رسول الله ﷺ تاسو هم نه؟ نبی کریم ی او فرمائیل، نه، زه هم نه، ځکه دا چې الله تعالی ما په خپل فضل او رحمت کښې پټ کړی. په دې وجه تاسو ميانه روی اختیار کړئ، او دا الله تعالی نزدیکت طلب کړئ، او په تاسو کښې یو کس دې د مرګ خواش نه کوی، ځکه چې هغه به یا نیک وی، نو امید دې چې الله تعالی به د هغه نیکو کښې اضافه اوکړی، اوکه بدکار دې نو امید دې چې توبه به اوباسی.

۵۳۴۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو سَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُسْتَنِدٌّ إِلَى يَقُولُ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ»

دويم حدیث د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها دې فرمائی: ما د رسول الله ﷺ نه واړیدل او هغوئ ماته اډانه شوی وو..... الخ.

(۱) المعجم الكبير للطبرانی باب الغناء، رقم ۱ لحدیث: ۳۶۴۵، ۴/۴۶ فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۶

(۲) تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۴۲۰۳، ۲۱/۲۷۶، میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۵۵، ۶۰ تهذیب التهذیب: ۷/۴۲۷

(۳) شرح نخبه الفكر لملى القاری، المرفوع تصريحاً او حکماً: ۱/۵۵۳

تراجع رجال:

دابو الیمان الحکم بن نافع حالات په پده الوسی کښې ^(۱)، دشعیب بن ابی حمزه حالات په پده الوسی کښې ^(۲)، اد ابن شهاب زهري حالات په پده الوسی ^(۳)، دعا ابو عبید مولى عبد الرحمان بن عرف حالات په کتاب الیوم ^(۴) کښې، د ابو هريرة حالات په کتاب الايمان ^(۵) کښې تیر شوی دی. د عبدالله بن محمد بن ابی شیبۀ حالات په ابواب العمل فی الصلاة ^(۶) کښې، د ابو اسامه حماد بن اسامه حالات په کتاب العلم کښې ^(۷)، د هشام بن عروه حالات په بدء الوحي ^(۸) کښې، د عباد بن عبدالله بن الزبیر حالات په کتاب الرکاة ^(۹) کښې، د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په پده الوسی کښې ^(۱۰) تیر شوی دی.

تشریح: یو اشکال او دهغې جوابات:

اشکال: «لَنْ يُدْخِلَ أَحَدًا الْجَنَّةَ» باندې د قرآن کریم د آیت نه اشکال وی، آیت کریمه کښې دی: «وَلِكُلِّ الْجَنَّةِ الَّتِي أُولَئِكَ فِيهَا كَثُرَتْ نِعْمَتُونَ» ^(۱۱)

یعنی همدا هغه جنت دې کوم چې تاسو ستاسو د عملونو په عوض کښې وارث جوړ کړې شوی.

آیت مبارک نه معلومېږي چې د اعمالو په وجه به انسان ته جنت ملاوېږي؟

جواب: ددې جواب دا ورکړي شوې دې چې آیت کریمه کښې د جنت نه مراد درجات او منازل دی. ځکه چې د جنت درجات به د عملونو په وجه متعین کیږي. د جنت درجات مختلف او متفاوت دی. له دې وجه دچا چې څومره نیک عمل وی هغه څومره به ورته د جنت مرتبه ملاوېږي.

او حدیث باب کښې د جنت نه نفس جنت ته دخول مراد دی. یعنی اصل جنت کښې دخول خو د یو کس د عمل په نتیجه کښې نه دی بلکه د الله تعالی په فضل و کرم سره به وی. البته هلته

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۷۹)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۸۰)

(۳) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۰۷۴)

(۵) (کشف الباری: ۱/۶۵۹)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۲۱۶)

(۷) (کشف الباری: ۳/۴۱۴)

(۸) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۹) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۴۳۴)

(۱۰) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۱۱) (سورة الزخرف: ۷۲)

به مراتب د عملونو په اعتبار سره وی. (۱)

دویم جواب: علامه کرمانی رحمه الله علیه ددې یو جواب دا ورکوی چې: ښاکتم: کښې با سببیه نه ده بلکه د الصاق او مصاحبت دپاره ده. آی اورثتوها مصاحبه او ملاسه لثواب افعالکم. (۲)
د اهل سنت مذهب: د اهل سنت والجماعت په نزد د ثواب او عذاب ثبوت په عقل سره نه بلکه په شرع سره دې. که الله تعالی ټولو مؤمنانو ته عذاب ورکړی نو بیا هم دا دعدل خلاف نه دی. دا جدا خبره ده چې الله تعالی پخپله فرمائی چې هغه به د مؤمنانو مغفرت کړی او صرف کافرانو او فساقو ته به عذاب ورکوی. (۳)

د معتزله مذهب: معتزله د عقل په ذریعه د ثواب او عقاب د ثبوت قائل دی. وائی چې طاعت موجب ثواب او معصیت موجب عقاب دی، د باب حدیث د معتزله خلاف د حجت دې. (۴)
اشکال: لیکن په دې به د قرآن یو بل ایت مبارک سره اعتراض وی سورة نحل کښې دی: سَلَّمَ عَلَيْكُمْ اَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ: (۵) په دې کښې تصریح ده چې دخول جنت هم د اعمالو په وجه دې؟

جواب: ددې یو جواب دادې چې په آیت کریمه کښې هم جنت نه مراد د جنت منازل دی. او مطلب دادې: اَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَقَصُورَهَا کنتم تعملون. (۶)

دویم جواب: دویم جواب دادې چې دلته دالله تعالی د رحمت قید معهود دې. یعنی ادخلوها کنتم تعملون مع رحمة الله لکم وتفضله علیکم. (۷)
قوله: فَتَبَدُّوا وَتَأْتُوا: ددې دوه مطلبونه دلته بیان شوی دی.

اول مطلب: سددوا: آی اطلبوا السداد آی الصواب وهو ما بین الإفراط والتفریط. یعنی ښیگره او میانه روی اختیار کړئ، او که هغه نه شی اختیارولې نو دې ته نزدې ورتلو کوشش او کړئ. (۸)
دویم مطلب: سددوا: ددې دویم مطلب دادې چې خپل عملونه درست کړئ. او دقاریو معنی ده، دالله تعالی قربت طلب کړئ. (۹)

(۱) (ارشاد الساری: ۱۲/۴۰۳)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۹۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۷/۲۱)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۹۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۷/۲۱)

(۴) (شرح الکرمانی: ۱۹۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۷/۲۱)

(۵) (سورة النحل)

(۶) (ارشاد الساری: ۱۲/۴۰۴)

(۷) (ارشاد الساری: ۱۲/۴۰۴)

(۸) (شرح الکرمانی: ۱۹۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۷/۲۱)

(۹) (شرح الکرمانی: ۱۹۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۷/۲۱)

قوله: وَلَا يَمُنُّنَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ: یو روایت کنې ددې نه پس دا اضافه هم ده: ولایدم به من قبل ان یاتیه: ^(۱) یعنی د مرگ راتلونو وړاندې ددې دعا نه دی کول پکار. لیکن کله چې د مرگ وخت نژدې راشی نو دعا کولې شی. ^(۲)

د مرگ د خواهش کولو حکم: ځینې حضرات فرمائی چې د مرگ د خواهش نه کولو د احکم د حضرت یوسف علیه السلام دې قول سره منسوخ شوې دې: تَوَلَّيْنَا مُسْلِمًا وَأَلْحَيْنَا بِالْغُلِيِّينَ ^(۳) (ماته مرگ راکړه په اسلام، او ما د نیکانوته شمیر کړه).

همداشان د حضرت سلیمان علیه السلام قول قرآن کریم کنې نقل کړې شوې دې: وَأَذْعَلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِيَادِكَ الصَّالِحِينَ ^(۴) او شامل کړې ما په خپل رحمت سره په نیکانو بندگانو کنې.

همداشان د باب آخری حدیث کنې د نبی اکرم ﷺ ارشاد دې: اللهم بالرفیق الأهل، ددې نصوصو په وجه دا حکم منسوخ شوې دې. ^(۵)

جواب: خو دا قول درست نه دی. باقی د حضرت یوسف علیه السلام او حضرت سلیمان علیه السلام د قول جواب دا ورکړې شوې دې چې هغوی مرگ دپاره دعا نه وه کړې بلکه داثې وئیلې دی چې د مرگ په وخت کنې زمونږ خاتمه په خیر سره اوکړې، او دایمان په حالت کنې مو وفات کړې. أَيُّ تَوَفِّيٍ مُسْلِمًا عِنْدَ حَضْرَةِ أَهْلٍ. ^(۶)

دویم جواب: دویم جواب دادې چې کله زمونږ په شریعت کنې یو حکم هم راشی نو بیا شرائع من قبلنا زمونږ دپاره حجت نه دی، زمونږ دپاره بیا زمونږ د شریعت حکم او حجت دې. ^(۷)

دریم جواب: دریم جواب دادې چې کله د مرگ وخت رانژدې شو نو هغوی د مرگ دعا کړې وه، او ددې جواز شته ځکه چې په کوم حدیث کنې د مرگ د خواهش کولو نه منع کړې شوې ده، په هغې کنې دا قید هم دې: من قبل ان یاتیه. ^(۸)

قوله: إِنَّمَا فَتِنَا فَتْلَهُ أَنْ يَزْدَادَ خَيْرًا، وَإِنَّمَا مِيسَنَا فَتْلَهُ أَنْ يَنْتَفِتَ: یا خوبه نیک وی نو امید دې چې په خپلو نیکو کنې به اضافه اوکړی. او یا به بدکار وی نو امید دې چې هغه به دالله تعالی رضا طلب کړی او توبه به اوباسی.

^(۱) (کنز العمال الفصل الثالث محظورات الدعاء رقم الحديث: ۳۲۹۴)

^(۲) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۶۰)

^(۳) (سورة يوسف: ۱۰۱)

^(۴) (سورة النمل: ۱۹)

^(۵) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۶۰)

^(۶) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۶۰)

^(۷) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۶۰)

^(۸) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۶۰) س

قوله: يَسْتَحْتَبُ دباب استفعال نه دې، آی یطلب العتی وهو الإرضاء، آی یطلب رضا الله بالتوبة. (۱)
یعنی دالله تعالی رضا به دتوبې په ذریعه حاصله کړی.

یو اشکال او د هغې جواب:

اشکال: امام احمد رحمه الله علیه دحضرت ابوهریره رضی الله عنه روایت نقل کړې دې، په هغې کښې دې: وإنه لا یزید المؤمن همرة إلا حمرا: (۲)

د مؤمن عمر چې څومره زیات وی نو هغه هومره به دهغه نیک اعمال هم زیات وی. مرگ سره خو عمل منقطع کیږی. په دې اشکال کیدیشی چې که یو سړې بدکار دې نو دهغه په زیاتیدو سره به عمر خو دخیر اضافه نه کیږی بلکه د شر اضافه به کیږی؟
جواب: ددې مختلف جوابونه ورکړې شوی دی:

① لا یزید المؤمن همرة إلا حمرا، دې کښې مؤمن نه مراد مؤمن کامل دې. لیکن حافظ ابن حجر رحمه الله علیه دا جواب بعید ګرځولې دې. (۳)

⑦ دې حدیث کښې د غالب مؤمنانو په اعتبار سره اوفرمایشې شو چې دهغوئ طویل عمر په حسناتو کښې د اضافې سبب دې. او که یو نیم مسلمان داسې دې چې په عمر کښې د اضافې د هغه دپاره د حسناتو په ځانې د سنیاتو ذریعه جوړیږی نو هغه نادر دی، غالب نه دی. (۴)

دترجمة الباب سره مناسبت: دحدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت: لَا يَزِيدُ الْمُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ:
په وجه دې. (۵)

قوله: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي نبی کریم ﷺ په مرض الوفا کښې دا دعا کړې وه. ددې تفصیل د کتاب المغازی په آخر کښې تیر شوی دې. (۶)

د باب ددې دواړو حدیثونو یو ځانې ذکر کولو کښې نکته: امام بخاری رحمه الله علیه لَا يَزِيدُ الْمُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ والا روایت نه پس د اللَّهُمَّ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ والا روایت ذکر کړو، لکه څنګه چې تیر شو، لَا يَزِيدُ الْمُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ نه پس یو روایت کښې د ولایدم په قبل ان یاتیه قید دې چې د مرگ خواش د مرگ راتلونو وړاندې درست نه دې، لیکن که د مرگ آثار ښکاره شی نو په هغه وخت کښې د مرگ دعا او خواش کولې شی.

(۱) (إرشاد الساری: ۱۲/ ۴۰۴، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۳۸)

(۲) (مسند احمد مسند أبي هريرة رضي الله عنه رقم الحديث: ۶۰۷ فتح الباری: ۱۳/ ۱۶۱)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۶۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۶۱)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۳۷)

(۶) (کشف الباری کتاب المغازی ص: ۶۷۸)

لکه څنگه چې سرور کائنات ﷺ اللهم بالزلیلی الأهل او تنیل د مرگ په وخت کښې یی دعا او کړه، هم ددې نکتې په وجه امام بخاری رحمه الله علیه دا دواړه احادیث یو ځانې ذکر کړل

۲۰ = بَابُ دُعَاءِ الْعَابِدِ لِلْمَرِيضِ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ بِنْتُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهَا: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا»

حدیث نمبر: ۵۲۵۱

۵۲۵۰ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مَسْرُوفٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ إِذَا أُنِيَ مَرِيضًا أَوْ أُتِيَ بِهِ، قَالَ: «أَذْهَبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ، اشْفِ وَأَلِّتِ الشَّافِيَ، لَا شِفَاءَ إِلَّا بِشِفَائِكَ، شِفَاءً لَا يُغَادِرُ الصُّحْيَ: «إِذَا أُنِيَ بِالْمَرِيضِ» وَقَالَ جَرِيرٌ: عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، وَأَبِي أُنَيْ مَرِيضًا»

ترجمه: حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها فرمائی چې کله به رسول کریم ﷺ مریض ته ورغولیا به مریض رسول الله ﷺ ته راوستې شو نو رسول الله ﷺ به فرمائیل: ای د خلقو پروردگار! تکلېف لرې کړه، شفا ورکړه، او هم ته شفا ورکوونکې ذات یی، ستا د شفا نه علاوه هېڅ شفاء نشته، داسې شفا چې یو مرض لره نه پریږدی.

دعائشه بنت سعد حالات په کتاب لفائل المدينة^(۱) کښې، حضرت سعد بن ابی وقاص حالات په کتاب الایمان^(۲) کښې تیر شوی دی.

د موسی بن اسماعیل تېبذکی حالات په بدم الوسی^(۳) کښې، دابوعوانه الوضاح حالات په بدم الوسی کښې^(۴)، دمنصور المعتمر حالات په کتاب العلم کښې^(۵)، دابراهیم نخعی حالات په کتاب الایمان^(۶) کښې، دمسروق بن الاجدع حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی^(۷)، دحضرت عائشه صديقه رضی الله عنها حالات په بدم الوسی کښې^(۸) تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۸۷۷)

(۲) (کشف الباری: ۱۷۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۴۳۳/۱)

(۴) (کشف الباری: ۴۳۴/۱)

(۵) (کشف الباری: ۲۷۰/۳)

(۶) (کشف الباری: ۲۵۳/۲)

(۷) (کشف الباری: ۱۸۲/۲)

(۸) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

عمرو بن ابی قیس:

دا راوی عمرو بن ابی قیس الرازی کوفی دی. (۱) دوی د ابواسحاق السیعی، منصور بن المعتمر و ایوب سختیانی وغیره حضراتو نه روایت کوی. (۲)
او ددوی نه روایت کوونکی ابراهیم بن المختار، اسحاق بن سلیمان او الحکم بن بشیر وغیره حضرات دی. (۳)

ابوداؤد دهغوئو باره کښې فرمائی: (۴) اوبل خانی فرمائی: (۵) لاهاس په. (۶) ابن حبان رحمه الله علیه دهغوئو ذکر په کتاب الثقات کښې کړې دي. (۷)

د ابراهیم بن طهمان حالات په کتاب الغسل (۸) کښې، د ابو الضحی مسلم بن صبیح حالات په کتاب الصلاة (۹) کښې، د جریر بن عبد الحمید حالات په کتاب العلم (۱۰) کښې تیر شوی دی.

تشویع: د باب حدیث امام بخاری رحمه الله علیه په روضی خل ذکر کړې دي. (۱۱)

د ترجمة الباب مقصد: د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې عیادت کوونکی له پکار دی چې د مریض دپاره دشفاء دعا اوکړی، څنگه چې د حدیث نه ثابت دی. (۱۲)

قوله: كَانَ إِذَا أُلِيَ مَرِيضًا أَوَّلَ مَا يَهْدِي بِهِ رَأْيِي تَهْنِئَةً لِمَنْ فِي بَيْتِهِ به کله مریض ته ورغلل یا دا چې مریض به دوی ته راوستې شو. (۱۳)

قوله: أَذْهَبَ الْبَاسَ: اُذْهَبَ: د باب افعال نه د امر صیغه ده، په معنی د زائل کول (۱۴)

(۱) تهذيب الكمال رقم الترجمة: ۴۴۳۷، ۲۰۳/۲۲، تهذيب التهذيب: ۹۳/۸

(۲) تهذيب الكمال رقم الترجمة: ۴۴۳۷، ۲۰۳/۲۲، تهذيب التهذيب: ۹۳/۸

(۳) تهذيب الكمال: ۲۰۳/۲۲

(۴) (تهذيب الكمال: ۲۰۳/۲۲، ميزان الاعتدال: ۲۸۵/۳، تهذيب التهذيب: ۹۴/۸)

(۵) تهذيب الكمال: ۲۰۳/۲، ميزان الاعتدال: ۳۸۵/۳، تهذيب التهذيب: ۹۴/۸

(۶) (كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۹۷۶)

(۷) (كشف الباري رقم الحديث: ۲۷۹)

(۸) (كشف الباري رقم الحديث: ۷۹۴)

(۹) (كشف الباري ۲۶۸/۳)

(۱۰) (الحديث أخرجه البخاري أيضا في كتاب الطب/باب رؤيته النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث- ۵۴۱۱، وأيضا في كتاب الطب/باب مسح الرأقي الواقع بيده اليمنى رقم الحديث: ۵۴۱۸، وأخرجه مسلم في كتاب السلام/باب استئجاب رؤية المريض رقم الحديث: ۲۱۹۱، وأخرجه النسائي في كتاب الطب باب دعاء العائد للمريض رقم الحديث: ۷۵۰۸، وأخرجه ابن ماجه كتاب الجنائز/باب ما جاء في ذكر مريض رسول الله صلى الله عليه وسلم رقم الحديث- ۱۶۱۹)

(۱۱) (إرشاد الساري: ۴۰۵/۱۲)

(۱۲) (فتح الباري: ۱۶۲/۱۳، عمدة القاري: ۳۳۹/۲۱، إرشاد الساري: ۴۰۵/۱۲)

(۱۳) (لسان العرب باب الفأل: ۶۶/۵)

قوله: الْبَاسَ: بآس عذاب، شدت او حزن ته وائی. (١)

قوله: رَبِّ النَّاسِ: دا د منادی مضاف کیدو په وجه منصوب دې حرف ندا محذوف دې. (٢)

قوله: أَنَّ الشَّافِي: د مبتداء خبر دې، او خبر معرفه دې، او کله چې خبر معرفه وی نو دحصر فائده ورکوی. مطلب دا چې شفاء ورکوونکی ذات صرف الله تعالی دې، او دوائی کښې هم چې کله الله شفاء نه ايرېدی نو دوائی هم نفع نه ورکوی. (٣)

قوله: يُشَاءُ لَكَ، شِفَاءً لَا يُفَادِرُ سَقَمًا: داسې شفاء چې بیماری پرېږدي.

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه لیکي:

وفائدة التحديد بذلك أنه يحصل الشفاء من ذلك المرض فيغلبه مرض آخر يتولد منه، فكان يدعوله بالشفاء المطلق لا بطلق الشفاء. (٤)

يعنی اکثر يو کس خو د يوې بیماری نه ښه شی، لیکن ددې نه پس په بله بیماری کښې اخته شی. ځکه رسول الله ﷺ صرف د بیماری نه دشفاء غوښتلو دعا نه کوی بلکه مطلقاً دهرې بیماری نه د شفاء دپاره دعا فرمائی.

يو اشکال او دهغې جواب:

اشکال: مريض دپاره د مرض نه د شفاء دعا غوښتلې شوې ده. حالانکه مرض د گناهونو دپاره کفار ده او د اخروی ثواب ذریعه ده. او دا په حقیقت کښې يو مؤمن دپاره يو نعمت دې. نو ددې نه د شفاء دعا ولې غوښتلې کیږي؟

جواب: ددې جواب دادي چې دعا عبادت دې، اودا د ثواب او کفارې منافې نه ده، ځکه چې د بیماری د انسان د گناهونو کفار جوړیدل او په دې بنده ته اجر و ثواب ملاویدل خو په ابتدائی مرض او صبر سره حاصلیږي. ددې دپاره دمرض برقرار پاتې کیدل ضروري نه دی. ددې وجه مريض دپاره دعا دمرض د نعمت کیدو له جهته منافې نه ده. (٥)

دتعليقاتو تخريج:

قوله: قَالَتْ عَائِشَةُ بِنْتُ سَعْدٍ: دا يو طويل حديث دې، کوم چې څو بابونه وړاندې په :باب وضع الیدعلی البریص: کښې موصولا تیر شوې دې. (٦)

ابراهيم بن طهمان: د ابراهيم بن طهمان تعليق لره اسماعیلی موصولا نقل کړې دې. (٧)

(١) (شرح الکرمانی: ١٠٢/٢٠، عمدة القاری: ٣٣٩/٢١، لسان العرب: ٣٠١/٢)

(٢) (شرح الکرمانی: ١٠٢/٢٠، عمدة القاری: ٣٣٩/٢١)

(٣) (شرح الکرمانی: ١٠٢/٢٠، عمدة القاری: ٣٣٩/٢١)

(٤) (فتح الباری: ١٦٢/١٣، إرشاد الساری: ٤٠٦/١٢)

(٥) (فتح الباری: ١٦٢/١٣)

(٦) (عمدة القاری: ٣٣٩/٢١، تغلیق التعليق: ٣٩٠/٥)

(٧) (فتح الباری: ١٦٢/١٣، عمدة القاری: ٣٣٩/٢١، تغلیق التعليق: ٣٩٠/٥)

قوله: وَقَالَ جَابِرٌ: د جریر طریق لره ابن ماجه موصولا نقل کرې دې^(۱)
د ترجمه الباب سوره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې.^(۲)

۲۱= بَابُ وُضُوءِ الْعَابِدِ لِلْمَرِيضِ

٥٦٤٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا مَرِيضٌ، فَتَوَضَّأَ فَصَبَّ عَلَىَّ أَوْ قَالَ: «صَبَّوْا عَلَيْهِ» فَعَقَلْتُ، فَقُلْتُ: لَا تَوَيْسُ إِلَّا كَلَالَةً، فَكَيْفَ الْيَدِثُ؟ [ص: ٣٢] فَتَرَكْتُ آيَةَ الْغَرَابِضِ

ترجمه: د حضرت جابر رضی اللہ عنہ نه روایت دې، فرمائی چې زه بیمار اوم، او رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ماته راغلو، او اودس یی اوفرمانیلود او اودس نه بیج شوې اوبه، یی په ما چرکاؤ کرې. یا نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم اوفرمانیل دا بیج شوې اوبه په جابر چرکاؤ کرئی (چنانچه هغه اوبه په ما چرکاؤ کرې شوې نو زه په هوش کینې راغلم، او د بې هوشۍ کیفیت ختم شو. نو ما رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته عرض اوکړو چې زما وارثان صرف کلاله دی، نو زما میراث به څنگه تقسیمیرې. نو په دېد میراث آیت نازل شو.

توابعهم رجال:

د محمد بن بشار المشهور ب بنادر حالات په کتاب العلم^(۳) کینې، د غندر محمد بن جعفر حالات په کتاب الايمان^(۴) کینې، د حضرت شعبه بن الحجاج حالات په کتاب الايمان کینې^(۵)، د محمد بن المنکدر حالات په کتاب الوضوء^(۶) کینې، د حضرت جابر رضی اللہ عنہ حالات په کتاب الوضوء کینې^(۷)،
تشریح:

د ترجمه الباب مقصد: ددې باب نه د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې که د مریض عیادت لره راغلې کس څوک بزرگ یا صالح کس وی او هغه مریض د پاره اودس کوی، دا شان چې اودس نه پاتې شوې اوبه په طور د تبرک په مریض چرکاؤ کرې شی نو په سنت کینې ددې گنجائش موجود دې^(۸)، څنگه چې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په حضرت جابر رضی اللہ عنہ باندې چرکاؤ کرې.

(۱) (سنن ابن ماجه: کتاب الطب/باب ما عَوَّذَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَا عَوَّذَ بِهِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۳۵۲۰، عمدة القاری: ۳۳۹/۲۱، تعلیق التعلیق: ۳۹۰/۵)

(۲) (عمدة القاری: ۳۳۹/۲۱)

(۳) (کشف الباری: ۲۵۸/۳)

(۴) (کشف الباری: ۲۵۰/۲)

(۵) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

(۷) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

(۸) (شرح ابن بطال: ۳۹۲/۹، شرح الکرمانی: ۳۰۲/۲۰، إرشاد الساری: ۴۰۷/۱۲)

دتی په ځینې قسمونو کښې په بدن یې اوبه اچول مفیدوی ځینې حضرات وائی چې حضرت جابر رضی الله عنه په داسې قسم تېه کښې مبتلا وو ځکه رسول الله ﷺ په هغه اوبه چرکاؤ کړې. (۱)

قوله: فعقلت: أي أفقت من إصباح، یعنی زه په هوش کښې راغلم. (۲)

قوله: كلاله: والد او اولاد نه علاوه نورو رسته دارو ته وائی. (۳)

د ترجمه الباب سره مناسبت:

حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت د لُكُؤُهَا قُصِبَ عَلَيَّ په وجه دې. (۴)

==باب من دَعَا بِرَفْعِ الْوَبَاءِ وَالْحُمَى

حديث نمبر: ٥٣٥٣

٥٣٥٤- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّهَا قَالَتْ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعِكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ، قَالَتْ: قَدْ خَلْتُ عَلَيْهِمَا، فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ كَيْفَ تَجِدُكَ؟ وَيَا بِلَالُ كَيْفَ تَجِدُكَ؟ قَالَتْ: وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَى يَقُولُ: [البحر الرجز]

كُلُّ امْرُءٍ مُصِيبٌ فِي أَهْلِهِ... وَالْمَوْتُ أَذَى مِنْ شَرِّ النَّفْعِ

وَكَانَ بِلَالٌ إِذَا أَقْلِعَ عَنْهُ يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ يَقُولُ: [البحر الطويل]

أَلَا كَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَبِيتُ لَيْلَةً... يُوَادُّ وَحَوْلِي إِذْ غُرَّ وَجِيلٌ

وَهَلْ أُرْدَنْ يَوْمًا مَيَاةً مَجْنَنَةً... وَهَلْ تَبْدُونَ لِي شَامَةً وَطَفِيلٌ

قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: فَبُحِثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأُخْبِرَتْهُ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ حَبِّبْ لَنَا

الْبَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ، وَصَحْبَهَا، وَبَارِكْ لَنَا فِي سَاعِهَا وَمَدَّهَا، وَأَقْلِبْ حَمَاهَا فَاجْعَلْهَا بِالْحَقِّقَةِ»

تو اجم وچال:

د حضرت اسماعیل بن ابی اویس حالات په کتاب الایمان کښې (۵)، دامام مالک بن انس حالات

په بده الوس کښې (۶)، د هشام بن عروه حالات په بده الوس (۷) کښې، د عروه بن الزبیر بن العوام

حالات په کتاب بده الوس (۸) کښې،

(۱) (شرح ابن بطال: ۳۹۲/۹، شرح الکرمانی: ۳۰۲/۲۰، إرشاد الساری: ۴۰۷/۱۲)

(۲) (شرح الکرمانی: ۳۰۱/۲۰)

(۳) (شرح الکرمانی: ۳۰۲/۲۰)

(۴) (عمدة القاری: ۳۴۰/۲۱)

(۵) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

(۶) (کشف الباری: ۲۹۰/۱)

(۷) (کشف الباری: ۲۹۱)

(۸) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په پدم الوسی کښې^(۱) تیر شوی دی.
تشریح:

قوله: **الوباء**: د وباء لفظ په پښتو هم بعینه هم په هغه معنی کښې استعمالیږي کومه معنی کښې چې په عربي کښې استعمالیږي. د مرضونو او بیماریو عام کیدو او د مخصوصې بیماری خوریدو ته وباء وائی. ځینې حضراتو د وباء اطلاق په طاعون کړې دي. طاعون هم د وباء یو قسم دي.^(۲)

د ترجمه الباب مقصد: شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمه الله علیه ددې ترجمه الباب مقصد دلته بیان کړې دي، فرمائی چې تبه او طاعون دواړه د شهادت په اسبابو کښې شمیرل شوی دی. او دا دواړه کفارو ستیات هم دي.

لهذا چاته وهم کیدیشی چې کوم کس په دې اخته شی هغه دپاره مناسب نه دی چې ددې د دفع کولو دپاره دعا اوکړي.

ددې وهم لرې کولو د پاره امام بخاری رحمه الله علیه دا باب قائم کړو چنانچه هغوی لیکي: وما یظهر لهذا العبد الضعیف من الترجمة، أنه ترجم بذلك لئلا یترحم بأنه لا ینبغی الدعاء، برفع الوباء والعی فرأینا من أسباب الشهادة وكفارة السيئات فإن الطاعون من أسباب الشهادة لقوله عليه السلام، الطاعون شهید.^(۳)

اشکال: د وفاء د دفع کولو دپاره دعا باندې یو اشکال دا هم کیدیشی چې دا دعا برفع الموت لره متضمن ده، اود مرګ یو وخت مقرر دي، ددې د لرې کولو دپاره دعا ګول عبث دي. جواب: ددې جواب دادې چې دعا بذات خود یو عبادت دي، او د عمر دزیاتوالی اود امراضو د لرې کولو په اسبابو کښې ده، ځکه د امراضو د لرې کولو دپاره او د عمر د زیاتوالی دپاره دعا ګول عبث فعل نه دي.^(۴)

قوله: **يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ عَقِيرَتَهُ**: (د عین په فتحې او د قاف په کسرې سره) آواز ته وائی. (۵) یعنی هغه به په اوچت آواز سره اشعار وئیل.
د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت د برفع العی په وجه واضح دي.^(۶)

(۱) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۲) (عمدة القاری: ۳۴۰/۲۱، ارشاد الساری: ۴۰۷/۱۲)

(۳) (الکنز الکنزی المتواری: ۳۵۵/۱۹، مؤما الامام مالک کتاب الجنائز/باب النہی عن الجکاء علی النبی وقم الحدیث- ۲۶۳)

(۴) (ارشاد الساری: ۴۰۸/۱۲)

(۵) (شرح الکرماني: ۲۰۳/۲۰، النهایة لابن اثیر حروف العین: ۲۳۶/۲)

(۶) (عمدة القاری: ۳۴۰/۲۱)

البته ترجمه الباب کنبی دوهام ذکر دې، لیکن حدیث کنبی د وهام ذکر نشته دې.

جواب: علامه قسطلانی رحمه الله علیه فرمائی چې ددې حدیث ځینې طرق کنبی د وهام ذکر دې. چنانچه د کتاب فضائل المدینه په آخر کنبی ددې یو طریق تیر شوې دې. په هغې کنبی حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمائی: قد مننا المدینه وهام أرواح الله^(۱)

کتاب الطب: (الاحادیث: ۵۳۵۳-۵۳۳۵)

کتاب الطب کنبی اته پنځوس ابواب او یو سل اتلس احادیث دی. اتلس احادیث معلق او باقی موصول دی. پنځوس احادیث مکرر او درې دیرش احادیث په اول ځل ذکر شوی دی. په هغې کنبی درې دیرش کنبی پنځویش احادیث متفق علیه دی، د صحابه کرامو وغیره شپاړلس آثار امام بخاری رحمه الله علیه په کتاب الطب کنبی ذکر کړی دی. زموږ په دې جلد کنبی د کتاب الطب ۲۵ ابوابو تشریح راغلې ده. بقیه ابواب به ان شاء الله په راتلونکي جلد کنبی راځي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۷۰ = کتاب الطب

د کتاب الطب ما قبل کتاب الموضی سورة مناسبت: د کتاب الطب مناسب کتاب المرضی سره بالکل واضح دې. دصنعانی په نسخه کنبی الطب نه پس د الادویه اضافه هم ده.^(۲)

د طب لقوی او اصطلاحی معنی: د طب په طاء درې واړه اعراب درست دی. دطب لفظ د علاج او مرض دواړو دپاره استعمالیږي. دا د اضداد نه دې. هم ددې نه طبیب دې، د علاج ماهر. ددې جمع قلت اطبة او جمع کثرت اطباء رازي.^(۳)

دطب لفظ دسحر دپاره هم استعمالیږي. چنانچه په کوم کس چې جادو کړي شوې وي. هغه ته مطبوب وائی. چنانچه حدیث مبارک کنبی هم مطبوب د مسحور په معنی کنبی استعمال شوې دې.

حضرت رسول الله ﷺ فرمائی: اَنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَآئِمٌ وَأَوَّلُ رِجْلِهِ قَالُوا أَعَدُّهُنَا لِكُلِّ مَآذٍ رَجُلٍ قَالَ: مَطْبُوبٌ يَعْنِي مَسْحُورٌ^(۴)

د علم طب اصطلاحی تعریف: هو علم يعرف به أحوال بدن الإنسان من جهة ما يصح ويؤول لتحفظ الصحة

(۱) (کتاب فضائل المدینه /باب کراهیه النبی صلی الله علیه وسلم أن تُغری المدینه رقم الحدیث: ۱۸۸۹)
(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۵ [ارشاد الساری: ۴۰۹/۱۴])

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۵، عمدة القاری: ۳۴۱/۲۱، [ارشاد الساری: ۴۰۹/۱۲]، لسان العرب باب الطاء، ۸/۱۱۴)

(۴) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب الأدب /باب قول الله تعالى: {إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْفُحْشَاءِ يَعْظُمُ عَلَيْكُمْ لَقَدْ كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ} رقم الحدیث: ۶۰۶۳)

حاصلة وتستدرأثله. (۱)

یعنی په علم طب سره د صحت او د عدم صحت په نقطه نظر سره دانسانی جسم احوال معلومولی شی چې موجود صحت برابر اوساتلی شی، او زائل شوې صحت راوپس کړې شی د طب اقسام: طب که د مرض په معنی کښې واخستې شی نو ددې دوه اقسام دی:

① مرض القلب ② مرض الابدان

① مرض القلب: یعنی د زړه بیماری، روحانی بیماری، لکه قرآن کریم کښې آیت دې: **فَلْيَوْمَ يَمْرُؤُا فَرَّادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا** (۲)، ددې منافقانو په زړونو کښې بیماری ده، بداعتقادی وغیره، زیاته کړه الله تعالی ددوی بیماری همداشان د قرآن کریم آیت دې: **يَسَاءَ النَّبِيُّ لَسُنُ كَاذِبٍ مِنَ الْيَسَاءِ إِنَّ أَكْثَرِيْنَ فَلَا يَخْصَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَنُّ الْكَاذِبُ فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ** (۳).

ای د نبی ﷺ پیښانو تاسو د عامو بنځو په شان نه یئ، که تاسو اوویرېږئ، نو په مزه خبره مه کوئ، بیا به لالچ او کړی هغه څوک چې د چا په زړه کښې بیماری ده.

② مرض الابدان: د مرض دویم قسم جسمانی مرض دې.

طب که د علاج په معنی کښې وی، نو بیا ددې دوه اقسام دی:

① طب القلب ② طب الابدان

① طب القلوب: طب الارواح: د زړه بیماری، د روحانی بیماری علاج صرف انبیاء علیهم السلام ته حواله دې. دا صرف د انبیاء علیهم السلام راوړلې شوی دین سره خاص دې. پس د روح علاج د رب پیژندگلو، د الله تعالی او د رسول ﷺ احکامات منلو او دهغې مکمل اتباع ده. د روح علاج هم په دې کښې دې. ددې نه علاوه بله لار نشته. (۴)

② طب الابدان: دویم قسم طب الابدان دې، او دلته هم طب الابدان مراد دې.

د طب الابدان اقسام: د طب الابدان دوه قسمونه دی.

① یو هغه کوم چې رسول الله ﷺ نه منقول دې، رسول الله ﷺ نه منقول طب لره ابو نعیم اصفهانی د الطب النبوی په نوم سره یو رساله کښې راجمع کړې دې. (۵)
علامه ابن القيم رحمه الله علیه ددې یوه کافی ذخیره په زاد المعاد کښې هم راجمع کړې

(۱) (شرح الکرمانی: ۲۰/۴، فتح الباری: ۱۳/۱۶۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۱، إرشاد الساری: ۱۲/۴۰۹)

(۲) (سورة البقرة: ۱۰)

(۳) (سورة الأحزاب: ۳۲)

(۴) (زاد المعاد فی هدی خیر العباد، فصل الطب النبوی: ۵/۴)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۵، زاد المعاد، فصل الطب النبوی: ۷/۴)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۰۹)

(۷) (الطب النبوی لابی نعیم اصفهانی، مکتبة دار ابن حزم)

ده. (۱) او دا ځینې خلقو د طب النبی لابن القیم په نوم سره شائع کړې ده. او ددې ترجمه په اردو کښې هم شوې ده. (۲)

⑦ دویم قسم هغه دی کوم چې انسانی تجربو سره وجود ته راغلې دې. دهغې هم دوه قسمونه دي.

① یو قسم هغه دی چې په هغې کښې د غوروفکر کولو ضرورت نه وي بلکه قدرت پخپله جاندار ته دهغې د علاج علم ورکړې وي. لکه د تندې علاج اوبه، د اولمې علاج غذا ده.

② دویم قسم هغه دې چې په هغې کښې د غوروفکر ضرورت وي، لکه نورې بیماری چې په انسان رازی، ددې بيمارنۍ علاج د خلقو د تجرباتو نه وجود راغلې دې. (۳)

د طب جسماني مدار: د طب جسماني مدار په دريو څيزونو دې ① حفظان صحت ② د مضر څيزونو نه پرهيز ③ د فاسدو مادو اخراج.

① حفظان صحت: ټول نه مقدمه خبره داده چې انسان دخپل جسم حفاظت اوکړي. هغه څيزونو او اسبابو نه کوم چې د بيمارۍ سبب ځي، دهغې نه خپل ځان بچ اوساتي.

د حفظان صحت مثال دقرآن کریم په دې آيت مبارک کښې موجود دي.

قُلْ كَانْ مِنْكُمْ مَرِيضٌ أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرٍ (۴) بيا چې تاسو کښې څوک بيمار وي يا مسافر وي، په هغه شمير دې دنورو ورځو.

سفر کښې چونکه مشقت وي او دا مضر صحت کيديشي، او که په دې کښې روژه اونيو لې شي، نو صحت د خرابيدو خطر په کښې شته، ددې وجه د صحت دبرقراره ساتلو دپاره د روژې نه نيولو اجازت ورکړې شوې دې. (۵)

② مضر څيزونو نه پوهيز: قرآن کریم کښې آيت مبارک دې: وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ (۶) ددې آيت مبارک نه دا مسئله اخذ کړې شوې ده چې که د يځو اوبو په استعمال کښې د هلاکت ويره وي نو په داسې صورت کښې تيمم جائز دې. (۷)

د مضر څيزنه اجتناب ددې آيت مبارک نه په پوهه کښې رازی. (۸)

همداشان ماقبل کتاب الاطعمه کښې حديث تير شوې دې چې رسول الله ﷺ بادرنگ او کهجورې يو ځانې خوړې، او وې فرمائيل چې مونږ د يو گرمي د بل په يځنۍ سره ختموؤ.

(۱) (زاد المعاد) هدي خير العباد. فصل الطب النبوي جلد: ۴، مکتبه مؤسسه الرساله

(۲) (دا کتاب د دارالاشاعت کراچي نه شائع شوې دي)

(۳) (زاد المعاد. فصل الطب النبوي: ۴/۵، فتح الباری: ۱۳/۱۶۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۰۹)

(۴) (سورة البقرة: ۱۸۴)

(۵) (زاد المعاد. فصل الطب النبوي: ۴/۶، فتح الباری: ۱۳/۱۶۵)

(۶) (سورة النساء: ۲۹)

(۷) (تفسير روح المعاني سورة النساء: ۲۹، ۵/۱۶، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي، نساء: ۲۹، ۵/۱۴۹)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۵)

داهم د بیماری نه وړاندې د پرهیز مثال دې چې حار یا صرف بارد خیزونه نه دی خوړل پکار.

⑥ د فاسدو مادو اخراج: د فاسدو مادو د اخراج طرف ته دقرآن کریم دې آیت مبارک کښې اشاره شوې ده: **فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ** (١).

که یو محرم د سپړو نه تنگ راشی او هغه ته تکلیف وی نو هغه دا تکلیف ځان نه لرې کولې شی. او سر څړنلې شی، او ددې فدیة دې ورکړی.

دا خپل ځان نه د فاسدو مادو د اخراج مثال دې ځکه چې د کومې پورې د وینستو د وپخولو نه تیل لرې نه شی، د سپړو پرورش به نه ختمیږي، نو دا اجازت جسم نه د فاسدو مادو د لرې کولو دپاره وو، ځکه چې فاسدې مادې د مرض سبب دې، تر کومې چې دا ختمې شوې نه وی نو شفاء به نه حاصلیږي. (٢)

د سرور کائنات ﷺ د علاج اقسام: علامه ابن القیم رحمه الله علیه زاد المعاد کښې فرمائی: چې حضور علیه السلام به کوم علاج کولو د هغې درې اقسام وو.

① د طبیعي دوايانو په ذریعه ② د ادویه الهی په ذریعه ③ د دواړو نه په مرکب سره. د سرور کائنات د بعثت اصل مقصد خلق دروځانی بیمار او امراضو نه پاکول وو، بیا هم د ضرورت په وخت کښې حضور علیه السلام جسماني علاج هم کړې دې.

خو حضور علیه السلام نه چې کوم علاج او ادویه منقول دی هغه د هغه زمانې د تجرباتو یوه حصه وه، وحی سزه منقول نه وو، او دا هم ممکن دی چې یو کس هغه استعمال کړي او هغه ته فائده اونه رسی، ځکه چې دهغه زمانې په بیمارو کښې او ددې زمانې په بیمارو کښې فرق دې. د مفرد غذا د فساد نه چې ک می بیمارنی پیدا کیږي دهغې علاج هم په مفرد دوا کښې دې، او د مرکب غذا نه د فساد چې کومې بیمارنی پیدا کیږي دهغې علاج په مرکب دوا کښې دې. پخوا زمانه کښې به خلقو ساده ژوند تیرولو او مفرد غذا گانې به خوړلې. له دې وجه حدیث پاک کښې چې کوم مفرد علاج راغلې دې هغه مفید وو. لیکن اوس خلقو رنگ رنگ مرکب غذا گانې خوری. نو اوس د هغوئ دپاره مفرد دوايانې مفیدې نه وی.

لیکن علامه ابن خلدون رحمه الله علیه فرمائی چې که اوس هم څوک په طور دتبرک او ایمانی قوت ماثور ادویه استعمالوی نو بهر حال فائده ورکوی

چنانچه لیکي: **اللهم إلا أن استعمل على جهة التبرك وصدق الإيمان فيكون له أثر عظيم في الشفع**. (٣)
حضرت شاه ولی الله رحمه الله علیه فرمائی چې د حضور علیه السلام جسماني علاج کول دشریعت داشان حصه نه ده چې دا دعوت و تبلیغ جزء جوړ کړې شی، او په هر کس باندې ددې تقلید واجب او ضروری دې.

(١) (سورة البقرة: ١٩٦)

(٢) (زاد المعاد. فصل الطب النبوی: ٤/٦ فتح الباری: ١٣/١٦٥)

(٣) (مقدمة ابن خلدون الباب السادس، الفصل الخامس والشعرون علم الطب: ١/٥٤٨)

چنانچه فرمائی: إعلم ان ما روى عن النبي ﷺ ودون في كتب الحديث على تسعين: أحدهما ما سبيله تهليل الرسالة ولله قوله تعالى: وَمَا أَنزَلْنَا الرَّسُولَ الْكُذُوبَ وَمَا نُهَيَّكُمْ عَنْهُ فَاتَّقُوا... وثانيهما ما ليس من باب تهليل الرسالة..... فبنته الطب. (١)

يعنى د احاديثو دوه قسمونه دى:

① يو هغه چې دهغې تعلق د پيغام رسولو سره دې، يعنى كوم حكم چې شرعى طور وارد شوې وى.

② دويم هغه دكوم تعلق چې پيغام رسولو سره نه وى.

بلكه هغه په ديني امورو كښې ديو رائي په طور وارد شوې وى. علاج معالجه او د طب سره تعلق لرونكى روايات هم په دې دويم قسم كښې داخليري.

==بَابُ مَا أُنْزِلَ اللَّهُ دَاعِرًا لِّلْأَنْزَلِ لَهُ شِفَاءٌ

حدیث نمبر: ۵۲۵۴

٥٢٥٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا أَبُو أَجْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ أَبِي حُسَيْنٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي رِيَّاحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا أُنْزِلَ اللَّهُ دَاعِرًا لِّلْأَنْزَلِ لَهُ شِفَاءٌ»

ترجمه: حضرت ابو هريره ؓ نه روايت دې چې رسول اکرم ﷺ فرمائی: الله تعالى هيڅ يوه بيمارى داسې نه ده پيدا کړې دې چې دهغې شفاء يې نه وى نازل کړى. تواجهم رجال:

د ابو موسى محمد بن المثنى بن العنزى حالات په کتاب الايمان (٢) کښې، د ابو احمد محمد بن عبدالله ابو الزبيرى حالات په کتاب الاذان کښې، (٣)، د عمر بن سعيد حالات په کتاب العلم (٤) کښې، د عطاء بن ابى رباح حالات په کتاب العلم کښې (٥)، حضرت ابو هريره ؓ حالات په کتاب الايمان کښې (٦) تير شوى دى.

(١) (حجة الله البالغة: ١٢٨/١)

(٢) (كشف البارى: ٢٥/٢)

(٣) (كشف البارى رقم الحديث: ٨٢٠)

(٤) (كشف البارى: ٥١٥/٣)

(٥) (كشف البارى: ٣٧/٤)

(٦) (كشف البارى: ٦٥٩/١)

تشیخ: دا حدیث پاک امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دلتہ پہ اول خل ذکر کړې دې. (۱)
 د ترجمۃ الباب مقصد: د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ مقصد دادې چې د بیماری علاج کول
 جائز دی. او ځینې صوفیاء کرامو باندې رد کول دي. کوم چې دا وائی چې ولایت نه مکمل
 کیږي تر کومې چې انسان په هغه تکالیفو باندې صبر اونه کړي کوم چې په هغه رازی، او
 ددې دپاره علاج کول درست نه دي. (۲)
 قوله: «مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً»:

د ابوداؤد روایت کښې دي: «إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالشِّفَاءَ، وَبَعَثَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوَوْا وَلَا تَدَاوَوْا بِحَرَامٍ» (۳)

اود مسند احمد په روایت کښې دي: «إِنَّ اللَّهَ حَيْثُ عَلِقَ الدَّاءَ عَلِقَ الدَّوَاءَ فَتَدَاوَوْا» (۴)
 امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ په کتاب الادب المفرد کښې روایت نقل کړې دي، دهغې الفاظ
 دادې:

يَا عِبَادَ اللَّهِ تَدَاوَوْا فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ جَلَّ لِمْ يَصْنَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ لَهُ شِفَاءً غَيْرَ دَاءٍ وَاحِدٍ قَالُوا: وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: الْهَرَمُ. (۵)

قوله: هرمد هاء او راء په فتحې سره، بود او الی. (۶)

يو روایت کښې الهرم سره د السامر اضافه هم ده. (۷) السامر مرګ ته وائی. (۸)

مسلم شریف کښې د حضرت جابر رضی الله عنه مرفوع حدیث دي:

«لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ، فَإِذَا أُصِيبَ دَوَاءُ الدَّاءِ بَرَأَ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ» (۹)

(۱) (الحدیث أخرجه مسلم في كتاب السَّلام/تَابُ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ وَاسْتِعْتَابَ التَّدَاوَى رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۲۰۴. أخرجه الترمذی في كتاب الطب عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/تَابُ مَا جَاءَ فِي الدَّوَاءِ وَالْحَثُّ عَلَيْهِ رَقْمُ الْحَدِيثِ- ۲۰۳۸. وأخرجه أبي داود في كتاب الطب/تَابُ فِي الرَّجُلِ يَتَدَاوَى رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۳۸۵۵. وأخرجه النسائي في كتاب الطب باب الامر بالدواء رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۷۵۵۴. وأخرجه ابن ماجه كتاب الطب/تَابُ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً، إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ رَقْمُ الْحَدِيثِ- ۳۴۲۸)

(۲) (شرح ابن بطال: ۳۹۴/۹. عمدة القاري: ۳۴۲/۲۱)

(۳) (سنن أبي داود كتاب الطب/تَابُ فِي الْأَدْوِيَةِ الْمَكْرُوهَةِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۳۸۷۴)

(۴) (مسند الإمام أحمد بن حنبل، مسند أنس بن مالك رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۱۲۵۹۴. فتح الباري: ۱۳/۱۶۶)

(۵) (الادب المفرد باب حسن الخلق إذا فقهوا رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۹۱، ۱۰۹/۱. فتح الباري: ۱۳/۱۶۷)

(۶) (لسان العرب باب السين: ۴۲۲/۶)

(۷) (المصنف لابن أبي شيبة كتاب الطب من رخص في الدواء رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۳۴۱۸)

(۸) (لسان العرب باب الهاء: ۸۱/۱۵)

(۹) (الجامع الصحيح لمسلم في كتاب السَّلام/تَابُ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ وَاسْتِعْتَابَ التَّدَاوَى رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۲۰۴)

ارناده الساري: ۴۱۰/۱۲

ذکر شوی احادیثو نه مستنبط شو خبری: ددې ټولو احادیثو نه معلومه شوه چې الله تعالی دهرې بیمارني شفاء او علاج نازل کړې دې. دا بله خبره ده چې اکثر خلقو ته د ځینې بیمارو علاج معلوم نه وی نو هغوی داسې بیمارني لا علاج نه گنړی، خو په حقیقت کښې هغه لا علاج نه وی. (۱)

همداشان دا هم معلومه شوه چې ضروري نه ده چې علاج سره یو کس روغ رمت شي، چنانچه د حضرت جابر رضی الله عنه حدیث مبارک کښې د یاذن الله قید دې، تر کومې چې د الله تعالی حکم نه وی شوې تر هغه وخته پورې دوائی اثر نه کوی. (۲)

ددې احادیثو نه دریمه خبره دا معلومه شوه چې د بیمارني علاج کول د توکل خلاف نه دی، ځنګه چې د اولېې تندې دپاره خوراک او اوبه استعمالول خلاف توکل نه دی، نو دغه شان مرض دپاره هم علاج کول هم د توکل خلاف نه دی. (۳)

د علاج کولو حکم: د جمهورو مذهب: د جمهور حضراتو په نزد علاج کول جائز دی. (۴) ځنګه چې احادیثو نه معلومیږي، البته ضروري نه دې، لهدا که څوک بیمار شي او هغه علاج اونه کړو او هغه مړ شو نو هغه به گناهکار نه وی. (۵)

د ځینې حضراتو مذهب: او د ځینې حضراتو په نزد علاج کول مکروه دی. (۶)

دلیل: ددوی دلیل یو خو دا روایت دې چې نبی کریم صلی الله علیه و آله فرمائیلى دی چې زما امت نه به اویازره خلق بغیر د حساب و کتاب نه جنت ته داخلېږي، او دا به هغه خلق وی کوم چې نه منتر وائی او نه بدفال نیسی، اونه داغ لگوي. (۷)

همداشان دهغه روایت نه هم استدلال کوی کوم چې ماقبل کتاب البرقی، فضل من یصوم من الروح کښې تیر شوې دې چې په یوې ښځې د مرګی دوره راتله، هغې حضور علیه السلام ته دعا خواست اوکړو، نو حضور علیه السلام اوفرمائیل: که ته غواړې نو صبر اوکړه، او

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۷، شرح الکرماني: ۲۰/۲۰۴، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۱)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۷، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۰)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۷، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۰)

(۴) (بدائع الصنائع کتاب الاستحسان: ۵/۱۲۷، تبیین الحقائق کتاب الکراهیه، فصل فی البیع: ۷/۷۲، ردالمحتار کتاب الحظر والإباحة فصل فی البیع: ۹/۴۱۰، المدخل لابن الحاج المالکی، فصل طب الأبدان والرقی الواردة: ۴/۱۲۰، المجموع شرح المذهب، کتاب الجنائز ما یفعل بالمیت: ۵/۱۰۶)

(۵) (ردالمحتار کتاب الحظر والإباحة فصل فی البیع: ۹/۵۵۹، الفتاوی العالمگیریة کتاب الکراهیه الباب الثامن عشر: ۵/۴۱۰)

(۶) (البحر الرائق: ۵/ کتاب الکراهیه، فصل فی البیع: ۸/۲۳۷، تبیین الحقائق کتاب الکراهیه، فصل فی البیع: ۷/۷۲)

(۷) (کشف الباری: کتاب الطب، باب من اکتوی أو کتبی غیره، وقُضِلَ من لم یکتور قم الحدیث: ۵۳۷۷)

ددې په بدله کښې جنت دې، او که غواړي نو ستادپاره به دعا او کړم.^(۱)
 د جمهوروو د طرفه نه جواب: جمهور حضرات فرماني چې په کومو احاديثو کښې د علاج نه منع راغلې ده، دا منع به په هغه صورت باندې محمول وي کله چې انسان دوائی شفاء او گټرې چې صرف دوائی سره به شفاء ملایوړي. داسان علاج کول مکروه دی. خو که دا اعتقاد یې نه وي، بلکه دا اعتقاد یې دې چې شفاء ورکونکې ذات صرف دالله تعالی دې، او دوائی صرف یو سبب دې، کوم چې الله تعالی پیدا کړې دې. نو بیا علاج کول مکروه نه دی.^(۲)

نبی کریم ﷺ او صحابه کرامو نه زیات خوک متوکل نه شی کیدې، هغوی سید المتوکلین وو، لیکن حضور علیه السلام او صحابه کرامو به علاج کولو. او نور ظاهري اسباب به یې هم اختیارول.

چنانچه روایت کښې رازی چې حضرت نبی کریم ﷺ دحضرت سعد ؓ علاج په داغ ورکولو سره او کړو.^(۳)

۲=بَابُ: هَلْ يُدَاوِي الرَّجُلُ الْمَرَأَةَ أَوِ الْمَرَأَةُ الرَّجُلَ

حدیث نمبر: ۵۳۵۰

۵۳۵۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ دَكْوَانَ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ مَعُوذٍ أَبِي عَفْرَاءَ، قَالَتْ: "كُنَّا نَقْرُؤُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَسْفِي الْقَوْمَ وَنَحْدُمُهُمْ، وَتَرَدُّ الْقَتْلُ وَالْجُرْحُ إِلَى الْمَدِينَةِ"

ترجمه دحضرت ربیع بنت معوذ نه روایت دې، فرماني چې مونږ حضور علیه السلام سره په جهاد کښې شریک وو، مجاهدینو ته به مو اوبه ورکولې، او دهغوی خدمت به مو کولو، او شهیدان او زخمیان به مو مدينې منورې ته منقل کول.
 تراجم وځال:

دحضرت قتیبه بن سعید حالات په کتاب الايمان کښې^(۱)، د بشر بن المفضل حالات په کتاب العلم^(۲) کښې، دخالد بن ذکوان حالات په کتاب الصوم^(۳) کښې، د ربیع بنت معوذ رضی الله عنها حالات په کتاب الصوم^(۴) کښې تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری: تبیین الحقائق کتاب الکراهیه، فصل فی البیع: ۷۲/۷)

(۲) (البحر الرائق کتاب الکراهیه فصل فی البیع: ۲۳۸/۸، تبیین الحقائق کتاب الکراهیه فصل فی البیع: ۷۲/۷)

(۳) (المحیط البرهانی الفصل التاسع عشر فی التداوی: ۱۸۴/۱۰)

(۴) (سنن ابن ماجه کتاب الطب من اکتوی رقم الحديث: ۳۴۹۴)

(۱) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۲) (کشف الباری: ۲۲۲/۳)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۶)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۶)

دهدیت د ترجمه الباب سره مناسبت:

سوال: ترجمه الباب کښې د مداواة ذکر دې او په حدیث کښې ددې ذکر نشته دې، او بل خبره داده چې د حدیث نه د ترجمه الباب دویم جزءو ثابتیږي لیکن اول جزعیدای الزهمل التزاک نه ثابتیږي.

جواب: ددې جواب حضرات شارحینو دا ورکړې دې چې تر کومې ددې خبرې تعلق چې حدیث کښې د مداواة ذکر نشته دې، نو دابه داشان ثابتیږي چې حدیث کښې موجود لفظ د فقههم د عموم نه ثابتیږي چې خدمت علاج معالجې ته هم شامل وی. هم داشان هم دا روایت کتاب الجهاد کښې مذکور دې، هلته ددای العوامی هم په حدیث کښې صراحتاً مذکور دی.^(۱)

او د ترجمه الباب اول جزء امام بخاری رحمه الله علیه په قیاس سره ثابت کړې دې. یعنی حدیث کښې ښځې دپاره د سړي او سړي دپاره د ښځې علاج کول ثابت دی. نو کله چې ښځه د سړي علاج کولې شی نو سړي هم د ښځې علاج کولې شی.^(۲)

سوال: امام بخاری رحمه الله علیه ترجمه الباب کښې په جزم سره حکم نه دې ذکر کړې، حالانکه حدیث کښې تصریح ده چې ښځې د سړو علاج کولې شی.

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائي چې دا په دې وجه چې په دې کښې احتمال دې چې د ښځو سړو لره علاج کول دا د حجاب د حکم نه وړاندې واقع ده. یا دا چې ښځې د خپل خاوند یا محرم رسته دارو علاج کوی.^(۳)

د سړي، ښځې دیو بل د علاج کولو حکم: عام حکم دادې چې سړي دې د سړي ډاکټر نه علاج اوکړي او ښځه دې د ښځې ډاکټرې نه علاج اوکړي، لیکن که دا ممکن نه وی یعنی ښځه بيماره ده، او ښځه ډاکټر موجود نه ده، یا ښځه ډاکټر لرې ده، هلته په تلو کښې د هلاکت یاسخت تکلیف غالب گمان وی، او بيماري یازخم دداسې ځاني دې چې هغه ځاني نه محرم دپاره کتل جائز نه دې، نو د ضرورت په وخت د ښځې د سړي ډاکټر نه علاج کول درست دی. او سړي ډاکټر صرف د مرض ځاني کتلې شی، ښځه به نور خپل ټول جسم پټوی. همداشان ښځه ډاکټر به هم د ضرورت په وخت کښې د سړي علاج کولې شی.^(۴)

(۱) (کشف الباری کتاب الجهاد والسير: ۵۱۴)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۷، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۱، الكنز الكنزی المتواری: ۱۹/۳۶۱)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۸، الكنز الكنزی المتواری: ۱۹/۳۶۱)

(۴) (الدر مع الرد کتاب الغطروالإباحة فصل فی النظر والس: ۹/۲۱۰، ۲۱۲، بدائع الصنائع کتاب الاستحسان، حکم دخول بیت الفیر ۴/۲۹۹، المبسوط للشیخانی، کتاب الإستحسان: ۳/۶۶، المعیط البرهانی، کتاب الإستحسان الفصل التاسع فیما یحل للرجل النظر: ۵/۱۸۰، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۱، الكنز الكنزی المتواری: ۱۹/۳۶۱، الفتاوی العالمگیریه کتاب الکراهیه: ۵/۳۸۲)

باب: الشفاء فی ثلاث

حدیث نمبر: ۵۳۵۷/۵۳۵۶

۵۳۵۸- حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ كَعْبٍ، حَدَّثَنَا سَالِمُ الْأَقْلَسِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثَةِ شَرِيحٍ عِلٍّ [ص: ۳۳]، وَشَرْطَةٍ مَجْجَمٍ، وَكَيْفِيَّةٍ بَارٍ، وَأَنْتَهَى أَمْنِي عَنِ الْكَيْفِيَّةِ" رَفَعَ الْحَدِيثَ وَدَوَّاهُ الْقَيْسِيُّ، عَنْ ثَيْبٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فِي الْعِلِّ وَالْمَجْجَمِ»

۵۳۵۹- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، أَخْبَرَنَا مَرْيَمُ بْنُ يُونُسَ أَبُو الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ كَعْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثَةِ: فِي شَرْطَةٍ مَجْجَمٍ، أَوْ شَرِيحَةٍ بَارٍ، وَأَنَا أَنْتَهَى أَمْنِي عَنِ الْكَيْفِيَّةِ"

ترجمہ: حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما فرماتی ہیں شفاء پہ دربو خیزونو کنبی دہ، د شہد پہ حُکلو کنبی، بشکر لکولو کنبی او د اور پہ داغ کنبی، او زہ خیل امت د داغ نہ منع کوم۔
تو اجم رجال:

الحسین: دروایت پہ سند کنبی د حسین د والد ذکر نشته دی، نو ددی حسین نہ مراد حوک دی؟ پہ دی کنبی دوه اقواله دی.

① امام حاکم فرماتی ہیں ددی نہ حسین بن یحیی بن جعفر بیکندی مراد دی، دهنوی والد یحی بن جعفر نہ امام بخاری رحمة الله علیه دیر احادیث نقل کری دی، (۱)

② د اکثر حضراتو پہ نزد ددی نہ مراد حسین بن محمد بن زیاد العبدی النیساپوری دی. (۲)
دی پہ القبانی سرہ مشہور دی، قبان، دقاف او باء پہ تشدید سرہ، د وزنی خیز دتللو تلہ. (۳)
دده نیکہ از یاد سرہ قبان (تلہ) وه، خلقو به چہ کلہ یو خیز تللو نود هغوی نہ به یی دا تلہ پہ طور د قرض اخستلہ، پہ دی وجہ پہ قبان مشہور شو. (۴)

داد اسحاق بن راہویہ، احمد بن منیع او ابوبکر بن ابی شیبہ وغیرہ نہ روایت کوی. (۵)
اودهنوی نہ روایت کوونکی امام بخاری، ابو عبد الله بن الاخرم، محمد بن صالح وغیرہ دی. (۶) حضرات محدثینو ددوی توثیق کری دی:

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۹، عمدۃ القاری: ۲۱/۳۴۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۱)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۸، عمدۃ القاری: ۲۱/۳۴۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۱، شرح الکرمانی: ۲۰/۲۰۵)

(۳) (لسان العرب باب القاف: ۱۱/۲۶)

(۴) (سیر أعلام النبلاء: ۱۳/۵۰۱، تہذیب التہذیب: ۲/۳۶۹، تہذیب الکمال: ۶/۴۷۷)

(۵) (تہذیب التہذیب: ۲/۳۶۸، تہذیب الکمال: ۶/۴۷۶، سیر أعلام النبلاء: ۱۳/۵۰۰)

(۶) (تہذیب التہذیب: ۲/۳۶۸، تہذیب الکمال رقم الترجمة: ۱۳۳۶، ۶/۴۷۶)

امام حاکم رحمه الله علیه فرمائی: کان أحد أركان الحديث وحفاظ الدنيا. (۱)
 او عبد الله بن يعقوب فرمائی: کان الحسین القبانی أحفظ الناس لحديثه. (۲)
 علامه ذهبی رحمه الله علیه دهغوی باره کنبی فرمائی: الإمام الحافظ الثقة شيخ المحدثين
 بخراسان. (۳)

دې امام بخاری رحمه الله علیه سره په نيسابور کنبی پاتې شوې دې. او د امام بخاری
 رحمه الله علیه دوفات نه پس درې دیرش کاله ژوندې وو، د امام مسلم رحمه الله علیه په
 اقران کنبی وو، امام بخاری رحمه الله علیه دهغوی نه صرف یو روایت نقل کړې دې. هغې
 ته روایة الأکابر عن الأصاغر والی. (۴)

دهغوی په کال ۲۸۰ هجری کنبی ددې فانی دنیا نه رحلت او کړو. (۵)
 قوله: احمد بن منيع: دا راوی ابو جعفر احمد بن منيع بن عبد الرحمن البغوی رحمه الله علیه
 دې. (۶)

دوئ دابن عینیہ ابن علیه او مروان بن شجاع وغیره حضراتو نه روایت کوي. (۷)
 او دهغوی نه روایت کوونکی حسین بن محمد بن زیاد القبانی، احمد بن علی ابن المثنی،
 وغیره حضرات دي. (۸)
 حضرات محدثینو دهغوی توثیق کړې ده.

امام نسائی رحمه الله علیه او صالح بن محمد رحمه الله علیه فرمائی: ثقة. (۹)

امام ابو حاتم رحمه الله علیه فرمائی: هو صدوق. (۱۰)

دارقطنی رحمه الله علیه فرمائی: لا بأس. (۱۱)

مسلمه بن قاسم رحمه الله علیه فرمائی: ثقة. (۱۲)

(۱) تهذيب التهذيب: ۳۶۹/۲، سير أعلام النبلاء، رقم الترجمة: ۲۴۷، ۵۰۰/۱۳

(۲) تهذيب التهذيب: ۳۶۹/۲

(۳) سير أعلام النبلاء: ۴۹۹/۱۳

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۹، عمدة القاری: ۳۴۳/۲۱)

(۵) (سير أعلام النبلاء، رقم الترجمة: ۵۰۲/۱۳، تهذيب الكمال: ۴۷۸/۶)

(۶) تهذيب الكمال: ۱۱۴، ۴۹۵/۱، تهذيب التهذيب: ۸۴/۱

(۷) تهذيب الكمال: ۴۹۵/۶، تهذيب التهذيب: ۸۴/۱

(۸) تهذيب الكمال: ۴۹۶/۶

(۹) (تهذيب التهذيب: ۸۴/۱، تهذيب الكمال: ۴۹۶/۱)

(۱۰) (تهذيب التهذيب: ۸۴/۱)

(۱۱) (تهذيب التهذيب: ۸۴/۱)

(۱۲) (تهذيب التهذيب: ۸۴/۱)

أبو القاسم البغوی رحمه الله علیه فرمائی چې زما د نیکه باره کښې وئیلې کیږي چې زما نیکه به فرمائیل چې زه د څلویښتو کالو راسې په دریو ورځو کښې قرآن کریم ختموم.^(۱) دې سره نور فرمائی: کان هدی من الهدال.^(۲)

دوئ په ۱۶۰ هجری کښې پیدا شو، او په ۲۴۴ هجری کښې ددې فانی د نیا نه یی رحلت او کړو.^(۳)

صحيح بخاری کښې د هغوی صرف دا یو حدیث دي.^(۴)

قوله: مروان بن شجاع: د مروان بن شجاع حالات په کتاب الشهادات^(۵) کښې تیر شوی دی. د سالم الافطس حالات هم په کتاب الشهادات^(۶) کښې. د سعید بن جبیر رضی الله عنه حالات په کتاب العلم^(۷) کښې، د عبد الله بن عباس حالات په پنده الوصی کښې^(۸) تیر شوی دی. قوله: الثقیف: الثقیف (بضم القاف، وتشديد الیمیم المکسورة).

دا راوی أبو الحسن یعقوب بن عبد الله بن سعد بن مالک ابن هانی بن عامر بن ابی عامر الاشعری القمی دي.^(۹) قم د عراق د یو ښار نوم دي، دهغې طرف ته منسوب دي.^(۱۰) دوئ د جعفر بن ابی المغیره، حفص بن جمید وغیره نه روایت کوی، او دوئ نه روایت کوونکی جریر بن عبد الحمید، أبو غسان مالک بن اسماعیل دي.^(۱۱) دحضرات محدثینو ددوئ باره کښې وائي:

امام نسائی رحمه الله علیه فرمائی: ليس به بأس.^(۱۲)

أبو القاسم الطبرانی فرمائی: كان ثقة.^(۱۳)

^(۱) (تهذيب التهذيب: ۸۴/۱، تهذيب الكمال: ۴۹۷/۱)

^(۲) (تهذيب التهذيب: ۸۴/۱)

^(۳) (تهذيب التهذيب: ۸۴/۱، تهذيب الكمال: ۴۹۷/۱)

^(۴) (فتح الباری: ۱۶۹/۱۳)

^(۵) (كشف الباری رقم الحديث: ۲۶۸۴)

^(۶) (كشف الباری رقم الحديث: ۲۶۸۴)

^(۷) (كشف الباری: ۴۱۸/۴)

^(۸) (كشف الباری: ۴۳۵/۱)

^(۹) تهذيب الكمال رقم الترجمة ۷۰۹۳، ۳۴۴/۳۲، (تهذيب التهذيب: ۳۹۰/۱۱، الجرح والتعديل: ۲۵۸/۹، میزان

الإعتدال رقم الترجمة: ۹۸۱۵، ۴۵۲/۴)

^(۱۰) (عمدة القاری: ۳۴۴/۲۱)

^(۱۱) (عمدة القاری: ۳۴۴/۲۱)

^(۱۲) (میزان الإعتدال: ۴۵۲/۴، تهذيب الكمال: ۳۴۵/۳۲، تهذيب التهذيب: ۳۹۰/۱۱)

^(۱۳) (تهذيب الكمال: ۳۴۵/۳۲، تهذيب التهذيب: ۳۹۱/۱۱)

دار قطنی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: یس بالقوی. (۱)

حافظ ابو نعیم الاصبہانی فرمائی چہ جریر بہ کلہ ہغوی اولیدل نو فرمائیل بہ یئ: ہذا مؤمن آل فرعون. (۲)

ابن حبان رحمۃ اللہ علیہ ددوی ذکر بہ کتاب الثقات کنبی کړې دې. (۳)

زید بن الحریث رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ کلہ زہ بغداد تہ لارم نو هلته مې امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ او یحییٰ بن معین رحمۃ اللہ علیہ سرہ ملاقات اوشو، ہغوی زمانہ د یعقوب القمی د احادیثو بارہ کنبی تپوس او کړو. (۴)

دوی پہ کال ۱۷۴ هجری کنبی وفات شو.

صحيح بخاری کنبی ددوی صرف دا یو روایت دې. (۵)

فائدة: یو قمی پہ شیعہ گانو کنبی مشهور دې، خو هغه دا نه دې، بلکه هغه دابن بابویه پہ نوم مشهور دې. چنانچہ حضرت گنگوہی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی:

هذا القمي غير القمي المعتزلي الرافض فلا يغرن أحدا قول الرافضة، أن القمي معتزلي، وفي هامشه القمي منسوب إل قم..... وليس هو باين بابويه القمي الرافض كما زعمه بعض المتأخرين. (۶)

ليث: د ليث بن سعد حالات پہ بدء الوحي (۷) کنبی، دمجاهد بن جبير حالات پہ كتاب العلم (۸) کنبی تیر شوی دې.

د محمد بن عبد الرحيم صاعقه حالات پہ كتاب الوضوء کنبی تیر شويدي. (۹)

قوله: سريح بن يونس: دا راوی سريح بن يونس بن ابراهيم البغدادی دې. (۱۰)

دوی د هشيم، مروان بن شجاع، ابن عيينه وغيره حضراتو نه روایت کوي، او ددوی نه روایت کوونکی امام مسلم، نسائي ابوبکر المروزي، وغيره حضرات دي. (۱۱)

حضرات محدثينو ددوی توثيق کړې دې.

(۱) (ميزان الإعتدال رقم الترجمة: ٤٥٢/٤، تهذيب الكمال: ٣٢٢/٤٥، تهذيب التهذيب: ٣٩١/١١)

(۲) (تهذيب الكمال: ٣٢٢/٤٥، تهذيب التهذيب: ٣٩١/١١)

(۳) (ميزان الإعتدال: ٤٥٢/٤، تهذيب التهذيب: ٣٩٠/١١)

(۴) (تهذيب الكمال: ٣٢٢/٤٥، تهذيب التهذيب: ٣٩١/١١)

(۵) (فتح الباري: ١٣/١٧٠)

(۶) (الأبواب وال تراجم: ١٠٠/٢)

(۷) (كشف الباري: ١/٣٢٤)

(۸) (كشف الباري: ٣/٣٠٧)

(۹) (كشف الباري رقم الحديث: ١٤٠)

(۱۰) (سير أعلام النبلاء، رقم الترجمة: ٥٤، ١١/١٤٦، الجرح والتعديل رقم الترجمة: ١٣٢٨، ٤/٢٨١)

(۱۱) (تهذيب التهذيب: ٣/٤٥٧، تهذيب الكمال: ١٠/٢٢٣)

اما احمد بن حنبل رحمة الله عليه فرمائی: رجل صالح صاحب عیور (۱) یحیی بن معین رحمة الله عليه فرمائی: لیس به بأس (۲).

امام صالح رحمة الله عليه فرمائی: ثقة جدا عابد (۳).

ابو حاتم رحمة الله عليه فرمائی: صدوق (۴).

امام ابو داود رحمة الله عليه یو خانی کنبی فرمائی: لیس به بأس. او بل خانی کنبی فرمائی: ثقة (۵).

امام نسائی رحمة الله عليه فرمائی: لیس به بأس (۶).

ابن حبان ددوی ذکر به کتاب الثقات کنبی کرې دې (۷).

ربیع الاول ۲۳۵ هجری کنبی وفات شو (۸).

تشریح: د باب حدیث امام بخاری رحمة الله عليه اول خل دلته ذکر کرېدې (۹).

قوله: وَشَرَطَ مُحَمَّدٌ: شَرَطَ د فعله په وزن شرط (نصر) نه، شرط الحاجم، بنسکر لگول (۱۰).

قوله: يَجْعَلُ: دميم په کسرې سره، هغه آلي ته وائی کومې کنبی چې د بنسکر وینه جمع کیږي، داشان د بنسکر لگولو آلي ته هم معجم وائی (۱۱).

دلته ددې نه هغه آله او اوسپنه مراد ده چې دهغې په ذریعه وینه راویستلې کیږي (۱۲).

دريو څيزونو کنبی د شفاء مطلب: دريو څيزونو کنبی د شفاء مطلب دا نه دې چې ددې نه علاوه نورو څيزونو کنبی شفاء نشته، بلکه ددې نه د علاج اصولو طرف ته اشاره کول مقصود دی ځکه چې مرضونه یا دموی وی یا صفاوی یا بلغمی او یا سوداوی.

(۱) (سير أعلام النبلاء: ۱/۱۶۶، تهذيب التهذيب: ۳/۴۵۷، تهذيب الكمال: ۱۰/۲۲۳)

(۲) (سير أعلام النبلاء: ۱/۱۶۶، تهذيب التهذيب: ۳/۴۵۷، تهذيب: ۱۰/۲۲۳)

(۳) (سير أعلام النبلاء: ۱/۱۶۶)

(۴) (سير أعلام النبلاء، رقم الترجمة: ۱/۱۶۶، الجرح والتعديل: ۴/۲۸۱، تهذيب الكمال: ۱۰/۲۲۳)

(۵) (تهذيب التهذيب: ۳/۴۵۷، تهذيب الكمال: ۱۱/۲۱۹، ۱۰/۲۲۳)

(۶) (تهذيب التهذيب: ۳/۴۵۷، تهذيب الكمال: ۱۰/۲۲۳)

(۷) (كتاب الثقات لابن حبان، باب السنين: ۱۳۵۹۶)

(۸) (سير أعلام النبلاء: ۱/۱۶۷، تهذيب التهذيب: ۳/۴۵۸)

(۹) (الحدیث أخرجه النسائي في السنن الكبرى كتاب الطب باب الكي رقم الحديث: ۷۶۰۳، وأخرجه ابن ماجه في

كتاب الطب باب الكي رقم الحديث: ۳۴۹۱)

(۱۰) (لسان العرب باب الشين: ۷/۸۵، فتح الباري: ۱۳/۱۷۰، عمدة القاري: ۲۱/۳۴۳، إرشاد الساري: ۱۲/۴۱۲)

(۱۱) (لسان العرب باب الحاء: ۳/۶۷، النهاية لابن الأثير حرف الحاء: ۱/۳۴۱)

(۱۲) (شرح الكرماني: ۲۰/۲۰۵، فتح الباري: ۱۳/۱۷۰، إرشاد الساري: ۱۲/۴۱۲)

مرض که دمری یعنی د وینې د فساد په وجه وی، نو ددې علاج دا دې چې فاسده وینه اوباسی، او ښکر لگولو سره فاسده وینه بهر اوزی.

او باقی دریو واپو صورتونو کښې د مرض علاج اسهال دې. او شهد مسهل دی، لیکن خینې وختونو کښې فاسده ماده نه د ښکر لگول په ذریعه اوزی او نه د اسهال په ذریعه، نو ددې بیخ کنی د اور په ذریعه کیدیشی. او دې سره دا سوزی او ختمیږی. (۱)

قوله: رَقَمَ الْحَدِيثُ: ای رَقَمَ ابْنُ هَبَّاسٍ هَذَا الْحَدِيثَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، د حدیث د شروع نه خودا معلومیږی چې دا حدیث موقوف دې لیکن د حدیث د آخر رَقَمَ الْحَدِيثُ نه دې طرف ته اشاره ده چې دا حدیث مرفوع دې. (۲)

قوله: أَنْتُمْ أَمْتِي عَنْ الْكَلْبِ:

د داغلو په ذریعه د علاج حکم:

قوله: الْكَلْبُ: بدن په اور داغلو ته وائی، (۳) د داغلو په ذریعه د علاج کولو متعلق مختلف روایات منقول دی. خینې کښې نهی وازد شوې ده اود خینې روایاتو نه جواز منقول دې. نهی والا روایات: ① کومو روایاتو کښې چې نهی وارد شوې ده په هغې کښې یو حدیث باب دې، په دې کښې دی: أَنْتُمْ أَمْتِي عَنْ الْكَلْبِ:

⑦ همداشان د مسلم شریف په روایت کښې دی: «وَمَا أَجِبُ أَنْ أَكْتَوِي» (۴)

⑧ امام ابو داؤد رحمه الله علیه او امام ترمذی رحمه الله علیه د حضرت عمران بن حصین ؓ

نه روایت نقل کړېدې، په هغې کښې دی: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْكَلْبِ» قال:

قَاتِلِينَا قَاتِلِينَائَنَا أَفَلَمْ تَعْلَمُوا وَلَا أَنْهَضْنَا (۵)

د الله رسول ﷺ د داغلو نه منع فرمایلي ده، حضرت عمران ؓ فرمائی چې مونږ په مصیبت اخته شو، (یعنی یو بیماری خوروه شوه) نومونږ په گرمي ا و سپني سره هغه اوداغله، خو کامیاب نشو، او نه بامراده شو، یعنی داغ مو اولگولو خو بهی سوده.

⑨ امام طبرانی رحمه الله علیه یو روایت په صحیح سند سره نقل کړېدې په هغې کښې دی: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الْكَلْبِ وَقَالَ: أَكَلُ الْعَصِيمِ. (۶)

(۱) شرح الکرمانی: ۲۰۶/۲۰، فتح الباری: ۱۷۱/۱۲، عمدة القاری: ۳۴۳/۲۱، إرشاد الساری: ۴۱۲/۱۲

(۲) شرح الکرمانی: ۲۰۶/۲۰، عمدة القاری: ۳۴۳/۲۱، إرشاد الساری: ۴۱۲/۱۲

(۳) لسان العرب باب الکاف: (۱۹۷/۱۲)

(۴) الجامع الصحیح لمسلم کتاب السلام/تَابُ لِكُلِّ دَاِمٍ ذَوَاءٍ وَاسْتَحْبَابُ التَّدَاوِي رَقَمَ الْحَدِيثُ: (۲۲۰۵)

(۵) سنن الترمذی فی کتاب الطب عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَابُ شَا جَاءَ فِي كَرَاهِيَةِ التَّدَاوِي بِالْكَلْبِ رَقَمَ الْحَدِيثُ: ۲۰۴۹، سنن ابی داود کتاب الطب تَابُ فِي الْكَلْبِ رَقَمَ الْحَدِيثُ: (۳۸۶۵)

(۶) المعجم الكبير للطبرانی، سعد الظفری رَقَمَ الْحَدِيثُ: (۵۴۸۰)

جواز والا احادیث:

- ① حضرت جابر رضی الله عنه نه روایت دی: رضی الله عنہ اکر اہل الاحوال من اکملہ فکوا رسول الله ﷺ،^(۱)
- ② حضرت سعد بن معاذ رضی الله عنہ بارہ کنبہ راغلی دی چې سرور کائنات د داغلو په ذریعہ د هغه علاج اوکړو.^(۲)
- ③ حضرت ابو طلحہ رضی الله عنہ حدیث په بخاری شریف کنبہ راوان دي چې هغوی د نبی کریم ﷺ په دور کنبہ ذات الجنب بیماری کنبہ د حضرت انس رضی الله عنہ علاج په داغلو سره اوکړو.^(۳)
- ④ ددوی نه علاوه د نورو صحابه کرامو نه هم علاج بالکی مروی دی.^(۴)
- روایاتو کنبہ تطبیق: دواړه قسمه روایتونو کنبہ تعارض ختمولو دپاره حضرات محدثینو دا لاندینی مختلف توجیہات اختیار کړی دی:
- ① احادیث نهی، په نهی تنزیہی باندې محمول دی، او احادیث اثبات په اصل جواز، س او نهی تنزیہی د جواز سره جمع کیدیشی.^(۵)
- ② ځینی حضرات فرمائی چې د ممانعت تعلق د خطري او تردد صورت سره دي. یعنی که داسې صورت وی چې داغلو سره یقینی فائده نه وی بلکه د نقصان او هلاکت خطرہ وی نو بیا داغل نه دی پکار. خو که یو طیب حاذق د داغلو مشوره ورکړی نو بیا په دې کنبہ هېڅ حرج نشته.^(۶)
- ③ د عربو خیال وو چې داغلو سره یقینی طور فاسده ماده ختمیږی، او که دا اختیار نه کړی شی نو هغوی بیا هلاکت یقینی گنړلو، یعنی هغوی داغل مؤثر حقیقی گنړلو، په دې وجه نبی کریم ﷺ ددې ممانعت او فرمائیلو.
- چنانچه ممانعت والا احادیث هم ددې فاسدې عقیدې او شرک خفی نه دیچ کولو دپاره وارد شوی دی.
- لیکن که دچا دا عقیده نه وی بلکه دظاہری سبب په طور دا اختیاروی نو دې کنبہ گنجائش شته دي، او احادیث د جواز په دې صورت باندې محمول دی.^(۷)
- بیا هم دا د علاج یوه داسې طریقہ ده چې په دې کنبہ ډیر تکلیف وی، په دې وجه دا ښه

(۱) (الجامع الصحيح لمسلم کتاب السلام باب لكل داء دواء، رقم الحديث: ۲۲۰۷)

(۲) (سنن ابن ماجه كتاب الطب/باب من اكثرى رقم الحديث: ۳۹۹۴)، فتح الباری: ۱۷۰ / ۱۳، عمدة القاری: ۳۴۳/۲۱)

(۳) (الجامع الصحيح للبخاری كتاب الطب/باب ذات الجنب رقم الحديث: ۵۳۸۹)

(۴) (فتح الباری: ۱۷۰ / ۱۳، عمدة القاری: ۳۴۳ / ۲۱، مؤطا الإمام مالک، کتاب اللباس، تعالج المريض رقم الحديث: ۳۴۷۶)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰۶/۲۰، فتح الباری: ۱۷۰ / ۱۳، إرشاد الساری: ۴۱۲/۱۲)

(۶) (فتح الباری: ۱۷۱ / ۱۳)

(۷) (شرح الکرمانی: ۲۰۶/۲۰، فتح الباری: ۱۷۱ / ۱۳، عمدة القاری: ۳۴۳/۲۱، إرشاد الساری: ۴۱۲/۱۲)

طریقه نه ده. (۱) البته که ددی متبادل بل علاج ممکن نه وی نوییا داغلو سره هم علاج کولې شی
 قوله: **وَأَمَّا الْقِيَمُ:**

د تعلیق تخویر: دې تعلیق لره مسند البزار موصولا نقل کړې دې. (۲)
 د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۳)

۴ = **بَابُ الدَّوَاءِ بِالْعَسَلِ**

حدیث نمبر: ۵۳۵۸

وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: {فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ} [النحل: ۶۹]

۵۳۵۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَبُو اسَامَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي هِشَامُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ الْحُلُوءُ وَالْعَسَلُ»

ترجمه: حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها فرمائی چې د نبی کریم ﷺ خوږ خیز او شهد خوښ وو.
 تراجم رجال:

د حضرت علی عبدالله بن المدينی حالات په کتاب العلم کښې (۴)، د ابو اسامه بن حماد بن اسامه حالات په کتاب العلم کښې (۵)، د هشام بن عروه حالات په پده الوصی (۶)، کښې، د عروه بن زبیر حالات په پده الوصی کښې (۷)، د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها حالات په پده الوصی کښې (۸)، تیر شوی دی.

تسویع: امام بخاری رحمه الله علیه دې باب کښې د علاج بالعسل بیان کړې دې.
 قوله: **العسل:** (د عین او سین په فتحې سره) شهد ته وائی. (۹)

د عسل لفظ مذكر او مؤنث دواړو طریقو سره استعمالیږي. او په عربی کښې ددې د سلو نه زیات نومونه دي. (۱۰)

امام بخاری رحمه الله علیه ترجمه الباب کښې د قرآن کریم د آیت **فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ** ذکر

(۱) (شرح الکرمانی: ۲۰۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/ ۱۷۱، [ارشاد الساری: ۱۲/ ۴۱۲])

(۲) (مسند البزار، مسند ابن عباس رقم الحديث: ۴۸۱۸، ۱۷۸/۱۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۴۳)

(۴) (کشف الباری: ۳/ ۲۹۷)

(۵) (کشف الباری: ۳/ ۴۱۴)

(۶) (کشف الباری: ۱/ ۲۹۱)

(۷) (کشف الباری: ۱/ ۲۹۱)

(۸) (کشف الباری: ۱/ ۲۹۱)

(۹) (النهاية: ۲/ ۲۰۷)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۷۲)

فرمائیلی ده. مکمل آیت مبارک داشان دې:

وَأَوْفَىٰ بِرَبِّكَ إِلَى الْأَعْمَىٰ..... فَمَرَّ كُنُوزٌ مِنْ كُلِّ الْأَمْوَالِ فَاسْلُكْنِي سَبِيلَ رَبِّكَ ذَلِكُمْ يَوْمَ يَخْرُجُ مِنَ بُطُونِنَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ (۱)

او ستا رب حکم او کړو د شهودو مچو ته..... بیا خورنۍ د هر قسمه میوو نه، بیا د خپل رب په لارو تلل کوه صفا، راوړی ددوی د خیتو نه د څکلو خیز، چې دهغې مختلف رنگونه دی. په دې کښې شفاء ده دخلقو دپاره. امام بخاری رحمه الله علیه ترجمه الباب کښې دا ذکر کوی او د جمهورو د قول تائید کوی. (۲)

په فیه شفاء کښې د ضمیر مرجع څه دی؟

① دجمهورو حضراتو په نزد په فیه کښې د ضمیر دعسل طرف ته راجع دی. یعنی شهود کښې شفاء ده. (۳) او د امام بخاری رحمه الله علیه په نزد هم داشان دی.

② د ځینې حضراتو په نزد په فیه کښې د ضمیر قرآن کریم ته راجع دی. دې صورت کښې به مطلب دا وی چې قرآن پاک کښې شفاء ده. (۴)

لیکن دا قول مرجوح دی. ځکه چې دلته به سیاق کلام کښې د شهود ذکر دې، د قرآن کریم نه. لهذا ضمیر د شهودو طرف ته راجع دی. (۵)

ایا په شهودو کښې د هري بيماري شفاء ده؟

شهد د هري بيماري دپاره شفاء ده، په دې کښې دوه اقوال دی:

اول قول: د ځینې حضراتو قول دې چې آیت په عموم دې. یعنی هر حال کښې د هر چا دپاره په دې کښې شفاء ده.

چنانچه دحضرت ابن عمر ؓ په بدن مبارک به چې کله دانه اوختله نو په هغې به یې د علاج په غرض شهد لگول، کله چې دهغوئ نه خلغو تپوس اوکړو نو وې فرمائیل چې آیا الله تعالی ددې متعلق قرآن کریم کښې نه دی فرمائیلی: شِفَاءٌ لِلنَّاسِ (۶)

(۱) (سورة النحل آیت: ۶۹)

(۲) (فتح الباری: ۱۷۳/۱۳)

(۳) (احکام القرآن لابن العربی سورة النحل: ۶۹، ۱۷۴/۵، الجامع لاحکام القرآن للقرطبی سورة النحل: ۶۹، ۸۹/۱۰، تفسیر روح المعانی سورة النحل: ۶۹، ۲۴۴/۷، فتح الباری: ۱۷۲/۱۳)

(۴) (احکام القرآن لابن العربی سورة النحل: ۶۹، ۱۷۴/۵، الجامع لاحکام القرآن للقرطبی سورة النحل: ۶۹، ۸۹/۱۰، تفسیر روح المعانی سورة النحل: ۶۹، ۲۴۴/۷، فتح الباری: ۱۷۳/۱۳)

(۵) (احکام القرآن لابن العربی سورة النحل: ۶۹، ۱۷۴/۵، الجامع لاحکام القرآن للقرطبی سورة النحل: ۶۹، ۸۹/۱۰، تفسیر روح المعانی سورة النحل: ۶۹، ۲۴۴/۷، ارشاد الساری: ۴۱۴/۱۲)

(۶) (الجامع لاحکام القرآن للقرطبی سورة النحل: ۶۹، ۸۹/۱۰، تفسیر روح المعانی سورة النحل: ۶۹، ۲۴۳/۷، عمدة القاری: ۳۴۵/۲۱، فتح الباری: ۱۷۲/۱۳، جامع الأصول فی احادیث الرسول: الكتاب الثالث فی الطب.

العسل، رقم الحديث: ۵۶۳۶، ۵۱۸/۷)

همداشان عوف بن مالک اشجعی رحمه الله علیه چې کله بیمار شو نو هغه ته اوونيلي شو چې علاج اوکړه، نو هغوی اوبه راوغوښتلې او وې فرمائیل چې الله تعالی فرمائی: **وَزَلَّامِينَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا**: بیا یې او فرمائیل چې شهد راوړئ، الله تعالی فرمائی: **فِيهِ شِفَاءٌ** او زیتون راوړئ، الله تعالی فرمائی: **مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ**: چنانچه کله چې دا راوړلې شو نو هغوی دا ټول خپلو کښې ګډ کړل او بیا یې دا اوڅکل، او روغ رمت شو. (۱)

دویم قول: د ځینې حضراتو په نزد په شهدو کښې د شفاء کیدو مطلب عام نه دې، بلکه د ځینې امراضو دپاره دا د شفاء سبب دې، د ټولو دپاره نه دې.

بلکه ځینې حضراتو وائي چې د شهدو استعمال نقصانی هم کیدیشی، ځکه چې **فِيهِ شِفَاءٌ** عام نه بلکه مخصوص دی. (۲)

دلیل: ددې حضراتو دلیل دادې چې دلته شفاء نکره ده: او موضع اثبات کښې واقع ده، او نکره چې کله موضع اثبات کښې واقع وي نو هغه په عموم دلالت نه کوي. (۳)

لیکن په شفاء کښې تنوین د تعظیم دپاره دې، یعنی په شهدو کښې عظیمه شفاء ده. (۴)
چنانچه ددې وجه کومو حضراتو ذکر چې اوشو هغوی دآیت مبارک په ظاهر دومره یقین وو چې هغوی دهرې بیمارني علاج په شهدو سره کولو. او الله تعالی به هغوی ته صحت هم ورکولو. ځکه چې الله تعالی دخپلو بندګانو سره دهغوی د ګمان مطابق معامله کوي.

دشهدو منافع: شهدو کښې الله تعالی ډیر منافع ایښودی دی. په هغې کښې یو څو دادی:

① شهد د کولمو، رګونو او بدن زیاتې فضلات صفا کوي، رګونه آزادوي.

② معده، جګړ، گردې او مثاني ته قوت ورکوي.

③ جګړ او سینه صفا کوي.

④ بلغم نه چې کوم ټوڅې پیدا کیږي هغې دپاره مفید دی. یخ او بلغمی مزاج والو دپاره سودمند دی.

⑤ شهد غذا هم ده او دوا هم.

⑥ شهدو کښې که غوښه او فواکه کیخودې شی نو دهغې تازګی تر دریو میاشتو پورې برقرار وي.

⑦ که په ویښتو کښې اولګولي شی نو هغه ښکلی کوي او نرموی یې. او سپرې مړې کوي.

⑧ که په سترګو کښې اولګولي شی نو بینائی دپاره سودمند دی.

⑨ غاښونه کښې چمک پیدا کوي، او دهغې دپاره سودمند دی.

قدیم اطباء به مرکب دوايانو کښې په شهدوباندې اعتماد کولو. (۵)

(۱) (الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة النحل: ۶۹، ۹۰/۱۰)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۲، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۵)

(۳) (تفسير روح المعاني سورة النحل: ۷/۴۲۳، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة النحل: ۹۰/۱۰)

(۴) (تفسير روح المعاني سورة النحل: ۷/۴۲۳)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۲، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۴، زاد المعاد: فصل فی هدیه فی علاج استطلاق البطن: ۴/۳۳)

امام ابن ماجہ رحمۃ اللہ علیہ پہ ضعیف سند سرہ د حضرت جابر رضی اللہ عنہ نہ یو مرفوع حدیث نقل کړې دې، فرمائی: «مَنْ لَعِقَ الْقَسْلَ ثَلَاثَ غَدَاةٍ، كُلَّ شَهْرٍ، لَمْ يَصِبْهُ عَظِيمٌ مِنَ الْبَلَاءِ» (۱)
د ترجمہ الباب سرہ مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمہ الباب سرہ مناسبت د یعجبیہ په وجه دې ځکه چې اعجاب خوښول عام دی، که هغه ددوایی په طور وی او که د غذا په طور (۲)
حدیث نمبر: ۵۳۵۹

۵۲۸۳ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَيْسِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ أَوْ يَتَّكُمُ: أَوْ يَكُونُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ غَيْرٌ، فَبِي شَرِّهِ مَرَّةٍ، أَوْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، أَوْ لَدَا عَيْنَيْهِ، أَوْ لَدَا نَافِثَتَيْهِ، أَوْ لَدَا أَعْيُنِ الْوُضْءِ، وَمَا أَجِبَ أَنْ أَكْتُوِي" (۱)

ترجمه: حضرت جابر رضی اللہ عنہ نه روایت دې فرمائی: ما رسول الله ﷺ نه اوريدلی دی چې ستاسو په دوايانو کښې په يو کښې چرته ښيکړه وي نو هغه په ښکر لگولو کښې، يا شهد ځکلو کښې يا په اور سره دغلو کښې ده. دا هله چې کله هغه داغ د بيماري موافق شي، بيا هم زما داغ لگولو نه دی خوښ.
توابع و حال:

د ابو نعيم الفضل بن دكين حالات په كتاب الايمان (۲) کښې، د عبد الرحمان بن القيسيل حالات په كتاب الجمعة (۳) کښې، د عاصم بن عمر حالات په كتاب الوضوء (۴) کښې، د حضرت جابر بن عبد الله رضی اللہ عنہ حالات په كتاب الوضوء کښې تير شوي دي. (۱) کښې تير شوي دي.
تشيويح: د باب حدیث امام بخاری په اول ځل نقل کړې دې. (۲)
قوله: إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ غَيْرٌ، أَوْ يَكُونُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ
راوی ته په دواړو جملو کښې شک دې. ځکه یی، او، راوړو.

(۱) (سنن ابن ماجه كتاب الطب/ تباب القسل رقم الحديث: ۳۴۵۰، فتح الباری: ۱۳/ ۱۷۲)

(۲) (شرح الکرمانی: ۲۰۷/۲۰، عمدة القاری: ۳۴۶/۲۱، فتح الباری: ۱۳/ ۱۸۲)

(۳) (کشف الباری: ۶۶۹/۲)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۹۲۷)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۵۰)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۴)

(۷) (الحديث أخرجه البخاری أيضا كتاب الطب/ تباب العجامة من الداء رقم الحديث: ۵۳۷۲، وأخرجه أيضا في كتاب الطب/ تباب العجامة من الشقيقة والعذاع رقم الحديث: ۵۳۷۵، وأخرجه أيضا في كتاب الطب/ تباب من اكتوى أو كثر غيرته، وقيل من لم ينجس رقم الحديث: ۵۳۷۷، وأخرجه مسلم في كتاب النكاح/ تباب لكل داء دواء واستحب التداوى رقم: ۲۲۰۵، جامع الأصول الأثرية في احاديث الرسول رقم الحديث: ۵۶۰، ۵۳۴/۷)

ترجمه: حضرت ابو سعید خدری رضی اللہ عنہ نہ روایت دی، فرمانی چې یو کس د نبی علیه السلام په خدمت کښې حاضر راشی او وې وئیل چې زما ورور ته د خیتې شکایت دی، حضور علیه السلام ته ورته او وئیل چې هغه ته شهید ورکړه، بیا دوباره راغلو، حضور علیه السلام ورته او وئیل چې هغه ته شهید ورکړه، بیا په دریم ځل راغلو عرض یئ او کړو چې ما ورکړل (خو څه فائده اونه شوه، نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ورته او فرمائیل چې الله تعالی رښتونې دې او ستا د ورور خیته دروغزته ده. هغه ته شهید ورکړه، هغه ورته بیا ورکړل نو هغه روغ شو. تو اجم رجال:

د عیاش بن الولید حالات په کتاب الفسل (۱) کښې، د عبد الاعلی حالات په کتاب الفسل (۲) کښې، د سعید بن ابی عروب په حالات په کتاب الفسل (۳) کښې، د حضرت قتاده بن دعامة حالات په کتاب الایمان کښې (۴) د ابو المتوکل الناجی حالات په کتاب الاحارء (۵) کښې، د ابو سعید خدری رضی اللہ عنہ حالات په کتاب کتاب الایمان (۶) کښې، تیر شوی دی. تشویع: باب د احديث مبارك دلته امام بخاری رحمه الله علیه په اول ځل ذکر کړې دې (۷) یو اشکال او دهغې جواب:

اشکال: ددې حدیث مبارک څه تفصیل لې وړاندې په باب دوام المبطون کښې راځی. ځینې خلقو ته شبه شوې ده چې شهید مسهل دی، او دلته چې کوم کس ته د خیتې شکایت وو، روایت کښې وړاندې تصریح راځی چې دهغه دستونه وونوداسې کس دپاره شهید ولې تجویز کړې شو؟ اول جواب: ددې یو جواب دادې چې حضرت نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته د وحی په ذریعه معلوم شوی وو چې دې کس ته به هم شهیدو سره شفاء ملاویږی. په دې وجه دستو کښې د زیاتوالی باوجود یئ هغه ته د شهید استعمال حکم او فرمائیلو، لهذا د طب د عامو اصولو نه دا یوه ځانگړې او مخصوصه معامله وه. شهید عام طور په دستونو کښې زیاتوالی پیدا کوی، د حضور علیه السلام د اعجاز او دعا برکت سره هغه شهید دهغه په حق کښې شفا او گرزیده. او هغه روغ شو. (۸)

(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۸۵)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۸۵)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۶۷)

(۴) (کشف الباری: ۳/۲)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۲۷۶)

(۶) (کشف الباری: ۸۲/۲)

(۷) (الحدیث أخرجه البخاری أيضا فی کتاب الطب/باب ذوات الثیونون رقم الحدیث: ۵۳۸۶. وأخرجه المسلم فی کتاب السلام/باب لكل ذاء ذواء واشتخاب التداوی رقم: ۲۲۱۷. أخرجه الترمذی فی کتاب الطب باب ماجاء فی العسل رقم الحدیث: ۹۰۸۳. جامع الأقول لأشربة رقم الحدیث: ۵۶۳۵. ۵۱۷/۷)

(۸) (شرح الکرماني: ۲۰/۲۰۸، فتح الباری: ۱۳/۲۰۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۵)

دویم جواب: دویم جواب دادې چې دستونه څنگه چې د بدهمضی په وجه رازی، همداشان کله چې په خپته کبسي فاسده ماده راجمع شی نو دې سره هم دستونه کیږی. داسې صورت کبسي دا ماده د خپته نه خارجول ضروری دی. او ددې بهترین علاج شهود دی. مذکوره کس هم داشان مریض وو. ځکه حضرت رسول کریم ﷺ هغه ته د شهود د استعمال حکم ورکولو تر دې چې کله د هغه معدې نه فاسده ماده بالکل صفا شوه نو هغه روغ شو. لهذا حضور علیه السلام هغه ته د شهود د استعمال حکم ورکول د طب د اصولو عین مطابق وو. (۱)

فائده: علامه ابن القیم رحمه الله علیه فرمائی چې د حدیث نه دا خبره معلومیږی چې د مرض د لرې کولو دپاره د دوايیو خاص مقدار وی. ترکومې چې هغه مقدار اونه خوړلې شی نو هغه مرض نه ختمیږی.

او دا د طب د لویولو یو اصولو نه دی چې فلانی مرض د پاره څومره دوايی ضروری ده. (۲)

قوله: صَدَقَ اللَّهُ، وَكَذَّبَ بَطْنُ أَهْلِكَ: الله تعالى رنبتیا فرمائیلی دی: فیه شفاء للناس: چې په شهود کبسي شفاء ده. او ستا د رور خپته غلط وائی. یعنی خپته ظاهروی چې مرض زیاتیږی. لیکن حقیقت کبسي هغه ته شفاء کیږی. (۳)

د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۴)

ه=باب: الدواء بالبان الإبریل

حدیث نمبر: ۵۴۶۱

۵۲۸۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا سَلَامُ بْنُ مُسْكَينَ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ: أَنَّ نَاسًا كَانَ بِهِمْ سَمٌّ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ آوْنَا وَأَطْعِمْنَا، فَلَمَّا صَعَوْا قَالُوا: إِنَّ الْمَدِينَةَ وَحِمَةٌ، فَأَنزَلَهُمُ الْحَرَّةَ فِي ذَوْدِ لَيْلَةٍ، فَقَالَ: «اأْمُرُوا أَلْبَانَهُمَا» فَلَمَّا صَعَوْا قَتَلُوا رَاحِيَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَسْتَأْذَنُوا دَوْدَةَ، فَبَعَثَ فِي أَثَارِهِمْ، فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ، وَنَمَرَ أَعْيُنَهُمْ، فَرَأَيْتُ الرَّجُلَ مِنْهُمْ يَكْدُمُ الْأَرْضَ بِلِسَانِهِ حَتَّى يَمُوتَ قَالُوكَ سَلَامٌ: فَبَلَغَنِي أَنَّ الْحَجَّاجَ قَالَ لِأَنَسٍ: حَدِّثْنِي بِأَشَدِّ عَقُوبَةٍ عَاقَبَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَحَدَّثَهُ بِهَذَا أَقْبَلَهُ الْحَسَنُ، فَقَالَ: «وَوَدِدْتُ أَنَّهُ لَمْ يَحْدِثْ لَهُ هَذَا»

ترجمه: حضرت انس رضی الله عنه نه روایت دي، فرمائی چې څه خلق په مرض کبسي اخته وو، هغه خلقو رسول الله ﷺ ته عرض اوکړو چې ای دالله رسوله ﷺ مونږ ته پناه راکړه او خوراک هرکله چې هغوی روغ شو نو عرض یی اوکړو چې د مدینې آب و هوا ناموافق ده، نو حضور علیه السلام هغوی مقام حره ته اولیرل چرته چې به د حضور علیه السلام اوبنان خریدل. هغوی ته یی او فرمائیل چې ددې پی ځکی، هرکله چې هغوی روغ شو نو د حضور علیه

(۱) (زاد المعاد الطب النبوی فصل فی هدیه فی استطلاق البطن: ۳۵/۴، شرح الکرماني: ۲۰۸/۲۰، عمدة القاری: ۳۴۵/۲۱)

(۲) (زاد المعاد الطب النبوی فصل فی هدیه فی استطلاق البطن: ۳۵/۴)

(۳) (عمدة القاری: ۳۴۷/۲۱)

(۴) (عمدة القاری: ۳۴۷/۲۱)

السلام شهنوکی یئ شهید کرو، او اوشان یئ اوتنستول. حضور علیه السلام هغوی پسی خو کسان اولیرل (چی هغوی گرفتار کری او هغوی راولی، نو حضور علیه السلام د هغوی پنی لاسونه پریکمل او دهغوی په سترگو کنبی یئ سلایان واجول. حضرت انس فرمائی چی ما یو کس اولیدو چی زمکه یئ په خپله ژبه ختله تردی چی هغه مر شو. **توابعهم وجاهل:**

دمسلم بن ابراهیم القصاب فراهیدی حالات په کتاب الایمان کنبی^(۱) تیر شوی دی.

قوله: سلام بن مسکین: دا روی سلام بن مسکین بن ربیعہ الازدی النمری البصری رحمة الله علیه دی.^(۲)

دوئ د حضرت حسن بصری رحمة الله علیه، یزید بن عبد الله او ثابت البنانی وغیره حضرات نه روایت کوی، او ددوئ نه روایت کوونکی ابن مهدی، اصمعی، مسلم بن ابراهیم وغیره حضرات دی.^(۳)

دهحضرات محدثینو ددوئ باره کنبی راټی:

موسی بن اسماعیل فرمائی: کان من أهدأ أهل زمانه.^(۴)

امام احمد بن حنبل رحمة الله علیه ددوئ باره کنبی فرمائی: من الثقات.^(۵)

یحیی بن معین رحمة الله علیه فرمائی: ثقة صالح.^(۶)

ابو حاتم رحمة الله علیه فرمائی: صالح الحديث.^(۷)

ابوداود رحمة الله علیه فرمائی: کان یتذهب الی القدر.^(۸)

امام نسائی رحمة الله علیه فرمائی: لا بأس به.^(۹)

ددوئ د رحلت باره کنبی دوه اقواله دی، ۱۲۴ هجری یا ۱۲۷ هجری.^(۱۰)

(۱) (کشف الباری: ۴۵۵/۲)

(۲) تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۶۶۲/۱۲، ۲۹۴/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴، سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۱۵۵، (۴۱۴/۷)

(۳) تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۶۶۲/۱۲، ۲۹۴/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴، سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۱۵۵، (۴۱۴/۷)

(۴) تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۶۶۲/۱۲، ۲۹۴/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴، سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۱۵۵، (۴۱۴/۷)

(۵) تهذیب الکمال: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴، (سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۱۵۵، ۴۱۴/۷ تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴)

(۶) تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۶۶۲/۱۲، ۲۹۴/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴، سیر اعلام النبلاء: ۴۱۴/۷)

(۷) تهذیب الکمال: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴)

(۸) تهذیب الکمال: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴)

(۹) تهذیب الکمال: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴)

دامام ترمذی نه علاوه باقی ٲول اصحاب سته ددوئ روایات نقل کوی. (۱)
دثابت بن اسلم البنانی حالات په کتاب العلم کښې، (۲) د حضرت انس ؓ حالات په کتاب
الایمان کښې تیز شوی دی.

تشریح:

قوله: أَنْ تَأْسَاكَ أَنْ يَهْمَ سَقَمُ سَقَمٍ: دسین او قاف په فتحې سره، همداشان د سین په ضمی او
د قاف په سکون سره، مرض ته وائی. (۳)

قوله: أَوْنًا: او: د باب افعال نه د امر صیغه ده، په معنی د پناه ورکول. (۴)

قوله: أَوْنًا وَأَطْعَمْنَاهُ په پس عبارت محذوف دې، فَأَوْنَاهُمْ وَأَطْعَمْنَاهُمْ، یعنی رسول کریم ؐ هغوی ته
خاښې هم ورکړه او خوراک یې هم ورکړ. (۵)

قوله: فَلْيَا صَحْوًا: هغوی ته اوله بیماری خود اولرې او ستومانۍ په وجه وه، نو خوراک وغیره
سره دا بیماری ختمه شوه. (۶)

قوله: إِنَّ الْمَدِينَةَ وَجْهٌ: د واؤ په فتحې او د غام په سکون او کسرې سره، دهم، دکرمرنه، د آب
وهو ناموافق کیدل، ارض وعبه، د وبائی مرضونو زمکه.

هرکله چې د هغوی اولره او ستومانۍ ختمه شوه نو هغوی سره د مدینې د آب وهو د
ناموافق کیدو ویره پیدا شوه ځکه چې هغه خلق د کلی د فراخې فضا آموخته وو. او په دې
وجه چې په مدینه کښې د تېې وباء راگډه وه. (۷)

د راتلونکې باب په روایت کښې اجتوال المدینة، الفاظ دی. او اجتوی، جوی، د سمع نه
دباب افتعال صیغه ده، هغه هم په دې معنی دې، د آب وهو ناموافق کیدل. (۸)

قوله: فَأَنْزَلَهُمُ الْحَرَّةَ فِي ذُوْدِلَهٗ ذُوْدِلَهٗ: دذال په فتحې او واؤ ساکن سره، ددې اطلاق په خومره
اوبسانو کیرې، په دې کښې مختلف اقوال دی.

① دریو اوبسانو نه ترنهو پورې ② دریو اوبسانو نه تر لسو پورې ③ درېو اوبسانو ته تر
پنځلسو پورې ④ درېو اوبسانو نه تر دیرشو پورې. (۹)

(۱) تهذیب الکمال: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۴/۲۸۶

(۲) (کشف الباری: ۱۸۳/۳)

(۳) (لسان العرب باب السین: ۲۹۸/۶)

(۴) (لسان العرب باب الهمزة: ۲۴۷/۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۴۷/۱۳)

(۶) (فتح الباری: ۱۴۷/۱۳)

(۷) (فتح الباری: ۱۴۷/۱۳)

(۸) (لسان العرب باب العجم: ۴۳۰/۲)

(۹) (لسان العرب باب الذال: ۷۰/۵)

ابن سعد د الذود تعداد پنخلس اونیان نقل کړی دی. (۱)
 د حضور علیه السلام دا اونیان یو شپونکی سره د حرة په مقام وو. (۲)
 قوله: استأقوا: ساق، یسوق، د باب استفعال صیغه ده. په معنی د شړل یا بوتلل. (۳)
 قوله: سهر، د باب نصر نه سمر العین. گرمې سلائی سره سترگې سیزل. (۴)
 قوله: بکثیر الأرض، یکدم، د باب ضرب او نصر نه، غابنوو سره پریکول. (۵)
 یعنی د غم او درد په وجه یې زمکه خټله، یا د گرمۍ د شدت په وجه یې زمکه پریکوله چې
 دهغې لور یخوالی ورته حاصل شی. (۶)
 قوله: قال سلام: فکلفني أن أتعجب قال لأکس، دا ماقبل سند سره موصول دي. (۷)
 قوله: حجاج، دا مشهور ظالم حجاج بن یوسف دي. (۸)
 حضرت سلام رحمة الله علیه فرمائی چې حجاج بن یوسف حضرت انس ؓ ته اووئیل چې
 حضور ﷺ چې کومه سختې نه سخته سزا ورکړې وی هغه ماته بیان کړه. نو حضرت انس ؓ
 دا قصه بیان کړه.
 حضرت حسن بصری رحمة الله علیه ته چې کله معلومه شوه نو وې فرمائیل چې زما خواهش
 وو چې حضرت انس ؓ دا حدیث حجاج بن یوسف ته نه وې بیان کړې. (ځکه چې د حدیث نه
 یې غلط استدلال او کړو او د خپل ظلم جواز دپاره یې بهانه جوړه کړه)
 چنانچه د بهر په روایت کښې دي.
 قول الله ماتت علی الحجاج حق قار علی البئس، فقال حدثنا انس.... فذكره وقال: قطع النبي ﷺ الایدی
 والارجل وسئل الامین فی معصية الله الا لا تفعل نحن ذلك فی معصية الله. (۹)
 حضرت انس رضی الله عنه به روستو فرمائیل: ما دمت علی شی ما دمت علی حدیث حدثت به
 الحجاج.
 یعنی خومره ندامت چې حجاج ته ددې حدیث په بیانولو اوشو دومره ندامت په بل څیز نه
 دې شوې.

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۷)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۷)

(۳) (لسان العرب باب السین: ۶/۴۳۴)

(۴) (لسان العرب باب السین: ۶/۳۵۹)

(۵) (لسان العرب باب الکاف: ۱۲/۴۷)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۵)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۹۳)

(۸) (شرح الکرماني: ۲۰/۲۰۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۹۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۷)

(۹) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۷)

حضرت انس رضی اللہ عنہ پہ دے وجہ پنبیمانه شو چي حجاج به ددي واقعي نه په خپل ظلم استدلال کولو.

درجعة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك درجعة الباب سره مناسبت داشربوا البانها په وجه دي. (١)

٦= بَابُ الدَّوَاءِ بِأَنْوَاعِ الْإِبِلِ

٥٦٨١- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا هَمَامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ نَاسًا اجْتَمَعُوا فِي الْمَدِينَةِ، فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَلْحَقُوا بِرَاعِيهِ - يَعْنِي الْإِبِلَ - فَيَسْرِبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَنْوَاعِهَا، فَلَحَقُوا بِرَاعِيهِ، فَسَرَبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَنْوَاعِهَا، حَتَّى صَلَحَتْ أَبْدَانُهُمْ، فَقَتَلُوا الرَّاعِيَ وَسَاقُوا الْإِبِلَ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَبَعَثَ فِي ظُلْمِهِمْ فُجَاءَ يَهُمُ [ص: ١٣٣]، فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ، وَسَمَرَ أَعْيُنَهُمْ.»
قَالَ قَتَادَةُ: فَخَذَّ النَّبِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ: «أَنَّ ذَلِكَ كَانَ قَبْلَ أَنْ تَنْزِلَ الْحُدُودُ»

تو اجم رجال:

د موسى بن اسماعيل التبرذكي حالات په پده الوسي (٢) كښي، دهام بن دينار حالات په كتاب مواقيت الصلاة باب من نسي صلاة فليصل اذا ذكر (٣) كښي، دقتاده بن دعامة حالات په كتاب الايمان (٤) كښي، د حضرت انس رضی اللہ عنہ حالات په كتاب الايمان كښي تير شوي دي. (٥) همداشان د امام محمد بن سيرين رحمة الله عليه حالات هم په كتاب الايمان (٦) كښي تير شوي دي. تشريح:

قوله: فَيَسْرِبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَنْوَاعِهَا: بول مایوكل لجه، د حلال خناور دمتياز متعلق دآئمه كرامو د اختلاف تفصيل خو ماقبل په كتاب الوضوء باب احوال الابل كښي تير شوي دي. (٧)

د تداوي بالمحرمات

مسئله: البته دلته د كتاب الطب په مناسبت سره د تداوي بالمحرمات مسئله ذكر كيږي. په دې خبره د آئمه اتفاق دي چي بغير د ضرورت نه حرام خيز په طور ددوائی استعمالول جائز نه دي. (٨)

(١) (عمدة القاري: ٢١/٣٤٨)

(٢) (كشف الباري ١/٤٣٣)

(٣) (كشف الباري رقم الحديث: ٥٩٧)

(٤) (كشف الباري: ٢/٣)

(٥) (كشف الباري: ٢/٤)

(٦) (كشف الباري: ٢/٥٢٤)

(٧) (كشف الباري كتاب الوضوء رقم الحديث: ٢٣٣)

(٨) (الموسوعة الفقهية: ١١٨/١١)

کریم ﷺ او فرمائیل: لا، ولكنھاداء. (۱)

امام طحاوی رحمۃ اللہ علیہ نہ روایت دی، کوم چہ حضرت امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ ہم پہ کتاب الاشریہ کنبی تعلیقاً نقل کر چہ دی. دھغی الفاظ دادی:

«إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ شِقَاءَ كُمْ فِي بَاطِنِ رِعَائِكُمْ» (۲)

د احنافو او شوافعو د طرفہ جواب: احناف او شوافع دا احادیث پہ حالت اختیار باندی محمول کوی. یعنی کله چہ د مرض او بیماری بل علاج موجود وی نو داسی صورت کنبی تداوی بالنجاسات درست نہ دی.

لیکن کہ بل علاج موجود نہ وی نویا تداوی بالمحرمات جائز کیدل پکار دی. (۳)

خکه چہ الضرورة تبیح المحظورة. (۴)

قوله: قال قتاد..... أن ذلك:

دا د ماقبل سند سرہ موصول دی. (۵)

قوله: أن ذلك: ذلك سرہ سرأینتم طرف ته اشاره ده چہ دھغوی دسترگود ویستلو واقعه د حدو نازلیدو نہ وړاندی ده.

او مسلم شریف کنبی روایت دی: «إِذَا سَأَلَ الْبُيُوتَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَيْنَ أُولَئِكَ، لَأَتْنَهُمْ سَلُّوا أَتُونِ الرَّعَاءَ» (۶)

یعنی نبی کریم ﷺ دھغوی سترگی او ویستلی. خکه چہ هغوی هم دنبی کریم ﷺ د شپونکو سترگی ویستلی وی. (۷)

دتوجمة الباب سرہ مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سرہ مناسبت فشرهوا من أبوابها په وجه دی. (۸)

(۱) سنن ابی داود کتاب الطبای فی الأذویة المتکرومة رقم الحدیث: ۳۸۷۴

(۲) (شرح معانی الآثار کتاب الطهارة حکم بول ما یؤکل لحمه: ۸۳۱۱ المجموع شرح المذهب: ۵۳۱۹)

(۳) (البحر الرائق کتاب الطهارة المجموع المذهب: ۵۳۱۹)

(۴) (الاشیاء والنظائر: ۵۷/۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۷۶/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۰/۲۱)

(۶) (الجامع الصحیح لمسلم: کتاب القسامة والشحاربین والفصاح والذبیات رقم الحدیث: ۱۶۷۱)

(۷) (فتح الباری: ۱۶۷/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۰/۲۱، إرشاد الساری: ۴۱۷۱۲)

(۸) (عمدة القاری: ۳۴۸/۲۱)

۷= بَابُ الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ

حدیث نمبر: ۵۲۶۲

۵۲۶۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: خَرَجْنَا وَمَعَنَا غَالِبُ بْنُ أَجْمَرٍ فَبَرَضَ فِي الطَّرِيقِ، فَقَدِمْنَا الْبَيْتَةَ وَهُوَ مَرِيضٌ، فَقَادَهُ ابْنُ أَبِي عَتِيقٍ، فَقَالَ لَنَا: عَلَيْكُمْ بِهَذِهِ الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ، فَخَذُوا مِنْهَا غَسًّا أَوْ سَبْعًا فَاسْتَعْقَوْهَا، ثُمَّ افْطَرَوْهَا فِي أَنْفِهِ يَقْطُرَاتِ زَيْتٍ، فِي هَذَا الْجَانِبِ وَفِي هَذَا الْجَانِبِ، فَإِنْ عَائِشَةُ، حَدَّثَتْكُمُ: أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ هَذِهِ الْحَبَّةَ السَّوْدَاءَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا مِنَ السَّامِ» قُلْتُ: وَمَا السَّامُ؟ قَالَ: الْمَوْتُ

ترجمہ: حضرت خالد بن مسعود فرمائی چې مونږ کله روان شو نو مونږ سره غالب بن ابجر هم وو، هغه په لار کښې بيمار شو، مونږ مدينې ته اورسيدو او هغه هم هغه شان بيمار وو. نو ابن ابی عتيق دهغه د عيادت دپاره تشریف راوړو، نو مونږ ته یې اوونیل چې تاسو دا وړه شان د کلونجی دانه استعمال کړئ. (یعنی دې سره د هغه علاج اوکړئ او هغه داشان چې) ددې پنځه یا اووه دانې واخلي او هغه اوړه کړئ، بیا د تیلو په یو څو څاڅکو سره هغه دده په پوزه کښې دې طرف ته او دې طرف ته اوڅخوئ ځکه چې حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها ما ته اوفرمانیل چې هغوی رسول کریم ﷺ نه آوريدلی دی چې دا توره دانه یعنی کلونجی دسام نه علاوه د ټولو مرضونو علاج دې. ما تېوس اوکړو چې سام څه خیز دې؟ نو وې فرمائیل چې مرگ.

۵۲۸۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَكْظَرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ، وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَبِّحِ، أَنَّ أَبَاهُمَا رَأَى أَخْبَرَ هُمَا: أَنَّ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ» قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَالسَّامُ الْمَوْتُ، وَالْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: الثَّوْنِيذُ

بل روایت د حضرت ابوهريره ؓ نه حضرت نبی کریم ﷺ اوفرمائیل کلونجی د هر مرض علاج دې. سوا دمرگ نه.

توابعهم رجال:

دعبدالله بن ابی شيبه ابراهيم بن عثمان حالات په کتاب العمل في الصلاة باب لا يرد السلام في الصلاة (۱) کښې، دعبيدالله بن موسى الکوفي حالات په کتاب الايمان (۲) کښې، داسرائيل بن يونس السبيعي حالات په کتاب العلم (۳) کښې، د منصور بن المعتمر حالات په کتاب العلم

(۱) (کشف الباری: ۱۲۱۶)

(۲) (کشف الباری: ۶۳۶/۱)

(۳) (کشف الباری: ۵۴۶/۴)

(۱) کنبی، تیر شوی دی.

قوله: خالد بن سعد: دا راوی خالد بن سعد الکوفی مولی ابی مسعود الانصار البدری دی. (۲)
دوئ د حضرت حذیفه بن الیمان، عبدالله بن ابی عتیق، ابوهریره ؓ او حضرت عائشه
صدیقہ رضی اللہ عنہا نہ روایت کوی. او دوئ نہ روایت کوؤنکی منصور بن المعتمر،
ابراہیم بن بشیر انصاری، سلیمان الاعمش وغیرہ حضرات دی. (۳)

حضرت یحییٰ بن معین رحمۃ اللہ علیہ دوئ بارہ کنبی فرمائی: ثقتہ. (۴)

ابن حبان رحمۃ اللہ علیہ دوئ ذکر پہ کتاب الثقات کنبی کړې دی. (۵)

بخاری، نسائی او ابن ماجہ دوئ نہ روایات نقل کړې دی. (۶)

بخاری شریف کنبی د دوئ ہم دا یو حدیث دی. (۷)

قوله: غالب بن ابجر: غالب بن ابجر صحابی دی، ابجر د احمد په وزن دی د غالب بن ابجر
تفصیلی حالات نہ ملاویری.

علامہ مزی په تہذیب الکمال کنبی لیکلی دی چې دہغوئ نہ صرف دوه حدیثونہ منقول
دی. د حمراہلیہ متعلق د ہغوئ یو حدیث مشہور دی، دہغی الفاظ دی:

أَصَابَتْكَ سِنَّةٌ لَمْ يَكُنْ فِي مَالٍ شَيْءٌ أَلْعِمُ أَهْلِي إِلَّا شَيْءٌ مِنْ حُمْرٍ، وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَزْمًا
لُحُومِ الْخُمْرِ الْأَفْلَیْقَةِ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَصَابَتْكَ السَّنَةُ وَلَمْ يَكُنْ فِي مَالٍ مَا
أَلْعِمُ أَهْلِي إِلَّا سَبْعَانَ الْخُمْرِ، وَإِنَّكَ حَزَمْتَ لُحُومَ الْخُمْرِ الْأَفْلَیْقَةِ، فَقَالَ: «أَلْعِمُ أَهْلَكَ مِنْ سَبْعِينَ حُمْرًا».
اودا امام ابو داؤد رحمۃ اللہ علیہ نقل کړې دی. (۸)

علامہ ابن عبد البر رحمۃ اللہ علیہ په الاستیعاب (۹)، حافظ ابن حجر رحمۃ اللہ علیہ په الاصابہ.

(۱۰) کنبی او علامہ ابن اثیر په اسد الغابہ (۱۱) کنبی دوئ ذکر کړې دی.

صحیح بخاری کنبی صرف په دې خاتې کنبی د دوئ ذکر دی. (۱۲)

(۱) (کشف الباری: ۶۷۰/۳)

(۲) تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۱۶۱۶، ۷۹۸، تہذیب التہذیب رقم الحديث: ۹۴۱۳

(۳) تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۱۶۱۶، ۷۹۸، تہذیب التہذیب رقم الحديث: ۹۴۱۳

(۴) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۱۵۰۳، تہذیب الکمال: ۷۹۸، تہذیب التہذیب: ۹۴۱۳)

(۵) (کتاب الثقات لابن حبان باب الغاء رقم الحديث: ۲۴۶۹، ۱۹۷۱۴، تہذیب الکمال: ۸۰۸)

(۶) (تہذیب الکمال: ۸۰۸)

(۷) (سنن ابی داؤد فی کتاب الاطعمہ باب فی اکل لُحُومِ الْخُمْرِ الْأَفْلَیْقَةِ رقم الحديث: ۳۸۰۹)

(۸) (الاستیعاب لابن عبد البر ۳۸۷۱)

(۹) (الاصابة فی تمييز الصحابة رقم الحديث: ۶۹۰۲)

(۱۰) (اسد الغابہ: ۳۶۵۱۴)

(۱۱) (تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۴۶۷۶، ۸۲۱۲۳)

یحیی بن یحیی: د یحیی بن بکیر حالات په بده الوسی^(۱)، د لیث بن سعد حالات په بده الوسی^(۲)، کنبې. د عقیل بن خالد حالات په بده الوسی^(۳)، کنبې، د ابن شهاب زهري حالات په بده الوسی^(۴) ۳۲۶/۱، کنبې، د ابو سلعه بن عبد الرحمان بن عوف حالات په کتاب الایمان^(۵)، کنبې، د سعید بن المسیب حالات په کتاب الایمان^(۶)، کنبې او د حضرت ابو هریره ؓ حالات په کتاب الایمان^(۷)، کنبې تیر شوی دی.

تشیخ: د باب دواړه احادیث امام بخاری رحمه الله علیه دلته په اول ځل ذکر کړي دي^(۸) قوله: فعاده ابن ابی عتیق: د ابن ابی عتیق د پلار نوم عبد الله دي، دا د حضرت ابوبکر صدیق ؓ نمسې دي، ددوی پلار محمد بن عبد الرحمان بن ابی بکر رضی الله عنه دي^(۹) قوله: فاستحقوها: سحق فتح نه، په معنی د اوږه کول^(۱۰).

قوله: هذه الحبة السوداء شفاء من كل داء:

دعلامه خطابی رحمه الله علیه واثې: علامه خطابی رحمه الله علیه فرماني، اگر چې د حدیث مفهوم عام دي، لیکن حقیقت کنبې خاص دي. ځکه چې هېڅ یو جرړې او ونه داسې نشته چې په هغې کنبې دهرې بیماری علاج وي. ځکه چې طبائع مختلف وي، گرم، خشک مزاج، بارد مزاج... او د کلونجی تاثیر خشک گرم دي، ځکه ددې نه صرف مرطوب بیمارو علاج کولی شی. او په دې کنبې د مفید کیدې هم شی. په ټولو بیمارو کنبې نه^(۱۱).

(۱) (کشف الباری: ۳۲۳/۱)

(۲) (کشف الباری: ۳۲۴/۱)

(۳) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۴) (کشف الباری:)

(۵) (کشف الباری: ۳۲۳/۲)

(۶) (کشف الباری: ۶۵۹/۲)

(۷) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

(۸) (۵۳۶۳- الحديث اخرج ابن ماجة في كتاب الطب/باب العَبَّة السوداء رقم الحديث: ۳۴۴۹)

(۹) (۵۳۶۴- الحديث اخرج المسلم في كتاب السلام/باب التداوي بالعَبَّة السوداء رقم الحديث: ۲۲۱۵، واخرجه الترمذی في كتاب الطب ما جاء في الحبة السوداء رقم الحديث: ۲۰۴۱ واخرجه النسائي السنن الكبرى كتاب الطب باب الدواء بالحبة السوداء رقم الحديث: ۷۵۷۸. واخرجه ابن ماجة كتاب الطب باب الحبة السوداء رقم الحديث: ۳۴۴۷)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۷۷/۱۳، إرشاد الساری: ۴۱۸/۱۲)

(۱۱) (لسان العرب باب السین: ۱۹۴/۶)

(۱۲) (اعلام الحديث لابن ابی الخطایي كتاب الطب الحبة السوداء: ۲۱۲/۳، شرح الکرمانی: ۲۱۱/۲، عمدة

القاری: ۳۵۲/۲۱)

د علامه کرمانی رحمة الله علیه فرمائی چې په دې کښې دا هم احتمال دې چې کلونکی د

تولو بيمارو دپاره مفيد وى، ځينې مرضونو کښې منفرد او ځينو بيمارو کښې مرکب،
داشان دا په هر قسم دوايانو کښې که په خاص مقدار سره او مناسب ترکیب سره شامله کړي
شى نو ددې اثرات ډير سود مند وى. (۱)

دکلونجی فوائد: حکيم ابن سینا دطیب مشهور کتاب القانون کښې د کلونجی فوائد لیکي:
دا بلغم ختموی، نفخه شکم دپاره مفيد دې، په بدن دانې، داغونه او برص وغيره ختموی. د
سر درد دپاره مفيد دى، سرکه وغيره کښې که دا واچولې شى او يو ورځ پس دا میده کړي
شى او پوزه کښې رابښکلي شى نو دې سره د سر درد ختمیږي، دښانونو درد دپاره هم دا
مفيد ده. (۲)

جدید اطباء وائی چې دا د بلو پریشر د پاره هم مفید ده. (۳)

قوله: الحبة السوداء: الشونیز: حافظ ابن حجر رحمة الله علیه فرمائی چې چونکه په هغه زمانه
کښې شونیز زیات مشهور وو، ځکه د الحبة السوداء تفسیر په شونیز سره او کړې شو. اوس
الحبة السوداء زیاته مشهور ده، او شونیز غیر معروف ده. (۴)
دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د الحبة السوداء په وجه دې. (۵)

۸=بَابُ التَّلْبِیْنَةِ لِلْمَرِیضِ

حدیث نمبر: ۵۳۶۵/۵۳۶۶

۵۳۶۶- حَدَّثَنَا جَبَانُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنْ ابْنِ
شَهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّهَا كَانَتْ تَأْمُرُ بِالتَّلْبِیْنِ لِلْمَرِیضِ
وَلِلْمَحْزُونِ عَلَى الْمَهَالِكِ، وَكَانَتْ تَقُولُ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
«إِنَّ التَّلْبِیْنََةَ حِمْمٌ فَأَدِّ التَّلْبِیْنَ، وَتَدْنِی بَعْضُ الْحَزَنِ»
۵۳۶۷- حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ أَبِي الْمَغْرَاءِ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ:
أَنَّهَا كَانَتْ تَأْمُرُ بِالتَّلْبِیْنََةِ وَتَقُولُ: «هُوَ الْبَقِیضُ الثَّاقِمُ»

ترجمه: حضرت عروه بن الزبير فرمائی چې حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها به د مريض
د پاره او ځنګدن والا کس دپاره د تلبينه جوړولو حکم کولو، او فرمائیل به یې چې ما رسول
کریم ﷺ نه آوريدلی دی چې تلبينه د مريض زړه ته راحت رسوی، او غم لرې کوی.

(۱) (شرح الکرماني: ۲۱۱/۲۰، شرح ابن بطلان: ۳۹۷/۹، عمدة القاری: ۳۵۲/۲۱)

(۲) (القانون لابن سینا: ۴۳۷/۱)

(۳) (الطب والعلم الحديث: ۲۶۵/۳)

(۴) (فتح الباری: ۱۲۹/۱۳)

(۵) (عمدة القاری: ۳۵۱)

دحبان بن موسی حالات په ابواب الاذان^(۱) کنبی، د عبدالله بن مبارک حالات په بده الوسی^(۲) کنبی، دیونس بن یزید ایلی حالات په بده الوسی کنبی^(۳)، د ابن شهاب زهري حالات په بده الوسی کنبی^(۴)، د عقیل بن خالد الایلی حالات په بده الوسی^(۵) کنبی، دابن شهاب زهري حالات په بده الوسی کنبی^(۶)، د عروۍ بن الزبیرین العوام حالات په بده الوسی^(۷) کنبی، دحضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا حالات په بده الوسی کنبی^(۸) تیر شوی دی.

فروۍ بن ابی المغراء حالات په کتاب الجنائز^(۹) کنبی، دعلی بن مسهر حالات په کتاب الحیض^(۱۰) کنبی تیر شوی دی.

تشریح: قوله: التلبينة: (دباء په فتحې، لام ساکن او دباء په کسرې سره) د غنمو یا اوریشو په اورو کنبی اوبه یا پئ و اچوی او په او پاخه کړې شی، په دې کنبی شاهد هم اچوی، او دا نرې وی، ټینگ نه وی، ددې نور تفصیل په کتاب الاطعمة باب التلبينة کنبی تیر شوې دې. قوله: تجم فؤاد المريض - تجم: باب افعال نه اجم، یجم، ددې معنی ده راحت رسول^(۱۱).

قوله: تقول: هو الغیض النافع: بغیض: بروزن عظیم، بغض نه دې، فعیل، په معنی د مفعول دې، یعنی دا بیمار نه خوښوی، لیکن د بیمار دپاره نافع وی.^(۱۲)

د مریض طبیعت پیښو وغیره او نرمو غذاگانو نه موږ شی، تلبینه هم هغه شوق سره نه خوری لیکن هغه دهغه دپاره مفیده وی، ځکه دې ته بغیض نافع او وئیلې شو. دلته دا روایت موقوف دې، مسند احمد کنبی مرفوعاً منقول دی.

عَنْ أُمِّ كَلْبٍ بِنْتِ عَبْدِ بْنِ أَبِي عَتْرَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

(۱) (کشف الباری: رقم الحديث: ۸۳۸)

(۲) (کشف الباری: ۴۶۲/۱)

(۳) (کشف الباری: ۴۶۳/۱)

(۴) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۵) (کشف الباری: ۳۲۵/۱)

(۶) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۷) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۸) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۹) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۳۹)

(۱۰) (کشف الباری ص: ۲۴۸)

(۱۱) (لسان العرب باب الجیم: ۳۶۶۱۲، فتح الباری: ۱۸۱/۱۳)

(۱۲) (شرح الکرماني: ۲۱۲۱۲۰، عمدة القاری: ۳۵۴/۲۱)

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "عَلَيْكَ يَا ثَلَاثِينَ الْهَيْضِ الثَّانِي، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُ يَفْسِلُ بَيْنَكَ أَحَدُكُمْ كَمَا يَفْسِلُ أَحَدُكُمْ وَجْهَهُ بِالنَّاءِ مِنَ الْوَسْخِ". (۱)

یعنی تلبینه په تاسو کښې دیو کس خپته داسې صفا کوی څنگه چې تاسو کښې یوه ښځه خپل مخ او وینځی او هغه صفا کړی.
د ترجمه الباب سره مناسبت: حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دی (۲)

۹=بَابُ السَّعُوطِ

حدیث نمبر: ۵۳۶۷

۵۳۶۷- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهْبٌ، عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَحْتَجِمُوا عَظْمَ الْحَجَامَةِ أَجْرَةً، وَاسْتَعْطُوا»

ترجمه: حضرت عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہما څه روایت دي چې رسول الله ﷺ ښکر اولگولو، او ښکر لگونکی کس ته یې اجرت ورکړو، او په پوزه کښې یې د وانی واچوله.
تراجم رجال:

د ابو الهیثم معلى بن اسد حالات په کتاب العیض (۲) کښې، د وهیب بن خالد حالات په کتاب الایمان (۳) کښې، د عبداللہ بن طاووس حالات په کتاب العیض (۴) کښې، د طاووس بن کیسان حالات په کتاب الوضوء (۵) کښې، د ابن عباس رضی اللہ عنہما حالات په پده الوضوء (۶) کښې تیر شوی دی.
تشریح: قوله: السعوط: د سین په زیر او د عین په ضمی سره، د صبور په وزن، هغه د وانی ته وانی کومه چې پوزه کښې اچولې کیږي،

قوله: سعط د باب فتح او نصر نه، سعطه الدوام، د مریض په پوزه کښې د وانی اچول. (۷)
د سعوط طریقه: حضرات شارحینو ددې طریقه او کیفیت هم د لټه بیان کړې دي، فرمائی چې: استعط، استعمال السعوط وهو ان يستلقي على ظهره ويجعل من كثفة ما يرفعها لينحدر رأسه ويقطرن أنفه، ما أو دهن فيه دوا مفرد أو مركب ليتسكن بذلك الوصول الى دماغه لا استخراج ما فيه من الداء بالعطاس. (۸)

(۱) (مسند الامام احمد بن حنبل مسند الصديقة عائشة رضي الله عنها رقم الحديث: ۶۶۰۵، فتح الباري: ۱۳/۱۸۱)

(۲) (عمدة القاري: ۲۱/۳۵۳)

(۳) (كشف الباري: ۵۶۷)

(۴) (كشف الباري: ۱۱۸/۲)

(۵) (كشف الباري: ۵۹۸)

(۶) (كشف الباري رقم الحديث: ۲۱۸)

(۷) (كشف الباري: ۲۰۵/۲)

(۸) (لسان العرب باب السين: ۲۶۷۱۶)

(۹) (فتح الباري: ۱۳/۱۸۲، عمدة القاري: ۲۱/۳۵۴، إرشاد الساري: ۱۱۲/۴۲۱)

یعنی نبی کریم ﷺ پوزه کنبې دوائی داشان استعمال کړه چې نبی کریم ﷺ څملاستل، د دواړو اوڅو مبارکو مینځ کنبې یې داسې څیز کیځودو چې هغه اوچتې شوې، اوسر مبارک یې روستو طرف ته زمکې ته تیت شو، بیا یې پوزه کنبې دماغو ته رسیدو دپاره دوائی واچوله چې دې سره انگیشی راشی، او دې سره د بیماری جراثیم اوزی.

د ترمذی روایت کنبې دی: **إِنْ غِيرَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ السَّعُوطُ وَاللَّدُودُ وَالْحِجَامَةُ وَالشَّمْنُ** (۱).
تاسو خلق چې کومو طریقو سره علاج کوئ، هغې کنبې بهترینه طریقه گوشه فم کنبې دوائی اچول دی، پوزه کنبې دوائی اچول، ښکر لگول، او مسهل اخستل دی.
علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی چې ددې حدیث مبارک معنی خاص ده. یعنی د ټولو خلقو دپاره ټولو مرضونو کنبې دا طریقه باعث شفاء نه ده. بلکه (د بیماری په اعتبار سره) ځینې خلقو دپاره شفاء ده. (۲)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۳)

۱۰. «بَابُ السَّعُوطِ بِالسُّطِّ الْهِنْدِيِّ وَالْبَحْرِيِّ»

حدیث نمبر: ۵۳۶۸

وَهُوَ الْكُسْتُ، وَمِنْهُ الْكَافُورُ وَالْقَافُورُ، وَمِنْهُ {كُشِطَتْ} [التكوير: ۱] وَكُشِطَتْ: نُزِعَتْ، وَقَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ: «كُشِطَتْ»

۵۳۶۸- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مَعْصِنٍ، قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ، فَإِنْ فِيهِ سَبْعَةُ أَشْفِيَةٍ: يُسْتَعْظَمُ بِهِ مِنَ الْعُدْرَةِ، وَيُلْدَبُ بِهِ مِنَ ذَاتِ الْجَنْبِ"

ترجمه: حضرت ام قیس بنت محسن نه روایت دي، فرمائی چې رسول الله ﷺ او فرمایلی چې تاسو دا عود هندی اختیار کړئ، په دې کنبې اووه قسمه علاج دي. عذره مرض کنبې دا په پوزه کنبې اچولې کیږی او ذاب الجنب کنبې په ځله کنبې اچولې کیږی

۵۳۶۸- وَدَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِابْنِ لِي لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ، فَبَالَ عَلَيْهِ، فَقَدَا بِمَاءٍ فَرَشَ عَلَيْهِ

او ما خپل ځوی د رسول الله ﷺ په خدمت کنبې حاضر کړو، او هغه لا خوراک نه شو خوړلې (حضور علیه السلام هغه خپل غیبه کنبې واخستو) هغه د حضور علیه السلام په جامو متیازې اوکړې، حضور علیه السلام اوبه راوغوښتلې او د متیازو په ځانې کنبې چړک وهلې.

(۱) (سنن الترمذی ابواب الطب باب ما جاء فی السعوط وغیره رقم الحدیث: ۲۰۴۷)

(۲) (شرح ابن بطال: ۳۹۸/۹)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۳۵۴)

تراجم رجال:

د صدقه بن الفضل حالات په کتاب العلم^(۱) کېږي، د حضرت سفيان بن عيينه حالات په بده الوحي کېږي^(۲)، دامام زهري رحمه الله عليه حالات په بده الوحي^(۳) کېږي، د عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود حالات په بده الوحي^(۴) کېږي، دامام قيس بنت محصن حالات په کتاب الوضوء^(۵) کېږي تير شوي دي.

تشرېح:

د باب حديث امام بخاري رحمه الله عليه په رومي خل ذکر کېږي^(۶) البته و دخلت على النبي صلى الله عليه وسلم، دا حديث كتاب الطهارة کېږي بول الصبيان کېږي تير شوي دي.^(۷)

د ترجمة الباب مقصد: امام بخاري رحمه الله عليه ددې نه وړاندې باب کېږي سعوط (د سين په فتحې سره) ذکر کړې دي، او د سعوط معنی ده هغه دوائی کومه چې په پوزه کېږي اچولې کيږي. او په دې باب کېږي يئ سعوط (د سين په ضمي سره) راوړې دي، او سعوط مصدر دي، په معنی د پوزه کېږي دوائی اچول.^(۸)

دې باب کېږي يئ دهغې دوائی تصريح اوکړه، چې ددې په پوزه کېږي د اچولو حکم به حضور ﷺ ورکولو.

قوله: وهو الكست: ترجمة الباب کېږي د قسط لفظ دي. قسط (د قاف په ضمي او د سين په سکون سره) او ددې کست (کاف سره) وئيل هم جائز دي. کاف او قاف چونکه قريب المخرج حروف دي، ځکه يو حرف بل حرف سره بدلولې شي.^(۹)

همداشان آخر کېږي طاء لره په تاء سره تبديل کړې شوي ده. ځکه چې طاء او تاء هم قريب

(۱) (کشف الباری: ۴/۳۸۸)

(۲) (کشف الباری: رقم الحديث: ۲۳۸/۱)

(۳) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۴) (کشف الباری: ۱/۴۴۶)

(۵) (کشف الباری: رقم الحديث: ۲۲۳)

(۶) (الحديث اخرجه البخاري في كتاب الاجارة باب خراج العجم رقم الحديث: ۱۹۲۷، واخرجه البخاري ايضا في كتاب الطب باب اللود، رقم الحديث: ۵۳۸۳، واخرجه في باب العذلة ايضا رقم الحديث: ۵۳۸۵، واخرجه مسلم في كتاب الطب باب التداوي بالعود الهندي وهو الكست رقم الحديث: ۲۲۱۴، واخرجه النسائي في كتاب الطب باب الدواء بالقسط يسقط من العذرة رقم الحديث: ۷۵۸۳، واخرجه ابن ماجة كتاب الطب باب دواء ذات الجنب رقم الحديث: ۳۴۶۸، جامع الاصول رقم الحديث: ۵۶۴۷۷، ۵۲۵/۷)

(۷) (الجامع الاصول للبخاري كتاب الوضوء باب بول الصبيان رقم الحديث: ۲۲۱)

(۸) (لسان العرب باب السين: ۶/۶۷)

(۹) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۲، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۴، ارشاد الساری: ۱۲/۱۲۴)

المخرج دی، عرب قریب المخارج حروف یو بل سره بدلوی (۱)
 امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دې خاڼې کښې ددې دوه مثالونه نور ورکوي.
 یو کافور او قافور، د قران کریم د سورة الدهر آیت مبارک [لَا الْاَبْرَارُ يَكْفُرُونَ مِنْ كَايْنٍ كَانَ مَزَاجُهَا
 كَاْفُورًا] لفظ دې، دا کاف او قاف دواړو طریقو سره وئیل درست دی. (۲)
 او دویم مثال دکشطت او قشطت دې. دا کلمه دسورة التکویر په آیت کښې ده. [وَإِذَا السَّمَاءُ
 كُشِطَتْ] (۳)

قوله: كُشِطَتْ د نومت په معنی کښې دې. په دې کښې مشهور قرات خو کشطت په کاف سره
 دې لیکن حضرت عبداللہ ابن مسعود ؓ نه قشطت په قاف سره هم یو قرات مروی دې. کاف
 او قاف چونکه قریب المخارج حروف دی، ځکه یو بل سره په کښې د بدلون گنجائش شته
 دې. (۴)

عود هندی نه څه مراد دی؟ قسط ته عود هندی او عود بحری هم وائی.
 د عود هندی اطلاق یو مشهور لرگی باندې کیږي کوم ته چې په اردو کښې اگر وائی، اودا
 د خوشبو دپاره استعمالیږي، او ددې عطر مشهور دی. لیکن دلته حدیث مبارک کښې
 قسط او عود هندی نه دا خوشبودار لرگی مرادې نه دې.
 همداشان یو قسط اظفار وی، د کوم ذکر چې په کتاب الطلاق کښې باب القسط للحاد
 کښې تیر شوې دې. (۵)

هغه هم د خوشبو یو نوم دې. حدیث مبارک کښې قسط نه قسط اظفار مراد نه دی بلکه دلته
 قسط هندی نه مراد یو بل فائده مند بوټي دې. اوهغې ته په اردو کښې کوټ وائی، دهغې
 عموماً دوه قسمونه دی. یو سپین او بل تور، سپین ته عود بحری یا قسط بحری وائی.
 او تور ته عود هندی وائی. د عود هندی تاثیر د عود بحری په مقابله کښې زیات گرم دې. د
 دواړو تاثیر گرم خشک دې. (۶)

بحر طرف ته ددې نسبت ځکه کیږي چې دا لرگی د نورو علاقه نه د بحری او سمندری لارو
 په ذریعه عربو ته رازی. ځکه بحر طرف ته ددې نسبت کیږي. (۷)

(۱) (عمدة القاری: ۳۵۴/۲۱)

(۲) (تفسیر روح المعانی سورة الدهر: ۱۵/۱۷۰)

(۳) (سورة التکویر: ۱۱)

(۴) (تفسیر روح المعانی سورة التکویر: ۱۱، ۲۶، ۱۱۵، الجامع لاحکام القرآن للقرطبي، سورة التکویر: ۱۱، ۱۹، ۱۵۶)

(۵) عمدة القاری: ۳۵۵/۲۱، فتح الباری: ۱۳/۱۸۳

(۶) (کشف الباری: کتاب الطلاق ص: ۵۸۶)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۲، عمدة القاری: ۳۵۵/۲۱)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۲، عمدة القاری: ۳۵۵/۲۱، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۲)

د عود هندی فائدی:

طیبانو ددی ډیر فوائد لیکلی دی: مثلاً که نفاس والا ښځې ته ددې لوگي اوکړې شی نو دهغې نه فاسده ولاړه وینه جاری کیږي. مضر جراثیم لرې کوي. دماغو او گردې ته طاقت ورکوي. ریاخ لږه تحلیل کوي. دماغی بیمارو دپاره مفید دې لکه فالج، لقوي او گودن. د خیتي نه چټیجی راوباسی. دا په بدن پورې کول د بدن دانی ختموي. زکام کښي ددې لوگي رابنکول بهترین علاج دې. ددې لوگي سره دسحر او جادو اثرات هم ختمیږي. (۱)

قوله: فإن فيه سبعة أشفية: اشفیه: دشفاء جمع ده، لکه ادویه د دواء جمع ده. د اشفیه جمع الجمع اشاف رازی. (۲)

قوله: يستعط به من العذرة: يستعط: دا د سعط نه د باب افتعال صیغه ده. استعط الدواء، پوزه کښي دوائی اچول. (۳) یعنی د عذره بیمارو د علاج دپاره دا په پوزه کښي اچولې کیږي.

قوله: العذرة: ددعین په ضمی او د ذال په سکون سره، د خلق بیماری ته وائی. کومه چې ماشومانو ته لاحق کیږي. دماشومانو تالو سره نزدې یو زخم جوړ شی دا عموماً دویني د هیجان په وجه کیږي. (۴)

عودی هندی استعمالولو سره دا بیماری ختمیږي. د عود هندی تاثیر چونکه گرم او خشک دې او عذره بیماری د رطوبت په وجه پیدا کیږي. ځکه دا ددې دپاره مفید ده. (۵)
قوله: يلد به من ذات الجنب:

قوله: يلدة: دال، یلد د باب نصر نه دې، په معنی د خله کښي د دوائی څاڅکی کول. (۶)
قوله: ذات الجنب: هره هغه درد ته وائی کوم چې د انسان په اړخ کښي پیدا شی. (۷) دا درد اکثر د گیس جمع کیدو په وجه پیدا کیږي. (۸) عود هندی استعمالولو سره افاقه کیږي. اشکال: دلته دا اشکال پیدا کیږي چې حدیث مبارک کښي دی چې عود هندی د اوو بیمارو دپاره شفاء ده. او اطباء د اوو نه د زیاتو بیمارو دپاره دا شفاء گرځولې ده. (۹)
جواب: ځیني شراحو ددې جواب دا ورکړې دې چې حضور ﷺ ته دوحی په ذریعه وئیلې شوی

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۸۸۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۶، شرح الکرمانی: ۲۱۳/۱۲۰)

(۲) (لسان العرب باب الشین: ۱۵۷۱۷، فتح الباری: ۱۳/۱۸۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۲۱۱۲)

(۳) (لسان العرب باب الشین: ۲۶۷۱۶)

(۴) (النهاية لابن اثیر: ۱۷۴۱۲، شرح الکرمانی: ۲۱۳/۱۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۸۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۲۱۱۲)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۸۸۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۲۱۱۲)

(۶) (لسان العرب باب اللام: ۳۶۳۱۱۲)

(۷) (لسان العرب ۲/۳۷۵)

(۸) (إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۲۱۱۲)

(۹) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳)

وو چي په دې کښې د اوؤ بيمارو دپاره شفاء ده. ځکه حضور عليه السلام د اوؤ ذکر اوفرمانيلو. او دباقي بيمارو دپاره ددې شفاء کيدل، اطباؤ ته د تجربې په ذريعه معلوم شو. (۱)

دويم جواب: دا چونکه اوؤ بيمارو دپاره ډير زيات مؤثر ده، ځکه يې د اوؤ ذکر اوفرمانيلو، او باقي دپاره مفيد خو ده ليکن دومره نه ده. (۲)

اشکال: يو اشکال دا پيدا کيږي چي حضرت نبی کریم ﷺ اوفرمانيل چي اوؤ بيمارو دپاره شفاء ده، او وړاندې حديث مبارک کښې صرف د دوؤ بيمارو ذکر دې، او دباقي پنځو نشته دې؟ (۳)

جواب: ددې يو جواب دادې چي حضور عليه السلام د اوؤ بيمارو دپاره ددې شفاء کيدل ذکر اوفرمانيل، کوم روايت کښې چي د دوؤ ذکر دې، هلته راوی د اختصار نه کار اخستې دې او دوه يې ذکر کړی دی، او صرف راويان دآشان اختصار کوي. (۴)

دويم جواب:

دويم جواب دا کيديشي چي د باقي پنځو بيمارو دپاره شفاء کيدل به په خلقو کښې مشهور وي. البته کوم روايت کښې چي راوی د دوؤ ذکر کړې دې، دهغې دوؤ دپاره ددې شفاء کيدل خلقو کښې غير مشهور وو. په دې وجه راوی ددې دوؤ غير مشهورو ذکر اوفرمانيلو. او د باقي پنځو ذکر يې اونه فرمائيلو چي دهغې ضرورت نه وو. (۵)

دريم جواب: د مذکور اشکالونو يو جواب دا ورکړې شوې دې چي دلته د اوؤ نه عدد معين مراد نه دې، بلکه کثرت مراد دې. او عربي ژبه کښې د اوؤ عدد د کثرت دپاره استعماليږي. لهدا حديث مبارک کښې مقصد دادې چي عود هندی د ډيرو بيمارو دپاره مفيد ده. او په دې کښې يې د دوؤ ذکر اوفرمانيلو. (۶)

خلووم جواب: حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائي: د سبعة نه مراد د علاج اوؤ اصول دي، ځکه چي علاج کښې دوايې په اوؤ طريقو استعماليږي.

① دوايې مخلې کيږي. ② يا ځکلې کيږي. ③ يا ددې نه گوټونه اخستې کيږي. ④ يا پرې دا چرکولې کيږي. ⑤ يا ورته ددې لوگې کيږي. ⑥ يا په پوزه کښې اچولې کيږي. ⑦ يا په خله کښې اچولې کيږي.

عود هندی په مد کوره اوؤ طريقوسره استعمالولې شي. اوږه کولو نه پس دا ځکلې شي، اوږه کولونه پس د زيتونو دا په مرهم کښې شاملولې شي، اوږه کولو نه پس دا ځکلې شي، اوږه کولونه پس د زيتونو

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۲)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳، ارشاد الساری: ۱۲/۴۲۲)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳، ارشاد الساری: ۱۲/۴۲۲)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳)

په تیلر کښې اچولې شی او په پوزه او خله کښې څخولې شی. او ددې لوگې کول خو بالکل واضح دي. (۱)

عود هندی کښې اووه شفاء دی، ددې مطلب دادې چې مختلفو بيمارو دپاره دا په اوو طريقو استعمالولې شی.

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۲)

«بَابُ أَيِّ سَاعَةٍ يَحْتَجُّمُ

وَأَحْتَجُّمُ أَبُو مُوسَى، لَيْلًا

۵۱۳ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْبُدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ [ص: ۱۲۵]، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «أَحْتَجُّمُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ صَائِمٌ»

ترجمه وړه:

د ابو موسى اشعري رحمه حالات په پدم الوسي (۳) کښې، تير شوی دی. دمعمرين عبد الله بن عمرو

حالات په کتاب العلم (۴) کښې، د ايوب سختيانی حالات په کتاب الايمان، (۵) د عكرمه مولى

ابن عباس حالات په (۶) د عبد الوارث بن سعيد حالات په کتاب العلم (۷) کښې، د حضرت ابن

عباس رحمه حالات په پدم الوسي (۸) کښې، تير شوی دی.

تشرېح:

قوله: سَاعَةً: د ساعه اطلاق دوخت په جز گهڼته باندې هم کيږي. (۹) ليکن دلته د ساعه نه

مطلقا وخت مراد دي، اصطلاحی گهڼته مراد نه ده. (۱۰)

د ترجمه الباب مقصد:

دامام بخاری رحمه الله عليه ددې ترجمه الباب مقصد دادې چې احتجام يعنی ښکر لگولو د

پاره خاص وخت مقرر نه دي، کله چې هم ضرورت وي نو بغير دغه کراهت نه ښکر لگولې شی. (۱۱)

(۱) (فتح الباری: ۱۸۳/۱۳)

(۲) (عمدة القاری: ۳۵۵/۲۱)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۹۰)

(۴) (کشف الباری: ۳/۳۵۶)

(۵) (کشف الباری: ۲/۲۶)

(۶) (کشف الباری: ۳/۳۶۳)

(۷) (کشف الباری: ۳/۳۵۸)

(۸) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۹) (لسان العرب باب السين: ۴۳۱۶)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۸۴/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۷/۲۱)

(۱۱) (شرح الکرمانی: ۲۱۳/۲، فتح الباری: ۱۸۳/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۷/۲۱، إرشاد الساری: ۴۲۳/۱۲)

چنانچه امام بخاری رحمه الله علیه ترجمه الباب نه پس دحضرت ابو موسی اشعری ؓ تعلیق ذکر کرو چې هغوی د شپې په وخت کنبې ښکر اولگولې وو. او د حضور ؐ عمل یی بیان کړو چې حضور ؐ د روژې په حالت کنبې یعنی د ورځې ښکر اولگولو. معلومه شوه چې ښکر لگول د شپې او ورځې په هر وخت کنبې لگولې شی، او ددې دپاره څه وخت متعین نشته دي. (۱) او په کومو روایاتو کنبې چې د ښکر لگولو د تاریخ ذکر دي، هغه روایات چونکه د امام بخاری په شرط پورا نه دي ځکه یی دلته ذکر نه کړل. (۲)

مثلا سنن ابی داؤد کنبې روایت دي:

«مَنْ احْتَمَمَ لِسَنَةِ عُمَرَ، وَتَسَمَّ عُمَرَا، وَاحْتَمَمَ لِسَنَةَ عُمَرَ، وَتَسَمَّ عُمَرَا، وَتَسَمَّ عُمَرَا، وَتَسَمَّ عُمَرَا» (۳)

همداشان سنن ترمذی کنبې د حضرت انس ؓ نه روایت دي:

«إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَحْتَمِمُ لِلْأَعْدَاءِ وَالْكَاهِلِ، وَكَانَ يَحْتَمِمُ لِسَنَةِ عُمَرَ، وَتَسَمَّ عُمَرَا، وَاحْتَمَمَ لِسَنَةَ عُمَرَ» (۴)

امام ترمذی ؓ دې حدیث ته حسن وئیلی دی. (۵)

یعنی حضور ؐ به د خټ مبارک په دواړو طرفونو کنبې او اوگو مبارکو کنبې ښکر لگولو. او د میاشتې په اولسم او نورلسم او یویشتم تاریخ: یی لگولو.

همداشان سنن الترمذی کنبې د حضرت عبد الله بن عباس ؓ نه روایت دي:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نِعْمَ الْعَبْدُ الْحَيَّاءُ، يُذْهِبُ الدَّمَ، وَيُخَفِّفُ الطَّلَبَ، وَيَجْلُو عَنِ الْهَضَرَةِ» (۶)

«إِنَّ عَزِيمًا تَخْتَجِمُونَ فِيهِ يَوْمَ سَنَةِ عُمَرَ، وَيَوْمَ تَسَمَّ عُمَرَا، وَيَوْمَ احْتَمَمَ لِسَنَةَ عُمَرَ» (۷)

حضور ؐ اور مائیل: ښکر لگونکې غلام بهترین غلام دي، وینې لرې کوی، او ملا سپکوی شی، او نظر تیزوی.

او تاسو چې په کومو ورځو کنبې ښکر لگوئ په هغې کنبې بهترین ورځې د میاشتې اوولسم، نورلسم او یویشتم تاریخ دي.

ښکر کله لگول پکار دي: د جمهورو په نزد چې کله هم ضرورت وی نو ښکر لگولې شی. (۸) البته د میاشتې د تاریخ په اعتبار سره اوولسم، نورلسم او یویشتم تاریخونه ښکر لگولو دپاره زیات مفید او بهترین دي، ځنګه چې ماقبل احادیثو نه معلومیږي.

(۱) (فتح الباری: ۱۸۴/۱۳، عمدة القاری: ۲۵۷/۲۱)

(۲) (فتح الباری: ۱۸۴/۱۳، عمدة القاری: ۲۵۷/۲۱)

(۳) (سنن ابوداؤد کتاب الطب منی تستحب العجامة رقم الحديث: ۲۸۶۱، شرح ابن بطال: ۳۹۹/۹، عمدة القاری: ۲۵۷/۲۱)

(۴) (سنن الترمذی کتاب الطب باب ما جاء فی العجامة رقم الحديث: ۲۰۵۱، عمدة القاری: ۲۵۷/۲۱)

(۵) (سنن الترمذی کتاب الطب باب ما جاء فی العجامة رقم الحديث: ۲۰۵۱، عمدة القاری: ۲۵۷/۲۱)

(۶) (شرح ابن بطال: ۳۹۹/۹، المجموع شرح مهذب کتاب الاطعمة: ۶۲۱۹، البیان والتحصیل کتاب الجامع السامع: ۲۶۲۱۸، المدخل فصل ما یفعله النساء فی یوم السبت: ۲۷۹۱۱)

البحر الرائق کنبی دی: ول العیائیة الحمامة بعد نصف الشهر حسن نالهم جدا ویکرا قبل نصف الشهر.^(۱)

یعنی نیم میاشتی تیریدو نه پس بنکر لگول دیر زیات مفید دی او ددی نه وړاندې مکروه دی. علامه قسطلانی رحمه الله علیه فرمائی:

وعند الأطباء أن أنفع الحمامة..... وإنها تفعل في النصف الثاني من الشهر ثم في الربع الثالث من أرباعه أنفع من أوله وآخره، لأن الأخطأ في أول الشهر تهيج ولآخره تسكن فأول ما يكون الاستحمام في أثنائه.^(۲)

یعنی د طبیبانو په نزد داسې بنکر لگول زیات مفید دی چې د میاشتی په دویمه حصه کنبی یعنی پنځلسو ورځو تیریدونه پس، او بیا په آخری پنځلسو ورځو کنبی هم د میاشتی دریمه حصه کنبی وی (او دا تقریباً پنځلسو نه تر یویشتمې پورې د میاشتی، په دې ورځو کنبی بنکر لگول د میاشتی په شروع کنبی او آخری ورځو کنبی بنکر لگولو نه زیات مفید دی. ځکه چې د میاشتی اوله حصه کنبی اخلاط (وینه، سودا، صفرا او بلغم) کنبی هیجان وی. او د میاشتی په آخری حصه کنبی په دې کنبی سکون وی، او په مینځنۍ حصه کنبی اخلاط کنبی اعتدال وی، ځکه د میاشتی په دې حصه کنبی بنکر لگول زیات مفید دی. اطباء دا هم فرمائی چې د جماع غسل نه پس بنکر لگول صحیح نه دی، داشان د زیاتې اولرې په حالت کنبی او په مړه خیته هم صحیح نه دی.^(۳)

د نهې او چارشنبې وغیره په مخصوصو ورځو کنبی د بنکر لگولو د ممانعت حیثیت: البته ځینې روایاتو کنبی چې کوم مخصوصو ورځو کنبی د بنکر لگولو د ممانعت ذکر راغلې دي، لکه سنن ابن ماجه کنبی روایت دي:

وَأَجْتَنِبُوا الْحَمَامَةَ، يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ، وَالْجُمُعَةِ، وَالسَّبْتِ، وَيَوْمَ الْأَحَدِ، تَعَرَّيْنَا وَاحْتَمَجْنَا يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ، وَالْاَلْثَلَاثِ.^(۴)
یعنی حضور ﷺ او فرمائیل د چارشنبې او خالی او اتوار په ورځ بنکر مه لگوئ، اووې فرمائیل چې د پیر او نهې په ورځ بنکر لگوئ.

همداشان د سنن ابی داؤد روایت کنبی د نهې په ورځې د بنکر لگولو نه منع کړې شوې ده. چنانچه سنن ابی داؤد کنبی دی چې حضرت ابوبکر صدیق ؓ به خپل کور والا د نهې په ورځ د بنکر لگولو نه منع کول او فرمائیل به یې چې حضور ﷺ فرمائی: يوم الثلاثاء يوم الدمر وليه ساعة لا يرقا.^(۵)

(۱) (البحر الرائق کتاب الکراهية فصل فی البيع ۳۷۶۸، الفتاوى العالمکبریه کتاب الکراهية الباب الثامن عشر فی التداوی: ۴۱۰/۵)

(۲) (ارشاد الساری: ۴۲۳/۱۲)

(۳) (ارشاد الساری: ۴۲۳/۱۲)

(۴) (سنن ابن ماجه کتاب الطب باب من ای الایام یحتجم رقم الحديث: ۳۴۸۷)

(۵) (سنن ابی داؤد کتاب الطب باب ما متى تستحب الحمامة رقم الحديث: ۳۸۶۲، شرح ابن بطال: ۳۹۹/۹)

یعنی دهنی په ورځ کښې یو ساعت داسې دې چې په هغې کښې (جاری) وینه نه اودرېږي. لیکن دا قسمه ټول احادیث ضعیف دي. (۱) او ددې روایاتو د هغه مستند روایاتو سره تعارض لازمېږي کوم کښې چې د اوولسم، نورلسم او یویشتم تاریخ ترغیب دي. او اوولسم، نورلسم او یویشتم تاریخونه د هفتې په دې ورځو چارشنبه، جمع او خالی او اتوار کښې هم کیدې شي کومو کښې چې د ښکر لگولو نه منع کړې شوې ده. ځکه ښکر په هره ورځ لگولې شي. چنانچه علامه قسطلانی رحمه الله علیه فرماني:

والحاصل من هذا الحديث سابقه العلق أن الحمامة لا تتعزل وقت بل تكون عند الاحتياج. (۲)

۱۳= بَابُ الْحَجْمِ فِي السَّقَرِ وَالْإِحْرَامِ

حدیث نمبر: ۳۷۰

قَالَ أَبُو بَحِيَّةٍ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

۵۲۹۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا سَفِيَّانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ طَاوُسٍ، وَعَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «أَحْكَمُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ حَرَمٌ»

ترجمه: د حضرت عبداللہ بن عباس ؓ نه روایت دې فرماني: چې رسول کریم ﷺ د احرام په حالت کښې ښکر اولگولو. تراجم وچال:

د عبداللہ بن مالک بن بحینه حالات په کتاب الصلاة (۳) کښې، تیر شوی دی. د مسدد بن مسرهد حالات په کتاب الایمان کښې، (۴) د سفیان بن عیینہ حالات په بده الوصی کښې، (۵) د طاووس بن کیسان حالات په کتاب الوضوء (۶) کښې، د عطاء بن ابی رباح حالات په کتاب العلم کښې (۷)، د عبداللہ بن عباس حالات په کتاب الایمان کښې (۸) تیر شوی دی. تشریح:

قوله: قاله ابن بحنة: په دې حدیث کښې امام بخاری رحمه الله علیه د ابن بحینه هغه روایت

(۱) (تفصیل فتح الباری کتاب الطب ای ساعه یحتمم: ۱۸۴/۱۳، المستدرک علی الصحیحین کتاب الطب رقم الحدیث: ۷۴۷۹ و رقم الحدیث: ۸۲۵۵، سنن البیهقی جماع ابواب کسب العجاء باب ما جاء فی وقت العجاء رقم الحدیث: ۱۹۵۳۹، کتاب المراسیل باب فی الطب: رقم الحدیث: ۴۴۵)

(۲) (إرشاد الساری: ۴۳۱/۲)

(۳) (کشف الباری قم الحدیث: ۳۹۰)

(۴) (کشف الباری: ۲/۲)

(۵) (کشف الباری: ۲۳۸/۱) د عمرو بن دینار حالات په کتاب العلم (کشف الباری: ۳۰۹/۴) کښې.

(۶) (کشف الباری: رقم الحدیث: ۱۷۶)

(۷) (کشف الباری: ۳۷/۴)

(۸) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

طرف ته اشاره کوی کوم چې باب الحجامه علی الراس کښي موصولا راروان دي. په هغې کښي دي: احتجم بلس جبل من طریق مكة. (۱)
داحرام په حالت کښي دښکر لگولو حکم:

دباب حدیث په کتاب الحج باب الحجامه للمحرم کښي تیر شوې دي. او محرم دپاره د ښکر لگولو د حکم باره کښي تفصیل هلته تیر شوي دي. (۲)
خلاصه داده چې د احرام په حالت کښي ښکر لگول درست دی.
البته که دښکر لگولو د پاره د حجامې د ځاني نه وینسته صفا کول وی نو هغې به څه حکم وی؟

په دې صورت کښي به د حضرت امام ابوحنیفه په نزد به دم واجب وی. او د صاحبینو په نزد به په هغه صدقه واجب وی. (۳)

د حدیث د ترجمه الباب سره مناسب علامه عینی رحمه الله علیه فرماني چې د باب په شروع کښي تعلیق نه امام بخاری رحمه الله علیه چې کوم روایت طرف ته اشاره کړې ده (کوم چې ماقبل کښي تیر شو) دهغې نه د ترجمه الباب اول جزء ثابت دي. (۴)
اگر چې دابن عباس رضی الله عنه د روایت نه هم د ترجمه الباب د دواړو اجزاؤ ثبوت معلومېږي، هغه داشان چې حضور ﷺ د احرام په حالت کښي ښکر اولگولو. نو ظاهر دی چې په هغه وخت کښي حضور ﷺ مسافر وو. (۵)

۳=بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الدَّاءِ

حدیث نمبر ۵۳۷۱/۵۳۷۲

۵۳۷۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ الطَّوِيلُ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ سَبَلَ عَنْ أَجْرِ الْحِجَامِ، فَقَالَ: أَحَبُّكُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حِمَّةُ أَبُو طَيْبَةَ، وَأَعْظَاهُ صَاعِينَ مِنْ طَعَامٍ، وَكَلَّمَهُ مَوْلَاهُ فَتَفَقَّوْا عَنْهُ، وَقَالَ: «إِنْ أَمُتْكَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةَ، وَالْقَطْطَ الْخَبْرِيَّ» وَقَالَ: «لَا تَعْدُوا بِوَصِيْبَاتِكُمْ بِالْعَنْزِ مِنَ الْعُدْرَةِ، وَعَلَيْكُمْ بِالْقَطِطِ»

ترجمه: رومې روایت کښي دي چې حضرت انس رضی الله عنه نه د ښکر لگولو د اجرت متعلق پوښتنه اوښه نو هغوی افرمائیل چې نبی کریم ﷺ ښکراولگولو، ابو طیبه هغه دښکر لگولو کار کړې وو. او حضور علیه السلام هغه ته دوه صاع طعام ورکړې وو. اود هغوی د مالکانو نه (د روزانه اخستونکی رقم کښي) د تخفیف متعلق خبرې اوکړې، نو هغوی تخفیف اوکړو،

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۸)

(۲) (کشف الباری: کتاب الحج باب الحجامه للمحرم رقم: ۱۸۳۶)

(۳) (الفتاویٰ عالمگیری کتاب المناسک الباب الثامن فی الجنایات: ۳۰۷/۱، فتاویٰ قاضی خان کتاب العج فصل فیما یجب علی المحرم بارتکاب المحذور: ۱۶۷/۱، تبیین الحقائق کتاب العج باب الجنایات: ۳۵۹/۲)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۵)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۴)

او حضور علیه السلام او فرمائیل بہترین علاج چي تاسو کوم کوئی هغه ٻنکر لکول او قسط بحری دی. اوی فرمائیل چي به عذره بیماری کنبی دخلو بچو تالو به زور ورکولو سره تکلیف مه ورکوئی بلکه قسط استعمالوئی

۵۱۷ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ تَلَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمَرُو بْنُ وَهْبٍ: أَنَّ بَكِيرًا، حَدَّثَهُ: أَنَّ عَاصِمَ بْنَ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، حَدَّثَهُ: أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: عَادَ الْمُقَنَّمُ ثُمَّ قَالَ: لَا أَبْرُحُ حَتَّى تَخْتَجِمَ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ فِيهِ شِفَاءً»

دویم روایت کنبی دی چي جابر بن عبد الله ۷۷ د مقنع عبادت دپاره لارو، بیا ئي او فرمائیل چي زه به تر هغه وخت پورې نه لار نشم تر څو چي ته ټنکر اونه لگوې. ځکه چي ما حضور علیه السلام نه اوریدلی دی چي په دي کنبی شفاء ده. تراجم وچال:

دمحمد بن مقاتل حالات په کتاب العلم (۱) کنبی، د عبد الله بن المبارك حالات په کتاب بده الوصی کنبی (۲) کنبی، د حمید التطویل حالات په کتاب الايهان (۳) کنبی، د حضرت انس ۷۷ حالات په کتاب الايهان (۴) کنبی تیر شوی دی.

د سعید بن عیسی تلید حالات په کتاب احادیث الادبیاء (۵) کنبی، د عبد الله بن وهب حالات په کتاب العلم (۶) کنبی، د عمر بن الحارث حالات په کتاب الوضوء (۷) کنبی. د بکیر بن عبد الله بن الاشج حالات په کتاب الوضوء (۸) کنبی او د عاصم بن عمر حالات په کتاب الصلاة (۹) کنبی تیر شوی دی. تشویح:

قوله: الْحَجَّامَةُ مِنَ الدَّاءِ: دي کنبی من تعليليه دي. اي الحجامة من اجل الداء، د بیماری په وجه د ټنکر لکولو بیان. (۱)

(۱) (کشف الباری: ۲۰۶/۳)

(۲) (کشف الباری: ۴۶۲/۱)

(۳) (کشف الباری: ۵۷۱/۲)

(۴) (کشف الباری: ۴/۲)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۳۳۵۷)

(۶) (کشف الباری: ۲۷۷/۳)

(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۰۲)

(۸) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۱۰)

(۹) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۵۰)

(۱۰) (عمدة القاری: ۳۸۵/۲۱)

شرح ابن بطال کنبی د الحِجَامَةِ مِنَ الدَّوَادِ الفاظ دی.^(۱)
 قوله: حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ: حضور علیه السلام ته چې چا د ښکر لگولو کار کړې وو دهغه غلام نوم نافع وو.^(۲)

قوله: أَعْطَاهُ صَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ مِنْ طَعَامٍ: علامه عینی رحمه الله علیه د طعام نه مراد غنم اخستی دی. یعنی حضور علیه السلام هغه غلام ته دوه صاع غنم ورکړل.^(۳)
 لیکن حافظ ابن حجر او علامه قسطلانی رحمهم الله د طعام نه مراد کهجورې اخستی دی.^(۴)

او په ظاهره هم دا راجح معلومیږي ځکه چې هم دا روایت په بَابِ ذِكْرِ الْعَجَائِرِ او بَابِ مَنْ أَجْرَى أَمْرَ الْأُمُصَارِ عَلَى مَا يَتَقَارَفُونَ بَيْنَهُمْ په کنبی دي. هلته د تمر، کهجورې تصریح ده.^(۵)
 قوله: وَكَلَّمَ مَوَالِيَهُ: ددې غلام آقا محیصه بن مسعود وو. دلته مولی په طور د مجام استعمال شوی ده.^(۶)

قوله: وَقَالَ: إِنَّ أَمَثَلَنَا لَوْ تَمَرٌ: دا ماقبل سند سره مول دي.^(۷)

قوله: أَمَثَلٌ: ددې معنی افضل ده.^(۸)

قوله: مَا قَدْ أَتَيْتُمْ: دا خطاب اهل حجاز او دهغه ښارونو اوسیدونکو ته دي چرته چې موسم گرم وي.^(۹) د مکر موعلاقو خلقو دپاره ښکر لگول بهترین علاج دي.
 ځکه چې ښکر لگولو سره د بدن نه فاسده وینه اوزی. امام ابوداؤد رحمه الله علیه یو حدیث نقل کړې دي، په هغې کنبی دي:

مَا كَانَ أَحَدٌ يَسْتَسْقِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَجَعَالٍ رَأْسِهِ إِلَّا قَالَ: اخْتَجِمَ، وَلَا وَجَعَالٍ رِجْلَيْهِ، إِلَّا قَالَ: اخْضِبْهُمَا^(۱۰)

حضور ﷺ ته به چې چا د سر درد شکایت نو حضور علیه السلام به ورته فرمائیل چې ښکر

(۱) (شرح ابن بطال: ۹/۴۰۰)

(۲) (فتح الباری: ۱۶۸/۱۲، عمدة القاری: ۳۵۸/۲۱، شرح الکرماني: ۲۱۴/۲۰)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۳۵۹)

(۴) (فتح الباری: ۱۶۸/۱۲، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۴)

(۵) (کشف الباری: کتاب التَّبْرِيعِ/بَابُ ذِكْرِ الْعَجَائِمِ رقم الحديث: ۲۱۰۲، و بَابُ مَنْ أَجْرَى أَمْرَ الْأُمُصَارِ عَلَى مَا يَتَقَارَفُونَ بَيْنَهُمْ رقم الحديث: ۲۲۱۰)

(۶) (إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۴)

(۷) (فتح الباری: ۱۸۶/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۹/۲۱)

(۸) (فتح الباری: ۱۸۶/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۹/۲۱، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۴)

(۹) (فتح الباری: ۱۸۶/۱۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۴)

(۱۰) (سنن ابی داؤد کتاب الطب بَابُ فِي الْحِجَامَةِ رقم الحديث: ۳۸۵۸)

اولگوه. اوکه په پنبو کنبې د تکلیف شکایت اوگړو نو حضور علیه السلام به ورته په پنبو نکریزو لگولو فرمائیل.

دغه شان سنن الترمذی کنبې هم د حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه نه روایت دي: «حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لَيْلَةِ أُثْرَى بِهِنَّ أَنَّهُ لَمْ يَزَلْ يَمْلَأُ مِنْ التَّلَاحُكَةِ وَأَمْرُوهُ أَنْ مُرَأَتُكَ بِالْحِجَامَةِ» (۱) حضور ﷺ دهغه شبې ذکر اوفرمائیلو په کومه شپه چې حضور ﷺ معراج ته تشریف اوړي وو. حضور ﷺ چې د فرشتو په کوم جماعت تیر شو نو هغوی حضور ﷺ ته اووئیل چې خپل امت ته د ښکر لگولو حکم ورکړه. خو ښکر لگول په گرمو علاقو کنبې یا چې کله وینه کنبې جوش راشی نو په هغه وخت کنبې لگول مفید دی. چنانچه د حضور ﷺ روایت دي:

اذا دام باحدكم الدم فليحتجم فان الدم اذا تجمعت لصاحبه يقتله. (۲)
کله چې ستاسو په وینه کنبې جوش پیدا شی نو هغه د هلاکت سبب جوړیږي. علامه ابن القيم په زاد المعاد کنبې فرمائی:

فلبلاذ الحارة، والالمنة الحارة والامزجة الحارة التي دماصحابها في غاية النفع الحجامه فيها نافع. (۳)
چنانچه دکومو خلقو په مزاج کنبې چې برودت زیات وی اوحرارت نه وی، هغوی دپاره ښکر لگول زیات مفید نه وی. امام طبری رحمه الله علیه صحیح سند سره د امام ابن سیرین رحمه الله علیه نه روایت نقل کړې دي:

اذا بلغ الرجل اربعين لم يحتجم. (۴)
کله چې یو کس د څلویښتو کالو شی نو هغه دې ښکر نه لگوي.
قوله: وَقَالَ: لَا تَعْبُدُوا صِبَاكُمْ بِالْعَنْ: دا هم ماقبل سند سره موصول دي (۵)

قوله: الْعَنْ: هب، زورلو ته وئیلې شی، کله چې د ماشومانو په خلق کنبې دایماری پیداشی نو ښځې د ماشومانو خلق زوری او دې سره دهغې نه وینه راوړی، دې عمل سره ماشومانو ته تکلیف وی. (۶) حضور ﷺ اوفرمائیل چې خپلو ماشومانو ته دا تکلیف مه ورکوي. بلکه

(۱) (سنن الترمذی ابواب الطب عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَبَابُ مَا جَاءَ فِي الْحِجَامَةِ رَقْم - الحديث: ۲۰۵۲)

(۲) (تهذيب الآثار لابن طبری مستداین عباس رقم الحديث: ۷۷۹، ۴۹۴/۱، شرح ابن بطلال: ۴۰۱/۹)

(۳) (زاد المعاد فصل في الطب النبوي: ۵۴/۴)

(۴) (تهذيب الآثار لابن طبری مستداین عباس رقم الحديث: ۸۲۰، ۱۷/۱، فتح الباری: ۱۸۶/۱۳، عمدة القاری: ۲۵۹/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۸۶/۱۳)

(۶) (عمدة القاری: ۳۵۹/۲۱، إرشاد الساری: ۴۲۵/۱۲)

د عود هندی په ذریعه ددې بیمارنی علاج کوئی. د عود هندی تفصیل ماقبل کښې تیر شوی دې.

قوله: **عَادَ الْمُقَنَّمُ: عَادَ**، يعود، د نصر نه عاد العلیل، د بیمار عیادت کول. (۱)

قوله: **الْمُقَنَّمُ**: د قاف مفتوحه سره او د نون مشدد مفتوحه سره، دا تابعی دې. (۲)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه ددوئ بآره کښې فرمائی: **لا اعرفه الا في هذا الحديث**. (۳)
ترجمة الباب سوه مناسب: د رومې حديث مبارك ترجمة الباب سره مناسبت د معنی په وجه دې او د دویم حديث د ترجمة الباب سره مناسبت د ان فيه شفاء په وجه دې. (۴)

۱۳=بَابُ الْحِجَامَةِ عَلَى الرَّأْسِ

حديث نمبر ۵۳۷۳

۵۳۷۸- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ، عَنْ عَلْقَمَةَ: أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَابِيَّ: أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ مَجْنَةَ، يُحَدِّثُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَخْتَجَمَ يَلْحَى بِجَمَلٍ مِنْ طَرِيقِ مَكَّةَ، وَهُوَ مُخْرَمٌ، فِي وَسْطِ رَأْيِهِ»
۵۳۷۹- وَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ: حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَخْتَجَمَ فِي رَأْيِهِ»

ترجمه: حضرت عبد الله بن مجينه نه روايت دې چې رسول الله عليه السلام دمکې په لار کښې په مقام لحي جمل کښې سر مبارک کښې ښکر اولگولو او حال دا چې حضو رعليه السلام محرم وو.

توابع رجال: حضرت اسماعيل بن ابي اويس حالات په کتاب الايمان کښې (۵) د حضرت سليمان بن بلال حالات په کتاب الايمان کښې، د علقمه بن ابي علقمه حالات په کتاب الحج باب الصيد (۶) کښې، د عبد الرحمان بن هرمز حالات په کتاب الايمان (۷) کښې، د عبد الله بن بحينه حالات په کتاب الصلاة (۸) کښې کښې تیر شوی دی.

(۱) (لسان العرب باب العين: ۴۶۱/۹)

(۲) (فتح الباری: ۱۸۷/۱۳، عمدة القاری: ۳۶۰/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۵/۱۲)

(۳) (فتح الباری: ۱۸۷/۱۳، إرشاد الساری: ۴۲۵/۱۲)

(۴) (عمدة القاری: ۳۵۹/۲۱)

(۵) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۸۳۶)

(۷) (کشف الباری: ۱۱/۲)

(۸) (کشف الباری رقم الحديث: ۳۹۰)

انصاری نه مراد محمد بن عبدالله بن المثنی دې. ددوئ حالات په اېواب الاستسقاء (۱) کښې، دهشام حالات په کتاب الايمان کښې (۲)، دعکرمه مولى ابن عباس حالات په کتاب العلم (۳) کښې، د حضرت ابن عباس ؓ حالات په پدم الوسى (۴) کښې تير شوى دى. **تشرېح:**

قوله: لَمْ يَدْلَمْ په فتحې او دعاء په سکون سره اود يام په کسرې سره، مفرد دې، د کرمانى او قسطنطنى په نسخو کښې داشان دې. (۵)

البته د ابن بطلال، فتح البارى، عمدة القارى په نسخو کښې دا لفظ لږى، تشبیه سره دې. (۶)
قوله: بِحَمَلٍ: د جیم او میم په فتحې سره. (۷)
لږى جمل نه څه مراد دې؟

اول قول: اول قول دادې چې دا د يو ځانې نوم دې. مطلب دادې چې حضور عليه السلام د لږى جمل په مقام ښکر لگولې وو، او په دې صورت کښې به پام چاره دى په معنى وى. او حضرات شارحين هم دا قول معتمد گرځولې دې. (۸)

دويم قول: ځينې حضرات فرمانى چې جمل نه مراد اوښ دې. او د لږى نه مراد غاښ دې. نو د لږى جمل نه مراد د ښکر لگولو اوزار دې. يعنى د اوښ د هلوکى په ذريعه يې ښکر لگولې وو. په دې صورت کښې به پام چاره استعانت دپاره وى.

قوله: وقال الانصاري:

دتعليق تخريج: دا تعليق امام بيهقي رحمه الله عليه موصولا نقل کړې دې. د هغې الفاظ دى: اَحْتَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُخْرِجٌ لِرَأْسِهِ وَمِنْ صَدَأٍ كَانَ بِهِ أَوْ قَدْ وَاحْتَجَمَ فِي مَاءٍ
يَقَالُ لَهُ لَمْ يَدْلَمْ (۹)

سر کښې ښکر لگولو کښې د جنون، برص، جذام، سر درد او بينائى کښې دکمزورتيا په

(۱) (کشف البارى رقم الحديث: ۱۰۱۰)

(۲) (کشف البارى رقم الحديث: ۳۵۰)

(۳) (کشف البارى: ۳۶۳/۳)

(۴) (کشف البارى: ۴۳۵/۱)

(۵) (شرح الكرمانى: ۲۱۵/۲۰، إرشاد السارى: ۴۲۶/۱۲)

(۶) (شرح ابن بطلال: ۱/۹، فتح البارى: ۱۸۸/۱۳، عمدة القارى: ۳۶۰/۲۱)

(۷) (عمدة القارى: ۳۶۰/۲۱)

(۸) (فتح البارى: ۱۸۸/۱۳، عمدة القارى: ۳۶۰/۲۱، إرشاد السارى: ۴۲۶/۱۲)

(۹) (فتح البارى: ۱۸۸/۱۳، عمدة القارى: ۳۶۰/۲۱)

شان بیمار و علاج دی. چنانچه د طبرانی روایت دی.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الحمامة تل الراس شفا من سقم اذا ما دوى صاحبها، من الجنون، والجذام،

البرص، والنعاس ووجع الضرس والصدم وقلبه يجد هالي حينه. (۱)

لیکن ددی حدیث په سند کښې عمر بن رباح یو راوی دی او هغه متروک دی. (۲)

ترجمة الباب سوه مناسب: حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسب و اضح دی. (۳)

۱۵= بَابُ الْحِمَامَةِ مِنَ الشَّقِيقَةِ وَالصَّدَاعِ

حدیث نمبر: ۵۳۷۴/۵۳۷۵

۵۴۰۰- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: «أَخْتَجَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَأْسِهِ وَهُوَ مُخْرَمٌ، مِنْ وَجَعٍ كَانَ بِهِ، يَمَاءٌ يُقَالُ لَهُ كُحَى جَمَلٌ»

۵۴۰۱- وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سَوَّاءٍ: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَخْتَجَمَ وَهُوَ مُخْرَمٌ فِي رَأْسِهِ، مِنْ شَقِيقَةٍ كَانَتْ بِهِ»

۵۴۰۲- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْفَيْسَلِ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَاصِمُ بْنُ عُمَرَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ خَيْرٌ، فَقِي شَرِيَّةَ عَلِيٍّ، أَوْ شَرَطَةَ مُحَمَّدٍ، أَوْ لُدْعَةَ مِنْ نَارٍ، وَمَا حِبُّ أَنْ أَكْتُوِي»

تو اجمه ورجا:

دمحمد بن بشار حالات په کتاب العلم (۴) کښې، د ابن عدی محمد بن ابراهیم حالات په کتاب

الفصل (۵) کښې، د هشام بن حسان ازدی حالات په کتاب الحیف (۶) کښې. د عکرمة مولى ابن

عباس حالات په کتاب العلم (۷) کښې، د حضرت عبد الله ابن عباس ؓ حالات په بدء الوسی

(۸) کښې تیر شوی دی.

دمحمد بن سواء حالات په فصول اصحاب النبى (۹) کښې تیر شوی دی.

(۱) (المعجم الكبير للطبراني طائوس عن ابن عباس رقم الحديث: ۱۰۹۳۸، شرح ابن بطلان: ۴۰۱/۹)

(۲) (المعجم شرح الزوائد كتاب الطب باب موضع الحمامة رقم الحديث: ۸۳۳۸، إرشاد الساري: ۴۲۷/۱۲)

(۳) (عمدة القاري: ۳۶۰/۲۱)

(۴) (كشف الباري: ۲۵۸/۳)

(۵) (كشف الباري رقم الحديث: ۲۶۷)

(۶) (كشف الباري ص: ۳۵۰)

(۷) (كشف الباري: ۳۶۳/۳)

(۸) (كشف الباري: ۴۳۵/۱)

(۹) (كشف الباري رقم: ۳۶۸۶)

د اسماعیل بن ابان حالات په کتاب الجعۍ (۱) کښې، د ابن الغسیل عبدالرحمان حالات په کتاب الجعۍ (۲) کښې، د عاصم بن عمر حالات په کتاب الوضوء (۳) کښې، د حضرت جابر بن عبدالله رضی الله عنه حالات په کتاب الوضوء کښې تیر شوی دی. (۴)

تشریح:

قوله: الْحَقِيقَةُ: شقیقه د نیم سر درد ته وائی. او اصداغ د پورا سر درد ته وائی. ترجمة الباب کښې د صدام عطف شقیقه باندې، دا عطف د العامر علی الخاص د قبیل څخه دې. (۵)

قوله: يَمَاءٌ يُقَالُ لَهُ لُحْمٌ جَمَلٌ: ای فی منزل ماء، یعنی بهاء، دې نه مراد هغه منزل چې په هغې کښې اوبه وي. هغه ځانې ته به لعی الجمل وئیلو. (۶)

قوله: وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سَوَاءٍ: دا تعلیق اسماعیلی موصولا نقل کړې دې.

حضور علیه السلام سر درد دپاره سر مبارک کښې ښکر اولگولو، دې نه علاوه هم حضور علیه السلام نه د بدن مبارک په مختلفو حصو کښې ښکر لگول ثابت دی. مثلاً ما قبل د سنن الترمذی روایت حواله کښې تیر شو چې حضور علیه السلام د خټ دواړو طرفونو اوگو باندې ښکر اولگولو.

دغه شان د مسند احمد په روایت کښې دی چې حضور علیه السلام په ملا یعنی شا ښکر اولگولو. ان رسول الله صلى الله عليه وسلم احتجم وهو مريض من وش كان يوركه او ظهراً. (۷)

دغه شان د پښې په شا هم حضور علیه السلام نه د ښکر لگول ثابت دی.

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم احتجم وهو مريض على ظهر القدر من وجه كان به. (۸)

علامه ابن بطال رحمة الله عليه فرمائی چې د حجامه فوائد د بدن د حصو په اعتبار سره جدا جدا دی. ځکه حضور علیه السلام بدن مبارک په مختلفو حصو ښکر اولگولو. (۹) په دې وجه ښکر ماهر او تجربه کار کس باندې لگول پکار دی چې هغه د مرض مطابق ښکر اولگوي.

د ترجمه الباب سره مناسب: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت د اوشراطه محجم په وجه دې. (۱۰)

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۶۲۷)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۹۲۷)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۵۰)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۴)

(۵) (فتح الباری: ۱۸۹/۱۲، عمدة القاری: ۳۶۰/۲۱، شرح الکرماني: ۲۱۵/۲۰، إرشاد الساری: ۴۲۶/۱۲)

(۶) (عمدة القاری: ۳۶۱/۲۱، إرشاد الساری: ۴۲۷/۱۲)

(۷) (مسند الامام احمد بن حنبل، مسند جابر بن عبدالله رقم الحديث: ۱۴۲۸۰)

(۸) (مسند ابی داؤد کتاب المناسک باب المحرم يعتجم رقم الحديث: ۱۸۳۷)

(۹) (شرح ابن بطال: ۴۰۲/۹)

(۱۰) (عمدة القاری: ۳۶۱/۲۱)

۱۲= بَابُ الْحَلْقِ مِنَ الْأَذَى

حدیث نمبر: ۵۳۷۱

۵۴۰۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا، عَنْ ابْنِ أَبِي لَهْيٍ، عَنْ كَعْبِ هَوَازِنَ عَجْرَةَ، قَالَ: أُلِيَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَمَنَ الْحَدِيثِيَّةِ، وَأَنَا أَوْقَدُ نَمَتْ بُرْمَةً، وَالْقَبْلُ يَنْتَازِرُ عَنْ رَأْسِي، فَقَالَ: «أَلَيْدُكَ هَوَامُكَ؟» قُلْتُ: نَعَمْ [ص: ۳۶]، قَالَ: «فَأَخْلِقْ، وَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، وَأُطْعِمِ يَتِيمَةً، أَوْ السُّكَّ نَيْسِكَةً» قَالَ أَيُّوبُ: لَا أَذْرِي بِأَيِّ شَيْءٍ بَدَأَ

ترجمہ: حضرت کعب بن عجرہ ؓ فرمائی چې حضور ﷺ د حدیبیہ پہ زمانہ کنبی زما خوا تہ راغلل، حال داوو چې د ما دکتیوؤ لاندې اورنہ بلول، او زما د سر نہ سپرې خورزیدي، نو حضور علیہ السلام اوفرمانیل آیا تہ ددې سپرو نہ تکلیف شتہ؟ ما عرض اوکړو هو، نو حضور علیہ السلام اوفرمانیل چې سر اوخړنیہ، او ت بیا درې روژې اونیسہ یا سپرو مسکینانو تہ خوراک ورکړہ، یا قربانی اوکړہ.

حضرت ایوب فرمائی چې ما نہ دی یاد چې (په روژو نیولو یا خوراک ورکولو یا قربانی کولو کنبی یی) کوم یو اول بیان اوفرمانیلو. تراجم رجال:

دمسدد بن مسرهد حالات حالات په کتاب الایمان کنبی، ^(۱) دحماد بن زید حالات په کتاب الایمان ^(۲) کنبی، دایوب السختیانی حالات په ہدم الوسی ^(۳)، دمجاهد بن جبر حالات په کتاب العلم کنبی، ^(۴) د عبد الرحمن بن ابی لیلی حالات په ابواب الاذان ^(۵) کنبی، دحضرت کعب بن عجرہ حالات په کتاب ابواب البصر ^(۶) کنبی تیر شوی دی. تشویر:

دحدیث کتاب الطب سرہ مناسبت:

سر کنبی کہ سپرې وغیرہ وی او تکلیف ورکوی نو حلق کولې شی، ددې باب کتاب الطب سرہ مناسبت بیانوی حضرت علامہ عینی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی:

ودجہ ایرادہ فی باب الطب من حیث ان کل مایتاذی بہ المؤمن وان ضعف اذا یام لہ ازالته وان کان محرما وفيہ معنی التطب لانه ازالة الاذى يشابه البرص لان کل مرض اذى، وتسلط القلب على الراس اذى. وکل اذى

(۱) (کشف الباری: ۲/ ۲۲)

(۲) (کشف الباری: ۲/ ۲۱۹)

(۳) (کشف الباری: ۲/ ۲۶)

(۴) (کشف الباری: ۳/ ۳۰۷)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۷۹۲)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۸۱۴)

یام الله فالقبل یام الله. (۱)

یعنی هر هغه خیز چې مؤمن ته تکلیف ورکوی هغه زائل کول مؤمن دپاره مباح دی. اگر چې هغه محرم وی، او په دې کښې د علاج معنی ښکاری څکه چې دا مرض سره مشابه دی. له دې وجې هر مرض اذی دې. او په سر د سپړو تسلط هم اذی دې. او هر اذی زائل کول مباح دی. پس سپړې زائل کول مباح دی.
د ترجمه الباب مقصد:

حافظ ابن حجر رحمة الله علیه فرمائی چې امام بخاری د الحجامه حل الراس نه پس دا باب قائم کړې دې. او دې کښې دخبرې ته اشاره ده چې محرم دپاره حجامه لگولو دپاره وینسته صفا کول درست دی. او ددې جواز ددې باب حدیث نه مستنبط دې چې حضور ﷺ د حاجت په وخت کښې د پورا سرد خرښلو اجازت او فرمائیلو. (۲)

باقی خو محرم دپاره د سر خرښلو او دغه شان د ښکر لگولو دپاره دوینستو لگولو ټول احکام په تفصیل سره په کتاب الحج کښې تیر شوی دی. او اختیار سره ماقبل کښې هم حکم تیر شوې دې.

قوله: بِرْمَةٍ: دباء په ضمی او راء په سکون سره، کتوئی ته وائی. (۳)

قوله: يَتَنَازَرُ: د باب تفاعل نه په معنی د خورزیدلو. (۴)

ترجمه الباب سره مناسب: حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت د فالحق په وجه دې. (۵)

۱- «بَابُ مَنْ اُكْتُوَى اَوْ كُتِيَ غَيْرُهُ، وَفُضِّلَ مَنْ لَمْ يَكُتَوْ

حدیث نمبر: ۵۳۷۷/۵۳۷۸

۵۴۰۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الْقَيْسِ، حَدَّثَنَا عَامِرُ بْنُ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَّتِكُمْ شِفَاءٌ، فَفِي مُرْطَلَةٍ مِنْكُمْ، أَوْ لَدَاعَةٍ بِنَا، وَمَا أَجِبُ أَنْ أُكْتُوَى»

۵۴۰۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَتْمٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ حُصَيْنٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَا رُقِيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ مِخْمَةٍ، فَذَكَرْتُهُ لِسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، فَقَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عُرِضَتْ عَلَى الْأُمَمِ، لِفَعْلِ النَّبِيِّ وَالنَّبِيِّانِ يَمْرُؤَانِ مَعَهُمُ الرُّهْطُ، وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ، حَتَّى رَفَعُوا لِي سَوَادَ عَظِيمٍ،

(۱) (عمدة القاری: ۳۶۲/۲۱)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۹۰)

(۳) (لسان العرب باب الباء: ۱/۳۹۲)

(۴) (لسان العرب باب النون: ۱۴/۳۷)

(۵) (عمدة القاری: ۳۶۲/۲۱)

قُلْتُ: مَا هَذَا؟ أَمْتِي هَذِهِ؟ قِيلَ: بَلْ هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ، قِيلَ: انْظُرْ إِلَى الْأَفْقِ، فَإِذَا سَوَادٌ يَمْلَأُ الْأَفْقَ، ثُمَّ قِيلَ لِي: انْظُرْ هَاهُنَا وَهَاهُنَا فِي أَفَاقِ السَّمَاءِ، فَإِذَا سَوَادٌ قَدْ مَلَأَ الْأَفْقَ، قِيلَ: هَذِهِ أَمَّتُكَ، وَيَذْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ هَؤُلَاءِ سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ

ترجمہ: حضرت عمران بن حصین ؓ فرمائی چې بدنظر یا زهریلہ خنار (د مار لہم وغیرہ) د چیلو نہ سوا (بل خیز باندی) منتر جائز نہ دی.

حصین بن عبد الرحمان فرمائی چې ما سعید بن جبیر دا اووئیل نو هغوی اووئیل چې مونږ ته حضرت ابن عباس ؓ حدیث بیان اوکړو چې رسول الله علیه السلام فرمائی: زما په وړاندې څو امتونه پیش کړې شو، یویو او دوه دوه انبیاء کرامو تیر شو، هغوی سره جماعت وو، او داسې نېی هم تیر شو چې هغه سره یو امتی هم نه وو، تر دې زما په وړاندې یو غټ جماعت راغلو، ما تپوس اوکړو چې دا څه دی؟ آیا دا زما امت دي؟ جواب راکړې شو چې دا حضرت موسی علیه السلام او د هغه قوم دي، بیا ماته اووئیلې شو چې نمر خاته طرف اوگوره، ما اوکتل چې یو جماعت ټول آسمان راگیر کړې دي، ماته اووئیلې شو چې گیر چاپیره افق ته اوگوره، کله چې ما اوکتل نو د الله تعالی د مخلوق یو کثیر تعداد وو کومې چې ټول افق راگیر کړې دي، ماته اووئیلې شو چې دا ستا امت دي. او په دې کښې او یازره بغیر د حساب کتاب نه جنت ته داخلیری.

«ثُمَّ دَخَلَ وَلَمْ يَبْيُتْنِ لَهُمْ، فَأَفَاضَ الْقَوْمُ وَقَالُوا: نَحْنُ الَّذِينَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَأَتَّبَعْنَا رَسُولَهُ، فَخَصَّنَا هُمْ، أَوْ أَوْلَادُنَا الَّذِينَ وَلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ، فَإِنَّا وَلِدْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَبَلَّغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرَهُ، فَقَالَ: «هُمُ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْفُونَ، وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَلَا يَكْتَوُونَ، وَعَلَى رِبْعِهِمْ يَتَوَكَّلُونَ»

دې نه پس حضور ؓ دننه تشریف یوو، او حضور ؓ دا اونه فرمائیل چې بغیر حساب کتاب جنت ته تلونکی دا خلق به څوک وی؟ خلقو بحث شروع کړو او وې وئیل چې دا مونږ یو ځکه چې مونږ په الله تعالی ایمان راوړې دي او دهغه د رسول اتباع مو اوکړه، زما زمونږ اولاد دي، ځکه چې هغوی د اسلام په دور کښې پیدا شوی دی او مونږ خو د جاهلیت په دور کښې پیدا شوی یو.

کله چې حضور ؓ ته ددې خبر ورکړې شو نو وئې فرمائیل: دا به هغه خلق وی کوم چې نه منتر وائی، نه فال گوری، او نه داغ لگوي، او په خپل رب بهروسه ساتي.

فَقَالَ عِكَاشَةُ بْنُ مَعْصِنٍ: أَمِنُكُمْ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «نَعَمْ» فَقَامَ آخَرُ فَقَالَ: أَمِنُكُمْ أَنَا؟ قَالَ: «سَبَقَكَ بِهَا عِكَاشَةُ»

عکاشه بن محص عرض اوکړو چې یار رسول الله ؓ! آیا زه په هغه خلقو کښې شامل یم؟ حضور ؓ او فرمائیل: هو، ته په خلقو کښې شامل ین. یو بل کس هم اودریدو او تپوس یی اوکړو چې آیا زه په هغه خلقو شامل یم، حضور ؓ ورته او فرمائیل: عکاشه سبقت اوموندو.

تراجم رجال:

د ابو الولید هشام بن عبد الملك حالات په کتاب الايهان^(۱) کښې، د ابن الغسيل عبد الرحمان حالات په کتاب الجمعة^(۲) کښې، د عاصم بن عمر حالات په کتاب الوضوء^(۳) کښې، د حضرت جابر بن عبد الله ؓ حالات په کتاب الوضوء کښې تیر شوی دی. (۴) کښې تیر شوی دی. د عمر ان بن میسره حالات په کتاب العلم^(۵) کښې، ابن فضیل محمد افضلی حالات په کتاب الايهان^(۶) کښې، د حصین بن عبد الرحمان حالات په کتاب مواقيت الصلاة^(۷) کښې، د حضرت عامر بن شراحیل الشعبي حالات په کتاب الايهان کښې^(۸) کتاب التیمم کښې^(۹) تیر شوی دی. تشریح:

قوله: **عَنِ الْكُتُبِ أَوْ كُتُبِي**: په اکتوی او کوی کښې فرق بیانوی او علامه رحمة الله عليه فرمائی چې اول لازم او خاص دي، او ثانی اعم دي، د اکتوی مطلب دې اکتوی لنفسه، خپل ځان دپاره داغ لگول، او د کوی مطلب کوی لنفسه، یعنی په خپله ځان داغل، یا بل داغل. (۱۰)

ترجمة الباب کښې درې اجزا دي. ① اکتوی ② کوی غیره ③ فصل من لم یکتو. د اولو دوو جزوونو نه د ضرورت په وخت د داغلو د جواز طرف ته اشاره ده. او جزء ثالث کښې دې طرف ته اشاره ده چې کله ضرورت نه وی نو بیا دهغي ترک کول او پریښودل افضل دی. (۱۱)

د داغلو حکم: د دې تفصیل ماقبل باب الشفاعة ثلث کښې تیر شوی دي.

قوله: **عَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَا رُقِيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ مَحْمَةٍ:**

د حدیث دې حصې باره کښې اختلاف دي، چې دا موقوف ده که مرفوع دلته محمد بن فضیل دا مرفوعا نقل کړې ده. البته مالک بن مغول هم دا مرفوعا نقل کړې

(۱) (کشف الباری: ۳۸/۲)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۹۲۷)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۴۵۰)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۴۴۰/۳)

(۶) (کشف الباری: ۳۱۸/۲)

(۷) (کشف الباری رقم الحدیث: ۵۹۵)

(۸) (کشف الباری: ۶۷۹/۱)، د عمر بن حصین حالات په

(۹) (کشف الباری ص: ۴۱۰)

(۱۰) (شرح الکرمانی: ۲۱۷/۲۰، عمدة القاری: ۳۶۲/۲۱)

(۱۱) (عمدة القاری: ۳۶۲/۲۱)

ده د مالک بن مغول روایت امام احمد او امام ابو داؤد رحمهما الله ذکر کرې دې. (۱)
 قوله: لَا رُقِيَّةَ د راء په ضمی سره او د قاف په سکون سره، تعویذ او منتر چوف کولو ته وائی.
 او دهغې په ذریعه د بیمار علاج کیږي. (۲)

قوله: الْأَمْرُ عَنِ ای هوا صابه العائن غیره یعینته وهوان یتعجب الشخص من الشيء حين يراه فيتفكر ذلك الشيء منه. (۳)

نظربد، کله چې یو کس یو خیز ته او گوري او هغه ته ښه معلوم شی نو د هغه د کتلو په وجه
 هغه خیز ته نقصان رسی.
 بد نظر لگي: بد نظر لگي او ددې په وجه هغه خیز ته نقصان رسی. نبی کریم ﷺ او فرمائیل:
 العین حق، (۴) یعنی نظر واقعی لگي.

چنانچه کله چې انسان یو خیز اووینی او ده ته هغه خیز ښه معلوم شی نو تعلیم دادې چې
 انسان دې ماشاء الله او وائی، دې سره به هغه د بد نظر د نقصان نه بچ شی. (۵)
 او حضور علیه السلام فرمائی چې د بدر نظر علاج معوذتین دی. چنانچه سنن ترمذی کښې
 روایت دې:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَعَوَّذُ مِنَ الْبَاقِ وَعَيْنِ الْإِنْسَانِ عَنِ ذِكْرِتِ الْمُعَوَّذَتَيْنِ فَلَمَّا تَرَكْنَا أَخَذَ بِيَمَانِي وَتَرَكْنَا مَاسِوَاهُمَا. (۶)

حضور علیه السلام به آسیب او بد نظر مختلفو دعاگانو سره دمول. تردې چې سورة فلق
 اوسورة الناس نازل شو نو حضور علیه السلام هغه دواړه خپل کرل یعنی دې سره به ئې
 دمول شروع کرل، او ددې نه علاوه یې ترک کرل.

خو بالکلی یې نه وو پریښی، چنانچه حضور ﷺ به حضرت حسن ﷺ او حضرت حسین ﷺ
 دې دعا سره دمول.

أُحْيِدُ كِتَابِي بِكَلِمَاتِ اللَّهِ الثَّامَةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَةٍ. (۷)

(۱) (مسند احمد، حدیث عمران بن حصین، رقم الحدیث: ۱۹۹۰۸، سنن ابی داؤد کتاب الطب باب فی تغلیق التام رقم الحدیث: ۳۸۸۴)

(۲) (لسان العرب باب الرأ: ۲۹۳/۵، عمدة القاری: ۳۶۳/۲۱)

(۳) (شرح الکوامی: ۲۱۸/۲۰، عمدة القاری: ۳۶۴/۲۱)

(۴) (سنن الترمذی کتاب الطب باب ما جاء ان العين حق: رقم الحدیث: ۲۰۶۱)

(۵) (مسند البزار مسند انس بن مالک رقم الحدیث: ۷۳۳۹)

(۶) (سنن الترمذی کتاب الطب عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَبٍ مَا جَاءَ فِي الرُّقِيَّةِ بِالْمُعَوَّذَتَيْنِ رقم الحدیث- ۲۰۵۸)

(۷) (سنن الترمذی کتاب الطب عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَبٍ مَا جَاءَ فِي الرُّقِيَّةِ مِنَ الْعَيْنِ، رقم- ۲۰۶۰)

قوله: حُجَّةٌ: د. حاء به ضمی اود میم مفتوح، تحفیف سره، د لرم زهرو یا چیچلو ته وائی. (۱)
 د لَا رُقِيَّةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حَمَةٍ مطلب: ددې مطلب دادې چې منتر چوف کول عام طور په دوو
 آفتونو زیات مفید دې. یو بدنظر کنبې او بل دلرم وغیره چیچلو کنبې.
 علامه خطابی رحمه الله علیه فرمائی: ددې جملې مقصد دا نه دې چې منتر چوف کول گنی په
 دې دوو آفتونو کنبې جائز دی او باقی آفتونو کنبې دا جائز نه دی. بلکه مطلب دادې چې په
 د دوو آفتونو کنبې منتر چوف کول زیات مفید دې او زیات فائده مند دی. یعنی لَا رُقِيَّةَ إِلَّا
مِنْ عَيْنٍ أَوْ حَمَةٍ (۲)

علامه ابن اثیر رحمه الله علیه فرمائی د لَا رُقِيَّةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حَمَةٍ مطلب د ادې چې دا داشان
 دی: لَا رُقِيَّةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حَمَةٍ لکه چې وائی: لافقی الاهل (۳). نشته دې څوک سوا دعلی رضی الله عنه
 نه.

د رقیه متعلق تفصیلی بحث په راروان مستقبل باب کنبې رازی. (۴)
 قوله: فَدَكَّرْتُهُ لَجَبِيذِ بْنِ جَبْرِ: دا دحصین بن عبدالرحمان قول دې چې ما مذکوره جمله د
 حضرت سعید بن جبیر رحمه الله علیه په وړاندې ذکر کړه. (۵)

قوله: مَعَهُ الرَّهْطُ: الرهط، د راء په فتحې او دهاء په سکون سره، د لسو نه د کم کسانو جماعت
 ته وائی. ددې جمع ارهط او ارهاط ده. (۶)

قوله: وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ: ددې مطلب دادې چې ایمان راوړنکې به هیڅوک نه وی.
 قوله: فَأَقَاضَ الْقَوْمُ أَقَاضَ: د فیض نه د باب افعال صیغه ده، افاض فی الحدیث کنبې، خبرواترو
 کنبې مصروف کیدل. (۷)

قوله: «هُمْ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْقُونَ، وَلَا يَنْتَظِرُونَ، وَلَا يَكْتُمُونَ»:

قوله: لَا يَسْتَرْقُونَ: دابه هغه خلق وی کوم چې منترونه نه کوی. استرقام نه دلته د جاهلیت د
 زمانې استرقام مراد ده. په هغې کنبې به شریکه الفاظ وو. استرقام په کتاب الله مراد نه ده، ځکه

(۱) (شرح الکرمانی: ۲۱۸/۲۰، عمدة القاری: ۳۶۴/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۰/۱۲، لسان العرب باب العاء: ۳۵۰/۳)

(۲) (اعلام الحدیث فی شرح صحیح البخاری للخطابی: ۲۱۱۵/۳، شرح الکرمانی: ۲۱۸/۲۰)

(۳) (النهاية لابن اثیر حرف الراء: ۶۸۳/۱)

(۴) (کتاب الطب باب الرقیة بالقرآن والمعوذات رقم الحدیث: ۵۷۳۵)

(۵) (فتح الباری: ۱۹۳/۱۳، عمدة القاری: ۳۶۴/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب الراء: ۳۴۲/۵، عمدة القاری: ۳۶۴/۲۱)

(۷) (النهاية لابن الیر حرف الفاء: ۲۰۴/۲، عمدة القاری: ۳۶۴/۲۱)

چې دقران کریم ایتونه لوستل او داچوف کول جائز دی. او دا دتوکل منافی نه دی. (۱)

قوله: «وَلَا يَتَّبِعُونَ» وَلَا يَتَّبِعُونَ: او بدفالونه نه گوري، د زجاهليت په زمانه کښې خلقو طيور (مارغانو) سره بدشگونۍ کوله. او په هغې کښې هيڅ حقيقت نه وو. البته نيك فال جائز دې. (۲) دهغې تفصيل يو باب وړاندې راروان دې.

قوله: «وَلَا يَتَّبِعُونَ»: او کوم چې داغ نه لگوي، يعنې داغ لره مؤثر حقيقي نه مني. څنگه چې وړاندې تير شو، د ضرورت په وخت کښې داغلو کښې هيڅ حرج نشته. البته دا په علاج کښې مؤثر سبب گنل درست دی. (۳)

قوله: وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ: توکل: په لغت کښې بهروسې ته وائي، او په اصطلاح کښې ټول معاملاتو کښې دالله تعالی په ذات بهروسه کول. (۴)

دالله تعالی په ذات د توکل کولو مطلب دا نه دې چې انسان اسباب پریرېدی او کښې، بلکه اسباب اختیارولو نه پس په دې اسبابو نظر نه وی چې ماته به ددې اسبابو په وجه رزق ملاوېږي نو کار به جوړ وی. بلکه الله سبحانه وتعالی ته نظر وی او په هغه ذات بهروسه وی.

څنگه یو کس نبي کریم ﷺ نه تپوس او کړو: ارسلنا نوحا واثوکل، آیا زه خپله اوښه پرانیستې پریرېدم او په الله تعالی توکل او کړم. حضور صلی الله علیه وسلم او فرمائیل: عقلها وتوکل، (۵) يعنې اوښه اوتړه او (يعنې د حفاظت چې کوم سبب دې هغه اختیار کړه) او بیا په الله تعالی توکل او بهروسه او کړه.

ددې صفاتو په وجه جنت ته دداخلیدو مطلب: حضرات شارحین فرمائي چې ددې مطلب دادې چې ددې صفاتو حضرات به د گناهونو نه پاک وی.

او یا دا چې ددې صفاتو په برکت به الله تعالی دهغوئ گناهونه معاف کړي. (۶)

قوله: فَقَامَ آخَرُ فَقَالَ: أَمِنَهُمْ أَكَا؟ دا بل کس څوک وو؟ په دې کښې یو قول دادې چې دا حضرت سعد بن عبادہ وو. او بل قول دادې چې دا څوک منافق وو. حضور ﷺ په هغه پرده واچوله او ډیر ښکلی جواب سره یې فرمائیل: سبقت بهاعماشة، چې شائد هغه توبه اوکړی اومخلص مسلمان جوړ شی. (۷)

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۳۶۴)

(۲) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۵)

(۳) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۳۱)

(۴) (لسان العرب باب الواو: ۱۵/۳۸۷)

(۵) (صحيح ابن حبان كتاب الرقاق باب الورع والتوکل رقم الحديث: ۷۳۱، شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۹، شرح ابن

بطلال: ۹/۴۰۷)

(۶) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۵)

(۷) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۵)

قوله: «سَمِّكَ بِهَا عِشَّةٌ»:

حضور ﷺ هغه کس ته کوم چې اودريدو او فرمائيل: «سَيِّئَاتُهَا مُغْفَرَةٌ» دا خو په دې وجه چې هغه تپوس کوونکى دهغه خلقو نه نه وو دچا چې به د حساب کتاب نه بغير مغفرت کيږي. او دا هم احتمال دې چې دغه کس دهغه خلقو نه وي خو حضور ﷺ ددې سلسلې د مخکښې تللونه د منع دپاره دا جمله ارشاد او فرمائيله چې هسې نه اوس هر يو پورته کيږي او دې باره کښې تپوس کول شروع کړي، چې هم په هغه خلقو کښې شمير يم که نه؟ (۱)

د احاديثو د ترجمه الباب سره مناسب: اول حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت وما

اصحاب اکوي په وجه دې، او د دويم حديث د ترجمه الباب سره مناسبت د ولايتکرون په وجه دې. (۲)

رانجه جوریری: (۱)

قوله: الکحل: عامو رنجو ته وائی: (۲)

الکحل عام دی، او ائمد خاص دی. د الکحل عطف په ائمد باندې عطف العام علی الخاص د قبیل نه دی: (۳)

قوله: یر الزمین: (د راء او میم په فتحې سره) د سترگې تکلیف ته وائی. من سبیه دی، ای پسب الرمد، دسترگو د تکلیف په وجه د رانجو د لگولو بیان.

قوله: فیه عن امر عطیة: یعنی دې باب کښې د حضرت ام عطیه نه روایت دی. د ام عطیه نوم تسبیحه بنت کعب دی: (۴)

دهغوی تفصیلی حالات په کتاب الوضوء کښې تیر شوی دی: (۵)

دهغوی روایت امام بخاری رحمه الله علیه په کتاب الطلاق کښې موصولا نقل کړې دي.

دهغې الفاظ دادی: «هَیْمَانُ أَنْ تُحْدَ ثَلَاثُ أَیَّامٍ» (۶)

همداشان باب تلبس الحادة ثياب العصب کښې دهغوی د روایت الفاظ دادی: «لَا یَحِلُّ لِمَرْأَةٍ

تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحْدَ ثَلَاثَ أَیَّامٍ إِلَّا عَلَى رَأْسِهَا لَا تُكْتَحِلُ» (۷) دې روایت کښې اگر چې د ائمد ذکر نشته دې بیا هم عربو به چونکه هم ائمد د رانجو په طور استعمالولو، ځکه دې روایت نه د ائمد په ثبوت باندې استدلال کولې شی: (۸)

کومو روایاتو کښې چې د ائمد ذکر راغلې دي غالباهغه روایات د امام بخاری رحمه الله علیه په شرط پورا نه وو، ځکه امام بخاری رحمه الله علیه دهغې تخریج اونه کړو: (۹)

د رانجو لگولو حکم: سترگو کښې رانجه لگول نه صرف د سترگو د تکلیف دپاره مفید دی، بلکه ددې عمومی استعمال د بینائی وغیره دپاره هم مفید دی.

چنانچه د حضرت نبی کریم ﷺ باره کښې راځی: «وَكَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحْكَمَةٌ يَكْتَحِلُ بِهَا عِنْدَ الثُّمْرِ ثَلَاثًا لِكُلِّ عَيْنٍ» (۱۰)

(۱) (شرح الکرمانی: ۲/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱، لسان العرب باب الناء: ۱۲۵/۲)

(۲) (لسان العرب باب الکاف: ۴۰/۱۲)

(۳) (عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۱/۱۲)

(۴) (عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۱/۱۲)

(۵) (کشف الباری کتاب الوضوء باب التیمن فی الوضوء رقم الحدیث: ۱۶۷)

(۶) (کشف الباری کتاب الطلاق ص: ۵۸۵)

(۷) (کشف الباری کتاب الطلاق ص: ۵۸۷)

(۸) (عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۱/۱۲)

(۹) (عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱)

(۱۰) (سن الترمذی کتاب الطب عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَابُ مَا جَاءَ فِي السُّعُوطِ وَغَيْرِهِ رقم الحدیث: ۲۰۴۸)

نبی علیه السلام سره یو خپله رنجرومه وه، او دهغې نه به حضور علیه السلام د خملاستو په وخت کښې په هره سترگه کښې درې درې سلايان اچول او بیا دا په رنجر کښې ائمد سر دعامو رنجر نه زیاته مفید دی.

د حضرت عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ نه روایت دي: ان غیرا کمالکم الا اشد فانه یجملو البصر وینبت الشعر.^(۱) همداشان امام ترمذی رحمۃ اللہ علیہ روایت نقل کړې دي:

وغيرك ما اکتلتم به الا اشد فانه یجملو البصر وینبت الشعر.^(۲)

هغه رانجه کوم چې په تاستو په سترگو کښې اچونی په هغې کښې بهتر ائمد دی، بیشکه هغه نظر صفا کوی، او د روځو وینسته راخیژوی.

قوله: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ أُمَّةً د احديث کتاب الطلاق باب الکحل للمعاذة کښې تیر شوې دي.^(۳)

د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت د دَوَّ كَرَوَالَهُ الْكُفْلُ په وجه دي.^(۴)

۱۹- بَابُ الْجَذَاهِ

حديث نمبر: ۵۳۸۰

۵۳۷۷- وَقَالَ عَفَّانُ: حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا عَذْوَى وَلَا طَيْرَةَ وَلَا هَامَةَ وَلَا صَفَرَ، وَفَرَّ مِنَ الْجَذَاهِ وَمِنْكَأَ تَقْرُوبِينَ الْأَسَدِ»

تو اجم رجال:

د عثمان بن مسلم حالات په کتاب الوضوء باب دفع السواك ^(۵) کښې، د سليم بن حيان حالات په کتاب الجنائز باب التكبير عمل الجنائز ^(۶) کښې، د سعيد بن ميناء حالات په کتاب الجنائز باب التكبير عمل الجنائز ^(۷) کښې، د ابو هريرة حالات په کتاب الايمان ^(۸) کښې تیر شوی دی.

تشریح: قوله: جذاه: دجيم په ضمي اود ذال په تخفيف سره، د جذام باره کښې شارحين

^(۱) (الستدرک علی الصحيحين کتاب الطب رقم الحديث: ۸۲۴۸ عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱)

^(۲) (سنن الترمذی کتاب الطب باب ما جاء فی السعوط وغيره رقم الحديث: ۲۰۴۷)

^(۳) (کشف الباری کتاب الطلاق ص: ۵۸۴)

^(۴) (عمدة القاری: ۳۶۶/۲۱)

^(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۶)

^(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۳۳۴)

^(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۳۳۴)

^(۸) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

لیکی: هوملة رديئة تحدث من انتشار المزة السوداء في البدن كله، فتنفس مزاج الاعضاء سبي بذلك لتجذير
الأصابع وتقطعها.^(۱)

يعنی جذام دایو بیماری ده، کومه چې په ټول بدن د سوداء په خوریدو پیدا کیږي، دا
داندامنو نظام خرابوی، د جذام معنی ده پریکول، دا بیماری چونکه گوتې پریکوی، په
دې وجه ورته جذام وانی.

قوله: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا عَذْوَى وَلَا طَبِئَةَ: حديث باب دلته امام بخاری رحمه
الله علیه په رومبی خل ذکر کړې دي.^(۲)

لیکن امام بخاری رحمه الله علیه دا تعلیقا نقل کړې دي. ابو نعیم او ابن خزیمه دا موصولا
نقل کړې دي.^(۳)

قوله: لَا عَذْوَى: عدوی د اعداء اسم دي، یو څیز بل څیز طرف ته منتقل کول، دلته عدوی نه
مراد یو داسې بیماری کومه چې بل کس ته منتقل کیږي. نبی کریم ﷺ د تعدیه امراض نفی
فرمائیلې ده چې د یو مریض مرض بل کس ته منتقل کیږي. ددې هیڅ حیثیت نشته. ځکه
چې مرض کبې دا تاثیر نشته دې چې هغه بل چا طرف ته د سبب حقیقی په طور منتقل
شي.^(۴)

قوله: لَا طَبِئَةَ: طَبِئَةً د هاء په کسرې، د یاء په فتحې او سکون سره، دا مصدر دي، تطبیره،
بدشگونۍ ته وانی.^(۵)

مختلفو مارغانو او څیزونو نه د بدشگونۍ د نیولو هیڅ حقیقت نشته. د جاهلیت په زمانه
کبې د بدشگونۍ مرض عام وو.

چنانچه کله چې به هغوی کبې یو کس په سفر تلو نو د مارغه ژالې ته به ورغلو او مارغه به

(۱) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۹، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۶۶، شرح الکرمانی: ۲۱/ ۳، إرشاد الساری: ۱۲/ ۴۳۲)

(۲) (الحديث أخرجه البخاری أيضا في كتاب الطب/باب لا صَفَرٌ. وَهُوَ ذَا يُأْخِذُ الْبَطْنَ رَقْم الحديث: ۵۳۸۷. و
أخرجه البخاری أيضا في كتاب الطب/باب لا هَامَةٌ ولا صَفَرٌ رَقْم الحديث: ۵۴۲۵. و أخرجه البخاری أيضا في
كتاب الطب/باب لا هَامَةٌ رَقْم الحديث: ۵۴۳۷. وأخرج البخاری أيضا كتاب الطب/باب لا عَذْوَى رَقْم الحديث:
۵۴۳۹. وأخرجه مسلم كتاب السلام/باب لا عَذْوَى. وكذا طَبِئَةَ. وكذا هَامَةٌ. وكذا صَفَرٌ. وكذا نَوَةٌ. وكذا غُولٌ. وكذا يُورِدُ
مُرضٍ عَلَى مُصحٍ (رقم الحديث-الحديث: ۲۲۲۰). وأخرجه الترمذی في كتاب السیر عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/باب ما جَاءَ فِي الطَّبِئَةِ رَقْم الحديث- الحديث: ۱۶۱۵. وأخرجه أبو داود في كتاب الطب/باب في
الطَّبِئَةِ رَقْم الحديث: ۳۰۹۱۱. وأخرجه النسائي في كتاب الطب/باب الصَّفَرَةُ وهو داء يأخذه رَقْم الحديث: ۵۷۹۱.
وأخرجه ابن ماجه كتاب الطب/باب مَنْ كَانَ يُعْجِبُهُ الْقَالُ وَيَكْرَهُ الطَّبِئَةَ رَقْم الحديث- (۳۵۳۹)

(۳) (السنن الكبرى للبيهقي: كتاب النكاح باب اغْتَبَارِ السَّلَامَةِ فِي الْكُفَاءَةِ رَقْم الحديث: ۱۳۷۷۲. فتح الباری: ۱۳/

۱۹۵، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۶۷)

(۴) (شرح الکرمانی: ۲۱/ ۳۶۸، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۶۸، إرشاد الساری: ۱۲/ ۴۳۳)

(۵) (النهاية لابن الأثير حروف: حرف الطاء: ۲/ ۱۳۴، شرح الکرمانی: ۲۱/ ۳)

بین الوزول، نو که هغه مارغه به بنی طرف ته و الوتو دا به یی نیک شگون گنړلو او که چرې هغه مارغه په گس طرف ته و الوتو نو دا به بنې منحوس گنړل، او په سفر په نه تلل. (۱)
نبی کریم ﷺ ددې نفی او فرمائیل، البته د نیک شگون اجازت شته دې. اودهغې تفصیل په باب الفال کښې راروان دې.

قوله: وَلَا هَامَةً: هَامَةً اصل کښې کوپړې او سر ته وائی. (۲)

د جاهلیت په زمانه کښې د خلقو دا خیال وو چې که یو کس قتل کړې شی نو دمړی د هلو کو نه یو ځناور پیدا کیږي او هغه الوزی، او هر وخت د فریاد کوی، استغی اسغی، کله چې قاتل مړ شی نو بیا هغه ځناور و الوزی او غائب شی. (۳)

ځینې خلقو به وئیل چې پخپله د مقتول روح ددې ځناور شکل اختیار کړی او رازی. نبی کریم ﷺ دا خیال باطل او وګرځولو او وې فرمائیل چې ددې هیڅ حقیقت نشته دې. (۴)

یو قول دا هم دې چې هَامَةً ګونګی ته وائی. د خلقو خیال وو چې کله ګونګې د چا په کور کښی نو هغه کور ویرانیږي، یا دهغه کور یو کس مړ کیږي.
چنانچه نبی کریم ﷺ ددې ارشاد په ذریعه دا خبره بې بنیاده او وګرځوله. (۵)

قوله: وَلَا صَفَرٌ: ددې لفظ په تشریح کښې مختلف اقوال دی:

① د جاهلیت په زمانه کښې به خلقو د صفر د میاشتې متعلق قسم قسم خیالات او اوهام لرل. دې میاشتې ته به یی منحوسه وئیل او وئیل به یی چې په دې آفات، حوادث او مصائب نازلېږي. نبی کریم ﷺ په دې جمله کښې ددې نفی او کړه چې ددې اعتقاد هیڅ حقیقت نشته دې. (۶)

② ددې دویمه تشریح دا کړې شوې ده چې د جاهلیت په زمانه کښې به د خلقو دا خیال وو چې د سړي په خپته کښې ماروی کله چې هغه اوږې شی نو دا بنده خوری، هغه مارت ته به یی صفر وئیلو. نبی کریم ﷺ لاصفر او فرمائیل او دا خیال یی هم حقیقت نه بهر او وګرځول. (۷)

③ یو مطلب دا بیان کړې شوې دې چې مشرکانو به د اشهر حرام احترام کولو، او په دې کښې به یی قاتل نه کولو، لیکن کله چې به یی د انتقام جذبه په زړه رااوړیده او دمحرّم په

(۱) السنن الکبری للبیہقی ج۱ باب أبواب العقیقه باب اَقْرُوا الطَّيْرَ عَلَى مَكَائِنِهَا رَمَ الْعَدِثُ: ۱۹۳۸. صحیح ابن حبان کتاب العدوی والطیر باب ذکر وصف اَفَال الذی یعجب رسول الله رَمَ الْعَدِثُ: (۶۱۲۵)

(۲) (لسان العرب باب باب الهاء: ۱۲۶/۱۵)

(۳) (شرح الکرمانی: ۳/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۸/۲۱، ارشاد الساری: ۴۳۳/۱۲، لسان العرب باب الهاء: ۱۶۳/۱۵)

(۴) (شرح الکرمانی: ۳/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۸/۲۱، ارشاد الساری: ۴۳۳/۱۲، لسان العرب باب الهاء: ۱۶۳/۱۵)

(۵) (شرح الکرمانی: ۳/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۸/۲۱، ارشاد الساری: ۴۳۳/۱۲)

(۶) (ارشاد الساری: ۴۳۳/۱۲)

(۷) (شرح الکرمانی: ۳/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۱/۲۱، ارشاد الساری: ۴۳۳/۱۲)

میاشت کنبی به یخ جنگ کول غوبستل نو اعلان به یخ کولو چې دې کال به مونږ محرم د شهر حرم نه اوباسو او صفر به حرام گرځوؤ.

کومي ته چې نسې وائی، اسلام دا باطل گرځولې دی.

قوله: **وَقَدْ مَرَّ الْمُجَذُّومُ كَمَا تَقْرَأُونَ فِي الْأَسَدِ**: مجذوم نه داشان تېستی څنگه چې تاسو دشیر نه تېستی.

قوله: **فَرَأَى**: دفا په کسري او په راء مشدود سره، فریفر، د ضرب نه د امر صیغه ده، تېستیدو ته وائی. (۱)

دتعديۀ امراض مسئله: تعديۀ امراض کیږي که نه؟ دې باره کنبی مختلف احادیث دی. دځینې روایاتو نه معلومیږي چې امراض تعديه نه کیږي او د ځینې روایاتو نه معلومیږي چې د امراضو تعديه کیږي.

کومو روایاتو نه چې معلومیږي چې په مرضونو کنبی تعديه نشته، په هغې کنبې څو لاندې ذکر دی:

① یو حدیث باب دې چې په هغې کنبې لاعدوی فرمائیلې شوی دی.

② سنن ترمذی کنبې روایت دې چې نبی کریم ﷺ د مجذوم لاس اونیولو او دهغه لاس یخ د خپل لاس مبارک سره دخوراک په یو غټ لوبښی کنبې داخل کړو او وې فرمائیل: **كُلْ بِسْمِ اللَّهِ ثِقَةً بِاللَّهِ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ**. (۲)

③ صحیح مسلم کنبې دی چې رسول الله ﷺ دعدوی نفی او فرمائیل، نو یو اعرابی او وئیل چې یو خاریش والا او بښ صحیح او بښ سره ولاړ وی نو د هغه خاریش صحیح او بښ طرف ته منتقل کیږي. نور رسول الله ﷺ او فرمائیل: **«فَمَنْ أَكْدَى الْأَوَّلِ»**: رومبې او بښ ته دا بیماری چا لگولې وه. (۳)

داروایت وړاندې باب لاعدی کنبې راروان دي.

ددې برعکس ځینې روایاتو کنبې دتعديه امراض ثبوت ملاویږي.

④ څنگه چې د حدیث باب په آخر کنبې دی: **وَقَدْ مَرَّ الْمُجَذُّومُ كَمَا تَقْرَأُونَ فِي الْأَسَدِ**.

⑤ همداشان سنن ابن ماجه کنبې یو حدیث دی: **«لَا تَكْدِيُمُوا الْمُكْدَرُ إِلَى الْمُجَذُّومِ»**. (۴)

① (لسان العرب باب الفاء: ۲۱۷/۱۰، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۸)

② (سنن الترمذی فی کتاب الأاطعمه عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَابَ مَا جَاءَ فِي الْأَكْلِ مَعَ الْمُجَذُّومِ رَمَ الْعِدِيثِ: ۱۸۱۷، فتح الباری: ۱۳/۱۹۶، إرشاد الساری: ۱۲/۴۳۳)

③ (الجامع الصحيح لمسلم کتاب السلام تَابَ لَا عَذْوَى، وَلَا طَبْرَةَ، وَلَا خَامَةَ، وَلَا صَفَرَ، وَلَا نَوَةَ، وَلَا غُولَ، وَلَا يُوْرَةَ مُرَضٍّ عَلَى مُصَحٍّ (رقم الحديث- ۵۷۸۸)

④ (سنن ابن ماجه فی کتاب الطب تَابَ الْجَذَامِ (رقم الحديث- ۳۵۴۳)

⑥ یو حدیث مبارک کنې دې: وَلَا يُورَدُ مُرِيضٌ عَلَى مُعِيٍّ مَرِيضٌ يَوْمَ تَنْدَرَسْتُ كَسَّ تَهْ مَهْ رَاوَلِي (۱)

⑦ یو بل حدیث پاک کنې د طاعون متعلق دې: فَمَنْ سَمِعَ بِهِ فِي أَرْضٍ فَلَا يَقْدَمْ عَلَيْهِ (۲) یعنې چرته چې د طاعون ویا، خوره شوې وی نو هلته د تللو نه پرهیز پکار دې. حل تعارض او ددې توجیهات:

اوتاسو ته دا خبره معلومه ده چې کله دیو مسئلې متعلق احادیثو کنې تعارض راشی نو د محدیثو په نزد ددې تعارض د حل درې طریقې وی. ① نسخ ② ترجیح ③ تطبیق

ددې احادیثو کنې هم علماء کرامو دریواړه اقوال اختیار کړې دې:

① چنانچه د علماء کرامو یو جماعت وئیلی دی چې مجذوم نه د فرار حکم منسوخ شوې دې. (۳)

② ځینې علماء کرامو د ترجیح طریقه اختیار کړې ده، په هغې کنې دوه ډلې دې. ځینو د تعدیه امراض دنفی والا روایاتو ته ترجیح ورکړې ده او ځینو ددې برعکس دثبوت والا روایاتو ته ترجیح ورکړې ده. (۴)

③ لیکن اکثر حضراتو په دې دواړه قسمه احادیثو کنې تطبیق کړې دې. او دې تطبیق یی مختلف توجیهات بیان کړي دي:

① کومو روایاتو کنې چې د اجتناب او فرار من المجذوم حکم ورکړې شوې دې، هغه په استحباب او اختیار باندې محمول دي. او په کومو کنې چې رسول الله ﷺ د مجذوم سره خوراک کړې دې هغه په بیان جواز محمول دي. (۵)

② ابن الصلاح او امام بیهقي رحمه الله علیه وغیره علماء کرام دواړه قسمه احادیثو کنې تطبیق کوي او فرمائی چې په کومو احادیثو کنې دتعدیه امراض نفی ده، دهغې مقصد دادې چې په یوې بیمارني او مرض کنې بالذات دا تاثیر نه وی چې بل کس ته منتقل شی، د جاهلیت په زمانه کنې دخلقو دا خیال وو چې په امراضو کنې نورو خلقو طرف ته د منتقل کیدو او ذاتی تاثیر او صلاحیت وی، او هغوی امراض بالذات متعدی گنول. رسول الله ﷺ د هغې نفی او فرمائیل.

او کومو احادیثو کنې چې د تعدیه امراض ثبوت معلومېږي هغه د ظاهري اسبابو په اعتبار سره دي چې الله تعالی دظاهري سبب په طور ځینو امراضو کنې دا وصف پیدا کړې دي چې دا بل چا طرف ته منتقل کیدی شي. لیکن د سبب حقیقي او مؤثر اصلی په طور دا

① (الجامع الصحيح لسم کتاب السلام/باب لا غَدْوَى، وَلا طَبْرَةَ، وَلا حَامَةَ، وَلا صَفَرَ، وَلا نَوَّةَ، وَلا غَوْلَ، وَلا يُوْرَدُ مُرِيضٌ عَلَى مُعِيٍّ (رقم الحديث: ۵۷۹۱. فتح الباری: ۱۳/۱۹۸)

② (مسند البزار مسند أسامة بن زيد رقم الحديث: ۲۵۸۷، فتح الباری: ۱۳/۱۹۸)

③ (فتح الباری: ۱۳/۱۹۶)

④ (فتح الباری: ۱۳/۱۹۶)

⑤ (فتح الباری: ۱۳/۱۹۶)

وصف په دې کښې نه وی. لهدا نفی د سبب حقیقی ده، او اثبات د سبب ظاهري دي، له دې وجې دواړه قسمه احاديثو کښې هيڅ تعارض نشته دي. (١)

⑤ حافظ ابن حجر رحمه الله عليه په شرح نخبة الفكر کښې د تطبيق چې کوم قول راجع گرځولې دي، هغه دا دي چې لاعدوي، خو په خپل اصل او عموم باندې دي. او حقيقت هم دادې چې هيڅ يو مرض او بيماري بل کس طرف ته نه منتقل کيږي. خو ددې باوجود کوم خلق چې کمزورې عقیده لري، هغوی ته حکم اوکړې شو چې مجذوم وغيره ته نژدې مه ورځي. ځکه چې ممکن ده چې هغه ته هغه بيماري د تعديه سبب نه بلکه هسې اولگي. او هغه دا اوگنري چې دا بيماري د تعديه په وجه لگيدلې ده. نو دآشان به دهغه عقیده کښې فرق راشي. ددې وجې د هغوی د عقيدې د حفاظت په غرض او غلطې عقيدې د سد باب دپاره احتياطا هغوی ته حکم اوشو چې مجذوم ته نژدې مه ورځي. (٢)

دترجمة الباب سره مناسبت:

دحديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت د رَفْعٍ مِنَ الْمُجْذُومِ په وجه دي. (٣)

٢٠= بَابُ: الْمَنْ شَفَاءَ لِلْعَيْنِ

حديث نمبر: ٣٨١

٥٢٠٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، سَمِعْتُ عُمَرَو بْنَ حَرْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص: ١٣٤] يَقُولُ: «الْكُفَاءُ مِنَ الْمَنْ، وَمَا هَا شَفَاءَ لِلْعَيْنِ» قَالَ شُعْبَةُ: وَأَخْبَرَنِي الْحَكَمُ بْنُ عُتَيْبَةَ، عَنْ الْحَسَنِ الْعُرَيْنِيِّ، عَنْ عُمَرَو بْنَ حَرْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ شُعْبَةُ: لَمَّا حَدَّثَنِي بِهِ الْحَكَمُ لَمْ أَكْزُرْهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الْمَلِكِ

تو اجم وچال:

دابو موسى محمد بن المثنى الغزى حالات په کتاب الايمان (٤) کښې، د غندر محمد بن جعفر حالات په کتاب الايمان (٥) کښې، د حضرت شعبه بن الحجاج حالات په کتاب الايمان کښې (٦)، د عبدالمالك بن عمير حالات په ابواب الاذان باب اهل العلم والفضل احق بالامامة (٧) کښې،

(١) (مقدمة ابن الصلاح النوع السادس والثلاثون، ١٦٨/١، نزعة النظر في توضيح نخبة الفكر، مختلف الحديث وطرق دفع التعارض: ٢١٦/١، فتح الباري: ١٣/١٩٧، عمدة القاري: ٢١/٣٦٧)

(٢) (نزعة النظر في توضيح نخبة الفكر، مختلف الحديث وطرق دفع التعارض: ٢١٦/١)

(٣) (عمدة القاري: ٢١/٣٦٧)

(٤) (كشف الباري: ٢/٢٥٠)

(٥) (كشف الباري: ٢/٢٥٠)

(٦) (كشف الباري: ١/٦٧٨)

(٧) (كشف الباري رقم الحديث: ٦٧٨)

د عمرو بن حریث حالات په کتاب الجمعة باب وقت الجمعة^(۱) کښې، د سعید بن زید بن عمرو بن نفیل حالات په کتاب الجنائز باب غسل البیت^(۲) کښې، د الحکم بن عتیبه حالات په کتاب العلم^(۳) کښې تیر شوی دی.

قوله: حسن العرفی: عربی د عین په ضمی او د راء په فتحې سره، دا د الحکم بن عتیبه شیخ دې، د دوی نوم حسن بن عبد الله بجلي دې، د کوفې اوسیدونکی وو، امام ابو زرعه عجلي او ابن سعد د دوی توثیق کړې دي.^(۴)

یحیی بن معین دوی ته صدوق وئیلی دی.^(۵)
ابن حبان د دوی ذکر په کتاب الثقات کښې کړې دي.^(۶)
صحيح بخاری کښې د دوی هم دا یو حدیث دي.^(۷)
تشويع: دا حدیث او د دې حدیث متعلق تفصیل په کتاب التفسیر سورة البقرة کښې تیر شوې دي.^(۸)

قوله: «الْكُفَاءُ مِنَ الرَّبِّ وَمَا هِيَ إِفْعَاءٌ لِلْعَيْنِ»:

قوله: الْكُفَاءُ: د کاف په فتحې، میم ساکن او د همز په فتحې سره، خړپرې ته وائی.^(۹)

خړپرې د من نه دي او د دې اوبه د سترگې دپاره شفاء ده.
د خړپرې خالصې اوبه د سترگې دپاره شفاء ده یا بل څه دواين سره دا یو ځانې کولو سره سترگې دپاره مفید دي.

علامه نووی رحمه الله علیه فرمائی: بل الصواب ان ماها مجردا شفاء للعین مطلقا فبعض ماها ویجعل للعین منه.^(۱۰)

یعنی د خړپرې خالصې اوبه سترگې دپاره شفاء ده، د بل څیز سره د یو ځانې کولو ضرورت نشته.

^(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۹۰۳)

^(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۲۵۳)

^(۳) (کشف الباری: ۱۴/۴)

^(۴) تهذيب الكمال رقم الترجمة: ۱۲۴۰، ۱۹۶/۶، تهذيب التهذيب: ۲۹۱/۲، الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ۱۹۴،

۵۲/۳

^(۵) تهذيب التهذيب: ۲۹۱/۲، الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ۱۹۴، ۵۲/۳

^(۶) (کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۵۲۲، ۴۱/۲)

^(۷) (فتح الباری: ۱۳/۲۰۴، عمدة القاری: ۳۶۹/۲۱)

^(۸) (کشف الباری کتاب التفسیر ص: ۲۲)

^(۹) (لسان العرب باب الکاف: ۱۵۲/۱۲)

^(۱۰) (شرح النووی علی الجامع الصحيح لمسلم کتاب الأشربة باب فضل الکفأة ص: ۱۵۲/۲)

البته ځینې حضرات فرمائی که چېرې سترگه کښې د حرارت په وجه تکلیف وی نو ددې دپاره د څیرې خالصې اوبه شفاء دی. خو که صرف د حرارت په وجه سترگه کښې تکلیف نه وي بلکه بل څه مرض وي نو بیا نور دوايانو سره ددې يو ځانې کول مفید دی (۱)

څیرې اکثر په بارانونو کښې په خپله پیدا کیږي. داپه دوه قسمه وي، دیو قسم نه سالن هم جوړیږي.

قوله: قَالَ شُعْبَةُ: وَأَخْبَرَنِي الْحَكَمُ: دَا مَا قَبْلَ سَنَدٍ سَرَهُ مَوْصُولٌ دِي. (۲)

قوله: قَالَ شُعْبَةُ: لَنَا حَدَّثَنِي بِهِ الْحَكَمُ لَمْ أَكُنْ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الْمَلِكِ: پورته روایت شعبه بن الحجاج رحمه الله عليه د عبد الملك بن عمير نه نقل کړې دي. امام شعبه فرمائی چې هم دا روایت ماته حکم بن عتیبه بیان کړو، نو ما د عبد الملك حدیث نه بیا انکار اونه کړو.

د شعبه په دې حدیث کښې دوه شیوې دي. یو عبد الملك او بل حکم. اول هغوی دا حدیث د عبد الملك نه واوړیدو، لیکن عبد الملك چونکه ضعیف شوې وو، اود هغوی حافظه متاثره شوې وه، ځکه شعبه ته په دې حدیث کښې توقف وو، روستو بیا چې کله هغوی ته دا حدیث حکم بن عتیبه هم بیان کړو نو د هغوی تسلی اوشوه او د عبد الملك بیان شوي دا حدیث یې قابل اعتبار او گرزولو. (۳)

د علامه کرمانی رحمه الله علیه رائي: علامه کرمانی رحمه الله علیه د لَمْ أَكُنْ مِنْ مطلب بیانوي فرمائی: أَي مَا أَنْكَرْتَ عَلَى الْحَكَمِ مِنْ جِهَةِ مَا حَدَّثَنِي بِهِ عَبْدِ الْمَلِكِ.

دې صورت کښې په لَمْ أَكُنْ مِنْ کښې د د ضمیر حکم طرف ته راجع دي. یعنی ما د حکم انکار اونه کړو د عبد الملك د حدیث په وجه.

ځکه چې حکم مدلس دي او د هغوی دا روایت معنعنا دي، یعنی د عن په ذریعه روایت کوي، او د عبد الملك روایت لفظ سمعت سره دي.

نو امام شعبه فرمائی چې ما د حکم انکار اونه کړو، ځکه چې اگر چې حکم مدلس دي او د مدلس عنعنه قبول نه ده. (۴)

لیکن چونکه د عبد الملك د متابعت په وجه قوي شو نو ما د حکم انکار اونه کړو.

او که لَمْ أَكُنْ مِنْ کښې د د ضمیر د حکم حدیث طرف ته راجع وي نو بیا به مطلب دا وي چې ما د عبد الملك د حدیث په وجه د حکم حدیث لره منکر او مجهول اونه گرزولو. ځکه چې دا حدیث ماته یاد وو، عبد الملك نه مې وړاندې اوړیدلې وو. (۵)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۲۰۲)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۳۶۹)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۲۰۴، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۹)

(۴) (نزهة النظر فی توضیح نغیة الفكر حکم رواية المدلس: ۱/۱۰۴)

(۵) (شرح الکرماني: ۲۱/۴، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۹)

او علامه کرمانی رحمة الله علیه فرمائی چې په دې کښې ددې برعکس هم احتمال شته دي. کوم چې وړاندې تیر ش، چې ما د عبد الملك حدیث نه انکار نه دي کړي. په دې وجه چې دا د عبد الملك حدیث دي، ځکه چې دهغه متابعت حکم کړې وو او اوس د انکار هیڅ گنجائش نه وو. (۱)

۳۱= بَابُ اللَّذْوِدِ

حدیث نمبر: ۵۳۸۲/۵۳۸۳

۵۳۸۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَعَائِشَةَ: «أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَبِلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مَيِّتٌ»

۵۳۸۲- قَالَ: وَقَالَتْ عَائِشَةُ: لَدَدْنَاهُ فِي مَرْضِهِ لِحَاجَةِ ابْنِهَا: «أَنْ لَا تَلْدُوْنِي»، فَقُلْنَا: كَرَاهِيَةَ التَّرِيضِ لِلذَّوَاءِ، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: «أَلَمْ أَنْهَكُمُ أَنْ تَلْدُوْنِي؟» قُلْنَا: كَرَاهِيَةَ التَّرِيضِ لِلذَّوَاءِ، فَقَالَ: «لَا يَنْبَغِي فِي الْبَيْتِ أَحَدٌ إِلَّا لَدٌ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَّا الْعَبَّاسَ، فَإِنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ»

۵۳۸۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ، قَالَتْ: دَخَلْتُ بِأَبْنِي لِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَدْ أَعْلَقْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْعُدَّةِ، فَقَالَ: «عَلَى مَا تَدْعُرْنَ أَوْلَادَكُمْ مِنْ هَذَا الْعِلَاقِ، عَلَيْكُمْ مِنْ هَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ، فَإِنْ فِيهِ سَبْعَةُ أَشْيَةٍ، مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ: يُسْطَرُّ مِنَ الْعُدَّةِ، وَيَلْدُ مِنَ ذَاتِ الْجَنْبِ "قَامِعَتِ الزُّهْرِي يَقُولُ: يَبْنَ لَنَا النُّعْنَ، وَلَمْ يَبْنَ لَنَا نَحْسَةً، قُلْتُ لِسُفْيَانَ: فَإِنْ مَعَهَا يَقُولُ: أَعْلَقْتُ عَلَيْهِ؟ قَالَ: لَمْ يَحْفَظْ، إِنَّمَا قَالَ: أَعْلَقْتُ عَنْهُ، حَفَظْتُهُ مِنْ فِي الزُّهْرِيِّ، وَوَصَفَ سُفْيَانُ الْعِلَاقَ بِحَنَكٍ بِالْإِصْبَعِ، وَأَدْخَلَ سُفْيَانُ فِي حَنَكِهِ، إِنَّمَا يَعْنِي رَفَعَ حَنَكِهِ بِإِصْبَعِهِ، وَلَمْ يَقُلْ: أَعْلَقُوا عَنْهُ شَيْئًا

ترجمه رجال: حضرت علی بن عبد الله المدینی حالات په کتاب العلم کښې (۱)، دیحیی بن بسعید القطان حالات په کتاب الايمان کښې (۲)، د سفیان ثوری رحمة الله علیه حالات په کتاب الايمان کښې (۳)، دموسی بن ابی عائشه حالات په بده الوسی (۴) کښې، دعبید الله بن عبد الله بن عتبه بن مسعود حالات په بده الوسی (۵) کښې، دابن عباس حالات په بده الوسی (۶)،

(۱) (شرح الکرمانی: ۴/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۹/۲۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۹۷/۳)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲)

(۴) (کشف الباری: ۲۷۸/۲)

(۵) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۶) (کشف الباری: ۴۴۶/۱)

(۷) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

کنبی، د حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا حالات پہ ہمد الوسی کنبی^(۱) تیر شوی دی.
 د سفیان بن عیینہ حالات پہ ہمد الوسی کنبی^(۲)، د ابن شہاب زہری حالات پہ بدء الوحی
 کنبی^(۳)، دام قیس بن محصن حالات پہ کتاب الوضوء باب بزل الصبیان^(۴) کنبی تیر شوی دی.
 تشویر: قوله: لیدود: (دلام پہ زبر سره) دمریض پہ خله کنبی د ژبی یو طرف ته دوائی اچولو ته
 وائی^(۵).

د باب رومی حدیث پہ باب مرض النبی ﷺ کنبی تیر شوې دي. (۶) همد اشان دویم حدیث هم په
 دیرو خایونو کنبی تیر شوې دي.
قوله: قُلْتُ لِسُفْيَانَ: فَإِنْ مَعْمَرًا يَقُولُ: أَعْلَقْتُ عَلَيْهِ؟ قَالَ: لَمْ يَحْفَظْ، إِنَّمَا قَالَ: أَعْلَقْتُ عَنْهُ، حَفَظَتْهُ
مِنْ فِي الزُّهْرِيِّ:

د قُلْتُ قائل علی بن المدینی دي. (۷)
 د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ شیخ علی بن عبد اللہ المدینی فرمائی چې ما سفیان بن عیینہ
 نه تپوس او کړو چې معمر بن راشد خو دا جملہ (علی سره) اعلقت علیه وائی او نقل کوئی یی. نو
 سفیان او وئیل چې دا هغوی ته یاد نه وو، زمونږ شیخ زہری دي لره (من) اعلقت عنه فرمائیلی
 وو. ما د زہری نه هم دا یاد کړی دی.
 من فی الزہری ای من قم الزہری^(۸).

علامه خطابی رحمۃ اللہ علیہ او ابن بطال رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چې صحیح اعلقت عنه دی.
 څنگه چې سفیان ثوری رحمۃ اللہ علیہ فرمائیلی دی. (۹)

لیکن علامه نووی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چې عنہ او علیہ دواړه درست دی. علی او من حروف
 جاره دی، اودا د یو بل په ځانې استعمالیږي. (۱۰)

(۱) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۲) (کشف الباری: ۱/۲۳۸)

(۳) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۲۳)

(۵) (لسان العرب باب باب اللام: ۲۶۳/۱۲، شرح الکرمانی: ۴/۲۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۹)

(۶) (کشف الباری کتاب المغازی ص: ۶۸۵)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۳۷۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۳۷۱، إرشاد الساری: ۱۲/۴۳۷)

(۹) (أعلام الحدیث للخطابی: ۲۱۲۲/۳، شرح ابن بطال: ۴۱۶/۹، شرح الکرمانی: ۲۱/۶)

(۱۰) (شرح النووی علی الجامع الصحیح لاسلم کتاب السلام، باب لكل داء دواء واستحباب التداوی: ۲۲۷/۲، شرح

الکرمانی: ۲۱/۶، عمدة القاری: ۲۱/۳۷۱)

قوله: وَوَصَفَ سَهَابًا الْعَلَامَ بِمُحْكٍ بِالْأَصْبَحِ: سفیان د هغه هلك د چا په تالو کښې چې گوته ورکړې کيږي، دهغه حالت داسې بیان کړو چې پخپله یې په خپل تالو کښې گوته ورکړه، دهغوئ مقصد تالو په گوته سره اوچتول وو. دسفیان مقصد دا وو چې اعلای نه یو خیز زوړندول یا تالو سره یو خیز لگول مراد نه دی بلکه اعلای نه تالو اوچتول مراد دی.

چنانچه علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی: غرضه من هذا الكلام التنبيه على أن الإعلاق هورفع الحنك لا تعليق شيء منه على ما هو المتبادر إلى الذهن ولعم التنبیه. (۱)

باب پلار ترحمه

۳۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، وَيُونُسُ: قَالَ الزُّهْرِيُّ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ: أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: لَمَّا ثَقُلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاشْتَدَّ وَجَعُهُ، اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ فِي أَنْ يَخْرُجَ فِي بَيْتِي، فَأُذِنَ لَهُ، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ مَخْطَرِجِلَاءَ فِي الْأَرْضِ، بَيْنَ عَبَّاسٍ وَآخَرَ، فَأَخْبَرْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، قَالَ: هَلْ تَدْرِي مَنْ الرَّجُلُ الْآخَرُ الَّذِي لَمْ تَسْمَعْ عَائِشَةَ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: هُوَ عَلِيٌّ، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ مَا دَخَلَ بَيْتَنَا، وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ: «هَرَبِقُوا عَلَيَّ مِنْ سَبِّ قَرِيبٍ لَمْ تَحْكَمْ أَوْ كَيْفَ تَهْنِ، لَعَلِّي أَغْدُو إِلَى النَّاسِ» قَالَتْ: فَأَجْلَسْنَاهُ فِي مِطْطَبٍ بِحُفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ طَلَقْنَا نَصَبَ عَلَيْهِ مِنْ تِلْكَ الْقَرِيبِ، حَتَّى جَعَلَ يُشِيرُ إِلَيْنَا: «أَنْ قَدْ فَعَلْتُمْ» قَالَتْ: وَخَرَجَ إِلَى النَّاسِ، فَصَلَّى هُمْ وَخَطَبَهُمْ

ترجمه: دحضرت عائشه صديقه رضی الله عنها نه روایت دي، فرمائی چې كله رسول الله ﷺ ته پاسیدل او مزل كول گران شو او بيمارى يې زیاته شوه، او خپلو ازواج مطهرات نه یې اجازت طلب کړو چې هغوی د بيمارى په ورځو کښې زما په کور کښې وي، نو هغوی اجازت ورکړو.

نو رسول الله ﷺ د دوو کسانو په مدد سره داشان اووتل چې دواړه پښې مبارکې یې رابښکلي، عباس او یوبل کس وو.

راوی وائی چې ما دا بیان حضرت ابن عباس رضی الله عنه ته اوکړو نو هغوی او فرمائیل چې آیا تاته معلومه ده چې دا دویم کس څوک وو دکوم نوم چې حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها نه دي اخستي، ما اووئیل چې نه، هغوی او فرمائیل چې هغه حضرت علي رضی الله عنه وو.

حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها فرمائی چې كله حضور عليه السلام زما کور ته تشریف راوړو او د سرور کائنات بيمارى زیاته شوه، نو حضور عليه السلام او فرمائیل چې ما باندې اووه مشکه اوبه واړوه، خو چې دهغه مشکو نو خلې نه وی پرانیستې شوې، شاید چې زه خلقو ته څه نصیحت اوکړم.

(۱) (شرح الکرمانی: ۶/۲۱ عمدة القاری: ۳۷۱/۲۱)

حضرت عائشه صديقه رضى الله عنها فرمائی چي مونږ حضور عليه السلام د زوج النبی حفصه رضى الله عنها په لکن کښې کینولو، بیا مونږ په هغوی باندې دمشقو نه اوبه واپړولې، تردې چي حضور عليه السلام اشارې سره اوفرمانیل چي تاسو خپل کار اوکړو. چنانچه حضور عليه السلام خلقتو ورغلو او هغوی ته ئې مونځ ورکړو او هغو ته یې نصیحت اوکړو.
توابعه رجال:

د بشر بن محمد مروزی حالات په پده الوى ^(۱)، کښې، د عبدالله بن المبارك حالات په پده الوى کښې ^(۲)، د معمر بن راشد حالات په پده الوى کښې ^(۳)، دیونس بن یزید ایلی حالات په پده الوى کښې ^(۴)، دابن شهاب زهری حالات په پده الوى کښې ^(۵)، دعبیدالله بن عبدالله حالات په پده الوى ^(۶)، کښې، دحضرت عائشه صديقه رضى الله عنها حالات په پده الوى کښې ^(۷) تیر شوی دی.

تشریح:

دا باب بلامترجمه دي. ابن بطال رحمه الله عليه دلته باب نه دي ذکر کړې، بلکه حديث یې ماقبل باب کښې ذکر کړې دي. ^(۸)
امام بخاری رحمه الله عليه باب بلا ترجمه ولې راوړی؟ ددې وجوهات په مقدمه الكتاب کښې تیر شوی دی. ^(۹)

خښې شارحینو دا کالفصل من الباب السابق ګرځولې دي او فرمائی چي په وړاندیني باب کښې د لدود ذکر دي. حضور عليه السلام ددې حکم نه وو ورکړې او صحابه کرامو دا اختیار کړو نو په دې حضور عليه السلام خفه شو.
او په دې باب کښې چي حضور عليه السلام د کوم کار حکم ورکړې دي، صحابه کرامو په هغې عمل اوکړو، کوم چي د ماقبل ضد وو. والأشیاء تتبين بفسدها.
همداشان ددې باب بلا ترجمه ماقبل سره نسبت د تضاد دي. ^(۱۰)

^(۱) (کشف الباری: ۱/۴۶۵)

^(۲) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

^(۳) (کشف الباری: ۱/۴۶۵)

^(۴) (کشف الباری: ۱/۴۶۳)

^(۵) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

^(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۱/۴۶۶)

^(۷) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۸) (شرح ابن بطال: ۹/۴۱۴)

^(۹) (کشف الباری: ۱/۱۷۷)

^(۱۰) (عمدة القاری: ۲۱/۳۷۱)

حدیث باب کتاب الوضوء باب الغسل والوضوء المصنوع^(۱) او ددی نه علاوہ ډیرو خایونو کښې تیر شو ېدی.

باب العذرة

حدیث نمبر: ۵۳۸۵

۵۳۸۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبيدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ أُمَّ قَيْسٍ بِنْتَ مَجْنَصٍ [ص: ۱۲۸] الْأَسَدِيَّةَ، أَسَدُ خَزْمَةَ، وَكَانَتْ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ الْأَوَّلِ اللَّاتِي بَالِغَنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهِيَ أُخْتُ عَكَاشَةَ، أَخْبَرَتْهُ: أَنَّهَا أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِابْنٍ لَهَا قَدْ أَعْلَقَتْ عَلَيْهِ مِنَ الْعَذْرَةِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَى مَا تَدْعُونَ أَوْلَادَكُمْ بِهَذَا الْعِلَاقِ، عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ، فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ، مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ» يُرِيدُ الْكُسْتَ، وَهُوَ الْعُودُ الْهِنْدِيُّ، وَقَالَ يُونُسُ، وَالْإِسْحَاقُ بْنُ رَاشِدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ: «عَلَقَتْ عَلَيْهِ»

تراجم رجال:

د ابو الیمان الحکم بن نافع حالات په ېدمه الوسی کښې^(۲)، دشعیب بن ابی حمزه حالات په ېدمه الوسی کښې^(۳)، دابن شهاب زهري حالات په ېدمه الوسی کښې^(۴)، دعبيد الله بن عبد الله حالات په ېدمه الوسی^(۵) کښې، د ام قیس بنت محسن حالات په کتاب الوضوء^(۶) کښې، تیر شوی دی.

تشریح:

قوله: العذرة: څنگه چې وړاندې تیر شوی دی چې عذرة د حلق یو بیماری ده. او دا شیرخوار بچی ته کیږي. د نبی کریم ﷺ په دور مبارک کښې به عموماً ددې بیسارنی د دفع کولو دپاره د بچی په حلق کښې گوته داخلولې شوه او هغې سره به توره وینه راوتله او بچی ته به ډیر زیات تکلیف وو. نبی کریم ﷺ ددې تکلیف وړکونکې طریقې نه منع او فرمائیلې. او عود هندي یې په طور د دوا یې تجویز او فرمائیلې. ددې طریقه داده چې عود هندي په اوبو کښې حل کولو نه پس په پوزه کښې اوڅخولې شی. دا محلول چې کله حلق ته اورسی نو بیماری ختموی.

^(۱) (کشف الباری کتاب الوضوء رقم الحدیث: ۱۹۸)

^(۲) (کشف الباری: ۱/۴۷۹)

^(۳) (کشف الباری: ۱/۴۸۰)

^(۴) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

^(۵) (کشف الباری: ۱/۴۶۶)

^(۶) (کشف الباری: ۲۲۳)

خینې علماء کرام فرمائی چې عذرة په اصل کنبې د شعری لاندې د پنځو ستورو نوم دې، کله چې هغه ستورې طلوع شی نو بچو ته دا بیماری لږي.

دې مناسبت سره دې ته عذرة وائی. دې بیماری ته سقوط الالهة هم وائی. (۱)
 قوله: هَلَا قَدْ غَوِبَنِي هَفَ سِرِّي تَكْرِي تَه وَائِي كَوْمَه چې د حلق د طرفه د خلې په آخری حصه کنبې زړونده وی. (۲) هغې ته په اردو کنبې کوا وئیلې کیږي.

قوله: كَانَتْ مِنْ الْمُبَاحِرَاتِ الْأُولَى: په دې کنبې دا احتمال دې چې دا د امام زهري کلام دې دې صورت کنبې به دا مدرج وی، او دا هم احتمال دې چې دا د زهري د شیخ عبیدالله کلام وی نو دې صورت کنبې به دا موصول وی. (۳)

قوله: قَدْ أَعْلَقْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْعُدْرَةِ: أَعْلَقْتُ: ای عاجته برفه الحنك بامبعها: یعنی هغوی د بچی تالو د عذره بیماری په وجه دگوتې په ذریعه اوچت کړې وو.

قوله: عَلَى مَا تَدْعُونَ أَوْلَادَكُمْ بِهَذَا الْعِلَاقِ: تَدْعُونَ: دَعَرْتُ دفتحنې نه او العلاق (د عین په کسرې سره) د وارو یوه معنی ده، د بچی حلق د عذره بیماری په وجه زورل. (۴)

یعنی ته ولې د خپل بچی تالو زورې خکه چې ددې په وجه بچی ته تکلیف رسی.
 قوله: وَقَالَ يُونُسُ: وَاسْحَاقُ بْنُ رَاشِدٍ:

د تعلیق تخویج:

دیونس تعلیق لره امام مسلم رحمه الله علیه موصولا نقل کړې دې. (۵)

او د اسحاق روایت وړاندې په باب ذات الجنب کنبې راوان دې. (۶)

یعنی دهغوی روایاتو کنبې علقت علیه د باب تفعیل نه دې.

لیکن حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې درست اعلقت د باب افعال نه دې. (۷)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۲۰۶، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۶، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۲)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۳۵۶)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۳۷۲)

(۴) (لسان العرب باب الدار: ۴/۳۶۴، لسان العرب باب العين: ۹/۳۶۲)

(۵) (الجامع الصحيح لمسلم، کتاب السَّلام/بَابُ التَّدَاوِي بِالْعُودِ الْهِنْدِيِّ رقم الحديث: ۲۲۱۴)، فتح الباری: ۱۳/۲۰۶

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۳۷۳)

(۷) (کشف الباری: کتاب الطَّبِّ رقم الحديث: ۵۳۸۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۷۲)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۲۰۶)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱/۳۷۲)

۲۲=بَابُ دَوَاءِ الْمُبْطُونِ

۵۴۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّ أَعْيُنَ اسْتَطْلَقَ بَطْنُهُ، فَقَالَ: «اسْقِهِ عَسَلًا» فَقَاَهُ فَقَالَ: إِلَيَّ سَقِيَّتُهُ فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتَطْلَقَا، فَقَالَ: «صَدَقَ اللَّهُ وَكَذَّبَ بَطْنُ أَخِيكَ» تَابَعَهُ النَّضْرُ عَنْ شُعْبَةَ

تواجهم رجال:

دمحمد بن بشار المشهور به یندار حالات په کتاب العلم^(۱) کښې، د غندر محمد بن جعفر حالات په کتاب الايمان^(۲) کښې، د امام شعبه حالات په کتاب الايمان^(۳) کښې، د حضرت قتاده بن دعامة حالات په کتاب الايمان کښې^(۴)، د ابو المتوکل علی بن داود الناجی حالات په کتاب الاجاره^(۵) کښې، د ابو سعيد خدری په کتاب حالات په کتاب کتاب الايمان^(۶) کښې تیر شوی دی. تشریح: قوله: الْمُبْطُونِ: هغه کس ته وائی کوم چې د خیتي په تکلیف کښې اخته وی^(۷).

قوله: «صَدَقَ اللَّهُ وَكَذَّبَ بَطْنُ أَخِيكَ»: کذب، دلته د فساد او خطا په معنی مستعمل دي. عربي کښې لفظ کَذَبَ په دې معنی کښې استعمالیږي. مطلب دادې چې الله تعالی قرآن کریم کښې رینستیا فرمائیلي دی چې په شهودو کښې شفاء ده، البته ستا درور خیته خرابه ده. ځکه چې په هغې کښې فاسد ماده ډیره جمع شوې ده. تر کومې چې هغه ټوله اونه ځی نو صحت مند کیږي په نه^(۸).

قوله: تَابَعَهُ النَّضْرُ عَنْ شُعْبَةَ: یعنی دمحمد بن جعفر متابعت نصر بن شمیل کړې دي. دا متابعت اسحاق بن راهویه موصولا نقل کړې دي^(۹).

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دي^(۱۰).

^(۱) (کشف الباری: ۲۵۸/۳)

^(۲) (کشف الباری: ۲۵۰/۲)

^(۳) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

^(۴) (کشف الباری: ۳/۲)

^(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۲۷۶)

^(۶) (کشف الباری: ۸۲/۲)

^(۷) (لسان العرب باب الباء: ۴۳۳/۱)

^(۸) (فتح الباری: ۱۳/۲۰۹، عمدة القاری: ۳۷۴/۲۱، إرشاد الساری: ۱۲/۴۴۰)

^(۹) (فتح الباری: ۱۳/۲۰۹، عمدة القاری: ۳۷۲/۲۱)

^(۱۰) (عمدة القاری: ۳۷۲/۲۱)

rr=بَابُ لَاصِفَرٍ، وَهُوَ دَاعٍ يَأْخُذُ الْبَطْلَ

۵۴۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا عَذْوَى وَلَا صَفَرٌ وَلَا هَامَةٌ» فَقَالَ أَغْرَابِي: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَمَا بَالُ إِبِلِي، تَكُونُ فِي الرَّمْلِ كَأَنَّهَا الطَّبَاءُ، فَيَأْتِي الْبَعِيرُ الْأَخْزَبُ فَيَذْخُلُ يَنْتَقِبُهَا فَيُجْرِبُهَا؟ فَقَالَ: «فَمَنْ أَغْدَى الْأَوَّلُ؟» رَوَاهُ الزُّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، وَيَسَانُ بْنُ أَبِي يَسَانٍ

تراجم رجال:

د عبد العزيز بن عبد الله بن يحيى اويسى حالات په كتاب العلم (۱) كښې، د ابراهيم بن سعد القرشي حالات په كتاب الايمان (۲) كښې، د صالح بن كيسان حالات په كتاب الايمان (۳) كښې، د ابن شهاب زهري حالات په هده الوحي كښې (۴)، د ابو سلمه بن عبد الرحمن بن عوف حالات په كتاب الايمان كښې (۵)، د حضرت ابو هريره څه حالات په كتاب الايمان كښې (۶) تير شوى دى. تشريح: د صفر متعلق دمختلفو اقوالو تفصيل ماقبل كښې تير شوې دې. امام بخارى رحمه الله عليه فرماني چې دا يوه بيمارى ده، اودا په خيته كښې پيدا كيږي، وړاندې ونيلې شوى دى چې د جاهليت په زمانه كښې به د خلقو خيال وو چې خيته كښې ماران يا چينجى وي، كوم چې د اولرې په وخت انسان په خيته كښې خوري، دې ته صفر وائي.

امام بخارى رحمه الله عليه هم دا قول اختيار كړې دى. (۷)
د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دى. (۸)
(الحمد لله: جلد ختم شو.)

(۱) (كشف الباری: ۴/ ۴۸)

(۲) (كشف الباری: ۲/ ۱۲۰)

(۳) (كشف الباری: ۲/ ۱۲۱)

(۴) (كشف الباری: ۱/ ۳۲۶)

(۵) (كشف الباری: ۲/ ۳۲۲)

(۶) (كشف الباری: ۱/ ۶۵۹)

(۷) (شرح الكرماني: ۲۱/ ۹)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۷۴)